TOR 2004/14

MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE VAN JONGEREN

BEWEGEN IN DE SOCIALE, VRIJETIJDS- EN CULTURELE RUIMTE

WENDY SMITS

Vakgroep Sociologie
Onderzoeksgroep TOR
Vrije Universiteit Brussel

Promotor: Mark Elchardus

Eindverslag van het Programma Beleidsgericht Onderzoek 'Maatschappelijke participatie van jongeren' (PBO99A/14/85) in opdracht van de Administratie Cultuur, Afdeling Jeugd en Sport van de Vlaamse Gemeenschap

Een dankwoordje

In het jaar 2002 organiseerde de onderzoeksgroep TOR van de Vrije Universiteit Brussel een representatieve survey bij 1769 jongeren tussen 14 en 18 jaar van het Vlaamse Gewest. In deze face-to-face survey werd gepeild naar een aantal vormen van maatschappelijke participatie. Tevens werd een hele batterij vragen opgenomen rond actuele maatschappelijke problemen. We hebben de survey de naam "MPJ2002" meegegeven. Deze survey kadert binnen het onderzoeksproject binnen onze eenheid, die betoelaagd wordt door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Cultuur, Afdeling Jeugd en Sport.

Voor de gebruikers van dit databestand kunnen we verwijzen naar de technische rapporten, die als TOR-rapporten TOR 2003/44, TOR 2003/46 en TOR 2003/47 werden uitgegeven, en waarin u behalve de vragenlijst ook de frequentietabellen en een uitgebreide beschrijving van het veldwerk vindt.

Het realiseren van een dergelijke survey is, zeker binnen onze onderzoekseenheid, een teamwork. We willen daarom alle collega's van de TOR-onderzoeksgroep bedanken voor de morele, emotionele, intellectuele, psychische, praktische en andere steun. Ook Hendrik Van Geel (Administratie Planning & Statistiek) en Patrick Deboosere (Vakgroep Sociaal Onderzoek, VUB) wensen we hierbij te danken voor de hulp die zij ons hebben geboden bij het leveren van de noodzakelijke gegevens voor de steekproeftrekking en de weging van de data.

Onze grootste dank gaat uit naar de vele enquêteurs die het land hebben afgeschuimd om de respondenten te overtuigen hun medewerking te verlenen aan het onderzoek. Zij verdienen een welgemeende pluim. Zonder de bereidwillige medewerking van de bijna 1800 jongeren die een deel van hun kostbare tijd opofferden om geïnterviewd te worden, waren zij hier echter niet in geslaagd. Een welgemeend woord van dank, daarom, aan de veertien- tot achttienjarige jongeren uit de 75 gemeenten van het Vlaamse Gewest.

Voor de praktische organisatie van het enquêteursnetwerk konden we ten alle tijde rekenen op de steun van MJA, met name Maarten Leyts, Nicole La Iacona, Sofie De Bisschop en Marijke Gorissen.

Hoewel hij er persoonlijk ook belang heeft bij gehad, willen we ook Toon Kuppens bedanken voor het 'opofferen' van zijn vrije zaterdagen waarop we met zijn autootje, dat het ondertussen begeven heeft, alle provincies aandeden voor de opleiding van de enquêteurs.

Zonder de hulp van Veerle Haemers, die vijf maanden lang mijn rechterhand is geweest en me heeft bijgestaan in zowel het interviewen van jongeren als het coderen van de vragenlijsten, was dit onderzoek niet tot een goed einde gekomen. Haar enthousiasme en motivatie waren meer dan welkom tijdens de vele perioden van praktische beslommeringen en organisatorische veldwerkproblemen…

Tenslotte willen we de stuurgroepleden bedanken die, vanuit hun ervaring in het werkveld of vanuit een andere wetenschappelijke discipline, steeds voor relevante opmerkingen zorgden.

We hopen in dit dankwoord niemand over het hoofd gezien te hebben. Is dit wel het geval, weet dan dat het niet met opzet is.

De onderzoekers W.S. en M.E.

DEEL 0 DOELSTELLINGEN, ONDERZOEKSONTWERP EN MEETINSTRUMENTEN 9

1 De onderzoeksvragen 9

2 Doelstellingen van het onderzoek 18

3 Onderzoeksinstrument en steekproef 18
3.1 Steekproef 18
3.2 Meetinstrumenten 23
3.2.1 Face-to-face onderzoek jongeren 23
3.2.2 Schriftelijke vragenlijst ouders 24
3.2.3 Externe databanken 24

DEEL 1 BESCHRIJVING VAN DE VRIJETIJDS-, SOCIALE EN CULTURELE RUIMTE 26

Hoofdstuk 1 - De vrijetijdsruimte 26

4 Hoe besteden jongeren hun vrije tijd 28

5 Patronen in de tijdsbesteding 32
5.1 Patronen in de vrijetijdsactiviteiten 35
5.2 Patronen in de vrijetijdsvoorkeuren 43

6 Vrijetijdsbesteding: een wereld van verschil? 46

7 Vrijetijdsomnivoriteit 53

Hoofdstuk 2 - De sociale ruimte 57

8 Participatief gezinsklimaat 59
8.1 Relatie met de ouders 60
8.2 Beleving van autonomie in de omgang met ouders 62
8.3 Betrokkenheid ouders 63
8.4 Inspraak in gezin 64
8.5 Zakgeld 67
8.6 Houdingen van de ouders 68
8.6.1 Opvoedingsstijlen met betrekking tot vrijetijdsbesteding 68
8.6.2 Opvoedingsstijlen algemeen 70

9 Socialisatie op school 77
9.1 Informele participatie op school 77
9.2 Deelname aan extracurriculaire activiteiten 79

10 Socialisatie in sociale netwerken 82
10.1 Participatie aan formele netwerken 83
10.1.1 Lidmaatschap van alle soorten verenigingen 85
10.1.2 Lidmaatschap van het jeugdwerk 92
10.1.3 Lidmaatschap buiten het jeugdwerk 93
10.1.4 Lidmaatschap van jeugdbewegingen 94
10.1.5 Lidmaatschap van jongerenbewegingen 95
10.1.6 Lidmaatschap van andere particuliere jeugdwerk-initiatieven 96
10.1.7 Lidmaatschap van jeugdhuis/ jeugdclub 97
10.1.8 Jeugd(muziek)atelier en jeugdgroepen voor kunstbeoefening 98
10.1.9 Gemeentelijke jeugd(werk)programma's 99
10.1.10 Lidmaatschap van politieke jongerenorganisaties 100
10.1.11 Lidmaatschap van doelgroepspecifieke jeugdwerk-initiatieven 101
10.1.12 Op kamp 101
10.1.13 Conclusie 102
10.1.14 Sportbeoefening 105
10.1.15 Gepercipieerde beperkingen 110
10.1.16 Evaluatie van de leden van jeugdbewegingen 116
10.1.17 Formele participatie : Inhoudelijke klassificatie 117

10.1.18 Het combineren van lidmaatschappen 123
10.1.19 Sociale omnivoriteit 128
10.2 De sociale ruimte van de ouders: beschrijving en patronen 129
10.2.1 Huidig lidmaatschap van verenigingen 130
10.2.2 Lidmaatschap tijdens de jeugdjaren 133
10.2.3 Intergenerationele overdracht van participatie 139
10.3 Informele sociale netwerken 149
10.3.1 Beschrijving informele sociale netwerken 150
10.3.2 Structuur in informele netwerken 163
10.4 Verbanden tussen de formele en de informele structuren 172
10.4.1 Vriendschapsopvattingen 175

Hoofdstuk 3 - De culturele ruimte – Smaken en houdingen 178

11 Media- en muziekvoorkeuren 180
11.1 TV-zendervoorkeur 180
11.2 Radiozendervoorkeur 181
11.3 Tijdschriftenvoorkeur 181
11.4 Mediavoorkeur: radio, tv en tijdschrift 184
11.5 Muziekvoorkeur 187
11.5.1 Muziekvoorkeur 187
11.5.2 Muzikale omnivoriteit 194
11.6 Smaakvoorkeur: media en muziek 197
11.7 Conclusie smaakvoorkeuren 203

12 Maatschappijgebonden houdingen 203
12.1 Maatschappelijke betrokkenheid 204
12.1.1 Solidariteit 204
12.1.2 Belang politieke inspraak 205
12.1.3 Politieke interesse 206
12.1.4 Stemintentie 207
12.2 Het maatschappelijk klimaat 212
12.2.1 Harde repressie 212
12.2.2 Individualisme 213
12.2.3 Etnocentrisme 214
12.2.4 Onveiligheid 216

13 Beleving van de persoonlijke levenssfeer 217
13.1 Het psycho-sociaal welbevinden 217
13.1.1 Eenzaamheid 217
13.1.2 Assertiviteit 219
13.1.3 Suïcidale neigingen: 220
13.2 De sociale identiteit 221
13.2.1 Beleving van de eigen identiteit 221
13.2.2 Positief zelfbeeld 222
13.2.3 Toekomstbeeld 223
13.3 "Problematische" gedragingen 224
13.4 Slachtofferschap 226
13.5 Beleving van de leefwereld van jongeren 227

Hoofdstuk 4 – Conclusie beschrijving van de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte 231

DEEL 2 POSITIONERING IN DE VRIJETIJDS-, SOCIALE EN CULTURELE RUIMTE 236

Hoofdstuk 5 – De rol van gemeente- en individuele kenmerken voor de participatie van jongeren 236

14 De rol van gemeentekenmerken voor de participatie van jongeren 236
14.1 Participatieaanbod en demografische kenmerken van de gemeenten 237
14.2 Zijn er verschillen tussen gemeenten? 240

15 De rol van persoonsgebonden kenmerken 245
15.1 Sociale en culturele verschillen verklaren 245
15.1.1 Deprivatietheorieën 245
15.1.2 Detraditionalisering 246
15.1.3 Sociale integratie en socialisatietheorieën 247
15.2 De positionering van jongeren in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte empirisch getoetst? 254

Hoofdstuk 6 – Positionering in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte 257

16 Participatie aan formele netwerken en informele sociale netwerken 257
16.1 Jeugdwerk versus verenigingen buiten het jeugdwerk 258
16.2 Inhoudelijke indeling 263
16.3 Deelname aan extracurriculaire activiteiten 269
16.4 Informele sociale netwerken 272
16.5 Conclusie positionering in de sociale ruimte 275

17 Positionering in de vrijetijdsruimte 281

18 Positionering in de culturele ruimte 293
18.1 Smaakvoorkeuren 293
18.2 Maatschappij- en persoonsgebonden houdingen en gedragingen 303
18.2.1 Democratische burgerschapswaarden 304
18.2.2 Onveiligheidsgevoelens 310
18.2.3 Persoonlijk welbevinden 317
18.2.4 Probleemgedrag 323

DEEL 3 SAMENVATTING EN CONCLUSIE 327

19 Beschrijving van en structuren in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte 328
19.1 De vrijetijdsruimte 328
19.2 De sociale ruimte 331
19.2.1 Participatie op school 331
19.2.2 Lidmaatschap van verenigingen 333
19.2.3 Informele sociale netwerken 344
19.3 De culturele ruimte 347
19.4 Uniformiteit of uniciteit? 351

20 Profiel van de participerende jongeren 352
20.1 Het gemeentelijk participatie-aanbod 352
20.2 Individuele kenmerken 356
20.3 Over erfelijkheid van participatie 365

21 Verband tussen de positie in de sociale ruimte en houdingen, gedagingen en emoties 368
21.1 Democratische burgerschapswaarden 370
21.2 Onveiligheidsgevoelens 375
21.3 Persoonlijk welbevinden 376
21.4 Probleemgerelateerde gedragingen 377

DEEL 4 BIBLIOGRAFIE 380

DEEL 0

DOELSTELLINGEN, ONDERZOEKSONTWERP EN MEETINSTRUMENTEN

1 De onderzoeksvragen

De beleidsnota jeugd nodigt het jeugdbeleid van de Vlaamse Gemeenschap uit tot het voeren van een positief, emanciperend, uitdagend en eigentijds beleid gekenmerkt door een sfeer van openheid en respect zodat jongeren kansen en mogelijkheden krijgen om zichzelf te ontplooiien en om binnen een veilige experimenteerruimte te groeien naar gemeenschapsleven. Met dit jeugdbeleid wil men komen tot een geïntegreerd jeugdbeleid met volwaardige participatie rekening houdend met verschillende maatschappelijke realiteiten en de diversiteit van alle jongeren in Vlaanderen.

De toenemende aandacht voor participatie en inspraak kan gekaderd worden in de maatschappelijke tendens die bekend staat onder de naam detraditionalisering. Dit is het proces waarin traditionele vormen van sociale integratie en controle aan belang inboeten. Vroeger werd het handelen, denken en voelen van mensen gestuurd door traditie, bevel en respect voor gezag. In de huidige maatschappij zijn deze traditionele sociale controlemechanismen vervangen door nieuwe. De samenleving tracht het denken, handelen, de keuzes die mensen maken te sturen via langdurige socialisatie in het gezin en op school maar ook via de socialisatie in formele en informele sociale netwerken (=sociale en vrijetijdsruimte). Daarnaast worden jongeren ook beïnvloed door massamedia en het bredere culturele veld. Individuen krijgen dus meer keuzemogelijkheden en een mate van zelfsturing, maar de samenleving tracht deze (steeds meer) te controleren of te sturen via een langdurig socialisatieproces. De productie van de symbolen waarmee gesocialiseerd en beïnvloed wordt, groeit daarmee uit tot een centraal sturingsmechanisme van de samenleving, vandaar ook de naam *symbolische samenleving* (Elchardus en Glorieux, 2002).

Doorgaans onderscheidt men vier grote socialisatievelden: het gezin, de school, het cultureel veld en het sociaal netwerk van burgers. De samenleving verwacht van deze socialiserende instellingen dat zij een bijdrage leveren aan het vormen van die houdingen, vaardigheden, emoties, ... die als essentieel worden beschouwd voor de welvaart en de democratie, of voor wat een goede samenleving wordt geacht (Stevens en Elchardus, 2001; De Groof, Elchardus et al., 2001; Stevens, 2003; Elchardus, Huyse et al., 2001; Zeijl, te Poel et al., 2000). Het toegenomen belang dat aan verantwoordelijkheid wordt gehecht, leidt dus tot een grotere klemtoon op het zich eigen maken van de juiste houding, het ontwikkelen van een plichts- en verantwoordelijkheidsbesef, van een gevoel van solidariteit en verbondenheid met anderen (Elchardus, 1999). In

het licht van deze discussie gaat er veel belangstelling uit naar participatie van burgers.

Velen wijzen dan ook op het belang van een 'zinvol' gebruik van de vrije tijd (Zeijl, te Poel et al., 2000). Te meer daar verschillende onderzoeken gewag maken van een grote stabiliteit van vrijetijdspatronen en -gebruiken naar het latere leven toe. Terwijl vrije tijd vaak een bron van plezier is, speelt het ook een belangrijke rol in de ontwikkeling van adolescenten. Vrije tijd biedt een experimenteerruimte waar jongeren rollen kunnen leren, sociale normen leren en het biedt een forum waar jongeren kunnen experimenteren met de uitdagingen waar ze als volwassenen mee geconfronteerd zullen worden (Raymore, Barber et al., 1999). De manier waarop jongeren hun vrije tijd besteden is belangrijk voor zowel de zelfontplooiing en de vorming van een eigen identiteit en de mentale en fysieke gezondheid van de jongeren tijdens de adolescentie, als voor de vrijetijdslevensstijlen in het latere leven en de gevolgen hiervan. Zo zou een passieve levensstijl op lange termijn de fysieke maar ook mentale gezondheid schaden en zou de levenskwaliteit lager zijn (Iso-Ahola en Jackson, 1994; Passmore en French, 2001; Shaw, Kleiber et al., 1995). De vrijetijdsbesteding tijdens de adolescentie heeft niet alleen gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid van nu en later maar ook op de vrijetijdsbesteding zelf in het latere leven.

Uit verschillende onderzoeken blijkt de langetermijn impact van de vrijetijdsbesteding tijdens de jeugdjaren op de vrijetijdsbesteding in het latere leven (Raymore, Barber et al., 1999; Raymore, 1995). Raymore, Barber et al. (1999) vonden dat de vrijetijdsgedragspatronen over het algemeen vrij stabiel bleven in de overgang van adolescentie naar jongvolwassenheid. Mensen houden vast aan een bepaalde set van vrijetijdsactiviteiten die gedurende de hele levensloop hetzelfde blijft. Iso-Ahola en Jackson (1994) spreken in dit verband van "core" activiteiten. Afhankelijk van de levensfase waarin mensen zich bevinden en de transities die ze meemaken, vullen mensen dit vrijetijdsrepertoire aan met nieuwe activiteiten en ontdoen zich van andere activiteiten. Uit longitudinale onderzoeken blijkt eveneens het blijvende karakter van de vrijetijdsbesteding. Een grotere betrokkenheid in een specifiek type (sociale activiteiten, creatieve, intellectuele activiteiten, sport en formele organisaties) activiteit gedurende de adolescentie, vergroot de kans om later in hetzelfde type activiteit te participeren (Scott en Willits, 1989; Scott en Willits, 1998; Shanahan en Flaherty, 2001). Ook het lidmaatschap van verenigingen tijdens de jeugd weerspiegelt zich in de formele participatie tijdens de volwassenheid (Elchardus, Huyse et al., 2001; Hooghe en Stolle, 2003). Jongeren die bijvoorbeeld tijdens hun jeugd actief zijn in georganiseerde activiteiten, hebben veel meer kans later ook betrokken te zijn in het verenigingsleven (Elchardus, Huyse et al., 2001; Poole, 1986; Raymore, Barber et al., 1999).

Om deze hypothese te toetsen voerden we een bijkomend onderzoek[1] uit bij jongvolwassenen tussen 19 en 36 jaar. We legden de respondenten een lijst van 26 soorten verenigingen voor waarvan ze konden zeggen of ze organiserend, actief, passief, vroeger of nooit lid waren geweest. Een principale componentenanalyse op deze verenigingen[2] leverde vier dimensies op, namelijk sociale[3] verenigingen, jeugdverenigingen[4], socio-culturele[5] verenigingen en sport-, hobby- en politieke verenigingen[6].

Bovendien peilden we naar hun participatieloopbaan via een retrospectieve vraag. Van acht soorten verenigingen konden de respondenten aanduiden in welke (voorgelegde) leeftijdsperiodes ze lid waren of zijn.

In de leeftijdscategorie van zes tot negen jaar zijn de jeugd- en jongerenverenigingen samen met de sportverenigingen het populairst. Ongeveer drie op tien jongvolwassenen tussen 19 en 36 jaar was tussen zijn zesde en negende jaar lid van deze verenigingen. Op de derde plaats komen de culturele verenigingen met 10% gevolgd door de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven en de jeugd(muziek)ateliers. Lidmaatschap van jeugdhuizen, hobbyverenigingen en sociale bewegingen komt zelden voor bij de zes- tot negen-jarigen. Tussen hun tiende en twaalfde levensjaar neemt het lidmaatschap van alle verenigingen toe. Het percentage leden van sportverenigingen stijgt met tien procent, dat van jeugdverenigingen met vijf procent, het lidmaatschap van culturele verenigingen van 10 naar 17%. Met het bereiken van de middelbare schoolleeftijd (12 à 13 jaar) hebben de jeugd- en jongerenbewegingen, de culturele verenigingen, de jeugd(muziek)ateliers en de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven hun hoogtepunt bereikt. De jeugdhuizen en jeugdclubs beginnen aan hun opmars tussen de leeftijd van 13 en 15 jaar en kennen het meeste succes toen de jongvolwassenen tussen 16 en 18 jaar waren. Meer dan vier op tien respondenten was tussen zijn 13 en 15de jaar lid van een sportvereniging waarmee zij hun piekperiode kennen. Vanaf de leeftijd van 16 jaar neemt het lidmaatschap van sportverenigingen geleidelijk aan af.

---

1 Postenquête afgenomen bij een representatief staal van de Vlaamse bevolking (N=3251) tussen 19 en 36 jaar in de periode januari – maart 2004

2 Omdat we hier enkel het huidige lidmaatschap wilden meten, stelden we de categorie 'vroeger lid' gelijk aan geen lid.

3 Vredesorganisatie, Mensenrechtenorganisatie, derdewereldorganisatie, antiracistische organisatie, milieu, natuurvereniging of dierenrechtenvereniging, religieuze of levensbeschouwelijke vereniging, (jongerenafdeling van) een politieke partij, en vereniging die anderen helpt.

4 Jeugdhuizen/jeugdclubs, jeugdraad/kindergemeenteraad, speelpleinwerking, , jeugdgroep voor amateuristische kunstbeoefening, jeugdbeweging of jongerenbeweging, doelgroep gerichte jeugdwerkinitiatieven, (jongerenafdeling van) een mutualiteit

5 Oudervereniging of –comité, gezinsvereniging, gemeentelijke school- of adviesraad, socio-culturele vereniging

6 sportvereniging of –club, vereniging verbonden aan een café, wijk- of buurtvereniging, , Rode Kruis / Vlaams Kruis / vrijwillige brandweer, hobbyclubs, culturele vereniging en (jongerenafdeling van) een vakbond

TABEL 1: PARTICIPATIELOOPBAAN

	6-9 jaar	10-12 jaar	13-15 jaar	16-18 jaar	19-25 jaar	26-35 jaar[7]
Sportvereniging	27.6	38.7	41.5	37.2	32.7	17.4
Jeugd- of jongerenbeweging	30.7	35.9	30.7	20.5	10.1	1.0
Culturele vereniging	9.8	17.0	15.5	12.4	9.0	3.9
Jeugdhuis, jeugdclub	1.2	1.7	6.4	15.2	9.1	1.1
Gemeentelijke JW-initiatieven	5.1	6.9	5.5	8.5	4.7	0.5
Jeugdatelier	4.7	6.9	6.1	4.1	2.3	1.2
Hobbyvereniging	2.4	3.9	3.9	3.6	5.9	4.9
Sociale bewegingen	0.6	1.5	3.0	4.9	4.5	2.1

FIGUUR 1: PARTICIPATIELOOPBAAN (19-36-JARIGEN)

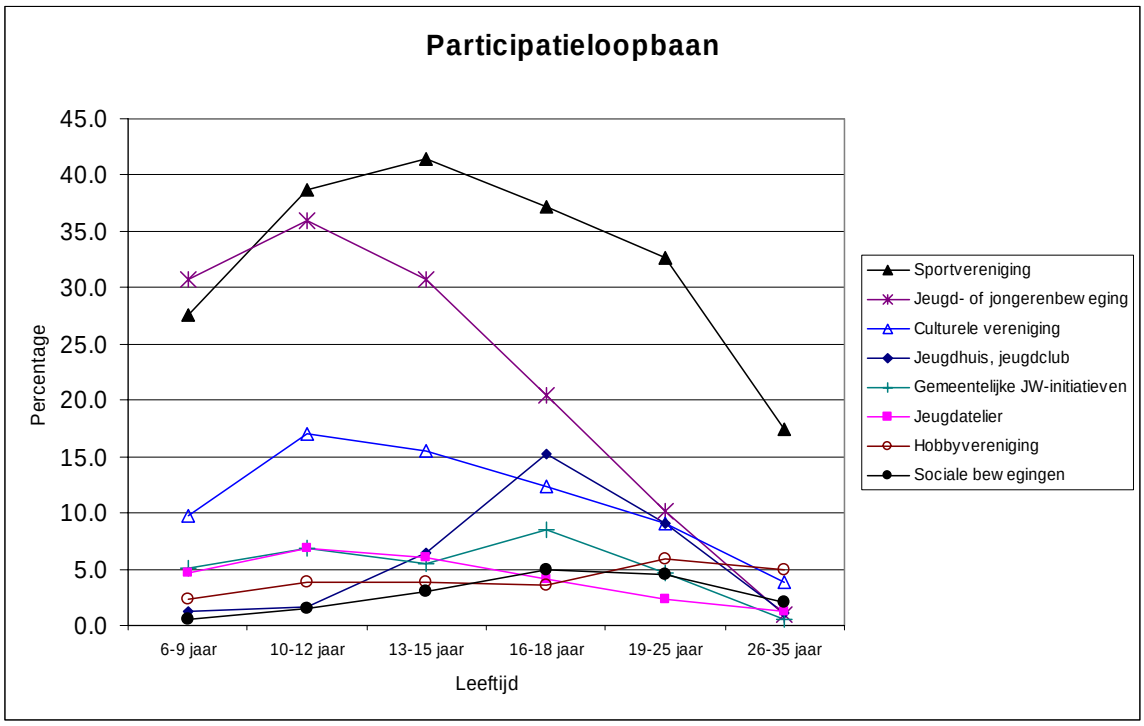

Datareductie op deze loopbaanvariabelen[8] levert drie soorten verenigingen op. Ten eerste onderscheiden we de jeugdwerkverenigingen met het lidmaatschap van jeugdverenigingen, het lidmaatschap van jeugdhuizen of –clubs en de deelname aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven. Het tweede type vereniging groepeert de sociale en culturele verenigingen. Hieronder vallen de deelname aan jeugd(muziek)ateliers, het lidmaatschap van culturele verenigingen en van

7 Percentages gelden enkel voor de respondenten die reeds tussen 26 en 35 jaar zijn

8 Om overlap met het huidige lidmaatschap te vermijden, hebben we enkel de loopbaan tot en met 18 jaar in de principale componentenanalyse opgenomen

sociale verenigingen. De derde dimensie omvat de ontspanningsverenigingen met het lidmaatschap van sportverenigingen en hobbyclubs.

Op deze manier hebben we voldoende gegevens om te kunnen onderzoeken hoe het participatiegedrag na de leeftijd van 18 jaar evolueert.

TABEL 2: HUIDIG LIDMAATSCHAP VAN JONGVOLWASSENEN TUSSEN 19 EN 36 JAAR (N=3251) VAN VIER SOORTEN VERENIGINGEN NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN EN PARTICIPATIELOOPBAAN

	Sociale bewegingen			Jeugd-verenigingen			Socio-culturele vereniging			Ontspannings-vereniging		
	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2
(Constant)		0.23			0.00			0.00			0.51	
Achtergrondvariabelen												
Geslacht (vrouw vs man)	0.02	0.22		-0.04	0.03		0.06	0.00		-0.11	0.00	
Leeftijd	0.03	0.24		-0.10	0.00		0.13	0.00		0.03	0.31	
Scholing respondent	0.03	0.14		0.07	0.00		0.03	0.17		-0.03	0.10	
Financiële situatie[9]	-0.02	0.50		-0.13	0.00		-0.06	0.01		0.02	0.40	
Burgerlijke stand[10]	-0.08	0.00		-0.03	0.20		0.25	0.00		-0.12	0.00	
Scholing ouders	-0.03	0.22		0.00	0.91		0.00	0.99		-0.03	0.20	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.09	0.00	1.9	0.03	0.14	8.4	0.00	0.96	9.5	-0.02	0.30	4.0
Participatieloopbaan												
Loopbaan jeugdwerk	**0.05**	**0.01**		**0.21**	**0.00**		**0.10**	**0.00**		**0.05**	**0.01**	
Loopbaan sociale & culturele vereniging	**0.17**	**0.00**		**0.10**	**0.00**		-0.01	0.62		0.02	0.39	
Loopbaan sport & hobby	0.00	0.91	4.9	-0.03	0.10	14.5	0.02	0.42	10.5	**0.14**	**0.00**	6.5
Informeel sociaal netwerk												
Aantal vrienden	0.01	0.45		0.05	0.00		0.05	0.00		0.08	0.00	
Vrienden binnenshuis	-0.01	0.53		-0.02	0.24		-0.02	0.23		-0.02	0.18	
Vrienden buitenshuis	0.00	0.85	4.9	0.04	0.02	14.9	0.02	0.23	10.8	0.08	0.00	7.8

Deze analyse maakt duidelijk dat het lidmaatschap van een jeugdvereniging, een jeugdhuis of de deelname aan een gemeentelijk jeugdwerkinitiatief tussen de leeftijd van 6 jaar en 18 jaar niet alleen het huidige lidmaatschap van een jeugdvereniging van de 19 tot 36-jarige respondenten aanzwengelt maar eveneens een positieve invloed heeft op het lidmaatschap van socio-culturele, sociale en ontspanningsverenigingen. Jongvolwassenen met een loopbaan in een sociale beweging of culturele vereniging zijn momenteel vaker lid van sociale bewegingen en van jeugdverenigingen, maar niet van socio-culturele en ontspanningsverenigingen. Het huidig lidmaatschap van ontspanningsverenigingen komt vaker voor bij jongvolwassenen die tussen hun 6de en 18de jaar lid waren van een sport- of hobbyvereniging.

[9] Princalsanalyse op het inkomen, bezit van woning en spaargedrag (hoog=financiële zekerheid)

[10] Princalsanalyse op samenlevingsvorm, burgerlijke staat en aantal kinderen (hoog=samenwonen, gehuwd en kinderen)

Het is duidelijk dat het jeugdwerk een zeer centrale rol speelt in de continuïteit van de participatie na de leeftijd van 18 jaar. Bovendien is de kans om lid te zijn van een bepaalde soort lidmaatschap groter als men vroeger lid was van hetzelfde type vereniging.

Niet alleen het lidmaatschap van verenigingen wordt beïnvloed door het participatiegedrag tijdens de adolescentie. De participatieloopbaan tot de leeftijd van 18 jaar bepaalt ook voor een deel de manier waarop jongvolwassenen hun vrije tijd invullen. In de vrijetijdsbesteding van de 19- tot 36-jarigen onderscheiden we vijf types. De **uitgaansgerelateerde** activiteiten vormen de eerste component. Hieronder verstaan we activiteiten als het langsgaan bij vrienden of kennissen, luieren, uit eten gaan, op café gaan, gaan shoppen, naar fuif of discotheek gaan, naar de bioscoop gaan, telefoneren/SMS'en. Het tweede vrijetijdspatroon wordt overheerst door het zorgen voor kinderen, uitvoeren van huishoudelijk taken en klusjes en werken. Ook de ontspanning gebeurt in functie van het gezin, namelijk door familiebezoek en het maken van uitstapjes. We noemen deze dimensie dan ook het **gezinsgerichte vrijetijdspatroon**. Een volgende component omvat creatieve hobby's en binnenshuisactiviteiten waar zelfontplooiing centraal staan. Het gaat om het lezen van boeken, studeren en het volgen van cursussen, gezelschapsspelen, computeren en creatieve hobby's zoals knutselen, schilderen en fotograferen. Dit vrijetijdspatroon geven we de naam **creatieve zelfontplooiing**. De vierde dimensie groepeert jongvolwassenen die vaak naar **culturele activiteiten** gaan en weinig televisiekijken. Jongvolwassenen die vaak met **sport, spel en technische hobby's** bezig zijn vinden we terug op de vijfde dimensie.

Om het verband te onderzoeken tussen de participatieloopbaan tot 18 jaar en de vrijetijdsbesteding van deze personen na de leeftijd van 18 jaar, voerden we per vrijetijdspatroon een stapsgewijze regressieanalyse uit met in de eerste stap de achtergrondvariabelen, vervolgens de participatieloopbaan en tenslotte het informeel sociaal netwerk. Uit deze analyses blijkt dat jongeren die tijdens hun jeugdjaren lid waren van jeugdwerkverenigingen vaker een thuisgebaseerd vrijetijdspatroon hebben, aan creatieve zelfontplooiing doen en culturele evenementen bezoeken. De jongvolwassenen die een participatieloopbaan gekend hebben binnen sociale bewegingen of culturele verenigingen houden zich na de leeftijd van 18 jaar in hun vrije tijd vaker bezig met creatieve zelfontplooing en met culturele activiteiten maar minder met sport, spel en technische hobby's dan jongeren. Een participatieloopbaan binnen sport- en hobbyverenigingen heeft dan weer een positieve invloed op het uitgaansgerelateerde vrijetijdspatroon en op de sport, spel en techniek-dimensie. Jongvolwassenen die tijdens hun adolescentie lid waren van ontspanningsverenigingen gaan momenteel vaker uit en ze houden zich ook vaker bezig met technische hobby's en passieve of actieve sportbeoefening.

TABEL 3: VRIJETIJDSBESTEDING VAN JONGVOLWASSENEN TUSSEN 19 EN 36 JAAR NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN EN PARTICIPATIELOOPBAAN

	Uitgaansgerela-teerde VT			Gezinsgerichte activiteiten			Zelfontplooiing			Cultuur			Sport, spel, techniek		
	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2	bèta	p	R^2
(Constant)		0.00			0.00			0.53			0.00			0.00	
Achtergrondvar.															
Vrouw vs man	0.07	0.00		0.19	0.00		0.13	0.00		0.04	0.10		-0.46	0.00	
Leeftijd	-0.25	0.00		0.17	0.00		-0.01	0.85		0.08	0.01		-0.24	0.00	
Scholing respondent	-0.04	0.11		-0.07	0.00		0.22	0.00		0.11	0.00		-0.04	0.03	
Financiële situatie	0.01	0.77		-0.16	0.00		0.31	0.00		-0.06	0.06		0.02	0.35	
Burgerlijke stand	-0.16	0.00		0.36	0.00		0.00	0.89		-0.23	0.00		-0.06	0.03	
Scholing ouders	-0.01	0.64		-0.01	0.48		0.05	0.02		0.05	0.04		-0.02	0.26	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.00	0.95	14.9	0.00	0.82	41.4	0.02	0.46	24.1	0.00	0.89	7.6	-0.04	0.06	35.5
Participatie-loopbaan															
Loopbaan jeugdwerk	0.01	0.71		**0.05**	**0.01**		**0.06**	**0.01**		**0.08**	**0.00**		0.02	0.31	
Loopbaan sociale & culturele vereniging	-0.04	0.06		0.03	0.14		**0.14**	**0.00**		**0.16**	**0.00**		**-0.06**	**0.00**	
Loopbaan sport & hobby	**0.08**	**0.00**	15.6	0.03	0.09	41.8	0.04	0.06	26.7	0.00	0.98	11.2	**0.08**	**0.00**	36.4
Informeel netwerk															
Aantal vrienden	0.01	0.55		0.04	0.02		-0.01	0.76		0.07	0.00		0.07	0.00	
Vrienden binnenshuis	0.06	0.00		0.05	0.01		0.00	0.88		0.01	0.53		-0.03	0.09	
Vrienden buitenshuis	0.08	0.00	16.5	-0.04	0.02	42.2	0.01	0.68	26.6	0.10	0.00	12.7	0.07	0.00	37.4

Tenslotte stellen we vast dat het lidmaatschap van verenigingen tijdens de jeugd de uitgebreidheid van het huidige informeel sociaal netwerk[11] in de hand werkt (zie tabel 4). Dit is het geval voor zowel het lidmaatschap van het jeugdwerk, van sociale of culturele verenigingen als van ontspanningsverenigingen.

TABEL 4: UITGEBREIDHEID INFORMEEL SOCIAAL NETWERK VAN JONGVOLWASSENEN TUSSEN 19 EN 36 JAAR NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN EN PARTICIPATIELOOPBAAN

	Informeel netwerk		
	bèta	p	R^2
(Constant)		0.00	
Achtergrondvariabelen			
Geslacht (vrouw vs man)	-0.15	0.00	
Leeftijd	-0.08	0.00	

[11] Dit is een gecombineerde variabele (princals-variabele) van het aantal vrienden en het ontmoeten van vrienden buitenshuis.

Scholingsniveau respondent	0.01	0.56	
Financiële situatie[12]	0.00	0.92	
Burgerlijke stand[13]	-0.07	0.00	
Scholingsniveau ouders	0.09	0.00	
Beide ouders Turks of Marokkaans	-0.01	0.55	6.5
Participatieloopbaan			
Loopbaan jeugdwerk	**0.07**	**0.00**	
Loopbaan sociale & culturele vereniging	**0.05**	**0.01**	
Loopbaan sport & hobby	**0.06**	**0.00**	7.8
Informeel netwerk			
Vrienden binnenshuis ontmoeten	0.05	0.01	8.0

In het licht van deze vaststellingen[14] is het ten eerste interessant te weten hoe jongeren hun vrije tijd invullen. Er zijn namelijk verschillende manieren waarop vrije tijd geconsumeerd wordt, van sterk gestructureerde (lidmaatschap van verenigingen, werken, ...) tot relatief ongestructureerde activiteiten zoals televisie kijken, informele contacten met vrienden en leeftijdsgenoten, helpen in het huishouden, ... (Bartko en Eccles, 2003).

Het eerste deel van dit rapport zal dan ook worden gewijd aan de beschrijving van de manier waarop jongeren hun vrije tijd invullen met bijzondere aandacht voor participatie en inspraak op school, in het gezin en in verenigingen. We besteden eveneens aandacht aan de informele sociale contacten met leeftijdsgenoten. Naast de socialisatie in het gezin, op school en via formele en informele sociale contacten, komen jongeren in contact met massamedia en reclame die de media- en muziekvoorkeuren evenals de houdingen en opvattingen van jongeren vorm geven. Het eerste deel wordt dan ook afgesloten met een beschrijving van de cultuurpatronen bij jongeren.

Eveneens in het eerste deel van het onderzoek zullen we nagaan in welke mate de keuzes van jongeren op een gebied met weinig systeemdruk –namelijk de vrije tijd en de smaakvoorkeuren (de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte)- nog bepaald of gestuurd worden door traditionele betekeniskaders zoals gender, sociale klasse, levensbeschouwing, …. De vraag is of deze vertrouwde modi van sociale controle (de wijze waarop het gedrag van de mensen wordt gestuurd) zich vertalen in gelijkaardige manieren van vrijetijdsbesteding, omgang met vrienden, participatievormen en smaakvoorkeuren. Mocht er echt individualisering zijn, dan zouden gender, klasse, levensbeschouwing, ... geen effect hebben, maar de aanwezigheid van een effect betekent niet meteen dat

12 Princalsvariabele van inkomen, eigenaar woning en hoeveelheid sparen

13 Princalsvariabele van woonsituatie, burgerlijke stand en aantal kinderen (hoog=gehuwd, samenwonend met partner, met kinderen; lage score=ongehuwd, niet samenwonend met partner of geen partner, geen kinderen)

14 Alsook de vaststelling dat participatie aan het formeel verenigingsleven (zowel tijdens de jeugd- als de volwassenjaren) positief is voor de integratie in de samenleving en voor het aankweken van democratische houdingen.

traditionele betekeniskaders nog een rol spelen. De beïnvloeding kan op verschillende manieren tot stand komen. Een collectieve identiteit kan zijn relevantie behouden, ook als de traditionele manieren om haar in stand te houden verdwijnen.

Uit eerder onderzoek bleek inderdaad dat er veel detraditionalisering is geweest maar dat dit niet heeft geleid tot individualisering. Collectieve identiteiten op basis van de traditionele rollen bestaan nog steeds (Elchardus, 1999; Elchardus en Glorieux, 2002). Het individu wordt in grotere mate een doorgeefluik van de opvattingen, houdingen en emoties die via socialisatie en de beïnvloeding worden verspreid. De wijze, de mate en de vorm van de socialisatie en beïnvloeding verschillen naar gender, klasse en levensbeschouwing, en precies daarom zien we verschillen in het denken al naargelang deze condities (Elchardus en Glorieux, 2002; Elchardus, 2004). Van individuen wordt een meer uitgebreide reeks keuzen verwacht of individuen krijgen meer keuzemogelijkheden en een mate van zelfsturing, maar de samenleving probeert de gemaakte keuzes (steeds meer) te controleren via een langdurig socialisatieproces in gewenste kennis, vaardigheden, opvattingen en houdingen. De individuele keuze wordt dus sterk gestuurd. Deze sociale controle voltrekt zich op een subtiele wijze. Ze heeft betrekking op de factoren die het keuzeproces als het ware van binnenuit sturen: de smaken, opvattingen, emoties, motivaties, informatie, kennis, vaardigheden, … Het individu kiest, maar de keuze is als het ware al geprogrammeerd via de vorming en de maatschappelijke verdeling van vaardigheid, kennis, motivatie, emotie, smaak, opvatting en houding. De productie en de verspreiding van de symbolen waarmee gesocialiseerd en beïnvloed wordt, groeit daarmee uit tot een centraal sturingsmechanisme van de samenleving (Elchardus, 1999; Elchardus, 2000; Stevens en Elchardus, 2001). Men gelooft dat de gemaakte keuzen individueel zijn, maar men vergeet dat deze sterk gevormd zijn door onderwijs, gezin, het culturele veld en ook door de socialisatie van jongeren in de sociale ruimte.

Naast de beschrijving van en de zoektocht naar eventuele structuren of patronen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte, onderzoeken we in het tweede deel of de gemaakte keuzes van jongeren wat hun vrije tijd, lidmaatschap, informele sociale contacten en smaak- en mediavoorkeuren nog gestuurd worden door traditionele betekeniskaders of eerder door socialisatie in het gezin, onderwijs, via formele en informele sociale contacten en culturele socialisatie. We wegen de traditionele modi van sociale controle af tegenover de nieuwe controlemechanismen met bijzonder aandacht voor de rol van formele participatie aan verenigingen en extracurriculaire activiteiten en informele sociale contacten met leeftijdsgenoten.

2 Doelstellingen van het onderzoek

Dit onderzoek heeft drie grote doelstellingen. Ten eerste willen we een beschrijving geven van de maatschappelijke participatie van jongeren tussen veertien en achttien jaar (op school, in het gezin, in formele en informele sociale netwerken en in het culturele veld) en wordt op zoek gegaan naar **structuren** binnen de contacten die jongeren hebben. We onderscheiden **drie ruimtes** waarbinnen jongeren zich begeven: de vrijetijds-, de sociale en de culturele ruimte. We beschouwen een ruimte als een systematische samenhang op een bepaald vlak. Het gaat dus om een structuur van dat handelingsgebied, waarin de plaatsing van individuen niet toevallig is. Onder de vrijetijdsruimte verstaan we alle contacten die jongeren hebben via een ruim aanbod van activiteiten. De sociale ruimte omvat de socialisatie in het gezin, de school en de sociale netwerken (formele en informele sociale netwerken) en beschrijft het geheel van sociale relaties waarin personen zijn ingebed. De culturele ruimte of het geheel van smaken en houdingen omvat de socialisatie van jongeren via de massamedia en de bredere maatschappelijke context.

Interessant is dan te weten **wie welke positie inneemt** in deze drie ruimtes, rekening houdend met zowel individuele als structurele of gemeentekenmerken. We zullen onderzoeken welke kenmerken maken dat jongeren bepaalde vrijetijdsactiviteiten vaak doen of juist niet doen. Wat zet jongeren aan om deel te nemen aan verschillende soorten verenigingen en hoe ziet het informele sociale netwerk van jongeren met verschillende kenmerken er uit? We beantwoorden eveneens de vraag welke factoren de media- en muziekvoorkeur alsook het persoonlijk welbevinden en maatschappelijke waarden van jongeren bepalen.

Naast een beschrijving van de verschillende ruimtes en de zoektocht naar onderliggende patronen en de positionering van jongeren binnen deze ruimtes, onderzoeken we of en op welke manier deze posities **onderling samenhangen**. Hebben jongeren die lid zijn van het jeugdwerk andere smaakpatronen dan jongeren die zich engageren in sportverenigingen of is het persoonlijk welbevinden van jongeren die zich in hun vrije tijd vaak met culturele zaken en op een creatieve manier bezig houden groter dan jongeren die een thuisgebaseerd vrijetijdspatroon hebben. Houden jongeren met een uitgebreid informeel sociaal netwerk er democratische houdingen op na of hebben zij eerder een instrumentele visie op de maatschappij. Deze en andere vragen zullen worden beantwoord in het tweede deel van het rapport.

3 Onderzoeksinstrument en steekproef

3.1 Steekproef

Omdat het onmogelijk is de volledige 14- tot 18-jarige bevolking (N=335757) te bevragen, ondervragen we een beperkte groep personen (n=1840), geselecteerd

volgens bepaalde regels, die de totale populatie vertegenwoordigen. De steekproef (=deze beperkte groep) moet dezelfde kenmerken hebben dan de volledige bevolking. Dit wil zeggen dat er bijvoorbeeld evenveel jongens en meisjes in de steekproef moeten zitten dan er in realiteit in de bevolking zijn. Als dit niet het geval is, riskeert men dat het onderzoek foutieve informatie oplevert, die leidt tot het nemen van verkeerde beslissingen. De 1840 jongeren zijn verspreid over 75 gemeenten in Vlaanderen die op een toevallige wijze getrokken zijn.

Afbakening onderzoekspopulatie

Om een uitspraak te kunnen doen over de effecten van maatschappelijke participatie dient zich een onderzoeksopzet aan waarbij ook jongeren die niet maatschappelijk participeren zijn opgenomen. Hierdoor kunnen we niet alleen een vergelijking maken tussen leden en leiding (Bral, 1991), maar ook tussen participanten en niet-participanten. In het opzet is dan een controlegroep betrokken, waardoor we kunnen controleren of de gevonden effecten wel degelijk toe te schrijven zijn aan participatie. Een bevraging via organisaties alleen is dan ook geen optie. Een bevraging van een representatieve sample van de Vlaamse jongeren biedt deze mogelijkheid wel.

De bedoeling van het trekken van een steekproef is dat we op basis van metingen voor een deelpopulatie de gevonden verdelingen en relaties kunnen veralgemenen tot het universum waaruit de steekproef getrokken is. Een steekproef moet dus met andere woorden extern valide zijn.

Eerst en vooral bepalen we de grenzen van het universum. We bakenen dus de populatie af tot dewelke men de bevindingen in de steekproef wenst te veralgemenen. Welke jongeren zullen we dus ondervragen. De decreten op het lokaal jeugdwerk spreken over jongeren van 6 tot 25 jaar. Het decreet op het landelijk jeugdwerk spreekt over jongeren tot 30 jaar oud. Het is echter niet opportuun om jongeren tussen 6 en 30 jaar in iedere gemeente of stad te bevragen. Een onderzoek dat rekening houdt met het gemeentelijk niveau, waarbij per gemeente een stratificatie wordt doorgevoerd naar leeftijdsamenstelling van de jongerenbevolking in die gemeente, zou buitensporig duur worden. Een zekere aflijning van de doelgroep dient zich dan ook aan. Er bestaan maar weinig en onvolledige cijfers over de participatie van jongeren aan het verenigingsleven. De enige cijfers die hiervoor beschikbaar zijn, zijn de ledencijfers van de nationale jongeren- en jeugdbewegingen. De Vlaamse Regionale Indicatoren van 1997 (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1997) leren ons dat dit soort bewegingen het populairst zijn bij de leeftijdsgroep van 6 tot 12-jarigen. Vanaf 13 jaar haakt een deel van de jongeren af. Deze cijfers leren ons echter niet of deze jongeren doorstromen naar andere jeugdwerkvormen zoals het jeugdhuiswerk of andere soorten verenigingen. Huishoudonderzoek leert ons dat de participatie aan traditionele jeugdbewegingen het hoogst is bij 7- tot 9-jarigen (waar één op drie jongeren lid is van een jeugdbeweging). De participatie aan jeugdbewegingen daalt in de

leeftijdscategorie 10 tot 12 jaar lichtjes tot 30%. Vanaf 13 jaar haken jongeren echter meer af. In de leeftijdsgroep 13 tot 15 jaar bedroeg de participatie slechts 20% (Jacobs en Stoffelen, 1998). Ook in de APS-survey van 1998 beweerde één op vijf jongeren uit de leeftijdsgroep van 15 tot 25 jaar dat ze nog actief lid waren van een jeugdwerkinitiatief (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1998).

Hoewel we slechts over gedeeltelijke cijfers beschikken, lijken deze te suggereren dat de leeftijd waarop men de overgang van de basis- naar het secundaire onderwijs doet, ook een belangrijke factor te zijn voor het al dan niet lid blijven van een jeugdbeweging. Bijkomend probleem hierbij is dat we niet weten of deze jongeren doorstromen naar andere soorten verenigingen, die pas op een latere leeftijd toegankelijk worden voor deze groep, zoals het jeugdhuiswerk. Om deze redenen lijkt een afbakening van de doelgroep na 13 jaar opportuun. De leeftijdsgroep moet voldoende ruim zijn zodat we de overgang van traditioneel jeugdbewegingswerk naar andere soorten van verenigingen in kaart kunnen brengen. Bovendien is het belangrijk met het oog op de effecten van maatschappelijke participatie om een differentiëring in te voeren tussen leden en leiding (Bral, 1991). Daarom is de leeftijdsgroep 14-18 jaar de meest aangewezen groep om in eerste instantie te ondervragen. Bij deze groep kunnen we ook retrospectieve vragen stellen waarom bepaalde jongeren afgehaakt hebben.

Het trekken van de gemeenten

Na de afbakening van de onderzoekspopulatie werd nagedacht over het best passende steekproefdesign. Er is de keuze tussen een aselecte steekproef, een proportioneel of disproportioneel gestratificeerde steekproef, een bloksteekproef, … .

Maatschappelijke participatie kan worden beïnvloed door twee grote groepen van kenmerken: individuele kenmerken (zoals geslacht, sociale achtergrond, onderwijsvorm, …), maar ook structurele kenmerken. Onder deze laatste verstaan we het aanbod aan mogelijkheden voor maatschappelijke participatie. Zoals eerder reeds aangestipt, wordt het aanbod en de ontwikkeling van nieuwe initiatieven sinds het decreet op het lokale jeugdwerk van 1993 grotendeels bepaald op gemeentelijk niveau. Daarom moet in het onderzoek naar maatschappelijke participatie rekening gehouden worden met de kenmerken van dit lokale aanbod. Dit vraagt om een onderzoeksopzet waarin respondenten ‘genest’ zijn binnen de eenheid van een gemeente. In zo’n researchdesign kunnen de structurele kenmerken van het gemeentelijk aanbod optimaal ingevoerd worden en de effecten van dit aanbod op de omvang van maatschappelijke participatie onderzocht worden. Zo’n onderzoeksopzet heeft praktische implicaties voor de steekproefomvang. Een multilevel model waarbij rekening wordt gehouden met het gemeentelijk niveau vereist een bevraging van minstens 60 gemeenten, waar telkens minimum 15 jongeren worden ondervraagd. Dit zijn noodzakelijke voorwaarden voor het uitvoeren van

multilevelanalyses. Multilevelanalyses zijn noodzakelijk omdat in unilevelanalyses ervan uit gegaan wordt dat alle individuen onafhankelijk zijn van elkaar. Dit is natuurlijk niet zo; jongeren van één en dezelfde gemeente zijn niet meer onafhankelijk van elkaar.

Er werd geopteerd voor een bloksteekproef (cluster sampling) met teruglegging die een toevallige steekproef zo dicht mogelijk benadert. Bloksteekproeven zijn opgebouwd uit primaire eenheden (in ons geval gemeenten) die op hun beurt weer samengesteld zijn uit secundaire eenheden (individuen). Eerst worden de primaire eenheden op een toevallige wijze getrokken, vervolgens worden uit deze primaire eenheden terug toevallig de secundaire eenheden gekozen.

Om het principe van de gelijke kans van opname van de secundaire eenheden te vrijwaren en een toevallige steekproef zo dicht mogelijk te benaderen, worden de primaire eenheden gekozen met een kans die evenredig is aan hun omvang (d.i. aantal secundaire eenheden). Binnen de primaire eenheden hebben de secundaire eenheden een gelijke kans om opgenomen te worden. Een getrapte steekproef heeft het voordeel dat de geografische spreiding beperkt wordt. Dit is goedkoper en beter te organiseren en bovendien noodzakelijk voor het kunnen onderzoeken van de structurele kenmerken, t.t.z. gemeentelijke kenmerken. Door deze werkwijze te volgen benadert de geblokte steekproef het best de eigenschappen van een toevallige steekproef.

Voor het trekken van de gemeenten worden eerst alle gemeenten van het Vlaamse Gewest (=308) geordend naar grootte en worden de cumulatieve aantallen berekend. Het uiteindelijk doel is een steekproef te trekken van minimum 1500 jongeren uit minimum 60 gemeenten en minimum 15 jongeren per gemeente. Het aantal secundaire eenheden (personen) per primaire eenheid (gemeente) wordt dus bepaald op 20 om ten eerste de gemeentelijke kenmerken te kunnen onderzoeken, en ten tweede om de verplaatsingskosten te beperken. We moeten dus minimum 60 clusters trekken (het aantal gemeenten is kleiner dan het aantal clusters omdat er meerdere clusters in 1 gemeente kunnen vallen). Dit gebeurt door toevalsgetallen te genereren tussen 1 en 339601. In dit geval is de kans om een toevalsgetal in een bepaald interval te trekken evenredig aan de grootte van het interval. Zo is bijvoorbeeld de kans op een primaire eenheid in het interval 316467 tot 339601 (gemeente Antwerpen) bijna 10 keer zo groot als de kans op een primaire eenheid in het interval 254376 tot 256742 (gemeente Dendermonde).

Met het genereren van 92 toevalsgetallen (aantal clusters=1840/20) werden 75 gemeenten van het Vlaams Gewest geselecteerd. Hierbij hebben grotere gemeenten meer kans om meerdere keren getrokken te worden. Er zijn dus minder gemeenten dan dat er clusters (92) zijn, nl. 75 waarbij we:

- in 66 gemeenten 20 jongeren enquêteren,
- in 5 gemeenten 40 jongeren ondervragen,
- in 2 gemeenten 60 jongeren bevragen en
- in 2 gemeenten (steden) 100 jongeren enquêteren.

Tussen steekproefdesign en werkelijk gerealiseerde steekproef staan allerlei bezwaren van de respondenten of hun ouders. Daarom werd een systeem voorzien die deze weigeringen gedeeltelijk opvangt. Er zijn namelijk per respondent vier vervangpersonen die ongeveer dezelfde kenmerken hebben (matching op gemeente, straat, leeftijd en geslacht). Dus een meisje van 17 jaar uit Gent kan vervangen worden door een ander 17-jarig meisje uit Gent. Toch is het heel belangrijk de oorspronkelijke respondent te bevragen en niet direct naar de vervangpersonen over te gaan. Omdat BSO-jongeren vaker weigeren alsook omdat jongeren die lid zijn van verenigingen minder vaak thuis terug te vinden zijn, zullen we enkel jongeren bevraagd hebben die veel thuis zijn, ASO doen, … . Op deze manier krijgen we geen realistisch beeld van de 14- tot 18-jarige jongeren. Van de originele steekproef werd 68.4% gerealiseerd (1210/1769), van de eerste vervanglijst werd 58.0% gerealiseerd (324 / (1769-1210)), van de tweede vervanglijst werd 53.2% gerealiseerd (125 / (1769-1210-324)), van de derde vervanglijst werd 49.1% gerealiseerd (54 / (1769-1210-324-125)) en van de vierde vervanglijst werd 67.9% gerealiseerd (38 / (1769-1210-324-125-54)). In totaal werden 1769 (=1210 + 324 + 125 + 54 + 38 + 18) jongeren uit 75 gemeenten van het Vlaamse Gewest bevraagd (tussen 15 en 20 jongeren per gemeente). De totale responsratio bedraagt uiteindelijk een zeer bevredigende 70.7%.

De non-responsanalyse wees uit de respons afhankelijk was van het type woning, de staat van de woning en de woonomgeving. Jongeren die in een flat of in een woning in slechte staat wonen of in stedelijke gebieden, weigerden vaker deel te nemen aan het onderzoek dan de mensen die in een alleenstaande of rijwoning of in een woning die in goede staat verkeerde of in een groene omgeving wonen. Doorgaans is het zo dat sociaal-economisch zwakke of marginale personen in mindere mate aan enquêtes deelnemen. Deze afwijking van de representativiteit kan bijzonder storend zijn voor sociologisch onderzoek. Daarom proberen we dit euvel via weging te ondervangen.

Omdat onze steekproef te kampen heeft met een vertekening naar onderwijsniveau (een van de betere enkelvoudige indicator voor de sociaal-economische toestand), beslisten we de gegevens te wegen op basis van de bevolkingscijfers[15]. Omdat leeftijd, geslacht en onderwijsniveau nauw samenhangen, wegen we ze simultaan naar die drie kenmerken. De gebruikte wegingscoëfficiënten[16] variëren van 0.712 (jongen uit het ASO/KSO geboren in 1985) tot 1.635 (meisje uit het BSO/DBSO/deeltijds onderwijs geboren in 1988).

---

[15] De bevolkingscijfers slaan enkel op de inwoners tussen 14 en 18 jaar, en hebben betrekking op 1 januari 2000. De cijfers werden ons bezorgd door dhr. P. Deboosere van de vakgroep Sociaal Onderzoek van de VUB.

[16] De wegingscoëfficiënten worden berekend door het quotiënt te nemen van het celpercentage in de bevolking en het celpercentage in de steekproef.

Voor een uitgebreidere en technische beschrijving van de steekproeftrekking, non-respons en berekening van de wegingscoëfficiënten kan de lezer terecht in bijlage II en in volgende technische rapporten:

- Smits, W. (2003a). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Technisch verslag I: Veldwerk, responsanalyse en weging*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB.
- Smits, W. (2003b). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Technisch verslag II: Algemene beschrijving, frequenties, codeboek en vragenlijst*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB.
- Smits, W. (2003c). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Technisch verslag III: Schaalconstructie en patronen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB

3.2 Meetinstrumenten

Om een zicht te krijgen op de participatie van jongeren maken we gebruik van verschillende onderzoeksmethoden.

1. Een vragenlijst afgenomen bij jongeren via face-to-face enquêtering door jonge enquêteurs
2. Een schriftelijke vragenlijst voor één van de ouders van de bevraagde jongeren
3. Gemeentekenmerken op basis van de volkstellingsgegevens van 1991
4. Participatie-aanbodvariabelen op basis van het cijferboek gemeentelijk jeugdwerkbeleid 2002-2004 (Afdeling Jeugdwerk en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten, 1999a; Afdeling Jeugdwerk en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten, 1999b)

3.2.1 Face-to-face onderzoek jongeren

Van de 1840 uitgedeelde adressen aan de opgeleide enquêteurs, werden er uiteindelijke 1769 behouden. 71 jongeren die in de oorspronkelijke onderzoekspopulatie zaten werden niet in de databank opgenomen omdat ze ofwel niet gecontacteerd werden of omdat ze te onbetrouwbaar werden geacht. De vragenlijst had de bedoeling zicht te krijgen op de participatie van jongeren. Daarom werden vragen opgenomen over het lidmaatschap van verenigingen maar ook andere vrijetijdsactiviteiten en informele sociale netwerken. Om deze participatie te kaderen werden ook indicatoren over smaak- en mediavoorkeuren en maatschappelijke en persoonsgebonden houdingen opgenomen. Tenslotte werden in de vragenlijst een heleboel controlevariabelen

opgenomen zoals het geslacht, de leeftijd, de onderwijsvorm waarin men les volgt, de sociale achtergrond, ...

3.2.2 Schriftelijke vragenlijst ouders

Om de invloed van het ouderlijk milieu in kaart te brengen, vroegen de enquêteurs de ouders van de 1769 jongeren een schriftelijke vragenlijst in te vullen, over ten eerste hun eigen participatie en ten tweede over de houding ten opzichte van de vrijetijdsbesteding en opvoeding van hun kind(eren), en deze op te sturen naar de onderzoeker.

Deze vragenlijst is zo opgesteld dat een maximale vergelijking met de antwoorden van de jongeren mogelijk is.

Op deze manier ontvingen we 1212 enquêtes van ouders, wat neerkomt op een responsrate van 68.5% (1212/1769). Ook dit is een zeer bevredigend resultaat. De betrokkenheid en het vertrouwen van de ouders door het persoonlijk contact tussen de enquêteur en de zoon of dochter, is hier waarschijnlijk niet vreemd aan[17]. Slechts één van beide ouders diende de vragenlijst in te vullen. In 72% van de gevallen vulde de moeder deze vragenlijst in. Op deze manier ontstond een gekoppelde databank van 1212 jongeren met één van hun ouders. Afhankelijk van de onderzoeksvraag kan de datafile met uitsluitend de gegevens van de jongeren (1769 cases), dan wel de gekoppelde datafile van jongeren en hun ouders (1212 cases) worden gebruikt. Bij deze gekoppelde file werden wegingen toegepast op basis van de bevolkingskenmerken van de jongeren. De wegingscoëfficiënten variëren van 0.691 (ouder van een jongen uit het ASO/KSO geboren in 1985) tot 2.025 (ouder van een meisje uit het BSO/DBSO/modulair systeem geboren in 1988).

3.2.3 Externe databanken

Om de invloed van gemeentekenmerken (demografische kenmerken) en participatieaanbod per gemeente te onderzoeken, maakten we gebruik van de volkstellingsdatabank en het cijferboek gemeentelijk jeugdwerkbeleid. Deze gegevens werden geaggreggeerd naar gemeente en zijn dus hetzelfde voor alle jongeren binnen eenzelfde gemeente.

---

[17] In scholenonderzoek naar de leefwereld en leerlingenparticipatie van jongeren werd een responsrate gehaald 52.3%. De leerlingen gaven een vragenlijst af aan één van hun ouders gaven, die dan de ingevulde vragenlijst naar de onderzoekers terugstuurden (Stevens, F. en M. Elchardus (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. Technisch verslag.* Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.).

DEEL 1

BESCHRIJVING VAN DE VRIJETIJDS-, SOCIALE EN CULTURELE RUIMTE

Hoofdstuk 1 - De vrijetijdsruimte

Vooraleer de vrije tijd van jongeren te beschrijven, is het nuttig het begrip *vrije tijd* te definiëren. In de literatuur bestaat er geen eensgezindheid over wat vrije tijd juist inhoudt. De Engelse term *leisure* wordt vertaald als vrije tijd, tijd zonder verplichtingen. Zo definieert Roberts J. (in: Hendry, 1983: p21) vrije tijd als:

> Leisure comprises generally the non-work activities of socialising, amateur sport, tourism, recreation, the arts, and some education – together with movement-links between various leisure locations.

"Free time" zou geen gevoel van vrijheid opleveren (Kleiber, Larson et al., 1986), terwijl "leisure time" een concept is dat los staat van tijd: "leisure remains a concept outside of time" (DeGrazia, 1962); Leisure is a "mental and spiritual attitude" (Pieper, 1963: in: Kleiber, Larson et al., 1986).

Het probleem met de definiëring van vrije tijd als de tijd die we niet doorbrengen op het werk of op school, is dat mensen andere betekenissen geven aan bepaalde activiteiten. Zo behoort de tijd die men besteedt aan huishoudelijke taken voor sommige mensen tot de vrije tijd, voor anderen dan weer niet. Deze kwalitatieve benadering houdt rekening met de subjectieve betekenis die mensen geven aan vrije tijd. Donald en Havighust (1959)

> The expression of a felt satisfaction or a reason for carrying on a particular leisure activity is called a 'meaning' (in: Hendry, 1983: p22)

Verschillende mensen kunnen een bepaalde vrijetijdsactiviteit verschillende betekenissen geven terwijl verschillende vrijetijdsactiviteiten eenzelfde betekenis toegekend krijgen door verschillende individuen.

De meeste studies over vrije tijd maken een directe link met werk of school. De typologie van Parker is hier een mooi voorbeeld van. Vrije tijd kan het verlengde zijn van werk. Vrijetijdsactiviteiten kunnen inhoudelijk gelijkaardig zijn aan de arbeidsactiviteiten. Vrije tijd kan ook beschouwd worden als het tegenovergestelde van werk. In deze opvatting kan vrije tijd echt betekenis geven aan het leven en biedt vrije tijd sommige mensen kansen om zich te ontplooiien. Tenslotte kan vrije tijd ook beschouwd worden als het complement van werk. Individuen beschouwen werk en vrije tijd als verschillende levenssferen, elk met hun eigen aspecten. Deze typologie is een uitbreiding van de 'compensatory' en 'spill-over' hypothese. Iemand die niet tevreden is in

zijn job, zoekt compensatie in zijn vrijetijdsactiviteiten, terwijl volgens de spill-over hypothese deze persoon ook geen voldoening vindt in zijn vrije tijd (Hendry, 1983).

Vrije tijd kan ook gedefinieerd worden in negatieve en positieve zin:

> Negative: leisure is the negation of work. It offers escape and relaxation away from drudgery of work. It includes resting and passive use of commercial leisure facilities
>
> Positive: leisure offers the chance of finding self-identity, the opportunity to build meaningful and fulfulling life styles. It includes activities which involve wide sociale interaction (Hendry, 1983: p24)

Met de toename van de vrije tijd in de samenleving door vrijwillige of verplichte niet-arbeidstijd, is het meer aangewezen om vrije tijd te definiëren in termen van haar intrinsieke waarde en minder in relatie met werk. Zo kan vrije tijd gedefinieerd worden in functie van verschillende levenssferen:

1. Huishoudelijke taken en gezinsmanagment
2. Rust: recupereren, weinig of niets doen, zitten, slapen, roken, ...
3. Gezelligheid: dit vraagt enige inspanning zoals familie of vrienden bezoeken, op café, naar clubs of restaurant gaan
4. spel (mimetic sphere): dit omvat een breed gamma van vrijetijdsactiviteiten zoals sport, naar sportwedstrijden, festivals, theater of bioscoop gaan, ... (Hendry, 1983: p26)

Zo geeft de keuze voor bepaalde vrijetijdsactiviteiten een beeld van iemands persoonlijkheid en speelt de vrije tijd een belangrijke rol in de identiteitsontwikkeling van adolescenten.

Ook Kleiber, Larson et al. (1986) maken een onderscheid naar de rol die bepaalde activiteiten spelen in de ontwikkeling van adolescenten. Op basis van de ervaringen van adolescenten, stelden ze dat er twee algemene categorieën van vrije tijd zijn tijdens de adolecentie: (1) de *ontspannende* activiteiten die vooral teruggevonden worden in de sociale vrijetijdsactiviteiten, TV kijken, lezen en muziek beluisteren. Ze worden ook teruggevonden in de levensbehoefte activiteiten zoals eten en slapen. Dit type van vrije tijd geeft plezier zonder dat ze veel persoonlijke inspanningen vereist. Het tweede type van vrije tijd, (2) de *transitionele* vrije tijd, wordt teruggevonden in sport, spel, kunstbeoefening en hobby's. Hier kunnen adolescenten experimenteren met vrije tijd binnen een gestructureerde context die discipline en engagement vereist (vb sport, spel en hobby's). Via *transitionele* vrijetijdsbesteding leren adolescenten experimenteren met vrijheid en intrinsieke motivatie terwijl ze participeren binnen bestaande structuren. Het plezier dat men uit deze activiteiten haalt, legt een basis om plezier te hebben in meer verplichte activiteiten later in het leven. Een tiener die kan leren experimenteren met vrijheid en intrinsieke motivatie in deze veeleisende activiteiten zal het ook

makkelijker hebben om plezier te ervaren in alle domeinen van zijn of haar verdere leven (Kleiber, Larson et al., 1986; Raymore, 1995).

4 Hoe besteden jongeren hun vrije tijd

Met de leerplicht tot 18 jaar brengen jongeren heel wat verplichte tijd door op school en lijkt de vrije tijd van jongeren de laatste twintig jaar te zijn afgenomen. Toch blijft de adolescentie een periode die gekenmerkt wordt door een grote mate aan vrije tijd (De Haan en van den Broek, 2000; Poole, 1986). Binnen- en buitenlands onderzoek wijst uit dat ze zo'n 40% van de waaktijd van de jongeren (de tijd die niet gespendeerd wordt aan slapen) in beslag neemt (Passmore en French, 2001; Stevens, van den Broek et al., 2003; Glorieux en Moens, 2002). Hierdoor wordt vrije tijd sterk geïdentificeerd met de jongerencultuur. Jongeren hebben meer vrije tijd en kansen en relatief minder verantwoordelijkheden dan in andere periodes in het leven. Tieners ervaren de vrije tijd dan ook als de meest plezierige tijd in hun leven, zowel binnen als buiten school (Csikszentmihalyi en Larson, 1984).

In dit deel onderzoeken we de tijdsbesteding van jongeren in de brede zin. We legden de jongeren een lijst van 53 soorten activiteiten voor. Voor elk van deze activiteiten moesten de respondenten de frequentie aangeven waarmee ze deze activiteit doen. We peilden eveneens naar de betekenis die jongeren geven aan deze activiteiten door te vragen naar de mate waarin ze deze activiteiten graag doen.

De activiteiten die jongeren het vaakst doen (zie tabel 5) situeren zich voornamelijk in de huiselijke sfeer. Twee derde van de jongeren beluistert elke dag muziek, 85% kijkt meermaals per week naar TV of video en negen op tien jongeren bezoekt meerdere keren per maand vrienden. Meer dan vier op vijf jongeren telefoneert of SMS't meerdere keren per week en maakt meermaals per week huiswerk. Zeventig procent van de jongeren gaat meerdere keren per maand op familiebezoek en doet samen dingen met hun ouders. Twee derde van de jongeren dekt meerdere keren per week de tafel, ruimt af of zorgt voor de afwas en zes op tien jongeren computert meerdere keren per week.

De activiteiten die jongeren het liefst doen (zie tabel 6) zijn deze waarbij men contacten heeft met leeftijdsgenoten. Bijna alle jongeren beluisteren graag muziek en gaan graag op bezoek bij vrienden. Bijna negen jongeren op tien gaan graag naar de bioscoop en spreken graag af met hun lief. Ook TV kijken, telefoneren, computeren, naar snackbar of frituur gaan staan hoog op het verlanglijstje van jongeren (Crawford, Godbey et al., 1986).

TABEL 5: FREQUENTIE VRIJETIJDSACTIVITEITEN

	Nooit	< dan 1x per maand	Meerm aals per maand	1x per week	Meerm aals per week	Elke dag
Muziek beluisteren	0.6	1.3	4.1	4.8	23.3	65.8
TV of video kijken	1.0	2.2	7.4	5.5	29.3	54.5
Vrienden bezoeken	1.6	7.9	21.2	18.0	40.4	10.9
Huiswerk maken	3.1	1.9	3.6	6.4	38.2	46.8
Telefoneren, SMS-en	3.3	3.7	6.2	5.4	29.1	52.3
Op familiebezoek gaan	3.6	25.6	38.2	22.1	9.3	1.2
Eten in resto, frituur, snackbar	4.1	29.8	35.7	21.3	8.5	0.8
Samen met ouders dingen doen	5.4	23.0	37.1	18.2	13.6	2.7
Naar de film gaan	5.6	56.5	31.7	4.9	1.3	0.0
Kamer opruimen	6.4	23.8	27.9	24.9	10.4	0.0
Tafel dekken, afruimen, afwassen	6.6	4.5	9.4	10.4	40.8	28.4
Shoppen	8.5	32.1	40.3	12.1	6.5	0.5
Luilekker nietsdoen, luieren, dromen, ontspannen	9.6	13.4	20.9	18.4	22.8	15.0
Computeren	14.5	6.5	9.5	9.2	32.1	28.2
Samen met broers, zussen dingen doen	19.3	15.1	27.6	13.1	18.8	6.0
Inkopen doen voor eten, drinken	19.8	17.9	26.9	19.1	15.4	1.0
Spelen van video- en computerspelletjes	20.7	13.8	12.6	11.5	28.0	13.3
Naar fuif gaan	21.4	36.3	29.4	10.5	2.3	0.0
Schoonmaken	23.6	21.3	21.9	20.4	11.0	1.8
Sportbeoefening buiten clubverband	25.8	13.5	18.5	15.5	19.7	6.9
Rondhangen op straat, plein,	27.7	18.1	18.6	10.7	17.1	7.8
Eten klaarmaken, koken, bakken,	28.4	26.0	19.1	13.2	11.4	2.0
Fietstochtje maken	28.8	25.0	17.5	9.1	11.0	8.7
Vervelen	29.4	22.7	15.9	13.3	12.1	6.7
Klusjes thuis	30.6	24.4	25.5	10.7	7.8	1.0
Verzorgen van en spelen met huisdieren	31.7	4.6	7.6	8.0	20.0	28.1
Strips lezen	31.9	22.5	16.1	10.1	13.3	6.1
Op café gaan	33.3	19.5	17.4	15.4	13.0	1.3
Bowling, biljart, darts, kickeren	33.9	32.8	16.9	8.2	6.7	1.5
Wandelen in parken, bossen	34.6	34.4	16.5	7.6	4.9	1.9
Werken tegen betaling	36.7	28.0	16.4	9.7	7.8	1.4
Boeken lezen voor ontspanning	37.8	23.0	14.1	6.6	11.1	7.4
Gezelfschapsspelen, puzzelen	40.9	36.0	14.4	5.8	2.4	0.6
Naar vereniging gaan	41.3	5.5	6.2	15.1	30.3	1.6
Afspreken met lief	44.3	2.7	6.0	6.6	28.9	11.6
Naar sportwedstrijd gaan	47.8	26.7	13.9	9.0	2.4	0.2
Naar muziekoptreden, concert gaan	50.7	43.6	5.0	0.6	0.1	0.0
Naar disco of danscafé gaan	52.2	21.7	15.1	8.0	2.9	0.1
Wassen, was ophangen, strijken	52.8	20.3	13.5	7.6	5.1	0.7
Thuis helpen bij werk ouders	54.3	8.2	8.7	7.8	14.2	6.8
Creatieve hobby's	55.5	17.3	12.1	7.4	5.4	2.4
schrijven, gedichten maken, corresponderen, dagboek bijhouden	57.9	14.9	9.7	6.1	6.5	4.9
Naar muziekfestival gaan	61.2	36.3	1.9	0.6	0.1	0.0
Naar jeugdhuis gaan	61.7	11.5	10.4	9.8	6.3	0.3
Naar theater of toneel gaan	65.0	31.6	2.8	0.3	0.2	0.1
Naar museum, tentoonstelling gaan	65.3	32.4	1.9	0.2	0.2	0.0
Technische hobby's	66.8	12.2	8.8	4.4	6.0	1.9
Skaten, skeelen	71.7	11.0	7.2	3.0	5.0	2.0
Werken aan verzameling	72.5	11.5	6.7	3.9	3.3	2.1
Cursussen, les volgen	73.4	5.2	2.1	9.2	8.9	1.2
Naar megadancing gaan	81.6	11.9	4.1	1.8	0.6	0.0
Songs, samples maken, mixen,…	84.1	6.4	3.9	2.1	2.4	1.0
In muziekbandje spelen	88.3	2.5	2.1	3.2	2.8	1.1

Als we de TOP 10 van de frequentie en de beoordeling van vrijetijdsactiviteiten naast elkaar leggen, verdwijnen er een aantal activiteiten uit dit lijstje. Het gaat om huiswerk maken, op familiebezoek gaan, samen met ouders dingen doen en kamer opruimen. Activiteiten die jongeren graag doen en dus ook vaker zouden willen doen zijn het afspreken met lief (niet iedereen heeft een lief), computeren, naar fuiven gaan en luilekker nietsdoen. Opvallend is dat jongeren wel vaak TV kijken (tweede plaats) maar dat ze dit minder graag doen dan de frequentie doet vermoeden. In de beoordeling van de vrijetijdsactiviteiten komt televisiekijken op de vijfde plaats. Omgekeerd zouden jongeren liever wat vaker naar de bioscoop willen gaan. Bioscoopbezoek komt op de negende plaats van de meest gedane activiteiten en neemt een derde plaats in in de ordening van activiteiten die men graag zou willen doen. Dit bevestigt de stelling dat televisiekijken een activiteit is die men doet als er niets anders te doen is of als er geen andere mogelijkheden zijn om iets anders te doen (Mutz, Roberts et al., 1993).

TABEL 6: OORDEEL VRIJETIJDSACTIVITEITEN

	Niet graag	Tussen beide	Graag
Muziek beluisteren	0.9	4.0	95.1
Vrienden bezoeken	0.7	4.4	94.8
Naar de film gaan	3.1	9.6	87.4
Afspreken met lief	4.7	9.1	86.2
TV of video kijken	2.0	14.2	83.8
Telefoneren, sms-en	4.3	12.9	82.9
Computeren	6.5	10.7	82.7
Eten in resto, frituur, snackbar	5.0	16.7	78.2
Naar fuif gaan	8.8	13.1	78.1
Luilekker nietsdoen, luieren, dromen, ontspannen	10.9	18.9	70.2
Verzorgen van en spelen met huisdieren	11.7	18.1	70.2
Spelen van video- en computerspelletjes	14.3	16.4	69.3
Sportbeoefening buiten clubverband	14.1	19.2	66.7
Shoppen	15.2	21.0	63.8
Bowling, biljart, darts, kickeren	18.1	19.8	62.1
Op café gaan	15.4	23.5	61.1
Naar vereniging gaan	23.6	15.4	61.0
Werken tegen betaling	12.9	27.2	59.8
Naar muziekoptreden, concert gaan	22.2	18.9	58.8
Eten klaarmaken, koken, bakken	16.9	26.4	56.7
Naar muziekfestival gaan	25.0	18.8	56.2
Naar disco of danscafé gaan	24.8	19.7	55.5
Samen met broers, zussen dingen doen	13.2	31.3	55.4
Samen met ouders dingen doen	10.7	38.7	50.6
Rondhangen op straat, plein,	20.6	29.2	50.2
Strips lezen	23.6	27.2	49.2
Naar sportwedstrijd gaan	27.5	24.0	48.5
Naar jeugdhuis gaan	26.5	26.2	47.3
Fietstochtje maken	24.4	30.2	45.4
Op familiebezoek gaan	16.8	38.7	44.5
Boeken lezen voor ontspanning	37.2	22.7	40.1
Creatieve hobbys	39.8	20.8	39.4
Wandelen in parken, bossen	26.5	34.6	38.9
Inkopen doen voor eten, drinken	18.8	43.8	37.4
Gezelschapsspelen, puzzelen	31.7	32.6	35.7
Technische hobby's	43.6	20.8	35.6
Schrijven, gedichten maken, corresponderen, dagboek, …	46.5	18.9	34.7
Naar megadancing gaan	41.9	23.4	34.6
Skaten, skeelen	46.5	20.9	32.6
Klusjes thuis	34.1	33.8	32.0
Cursussen, les volgen	47.9	20.7	31.4
In muziekbandje spelen	46.9	24.0	29.1
Naar theater of toneel gaan	50.5	23.4	26.1
Thuis helpen bij werk ouders	32.3	41.8	25.9
Songs, samples maken, mixen,	50.4	23.9	25.7
Werken aan verzameling	55.0	21.1	23.8
Naar museum, tentoonstelling gaan	60.3	25.8	13.9
Kamer opruimen	50.6	35.9	13.5
Tafel dekken, afruimen, afwassen	51.3	39.9	8.9
Wassen, was ophangen, strijken	63.1	29.1	7.8
Schoonmaken	65.2	28.0	6.8
Huiswerk maken	53.2	40.1	6.7
Vervelen	88.7	7.8	3.5

5 Patronen in de tijdsbesteding

Het is niet ondenkbaar dat bepaalde activiteiten vaker in combinatie voorkomen dan andere activiteiten. Heel wat buitenlands onderzoek onderscheidde reeds verschillende profielen van betrokkenheid in activiteiten. Zo maken Mahoney en Stattin (2000) een onderscheid tussen gestructureerde en niet-gestructureerde activiteiten. Gestructureerde activiteiten worden gekenmerkt door regelmatige tijdsschema's, het naleven van regels, begeleid door één of meerdere (jong)volwassen leiders, een nadruk op ontwikkeling van vaardigheden die continu complexer wordt en meer uitdagingen vraagt en activiteiten die blijvende actieve aandacht vereisen. Als de participant meer vaardigheden verwerft, nemen de vereisten van de activiteit eveneens toe (meer competitie, meer uitdagingen of vereisten). Een heleboel vrijetijdsactiviteiten daarentegen zijn relatief spontaan, vinden plaats zonder formele regels of sturing door volwassen leiders, en beogen niet in de eerste plaats ontwikkeling van vaardigheden (bv televisie kijken, rondhangen met vrienden).

Studies benadrukken het belang van sociale ondersteuning van niet-deviante vrienden, (Kinney, 1993) familieleden (Csikszentmihalyi en Larson, 1984) en andere volwassenen als mogelijke actoren die de deelname aan gestructureerde activiteiten kunnen bevorderen. Het deelnemen aan gestructureerde activiteiten veronderstelt de organisatie van de vrije tijd van de adolescent (Osgood, Wilson et al., 1996), waardoor ouders beter op de hoogte zijn van waar de adolescent is, wat hij/zij aan het doen is, en met wie. Ouders en andere volwassen zijn ook meer geneigd een actieve en/of ondersteunende rol te spelen in de participatie in gestructureerde vrijetijdsactiviteiten van hun kind. Regelmatige betrokkenheid in ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten kan ouderlijk toezicht in de weg staan en de ouderlijke kennis van de activiteiten en vertrouwen verminderen door de onregelmatigheid van de bijeenkomsten. Hoewel gestructureerde vrije tijd van jongeren gewaardeerd wordt door de samenleving, hoeft dit niet altijd zo te zijn. Jongerenbendes, georganiseerde misdaad, drugsverkoop en jongerenprostitutie zijn voorbeelden van activiteiten die verworpen worden door de samenleving maar die sterk gestructureerd zijn en een complexe sociale structuur hebben (Mahoney en Stattin, 2000).

Andere studies hanteren een persoonsgebonden methode om groepen jongeren te onderscheiden op basis van hun vrijetijdsbesteding (Bartko en Eccles, 2003; Katz-Gerro, 1999; Passmore en French, 2001; Hendry, Kloep et al., 2002b; Raymore, Barber et al., 1999; Scott en Willits, 1989; Scott en Willits, 1998; Roberts en Parsell, 1994). De meeste studies onderscheiden een sportdimensie die allerlei sportactiviteiten groepeert van lidmaatschap van een sportclub tot het sporten op recreatieve basis. Ook passieve sportliefhebbers vinden we hier terug. Dit blijkt een typische jongensdimensie te zijn met activiteiten die vooral populair zijn bij jongadolescenten. Een ander soort vrijetijdsactiviteiten zijn de creatieve, artistieke en expressieve hobby's. Activiteiten die een persoonlijke

uitdaging inhouden zoals dans, het bespelen van een muziekinstrument, schilderen, ... dragen bij tot deze dimensie. In tegenstelling tot de sportdimensie zijn meisjes oververtegenwoordigd in deze creatieve dimensie. Deze factor omvat eveneens activiteiten waarnaar gerefereerd wordt als 'hoge cultuur' met musea bezoeken, naar dans- en muziekvoorstellingen gaan, enz. Door hun opvoeding en scholingsniveau zouden jongeren met ouders uit de hogere sociale klasse deze plaatsen en evenementen vaker frequenteren (DiMaggio, 1987; Bourdieu, 1979; Eccles en Barber, 1999). De meeste onderzoeken naar de vrijetijdsbesteding van jongeren vinden het onderscheid terug tussen georganiseerde of volwassengeleide activiteiten en minder-gestructureerde jongerengecentreerde activiteiten. Tot de eerste groep van activiteiten behoort het lidmaatschap van jeugdverenigingen, hobbyclubs, vrijwilligerswerk,... . Meisjes en jongeren uit de middenklasse blijken sterk betrokken te zijn in de 'volwassengeleide' activiteiten (Roberts en Parsell, 1994; Eccles en Barber, 1999; Hofferth en Sandberg, 2001; Bartko en Eccles, 2003). De jongerengecentreerde dimensie omvat informele sociale contacten met leeftijdsgenoten zoals het bezoeken van vrienden, tijd doorbrengen met vrienden, rondhangen met vrienden, ... Commerciële activiteiten zoals bioscoopbezoek, shoppen, op café gaan, naar fuiven, dancings en disco's gaan, worden hiermee vaak geassocieerd. De populariteit van zowel de informele sociale contacten met leeftijdsgenoten als de commerciële activiteiten neemt toe met de leeftijd (Passmore en French, 2001; Roberts en Parsell, 1994). Naast de activiteiten die jongeren doorbrengen met hun vrienden en leeftijdsgenoten, besteden jongeren ook tijd met hun ouders zoals het samenzijn en praten met ouders en samen uitstapjes maken. Dat de keuzevrijheid van de jongadolescenten beperkt is verklaard hun oververtegenwoordiging in deze activiteiten (Passmore en French, 2001). Een dimensie met zogenaamde 'time-out' activiteiten kan in het merendeel van de onderzoeken worden onderscheiden. Activiteiten zoals rusten, de tijd doorkomen, rondhangen zonder iets te doen, lezen, muziek beluisteren en televisiekijken behoren tot deze dimensie. Tenslotte onderscheidt men verschillende soorten activiteiten afhankelijk van de plaats waar ze zich afspelen, zoals school- en werkgerelateerde activiteiten. Meisjes en jongeren van hooggeschoolde ouders zouden oververtegenwoordigd zijn in de schoolfactor terwijl de laat-adolesenten de overhand hebben in de werkdimensie (Bartko en Eccles, 2003).

Dat bepaalde activiteiten vaker voorkomen in combinatie met andere activiteiten wordt goed geïllustreerd door de displacement en engagement hypothese (of spill-over hypothese). In haar meest simpele vorm stelt de displacement hypothese een symmetrische zero-sum relatie voorop. Het stelt dat de tijd besteedt aan televisiekijken direct gerelateerd is aan de tijd besteedt aan andere activiteiten. Hoe meer tijd men besteedt aan televisiekijken, hoe minder tijd men kan besteden aan andere activiteiten en omgekeerd hoe minder tijd men besteedt aan televisiekijken, hoe meer tijd men heeft om andere dingen te doen. Deze hypothese veronderstelt dus dat de tijd

gespendeerd aan één activiteit niet besteedt kan worden door een andere activiteit te doen (Mutz, Roberts et al., 1993). Er zijn heel wat problemen met deze veronderstelling. Zo blijkt uit tijdsbudgetonderzoeken dat 30% van alle tijd besteed aan televisiekijken een secundaire activiteit is en dat mensen meerdere activiteiten tesamen doen zoals eten, schoonmaken en lezen gecombineerd met televisiekijken. De displacement hypothese veronderstelt eveneens dat tijdsbudgetten volledig en begrensd zijn zodat de introductie van iets nieuws een bestaande activiteit vervangt. Hoewel mensen slechts 24 uur per dag hebben, kan de tijd besteed aan meetbare activiteiten, vooral media-activiteiten, vrij elastisch zijn. Jongeren zouden in hun dagelijkse schema plaats maken voor het televisie kijken door marginale activiteiten op te geven. Televisiekijken zou een gewoonte worden waarop jongeren terugvallen wanneer ze niets interessanter te doen hebben. Ze kenmerken televisiekijken als een marginale of een 'bij gebrek aan beter' activiteit (marginale activiteiten hypothese). In dit geval zouden jongeren die zich engageren in buitenshuis activiteiten ook een grotere interesse hebben in het kijken naar televisie (engagementhypothese of "the more, the more" hypothese).

Heel wat onderzoeken bevestigen deze hypothese en vinden een positieve correlatie tussen frequent mediagebruik (televisie, computer, …) en een hoge graad van vrijetijdsactitiveiten (Drotner, 2000; Roe, 2000). De sociale implicaties van internetgebruik werden de laatste jaren meermaals onderzocht met tegengestelde resultaten. Een constante is wel dat het internetgebruik eerder dient als een aanvulling op dan een vervanging van geschreven media en offline socialisatie. Uit een gedetailleerd tijdsbudgetonderzoek blijkt inderdaad dat internetgebruikers niet minder actieve mediagebruikers zijn of offline sociale contacten hebben dan niet gebruikers, hoewel ze wel minder huishoudelijke taken deden en minder tijd besteden aan gezinszorg en slaap (DiMaggio, Hargittai et al., 2001). Ook Wellman, Haase et al. (2001) vragen zich af of internetgebruik andere activiteiten zouden vervangen in een inelastische 24-urendag of eerder aanvullend is. Uit het onderzoek blijkt dat de online sociale contacten hun face-to-face en telefonische contacten aanvullen zonder dat deze af- of toenemen. Zwaar internetgebruik wordt geassocieerd met meer participatie in organisaties en politiek. Er blijkt een positieve relatie te zijn tussen offline en online participatie in vrijwillige organisaties en politiek. Mensen die reeds offline participeren gebruiken het internet om hun participatie nog te verhogen. Dit bevestigt dat het internet geïncorporeerd is in de dagelijkse routine van elke dag.

Andere onderzoeken vonden dat televisiekijken de meer gestructureerde buitenshuisactiviteiten verving en niet zozeer de minder gestructureerde. De assumptie dat de displacement hypothese symmetrisch is, is erg populair in pedagogische maar ook gezondheidsdiscussies omwille van de ondermijnende rol van televisie op de schoolse prestaties van kinderen en het groeiende aantal jongeren met gewichtsproblemen. Zo zou het verminderen van het TV kijken ervoor zorgen dat er meer tijd vrijkomt voor "meer waardevolle of nuttige" activiteiten (bv huiswerk, lezen, sporten, …). Zo stelt Lea Maes in haar

onderzoek dat de tijd die jongeren besteden aan televisiekijken en computeren niet kunnen besteden aan meer actieve activiteiten (Vereecken en Maes, 2002; De Morgen, 5 februari 2004). Hoewel televisiekijken vaak gecombineerd wordt met andere activiteiten, hebben we maar 168 uren in een week en moet de televisietijd ergens van komen. Vervangt het de eerder marginale activiteiten of eerder de belangrijke? Vervangt het slechts één activiteit of meerdere? Uit het onderzoek van Mutz, Roberts et al. (1993) blijkt de displacementhypothese asymmetrisch te zijn. Hoewel een toename van het aantal uren televisiekijken sommige andere activiteiten vervangt, vinden de onderzoekers geen parallelle toename in het niveau van andere activiteiten als het televisiekijken afneemt.

5.1 Patronen in de vrijetijdsactiviteiten

Na de lijst met meest gedane en plezierigste activiteiten, zijn we op zoek gegaan, via een hoofdcomponentenanalyse met oblieke rotatie, naar systematische samenhangen in de vrijetijdsactiviteiten van jongeren. Deze zoektocht leidde tot een opdeling van de vrijetijdsruimte van jongeren in vier dimensies.

TABEL 7: STRUCTUUR IN DE TIJDSBESTEDING (HOOFDCOMPONENTENANALYSE – OBLIEKE ROTATIE – STRUCTUURMATRIX)

	Commercieel en vrienden	Gezin & familie	Sport, spel en techniek	Cultuur & creatieve hobby's
Op café gaan	**0.72**	-0.08	0.02	0.11
Naar disco of danscafé gaan	**0.69**	0.04	0.00	-0.07
Naar fuif gaan	**0.64**	-0.03	0.10	0.19
Afspreken met lief	**0.59**	0.01	0.05	0.01
Vrienden bezoeken	**0.57**	0.07	0.22	-0.02
Telefoneren, sms-en	**0.53**	0.14	-0.04	0.02
Naar megadancing gaan	**0.52**	0.09	-0.04	-0.09
Naar jeugdhuis gaan	**0.43**	-0.06	0.16	0.24
Eten in resto, frituur, snackbar	**0.43**	0.10	0.23	-0.14
Werken tegen betaling	**0.41**	0.05	-0.16	0.14
Rondhangen op straat, plein,	**0.40**	0.13	0.29	-0.15
Strips lezen	**-0.32**	0.22	0.32	0.17
Naar de film gaan	**0.30**	0.24	0.17	0.08
Huiswerk maken	**-0.27**	0.16	0.07	0.27
Muziek beluisteren	**0.24**	0.11	0.05	0.17
Schoonmaken	0.14	**0.57**	-0.18	0.02
Samen met ouders dingen doen	-0.12	**0.55**	0.15	0.00
Inkopen doen voor eten, drinken	0.10	**0.55**	-0.03	0.02
Shoppen	0.20	**0.47**	-0.05	0.01
Eten klaarmaken, koken, bakken	0.24	**0.47**	-0.19	0.13
Wandelen in parken, bossen	0.05	**0.46**	0.16	0.11
Wassen, was ophangen, strijken	0.14	**0.45**	-0.36	0.10
Tafel dekken, afruimen, afwassen	0.02	**0.44**	-0.09	0.18
Samen met broers, zussen dingen doen	-0.07	**0.43**	0.17	0.07
Gezelschapsspelen, puzzelen	-0.19	**0.41**	0.16	0.13
Kamer opruimen	0.09	**0.40**	0.00	0.03
Fietstochtje maken	-0.15	**0.40**	0.30	0.03
Op familiebezoek gaan	-0.05	**0.37**	0.21	0.00
Creatieve hobbys	-0.07	**0.35**	0.00	0.34
Werken aan verzameling	-0.16	**0.29**	0.25	0.05
Verzorgen van en spelen met huisdieren	0.03	**0.28**	0.09	-0.01
Thuis helpen bij werk ouders	0.08	**0.24**	0.05	-0.13
Luilekker nietsdoen, luieren, dromen, ontspannen	0.10	0.12	0.07	-0.08
Spelen van video- en computerspelletjes	-0.12	0.04	**0.59**	-0.22
Sportbeoefening buiten clubverband	0.05	0.16	**0.55**	0.08
Klusjes thuis	0.11	0.10	**0.52**	-0.05
Technische hobby's	0.13	-0.01	**0.50**	-0.03
Naar sportwedstrijd gaan	0.14	0.05	**0.50**	0.06
Skaten, skeelen	-0.05	0.07	**0.47**	0.09
Bowling, biljart, darts, kickeren	0.40	0.05	**0.43**	-0.03
Songs, samples maken, mixen,	0.20	0.06	**0.24**	0.23
Computeren	0.12	-0.01	**0.23**	0.10
Naar theater of toneel gaan	-0.08	0.15	-0.05	**0.65**
Naar muziekoptreden, concert gaan	0.25	0.04	0.06	**0.64**
Naar museum, tentoonstelling gaan	-0.18	0.20	0.07	**0.55**
Naar muziekfestival gaan	0.31	-0.06	0.13	**0.54**
Cursussen, les volgen	-0.13	0.06	-0.07	**0.47**
Boeken lezen voor ontspanning	-0.30	0.35	-0.06	**0.43**
Schrijven, gedichten maken, corresponderen, dagboek bijhouden	0.02	0.34	-0.20	**0.41**
In muziekbandje spelen	0.02	0.02	0.07	**0.38**
Naar vereniging gaan	-0.02	-0.09	0.30	**0.31**
Vervelen	-0.12	0.19	-0.03	-0.19
Tv of video kijken	-0.12	0.09	0.04	-0.18
λ (ongeroteerd)	4.69	4.10	2.93	2.48
% verklaarde variantie	8.9	7.7	5.5	4.7
λ (obliek geroteerd)	4.55	3.78	3.03	3.01

TABEL 8: CORRELATIE TUSSEN DE 4 COMPONENTEN (OBLIEKE ROTATIE)

	Commercieel en vrienden	Gezin & familie	Straat, sport & spel	Cultuur & creatieve-lingen
Commercieel en vrienden	1.00			
Gezin & familie	0.01	1.00		
Straat, sport & spel	0.05	0.08	1.00	
Cultuur en creatievelingen	0.02	0.07	0.02	1.00

De eerste dimensie groepeert de jongeren die veel met vrienden omgaan en die gebruik maken van het commerciële vrijetijdsaanbod (tabel 7). Ze zijn over het algemeen weinig gericht naar het thuismilieu of de onmiddellijke omgeving. Ze gaan vaak met hun vrienden om en maken gretig gebruik van het SMS'en wat dan weer tot uiting komt in het werken tegen betaling. Ze houden absoluut niet van het lezen van een boek of strip als ontspanning. Jongeren uit het BSO en in iets mindere mate jongeren uit het TSO gaan vaker om met vrienden en maken vaker gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod dan jongeren uit het ASO. Ook de 16 tot 18-jarigen besteden hun vrije tijd vaker met commerciele activiteiten en hun vrienden dan de jongeren leeftijdscategorieën (Garton en Pratt, 1991). Dit is een bevestiging van de *focal theorie* van Coleman (Coleman, 1974) die stelt dat de focus op de omgang met leeftijdsgenoten met de leeftijd toeneemt en dat deze ontwikkeling samengaat met een stapsgewijze losmaking van de ouders (Hendry, 1983; Garton en Pratt, 1991).

TABEL 9: COMMERCIËLE VRIJETIJDSBESTEDING NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

		N	bruto-effect	netto-effect	bèta
Interactieterm	14-15 jaar, jongen	310	-0.61	-0.60	0.43***
Geslacht * Leeftijd	14-15 jaar, meisje	302	-0.48	-0.43	
	16-18 jaar, jongen	450	0.41	0.37	
	16-18 jaar, meisje	421	0.34	0.34	
Onderwijsvorm	BSO	371	0.32	0.26	0.21***
	TSO	418	0.17	0.12	
	ASO/KSO	693	-0.28	-0.22	
R^2					25.5

Er zijn geen verschillen naar geslacht. Er is echter wel een significant interactie-effect van geslacht met leeftijd. De 14 tot 15-jarige jongens doen deze activiteiten minder dan hun 14 tot 15-jarige sexegenoten. Als ze ouder worden keert de relatie om en besteden jongens vaker hun tijd met vrienden en commerciële activiteiten dan meisjes. Reeds in andere studies kwam men tot dezelfde conclusie (Roberts en Parsell, 1994; Hendry, Kloep et al., 2002b) en is in overeenstemming met de transities in de focal theorie. Het genderverschil kan verklaard worden doordat meisjes sneller fysisch en sociaal volwassen

worden en doordat meisjes vaak oudere vriendjes hebben die zelf in een latere transitionele fase zitten en hun vriendin inwijden in een vrijetijdscultuur die kenmerkend is voor iets oudere jongeren (Hendry, Kloep et al., 2002b).

De tweede dimensie groepeert jongeren die thuis helpen en samen met gezinsleden dingen doen. Ze hebben creatieve hobby's, spelen graag gezelschapsspelen en houden van wandelen, fietsen en lezen graag een boek. Dit zijn de jongeren die sterk op het gezins- en familiaal milieu gericht zijn.

TABEL 10: GEZINS- EN THUISGEBASEERD VRIJETIJDSPATROON NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

		N	bruto-effect	netto-effect	bèta
Interactieterm	BSO, jongen	208	-0.24	-0.23	0.32***
Geslacht * onderwijsvorm	BSO, meisje	163	0.61	0.63	
	TSO, jongen	240	-0.31	-0.30	
	TSO, meisje	178	0.25	0.26	
	ASO, jongen	312	-0.26	-0.29	
	ASO, meisje	382	0.19	0.17	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	612	0.16	0.17	0.14***
	16- tot 18-jarigen	871	-0.10	-0.11	
R^2					11.7

Voornamelijk jongens en meisjes onderscheiden zich op deze dimensie. Meisjes helpen vaker thuis dan jongens, brengen meer tijd door met familieleden (Furlong, Campbell et al., 1990) en ze houden meer van creatieve hobby's en thuisactiviteiten dan jongens. Dit bevestigt de slaapkamercultuur van meisjes en de genderspecifieke rolpatronen waarbij meisjes wel meer sociale contacten hebben maar jongens toch oververtegenwoordigd zijn in de buitenshuisvrijetijdsactiviteiten (James, 2001; Roberts en Parsell, 1994; de Waal, 1993). De gezins- en familiaal gerelateerde vrijetijdsactiviteiten worden vaker uitgeoefend door 14- tot 15-jarigen en door jongeren uit het BSO. Het verschil tussen meisjes en jongens is het grootst in het BSO en wordt kleiner in het TSO en het ASO. De interactieterm maakt duidelijk dat het voornamelijk de BSO-meisjes zijn die een gezins- en thuisgebaseerd vrijetijdspatroon hebben. Jongens uit het BSO en TSO scoren het laagst op deze dimensie.

Jongeren die vaak sporten (op straat, naar sportwedstrijd gaan, …), die vaak computerspelletjes of videogames spelen, strips lezen, technische hobby's hebben en klusjes doen (maar niet de was doen of strijken), vormen de derde dimensie. Dit zijn jongeren die veel thuis zitten en voornamelijk buiten komen om te sporten. Ze brengen hun vrije tijd dus vaak thuis en op straat door. In tegenstelling tot de vorige dimensie zijn dit typische jongensactiviteiten (Roberts en Parsell, 1994; Garton en Pratt, 1991).

TABEL 11: SPORT, SPEL EN TECHNISCHE HOBBY'S NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

		N	bruto-effect	netto-effect	bèta
Interactieterm	BSO, jongen	208	0.57	0.58	0.62***
Geslacht * onderwijsvorm	BSO, meisje	163	-0.87	-0.84	
	TSO, jongen	240	0.63	0.65	
	TSO, meisje	178	-0.62	-0.60	
	ASO, jongen	312	0.61	0.59	
	ASO, meisje	382	-0.52	-0.54	
Leeftijd	14 en 15 jarigen	612	0.19	0.19	0.15***
	16 tot 18 jarigen	871	-0.12	-0.12	
R^2					40.8

De betrokkenheid bij sport, spel en techniek, activiteiten die zich grotendeels afspelen in de onmiddellijke omgeving van de woonplaats, neemt af met de leeftijd. Deze transitie kan verklaard worden in termen van het verlangen van jongeren om hun 'self-agency' en keuze-autonomie in hun vrijetijdsactiviteiten te vergroten (Hendry, Kloep et al., 2002b). De jongere leeftijdsgroepen houden zich vaker bezig met deze activiteiten dan de zestienplussers (Garton en Pratt, 1991). Bovendien is er een genderverschil naargelang de onderwijsvorm waarin men les volgt. ASO-meisjes doen deze dingen vaker dan TSO en BSO meisjes. Dit wordt bevestigd door eerder onderzoek dat sport een middenklasseactiviteit is maar dan alleen bij meisjes (Roberts en Parsell, 1994). Bij de jongens zien we dat de TSO'er zich het vaakst met sport, spel en techniek bezighouden. Tussen jongens uit het BSO en het ASO is er geen verschil.

In de laatste dimensie vinden we jongeren terug die vaak naar muziekoptredens, theater of toneel gaan en af en toe een museum meepikken. Ze hebben creatieve hobby's, spelen zelf in een muziekbandje, engageren zich in verenigingen en volgen vaak cursussen. Ook nemen ze sneller een boek ter hand. We kunnen dit de creatievelingen noemen. Bij de uitoefening van deze activiteiten is er een groot verschil tussen de drie onderwijsvormen.

TABEL 12: CULTURELE VRIJETIJDSBESTING NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

		N	bruto-effect	netto-effect	bèta
Interactieterm	BSO, jongen	208	-0.52	-0.53	0.41***
Geslacht * onderwijsvorm	BSO, meisje	163	-0.44	-0.45	
	TSO, jongen	240	-0.23	-0.24	
	TSO, meisje	178	-0.06	-0.07	
	ASO, jongen	312	0.08	0.09	
	ASO, meisje	382	0.59	0.60	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	612	-0.03	-0.09	0.08***
	16- tot 18-jarigen	871	0.03	0.07	

De culturele activiteiten, die vaak onder toezicht staan van volwassenen, worden voornamelijk door jongeren uit het ASO uitgeoefend en in mindere mate door jongeren uit het TSO en zeker het BSO (Bartko en Eccles, 2003; Garton en Pratt, 1991). Ook meisjes participeren vaker in georganiseerde vrije tijd dan jongens (Garton en Pratt, 1991). Dat de georganiseerde activiteiten een middenklasse fenomeen zouden zijn en typisch voor meisjes wordt bevestigd in meerdere onderzoeken (Hendry, Kloep et al., 2002b; Roberts en Parsell, 1994). Het genderverschil is bovendien niet hetzelfde in alle onderwijsvormen. Bij jongeren uit het BSO zijn er zeer kleine verschillen tussen jongens en meisjes, deze verschillen worden groter in het TSO maar vooral in het ASO houden meisjes zich vaker bezig met cultuur en creatieve hobby's dan jongens. In tegenstelling tot de sport, spel en techniek-dimensie neemt het engagement hier toe met de leeftijd. Dit is volledig in overeenstemming met de focal theorie van Coleman (Garton en Pratt, 1991).

Tenslotte wijzen we er nog op dat televisie kijken, zich vervelen en luilekker nietsdoen op geen enkele dimensie laden, wat er op wijst dat alle jongeren, afgezien van hun andere vrijetijdsactiviteiten, televisie kijken, zich wel eens vervelen en luilekker nietsdoen. Bovendien is het een bevestiging van de vaststelling dat een groot deel van de tijd die men besteedt aan televisiekijken een secundaire activiteit is, wat wil zeggen dat men televisie kijkt terwijl men iets anders aan het doen is.

Tabel 8 geeft weer dat de onderlinge correlaties zeer laag zijn. Dit betekent dat de positie die jongeren innemen op de ene dimensie weinig zegt over de positie op de andere dimensies. In dit opzicht is het interessant een clusteranalyse uit te voeren. Dit type analyse is de aangewezen methode om gelijkenissen tussen jongeren te benadrukken. Hoofdcomponentenanalyse daarentegen legt meer de nadruk op de verschillen tussen de vrijetijdsactiviteiten. Met het programma "Latent Gold" schatten we een clustermodel op basis van de vier vrijetijdspatronen en het aantal uren per dag dat men televisie kijkt. De modelselectie wijst uit dat het vijf-cluster model een goed model is.

TABEL 13: MODELSELECTIE – CLUSTERANALYSE OP DE VRIJETIJDSBESTEDING (LATENT GOLD)

	LL	BIC(LL)	Npar	L^2 [18]	df	p-value[19]	Class.Err
1-Cluster	-8270.0	16613.1	10	426.4	232	0.00	0.00
2-Cluster	-8221.9	16560.9	16	330.3	226	0.00	0.14
3-Cluster	-8210.8	16582.6	22	308.1	220	0.00	0.26
4-Cluster	-8190.7	16586.2	28	267.8	214	0.01	0.28
5-Cluster	**-8178.1**	**16605.1**	**34**	**242.7**	**208**	**0.05**	**0.28**
6-Cluster	-8171.7	16636.1	40	229.9	202	0.09	0.28
7-Cluster	-8167.1	16670.8	46	220.7	196	0.11	0.33

TABEL 14: GEMIDDELDE SCORE VAN DE CLUSTERS OP DE VERSCHILLENDE VRIJETIJDSDIMENSIES (FACTORSCORESCHALEN)

	Commerciële vrijetijdsbesteding	Gezins- en familiaal gerichte vrijetijdsbesteding	sport, spel en technische hobby's	Culturele vrijetijdsbesteding	aantal uur tv kijken per dag
Cluster 1	-0.16	-0.05	-0.59	0.90	1.74
Cluster 2	-0.20	0.16	0.80	-0.59	3.24
Cluster 3	0.43	0.39	0.94	0.72	2.06
Cluster 4	-0.17	-1.01	-0.33	-0.68	2.43
Cluster 5	0.28	0.62	-1.14	-0.73	2.94
Totaal	-0.02	-0.01	0.01	0.06	2.41

Jongeren die tot de eerste cluster behoren (30%) besteden hun vrije tijd met cultuur en creatieve hobby's en kijken zeer weinig televisie. Ook sport, spel en technische hobby's staan niet in hun agenda. Dit zijn de jongeren die **veel aan cultuur doen en weinig televisie kijken**. Vooral meisjes en jongeren die les volgen in het ASO bevinden zich in deze cluster. Hoewel meer jongens uit het ASO dan jongens uit het TSO en BSO tot deze cluster behoren, zijn de verschillen tussen meisjes uit de verschillende onderwijsvormen enorm. Het zijn voornamelijk de ASO meisjes die we terugvinden in deze cluster[20].

Tot de tweede cluster (24%) behoren jongeren die gemiddeld meer dan drie uur per dag televisie kijken en vaak sportieve en technische hobby's hebben. Deze jongeren maken weinig gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod. **Sport,**

---

18 De L^2 statistiek geeft de grootte weer van de associatie tussen de variabelen die onverklaard blijft zelfs na hzt schatten van het model; hoe lager de waarde, des te beter het model de data fit. Als vuistregel hanteert men dat een model een goede fit heeft als L^2 niet substantieel groter is dan het aantal vrijheidsgraden (df)

19 Om uit te zoeken welk model de beste fit geeft, moeten we kijken naar de p-waarde. Over het algemeen wordt het model met de laagste p-waarde (meest spaarzame model) en die groter is dan 0.05 (een adequate fit) geselecteerd als het beste model

20 Significant interactie-effect van geslacht met onderwijsvorm op de eerste cluster (analyse niet weergegeven in de tekst)

spel en televisiekijken staan bij deze jongeren centraal. Dit is een typische jongenscluster met een oververtegenwoordiging van BSO en TSO jongeren en jonge adolescenten. Zowel bij de jong- als bij de oudere adolescenten zijn er grote genderverschillen. Deze verschillen zijn echter het frappants bij de jongste leeftijdsgroepen waarbij 14- en 15-jarige jongens het sterkst vertegenwoordigd zijn[21].

De derde cluster groepeert jongeren (18%) die hoog scoren op de vier vrijetijdsdimensies en weinig televisiekijken (gemiddeld twee uur per dag). We noemen dit de **omnivore jongeren**. Het gaat hier om voornamelijk jongens en jongeren die les volgen in het ASO. Hoewel er naar leeftijd geen significante verschillen zijn, zijn bij de jongens de 16-plussers oververtegenwoordigd en bij de meisjes de 14 en 15 jarigen[22].

In de vierde cluster die 17 procent van de jongeren groepeert vinden we jongeren terug die **weinig vrijetijdsinteresses** hebben en een **gemiddeld aantal uren TV kijken per dag**. Ook in deze cluster zijn de jongens oververtegenwoordigd. In tegenstelling tot de derde cluster vinden we hier relatief meer jongeren terug die les volgen in het beroepsonderwijs. De oudere adolesenten zijn eveneens lichtjes oververtegenwoordigd.

De vijfde cluster tenslotte is een groepering van jongeren (11%) die vaak **met vrienden omgaan en gebruik maken van het commerciële aanbod maar ook een gezins- en familiaal gerichte vrijetijdsbesteding** kennen. Deze jongeren houden zich niet bezig met sport, spel en technische hobby's en ook niet met cultuurparticipatie en creatieve hobby's. Ze kijken daarentegen wel veel televisie. Deze cluster bestaat uit bijna uitsluitend meisjes (95%). Ook jongeren die les volgen in het beroepsonderwijs en de zestienplussers zijn hier duidelijk oververtegenwoordigd. Bij de jongens is er geen verschil naar gelang de gevolgde onderwijsvorm. Bij meisjes daarentegen zijn er grote verschillen. Het zijn voornamelijk de BSO-meisjes die we in deze cluster terugvinden en niet zozeer de meisjes die les volgen in het ASO[23].

TABEL 15: PROFIEL VAN DE VIJF CLUSTERS: RIJ- EN KOLOMPERCENTAGES)

	Cultuur & weinig TV	Sport, spel & TV	Omnivoor	Geen vt & wel TV	Commercieel & thuis	Totaal
Totaal	29.6	24.3	18.0	17.2	10.9	100.0
Geslacht						

21 Significant interactie-effect van geslacht met leeftijd

22 Significant interactie-effect van geslacht met leeftijd

23 Significant interactie-effect van geslacht met onderwijsvorm

Jongen	rij %	12.9	37.3	24.6	24.2	1.2	100.0
	kolom %	22.3	79.0	70.2	72.3	5.5	51.5
Meisje	rij %	47.4	10.5	11.0	9.8	21.3	100.0
	kolom %	77.7	21.0	29.8	27.7	94.5	48.5
χ^2=555.9; df=8; p=0.00							
Onderwijsvorm							
BSO	rij %	10.4	33.7	12.5	22.2	21.2	100.0
	kolom %	6.8	26.6	13.5	25.6	37.9	19.4
TSO	rij %	20.5	32.2	18.3	16.6	12.4	100.0
	kolom %	18.9	35.7	27.7	26.8	31.1	27.3
ASO/KSO	rij %	41.4	17.3	19.9	15.1	6.3	100.0
	kolom %	74.3	37.6	58.8	47.6	31.1	53.3
χ^2=201.7; df=16; p=0.00							
Leeftijd							
14- en 15-jarigen	rij %	28.5	32.5	16.9	14.0	8.1	100.0
	kolom %	37.7	52.6	36.8	31.9	29.1	39.2
16- tot 18-jarigen	rij %	30.4	18.9	18.7	19.3	12.7	100.0
	kolom %	62.3	47.4	63.2	68.1	70.9	60.8
χ^2=138.5; df=8; p=0.00							

5.2 Patronen in de vrijetijdsvoorkeuren

Om een idee te krijgen van de eventuele structuur in de betekenis die jongeren geven aan de vrijetijdsactiviteiten voerden we eveneens een hoofdcomponentenanalyse uit met oblieke rotatie op hun favoriete vrijetijdsbesteding. We vonden grotendeels dezelfde vier dimensies terug als in de analyse met de frequentie van het beoefenen van vrijetijdsactiviteiten. Jongeren zijn het duidelijk eens over welke combinatie van activiteiten ze niet graag doen, namelijk de gezins- en familiegerichte activiteiten. In tegenstelling tot de patronen in de frequentie van de vrijetijdsactiviteiten komt deze component als sterkste naar voren. Het gaat om huishoudelijke taken als de was doen, schoonmaken, inkopen doen, samen met ouders dingen doen, de tafel dekken, huiswerk maken, ... De tweede component groepeert activiteiten die zeer populair zijn bij jongeren. Jongeren die graag gebruik maken van het commerciële vrijetijdsaanbod (op café gaan, naar fuif gaan, naar bioscoop gaan, ...) gaan ook graag om met vrienden, telefoneren graag, spreken graag af met hun lief, hangen graag rond op straten en pleinen, computeren graag en kijken graag televisie ... . Hoewel het kijken naar televisie op geen enkele dimensie laadt bij de frequentie van vrijetijdsactiviteiten (iedereen kijkt TV), zijn het de jongeren die graag met vrienden omgaan en commerciële activiteiten doen die graag televisie kijken. Hetzelfde geldt voor het luilekker nietsdoen, luieren, dromen en ontspannen. Een derde groep van activiteiten waaraan jongeren dezelfde betekenis toekennen zijn de sportactiviteiten, het spelen van computerspelletjes en het uitoefenen van technische hobby's. Tenslotte zien we dat jongeren die graag naar culturele activiteiten gaan, ook graag zelf creatief bezig zijn. Ze gaan eveneens graag naar een vereniging of het jeugdhuis.

TABEL 16: STRUCTUUR IN DE BEOORDELING VAN DE TIJDSBESTEDING (HOOFDCOMPONENTENANALYSE – OBLIEKE ROTATIE – STRUCTUURMATRIX)

	gezin & familie	vrienden en commercieel	Sport, spel en techniek	cultuur
V78.9B wassen, was ophangen, strijken	**0.60**	0.02	-0.10	-0.24
V78.7B schoonmaken	**0.58**	-0.05	-0.08	-0.03
V78.12B inkopen doen voor eten, drinken	**0.56**	0.19	0.06	-0.08
V78.16B samen met ouders dingen doen	**0.55**	0.05	0.15	-0.05
V78.6B tafel dekken, afruimen, afwassen	**0.55**	-0.09	0.02	0.07
V78.1B huiswerk maken	**0.52**	-0.16	0.00	-0.11
V78.30B wandelen in parken, bossen	**0.52**	0.04	0.19	-0.29
V78.25B gezelschapsspelen, puzzelen	**0.49**	0.00	0.35	-0.25
V78.50B boeken lezen voor ontspanning	**0.47**	-0.09	-0.03	**-0.44**
V78.5B eten klaarmaken, koken, bakken	**0.47**	0.22	0.03	-0.24
V78.34B fietstochtje maken	**0.45**	0.01	0.41	-0.12
V78.8B kamer opruimen	**0.41**	-0.07	-0.02	-0.01
V78.3B thuis helpen bij werk ouders	**0.41**	-0.02	**0.31**	0.01
V78.17B samen met broers, zussen dingen doen	**0.40**	0.06	0.11	-0.25
V78.18B op familiebezoek gaan	**0.39**	0.12	0.28	-0.05
V78.2B werken tegen betaling	**0.34**	**0.27**	0.02	-0.17
V78.11B verzorgen van en spelen met huisdieren	**0.33**	0.23	0.19	-0.07
V78.51B strips lezen	**0.31**	-0.01	0.29	-0.27
V78.42B naar fuif gaan	-0.07	**0.64**	0.00	-0.20
V78.41B naar disco of danscafé gaan	0.00	**0.62**	0.05	-0.01
V78.19B telefoneren, sms-en	0.14	**0.56**	-0.06	0.03
V78.14B vrienden bezoeken	0.01	**0.56**	-0.03	-0.14
V78.43B naar megadancing gaan	0.01	**0.52**	0.11	0.03
V78.40B op café gaan	-0.22	**0.50**	-0.02	-0.22
V78.32B rondhangen op straat, plein,	-0.04	**0.48**	0.12	-0.08
V78.15B afspreken met lief	-0.03	**0.47**	-0.05	-0.23
V78.39B naar de film gaan	0.13	**0.47**	0.16	-0.20
V78.35B muziek beluisteren	0.03	**0.44**	-0.01	-0.20
V78.13B eten in reso, frituur, snackbar	0.13	**0.44**	0.14	0.06
V78.31B shoppen	**0.38**	**0.43**	-0.27	-0.10
V78.23B computeren	-0.03	**0.43**	0.24	-0.02
V78.53B luilekker nietsdoen, luieren, dromen, ontspannen	0.06	**0.34**	0.02	-0.14
V78.49B tv of video kijken	0.08	**0.29**	0.10	0.13
V78.52B vervelen	0.07	-0.12	0.03	-0.01
V78.26B technische hobbys	-0.01	-0.06	**0.65**	-0.07
V78.22B spelen van video- en computerspelletjes	-0.11	0.06	**0.61**	0.11
V78.10B klusjes thuis	0.21	-0.13	**0.56**	0.01
V78.38B bowling, biljart, darts, kickeren	0.06	0.22	**0.55**	-0.09
V78.29B sportbeoefening buiten clubverband	0.08	0.17	**0.54**	-0.19
V78.44B naar sportwedstrijd gaan	0.01	0.13	**0.52**	-0.12
V78.33B skaten, skeelen	0.12	0.09	**0.45**	**-0.34**
V78.24B werken aan verzameling	**0.37**	-0.08	**0.44**	-0.22
V78.46B naar muziekfestival gaan	-0.02	0.27	0.05	**-0.70**
V78.36B in muziekbandje spelen	0.14	0.06	0.18	**-0.69**
V78.45B naar muziekoptreden, concert gaan	0.09	0.20	0.01	**-0.68**
V78.47B naar theater of toneel gaan	0.37	0.01	-0.01	**-0.66**

V78.37B songs, samples maken, mixen,	0.07	0.12	0.25	**-0.61**
V78.28B schrijven, gedichten maken, corresponderen, dagboek bijhouden	**0.48**	0.12	-0.12	**-0.54**
V78.4B cursussen, les volgen	**0.40**	-0.02	0.10	**-0.53**
V78.48B naar museum, tentoonstelling gaan	**0.45**	-0.17	0.11	**-0.53**
V78.27B creatieve hobby's	**0.47**	-0.01	0.15	**-0.47**
V78.20B naar jeugdhuis gaan	-0.08	**0.32**	0.07	**-0.44**
V78.21B naar vereniging gaan	0.03	0.13	0.26	**-0.41**
Lambda (na rotatie)	5.50	4.30	3.50	4.90
Percentage verklaarde variantie	13.20	8.00	5.80	5.20

TABEL 17: CORRELATIE TUSSEN DE 4 COMPONENTEN – VRIJETIJDSVOORKEUREN (OBLIEKE ROTATIE)

	Thuis	Commercieel	Sport, spel en techniek	Cultuur
Thuisgebaseerd patroon	1.00			
Commercieel en vrienden	0.01	1.00		
Sport, spel en techniek	0.12	0.07	1.00	
Culturele activiteiten	0.18	0.12	0.09	1.00

Mits een aantal kleine verschuivingen in de patronen van enerzijds de frequentie waarmee jongeren bepaalde activiteiten doen en anderzijds de vrijetijdsvoorkeuren, is er een duidelijke overeenkomst. Dezelfde combinaties van activiteiten komen terug in beide analyses. De combinaties van activiteiten die jongeren al dan niet vaak doen komen overeen met de combinaties van activiteiten die jongeren al dan niet graag doen.

Naast de gelijkenis met betrekking tot de inhoud van de verschillende dimensies, blijkt er ook een duidelijk verband te bestaan tussen de frequentie waarmee jongeren dingen doen en het plezier dat ze aan die activiteit (zouden[24]) beleven (tabel 18) (Garton en Pratt, 1991; Passmore en French, 2001). Ook Garton en Pratt (1991) vonden een sterke relatie tussen de frequentie van participeren en de mate van interesse in de activiteiten. Een grotere participatie komt tot uiting in een hogere interesse en omgekeerd, een lagere participatie is gerelateerd aan een lagere graad van interesse.

TABEL 18: VERBAND TUSSEN FREQUENTIE EN BETEKENIS VAN VRIJETIJDSACTIVITEITEN

	Sport, spel en techniek	Cultuur	Gezin en familie	Vrienden en commercieel

[24] Ook de jongeren die een bepaalde activiteit nooit doen of deden, vroegen we hoe graag ze die activiteit zouden doen

Frequentie sport, spel en techniek	**0.93**	-0.01	-0.07	0.06
Oordeel sport, spel en techniek	**0.92**	0.02	0.11	-0.09
Oordeel cultuur en creatieve hobby's	0.05	**0.91**	0.06	0.07
Frequentie cultuur en creatievelingen	-0.04	**0.91**	0.09	-0.03
Frequentie gezins en familiaal milieu	0.10	-0.03	**0.88**	0.16
Oordeel gezin en familie	-0.07	0.20	**0.87**	-0.19
Frequentie vrienden en commercieel aanbod	-0.08	0.01	-0.17	**0.85**
Oordeel vrienden en commercieel aanbod	0.05	0.03	0.15	**0.84**
Lambda (na rotatie)	1.7	1.7	1.6	1.5
Percentage verklaarde variantie	21.7	21.2	20.3	18.9

6 Vrijetijdsbesteding: een wereld van verschil?

We weten reeds uit eerdere onderzoeken dat meisjes en jongens maar ook ASO- en BSO-jongeren sterk van elkaar verschillen wat hun waarden, opvattingen maar ook smaken aangaat (Elchardus, 1999; Stevens en Elchardus, 2001; Stevens, 2001). In dit opzicht wordt wel eens gesproken van verschillende werelden. Ook in de school, waar jongeren toch een groot deel van hun tijd doorbrengen, is er een duidelijke scheiding tussen ASO- en BSO-jongeren. Hoewel het onderwijs gemengd is, zien we toch duidelijke meisjes- en jongensrichtingen zodat ook zij weinig contact met elkaar hebben. Uit het vorige deel bleek reeds dat er grote verschillen bestaan in de vrijetijdsbesteding tussen jongeren. Maar kunnen we ook hier echt spreken van gescheiden werelden?

Uit onderstaande discriminantanalyse blijkt dat we zonder twijfel kunnen spreken van een meisjes- en jongens vrijetijdscultuur (zie tabel 19). De vrijetijdsbesteding van jongens en meisjes verschilt onderling sterk. Als men van jongeren enkel de vrijetijdsbesteding kent, kunnen we in 91.5% van de gevallen het geslacht juist voorspellen. We kunnen duidelijk een mannelijke en vrouwelijke vrijetijdscultuur onderscheiden. Meisjes en jongens blijken bovendien even voorspelbaar op basis van hun vrijetijdsbesteding.

Wat maakt nu dat we kunnen spreken van een mannelijke, dan wel vrouwelijke vrijetijdscultuur.

Vooral het spelen van computerspelletjes en het bezig zijn met technische zaken vormt een belangrijk discriminatiepunt tussen jongens en meisjes. Verder zien we dat jongens meer tijd besteden aan sport en spel. Meisjes houden zich dan weer vaker bezig met huishoudelijk werk, het schrijven en lezen en creatieve hobby's. Dit is in overeenstemming met eerder onderzoek waaruit blijkt dat gender de belangrijkste predictor is van vrijetijdsactiviteiten. Terwijl jongens meer naar sport keken en meer sport deden dan meisjes, bezochten meisjes meer vrienden, lazen ze meer en hielden zich vaker bezig met expressieve activiteiten (Furlong, Campbell et al., 1990; Passmore en

French, 2001; Bartko en Eccles, 2003). Ook zouden meisjes betrokken zijn bij meer activiteiten en zou hun vrijetijdscarrière eclectischer zijn dan deze van jongens. Ook Shanahan en Flaherty (2001) bevestigen het klassieke rollenpatroon met meisjes die zich vaker bezighouden met huishoudelijk taken, terwijl jongens vaker met sport bezig zijn. Bovendien blijkt uit ander onderzoek dat de genderkloof, wat de tijd gespendeerd aan huishoudelijk werk betreft, groter wordt naarmate de adolescenten ouder wordt. Met andere woorden, hoe ouder de meisjes, hoe meer het huishoudelijk werk op hun vrije tijd drukt (Gager, Cooney et al., 1999). Hoewel jongens zich vaker met sport bezighouden, zouden meisjes oververtegenwoordigd zijn in de georganiseerde activiteiten (Bartko en Eccles, 2003; Camp, 1990; Eccles en Barber, 1999; Jacobs en Chase, 1989; Marsh, 1992).

Dit zou een uiting kunnen zijn van verschillende opvoedingspatronen tussen meisjes en jongens. Omdat jongens van thuis uit meer vrijheid krijgen, zouden ze vaker terug te vinden zijn in publieke plaatsen met hun *peergroup* (Richards en Larson, 1989). Zo zouden ze meer tijd spenderen in sport- en amusementscentra en op straat (Garton en Pratt, 1991; Katz-Gerro, 1999; Furlong, Campbell et al., 1990). Meisjes worden daarentegen strakker gecontroleerd en vaker thuisgehouden door hun ouders, behalve als het om activiteiten in georganiseerd verband, zowel binnen als buiten school, gaat (Roberts en Parsell, 1994; van den Akker en Lees, 2001; McRobbie, 1978; James, 2001; James, 2000; Raymore, 1995; Hendry, Kloep et al., 2002b; Culp, 1998). De ontmoetingen met één of enkele intieme vriendinnen vindt daarom meestal thuis plaats (Zeijl, te Poel et al., 2000). Frith (1978) beschrijft dit als '*the culture of the bedroom'*. Hendry et al. (1993) rapporteren dat vele vrijetijdssettings voorbehouden zijn voor mannen en dat dit gebrek aan vrijetijdsruimte voor meisjes vaak betekent dat ze zich terugtrekken in thuisgebaseerde activiteiten. Hoewel jongens actiever waren in sportaciviteiten en het actiefst waren in de publieke vrijetijdsactiviteiten en meisjes de meeste sociale contacten hadden, vonden Roberts en Parsell (1994) geen bewijzen dat de vrije tijd van meisjes beperkt of gecentreerd was rond een slaapkamercultuur. Het vrijetijdsgedrag van vrouwen zou onder invloed van hun scholingsniveau en de arbeidsmarkt sterk zijn veranderd (Roberts en Parsell, 1994).

Ook de intrede van het computertijdperk heeft zo zijn invloed (Bryce en Rutter, 2003; den Hartog, 2001). Zo zou volgens Drotner (2000) de vrije tijd van jongens een verhuiselijking, mediatisering en informatisering kennen terwijl de mediatisering van de vrije tijd van meisjes samengaat met een intensifiëring van het publieke sociale leven door hun hogere participatie aan het verenigingsleven.

TABEL 19: DISCRIMINANTANALYSE VRIJETIJDSBESTEDING JONGENS-MEISJES

Meisjes (groepscentroïde=1.38)	Discriminatie kracht	Jongens (groepscentroïde=-1.30)
	0.41	spelen van video- en computerspelletjes

	0.39	klusjes thuis
	0.35	technische hobbys
wassen, was ophangen, strijken	0.32	
schrijven, gedichten maken, corresponderen, dagboek bijhouden	0.31	
shoppen	0.23	
	0.21	bowling, biljart, darts, kickeren
schoonmaken	0.21	
	0.20	sportbeoefening buiten clubverband
eten klaarmaken, koken, bakken	0.19	
boeken lezen voor ontspanning	0.18	
	0.17	naar sportwedstrijd gaan
	0.16	skaten, skeelen
creatieve hobbys	0.15	
inkopen doen voor eten, drinken	0.13	
telefoneren, sms-en	0.13	
naar theater of toneel gaan	0.13	
cursussen, les volgen	0.13	
tafel dekken, afruimen, afwassen	0.13	
	0.13	songs, samples maken, mixen,
huiswerk maken	0.10	

Canonische correlatie=0.80; wilks'λ=0.36; p=0.00

Ook onderscheiden we een vrijetijdscultuur die kenmerkend is voor de verschillende onderwijsvormen. Als we enkel de tijdsbesteding kennen, kunnen we in 82.2% van de gevallen de onderwijsvorm waarin men les volgt juist voorspellen (76.4% van de BSO en 85.3% van de ASO jongeren). De ASO jongeren zijn dus voorspelbaarder wat de uitoefening van vrijetijdsactiviteiten betreft. Het is een zeer homogene groep terwijl dit bij de BSO jongeren iets minder het geval is.

Heel wat onderzoeken rapporteren dat jongeren uit gezinnen met een verschillende sociaal-economische status hun vrije tijd anders invullen en dat jongeren uit de hogere sociale klasse vaker deelnemen aan georganiseerde en volwassengeleide activiteiten dan jongeren uit de lagere sociale klassen (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Roberts en Parsell, 1994; Furlong, Campbell et al., 1990). De informele sociale contacten en commerciële activiteiten zouden populairder zijn bij jongeren uit de lagere sociale klassen. Over het algemeen zouden jongeren uit de hogere sociale klassen vollere vrijetijdsagenda's hebben. Ouders met een hogere sociaal-economische status interveniëren vaker in de vrijetijdsactiviteiten van hun kinderen omdat ze het belang inzien van het verwerven van sociaal en cultureel kapitaal ook buiten de school (Zeijl, te Poel et al., 2000; Furlong, Campbell et al., 1990; Bartko en Eccles, 2003). Zo zou de primaire socialisatie van groot belang zijn voor de culturele consumptie. Jongeren verwerven onbewust cultureel kapitaal via hun ouders. Ouders met een hogere status waarbij elitaire of hoge cultuur tot hun leefstijl behoort, zullen dit ook stimuleren bij hun kinderen. Bij ouders met een lagere status zal dit niet het geval zijn (Garton en Pratt, 1991). Bovendien zou het verworven

cultureel kapitaal een verborgen hulpbron zijn voor succes op school zodat steeds dezelfde jongeren in contact komen met elitaire cultuur (cfr. culturele reproductietheorie van Bourdieu) (Lamont, Schmalzbauer et al., 1996; Katz-Gerro, 1999; Voorpostel en van der Lippe, 2001). De laatste jaren zou er echter een verschuiving zijn in de smaakvoorkeur van een elitaire smaak naar een omnivore smaak. Slechts een kleine subgroep van hogeropgeleiden zou enkel de elitaire cultuur appreciëren. De overgrote meerderheid houdt van zowel de elitaire als de meer populaire genres (Van Eijck, 1997). De sociaal-economische status van de ouders zou niet alleen een directe maar ook een indirecte rol spelen in de vrijetijdsbesteding van jongeren. De directe impact zou lopen via verschillende levensstijlen en –kansen. Indirect zou de invloed op de vrijetijdsbesteding lopen via de woonbuurt, de schoolselectie en het aanbod van vrijetijdsbesteding (Garton en Pratt, 1991). Bovendien zouden jongeren met ouders met een lage sociale status minder zelfvertrouwen hebben en minder avontuurlijk zijn in het uitproberen van nieuwe activiteiten (Raymore en Godbey, 1994).

Hendry et al. (1993) stelden vast dat o.a. jongeren uit het beroepsgericht onderwijs in de georganiseerde vrijetijdsactiviteiten een te grote gelijkenis met de school zien, waardoor ze minder snel geneigd zijn om eraan deel te nemen. Net als op school is (strikte) organisatie en supervisie van volwassenen niet weg te denken uit het verenigingsleven, en dit strookt niet met de behoefte van deze jongeren aan meer informele vrijetijdsbestedingen met uitsluitend leeftijdsgenoten (Bartko en Eccles, 2003). Deze jongeren streven reeds aan het begin van de adolescentie naar het opgenomen worden in een ruim netwerk van vrienden, en zullen ook sneller experimenteren met relaties. Veel vrienden hebben, een lief hebben, aanvaard worden en van een hoge populariteit genieten, zijn aspecten die deze jongeren hoog in het vaandel dragen.

TABEL 20: DISCRIMINANTANALYSE OP DE ONDERWIJSVORM (FREQUENTIE VRIJETIJDSACTIVITEITEN)

BSO/DBSO/Modulair (groepscentroïde=-1.20)	Discriminatie kracht	ASO/KSO (groepscentroïde=0.64)
	0.61	Huiswerk maken
	0.36	Naar vereniging gaan
	0.31	Naar theater of toneel gaan
	0.30	Naar museum, tentoonstelling gaan
	0.30	Computeren
Naar disco of danscafé gaan	0.29	
Naar megadancing gaan	0.28	
	0.24	Cursussen, les volgen
Bowling, biljart, darts, kickeren	0.23	
Op café gaan	0.22	
	0.22	Boeken lezen voor ontspanning
Afspreken met lief	0.19	
Thuis helpen bij werk ouders	0.19	
	0.19	Strips lezen
	0.17	Naar muziekoptreden, concert gaan

Eten in resto, frituur, snackbar	0.17	
Rondhangen op straat, plein,	0.17	
Technische hobbys	0.16	
Vrienden bezoeken	0.16	
	0.15	Naar muziekfestival gaan
	0.15	Tafel dekken, afruimen, afwassen
	0.14	Sportbeoefening buiten clubverband
Werken tegen betaling	0.14	
Klusjes thuis	0.12	
Schoonmaken	0.11	
Inkopen doen voor eten, drinken	0.10	
	0.10	Schrijven, gedichten maken, corresponderen, dagboek bijhouden

Canonische correlatie=0.66; wilks'λ=0.57; p=0.00

Een belangrijk punt van verschil tussen ASO- en BSO-jongeren is het maken van huiswerk. ASO-jongeren doen dit vaker dan BSO-jongeren. Dit kan deels verklaard worden door het feit dat jongeren in het BSO minder huiswerk krijgen (ze hebben meer lesuren per week). ASO-jongeren worden het best onderscheiden van de BSO-jongeren door de tijd die ze aan hun huiswerk, het lezen van een boek of strip en aan computeren spenderen. Buitenshuis is hun vrijetijdsbesteding voornamelijk gericht op georganiseerde structuren zoals het verenigingsleven en het culturele aanbod (theater, toneel, muziekoptredens, …).

BSO-jongeren vertonen vooral een ongeorganiseerd en ongestructureerd vrijetijdspatroon, ze zijn meer opgenomen in een 'straatcultuur': informele sociale contacten met hun lief en vrienden, rondhangen op straat, naar de dancing, disco of café gaan, …. Thuis moeten ze hun ouders vaker helpen in het huishouden. Het beeld van de 'brave', 'cultureel-correcte' ASO-jongere en de BSO-er die meer durft en die vooral betrokken is bij de populaire en commerciële cultuur, dringt zich op (Stevens, 2001).

De vrijetijdsbesteding tussen de verschillende leeftijdscategoriën is duidelijk verschillend van elkaar. Als we enkel de tijdsbesteding kennen, kunnen we in 78.3% van de gevallen de leeftijd van de jongeren juist voorspellen (80.1% van de 14- en 15-jarigen en 77.0% van de 16-plussers).

Hendry, Shucksmith et al. (1993) suggereren dat de focus in het vrijetijdspatroon tijdens de adolescentie verandert van georganiseerde activiteiten naar informele vrijetijdsactiviteiten tot commerciële activiteiten (die geld kosten). Deze ontwikkeling loopt samen met de stadia in de *focal theory* van Coleman (Coleman, 1974; Hendry, 1983). Jongeren doorlopen verschillende fasen van onzekerheden over relaties met het andere geslacht (13 jaar) over angst voor afwijzing door vrienden (15 jaar) en conflicten met ouders die toenemen vanaf de leeftijd van 13 tot 15 jaar en dan beginnen afnemen. De

belangrijkste factoren die de vrijetijdskeuzes beïnvloeden zijn leeftijd, gender en sociale klasse en gelinkt aan de veranderende focus van relaties in Colemans' model, levert dit inzichten op in de veranderende en differentiele vrijetijdspatronen in de tienerjaren.

In de eerste fase ligt de nadruk op georganiseerde en gestructureerde clubs en activiteiten met een focus op heteroseksuele relaties en genderidenteit in de vroege adolescentie (13 à 14 jaar). Deze activiteiten bieden een 'veilige' omgeving om met de andere sekse om te gaan en de volwassenen controleren de sociale interactie van de leden en verspreiden waarden en normen in de richting van conventionele socialisatie.

De tweede fase omvat peerrelaties in informele vrijetijdsactiviteiten. De aantrekking van de peergroep wordt steeds groter. Terwijl 'conformistische' jongeren aangetrokken blijven door organisaties en de invloed van volwassenen, zijn vele adolescenten niet meer geinteresseerd in gestructureerde clubs en gaat de voorkeur uit naar subculturele vrijetijdslevensstijlen. Het algemene gevoel onder vele jongeren is dat officiële jeugdclubs te saai en overgeorganiseerd zijn en dat ze te veel lijken op school. Deze activiteiten worden dus verworpen door jongeren die de school verwerpen, en worden geaccepteerd door zij die de schoolwaarden accepteren. Het belang hiervan is dat terwijl sommige jongeren sociaal contact blijven hebben met zowel volwassenen als leeftijdsgenoten in hun vrije tijd, er voor vele adolescenten een afwezigheid zal zijn van een volwassen invloed in hun buitenshuisactiviteiten. De drang om opgenomen te worden in de vriendengroep is vooral kenmerkend voor de mannelijke subcultuur. Meisjes vormen eerdere kleine maar intensieve vriendschapsgroepen, met een 'beste vriendin'. Deze ondersteunende vriendschappen vallen uiteen wanneer meisjes een romantische relatie beginnen (zie ook later).

In een volgende stadium wordt de interesse in commerciële vrije tijd gelinkt aan conflicten met ouders, vaak over de drang naar onafhankelijkheid van de jongeren (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Hendry, Kloep et al., 2002b).

TABEL 21: DISCRIMINANTANALYSE NAAR LEEFTIJD

14 en 15 jarigen (groepscentroïde=-0.91)	Discriminatie kracht	16 tot 18 jarigen (groepscentroïde=0.63)
	0.64	Op café gaan
	0.51	Naar disco of danscafé gaan
	0.49	Naar fuif gaan
	0.42	Werken tegen betaling
Strips lezen	0.37	
Skaten, skeelen	0.35	
	0.34	Afspreken met lief
	0.29	Naar megadancing gaan
	0.28	Telefoneren, sms-en
Huiswerk maken	0.26	
	0.23	Vrienden bezoeken
	0.23	Naar jeugdhuis gaan

	0.22	Naar muziekfestival gaan
Fietstochtje maken	0.20	
Gezelschapsspelen, puzzelen	0.20	
Spelen van video- en computerspelletjes	0.20	
Boeken lezen voor ontspanning	0.19	
	0.17	Bowling, biljart, darts, kickeren
Op familiebezoek gaan	0.16	
	0.14	Eten in resto, frituur, snackbar
Werken aan verzameling	0.14	
	0.13	Muziek beluisteren
	0.12	Eten klaarmaken, koken, bakken
Samen met ouders dingen doen	0.12	
	0.11	Naar muziekoptreden, concert gaan

Canonische correlatie=0.60; wilks'λ=0.64; p=0.00

De tijdsbesteding van de 16-plussers onderscheidt zich van deze van de 14 en 15 jarigen doordat ze vaker uitgaan (zowel café, disco, fuif, disco, megadancing). Ze gaan ook vaker naar het jeugdhuis of een muziekfestival dan de iets jonger leeftijdsgroep. Ook de sociale contacten buiten het gezin en de familie worden belangrijker. Ze spreken vaker af met hun lief en vrienden en telefoneren of sms'en vaker dan hun iets jongere collega's. Dit alles uit zich ook in het vaker gaan werken om dit alles te bekostigen (Roberts en Parsell, 1994).

De 14- en 15-jarigen brengen hun vrije tijd vaker thuis en op straat of de onmiddellijke omgeving door. Ze lezen vaker (strips en boeken), maken vaker huiswerk, spelen op straat en spelen ook vaker gezelschapsspelen en video- en computerspelletjes.

Het beeld dat we hier krijgen, komt overeen met Dunphy's leeftijdsgebonden fasemodel in de structuur van peergroepen. Hij stelde dat jonge adolescenten contact beginnen te zoeken met peers van het andere geslacht terwijl ze nog in de veilige ruimte van dezelfde seksegroep zijn. Vanaf de midden-adolescentie ontstaan er gemengde groepen nadat de leiders van dezelfde seksegroepen het initiatief genomen hebben om individuele contacten te leggen met het andere geslacht. In de late adolescentie vallen de gemengde groepen uiteen in heterosexuele paren. Coleman (1974) ontwikkelde een gelijkaardig model waarin hij toont dat deze peergroepontwikkeling samengaat door een stapsgewijze losmaking van de ouders. Naarmate jongeren ouder worden is er een evolutie van sport naar meer commerciële, culturele activiteiten en meer informele sociale contacten met leeftijdsgenoten (Garton en Pratt, 1991). De daling in het lidmaatschap van georganiseerde activiteiten en afname van contacten met familie met de leeftijd kan verklaard worden in termen van het verlangen van jongeren om hun 'self-agency' en keuze-autonomie in hun vrijetijdsactiviteiten te vergroten. Volgens de focal theory kan dit leiden tot toenemende conflicten tussen ouders en jongeren (Hendry, 1983; Hendry,

Shucksmith et al., 1993; Hendry, Kloep et al., 2002b; Zeijl, te Poel et al., 2000; Passmore en French, 2001)

Concluderend kunnen we stellen dat de verschillen naar geslacht, onderwijsvorm en leeftijd zo groot zijn dat we wel degelijk kunnen spreken van verschillende vrijetijdsculturen. Het verschil in vrijetijdsbesteding wordt dus bepaald door collectieve identiteiten waarop het individu in feite weinig of geen greep heeft en niet door een individuele 'keuze-biografie' zoals de individualiseringsthese vooropstelt.

7 Vrijetijdsomnivoriteit

In navolging van de culturele omnivore-hypothese (Peterson, 1992) die stelt dat mensen met een hogere status een breder gamma van cultuur consumeren of weten te appreciëren dan mensen met een lagere status, onderzoeken we in dit deel of jongeren uit gezinnen met een hogere sociale status en/of uit het algemeen secundair onderwijs meer vrijetijdsactiviteiten doen dan jongeren uit gezinnen met een lagere sociale status en/of uit het technisch of beroepsonderwijs.

In tegenstelling tot Bourdieu die stelt dat de smaakcultuur van mensen uit de hogere klasse beperkt is tot de 'hoge' cultuur, tonen de studies van Peterson en Simkus (1992) en Peterson (1992) een genuanceerder beeld. Mensen met een hogere status consumeren meer hoge cultuur dan mensen met een lagere status maar slechts een minderheid van de mensen met een hogere status consumeren enkel de typische hoge cultuurgenres. Er bestaat niet zoiets als een smaakprofiel dat eigen is aan mensen uit de hogere klasse. Bovendien beperken deze mensen hun smaken niet tot de hoge cultuur, ze houden van meer soorten culturen, niet uitsluitend de elitevormen. Ze zijn dus geen culturele 'snobs' maar 'culturele omnivoren'. Peterson is de eerste die de term culturele omnivoriteit gebruikt en bedoelt hiermee dat terwijl

> The upper occupational groups are more apt to like symphonic music and to engage in elite arts activities, they are also more apt to like a number of kinds of music and engage in a wide range of non-elite activities (Peterson, 1992: p243)

Aan de andere kant van het SES-spectrum, beschrijft hij individuen als 'univoren' of personen in de laagste beroepscategorieën die zich engageren in weinig activiteiten en die één enkele niet-elite muziekgenre graag horen.

In zijn "*artistic classification systems*[25]" stelt DiMaggio (1987) dat

---

25 Het artistiek classificatiesysteem refereert naar

> The number of genres that a person consumes is a function of his or her socioeconomic status (p444)

Dus DiMaggio beweert dat mensen uit de hogere sociaal-economische klasse meer cultuur consumeren uit een breed spectrum:

> The well educated and persons of high occupation prestige do and like more of almost everything (p444)

Maar sociale klasse is niet de enige determinant van smaak, het is één van de vele beïnvloedende factoren van levensstijl. Ook leeftijd, geslacht en onderwijsniveau zijn belangrijk evenals de sociale netwerken waarin mensen zijn ingebed (Hall, 1992; Peterson, 1992). Mensen uit de hogere klasse hebben brede sociale netwerken waarin men verschillende rollen heeft. Dit rollensysteem vereist de familiariteit met verschillende smaken. De culturele omnivoriteit van de hogere klasse zou dus verklaard kunnen worden door de grotere verscheidenheid van contacten via participatie in organisaties en informele sociale contacten (sociaal kapitaal) (DiMaggio en Louch, 1998; Dimaggio en Useem, 1978; Peterson, 1992; Warde en Tampubolon, 2002; Relish, 1997; Erickson, 1996).

Verschillende studies maken gewag van verschillen tussen jongeren in het aantal vrijetijdsactiviteiten dat men consumeert. Net zoals de culturele omnivoren zouden de jongeren uit het ASO en jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal economische status hebben op sociaal vlak een meer omnivore smaak hebben (Bartko en Eccles, 2003; Zeijl, te Poel et al., 2000). Ook meisjes zouden betrokken zijn bij meer activiteiten en hun vrijetijdscarrière zou eclectischer zijn dan deze van jongens (Furlong, Campbell et al., 1990). Naarmate jongeren ouder worden zouden ze selectiever worden in hun vrijetijdsbesteding en zou dus de sociale omnivoriteit afnemen (Garton en Pratt, 1991; Warde en Tampubolon, 2002). Andere studies wijzen er dan weer op dat naarmate ze ouder worden, jongeren meer vrijheid krijgen om van allerlei activiteiten te proeven (Hendry, 1983; Hendry, Shucksmith et al., 1993). Warde en Tampubolon (2002) vonden dat zowel het aantal lidmaatschappen als de informele sociale contacten de deelname aan het aantal verschillende vrijetijdsactiviteiten verhoogden.

Vrijetijdsomnivoriteit meten we aan de hand van het aantal activiteiten die men wel eens doet, onafhankelijk van hoe vaak men de activiteit doet (van minder dan één keer per maand tot elke dag). Een tweede maat voor vrijetijdsomnivoriteit meet het aantal activiteiten die men (heel) graag doet. Uit de analyses (tabel 22 en tabel 23) blijkt dat meisjes zich engageren in meer activiteiten dan jongens en dat ze ook meer activiteiten graag doen. We vinden

---

> the system of relations among genres and among their producers in a given collectivity. As such, an ACS reflects both the taste structure of a population and the structure of production and distribution of cultural goods (DiMaggio, 1987: p441)

eveneens een bevestiging van de invloed van de grotere vrijheid in de keuze van vrijetijdsactiviteiten naarmate jongeren ouder worden. Hoewel de oudere adolescenten meer activiteiten doen, zijn er geen leeftijdsverschillen naar het aantal activiteiten dat men graag doet. In hun vrijetijdsvoorkeuren worden jongeren dus niet selectiever naarmate ze ouder worden.

Dat de omnivoriteit toeneemt naarmate de sociaal-economische status hoger is, vinden we eveneens terug in onze gegevens. Jongeren uit het beroepsonderwijs doen minder vrijetijdsactiviteiten en hun voorkeur gaat ook uit naar minder activiteiten dan jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. Jongeren uit het technisch secundair onderwijs doen wel evenveel activiteiten dan jongeren uit het ASO maar hun voorkeur gaat uit naar minder activiteiten dan de jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. Er is een duidelijk verschil in de relatie tussen de sociaal-economische status van de ouders en het aantal activiteiten dat men doet enerzijds en waar men een voorkeur voor heeft anderzijds. Terwijl de sociaal-economische status van de ouders een sterke voorspeller is van het aantal activiteiten dat men doet, is deze dat veel minder voor de smaakvoorkeur in vrijetijdsactiviteiten. De voorkeur voor bepaalde vrijetijdsactiviteiten blijkt dus nog altijd iets persoonlijkers te zijn dan het aantal activiteiten dat men effectief doet en waar ouders een belangrijke invloed op hebben.

Zowel het aantal lidmaatschappen van verenigingen, de deelname aan extracurriculaire activiteiten als het informeel sociaal netwerk van jongeren blijken de deelname aan het aantal verschillende vrijetijdsactviteiten te verhogen. De invloed van de sociaal-economische status van de ouders verdwijnt zelfs wanneer we netwerkcomplexiteit invoeren in het model met de vrijetijdsvoorkeuren (zie model 2 en 3 in tabel 22). Dit suggereert dat de vrijetijdsvoorkeur bepaald wordt door zowel het formeel als informeel sociaal netwerk los van de sociaal-economische status van de ouders. Wat jongeren graag doen wordt dan wel niet meer bepaald door de sociaal-economische status van de ouders, toch blijft de ouderlijke invloed nog duidelijk spelen als het om de praktijk op zich gaat. Dit bevestigt de ondersteunende en stimulerende rol die ouders spelen in de vrijetijdsbesteding van jongeren.

TABEL 22: VRIJETIJDSOMNIVORITEIT: FREQUENTIE

	Model 1		Model 2		Model 3		R^2
	bèta	p	bèta	p	bèta	p	
(Constant)		0.00		0.00		0.00	
Kenmerken jongeren							
TSO vs ASO	-0.03	0.25	-0.02	0.51	-0.02	0.42	
BSO vs ASO	-0.13	0.00	-0.10	0.00	-0.10	0.00	
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.12	0.00	0.13	0.00	0.11	0.00	
Meisjes vs jongens	0.06	0.03	0.05	0.02	0.06	0.01	6.0
Kenmerken ouders							
SES ouders	0.21	0.00	0.17	0.00	0.16	0.00	9.5
Netwerkcomplexiteit							
Aantal lidmaatschappen			0.24	0.00	0.20	0.00	14.5

Informeel netwerk					0.11	0.00	
Deelname extracurriculaire activiteiten					0.09	0.00	16.6

TABEL 23: VRIJETIJDSOMNIVORITEIT: OORDEEL

	Model 1		Model 2		Model 3		R^2
	bèta	p	bèta	p	bèta	p	
(Constant)		0.00		0.00		0.00	
Kenmerken jongeren							
TSO vs ASO	-0.09	0.00	-0.07	0.02	-0.08	0.02	
BSO vs ASO	-0.15	0.00	-0.11	0.00	-0.11	0.00	
Meisjes vs jongens	0.13	0.00	0.13	0.00	0.13	0.00	5.5
Kenmerken ouders							
SES ouders	0.09	0.00	0.06	0.08	0.04	0.18	6.1
Netwerkcomplexiteit							
Aantal lidmaatschappen			0.22	0.00	0.19	0.00	10.5
Informeel netwerk					0.11	0.00	
Deelname extracurriculaire activiteiten					0.14	0.00	13.7

Conclusie vrijetijdsbesteding

Het merendeel van de jongeren beluistert meerdere keren per week muziek, kijkt televisie of video en maakt huiswerk. Ook telefoneren en SMS'en is erg populair. Meer dan vier op vijf jongeren maakt hier meerdere keren per week gebruik van. Bijna zeven op tien jongeren gaan minstens één keer per week op bezoek bij vrienden en bijna de helft van de jongeren spreekt minstens één keer per week af met zijn of haar lief. Bijna zeventig procent van de jongeren surft, chat of maakt minstens één keer per week gebruik van zijn e-mail en iets meer dan de helft van de jongeren speelt regelmatig video- of computerspelletjes. Een huishoudelijke karwei die voorbehouden blijkt voor jongeren is het dekken van de tafel, afruimen en afwassen. Bijna zeven op tien jongeren neemt deze taak meerdere keren per week voor zijn rekening. Minder dan de helft maar toch nog meer dan vier op tien jongeren beoefent op wekelijkse basis een sport buiten clubverband of gaat naar een vereniging.

Helpen in het huishouden, huiswerk maken, cultuurparticipatie en zich vervelen staan niet hoog op het verlanglijstje van de jongeren. Activiteiten met vrienden daarentegen zoals bioscoopbezoek, vrienden bezoeken, telefoneren of SMS'en, afspreken met lief en naar een fuif gaan zijn zeer populair. Jongeren houden eveneens van binnenshuisactiviteiten zoals het beluisteren van muziek, TV of video kijken en computeren.

Volgens de individualiseringsthese zouden jongeren, omwille van het grotere aanbod van vrijetijdsactiviteiten alsook de grotere keuzevrijheid, zoveel mogelijk proeven van een heel gamma van vrijetijdsactiviteiten en zouden er geen consistente samenhangen zijn. Bij onze zoektocht naar structuren in de

vrijetijdsruimte van jongeren ontdekten we echter dat jongeren hun vrijetijdsactiviteiten niet zomaar kiezen. Er zijn sterke onderliggende structuren of patronen die maken dat we bepaalde samenhangen vinden.

Zo kunnen we op basis van de vrijetijdsbesteding een onderscheid maken tussen verschillende types jongeren. Een groep jongeren met een uitgebreid commercieel vrijetijdspakket en met een uitgebreid netwerk aan vrienden en lieven. Een tweede groep is eerder op het gezin en de familie gericht. Een derde groep houdt zich bezig met nieuwe media, 'passieve' media en sporten binnen en buiten clubverband. Een vierde groep zijn de 'cultuurfanaten', die zelf creatief bezig zijn en gebruik maken van het culturele aanbod.

De vrijetijdsbesteding van meisjes kenmerkt zich door het gezins- en familiaalgerichte activiteiten en de culturele en creatieve vrijetijdsbesteding. Jongens houden zich dan weer vaker bezig met sport, spel en technische hobby's. Jongeren die les volgen in het beroepssecundair onderwijs en in iets mindere mate in het technisch onderwijs maken vaker gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod en gaan ook vaker om met vrienden. Ook de gezins- en familiaalgerichte activiteiten worden vaker door deze jongeren gedaan. Hiertegenover staat dat jongeren uit het ASO en TSO een vrijetijdspatroon hebben gekenmerkt door sport, spel en technische hobby's. Jongeren uit het algemeen secundair onderwijs onderscheiden zich van jongeren uit het TSO en BSO door hun culturele en creatieve activiteiten.

Ook met de leeftijd verandert de vrijetijdsbesteding van jongeren. De 14 tot 15 jarigen vullen hun vrije tijd met gezins- en familiegerelateerde activiteiten alsook met het vrijetijdspatroon gericht op sport, spel en technische hobby's. De commerciële en culturele vrijetijdsactiviteiten staan dan weer vaker op de agenda van de zestien- tot achttienjarigen.

Hoofdstuk 2 - De sociale ruimte

Het tweede socialisatiemilieu waarin jongeren nieuwe rollen leren die belangrijk kunnen zijn voor burgerschapsvorming, hun smaakvoorkeuren en hun persoonlijk welbevinden zijn de sociale netwerken waarin ze zijn ingebed. Binnen de sociale ruimte onderscheiden we twee grote aspecten: enerzijds de *formele* netwerken, of de participatie aan georganiseerde verenigingsverbanden zowel binnen als buiten de school, en anderzijds de *informele* netwerken, of de integratie in ongeorganiseerde verbanden van familie en vrienden.

In het eerste deel bespreken we het participatief gezinsklimaat met aandacht voor ten eerste de beleving van het gezinsklimaat door de jongeren. In deze perceptie van het gezinsklimaat onderscheiden we de ouder-kindrelatie, de beleving van autonomie in de omgang met hun ouders, de opvolging door de ouders van het doen en laten van hun kinderen en de inspraak in het gezin. Ten tweede beschrijven we de houdingen van (één van) de ouders ten opzichte

van de participatie en vrijetijdsbesteding van hun kinderen. Hierin onderscheiden we het actief stimuleren van participatie van hun kinderen, het vrij laten van kinderen in de vrije tijd en het opvolgen van kinderen in de vrije tijd. Naast de houding ten opzichte van de vrijetijdsbesteding onderscheiden we nog twee andere meer algemene opvoedingsstijlen, het stimuleren van hun kinderen om autonoom te handelen en het opvolgen van het doen en laten van hun kinderen.

Naast de socialisatie in het gezin, gaan we dieper in op de socialisatie op school. Jongeren leren in de omgang met andere jongeren en leerkrachten samen te werken, anderen van hun mening te overtuigen, ... Doorgaans maakt men in studies over leerlingenparticipatie een onderscheid tussen de formele en de informele leerlingenparticipatie. Onder formele leerlingenparticipatie verstaat men de participatie die in zekere zin zichtbaar in de school aanwezig is en die expliciet door de school wordt ingesteld zoals bijvoorbeeld de extracurriculaire activiteiten. De informele graad van leerlingenparticipatie verwijst naar de mate waarin een leerlingbetrokken klasklimaat aanwezig is: kunnen de leerlingen vrij hun mening uiten, in hoeverre wordt er naar hen geluisterd, kunnen ze vrij naar leerkrachten of directie stappen met voorstellen of problemen, enz.

Ook buiten de schoolomgeving zijn jongeren ingebed in sociale netwerken. In de bestaande literatuur vinden we verschillende visies over sociale participatie van jongeren. Een normatieve en een instrumentele benadering. Ten eerste beklemtoont de normatieve visie dat participatie voor jongeren een recht is en dat bijgevolg een beleid gericht op jongeren (op welk niveau ook) inspanningen moet leveren om participatie aan het maatschappelijk leven maximaal mogelijk te maken voor alle jongeren. Vaak wordt daarbij verwezen naar het VN-verdrag inzake de Rechten van het Kind[26], waarin uitdrukkelijk gestipuleerd is dat participatie een kinderrecht is. Doordat België dit Verdrag ondertekend heeft, is het verplicht inspanningen te leveren om participatie en specifieke kenmerken van die participatie, met name de vrijheid van meningsuiting, het hoorrecht, de vrijheid van vereniging en vergadering, het recht op vorming en onderwijs, voor jongeren te voorzien. Volgens deze visie is deze wetgeving op zich voldoende om participatie afdwingbaar te maken. De instrumentele visie kadert participatie in functie van de gevolgen die ze heeft voor de betrokkenen. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen de gevolgen voor 'nu' en deze voor 'later'. Ten eerste zou sociale participatie bijdragen tot een hoger persoonlijk welbevinden, en een beter schoolbeleven. Ten tweede zou sociale participatie positieve effecten hebben voor de toekomst. Democratische settings waar jongeren worden aangemoedigd om hun eigen mening te verwoorden en waar ze worden aangezet om te participeren, zouden de beste omgevingen zijn om democratische burgerschapswaarden over te brengen.

---

[26] Geratificeerd door België in 1991

Voor de beschrijving van de sociale netwerken van jongeren zullen we ons echter niet beperken tot participatie in verenigingen of georganiseerde verbanden. Hoewel de instrumentele visie op participatie, die vooral veel weerklank gekregen heeft in de sociaal kapitaalbenadering van Putnam, vooral oog heeft voor de participatie in formele netwerken zoals verenigingen, vormen informele sociale relaties, zoals vriendschapsnetwerken, een soort leerschool voor het maken van afspraken en het ervaren van beperkingen. Vriendschappen zijn een soort emotioneel klankbord waartegen men zichzelf kan zijn, zichzelf kan ontplooien en waarin men spontane vormen van solidariteit en vertrouwen kan beleven. De beschrijving van de sociale netwerken zal in eerste instantie de participatie in verenigingen omvatten, in tweede instantie zal het de informele sociale netwerken proberen te vatten. Binnen de formele en informele sociale netwerken maken we een onderscheid tussen enerzijds structurele aspecten zoals het al dan niet participeren aan verenigingen en de kenmerken van de vriendengroep, en anderzijds de meer culturele aspecten van deze netwerken, zoals de beeldvorming van leden van jeugdbewegingen en de opvattingen over vriendschappen.

De uiteindelijke bedoeling is om de informatie over de sociale ruimte van jongeren te reduceren tot een hanteerbaar aantal indicatoren van de integratie in het gezin, op school en in formele en informele netwerken. Deze indicatoren zullen in latere hoofdstukken gebruikt worden om de rol van de sociale ruimte in het leven van jongeren te onderzoeken.

Naast de beschrijving van de sociale ruimte van de jongeren, trachten we een beeld te geven van de sociale ruimte van de ouders, meer bepaald van het huidige en vroegere lidmaatschap van (één van) de ouders. In de literatuur wordt doorgaans veel aandacht geschonken aan het participatief gezinsklimaat waarin jongeren opgroeien. In een gezin waar ouders zelf participeren of hun kinderen aanmoedigen om te partiperen zouden jongeren dit gedrag 'overerven'. Onder andere omwille van het ontbreken van de gepaste data (zowel gegevens over ouders als over hun kinderen) is deze hypothese echter nog maar zelden onderzocht. In dit deel zal dan ook bijzondere aandacht besteed worden aan de intergenerationele overdracht van participatie.

8 Participatief gezinsklimaat

Jongeren groeien op binnen een gezin en worden er langdurig gesocialiseerd. Met socialisatie bedoelen we het proces waarbij individuen in de omgang met anderen de cultuur van een groep leren. Zo zou een goede ouder-kindrelatie belangrijk zijn voor de vorming van een stabiele sociale identiteit. Ouders spelen namelijk gedurende hun hele jonge leven een belangrijke rol. Vrienden daarentegen hebben voornamelijk tijdens de vroege adolescentie een grote invloed op de identiteitsvorming van jongeren. Naast de identiteitsvorming van

kinderen, kennen de socialisatietheorieën een belangrijke rol toe aan het gezinsklimaat wat de intergenerationele overdracht betreft van smaken en houdingen maar ook sociale participatie. Deze socialisatie binnen het gezin kan zowel onbewust (via rolmodelfunctie) als bewust (via sturende functie) plaatsvinden (Markiewicz, Doyle et al., 2001; Verboord, 2003). Onbewust fungeren ouders als rolmodel voor hun kinderen. Jongeren worden gesocialiseerd in een milieu waar bepaalde vrijetijdspatronen, smaakvoorkeuren en houdingen de norm zijn. Bewust, wanneer ouders hun kinderen in een bepaalde richting sturen. Ze sporen hun kinderen aan om bepaalde vrijetijdsinteresses (muziek, sport, creatieve vaardigheden) te ontwikkelen en zijn hiervoor bereid ondersteunend te werken (transport, geld, coaching, …) (Mohr en Dimaggio, 1995; Zinnecker, 1995; De Groof en Smits, 2002; Zeijl, te Poel et al., 2000; McMeeking en Purkayastha, 1995). Jongeren hebben volgens deze onderzoeken dan ook meer kans om een gelijkaardig vrijetijdspatroon (zowel lidmaatschap van verenigingen als eerder informele sociale contacten) te hebben als hun ouders, om er gelijkaardige opvattingen op na te houden en om dezelfde smaak- en mediavoorkeuren te hebben dan hun ouders (De Groof en Smits, 2002; Elchardus en Glorieux, 2002; Siongers en Stevens, 2002; Mestdag en Siongers, 2002).

We onderscheiden verschillende aspecten van het gezinsklimaat. Enerzijds de algemene relatie met de moeder en de vader, anderzijds het participatief gezinsklimaat. Hieronder verstaan we de beleving van autonomie in de omgang met de ouders, de betrokkenheid van de ouders bij de leefwereld van hun kinderen, de inspraak in het gezin en het krijgen van zakgeld.

8.1 Relatie met de ouders

Een eerste aspect van het gezinsklimaat is de relatie met de ouders[27]. Deze schaal blijkt uiteen te vallen in twee dimensies; de relatie met vader enerzijds en de relatie met moeder anderzijds[28]. Dit wil zeggen dat een goede relatie met de vader niet noodzakelijk een goede relatie met de moeder impliceert. De relatie met de vader is in het algemeen minder goed (gemiddelde score van 58.9 op 100) dan de relatie met de moeder (gemiddelde score van 71.1 op 100). Dit is misschien niet zo verwonderlijk aangezien de items hoofdzakelijk peilen naar eerder gevoelsmatige ouder-kindrelatie. Hoewel de relatie met de moeder beter (of anders) is dan met de vader, 'scoren' vaders beter op het item "*van mijn*

---

[27] De schaal is oorspronkelijk afkomstig van de Nijmeegse Opvoedingsvragenlijst, bewerkt door het project Opvoeden in Nederland en gebruikt door het Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek K.U.Leuven (Van Ammers, E., M. Dekovic, et al. (1998). *Opvoeden in Nederland. Schalenboek.* Utrecht, Universiteit Utrecht.; Decaluwé, L., E. Goedseels, et al. (1999). *Schalenboek Vragenlijst jongeren 12-18 jaar. Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld.* Leuven, Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek**:** 42.).

[28] De eerste component verwijst naar de relatie met moeder (λ 1= 7.0; $R^2$1=31.7). De tweede component naar de relatie met vader (λ 2=3.1; $R^2$2=14.4). De schaal "relatie vader" bestaat uit items 1 t.e.m. 8 (λ=4.4; R^2=55.4; α=0.88). De schaal "relatie moeder" bestaat eveneens uit items 1 t.e.m. 8 (λ=4.6; R^2=57.5; α=0.89).

vader kan ik nog veel leren". De relatie met de ouders is beter naarmate de jongeren jonger zijn. Bovendien stellen we vast dat jongens een betere relatie hebben met hun vader en meisjes met hun moeder.

In een maatschappij waar er naast het traditionele gezin ook heel wat andere samenlevingsvormen bestaan, is het interessant te onderzoeken of de relatie met vader en moeder anders ervaren wordt door kinderen waarvan de ouders gescheiden leven. Heel wat onderzoeken wijzen namelijk op de veranderende relatie met de ouders die een scheiding teweeg kan brengen. Bijna één op vijf (19.3%) van de bevraagde jongeren heeft ouders die niet meer samenwonen. De relatie met moeder maar vooral met vader wordt beter ervaren in gezinnen waarvan de ouders nog samenwonen. Zo zegt 74% van de jongeren uit traditionele gzinnen dat hun vader hen goed helpt als ze het moeilijk hebben tegen 56% van de jongeren waarvan de ouders niet meer samenwonen. Vier op vijf jongeren uit intakte gezinnen zegt veel te kunnen leren van hun vader tegen slechts 57% van de jongeren met gescheiden ouders. Slechts één derde van de jongeren uit gescheiden gezinnen houdt er zich aan als hun vader hen iets verbiedt. Bij de jongeren uit de traditionele gezinnen is dat bijna 50%. Ook op emotioneel vlak is de relatie met vader minder goed in de gebroken gezinnen. Zo is 30% van de jongeren met gescheiden ouders van mening dat hun vader weet wat ze willen of voelen tegen 43% van de jongeren uit de klassieke gezinnen. Deze verschillen zijn niet te verwaarlozen maar ook weer niet verwonderlijk daar 13% van de jongeren bij zijn of haar moeder (met of zonder partner) woont en slechts 3% bij zijn of haar vader. Zo is de relatie met vader even goed bij jongeren die bij hun vader (met of zonder partner) wonen dan bij jongeren die bij vader en moeder wonen. Jongeren die bij hun vader wonen hebben dan weer een minder goede relatie met hun moeder. Ook jongeren die bij hun moeder wonen hebben een even goede relatie met hun moeder maar minder goede relatie met hun vader dan jongeren die met vader en moeder samenwonen. De relatie met de ouders wordt dus niet zozeer bepaald door het al dan niet samenwonen van de ouders dan wel door de leefsituatie van de jongeren.

TABEL 24: RELATIE MET VADER EN MOEDER – PERCENTAGES

Var	Item	-	-/+	+
V13.1	Mijn vader helpt mij goed als ik het moeilijk heb	8.3	21.0	70.7
V13.2	Als ik ergens over pieker of verdrietig ben, dan begrijpt mijn vader wat er aan de hand is	20.1	40.7	39.2
V13.3	Als het niet zo goed gaat met mij, dan lukt het mijn vader om mij te troosten	21.5	32.7	45.8
V13.4	Als ik met mijn vader over mijn problemen praat, dan helpt hij mij echt	14.1	28.3	57.6
V13.5	Mijn vader weet precies wanneer ik het ergens moeilijk mee heb	28.2	37.2	34.7
V13.6	Als ik verdrietig ben of ergens mee zit, dan heeft mijn vader dat in de gaten	22.2	32.9	44.8
V13.7	Ik kan goed met mijn vader praten over alles	19.7	33.6	46.7
V13.8	Mijn vader weet heel goed wat ik wil of voel	21.2	38.0	40.8
V13.9	Ik heb vaak ruzie met mijn vader	62.2	23.3	14.5
V13.10	Van mijn vader kan ik nog veel leren	6.2	17.7	76.1
V13.11	Ik hou er mij aan als mijn vader mij iets verbiedt	16.3	39.5	44.2
V21.1	Mijn moeder helpt mij goed als ik het moeilijk heb	3.1	12.1	84.8
V21.2	Als ik ergens over pieker of verdrietig ben, dan begrijpt mijn moeder wat er aan de hand is	5.0	23.9	71.2
V21.3	Als het niet zo goed gaat met mij, dan lukt het mijn moeder om mij te troosten	6.2	29.3	64.5
V21.4	Als ik met mijn moeder over mijn problemen praat, dan helpt zij mij echt	5.7	21.4	72.9
V21.5	Mijn moeder weet precies wanneer ik het ergens moeilijk mee heb	7.4	28.3	64.3
V21.6	Als ik verdrietig ben of ergens mee zit, dan heeft mijn moeder dat in de gaten	5.2	24.2	70.6
V21.7	Ik kan goed met mijn moeder praten over alles	9.9	28.2	61.9
V21.8	Mijn moeder weet heel goed wat ik wil of voel	8.0	32.1	59.9
V21.9	Ik heb vaak ruzie met mijn moeder	58.7	27.7	13.6
V21.10	Van mijn moeder kan ik nog veel leren	6.1	27.4	66.5
V21.11	Ik hou er mij aan als mijn moeder mij iets verbiedt	11.7	36.7	51.6

8.2 Beleving van autonomie in de omgang met ouders

Ouders socialiseren hun kinderen ook bewust door het gedrag van hun kinderen te sturen. Ten eerste beïnvloeden ouders de vrijetijdsbesteding van hun kinderen door 'voorbeeldgeving' (hierop komen we later terug). Ten tweede kunnen ouders hun kinderen ook stimuleren om bepaalde vrijetijdsgewoonten aan te kweken. (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Zeijl, te Poel et al., 2000). Daarom peilden we naar de mate waarin kinderen aangeven in de opvoeding van en de omgang met hun ouders duidelijke aanmoedigingen en accenten ervaren om zelfstandig en onder eigen verantwoordelijkheid op te treden[29].

[29] De schaal is oorspronkelijk afkomstig van de Nijmeegse Opvoedingsvragenlijst, bewerkt door het project Opvoeden in Nederland en gebruikt door het Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek K.U.Leuven (Van Ammers, E., M. Dekovic, et al. (1998). *Opvoeden in Nederland. Schalenboek.* Utrecht, Universiteit Utrecht.; Decaluwé, L., E. Goedseels, et al. (1999). *Schalenboek Vragenlijst jongeren 12-18 jaar. Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld.* Leuven, Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek**:** 42.).

TABEL 25: AUTONOMIE VADER EN MOEDER – PERCENTAGES[30]

Var	Item	-	-/+	+
V14.1	Mijn vader zegt regelmatig tegen mij dat ik dingen zelf moet onderzoeken	17.5	29.6	**53.0**
V14.2	Mijn vader laat mij zelf veel beslissingen nemen	9.0	28.5	**62.5**
V14.3	Mijn vader moedigt mij aan om op mijn eigen benen te staan	5.1	18.3	**76.6**
V14.4	Mijn vader laat mij veel nieuwe dingen uitproberen, ook al weet hij niet zeker wat er zal gebeuren	24.4	**39.7**	35.9
V14.5	Mijn vader zegt mij dat ik zelf insta voor wat er met mij gebeurt	29.3	**32.1**	38.5
V14.6	Mijn vader laat mij vaak zelf mijn problemen oplossen	18.8	**37.5**	43.7
V22.1	Mijn moeder zegt regelmatig tegen mij dat ik dingen zelf moet onderzoeken	12.6	33.6	**53.9**
V22.2	Mijn moeder laat mij zelf veel beslissingen nemen	9.5	30.3	**60.2**
V22.3	Mijn moeder moedigt mij aan om op mijn eigen benen te staan	5.8	22.5	**71.8**
V22.4	Mijn moeder laat mij veel nieuwe dingen uitproberen, ook al weet zij niet zeker wat er zal gebeuren	25.4	**41.6**	33.1
V22.5	Mijn moeder zegt mij dat ik zelf insta voor wat er met mij gebeurt	28.3	**31.3**	40.4
V22.6	Mijn moeder laat mij vaak zelf mijn problemen oplossen	19.2	**36.2**	44.6

Vijftig tot zeventig procent van de jongeren zegt veel autonomie te ervaren van vader en moeder. Ongeveer drie kwart van de jongeren ervaart aanmoedigingen van vader en moeder om op eigen benen te staan. Meer dan 60% van de jongeren mag zelf veel beslissingen nemen en tegen meer dan de helft van de jongeren wordt regelmatig gezegd dat ze dingen zelf moeten onderzoeken. Jongeren worden dan wel duidelijk aangemoedigd om autonoom op te treden, de ouders schuiven de verantwoordelijkheid niet volledig af op hun zonen of dochters. Zo ervaart bijna 30% van jongeren niet dat ze zelf instaan voor wat er met hen gebeurt. Ook kent de ervaren autonomie grenzen. Zo is slechts één derde van de jongeren van mening dat ze veel nieuwe dingen mogen uitproberen als de ouders niet weten wat er men hen zal gebeuren.

Naar geslacht en onderwijsvorm zijn er geen verschillen in de ervaren autonomie. Enkel met de leeftijd neemt de ervaren autonomie toe.

8.3 Betrokkenheid ouders

Een volgende aspect van de socialisatie in het gezin is de mate waarin ouders het doen en laten van hun kind opvolgen[31]. Ook hier wordt een onderscheid

[30] λ=3.7; R^2=31.1%; cronbachs α =0.79 (gemiddelde=62.7 op 100)

[31] De schaal is oorspronkelijk afkomstig uit de vragenlijst Toezicht Houden, vertaald door het project Opvoeden in Nederland en gebruikt door het Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek K.U.Leuven (Van Ammers, E., M. Dekovic, et al. (1998). *Opvoeden in Nederland. Schalenboek.* Utrecht, Universiteit Utrecht.; Decaluwé, L., E. Goedseels, et al. (1999). *Schalenboek Vragenlijst jongeren 12-18 jaar. Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld.* Leuven, Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek**:** 42.).

gemaakt tussen de betrokkenheid van de vader en de moeder. Over het algemeen ervaren de jongeren een sterkere betrokkenheid (of controle) van moeders dan van vaders. Zo zegt 78% van de jongeren dat hun moeder bijna altijd weet wat hij of zij doet in de vrije tijd, tegen 63% van de vaders. Bijna vier op de vijf jongeren is van mening dat moeder weet waar ze zijn na schooltijd en als ze uitgaan. Bij de vaders is dat respectievelijk 64 en 70%.

TABEL 26: BETROKKENHEID VADER EN MOEDER – PERCENTAGES[32]

Var	Item	(bijna) nooit	Soms	(Bijna) altijd
V15.1	Mijn vader weet waar ik ben na schooltijd	14.6	21.6	**63.8**
V15.2	Mijn vader weet waar ik naartoe ga als ik uitga	11.1	18.5	**70.4**
V15.3	Mijn vader weet waar ik mijn geld aan uitgeef	**23.9**	**34.7**	41.3
V15.4	Mijn vader weet wat ik doe in mijn vrije tijd	10.0	26.9	**63.2**
V15.5	Mijn vader weet wie mijn vrienden zijn	13.1	26.5	**60.4**
V15.6	Mijn vader weet wat voor cijfers ik op school krijg	3.6	8.7	**87.6**
V23.1	Mijn moeder weet waar ik ben na schooltijd	5.0	15.6	**79.4**
V23.2	Mijn moeder weet waar ik naartoe ga als ik uitga	5.3	13.4	**81.3**
V23.3	Mijn moeder weet waar ik mijn geld aan uitgeef	11.4	32.5	**56.1**
V23.4	Mijn moeder weet wat ik doe in mijn vrije tijd	4.1	17.9	**78.0**
V23.5	Mijn moeder weet wie mijn vrienden zijn	5.7	17.5	**76.8**
V23.6	Mijn moeder weet wat voor cijfers ik op school krijg	1.5	6.0	**92.6**

De betrokkenheid bij de opvoeding wordt sterker ervaren door meisjes (73.0) dan door jongens (70.5 op 100). Ook de jongste leeftijdscategorieën (76.1 op 100) ervaren directer opgevolgd te worden door hun ouders dan de oudere leeftijdsgroepen (67.0 op 100).

8.4 Inspraak in gezin

De interactie tussen jongeren en hun ouders kan op verschillende manieren verlopen. Men kan spreken van een bevelshouding als de communicatie tussen ouders en kinderen berust op ouderlijk gezag en gehoorzaamheid, terwijl er geen of slechts zeer beperkte marges zijn om te onderhandelen. Een gezin met een onderhandelingshuishouding kent meer nuanceringen in de communicatie tussen de generaties. Er wordt onderhandeld over regels en gezocht naar oplossingen die voor beiden, ouders en jongeren, aanvaardbaar zijn. In het onderzoek werd gepeild naar de mate waarin jongeren inspraak hebben over thema's waarover nogal eens gediscussieerd wordt in het gezin. De antwoordcategorieën laten eveneens toe om een beeld te krijgen van de tevredenheid met de inspraak, los van de mate van inspraak. Het is best mogelijk dat men geen inspraak heeft over bepaalde thema's maar hier best tevreden mee is.

32 λ=4.4; R^2=36.4; cronbachs α=0.84 (gemiddelde=71.6 op 100)

Bij het overgrote deel van de jongeren is het merendeel van de voorgelegde thema's bespreekbaar. De thema's die het meest bespreekbaar zijn, zijn de studiekeuze, school en problemen op school en de vrijetijdsbesteding, …. De thema's die betrekking hebben op eerder persoonlijke en probleemgerelateerde gedragingen, zijn het minst bespreekbaar, namelijk lief- en relatieproblemen, alcohol, roken en softdrugs.

De jongeren zijn over het algemeen zeer tevreden over de inspraak. Meer dan negen op tien jongeren is tevreden over de inspraak met betrekking tot de omgang met vrienden, vrijetijdsbeteding, kleding, lief en studiekeuze. Het minst tevreden zijn ze over de inspraak in thema's als het meehelpen in het huishouden, zakgeld, uitgaan en softdrugs. De eerste reeks thema's zijn niet toevalling de onderwerpen waarover jongeren vaak zelf beslissingen nemen, de tweede reeks zijn thema's waarover ze het minst zelf beslissingen nemen.

Thema's waarover in het merendeel van de gezinnen (ongeveer 80%) jongeren inspraak hebben maar waar ouders vaak het laatste woord hebben zijn afspraken over met wie, waar en tot hoe laat men mag uitgaan, hoeveel zakgeld men krijgt en waaraan men het uitgeeft en het meehelpen in het huishouden. In 30 à 40 procent van deze gezinnen beslissen de ouders over deze zaken, in 4 à 5 op 10 gezinnen wordt er samen over beslist. In een minderheid van de gezinnen beslist de jongere alleen over deze thema's.

TABEL 27: INSPRAAK IN GEZIN - PERCENTAGES

Var	Item	**Geen** inspraak, maar wil wel	**Geen** inspraak maar wil geen	Bespreekbaarheid (los van wie beslist)	Wel inspraak: Ouders beslissen	Wel inspraak: Samen beslissen	Wel inspraak: Jongere beslist	Tevredenheid (los van inspraak)
V40.11	Studiekeuze	0.8	2.4	**96.7**	4.6	**42.2**	**50.0**	**94.6**
V40.8	School en problemen op school (slechte punten, …)	1.5	5.6	**92.9**	16.8	**65.9**	10.2	81.7
V40.15	Vrijetijdsbesteding (wat je doet in je vrije tijd, …)	0.8	8.5	**90.7**	2.8	**30.7**	**57.2**	**96.4**
V40.12	Meehelpen in huishouden	1.7	8.4	89.9	**38.0**	**44.3**	7.6	60.2
V40.6	Je kleding	1.1	9.2	89.7	4.8	**32.7**	**52.2**	94.1

V40.9	Zakgeld (hoeveel je krijgt, waaraan je het uitgeeft, …)	2.5	9.1	88.5	**40.1**	**40.7**	7.7	57.4
V40.1	Uitgaan (tijdstip van thuiskomen, waar, met wie, …)	2.8	8.8	88.4	**30.9**	**47.2**	10.3	66.3
V40.17	Omgang met vrienden / vriendinnen	0.9	14.3	84.9	2.1	15.5	**67.2**	**97.0**
V40.16	Het uur van opstaan	1.3	14.2	84.4	15.1	21.9	**47.5**	83.6
V40.14	Telefoneren (GSM-gebruik)	1.8	15.7	82.6	14.0	26.5	**42.1**	84.3
V40.13	Televisie kijken (hoe veel je kijkt, wat je kijkt, …)	1.8	17.0	81.2	9.2	**30.9**	**41.1**	89.0
V40.10	Uiterlijk (haarkleur, piercings, tatoes, …)	3.8	18.2	78.0	23.8	28.8	25.5	72.4
V40.2	Internetten, surfen, …	7.0	22.3	70.6	20.7	30.2	19.8	72.3
V40.7	Lief en relatieproblemen	5.2	27.4	67.4	2.9	14.5	**50.1**	91.9
V40.4	Alcoholische dranken	6.6	29.9	63.5	20.5	21.8	21.3	73.0
V40.5	Roken (hoeveel je rookt, waar je rookt, wie het betaalt, …)	10.0	37.3	52.7	18.4	12.7	21.5	71.6
V40.3	Softdrugs (jointje roken, …)	15.5	44.0	40.5	18.9	10.7	11.0	65.7

Onderwerpen waarover er ofwel samen beslist wordt (in 30 à 40% van de gezinnen) ofwel de jongere alleen beslissingen neemt (in 40 à 60% van de gezinnen), zijn de studiekeuze, het televisiekijken, de invulling van de vrije tijd en de kledingkeuze. Het komt zelden voor dat de ouders alleen over deze zaken beslissen. Een typisch onderwerp waarover ouders en kinderen samen beslissingen nemen zijn eventuele problemen op school.

Thema's daarentegen waarover ouders in veel mindere mate inspraak hebben zijn de liefdesrelatie en eventuele relatieproblemen, het GSM-gebruik, het uur van opstaan en de omgang met vrienden en vriendinnen.

Over onderwerpen die het minst bespreekbaar zijn, softdrugs, alcoholgebruik en rookgedrag is er weinig eensgezindheid over wie de beslissingen neemt. In 4 à 6 op 10 gezinnen zijn deze onderwerpen bespreekbaar waarvan telkens ongeveer een derde de beslissingen genomen worden door de ouders, samen of enkel de jongere. Ook over het internetgebruik en het uiterlijk (haarkleur, piercings, tatoes, …) zijn er verschillen in wie de beslissingen neemt. In ongeveer derdig procent van de gezinnen wordt er samen over beslist en in twintig procent van de gezinnen beslissen alleen de ouders of alleen de jongere.

De bespreekbaarheid van thema's in het gezin wordt anders ervaren naar geslacht, onderwijsvorm en leeftijd. Meisjes (81.3 op 100), jongeren uit het ASO (80.7 op 100) en de oudere leeftijdsgroepen (80.6 op 100) ervaren een grotere bespreekbaarheid dan respectievelijk jongens (77.0 op 100), jongeren uit het BSO (77.1 op 100) en de jongere leeftijdscategorieën (75.9 op 100).

Meisjes en de oudere leeftijdsgroepen nemen vaker samen met hun ouders beslissingen dan jongens en de jongere leeftijdsgroepen. Het nemen van beslissingen zonder inspraak van de ouders komt vaker voor bij de oudste dan bij de jongere leeftijdscategorieën. Ook de tevredenheid met de inspraak neemt toe met de leeftijd.

Op basis van deze gegevens construeerden we drie schalen die elk een verschillende manier en mate van inspraak of dialoog in het gezin weergeven. Een eerste vorm geeft de mate weer waarin er over allerlei thema's gesproken wordt en waar de ouders samen met de jongere de uiteindelijke beslissingen nemen. Gemiddeld gebeurt dit in drie op de tien thema's. Een tweede manier van inspraak in het gezin beschrijft eveneens de mate van inspraak op basis van de voorgelegde thema's maar hier gaat het om thema's waar de jongeren zelf de beslissingen nemen. In drie thema's van de tien beslissen jongeren zelf nadat ze er met hun ouders over gesproken hebben. Met de derde maat geven we zowel de mate weer waarin er wel dialoog is tussen ouders en kinderen maar waar de ouders het laatste woord hebben als het aantal thema's waar jongeren geen zeggenschap over hebben maar het wel zouden willen. Deze laatste maat geeft in dit opzicht de ontevredenheid over de inspraak in het gezin weer.

TABEL 28: MANIER VAN INSPRAAK IN GEZIN – SCHAALGEGEVENS

	$\bar{x}$	σ	(min; max)
- Onderhandelingshuishouden waar samen beslissingen genomen worden (4=1)	30.4	16.3	(0; 94.1)
- Onderhandelingshuishouden waar de jongeren zelf de beslissingen nemen (1 2 3 4=0) (5=1)	31.9	18.1	(0; 100)
- Onderhandelingshuishouden waar de ouders de beslissingen nemen of bevelshuishouden waar er geen inspraak is maar jongeren het wel zouden willen (1 3=1)	20.5	15.0	(0; 100)

1 Er wordt nooit over gesproken en ik vind het niet goed zo
2 Er wordt nooit over gesproken maar ik vind het wel goed zo
3 Er wordt over gesproken maar mijn ouders beslissen
4 Er wordt over gesproken en we beslissen samen
5 Er wordt over gesproken maar ik beslis hierover

8.5 Zakgeld

Hoewel slechts 57% van de jongeren tevreden is over de inspraak over hoeveel zakgeld ze krijgen en aan wat ze het uitgeven, krijgen jongeren tussen de 14 en 18 jaar gemiddeld 11.67€ zakgeld per week.

TABEL 29: KRIJG JE ZAKGELD?

		%
1	Ja	75.1
2	Nee, maar ik krijg geld als ik het vraag	21.5
3	Nee, krijg geen zakgeld	3.3
	Totaal	100.0

De 14 jarigen krijgen gemiddeld 6 euro per week, de 18-jarigen 18 euro. Jongens en meisjes krijgen evenveel zakgeld al is er wel een verschil naar de onderwijsvorm die de jongeren volgen. BSO-jongeren krijgen 13.3 euro per week, TSO-jongeren 12.2 euro en jongeren uit het ASO moeten het stellen met 10.2 euro per week. Dit bedrag wordt voornamelijk besteed aan het gebruik van de GSM/SMS en uitgaan gevolgd door kleding, sparen en muziek (tabel 30).

TABEL 30: WAARAAN BESTEDEN JONGEREN HUN ZAKGELD

	Percentage
GSM, SMS,	40.7
Uitgaan	40.5
Kleding, uiterlijk, …	38.4
Sparen	30.9
Muziek	28.7
Sport, hobby, …	19.6
Snoep, chips, snacks, …	18.6
Cadeaus	14.2
Sigaretten	13.7
Lief	7.4
Computerspelletjes	7.3
Boeken, tijdschriften	7.1
Andere	4.5
Vervoer	4.3
Vakantie	4.1
Alcohol	3.9
Internet	3.5
Levensonderhoud	1.2

8.6 Houdingen van de ouders

8.6.1 Opvoedingsstijlen met betrekking tot vrijetijdsbesteding

Ouders spelen een belangrijke rol in de vrijetijdsbesteding van jongeren. Zowel bewust als onbewust beïnvloeden ouders de tijdsbestedingen van hun kinderen. Onbewust door een rolmodel te spelen en bewust door de kinderen te stimuleren bepaalde activiteiten wel en andere niet te doen.

Een eerste opvoedingsstijl die we onderscheiden is een opvoeding waar ouders de formele participatie van kinderen actief stimuleren en daarvoor ook een ondersteunende rol uitoefenen.

TABEL 31: ACTIEF STIMULEREN VAN PARTICIPATIE VAN DE KINDEREN (OUDERS)

Var	Item	-	-/+	+	FL	α
O20.14	Ik stimuleer mijn kinderen om deel te nemen aan activiteiten van verenigingen	10.7	30.9	58.4	0.84	0.71
O20.10	Ik vind het belangrijk dat mijn zoon, dochter lid is van organisaties	13.5	30.3	56.2	0.78	0.73
O19	Lidmaatschap kind aanmoedigen?	39.2	28.6	31.4	0.8	-0.68	0.75*
O20.11	Ik breng mijn dochter, zoon zoveel mogelijk op de hoogte van activiteiten die voor jongeren georganiseerd worden	14.5	42.4	43.1	0.68	0.75
O20.1	Ik vind het goed dat mijn zoon of dochter meedoet met activiteiten die door de gemeente georganiseerd worden	3.6	26.5	70.0	0.55	0.77
O20.12	Ik ben steeds bereid mijn kinderen naar een vereniging te brengen	5.9	13.3	80.8	0.52	0.78
O20.4	Het is een goede zaak dat er vanalles voor jongeren georganiseerd wordt	0.9	6.4	92.7	0.51	0.78
				Eigenwaarde	3.07	
				Verklaarde variantie	43.8	
				Cronbach's α		0.78

Meer dan negen op tien ouders vindt het een goede zaak dat er vanalles voor jongeren georganiseerd wordt, acht op tien ouders is steeds bereid zijn kinderen naar een vereniging te brengen en zeven op tien ouders vindt het goed dat hun zoon of dochter meedoet met activiteiten die door de gemeente georganiseerd worden. Bijna zestig procent van de ouders vindt het belangrijk dat de kinderen lid zijn van organisaties en stimuleren en moedigen hen dan ook aan deel te nemen aan activiteiten van verenigingen.

Een tweede opvoedingsstijl is de laissez faire, laissez passez-stijl. Drie kwart van de ouders vindt het belangrijk dat jongeren zelf hun grenzen leren kennen van wat kan en niet kan. Twee derde van de ouders is van mening dat jongeren in hun vrije tijd moeten kunnen doen wat ze graag doen en maken er geen probleem van dat hun zoon of dochter inde vrije tijd met vrienden omgaat zonder begeleiding. Voor vier op tien vaders of moeders maakt het niet uit of hun kinderen hun vrije tijd doorbregen in een vereniging of niet, belangrijk is dat ze zich amuseren.

TABEL 32: VRIJ LATEN VAN KINDEREN IN VRIJE TIJD

Var	Item	-	-/+	+	FL	α
O20.13	Het maakt mij niet uit of mijn kinderen hun vrije tijd doorbrengen in een vereniging of niet, als ze zich maar amuseren	21.1	35.1	43.8	0.72	0.42
020.8	Jongeren moeten in hun vrije tijd kunnen doen wat ze graag doen	5.1	28.6	66.3	0.65	0.47
O20.2	Ik maak er geen probleem van dat mijn zoon of dochter in de vrije tijd met vrienden omgaat zonder begeleiding	8.3	28.9	62.7	0.61	0.49
O20.15	Het is belangrijk dat jongeren zelf hun grenzen leren kennen van wat kan en niet kan	4.8	19.5	75.8	0.61	0.49
				Eigenwaarde	1.69	
				Verklaarde variantie	42.2	
				Cronbach's α		0.54

Een derde opvoedingsstijl is diegenen waarbij de ouders graag betrokken zijn bij wat hun kinderen doen. Bijna alle ouders zijn graag op de hoogte van waar en met wie hun kinderen hun vrije tijd doorbrengen. Negen op tien ouders zijn van mening dat ze hun kinderen de kans moeten geven iets bij te leren in zijn of haar vrije tijd. Bijna zeven op tien vaders of moeders vinden dat jongeren te veel kans krijgen om allerlei dingen uit te steken als ze zomaar wat rondhangen. Slechts 14% is er dan ook van overtuigd dat jongeren in hun vrije tijd geen begeleiding nodig hebben.

TABEL 33: BETROKKENHEID BIJ DE VRIJE TIJD VAN KINDEREN

Var	Item	-	-/+	+	FL	α
O20.7	Ook in hun vrije tijd hebben jongeren begeleiding nodig	13.5	43.0	43.4	0.70	0.37
O20.6	Ik weet graag waar en met wie mijn zoon of dochter zijn, haar vrije tijd doorbrengt	0.6	3.7	95.7	0.69	0.42
O20.3	Als jongeren zomaar wat rondhangen op straat, krijgen ze te veel kansen om allerlei dingen uit te steken die niet mogen	8.8	23.2	68.0	0.63	0.44
O20.9	Ik vind dat ik mijn zoon, dochter de kans moet geven om iets bij te leren in zijn, haar vrije tijd	1.0	9.6	89.4	0.54	0.49
				Eigenwaarde	1.65	
				Verklaarde variantie	41.2	
				Cronbach's α		0.51

8.6.2 Opvoedingsstijlen algemeen

De ouders werd gevraagd in welke mate ze hun zoon of dochter stimuleren om zelfstandig te handelen.

TABEL 34: AUTONOMIE

Var	Item	-	-/+	+
O21.1	Ik laat mijn zoon/dochter zijn/haar problemen zelf oplossen	**47.2**	**43.5**	9.4
O21.2	Ik zeg regelmatig tegen mijn zoon of dochter dat hij/zij dingen zelf moet onderzoeken	9.2	37.8	**53.0**
O21.3	Ik moedig mijn zoon/dochter aan om onafhankelijk te zijn van mij	10.2	35.6	**54.1**
O21.4	Ik laat mijn zoon/dochter veel nieuwe dingen uitproberen, ook al weet ik niet zeker wat er zal gebeuren	29.5	**44.2**	26.4
O21.5	Ik zeg mijn zoon,dochter dat hij/zij zelf verantwoordelijk is voor wat er met hem/haar gebeurt	26.9	32.7	**40.4**
021.6	Ik laat mijn zoon/dochter zelf veel beslissingen nemen	7.6	44.5	**47.8**

Meer dan de helft van de ouders moedigt zijn of haar zoon/dochter aan om onafhankelijk te zijn en zegt hem/haar regelmatig dat ze zelf dingen moeten onderzoeken. Veertig à vijftig procent van de ouders laat zijn kinderen zelf veel

beslissingen nemen en zegt hen dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor wat er met hen gebeurt. Hoewel ouders hun kinderen verantwoordelijkheid bijbrengen, laat slechts negen procent hun zoon of dochter zijn of haar problemen zelf oplossen.

Omdat dezelfde stellingen voorgelegd werden aan de jongeren, lijkt het ons intressant beide schalen te vergelijken. Met een gemiddelde score van 62.5 op 100 bij de jongeren, ervaren ze een grotere autonomie dan dat de ouders hen zeggen te geven (gemiddelde van 54.4 op 100)

Ouders stimuleren hun kinderen om zelfstandig en onafhankelijk te handelen, maar dit wil niet zeggen dat ze niet op de hoogte zijn van het doen en laten van hun kinderen.

TABEL 35: BETROKKENHEID

Var	Item	-	-/+	+	FL	α
O26.1	Ik weet meestal waar en met wie mijn zoon of dochter is na schooltijd	2.4	8.9	88.7	0.80	0.83
O26.2	Ik ben op de hoogte van waar en met wie mijn zoon of dochter uitgaat of op stap gaat	1.3	8.4	90.3	0.85	0.80
O26.3	Ik weet waar mijn zoon of dochter zijn,haar geld aan uitgeeft	2.1	23.9	74.0	0.73	0.85
O26.4	Ik ben op de hoogte van wat en met wie mijn zoon of dochter doet in zijn,haar vrije tijd	0.7	13.5	85.8	0.85	0.80
O26.5	Ik weet wie de vrienden zijn van mijn zoon of dochter	1.3	13.7	85.0	0.76	0.83
O26.6	Ik weet wie mijn zoon/dochter zijn/haar lief is	15.5	21.7	62.7		
O26.7	Ik weet wat voor cijfers mijn zoon of dochter haalt op school	0.5	0.9	98.6		
O26.8	Ik let erop dat het huiswerk van mijn zoon of dochter gemaakt wordt	5.3	21.9	72.8		
				Eigenwaarde	3.2	
				Verklaarde variantie	63.7	
				Cronbach's α		0.85

Meer dan acht op tien ouders zegt op de hoogte te zijn van waar en met wie de zoon of dochter is na schooltijd, waar en met wie hij of zij is bij het uitgaan, met wie hij of zij de vrije tijd doorbrengt, wie de vrienden zijn en welke cijfers ze halen op school. Bijna een kwart zegt te weten waar de zoon of dochter zijn of haar geld aan uitgeeft en let erop dat het huiswerk gemaakt wordt. Tenslotte zegt 16 procent van de ouders niet te weten wie de vriend(in) is van zijn/haar zoon of dochter.

Ouders denken blijkbaar vaker dat ze op de hoogte zijn van het doen en laten van de kinderen, terwijl ze dat niet zijn. De gemiddelde score van de ouders is 79.4 op 100, terwijl dat bij de jongeren 'slechts' 72.3 op 100 is.

Dat de houding van de ouders ten opzichte van de vrijetijdsbesteding van jongeren en de opvoedingsstijl niet onafhankelijk van elkaar zijn, kunnen we vermoeden. Een hoofdcomponentenanalyse op de 5 schalen levert twee dimensies op.

TABEL 36: TWEEDE-ORDE HOOFDCOMPONENTENANALYSE (VARIMAX-ROTATIE)

	Betrokken-heid	Vrij laten
Opvolgen van kinderen in de vrije tijd	**0.72**	-0.25
Actief stimuleren van kinderen in de vrije tijd	**0.69**	0.12
Betrokkenheid ouders	**0.63**	0.03
Autonomie kinderen	0.07	**0.81**
Vrij laten van kinderen in de vrije tijd	-0.09	**0.77**
Eigenwaarde	1.5	1.3
R^2	29.2	25.4

De eerste dimensie geeft een beeld van de betrokkenheid van de ouders bij zowel de vrijetijdsbesteding als bij het doen en laten in het algemeen van hun zoon of dochter. De tweede dimensie omschrijft een opvoedingstijl waar zelfstandigheid en het handelen onder eigen verantwoordelijkheid centraal staan. In de beschrijving van de ouderlijke invloed op het participatiegedrag van hun kinderen, zullen deze twee opvoedingsstijlen gebruikt worden. De houding van de ouders over de vrijetijdsbesteding en participatie zou niet alleen een invloed hebben op hun eigen participatiegedrag maar ook op de mate waarin ouders het lidmaatschap van verenigingen van hun kinderen stimuleren en ondersteunen.

Om een beeld te krijgen van welke kenmerken van de ouders en hun kinderen de betrokkenheid en de nadruk op autonomie in de opvoeding beïnvloeden, voeren we een stapsgewijze regressie uit. Om deze analyse te kunnen uitvoeren, werd er een variabele aangemaakt die de sociaal-economische status van het gezin meet. Zowel in de vragenlijst voor de jongeren als voor de ouders werden een aantal vragen gesteld over het beroep en het onderwijsniveau van de ouders. Aan de ouders werd bijkomend een vraag gesteld over het nettomaandinkomen van het huishouden.

Eerst construeren we een maat voor sociaal-economische status op basis van de antwoorden van de jongeren[33]. Deze maat is een princals-variabele die steunt op het onderwijsniveau van vader en moeder, het beroep van vader en moeder en het beroepsstatuut van moeder. Het beroepsstatuut van vader laadde niet op deze dimensie.

[33] Deze maat voor SES zullen we gebruiken in de analyses waar we enkel kenmerken van de jongeren gebruiken (n=1769)

TABEL 37: COMPONENTLADINGEN OP PRINCALS SES VOLGENS DE JONGEREN

	Componentladingen
Onderwijsniveau vader	0.76
Beroep vader	0.70
Onderwijsniveau moeder	0.81
Arbeidsstatuut moeder	0.49
Beroep moeder	0.74
Eigenwaarde	0.50

De categoriecoördinaten (zie tabel 38) geven een continuum weer van een lage tot een hoge sociaal-economische status.

TABEL 38: CATEGORIECOÖRDINATEN OP PRINCALS SES VOLGENS JONGEREN

	Categorie-coördinaten
Beroep vader: heeft nooit gewerkt	-3.84
Onderwijsniveau vader: geen	-2.94
Onderwijsniveau moeder: geen	-2.82
Onderwijsniveau moeder: lager onderwijs	-1.89
Onderwijsniveau vader: lager onderwijs	-1.67
Beroep moeder: heeft nooit gewerkt	-1.48
Arbeidsstatuut moeder: weet niet	-1.26
Onderwijsniveau moeder: middelbaar onderwijs niet beëindigd	-0.97
Beroep vader: arbeider	-0.93
Beroep moeder: weet niet	-0.93
Beroep moeder: arbeider	-0.86
Onderwijsniveau vader: middelbaar onderwijs niet beëindigd	-0.80
Arbeidsstatuut moeder: voltijds huisvrouw	-0.80
Arbeidsstatuut moeder: werkloos	-0.75
Onderwijsniveau moeder: andere	-0.64
Onderwijsniveau moeder: weet niet	-0.64
Onderwijsniveau vader: weet niet	-0.52
Beroep vader: weet niet	-0.46
Arbeidsstatuut moeder: ziek, werkonbekwaam	-0.43
Onderwijsniveau vader: andere	-0.33
Onderwijsniveau vader: middelbaar onderwijs beëindigd	-0.29
Onderwijsniveau moeder: middelbaar onderwijs beëindigd	-0.29
Arbeidsstatuut moeder: gepensioneerd, brugpensioen	0.16
Beroep vader: zelfstandige	0.20
Arbeidsstatuut moeder: andere	0.25
Beroep moeder: zelfstandige	0.27
Arbeidsstatuut moeder: werkt tegen betaling	0.30
Beroep vader: bediende	0.37
Arbeidsstatuut moeder: loopbaanonderbreking	0.45
Beroep moeder: bediende	0.48
Beroep vader: ondernemer, groothandelaar	0.49
Onderwijsniveau vader: hoger onderwijs	0.56
Onderwijsniveau moeder: hoger onderwijs	0.68
Beroep vader: leidinggevende functie	0.96
Beroep moeder: leidinggevende functie	1.09
Onderwijsniveau vader: universitair onderwijs	1.22
Onderwijsniveau moeder: universitair onderwijs	1.36
Beroep moeder: ondernemer, groothandelaar	1.45
Beroep vader: vrij beroep	1.52
Beroep moeder: vrij beroep	1.52

De tweede maat die de sociaal-economische status van de ouders weergeeft, is gebaseerd op de antwoorden van de ouders zelf over het beroep van zichzelf en eventuele partner (open bevraging), het onderwijsniveau en het gezinsinkomen[34]. Omwille van de open bevraging van het beroep, werd de SES maat in twee stappen aangemaakt. Eerst werden de antwoorden gecodeerd op basis van het isei en u&s systeem (CBS, 1993). Dit leverde zowel een maat voor beroepsstatus als voor beroepsprestige op voor zowel de respondent als de partner. Een hoofdcomponentenanalyse op deze vier variabelen leverde één dimensie op.

TABEL 39: HOOFDCOMPONENTENAALYSE OP BEROEPSSTATUS EN -PRESTIGE

		Factor-ladingen
O15_ISEI	isei-92-indeling voor beroepsstatus partner[35]	0.86
O8_ISEI	isei-92-indeling voor beroepsstatus respondent	0.85
O15_UENS	u&s-92-schaal naar beroepsprestige partner	0.85
O8_UENS	u&s-92-schaal naar beroepsprestige respondent	0.84
	lambda	2.9
	R^2	72.1

In een volgende stap werd deze schaal voor beroepsstatus en –prestige in 10 gelijke delen verdeeld en samen met het onderwijsniveau van beide ouders en het gezinsinkomen in een princalsanalyse gestopt.

TABEL 40: COMPONENTLADINGEN OP PRINCALS SES VOLGENS OUDERS

	Componentladingen
Beroepsprestige en -status ouders	0.88
Onderwijsniveau respondent	0.90
Onderwijsniveau partner[36]	0.87
Gezinsinkomen	0.77
Eigenwaarde	0.74

Deze analyse leverde één component op waarbij de verschillende categorieën zich onderling verhouden zoals in onderstaande tabel weergegeven.

---

34 Deze maat zullen we gebruiken in analyses waarin ook kenmerken van de ouders gebruikt worden (n=1212)

35 Indien de ouder die de vragenlijst invulde geen partner had, werd de SES- en beroepsprestigescore van de partner geregresseerd op deze van de respondent.

Beroepsprestige respondent=12.8 + 0.71 * beroepsprestige partner

SES respondent=11.0 + 0.72 * SES partner

36 Indien de ouder die de vragenlijst invulde (=respondent) geen partner had, werd het onderwijsniveau van de partner gelijkgesteld aan het onderwijsniveau van de respondent

TABEL 41: CATEGORIECOÖRDINATEN PRINCALS SES VOLGENS OUDERS

	Categorie-coördinaten
Geen onderwijs respondent	-1.45
Lager onderwijs respondent	-1.45
Geen onderwijs partner	-1.33
Lager onderwijs partner	-1.27
SES en beroepsprestige 1ste deciel	-1.24
SES en beroepsprestige 2de deciel	-1.14
Lager secundair onderwijs respondent	-1.02
Gezinsinkomen minder dan 600 euro	-1.02
Gezinsinkomen tussen 600 en 999 euro	-1.02
Hoger secundair beroepsonderwijs respondent	-0.90
SES en beroepsprestige 3de deciel	-0.84
Hoger secundair beroepsonderwijs partner	-0.84
Lager secundair onderwijs partner	-0.83
Gezinsinkomen tussen 1000 en 1499 euro	-0.83
SES en beroepsprestige 4de deciel	-0.67
Hoger secundair technisch onderwijs respondent	-0.60
Gezinsinkomen tussen 1500 en 1999 euro	-0.55
Hoger secundair technisch onderwijs partner	-0.39
SES en beroepsprestige 5de deciel	-0.37
Gezinsinkomen tussen 2000 en 2499 euro	-0.29
Hoger secundair algemeen onderwijs partner	0.05
SES en beroepsprestige 6de deciel	0.06
Hoger secundair algemeen onderwijs respondent	0.06
SES en beroepsprestige 7de deciel	0.23
Ander onderwijs partner	0.39
Gezinsinkomen tussen 2500 en 3749 euro	0.47
Niet-universitair onderwijs respondent	0.62
SES en beroepsprestige 8ste deciel	0.72
Niet-universitair onderwijs partner	0.75
SES en beroepsprestige 9de deciel	0.93
Gezinsinkomen tussen 3750 en 4999 euro	1.43
Universitair onderwijs partner	1.58
Universitair onderwijs respondent	1.69
Ander onderwijs respondent	1.69
SES en beroepsprestige 10de deciel	1.81
Gezinsinkomen tussen 5000 en 6249 euro	1.94
Gezinsinkomen meer dan 6250 euro	1.94

De correlatie tussen de maat voor sociaal-economische status volgens de ouders (beroep, onderwijsniveau en inkomen) en volgens de jongeren is 0.78.

De mate waarin ouders betrokken zijn bij het leven van hun kind hangt zowel af van kenmerken van de jongere zelf als van kenmerken van de ouders.

TABEL 42: ACTIEVE BETROKKENHEID VAN DE OUDERS (N=1212)

	Model 1		Model 2		R^2
	Beta	p	Beta	p	
(Constant)		0.00		0.00	
Kenmerken jongeren					
TSO vs ASO	-0.01	0.73	0.02	0.63	
BSO vs ASO	-0.07	0.03	-0.03	0.42	
Meisjes vs jongens	-0.07	0.02	-0.08	0.01	
16-18 jaar vs 14-15 jaar	-0.16	0.00	-0.16	0.00	3.3
Kenmerken ouders					
Moeders vs vaders			0.13	0.00	
SES ouders			0.08	0.01	
Geboortejaar ouders			0.02	0.48	5.4

Ouders zeggen iets sterker betrokken te zijn bij het doen en laten van een zoon dan van een dochter, maar het grote verschil vinden we terug naargelang de leeftijd van de jongere. De betrokkenheid van de ouders neemt systematisch af met de leeftijd. Het geslacht van de ouder die de vragenlijst invulde speelt eveneens een rol. Moeders blijken sterker betrokken te zijn bij het leven van hun dochter of zoon en de betrokkenheid neemt toe met de sociaal-economische status van de ouders.

De mate waarin men in de opvoeding nadruk legt op zelfstandigheid en het handelen in eigen verantwoordelijke wordt voornamelijk bepaald door de leeftijd van de jongeren.

TABEL 43: OPVOEDING MET NADRUK OP ZELFSTANDIGHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID

	Model 1		Model 2		R^2
	Beta	p	Beta	p	
(Constant)		0.00		0.00	
Kenmerken jongeren					
TSO vs ASO	-0.03	0.38	-0.03	0.42	
BSO vs ASO	-0.01	0.66	-0.01	0.82	
Meisjes vs jongens	0.01	0.71	0.01	0.61	
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.14	0.00	0.15	0.00	1.6
Kenmerken ouders					
Moeders vs vaders			-0.06	0.04	
SES ouders			0.02	0.59	
Geboortejaar ouders			0.04	0.17	1.8

Naarmate jongeren ouder worden, wordt er van hen verwacht dat ze autonomer en verantwoord handelen. Terwijl de sociaal-economische status en de leeftijd van de ouders geen invloed heeft op het geven van autonomie, leggen moeders iets minder de nadruk op zelfstandigheid en verantwoordelijkheid dan vaders.

9 Socialisatie op school

Jongeren worden natuurlijk niet alleen gesocialiseerd in het gezin. Een overgroot deel van hun tijd brengen jongeren door op school waardoor het een belangrijk socialisatiemilieu is. Zo leren jongeren in de omgang met medeleerlingen en leerkrachten samen te werken, te overleggen, anderen van hun mening te overtuigen, compromissen te sluiten, ... Leerlingen blijken inderdaad veel op te steken van de manier waarop de school is georganiseerd, van de omgangsvormen in de school, van de relaties op school, van de (begeleide) vrijheid en verantwoordelijkheid die hen wordt toegekend door directie en leerkrachten, ... (De Groof, 2003). In het onderzoek peilden we dan ook naar de beleving van het informeel klasklimaat. Naast deze informele participatie, richten ook heel wat scholen extracurriculaire activiteiten in om hun leerlingen na de schooluren (bijv. op woensdagnamiddagen, in de weekends, ...) een zogenaamde zinvolle vrijetijdsbesteding aan te bieden.

9.1 Informele participatie op school

De klas is een milieu waarin jongeren zich dagelijks bewegen, waar ze in contact komen met medeleerlingen en leerkrachten, waar ze leren leren. Dit ruime leer- of socialisatieproces in de klas is afhankelijk van het klasklimaat dat leerkrachten in de hand werken.

Een belangrijk kenmerk van een democratisch of leerlingbetrokken klasklimaat is dat jongeren hun meningen vrij kunnen uiten en dat ze er toe worden aangemoedigd door hun leerkrachten.

Een open informeel klasklimaat impliceert dus dat leerkrachten hun leerlingen serieus nemen en als een reële gesprekspartner beschouwen. De schaal die we in het onderzoek hebben opgenomen, peilt enerzijds naar de mate van (aansporing van) meningsuiting in de klas en anderzijds naar de mate waarin leerlingen als gesprekspartners worden beschouwd.

TABEL 44: INFORMELE PARTICIPATIE OP SCHOOL – PERCENTAGES[37]

Var	Item	-	-/+	+
V42.5	In onze klas kunnen de leerlingen openlijk hun mening geven, zelfs als hun mening met die van de leerkrachten verschilt	11.5	25.4	**63.1**
V42.4	Bij ons op school nemen de meeste leerkrachten ons serieus	13.3	32.1	**54.6**
V42.1	Onze leerkrachten zijn meestal bereid om er met ons over te praten als ons iets niet bevalt	14.2	33.1	**52.7**
V42.7	Onze leerkrachten sporen ons aan om onze mening uit te drukken	13.3	38.0	**48.8**
V42.6	We kunnen met de meeste leerkrachten overleggen op welke dagen toetsen afgenomen worden of taken binnengebracht moeten worden	**22.0**	29.7	**48.3**
V42.2	Onze leerkrachten letten er op dat elke leerling werkelijk zijn/haar mening kan uiten.	19.9	36.1	44.0
V42.3	De meeste leerkrachten praten eerder met een leerling dan dat ze hem zullen straffen	27.9	33.1	39.1

Allereerst valt op dat een groot aantal jongeren zich bij het beantwoorden van de stellingen in een middencategorie plaatst. Toch wordt de informele participatie in de klas vrij positief beoordeeld. Bijna twee derde van de jongeren heeft het gevoel dat ze in de klas openlijk hun mening kunnen geven, ook als die verschil van die van de leerkrachten. Meer dan de helft van de jongeren is van oordeel dat de leerkrachten hen serieus nemen en dat ze bereid zijn te praten over dingen die de leerlingen niet aanstaan. Over het bestaan van een actieve discussie- en overlegcultuur is bijna de helft van de jongeren het eens.

Waar de leerkrachten volgens de jongeren het meest in gebreke blijven, is in het betrekken van alle leerlingen bij het klasgebeuren en in de sanctionering. Jongeren hebben het gevoel dat hun leerkrachten bij problemen eerder op sancties zullen overgaan, dan dat ze met de betrokken leerlingen zullen praten. Bovendien zijn ze van oordeel dat leerkrachten er niet echt op toezien dat alle leerlingen uit de klas hun mening kunnen geven. Er zijn geen verschillen naar geslacht, leeftijd en onderwijsvorm.

Vergeleken met scholenonderzoek (LLP2000 en LLP2002) (De Groof, Elchardus et al., 2001; De Groof, 2003), wordt de informele participatie in de klas in dit onderzoek, gebaseerd op een representatieve steekproef, veel positiever beoordeeld.

Het positiever beoordelen van de informele participatie op school stellen we vast in alle onderwijsvormen en drie leerjaren. Uit het onderzoek naar de maatschappelijke participatie zijn enkel die jaren geselecteerd die vergelijkbaar zijn met de leerjaren uit de twee onderzoeken naar leerlingenparticipatie.

[37] λ=3.2; R^2=46.3; α=0.79 (gemiddelde=59.8 op 100)

TABEL 45: INFORMELE PARTICIPATIE OP SCHOOL – PERCENTAGES[38]

Leerjaar	Onderwijsvorm	MPJ2002 (representatieve steekproef)	LLP2000 (scholenonderzoek)	LLP2002 (scholenonderzoek)
2de jaar	BSO	57.9	--	48.9
	TSO	57.4	--	44.9
	ASO	61.1	--	48.9
4de jaar	BSO	61.5	49.8	47.9
	TSO	56.0	49.9	48.8
	ASO	61.0	52.2	52.3
6de jaar	BSO	63.2	53.0	--
	TSO	62.7	54.4	--
	ASO	60.4	56.0	--
Totaal		59.9	52.8	49.0

Gemiddeld quoteren jongeren het klasklimaat 10 punten op 100 hoger als ze bevraagd worden buiten de klasomgeving dan wanneer ze in de klas geënquêteerd worden.

9.2 Deelname aan extracurriculaire activiteiten

Het deelnemen aan extracurriculaire activiteiten is ook een belangrijke vorm van participatie op school. Extracurriculaire activiteiten zijn activiteiten die buiten de lesuren worden georganiseerd.

Het gamma aan activiteiten is aanzienlijk en zeer gediversifieerd: interscolaire sportcompetities, het maken van een schoolkrantje, vrijwilligerswerk in een bejaardentehuis, het aanmaken van websites, het uitbaten van een leerlingenbedrijfje, het organiseren van een filmforum of het bezoeken van het theater.

De oorspronkelijke vraag was tweeledig. Ten eerste werd de respondent gevraagd of de activiteit op school georganiseerd werd. Als dit het geval was, kon de respondent antwoorden in welke mate hij of zij deelnam aan de betreffende activiteit. Voor de analyses werden de respondenten die antwoorden dat de school de activiteit niet organiseerde bij de categorie 'neem nooit deel' gezet. Het is immers niet de bedoeling van dit onderzoek om het aanbod op schoolniveau te bestuderen (geen scholenonderzoek) maar wel de eventuele invloed van het al dan niet deelnemen aan deze extracurriculaire activiteiten.

[38] λ=3.2; R^2=46.3; α=0.79

TABEL 46: DEELNAME AAN EXTRACURRICULAIRE ACTIVITEITEN – PERCENTAGES[39]

Var	Item	Nooit	Soms	Vaak	Altijd
V41.5	Ontspanningsactiviteiten (fuiven, feestjes, ook laatste 100-dagen, …) (72.2%)	27.8	29.4	20.7	22.2
V41.4	Culturele activiteiten (toneel, film, muziek, leerlingentijdschrift / schoolkrant, …) (68.4%)	31.6	31.7	20.0	16.7
V41.1	Sportactiviteiten (65.6%)	34.4	33.2	18.0	14.4
V41.2	Sociale activiteiten (Amnesty International schrijfgroep, mondiale vorming, school zonder racisme, …) (49.0%)	51.0	29.2	12.2	7.5
V41.3	Economische of technische activiteiten (bedrijfjes opstarten, kapperssalon openhouden, in atelier aan brommers werken, websites maken, naar technische beurzen gaan, …) (26.0%)	74.0	13.1	6.4	6.5

Bijna drie kwart van de respondenten neemt wel eens deel aan ontspanningsactiviteiten (schoolfeestjes, …) en ruim twee derde neemt wel eens deel aan culturele activiteiten. Bijna twee derde participeert in sportactiviteiten georganiseerd door de school, terwijl bijna de helft betrokken is bij sociale activiteiten. De minst bevolkte extracurriculaire activiteiten zijn de economische en technische activiteiten. Slechts een kwart engageert zich in economische of technische activiteiten. Alle activiteiten samengenomen, kunnen we besluiten dat 93% van de jongeren wel eens deelneemt aan een extracurriculaire activiteit. Geheel in de lijn van de bevindingen van Eccles en Barber (1999) dat meisjes sterker betrokken zijn bij sociale en culturele activiteiten en in het algemeen betrokken zijn bij een bredere range van extracurriculaire activiteiten, wijzen onze gegevens uit dat meisjes vaker deelnemen aan sociale, culturele en ontspanningsactiviteiten en jongens aan sport en technische of economische activiteiten. Dit verschil kwam reeds tot uiting in de verschillende vrijetijdsactiviteiten van jongeren. Hoewel er geen genderverschil is in de totale participatiegraad aan het extracurriculum, participeren jongens overduidelijk meer aan de sportieve manifestaties georganiseerd door de school, terwijl meisjes gemakkelijker te overtuigen zijn om deel te nemen aan schoolse solidariteitsacties, hulpverlening aan derden, culturele uitstappen, e.a. (De Groof, Elchardus et al., 2001).

De bevindingen met betrekking tot leeftijd of studiejaar zijn niet éénduidig. Passmore en French (Passmore en French, 2001) kwamen tot de vaststelling dat de participatie afnam naarmate jongeren in de hogere jaren terechtkwamen, terwijl Huebner en Mancini (2003) een positieve relatie vonden. Naarmate jongeren ouder worden en meer vrijheid van thuis krijgen, zouden ze zich meer richten op informele activiteiten met vrienden. Dit zou zich dan ook uiten in een lagere participatiegraad aan de extracurriculaire activiteiten. We vinden dit in onze gegevens evenwel niet terug. Er zijn geen leeftijdsverschillen in de totale participatiegraad aan het extracurriculum.

[39] Schaalgegevens van de hoofdcomponentenanalyse: λ=1.69; R^2=33.8; α=0.51 (gemiddelde=30.9 op 100)

Wanneer we een opsplitsing maken naar de aard van de activiteiten, merken we echter dat de deelname aan economische of technische activiteiten en ontspanningsactiviteiten toeneemt met de leeftijd terwijl de sportactiviteiten voornamelijk de jongste leeftijdscategorieën aanspreken. Voor de sociale en culturele activiteiten vinden we geen leeftijdsverschillen (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Passmore en French, 2001).

Naar onderwijsvorm daarentegen zien we wel verschillen. Jongeren uit het BSO halen een gemiddelde van 27 op 100, jongeren uit het ASO 34 op 100. Jongeren uit het ASO participeren meer aan sociale, culturele en sportactiviteiten, terwijl BSO- en vooral TSO-jongeren meer deelnemen aan technische en economische activiteiten. In buitenlands onderzoek kwam men tot dezelfde vaststellingen. Jongeren die beroeps- en technische richtingen volgen zijn minder actief in het extracurriculum (Marsh, 1992; McNeal, 1995; Quiroz, Nilda et al., 1996), behalve wat de technische en meer beroepsgerichte activiteiten betreft (Jacobs en Chase, 1989; McNeal, 1998). In hun onderzoek naar de deelname aan en de beoordeling van extracurriculaire activiteiten, merkten Jacobs en Chase (1989) dat leerlingen uit technische en beroepsafdelingen vaker stelden dat de georganiseerde schoolactiviteiten niet gerelateerd waren aan hun interessesfeer. Bovendien hadden zij meer het gevoel dan jongeren uit algemeen vormende richtingen niet thuis te horen op de extracurriculaire activiteiten. Anderzijds merken vele auteurs ook op dat voor deze jongeren het 'schoolse' niet zo aantrekkelijk is, en dat vrijetijdsactiviteiten die te veel naar dit schoolse zullen neigen (door de (over)regulatie, door de aanwezigheid van controle van volwassenen, …), sneller zullen worden afgewezen (Hendry, Shucksmith et al., 1993).

TABEL 47: DEELNAME AAN EXTRACURRICULAIRE ACTIVITEITEN – ANOVA (MCA)[40]

	Ontspanningsactiviteiten (fuiven, feestjes, ook laatste 100-dagen, …)	Culturele activiteiten (toneel, film, muziek, leerlingentijdschrift / schoolkrant, …)	Sportactiviteiten	Sociale activiteiten (Amnesty International schrijfgroep, mondiale vorming, school zonder racisme, …)	Economische of technische activiteiten (bedrijfjes opstarten, kapperssalon, websites maken, …)
% deelnemers	72.8	68.4	65.6	49.0	26.0
Geslacht					
Jongen	69.5	63.3	70.9	44.2	28.9

[40] Schaalgegevens van de hoofdcomponentenanalyse: λ=1.69; R^2=33.8; α=0.51 (gemiddelde=30.9 op 100)

Meisje	74.6	73.5	59.4	54.6	23.0
β	0.06*	0.11***	0.12***	0.10***	0.07**
Onderwijsvorm					
BSO	55.1	56.5	57.9	39.0	33.4
TSO	71.6	66.2	59.9	42.1	30.4
ASO	81.6	76.0	72.6	59.2	19.4
β	0.24**	0.17***	0.14***	0.19***	0.14***
Leeftijd					
14- en 15-jarigen	65.4	68.7	71.4	48.1	23.9
16- tot 18-jarigen	76.5	68.0	61.0	50.1	27.6
β	0.12***	0.01	0.11***	0.02	0.04

Net zoals bij de vrijetijdsactiviteiten in het algemeen is het interessant verbanden tussen de verschillende soorten extracurriculaire activiteiten op te sporen. Zowel via hoofdcomponentenanalyse (SPSS) als via confirmatorische factoranalyse (AMOS) gingen we op zoek naar patronen of onderliggende structuren binnen de deelname aan extracurriculaire activiteiten. Deze analyses[41] leveren een ééndimensionale oplossing op. Alle soorten activiteiten laden op deze dimensie. Er bestaan dus duidelijke kruisverbanden over de verschillende soorten activiteiten heen. Leerlingen die bijvoorbeeld deelnemen aan ontspanningsactiviteiten, zullen ook sneller de stap zetten tot sportactiviteiten, sociale activiteiten of culturele activiteiten. Dit illustreert het zelfaanzwengelend karakter van participatie dat in eerder onderzoek al werd vastgesteld (De Groof, Elchardus et al., 2001). Participatie blijkt een verschijnsel te zijn dat zich onder de juiste omstandigheden zelf aanzwengelt. Quiroz, Nilda et al. (1996) wijzen hierbij echter op de 'gevaren' van deze participatiecumulatie binnen de school: de selecte groep leerlingen die reeds participeert, wordt aangespoord om nog meer te participeren, waardoor deze *hypernetworked* leerlingen veel meer dan gemiddeld van de voordelen van participatie kunnen genieten. Op basis van Nederlandse en Vlaamse (tijdsbudget)gegevens lijkt men eveneens een indicatie te vinden van het feit dat bepaalde jongeren steeds meer participeren, terwijl anderen hun participatie terugschroeven (De Haan en van den Broek, 2000; Stevens en Elchardus, 2001).

10 Socialisatie in sociale netwerken

Allerlei formele en informele vormen van sociale relaties (contacten met vrienden, familie, lidmaatschap van verenigingen, …), kunnen worden beschouwd als een oefengrond voor het maken van afspraken, nieuwe sociale

[41] Fitparameters confirmatorische factoranalyse: X^2=2.8; df=4; p=0.60; agfi=0.998; rmr=0.01; nfi=1.00; Hoelters'N=5983

rollen, ….. Een belangrijke plaats waar jongeren dingen leren of gesocialiseerd worden zijn verenigingen en de vriendenkring. Contacten met leeftijdsgenoten, al dan niet binnen een gestructureerde context, vervullen de functie van tussenstadium tussen de persoonsbetrokken relaties van het gezin en de meer onpersoonlijke relaties eigen aan de volwassen wereld (werk, …) (Kleiber, Larson et al., 1986). In de adolescentie spelen deze vrienden een steeds belangrijkere rol. De adolescentie is een periode waarin jongeren zich langzaam losmaken van het ouderlijk gezag, en meer contact zoeken met vrienden en leeftijdsgenoten. Vriendschappen zijn verbanden waarbinnen men zichzelf kan zijn, zichzelf kan ontplooien en waarin men spontane vormen van solidariteit en vertrouwen kan ervaren. In een latere fase vervult het ook een belangrijke functie in de relatievorming van jongeren (Dunphy, 1963; Coleman, 1974).

In dit deel zal eerst ingegeaan worden op contacten van jongeren met leeftijdsgenoten binnen een gestructureerde context. Met de beschrijving van het lidmaatschap van allerlei soorten verenigingen trachten we een beeld te schetsen van de formele sociale netwerken van jongeren met bijzondere aandacht voor het onderscheid tussen verenigingen die tot het jeugdwerk behoren en deze die hier niet toe behoren. In participatieonderzoek wordt de groep van jongeren die geen lid is van verenigingen vaak onderbelicht. Om hieraan tegemoet te komen, gaan we op zoek naar de redenen waarom jongeren niet deelnemen aan het verenigingsleven of uit een vereniging gestapt zijn. Om participatie te bevorderen of uitval te voorkomen is het belangrijk een beeld te hebben van deze gepercipieerde beperkingen. Naast deze structurele aspecten van participatie, besteden we ook aandacht aan de meer culturele aspecten, zoals de beeldvorming van jongeren over leden van jeugdbewegingen.

Hoewel het conventioneel onderscheid jeugdwerk versus niet-jeugdwerk een beleidsmatig interessante indeling is van het verenigingsleven van jongeren, maken jongeren in de praktijk dit onderscheid natuurlijk niet. Jongeren combineren het lidmaatschap van verenigingen die behoren tot het jeugdwerk met participatie in bijvoorbeeld sportverenigingen die niet tot het jeugdwerk gerekend worden. Vandaar leek het ons interessant op zoek te gaan naar onderliggende structuren in de formele sociale netwerken van jongeren die verbanden tussen verschillende soorten verenigingen aan het licht brengen.

10.1 Participatie aan formele netwerken

Om te peilen naar het lidmaatschap van verenigingen, legden we de jongeren een lijst van vijftig soorten verenigingen voor waarbij een strikt onderscheid wordt gemaakt tussen verenigingen die behoren tot het jeugdwerk en verenigingen die hier niet toe gerekend worden (Afdeling Jeugdwerk en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten, 1999a; Afdeling Jeugdwerk en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten, 1999b). Voor elk van deze verenigingen konden de respondenten antwoorden of ze organiserend lid, actief lid, passief lid zijn, vroeger lid zijn geweest of nooit lid zijn geweest. Iemand die organiserend lid is

helpt zelf mee activiteiten organiseren, is actief in een bestuursorgaan (in het kader van een vereniging of als vrijwilliger) of is zelf verantwoordelijk voor een groep kinderen of jongeren (bijvoorbeeld trainer van een jeugdploeg, verantwoordelijke of losse medewerker binnen een jeugdhuis, in de leiding staan, ...). Een actief lid is iemand die gedurende het laatste jaar deelgenomen heeft aan activiteiten en een passief lidmaatschap wil zeggen dat men het lidgeld betaalt, het ledenblad ontvangt en eventueel leest en op de hoogte blijft van de activiteiten. Als men aangeeft vroeger lid te zijn geweest, wil dit zeggen dat men op het moment van de bevraging geen lid meer is maar vroeger wel organiserend, actief of passief lid is geweest.

TABEL 48: LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN (PERCENTAGES)

	Organiserend lid, vrijwilliger	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid geweest
Verenigingen behorende tot het jeugdwerk					
Roefel-dagen	0.8	2.0	0.6	29.0	67.6
CHIRO	0.8	6.9	0.5	19.5	72.3
Speelpleinwerking	2.8	2.7	1.2	17.9	75.4
Jongerenafdeling van mutualiteit	0.6	9.3	7.1	6.2	76.8
Grabbelpas	0.4	1.6	1.1	19.3	77.6
Jeugdhuis, Jeugdclub	1.8	6.9	5.1	5.4	80.8
Scouts (VVKSM)	0.6	5.2	0.1	9.6	84.5
Jeugdmuziekatelier	0.2	3.2	0.4	8.5	87.7
KSJ, KSA, VKSJ	0.3	1.9	0.2	8.6	89.0
Spelanimatie-initiatieven	0.9	1.6	1.0	4.4	92.1
Jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening	0.2	2.7	0.5	4.2	92.3
Jeugdatelier	0.2	1.0	0.2	5.2	93.4
Scouts (FOS)	0.2	1.0	0.1	5.2	93.5
Kinder- en jeugdboerderij	0.1	0.3	0.2	5.2	94.2
Jeugdraad, kindergemeenteraad	0.2	0.9	0.8	3.5	94.6
Tienerwerking	0.5	0.8	0.8	3.1	94.8
SWAP-pas	0.2	1.7	0.4	2.7	94.9
KLJ	0.2	1.5	0.4	2.9	95.0
Jeugdpastoraal, plus-werking	0.2	1.3	0.5	2.5	95.6
Jeugd rode kruis	0.1	0.6	0.6	2.5	96.1
Jongerenafdeling van vakbond	0.0	0.5	1.6	0.8	97.2
Studentenvereniging	0.1	0.7	0.5	0.7	97.9
JNM	0.2	0.2	0.6	1.0	98.0
KAJ, VKAJ	0.3	0.6	0.2	0.7	98.3
Humanistische jongeren	0.1	0.1	0.1	0.9	98.9
Jongerenafdeling van politieke partij	0.1	0.2	0.3	0.5	98.9
Initiatieven kansarme jeugd	0.1	0.2	0.3	0.4	99.0
VNJ	0.0	0.1	0.0	0.7	99.2
Zelforganisaties allochtone jongeren	0.1	0.1	0.1	0.2	99.5
KVG-jongeren	0.0	0.1	0.2	0.2	99.5
AKABE-jongeren	0.1	0.1	0.1	0.2	99.6
Rode valken	0.0	0.1	0.0	0.1	99.7
Vormingsinitiatieven werkende, werkloze jongeren	0.0	0.0	0.0	0.3	99.7
Verenigingen buiten het jeugdwerk					
Sportvereniging of –club	1.5	39.3	1.1	29.4	28.7
Culturele verenigingen	0.7	13.0	0.5	12.7	73.1
Hobbyclubs	0.1	4.5	0.7	8.9	85.7
Milieu-, natuur-, dierenrechtenver.	0.1	1.0	3.6	6.3	89.0
Tijdelijke organisaties	2.1	3.5	0.9	4.0	89.5
Derdewereldorganisatie	0.2	1.9	3.7	3.5	90.7
Fanclub	0.2	2.8	0.7	5.2	91.1

Wijk- of buurtvereniging	0.5	2.2	1.1	2.7	93.6
Andere	1.0	2.8	0.4	1.3	94.5
Vereniging verbonden aan een café	0.2	2.3	1.1	1.4	95.0
Mensenrechtenorganisatie	0.3	0.7	2.1	1.7	95.1
Jongerenuitwisselingsprogramma's	0.1	0.8	0.6	1.6	96.9
Betrokken bij jongerenafdeling van buurt- of wijkwerking	0.5	1.0	0.5	1.0	97.0
Vredesorganisatie	0.0	0.4	1.2	1.0	97.3
Religieuze of levensbesch. org.	0.2	0.8	0.2	1.1	97.7
Vereniging die anderen helpt	0.2	0.8	0.3	0.9	97.8
Antiracistische organisatie	0.0	0.3	0.7	0.7	98.3
HOLEBI-Jongeren	0.1	0.0	0.1	0.1	99.7

De meest populaire jeugdwerkinitiatieven of verenigingen zijn de roefeldagen, de chiro, de speelpleinwerkingen, jongerenafdeling van de mutualiteit, de grabbelpas, jeugdhuizen of –clubs en de scouts. Wanneer we echter enkel de huidige leden in rekenschap nemen, is de jongerenafdeling van de mutualiteit met 17% huidige leden het populairst, gevolgd door het jeugdhuis of jeugdclub met 14% van de jongeren. Op de derde plaats komt de chiro (8%) en de vierde plaats wordt ingenomen door de speelpleinwerkingen (7%). De Scouts (VVKSM) spreken 6% van de jongeren aan. De andere verenigingen halen minder dan 4% van de jongeren.

Van de verenigingen die niet tot het jeugdwerk behoren, zijn de sportverenigingen veruit de meest populaire. Meer dan veertig procent van de jongeren is lid van een sportvereniging en bijna 30% is er vroeger lid van geweest. Veertien procent van de jongeren is op dit moment lid van een culturele vereniging en staat hiermee op de tweede plaats. Verder zien we dat zeven procent van de jongeren lid is van een tijdelijke organisatie, zes procent van een derdewereldorganisatie en 5% van een hobbyclub.

10.1.1 Lidmaatschap van alle soorten verenigingen

Wanneer we de lijst van 50 verenigingen als één geheel beschouwen en een algemene maat van lidmaatschap van verenigingen berekenen, blijkt uit tabel 49 dat bijna 70% van de jongeren lid is van minstens 1 vereniging. In het merendeel van de gevallen gaat het om een actief lidmaatschap. 57% van de jongeren is actief lid van minstens 1 vereniging en 12% is organiserend lid of verricht vrijwilligerswerk in het kader van minstens 1 vereniging.

TABEL 49: SOORT LIDMAATSCHAP VAN ALLE VERENIGINGEN NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	**12.3 (209)**	**57.0 (971)**	**5.5 (93)**	**19.6 (334)**	**5.6 (95)**
Jongen	11.0	59.7	4.9	19.2	5.3
Meisje	13.7	54.3	6.0	20.1	5.9
BSO/DBSO/Modulair	7.0	43.9	7.0	31.3	10.9
TSO	15.9	54.0	6.2	20.0	3.9
ASO/KSO	12.6	67.2	4.3	12.8	3.1
14 jaar	3.7	69.2	2.6	17.9	6.6
15 jaar	7.2	66.5	3.9	18.3	4.2
16 jaar	13.0	57.7	4.6	19.7	4.9
17 jaar	14.7	47.5	8.3	21.5	8.0
18 jaar	23.0	43.4	8.0	20.7	4.9

Geslacht: χ^2=6.2; df=4; p=0.19; Onderwijsvorm: χ^2=129.2; df=8; p=0.00; Leeftijd: χ^2=116.5; df=16; p=0.00

Wanneer we dit lidmaatschap opsplitsen naar achtergrondkenmerken, zien we dat meisjes en jongens even vaak deelnemen aan het verenigingsleven. Dit wordt bevestigd door buitenlands onderzoek. Meisjes zouden minder vaak in publieke plaatsen te vinden zijn met hun leeftijdsgenoten dan jongens, behalve als het om activiteiten in georganiseerd verband gaat (Richards en Larson, 1989). Genderverschillen zullen echter wel aan het licht komen wanneer we een onderscheid maken naar verschillende soorten verenigingen (Hendry, Kloep et al., 2002a; Bartko en Eccles, 2003; Roberts en Parsell, 1994; Furlong, Campbell et al., 1990; Garton en Pratt, 1991).

Dat jongeren uit gezinnen met een lage en hoge sociaal-economische status hun vrije tijd anders invullen, kunnen we bevestigen in die zin dat er duidelijke verschillen zijn naar de onderwijsvorm waarin de jongeren les volgen. Bijna 80% van de ASO/KSO jongeren is actief of organiserend lid van minstens 1 vereniging, tegen 'slechts' de helft van de BSO jongeren. Bijna 3 keer zo veel BSO-jongeren zijn nooit lid geweest van een vereniging in vergelijking met de ASO-jongeren. Jongeren uit hogere sociale klassen nemen vaker deel aan georganiseerde en volwassengeleide activiteiten dan jongeren uit de lagere sociale klassen. Ze worden hiertoe zowel op een directe als een indirecte manier aangemoedigd en gestimuleerd door hun ouders die een leefstijl hebben waar lidmaatschap van verenigingen een normale zaak is en het belang inzien van deze participatie (Katz-Gerro, 1999; Roberts en Parsell, 1994; Bartko en Eccles, 2003; Hendry, Kloep et al., 2002b; Furlong, Campbell et al., 1990; Zeijl, te Poel et al., 2000).

Ook naar leeftijd zijn er significante verschillen. Het leeftijdsverschil is bijna volledig toe te schrijven aan het stijgend aantal organiserende leden naarmate de jongeren ouder worden terwijl het aantal actieve leden afneemt met de leeftijd. Toch neemt het lidmaatschap (actief en organiserend lid) lichtjes af met

de leeftijd. Bijna 73% van de 14 en 15 jarigen is actief of organiserend lid van minstens 1 vereniging, tegen 64% van de 17 en 18 jarigen. Deze transitie kan verklaard worden in termen van het verlangen van jongeren om hun 'self-agency' en keuze-autonomie in hun vrijetijdsactiviteiten te vergroten (Hendry, Kloep et al., 2002b). Naarmate jongeren ouder worden verandert de vrijetijdsbesteding van jongeren en worden de georganiseerde activiteiten vervangen door informele sociale contacten en commerciële activiteiten (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Uit tabel 49 wordt dan ook duidelijk dat een deel van de 17- en 18-jarigen afhaakt, terwijl een andere groep zich blijft engageren in verenigingen en overstapt van het actief naar het organiserend lidmaatschap.

Om een duidelijker zicht te krijgen op de differentiële participatie naar geslacht, onderwijsvorm en leeftijd, voerden we telkens een discriminantanalyse uit. Deze analyse gaat na in welke mate de onderscheiden groepen jongeren nog van elkaar verschillen wat hun lidmaatschap van verenigingen betreft. We onderzoeken of er typische meisjes- en jongensverenigingen zijn, of jongeren uit verschillende onderwijsvormen lid zijn van andere verenigingen en of bepaalde verenigingen eerder de jongere dan de oudere adolescenten aanspreken.

Een eerste onderscheid is het geslachtsverschil in participatie. Op basis van de lijst van 50 verenigingen kunnen we 68.5% van de jongeren juist klasseren. De jongens zijn voorspelbaarder in hun participatiegedrag dan de meisjes. Van de jongens kunnen we in 70.0% van de gevallen voorspellen van welke vereniging ze lid zijn, van de meisjes 66.9 procent. De verenigingen waarin jongens en meisjes zich van elkaar onderscheiden zijn terug te vinden in tabel 50. Deze lijst zegt niets over de populariteit van de verenigingen bij meisjes en jongens. Het is best mogelijk dat een bepaalde soort vereniging heel weinig leden heeft maar dat het verschil tussen jongens en meisjes zeer groot is. Deze vereniging zal dan ook het best discrimineren tussen jongens en meisjes (en dus bovenaan in de tabel staan).

TABEL 50: DISCRIMINANTANALYSE LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN NAAR GESLACHT

Meisje (groepscentroïde=0.48)	Discriminatie kracht	jongen (groepscentroïde=-0.45)
culturele verenigingen	0.65	
	0.36	sportvereniging of -club
	0.28	fanclub
	0.23	Vereniging verbonden aan een café
Derdewereldorganisatie	0.18	
roefel-dagen	0.18	
Jeugdmuziekatelier	0.18	
Grabbelpas	0.17	
Kinder- en jeugdboerderij	0.17	
	0.13	tijdelijke organisaties
Speelpleinwerking	0.13	
vereniging die anderen helpt	0.12	
Jeugd Rode Kruis	0.12	
Chiro	0.11	
Mensenrechtenorganisatie	0.11	
Jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening	0.11	
	0.11	vormingsinitiatieven werkende, werkloze jongeren
Jeugdpasoraal, Plus-werking, …	0.10	
	0.10	Jongerenuitwisselings-programma's

wilks'λ=0.82; p=0.00; canonische correlatie=0.42

Terwijl meisjes vaker lid zijn van culturele verenigingen (21% van de meisjes tegen 6% van de jongens), derdewereldorganisaties en vaker deelnemen aan roefeldagen, jeugdmuziekateliers, de grabbelpas en de kinder- en jeugdboerderij, vinden we jongens vaker terug in sportverenigingen of –clubs (48% van de jongens en 34% van de meisjes), in fanclubs en in verenigingen verbonden aan een café. Ook heel wat buitenlandse onderzoeken (Passmore en French, 2001; Furlong, Campbell et al., 1990; Bartko en Eccles, 2003) kwamen tot de vaststelling dat jongens meer interesse vertoonden in sport en meisjes meer in expressieve activiteiten. Ook de tijdelijke organisaties zoals het organiseren van festivals, hebben een grotere aantrekkingskracht bij jongens dan bij meisjes. Andere soorten verenigingen waar we meer meisjes dan jongens terugvinden zijn de speelpleinwerkingen, de verenigingen die anderen helpen, Jeugd Rode Kruis, chiro, mensenrechtenorganisaties en jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening.

Een tweede onderscheid is, is het onderscheid naar sociale klasse van het gezin van herkomst. In de analyse gebruiken we als indicator van sociale klasse de onderwijsvorm waarin de jongeren les volgen. Men weet immers dat jongeren van lager opgeleide ouders veel meer in het technisch- en beroepsonderwijs terechtkomen (Tan, 1999; Pelleriaux, 2001; De Groof, Debusscher et al., 1999; Verhoeven en Elchardus, 2000; e.a.). In onderstaande

tabel (tabel 51) ziet men dat kinderen van hoogopgeleide ouders ongeveer 2.5 keer meer kans hebben om onderwijs te volgen in het ASO dan kinderen van laagopgeleide ouders. Omgekeerd stellen we vast dat deze laatste groep jongeren bijna 7 keer meer kans heeft om onderwijs in het BSO te volgen. Uit deze cijfers blijkt dus duidelijk dat het opleidingsniveau van de ouders beschouwd kan worden als een belangrijke indicator van de klassenpositie van de ouders en hun kinderen.

TABEL 51: VERBAND OPLEIDINGSNIVEAU OUDERS – ONDERWIJSVORM JONGEREN

	Opleidingsniveau ouders		
	Laagopgeleid[42] (%)	Middenopgeleid (%)	Hoogopgeleid[43] (%)
Kind in BSO	40.6	23.5	6.0
Kind in TSO	29.8	33.5	18.6
Kind in ASO	29.6	42.9	75.5
Totaal	100.0	100.0	100.0
% van de gezinnen	27.4	43.2	29.4

Bron: MPJ2002 (χ^2=221.2; df=4; p=0.00)

De twee uiterste groepen jongeren, ASO- en BSO-jongeren, zijn vrij goed van elkaar te onderscheiden op basis van hun participatiegedrag. Van 71.2% van de ASO en BSO jongeren kunnen we zeggen van welke verenigingen ze lid zijn. De jongeren die les volgen in het BSO (74.5%) zijn iets voorspelbaarder dan de jongeren die in het ASO les volgen (69.3%).

Het grootste verschil in participatie naar onderwijsvorm vinden we terug in de culturele verenigingen gevolgd door de sportverenigingen, de jongerenafdeling van de mutualiteit, de VVKSM en de derdewereldorganisaties. Meer dan een vijfde van de ASO-jongeren is actief of organiserend lid van een culturele vereniging tegen slechts 4% van de BSO-jongeren. De jongeren die in het TSO les volgen zitten hier tussenin met 10%. Ook in de sportverenigingen zijn er grote verschillen naar onderwijsvorm. Terwijl bijna de helft van de jongeren uit het ASO lid is van een sportvereniging, is dit bij de BSO-jongeren 'slechts' een kwart. De TSO-jongeren leunen met hun 43% dicht aan bij de jongeren uit het ASO. Ook aan de jongerenafdeling van de mutualiteit participeren er dubbel zoveel ASO-jongeren (13%) dan BSO-jongeren (6%). Van de TSO-jongeren is 9% actief of organiserend lid van de jongerenafdeling van de mutualiteit. Omgekeerd zien we dat jongeren uit het BSO (5%) vaker lid zijn van verenigingen verbonden aan een café dan jongeren uit het ASO (1%).

42 Ten hoogste één van de ouders middelbaar onderwijs niet voltooid

43 Beide ouders hoger onderwijs

TABEL 52: DISCRIMINANTANALYSE LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN NAAR ONDERWIJSVORM

ASO (groepscentroïde=-0.42)	Discriminatie kracht	BSO (groepscentroïde=0.71)
Culturele verenigingen	0.52	
Sportvereniging of -club	0.47	
Jongerenafdeling van mutualiteit	0.32	
Scouts (VVKSM)	0.32	
Derdewereldorganisatie	0.23	
	0.22	Vereniging verbonden aan een café
Milieu-, natuur- of dierenrechtenvereniging	0.22	
Jeugdmuziekatelier	0.22	
Jeugdpasoraal, Plus-werking,	0.20	
Roefel-dagen	0.20	
Grabbelpas	0.19	
Hobbyclubs	0.17	
Jeugdatelier	0.17	
Jongerenuitwisselingsprogramma's	0.17	
V43.5 Scouts (FOS)	0.16	
Jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening	0.16	
Spelanimatie-initiatieven	0.15	
Mensenrechtenorganisatie	0.14	
JNM	0.14	
Antiracistische organisatie	0.13	
SWAP-pas	0.13	
Tijdelijke organisaties	0.13	
Jongerenafdeling van politieke partij	0.11	
Andere vereniging	0.11	
Jeugdraad, Kindergemeenteraad	0.11	
Humanistische jongeren	0.11	
	0.10	Vormingsinitiatieven werkende, werkloze jongeren

wilks'λ=0.77; p=0.00; canonische correlatie=0.48

Naast de geslachtsverschillen en de verschillen naar sociale klasse, onderkennen we eveneens dat de keuze voor verenigingen anders is bij de 14- tot 15-jarigen dan bij de 16- tot 18-jarigen. Op basis van het lidmaatschap van verenigingen kunnen we in 63.7% van de gevallen juist voorspellen hoe oud de jongere is. De 16-plussers zijn voorspelbaarder (67.4%) in hun participatiegedrag dan de jongste leeftijdscategorie (58.3%). Terwijl de 16- tot 18-jarigen vaker lid zijn van jeugdhuizen of jeugdclubs, tijdelijke organisaties, studentenverenigingen en speelpleinwerkingen, gaat de voorkeur van de 14 tot 15 jarigen eerder uit naar de Scouts (VVKSM), milieu-, natuur- of dierenrechtenverenigingen, sport en culturele verenigingen. Zo is 11% van de 16-plussers actief of organiserend lid van een jeugdhuis tegen 6% van de jongste leeftijdscategorie. Ook in de tijdelijke organisaties vinden we meer oudere jongeren terug (8%) dan de 14- tot 15-jarigen (3%). Dit zijn niet toevallig organisaties waarbij de jongeren zelf veel verantwoordelijkheid krijgen en waar de begeleiding in handen van de jongere zelf ligt. Omgekeerd zijn de jongsten

(8%) oververtegenwoordigd in de scouts (VVKSM) (tegen 3% van de 16-plussers) en in de sportverenigingen of sportclubs. Bijna de helft (46%) van de 14- en 15-jarigen is lid van een sportverenigingen tegen 37% van de 16- tot 18-jarigen.

TABEL 53: DISCRIMINANTANALYSE LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN NAAR LEEFTIJD

14-15 jarigen (groepscentroïde=-0.40)	Discriminatie-kracht	16-17 jarigen (groepscentroïde=0.27)
	0.44	Jeugdhuis, jeugdclub
	0.31	Tijdelijke organisaties
Scouts (VVKSM)	0.28	
	0.26	Studentenvereniging
Milieu-, natuur- of dierenrechtenvereniging	0.24	
Sportvereniging of -club	0.23	
Culturele verenigingen	0.23	
	0.20	Speelpleinwerking
JNM	0.20	
Jeugdmuziekatelier	0.19	
Hobbyclubs	0.19	
SWAP-pas	0.18	
	0.17	Antiracistische organisatie
	0.15	Vereniging die anderen helpt
Jongerenafdeling van mutualiteit	0.15	
Chiro	0.15	
Kinder- en jeugdboerderij	0.14	
Derdewereldorganisatie	0.14	
	0.13	HoLeBi-jongeren
Scouts (FOS)	0.13	
Jeugd Rode Kruis	0.13	
	0.12	Vereniging verbonden aan een café
	0.12	Fanclub
	0.11	Jongerenafdeling van politieke partij
	0.10	Tienerwerking
	0.10	Jongerenafdeling van vakbond

wilks'λ=0.90; p=0.00; canonische correlatie=0.31

10.1.2 Lidmaatschap van het jeugdwerk[44]

Wanneer we enkel die verenigingen beschouwen die tot het jeugdwerk gerekend worden, zien we dat iets meer dan 40% van de jongeren lid (actief of organiserend lid) is van minstens 1 vereniging. Eén derde van de jongeren was vroeger lid en 16% is nooit lid geweest van het jeugdwerk.

TABEL 54: SOORT LIDMAATSCHAP VAN HET JEUGDWERK NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	8.4 (145)	33.4 (580)	9.0 (156)	33.1 (574)	16.1 (279)
Jongen	6.8	33.0	8.9	33.6	17.7
Meisje	10.0	33.9	9.2	32.5	14.5
BSO/DBSO/Modulair	4.5	22.7	7.3	42.2	23.4
TSO	12.0	31.4	10.1	32.9	13.5
ASO/KSO	7.7	41.5	9.7	27.9	13.3
14 jaar	2.5	45.8	6.2	28.1	17.4
15 jaar	4.1	39.7	6.7	35.7	13.9
16 jaar	8.6	34.4	7.7	33.2	16.0
17 jaar	10.4	24.5	12.8	35.2	17.0
18 jaar	16.4	22.4	11.9	33.1	16.1

Geslacht: χ^2=8.2; df=4; p=0.09 ; onderwijsvorm : χ^2=87.0; df=8; p=0.00 ; Leeftijd : χ^2=112.5; df=16; p=0.00

Er zijn geen geslachtsverschillen. Evenveel jongens dan meisjes zijn lid van het jeugdwerk. Naar onderwijsvorm merken we daarentegen wel grote verschillen. Slechts 27% van de BSO-jongeren is lid (actief of organiserend lid) van minstens 1 vereniging behorend tot het jeugdwerk, terwijl bijna de helft van de ASO-jongeren in het jeugdwerk participeert. Vooral het hoge percentage BSO-jongeren dat nooit lid is geweest valt op. Bijna een kwart heeft nooit aan het jeugdwerk deelgenomen. Ook is het percentage dat vroeger lid is geweest maar heeft afgehaakt veel groter bij de BSO- dan bij de ASO-jongeren (respectievelijk 42% en 28%). Het percentage TSO-jongeren dat nooit lid is geweest van het jeugdwerk is vergelijkbaar met dat van de ASO-jongeren. Opvallend is dan weer dat een groter percentage TSO-jongeren het jeugdwerk heeft verlaten in

[44] Chiro, KSJ-KSA-VKSJ, Rode Valken, VNJ, Scouts (FOS), Scouts (VVKSM), KLJ, KAJ-VKAJ, Jongerenafdeling van een mutualiteit, jongerenafdeling van een vakbond, humanistische jongeren, JNM, Jeugd Rode Kruis, Jeugdpastoraal – Pluswerking, Jongerenafdeling van een politieke partij, Jeugdhuizen – jeugdclubs, speelpleinwerking, grabbelpas, SWAP-pas, spelanimatie-initiatieven, Roefel-dagen, Tienerwerking, Jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening, jeugdatelier, jeugdmuziekatelier, kinder- en jeugdboerderijen, studentenverenigingen, vormingsinitiatieven werkende/werkloze jongeren, initiatieven kansarme jeugd, zelforganisaties allochtone jongeren, KVG-jongeren, AKABE-groepen, Jeugdraad - Kindergemeenteraad

vergelijking met de ASO-jongeren. Toch is een groter percentage TSO-jongeren organiserend lid dan de ASO-jongeren. Dit kan erop wijzen dat als de TSO-jongeren in het jeugdwerk blijven, ze makkelijker de stap zetten naar de organiserende of leidinggevende functies.

Het dalende actieve lidmaatschap naarmate de leeftijd toeneemt is één van de opvallende gegevens uit bovenstaande tabel. Het organiserend lidmaatschap neemt dan weer toe naarmate de jongeren ouder worden. De overstap van actief naar organiserend lid wordt wel degelijk gezet, ook in het jeugdwerk. Toch neemt het lidmaatschap (actief en organiserend lid) af met de leeftijd (46% van de 14- en 15-jarigen tegen 37% van de 17- en 18-jarigen is actief of organiserend lid van het jeugdwerk). Dit wil zeggen dat een deel van de oudste leeftijdscategorie de stap zet naar de leidinggevende functies en een ander deel eerder passief lid wordt.

10.1.3 Lidmaatschap buiten het jeugdwerk[45]

Twee derde van de jongeren is lid (passief, actief of organiserend) van minstens 1 vereniging buiten het jeugdwerk. Slechts 10% is nooit lid geweest van een vereniging die niet tot het jeugdwerk gerekend wordt.

TABEL 55: SOORT LIDMAATSCHAP BUITEN HET JEUGDWERK NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	10.2 (175)	51.9 (889)	5.1 (88)	22.9 (393)	9.9 (169)
Jongen	8.8	54.8	5.6	21.8	9.1
Meisje	11.6	48.9	4.6	24.2	10.8
BSO/DBSO/Modulair	6.5	36.7	6.0	32.3	18.5
TSO	12.8	48.8	4.9	24.7	8.7
ASO/KSO	10.3	63.2	4.6	16.5	5.3
14 jaar	3.1	62.4	2.0	21.4	11.1
15 jaar	6.5	60.2	3.5	21.2	8.6
16 jaar	11.3	50.3	5.8	24.0	8.7
17 jaar	13.1	43.5	6.7	24.6	12.2
18 jaar	17.0	42.8	7.5	23.9	8.9

Geslacht : χ^2=9.2; df=4; p=0.06 ; onderwijsvorm : χ^2=130.9; df=8; p=0.00 ; leeftijd : χ^2=82.0 ; df=16 ; p=0.00

[45] HoLeBi-jongeren, jongerenuitwisselingsprogramma's, Milieu-, natuurvereniging of dierenrechtenvereniging, hobbyclubs, tijdelijke organisaties, culturele verenigingen, antiracistische organisaties, derdewereldorganisatie, mensenrechtenorganisatie, vredesorganisatie, religieuze of levensbeschouwelijke organisatie, sportvereniging of –club, wijk- of buurtvereniging, vereniging verbonden aan een café, fanclub, vereniging die mensen groepeert die anderen helpen, betrokken bij jongerenafdeling van een buurt- of wijkwerking, andere.

Wat de verdeling naar achtergrondvariabelen betreft, vinden we hetzelfde stramien terug dan bij het jeugdwerk. Er zijn geen verschillen naar geslacht, wel naar onderwijsvorm en leeftijd. Ook buiten het jeugdwerk zijn meisjes evenveel lid van een vereniging dan jongens. Naar onderwijsvorm zijn er wel grote verschillen. Slechts 43% van de BSO-jongeren is lid (actief of organiserend lid) van minstens 1 vereniging buiten het jeugdwerk, terwijl bijna drie kwart van de ASO-jongeren lid is van een vereniging buiten het jeugdwerk. Ook hier valt het hoge percentage BSO-jongeren dat nooit lid is geweest op. Bijna een vijfde heeft nooit aan verenigingen buiten het jeugdwerk deelgenomen, terwijl dit bij de ASO-jongeren slechts 5% is. Ook het percentage dat vroeger lid is geweest en dus heeft afgehaakt is bijna dubbel zo groot bij de BSO- dan bij de ASO-jongeren. TSO-jongeren zijn minder vaak lid van een vereniging buiten het jeugdwerk dan de ASO jongeren (respectievelijk 62% en 74%). Wel is een groter percentage TSO-jongeren vroeger lid geweest in vergelijking met de ASO-jongeren.

De leeftijdsverschillen uiten zich hoofdzakelijk in een dalende actieve participatie en een stijgend organiserend lidmaatschap naarmate de leeftijd toeneemt. Toch neemt het totale lidmaatschap (actief en organiserend) lichtjes af met de leeftijd. Van de 14- en 15-jarigen is twee derde lid van een vereniging buiten het jeugdwerk, terwijl dit bij de 17- en 18-jarigen 60% is. Blijkbaar stappen een aantal actieve leden over naar de organiserende functies maar zetten sommigen hun actief lidmaatschap ook om in een passievere vorm.

10.1.4 Lidmaatschap van jeugdbewegingen[46]

17% van de bevraagde jongeren is momenteel actief of organiserend lid van een jeugdbeweging. Bijna de helft is nooit lid geweest van dit type vereniging en meer dan één derde is er vroeger lid van geweest.

[46] Chiro, KSJ-KSA-VKSJ, Scouts VVKSM, Scouts FOS, Rode Valken, VNJ

TABEL 56: SOORT LIDMAATSCHAP VAN EEN JEUGDBEWEGING NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	1.9 (34)	14.6 (256)	0.6 (10)	35.1 (617)	47.8 (841)
Jongen	1.8	15.0	0.2	33.7	49.3
Meisje	2.1	14.2	0.9	36.5	46.3
BSO/DBSO/Modulair	0.0	8.8	0.2	37.2	53.8
TSO	2.5	12.6	0.6	39.1	45.2
ASO/KSO	2.3	19.4	0.8	31.7	45.8
14 jaar	0.6	20.7	1.7	30.1	47.0
15 jaar	0.6	19.9	0.0	34.4	45.2
16 jaar	1.7	16.0	0.0	35.0	47.3
17 jaar	1.5	11.0	1.2	37.4	49.0
18 jaar	5.3	5.3	0.0	38.7	50.7

Geslacht: χ^2=6.3; df=4; p=0.18; onderwijsvorm: χ^2=46.1; df=8; p=0.00; leeftijd: χ^2=90.7; df=16; p=0.00

Jongens en meisjes zijn gelijk vertegenwoordigd in de jeugdbewegingen. Er zijn echter grote verschillen naar de onderwijsvorm. 15% van van de TSO-jongeren en 22% van de ASO-jongeren zijn momenteel actief of organiserend lid van een jeugdbeweging. De TSO-jongeren zijn wel even vaak lid geweest maar de groep jongeren die uit de jeugdbeweging is gestapt is groter bij de TSO- dan bij de ASO-jongeren. De verschillen tussen ASO- en TSO-jongeren zijn eerder klein te noemen in vergelijking met het verschil tussen BSO-jongeren enerzijds en ASO-jongeren anderzijds. Slechts 9% van de BSO-jongeren is actief lid van een jeugdbeweging. Meer dan de helft is nooit lid geweest. Dit is bijna 10% meer dan de TSO- en ASO-jongeren.

Zoals het hoge percentage oud-leden doet vermoeden (35%), kunnen we verwachten dat er een groot leeftijdsverschil is. Uit tabel 56 wordt duidelijk dat het aantal oud-leden systematisch toeneemt met de leeftijd (van 30% bij de 14-jarigen tot 39% bij de 18-jarigen). Omgekeerd zien we dat het aantal actieve en organiserende leden afneemt met de leeftijd van 21% bij de 14-jarigen tot 11% bij de 18-jarigen.

10.1.5 Lidmaatschap van jongerenbewegingen[47]

Van de jongerenbewegingen is 14% actief of organiserend lid. Twee derde van de jongeren is nooit lid geweest en 12% was vroeger lid.

[47] KLJ, KAJ, jongerenafdeling van een vakbond, Humanistische jongeren, MJA, JNM (jeugd, natuur en milieu), Jeugd Rode Kruis, Jeugdpastoraal, Plus-werking

TABEL 57: SOORT LIDMAATSCHAP VAN EEN JONGERENDBEWEGING NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	1.4 (25)	12.6 (221)	8.4 (147)	12.1 (212)	65.5 (1150)
Jongen	1.4	11.1	7.8	11.3	68.3
Meisje	1.4	14.0	9.1	13.1	62.5
BSO/DBSO/Modulair	0.5	7.9	5.4	12.0	74.2
TSO	1.7	12.3	7.7	12.7	65.6
ASO/KSO	1.8	15.7	10.1	11.6	60.9
14 jaar	1.1	17.3	6.3	7.4	67.9
15 jaar	0.9	14.6	6.3	10.9	67.4
16 jaar	0.6	13.0	9.6	10.5	66.4
17 jaar	0.9	9.9	9.9	11.4	67.8
18 jaar	3.7	7.9	9.9	20.3	58.3

Geslacht: χ^2=7.1; df=4; p=0.13; Onderwijsvorm: χ^2=33.1; df=8; p=0.00; Leeftijd: χ^2=69.1; df=16; p=0.00

Er zijn geen geslachtsverschillen in het lidmaatschap van jongerenbewegingen. Er zijn echter wel grote verschillen naar onderwijsvorm. 14% van van de TSO-jongeren en bijna 18% van de ASO-jongeren is momenteel actief of organiserend lid van een jongerenbeweging. Van de BSO-jongeren is slechts 8% actief of organiserend lid van een jongerenbeweging. Dit wil niet zeggen dat ze sneller uit de beweging stappen, maar wel dat ze vaker nooit lid zijn geweest dan ASO- en TSO-jongeren.

Het leeftijdsverschil uit zich in het feit dat het aantal actieve en organiserende leden afneemt met de leeftijd van 18% bij de 14-jarigen tot 11% bij de 17 en 18-jarigen. Omgekeerd zien we dat het aantal oud-leden systematisch toeneemt met de leeftijd (van 7% bij de 14-jarigen tot 20% bij de 18-jarigen).

10.1.6 Lidmaatschap van andere particuliere jeugdwerk-initiatieven[48]

Tabel 58 geeft weer dat 18% van de jongeren deelneemt aan andere particuliere jeugdwerkinitiatieven. Iets meer dan de helft heeft er nooit aan deelgenomen en een kwart doet het nu niet meer maar was vroeger wel betrokken bij de andere particuliere jeugdwerkinitiatieven.

[48] Vakantiespeelpleinwerking, jeugdhuizen/jeugdclubs, jeugdatelier, jeugdmuziek-atelier, jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening, jeugdbioscoop, kinder- en jeugdboerderij

TABEL 58: SOORT LIDMAATSCHAP VAN EEN ANDER PARTICULIER JEUGDWERKINITIATIEF NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	4.6 (80)	13.5 (238)	5.5 (98)	25.6 (451)	50.7 (892)
Jongen	3.0	12.5	6.9	23.3	54.4
Meisje	6.2	14.7	4.1	28.1	46.8
BSO/DBSO/Modulair	3.4	9.2	3.8	27.0	56.6
TSO	7.1	12.5	5.4	24.5	50.5
ASO/KSO	3.3	16.9	6.5	25.7	47.7
14 jaar	1.1	14.6	4.1	28.7	51.5
15 jaar	2.8	13.4	2.8	28.5	52.4
16 jaar	4.8	14.5	5.7	24.8	50.1
17 jaar	6.8	12.4	7.9	24.4	48.5
18 jaar	7.3	12.7	7.3	22.0	50.7

Geslacht: χ^2=27.1; df=4; p=0.00; Onderwijsvorm: χ^2=33.0; df=8; p=0.00; Leeftijd: χ^2=39.2; df=16; p=0.00

Er is een duidelijk geslachtsverschil te merken in de participatie aan dit type van jeugdwerk. Meer dan één vijfde (21%) van de meisjes is lid van minstens 1 ander jeugdwerkinitiatief, terwijl dit bij de jongens slechts 16% is. Meer jongens dan meisjes zijn nooit lid geweest en het aantal vroegere leden is bij de meisjes groter dan bij de jongens.

Er zijn ook grote verschillen naar de onderwijsvorm. Van de ASO- en TSO-jongeren is 20% actief of organiserend lid van een ander jeugdwerkinitiatief. Van de BSO-jongeren is dit slechts 13%. BSO-jongeren hebben wel iets vaker vroeger deelgenomen dan de ASO en TSO jongeren maar het verschil schuilt toch voornamelijk in het nooit deelnemen aan zo'n initiatief. 57% van de BSO-jongeren heeft nooit deelgenomen aan een ander jeugdwerkinitiatief, tegen 48% van de ASO-jongeren.

Hoewel er ook hier een leeftijdsverschil optreedt, is er in tegenstelling tot de andere jeugdwerkvormen een omgekeerd fenomeen te bespeuren. Het lidmaatschap van deze jeugdwerkinitiatieven neemt toe met de leeftijd (van 16% bij de 14 jarigen tot 20% bij de 18-jarigen). Het actief lidmaatschap blijft ongeveer gelijk over de leeftijden heen maar het organiserend lidmaatschap neemt sterk toe naarmate de jongeren ouder worden (voornamelijk te wijten aan de jeugdhuizen).

10.1.7 Lidmaatschap van jeugdhuis/jeugdclub

Tabel 59 geeft weer dat 9% van de jongeren lid is van een jeugdhuis of jeugdclub. 5% is passief lid, een even groot aantal was vroeger lid en 80% is nooit lid geweest.

TABEL 59: SOORT LIDMAATSCHAP VAN JEUGDHUIS OF -CLUB NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	1.8 (31)	6.9 (122)	5.1 (90)	5.4 (94)	80.8 (1424)
Jongen	1.4	7.7	6.5	5.4	79.0
Meisje	2.1	6.2	3.7	5.4	82.6
BSO/DBSO/Modulair	1.6	6.5	2.5	7.7	81.8
TSO	2.5	7.3	5.8	5.4	79.0
ASO/KSO	1.3	7.1	6.0	4.1	81.5
14 jaar	0.0	4.7	1.9	3.9	89.5
15 jaar	2.0	4.2	3.1	3.4	87.3
16 jaar	1.1	8.2	5.4	6.2	79.0
17 jaar	2.1	9.2	8.3	7.4	73.1
18 jaar	3.9	8.4	7.6	5.9	74.2

Geslacht: χ^2=9.6; df=4; p=0.05; Onderwijsvorm: χ^2=17.7; df=8; p=0.02; leeftijd: χ^2=65.1; df=16; p=0.00

Er is geen geslachtsverschil in het lidmaatschap van een jeugdhuis. Evenveel meisjes dan jongens zijn actief of organiserend lid. Jongens zijn iets meer passief lid, terwijl meisjes vaker nooit lid zijn geweest.

De verschillen naar onderwijsvorm zijn eerder klein te noemen. Onder de leden van de jeugdhuizen zijn de verschillende onderwijsvormen evenredig vertegenwoordigd. BSO jongeren zijn iets vaker vroeger lid geweest terwijl ASO en TSO jongeren vaker passief lid zijn.

Hoewel er ook hier een leeftijdsverschil optreedt, is er in tegenstelling tot jeugd- en jongerenbewegingen een omgekeerd fenomeen te bespeuren. Het lidmaatschap van jeugdhuizen neemt toe met de leeftijd (van 5% bij de 14 jarigen tot 12% bij de 18-jarigen). Zowel het actief lidmaatschap als het organiserend lidmaatschap neemt toe naarmate de jongeren ouder worden.

10.1.8 Jeugd(muziek)atelier en jeugdgroepen voor kunstbeoefening

De jeugdateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening bereiken 7 procent van de jongeren. Bijna 80% is nooit lid geweest van dit type vereniging terwijl 13% vroeger heeft deelgenomen aan deze initiatieven.

TABEL 60: SOORT LIDMAATSCHAP VAN JEUGD(MUZIEK)ATELIER EN JEUGDGROEPEN VOOR KUNSTBEOEFENING NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	0.6 (11)	6.0 (105)	1.0 (17)	13.2 (232)	79.3 (1396)
Jongen	0.6	3.6	1.3	10.5	84.0
Meisje	0.8	8.4	0.6	15.9	74.2
BSO/DBSO/Modulair	0.7	2.0	0.9	7.6	88.8
TSO	0.6	3.7	0.4	12.9	82.4
ASO/KSO	0.8	9.7	1.4	16.3	71.9
14 jaar	0.8	7.7	1.4	13.2	76.9
15 jaar	0.6	7.4	0.9	11.6	79.5
16 jaar	0.3	5.7	1.4	14.9	77.7
17 jaar	0.6	4.7	0.6	11.2	82.8
18 jaar	0.8	3.9	0.6	14.9	79.8

Geslacht: χ^2=35.4; df=4; p=0.00; Onderwijsvorm: χ^2=64.2; df=8; p=0.00; Leeftijd: χ^2=14.2; df=16; p=0.59

De jeugd(muziek)ateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening spreken voornamelijk meisjes aan. Tien procent van de meisjes engageert zich in deze initiatieven tegen zes procent van de jongens. Meisjes zijn eveneens vaker vroeger lid geweest van deze culturele verenigingen dan jongens. Naast de genderverschillen, zijn er eveneens grote verschillen naar de onderwijsvorm. Er zijn drie keer meer ASO-jongeren (12%) lid van de jeugdateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening dan BSO-jongeren (4%). Jongeren uit het beroepsonderwijs hebben ook vroeger veel minder vaak deelgenomen aan deze initiatieven dan TSO- en ASO-jongeren.

10.1.9 Gemeentelijke jeugd(werk)programma's[49]

Onderstaande tabel geeft weer dat 11% van de jongeren deelneemt aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven. 45% heeft er nooit aan deelgenomen en 40% is ooit betrokken geweest bij de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven.

[49] Speelpleinwerking, spelanimatie-initiatieven, grabbelpas, SWAP, Tienerwerking, Roefel-dagen (zonder Jeugdatelier, Jeugdmuziekatelier, jeugdgroepen voor kunstbeoefening en jeugdhuis)

TABEL 61: SOORT LIDMAATSCHAP VAN GEMEENTELIJKE JEUGD(WERK)INITIATIEVEN NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Org lid, vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid
Totaal	3.8	7.3	3.1	40.7	45.1
Jongen	2.2	7.6	4.0	37.5	48.6
Meisje	5.6	6.8	2.1	43.9	41.5
BSO/DBSO/Modulair	2.0	4.7	2.9	39.0	51.4
TSO	6.0	8.1	1.9	39.2	44.8
ASO/KSO	3.3	8.4	4.2	42.8	41.4
14 jaar	0.6	11.7	3.1	45.7	39.0
15 jaar	1.1	9.4	3.1	39.5	46.9
16 jaar	5.7	5.1	4.0	40.2	45.0
17 jaar	6.5	4.5	3.3	38.0	47.8
18 jaar	5.6	5.4	2.0	39.5	47.5

Geslacht: χ^2=28.0; df=4; p=0.00; Onderwijsvorm: χ^2=29.3; df=8; p=0.00; Leeftijd: X^2=58.2; df=16; p=0.00

Er zijn duidelijke verschillen naar geslacht. Meisjes nemen vaker deel aan de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven dan jongens, vooral dan als organiserend lid.

Er zijn ook grote verschillen naar onderwijsvorm. Van de ASO- en TSO-jongeren is resp. 12 en 14% actief of organiserend lid van een gemeentelijk jeugdwerkinitiatief. Van de BSO-jongeren is dit slechts 7%. Meer dan de helft van de BSO-jongeren heeft nooit deelgenomen aan een gemeentelijk jeugdwerkinitiatief, tegen 41% van de ASO-jongeren.

Hoewel er ook hier een leeftijdsverschil optreed, kunnen we niet spreken van een afnemend lidmaatschap naarmate de jongeren ouder worden. Het lidmaatschap van de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven blijft stabiel met de leeftijd (van 12% bij de 14-jarigen tot 11% bij de 18-jarigen). Wel neemt het actief lidmaatschap sterk af met de leeftijd (na 14 jaar) maar dit wordt gecompenseerd door een toename van het organiserend lidmaatschap.

10.1.10 Lidmaatschap van politieke jongerenorganisaties

Het percentage leden van politieke jongerenorganisaties is zo klein dat we zeer voorzichtig moeten zijn bij het interpreteren van de cijfers. Slechts 0.6% is organiserend, actief of passief lid van een politieke jongerenorganisatie. Een opsplitsing naar achtergrondkenmerken is dan ook niet zinvol.

10.1.11 Lidmaatschap van doelgroepspecifieke jeugdwerk-initiatieven[50]

Van de doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven is slechts 1.3% actief of organiserend lid. 1% is passief lid en bijna 2% is vroeger lid geweest van dit soort initiatieven. Deze kleine aantallen maken dat we zeer voorzichtig moeten zijn met het trekken van conclusies. Het is eveneens niet zinvol een opdeling te maken naar achtergrondkenmerken.

10.1.12 Op kamp

Tijdens schoolvakanties en weekends hebben jongeren de mogelijkheid op kamp te gaan met de organisatie waarvan ze lid zijn. Jongeren kunnen eveneens op kamp gaan met een organisatie die niet het hele jaar door activiteiten voor jongeren organiseert zoals bijvoorbeeld sport- of taalkampen. We vroegen de jongeren hoe vaak ze al op kamp geweest zijn, als lid of als leiding. Een kamp definieerden we als een vakantie van minstens vier dagen. Uit tabel 62 wordt duidelijk dat bijna de helft van de 14- tot 18-jarigen al minstens één keer op kamp is geweest met de jeugdbeweging. Bijna 40% is zelfs al meer dan één keer mee op kamp geweest als lid. Drie procent van de jongeren is al minstens één keer als leiding mee op kamp van de jeugdbeweging geweest. Ook de sportkampen zijn een populaire tijdsbesteding tijdens de vakantie. 45% van de jongeren is al minstens één keer op sportkamp geweest. Twee derde hiervan heeft zich al meer dan 1 keer voor een sportkamp ingeschreven. Een derde van de jongeren is al eens als lid op kamp geweest met de mutualiteit. Een vijfde van de jongeren is zelfs al meer dan één keer mee op kamp geweest.

TABEL 62: OP KAMP

	Nooit	1 keer	Meer dan 1 keer
Als lid op kamp jeugdbeweging	51.7	9.2	39.1
Als lid op sportkamp	54.9	15.2	29.9
Als lid op kamp met mutualiteit	67.3	13.3	19.4
Als lid op ander kamp (school, …)	80.1	7.2	12.7
Als lid op taalkamp	90.0	6.6	3.5
Als lid op kamp met tiener- of jongerenwerking	93.1	3.2	3.7
Als leiding op kamp met jeugdbeweging	96.8	2.0	1.2
Als leiding op sportkamp	98.1	0.8	1.2
Als leiding op ander kamp	98.8	0.7	0.5
Als leiding op kamp met tiener- of jongerenwerking	98.9	0.5	0.6
Als leiding op kamp met mutualiteit	99.0	0.6	0.3
Als leiding op taalkamp	99.6	0.2	0.2

[50] Studentenverenigingen, Vormingsinitiatieven werkende/werkloze jongeren, Initiatieven Kansarme Jeugd, Zelforganisaties allochtone jongeren, KVG-jongeren, VVKSM-AKABE-groepen

Als we alle verenigingen tesamen beschouwen, is slechts 15% van de jongeren nog nooit op kamp geweest, als lid of als leiding, met één of andere organisatie. Bijna vier op vijf jongeren is reeds minstens één keer op kamp geweest als lid en zes procent als leiding (tabel 63). Evenveel jongens als meisjes zijn als lid of als leiding mee op kamp geweest. De zestienplussers zijn al vaker mee op kamp geweest als leiding. Als lid zijn er geen leeftijdsverschillen. Jongeren uit het beroepssecundair onderwijs gaan minder als lid maar ook als leiding mee op kamp. ASO jongeren gaan het vaakst mee op kamp als lid, terwijl TSO vaker als leiding mee op kamp gaan.

TABEL 63: OP KAMP ALS LID EN ALS LEIDING (ANOVA – MCA)

	Op kamp als lid		Op kamp als leiding	
	%	β	%	β
Totaal	79.6		6.1	
Geslacht				
Jongen	80.4%	0.02	7.1%	0.05
Meisje	79.1%		4.9%	
Onderwijsvorm				
BSO	69.3%	0.16***	3.8%	0.07*
TSO	80.5%		8.1%	
ASO	85.1%		6.0%	
Leeftijd				
14- en 15-jarigen	79.8%	0.00	1.7%	0.15***
16- tot 18-jarigen	79.7%		9.0%	

10.1.13 Conclusie

We stellen vast dat het verenigingsleven er in slaagt ongeveer drie kwart van alle jongeren te bereiken. Wanneer we alle verenigingen tesamen beschouwen, participeren evenveel jongens als meisjes en zijn er geen leeftijdsverschillen. Wanneer we het passief lidmaatschap buiten beschouwing laten en dus enkel rekening houden met de organiserende en actieve leden, zijn jongens (72%) iets vaker lid van verenigingen dan meisjes (67%) en neemt het lidmaatschap lichtjes af met de leeftijd (van 72% naar 68%). De dalende participatie naarmate men ouder wordt, blijkt het geval te zijn voor verenigingen die tot het jeugdwerk gerekend kunnen worden (van 45% naar 40%) maar niet voor de verenigingen buiten het jeugdwerk. Meisjes en jongens participeren in gelijke mate aan het jeugdwerk. In het verenigingsleven buiten het jeugdwerk zijn er echter wel genderverschillen. Zowel in het jeugdwerk als in verenigingen buiten het jeugdwerk zijn er verschillen naar onderwijsvorm. In beide soorten verenigingen participeren jongeren die les volgen in het beroepsonderwijs het minst en jongeren uit het algemeen secundair onderwijs het meest. Jongeren uit het technisch onderwijs nemen een middenpositie in. Hun participatieniveau in het jeugdwerk komt echter wel dicht in de buurt van de ASO-jongeren, terwijl het verschil tussen TSO- en ASO-jongeren in

verenigingen buiten het jeugdwerk zeer groot blijft. We zien dan ook dat de verschillen tussen de onderwijsvormen in het jeugdwerk relatief minder groot zijn dan in de verenigingen buiten het jeugdwerk.

TABEL 64: LIDMAATSCHAP (ORGANISEREND, ACTIEF OF PASSIEF LID) VAN HET JEUGDWERK EN VERENIGINGEN BUITEN HET JEUGDWERK (ANOVA – MCA)

	Lidmaatschap van alle verenigingen		Lidmaatschap van het jeugdwerk		Lidmaatschap van vereniging buiten het jeugdwerk	
	$\bar{x}$[51]	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β
Geslacht						
Jongen	76.5%	ns	49.8%	ns	64.2%	0.09***
Meisje	73.4%		52.3%		55.0%	
Leeftijd						
14- en 15-jarigen	75.3%	ns	51.5%	ns	60.7%	ns
16- tot 18-jarigen	74.8%		50.7%		59.0%	
Onderwijsvorm						
BSO	57.5%	0.15***	34.6%	0.20***	40.3%	0.26***
TSO	75.9%		53.7%		57.7%	
ASO	84.2%		58.6%		71.7%	

De opdeling naar verenigingen die al dan niet tot het jeugdwerk behoren is een ruwe en beleidsmatig interessante indeling, maar verhult belangrijke verschillen tussen verschillende types verenigingen.

TABEL 65: LIDMAATSCHAP (ORGANISEREND, ACTIEF OF PASSIEF LID) VAN VERSCHILLENDE VERENIGINGEN DIE BEHOREN TOT HET JEUGDWERK (ANOVA – MCA)

	Jeugd-beweging		Jongeren-beweging		Gemeente-lijk jeugdwerk		Gemeente-lijk jeugdwerk[52]		Jeugd-atelier, kunst-beoefening		Jeugdhuis	
	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β
Geslacht												
Jongen	17.5	ns	21.0	ns	26.6	ns	14.2	ns	5.9	0.07**	15.7	0.05*
Meisje	16.8		24.0		26.7		14.2		9.5		11.8	
Leeftijd												
14-15 jaar	20.9	0.08***	22.7	ns	22.9	0.07***	14.3	ns	8.9	ns	7.6	0.15***
16-18 jaar	14.5		22.2		29.2		14.2		6.8		18.1	
Vorm												
BSO	9.5	0.14***	14.2	0.13***	17.0	0.13***	9.5	0.08***	3.7	0.13***	9.8	0.07*
TSO	16.2		21.8		28.1		16.1		5.3		14.8	
ASO	22.0		27.4		31.1		15.7		11.3		15.5	

51 Deze gemiddelde scores kunnen worden geïnterpreteerd als gecontroleerde percentages

52 Zonder jeugd(muziek)atelier, jeugdgroepen voor kunstbeoefening en jeugdhuis

Zeventien procent van de veertien- tot achttienjarigen is organiserend, actief of passief lid van een jeugdbeweging en tweeëntwinig procent van een jongerenbeweging. Wanneer we enkel de organiserende en actieve leden in beschouwing nemen daalt het lidmaatschap van de jongerenbewegingen tot 14 procent. Zowel in de jeugd- als jongerenbewegingen zijn er evenveel mannelijke als vrouwelijke leden. Naar leeftijd zijn er daarentegen grote verschillen. Meer dan een vijfde van de 14- tot 15-jarigen is lid van een jeugdbeweging tegen 15 procent van de zestienplussers. Ook bij de jongerenbeweging is er een daling van het aantal organiserende en actieve leden naarmate jongeren ouder worden. Terwijl 17 procent van de 14- tot 15-jarigen een engagement heeft in een jongerenbeweging, daalt dit tot 12 procent bij de 16- tot 18-jarigen. Het aantal passieve leden neemt daarentegen toe met de leeftijd. Zowel jeugd- als jongerenbewegingen recruteren dubbel zoveel jongeren uit het ASO dan het BSO. Terwijl respectievelijk 10 en 14 procent van de BSO-jongeren organiserend, actief of passief lid is van respectievelijk een jeugd- of jongerenbeweging, is dit bij de ASO-jongeren respectievelijk 22 en 27 procent. De jongeren uit het technisch onderwijs nemen een tussenpositie in.

Meer dan een kwart van de jongeren neemt momenteel deel aan een gemeentelijk jeugdwerkinitiatief. Onder de noemer gemeentelijk jeugdwerkinitiatief worden de speelpleinwerkingen, spelanimatie-initiatieven, grabbelpas, SWAP-pas, tienerwerking, roefel-dagen, jeugd(muziek)ateliers, jeugdgroepen voor kunstbeoefening en de jeugdhuizen gerekend. Evenveel meisjes als jongens engageren zich in deze initiatieven. Wanneer we enerzijds de jeugd(muziek)ateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening en anderzijds de jeugdhuizen apart beschouwen, blijkt dat meisjes vaker deelnemen aan de eerste soort jeugdwerkinitiatief en jongens vaker lid zijn van een jeugdhuis. De gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven als geheel worden vaker gefrequenteerd door de 16-plussers wat volledig op naam van de jeugdhuizen geschreven kan worden. Terwijl 8% van de 14- en 15-jarigen lid is van een jeugdhuis is dit bij de 16- tot 18-jarigen 18 procent. Jongeren uit het BSO nemen veel minder vaak deel aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven dan TSO- en ASO-jongeren. Dit is het geval voor alle initiatieven die hiertoe gerekend worden. De verschillen zijn echter het grootst wat de jeugd(muziek)ateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening betreft.

De verenigingen buiten het jeugdwerk die het meeste jongeren aanspreken, zijn de sportverenigingen, culturele verenigingen en de hobbyclubs. Dat jongens vaker lid zijn van verenigingen die niet tot het jeugdwerk behoren, is voornamelijk te verklaren door hun zeer sterke vertegenwoordiging in de sportverenigingen. De helft van de jongens is lid van een sportvereniging tegen ‘slechts’ een derde van de meisjes. Deze ondervertegenwoordiging van meisjes wordt evenwel gedeeltelijk gecompenseerd door het grotere engagement van meisjes in culturele verenigingen. De geslachtsverschillen zijn hier zelfs nog

groter dan in de sportverenigingen. Meer dan een vijfde van de meisjes is lid van een culturele vereniging. Met hun acht procent zitten de jongens hier ver onder. De hobbyclubs recruteren evenveel jongens dan meisjes. De sportverenigingen en –clubs kennen vooral veel succes bij de 14- en 15-jarigen. Hun populariteit neemt af, naarmate jongeren ouder worden. 46 procent van de 14- en 15-jarigen is lid van een sportvereniging. Ook de zestienjarigen zijn nog vaak lid van een sportvereniging (45%). Na deze leeftijd keren jongeren de sportverenigingen de rug toe. Van de zeventien- en achttienjarigen heeft respectievelijk 38 en 35 procent nog een engagement in een sportvereniging. In de culturele verenigingen en hobbyclubs zijn er geen leeftijdsverschillen. Naar onderwijsvorm daarentegen zijn er zowel in de sport, culturele en hobbyverenigingen grote verschillen. De sportclubs recruteren dubbel zoveel uit het ASO dan het BSO. Meer dan de helft van de ASO-jongeren is lid van sportvereniging, tegen slechts een kwart van de BSO-jongeren. De hobbyclubs hebben drie keer zoveel leden uit het ASO (7%) dan het BSO (2%). De discrepantie is nog het grootst in de culturele verenigingen die vier keer zoveel jongeren uit het ASO aantrekken dan jongeren uit het BSO. Slechts 5 procent van de BSO jongeren is lid van een culturele vereniging tegen meer dan een vijfde van de ASO jongeren.

TABEL 66: LIDMAATSCHAP (ORGANISEREND, ACTIEF OF PASSIEF LID) VAN VERENIGINGEN BUITEN HET JEUGDWERK (ANOVA – MCA)

	Sport		Cultuur		Hobby	
	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β
Geslacht						
Jongen	50.0%	0.16***	7.7%	0.20***	6.0%	ns
Meisje	33.8%		21.5%		4.9%	
Leeftijd						
14-15 jaar	46.3%	0.07***	14.4%	ns	6.3%	ns
16-18 jaar	39.1%		14.5%		4.9%	
Onderwijsvorm						
BSO	25.1%	0.21***	5.0%	0.19***	2.4%	0.09***
TSO	43.3%		11.6%		5.4%	
ASO	50.7%		21.3%		7.2%	

10.1.14 Sportbeoefening

Omdat het beoefenen van sport, zowel binnen als buiten clubverband, een belangrijke bezigheid blijkt te zijn bij jongeren, leek het ons interessant een beeld te schetsen van welke sporten populair zijn. We legden de jongeren een lijst van sporten voor waarvan ze konden aangeven of ze de sport al dan niet beoefenden. Als ze een sport beoefenden, hadden de jongeren de mogelijkheid aan te geven of ze de desbetreffende sport al dan niet in clubverband doen. Indien ze de sport niet in clubverband uitoefenden, werd er nog een

onderscheid gemaakt tussen het sporten op inidividuele basis of in groep met vrienden of familie.

De populairste sport is zwemmen. Twee op drie jongeren beoefent deze sport. Het is een sport die men eerder niet in clubverband beoefent maar wel met anderen of in groep. Het verplichte schoolzwemmen kan hier een verklaring voor zijn. Op de tweede plaats komt het fietsen, wielrennen en het mountainbiken. Ook lopen is populair en behaalt een derde plaats. Deze sporten beoefent men eveneens voornamelijk buiten clubverband. De vierde plaats wordt ingenomen door voetbal. De helft van de jongeren beoefent deze sport. Het is de sport die het vaakst in clubverband wordt gedaan.

TABEL 67: SPORTBEOEFENING

		nee	in club-verband	alleen	met anderen
V79.2	Zwemmen	33.2	2.4	11.4	52.9
V79.12	Fietsen, wielrennen, mountainbike	39.9	1.0	18.8	40.2
V79.5	Lopen	48.9	2.7	23.9	24.5
V79.1	Voetbal	50.7	13.6	2.6	33.1
V79.21	Wandelen	52.0	0.2	8.7	39.0
V79.20	Basketbal	59.0	3.4	3.5	34.1
V79.22	Schaatsen	61.9	0.1	1.9	36.1
V79.3	Badminton	62.5	2.3	2.0	33.2
V79.9	Tennis	67.2	5.8	2.3	24.7
V79.10	Tafeltennis	68.0	0.9	1.3	29.7
V79.6	Fitness/aerobics	69.6	2.7	8.1	19.6
V79.25	Skieën, snowboarden	69.8	1.1	1.7	27.5
V79.7	Dans	70.4	7.2	5.1	17.4
V79.26	Skaten, skeelen	71.8	0.1	5.1	23.0
V79.11	Zaalvoetbal	74.8	2.7	1.0	21.5
V79.17	Volleybal	77.0	3.0	0.8	19.2
V79.14	Gamnastiek/turnen	83.8	3.0	1.9	11.2
V79.18	Hockey	88.7	0.9	0.4	10.0
V79.4	Zeilen, roeien, surfen	89.1	1.4	1.8	7.7
V79.15	Vechtsport	89.4	4.0	1.1	5.4
V79.16	Handbal	89.6	0.8	0.4	9.3
V79.8	Paardrijden	90.1	2.7	2.2	5.0
V79.13	Atletiek	90.4	1.2	2.1	6.3
V79.23	Motosport	91.7	0.3	1.8	6.2
V79.19	Korfbal	96.2	0.4	0.0	3.5
V79.24	Duivensport	99.1	0.1	0.2	0.6

Op basis van discriminantanalyses zochten we naar verschillen tussen jongens en meisjes, tussen de verschillende onderwijsvormen en de verschillende leeftijdsgroepen. De typische jongenssporten zijn op de eerste plaats zaalvoetbal gevolgd door voetbal, basketbal, tafeltennis, motosport, gevechtsport, hockey en atletiek. Typische meisjessporten zijn dans, wandelen, schaatsen, paardrijden, gymnastiek of turnen en badminton. Op basis van hun sportbeoefening kunnen we in 81.9% van de gevallen correct voorspellen of het

om een jongen of een meisje gaat. Jongens zijn minder voorspelbaar (78.2%) dan meisjes (85.8%).

Ook naar onderwijsvorm zijn er verschillen, hoewel deze kleiner zijn dan de genderverschillen. Typische ASO-sporten zijn skieën en snowboarden, tafeltennis, badminton, lopen, volleybal, basketbal, tennis, zeilen, roeien, surfen, atletiek en wielrennen. Typische BSO-sporten zijn motosport, zaalvoetbal, gevechtsport, fitness en aerobics, korfbal en dans. In totaal kunnen we van 65.4% van de jongeren de gevolgde onderwijsvorm juist inschatten op basis van de sporten die ze beoefenen. De sportbeoefening van jongeren uit het beroepsonderwijs (74.0% juist geklasseerd)s veel typischer dan deze van jongeren uit het algemeen secundair onderwijs (60.6% uist geklasseerd).

Hoewel de laatste decennia vele sporten gedemocratiseerd zijn, heeft de sociaal-economische status van de ouders nog altijd een invloed op de sporttakvoorkeur (tabel 68). Net zoals in het onderzoek van Scheerder, Taks, et al. (2002) zien we duidelijke verschillen in de specifieke sportsmaken al naargelang het scholingsniveau en het beroep van de ouders. De hoge statussporten zijn zeilen, roeien of surfen, skieën of snowboarden, tafeltennis en tennis. De lagestatussporten zijn duivensport, korfbal, motosport en handbal.

TABEL 68: ORDENING VAN SPORTDISCIPLINES NAAR DE SOCIAAL-ECONOMISCHE STATUS VAN DE OUDERS

	Sociaal-economische status van de ouders
Zeilen, roeien, surfen	0.37
Skieën, snowboarden	0.35
Tafeltennis	0.13
Tennis	0.11
Volleybal	0.09
Badminton	0.06
Skaten, skeelen	0.06
Basketbal	0.02
Paardrijden	0.01
Schaatsen	0.00
Zwemmen	-0.01
Lopen	-0.01
Fietsen, wielrennen, mountainbike	-0.04
Voetbal	-0.05
Wandelen	-0.05
Dans	-0.07
Atletiek	-0.08
Vechtsport	-0.12
Gymnastiek/turnen	-0.14
Hockey	-0.16
Fitness, aerobics	-0.17
Zaalvoetbal	-0.18
Handbal	-0.19

Motosport	-0.24
Korfbal	-0.26
Duivensport	-0.64

Alle sporten worden vaker beoefent door de 14- en 15-jarigen dan door de 16-plussers. Enkel fitness en aerobics en motosport zijn populairder bij de zestienplussers. Dat jongeren meer met hun uiterlijk bezig zijn naarmate ze ouder worden en de leeftijdsgrens van 16 voor een motorijbewijs zijn hier niet vreemd aan.

Er zijn eveneens verschillen in de manier waarop jongeren de sporten beoefenen. Sporten in clubverband is vooral populair bij jongens, ASO-jongeren en de jongste leeftijdsgroep (tabel 69).

TABEL 69: PERCENTAGE BEOEFENAARS

	Sporten in clubverband	Sporten buiten clubverband met anderen	Sporten buiten clubverband alleen
Sporten in clubverband	44.7	89.3	51.7
Jongens	48.6	90.8	54.9
Meisjes	40.6	87.7	48.4
	P=0.00	P=0.02	P=0.00
BSO	27.2	84.5	48.1
TSO	46.1	89.6	50.6
ASO	54.5	91.6	54.5
	P=0.00	P=0.00	P=0.08
14-15 jarigen	52.4	89.0	54.0
16-18 jarigen	39.4	89.4	50.2
	P=0.00	P=0.43	P=0.07

Het zou best kunnen dat er een samenhang terug te vinden is in al deze sportdisciplines, in die zin dat jongeren die zich engageren in één sport, ook actief zijn in andere sportdisciplines. De hoofcomponentenanalyse bevestigt het aanzwengelend karakter van het beoefenen van sporten. Jongeren maken hierin geen onderscheid tussen ploegsporten of individuele sporten (tabel 70).

TABEL 70: SPORTDISCIPLINES

		Nee	Club	alleen	groep	Lading	α
V79.2	Zwemmen	33.2	2.4	11.4	52.9	0.45	0.78
V79.12	Fietsen, wielrennen, mountainbike	39.9	1.0	18.8	40.2	0.42	0.79
V79.5	Lopen	48.9	2.7	23.9	24.5	0.50	0.78
V79.1	Voetbal	50.7	13.6	2.6	33.1	0.44	0.79
V79.20	Basketbal	59.0	3.4	3.5	34.1	0.62	0.77
V79.22	Schaatsen	61.9	0.1	1.9	36.1	0.42	0.79
V79.3	Badminton	62.5	2.3	2.0	33.2	0.50	0.78
V79.9	Tennis	67.2	5.8	2.3	24.7	0.44	0.79
V79.10	Tafeltennis	68.0	0.9	1.3	29.7	0.55	0.78
V79.11	Zaalvoetbal	74.8	2.7	1.0	21.5	0.47	0.78
V79.17	Volleybal	77.0	3.0	0.8	19.2	0.62	0.78
V79.14	Gymnastiek, turnen	83.8	3.0	1.9	11.2	0.49	0.79
V79.18	Hockey	88.7	0.9	0.4	10.0	0.58	0.78
V79.16	Handbal	89.6	0.8	0.4	9.3	0.63	0.78
V79.13	Atletiek	90.4	1.2	2.1	6.3	0.43	0.79
V79.19	Korfbal	96.2	0.4	0.0	3.5	0.45	0.79
					Eigenwaarde	4.1	
				% verklaarde variantie		25.6	
					Cronbach's α		0.79

Op basis van de hoofdcomponentenanalyse maakten we een algemene maat aan die de sportiviteit van jongeren meet. De sportieve jongeren zijn voornamelijk jongens, jongeren die les volgen in het ASO en de 14- tot 15-jarigen (zie tabel 71). Maar er is meer. Het zijn vooral de 16- tot 18-jarige meisjes die de sport de rug toekeren. In tegenstelling tot de bevindingen van Scheerder (Scheerder, Taks et al., 2002; JL, 2004) dat het vooral de meisjes uit het beroepssecundair onderwijs zijn die weinig aan sport doen, vinden wij geen significant interactie-effect van geslacht met de gevolgde onderwijsvorm.

TABEL 71: ANOVA OP DE FACTOR MET SPORTDISCIPLINES

		N	Bruto-effect	Netto-effect	β
Interactieterm	14-15 jaar, jongen	349	0.15	0.14	0.17***
Leeftijd * sekse	14-15 jaar, meisje	329	0.07	0.04	
	16-18 jaar, jongen	505	0.12	0.14	
	16-18 jaar, meisje	485	-0.25	-0.25	
Onderwijsvorm	BSO/DBSO/Modulair	433	-0.09	-0.09	0.08**
	TSO	460	-0.03	-0.04	
	ASO/KSO	774	0.09	0.09	
R^2					3.4%

Conclusie

Zwemmen, fietsen/wielrennen, lopen en voetbal zijn de populairste sporten met meer dan de helft van de veertien- tot achttienjarigen die deze sporten beoefent. De populairste teamsport is zonder twijfel voetbal. Teamsporten zijn vooral populair bij jongens, jongeren uit het ASO en de jongere adolescenten. Net als bij de vrijetijdsactiviteiten in het algemeen, onderscheiden we binnen de sporttakken typische jongens- en meisjessporten. Ook naar onderwijsvorm zijn er verschillen die eveneens tot uiting komen in de invloed van de sociaal-economische status van de ouders op de voorkeur voor een bepaalde sporttak.

Tenslotte wijzen we op het zelfaanzwengelend karakter van het beoefenen van sporten. Het beoefenen van één sport, brengt het engagement in andere sporten teweeg. Dit is een positief gegeven maar houdt eveneens gevaren in. Jongens, jongeren uit het ASO en jongadolescenten zetten vaker de stap naar het beoefenen van sporten, zodat juist deze jongeren gestimuleerd worden om zich ook in andere sporten te engageren. Vooral 16- tot 18-jarige meisjes en BSO-jongeren vallen op deze manier uit de boot.

10.1.15 Gepercipieerde beperkingen

Voor jong-adolescenten is de belangrijkste reden om te participeren het leren van nieuwe vaardigheden en het hebben van plezier. In de latere adolescentie engageert men zich eerder in vrijetijdsactiviteiten omwille van expressieve redenen zoals de sociale contacten en minder voor de activiteit zelf (Hultsman, 1993b). Deze motivaties zijn belangrijk in het licht van de studie van beperkingen die men ervaart om niet te participeren.

In de literatuur (Crawford en Godbey, 1987; Henderson, Stalnaker et al., 1988; Jackson, 1990) maakt men een onderscheid tussen twee grote categorieën van beperkingen: mensen die willen participeren maar voor wie bepaalde factoren (*intervening constraints)* hun participatie tijdelijk of permanent beperkt en de *antecedent constraints* die eerder vrijetijds*voorkeuren* negatief beïnvloeden dan de participatie zelf. In dit laatste geval gaat het om mensen die niet willen participeren (Jackson en Dunn, 1988; Jackson en Dunn, 1991; Hultsman, 1993b)

Het niet (meer) participeren wordt vaak beinvloed door drie grote socialisatieagenten: ouders, significante andere volwassenen (leiders, coaches, ...) en leeftijdsgenoten. Bij jongadolescenten zijn ouders de socialisatieagenten bij uitstek die gedragspatronen en basiswaarden overbrengen naar hun kinderen (McMeeking en Purkayastha, 1995; Zeijl, te Poel et al., 2000; Howard

en Madrigal, 1990). Als kinderen ouder worden, neemt de invloed van de ouders af en worden deze waarden versterkt en nieuwe worden verworven als resultaat van interactie met andere volwassenen en leeftijdsgenoten. De waarden die verschaft worden door deze verschillende socialisatieagenten helpen kinderen een oordeel te vormen en beslissingen te nemen, ook over hun betrokkenheid in vrijetijdskeuzes (Hultsman, 1993a)

Ouders worden ervaren als de sterkste menselijke invloed in de beslissing niet deel te nemen aan een activiteit waarin men interesse heeft. Jongens halen dit meer aan als reden om niet te participeren dan meisjes. Terwijl jongens voelden dat ouders en leeftijdsgenoten een grotere rol speelden in hun beslissing om niet deel te nemen, percipieerden meisjes leiders als een meer beperkende kracht (Hultsman, 1993a). De sociale agenten blijken een grotere invloed te hebben om niet deel te nemen aan sportactiviteiten dan aan andere activiteiten ((Hultsman, 1993a). Zo vonden Green en Chalip (1997) dat de ouders de initiële beslissing namen om hun kinderen in te schrijven in sportprogramma's en dat de aanmoediging van de ouders van groot belang was voor de blijvende betrokkenheid in sportactiviteiten (Hoyle en Leff, 1997). Naast de ouderlijke invloed worden vervoersproblemen, de kost van de activiteit, tijdsgebrek en de perceptie van het niveau van de eigen vaardigheden, beschouwd als de belangrijkste redenen om niet te starten met een nieuwe activiteit. (Hultsman, 1993b). In hun onderzoek naar mogelijke oorzaken van de discrepantie tussen willen participeren en niet de mogelijkheden hebben om te participeren, vonden Garton en Pratt (1991) dat voornamelijk een reductie van geld en tijd een grotere participatie tot gevolg zou hebben.

Terwijl de ouderlijke invloed gepercipieerd wordt als de sterkste factor onder de socialisatieagenten om niet deel te nemen aan activiteiten, blijkt de gepercipieerde invloed van leiders en coaches de sterkste te zijn in het stoppen met activiteiten (Hultsman, 1993a). Naast het niet leuk vinden van de leiders, is ook tijdsgebrek een belangrijke reden om te stoppen met een activiteit (Hultsman, 1993b).

Hoewel de invloed van sociale agenten (ouders, leiders en peers) gepercipeerd wordt als een belangrijke factor voor jonge adolescenten[53] om niet (meer) te participeren, zijn er nog een heleboel andere beperkingen of constraints.

Constraints are "a subset of reasons for not engaging in a particular behavior" (Jackson en Dunn, 1988, p69). Therefore, "a constraints on leisure is something that limits or inhibits an individual's ultimate participation in a leisure activity" (Raymore en Godbey, 1994; p100). Jackson (Jackson, 1993) onderscheidde zes dimensies van individuele beperkingen: toegankelijkheid, sociale isolatie, persoonlijke redenen, kostprijs, tijdsbesteding en faciliteiten (Hultsman, 1995). Deze factoren kunnen ingepast worden in het model van

[53] Belangrijke beperkingen bij volwassenen zijn persoonlijke verplichtingen, kosten en arbeidsverplichtingen.

Crawford et al. (1991). Dit model omvat een duidelijk gedefinieerde hiërarchie van beperkingen, beginnend van factoren die de voorkeuren beïnvloeden naar factoren die de participatie zelf beïnvloeden. Dit hiërarchisch model werd zowel qua inhoud als qua proces empirisch getoetst en bevestigd (Raymore, Godbey et al., 1993). Het eerste niveau zijn de intrapersoonlijke beperkingen. Deze omvatten "individual psychological states and attributes which interact with leisure preferences rather than intervening between preferences and participation" (Crawford en Godbey, 1987: 122). Voorbeelden van intrapersoonlijke beperkingen zijn stress, depressie, religie, angst, gepercipieerde vaardigheden, en de subjectieve evaluatie van de geschiktheid voor de activiteiten. Alleen als de intrapersoonlijke beperkingen overwonnen worden, kan men het volgende stadium van beperkingen bereiken. De interpersoonlijke beperkingen werden oorspronkelijke opgevat als zijnde "the result of interpersonal interaction or the relationship between individuals' characteristics" (Crawford en Godbey, 1987: p123), maar kunnen beter begrepen worden als beperkingen die voorkomen wanneer mogelijke co-participanten beperkingen ondervinden om te participeren. Individuen kunnen een interpersoonlijke beperking ervaren als ze niet in staat zijn om een partner of vriend te vinden met wie ze kunnen deelnemen aan een activiteit. Tenslotte, eens de interpersoonlijke beperkingen overwonnen zijn, kan men te kampen hebben met "structurele" beperkingen. Dit type van beperkingen zijn "intervening factors between leisure preference and participation" (Crawford en Godbey, 1987). Financiën, beschikbaarheid van tijd en kansen zijn voorbeelden van structurele beperkingen.

De gemiddelde perceptie van beperkingen was het hoogst voor de structurele beperkingen, gevolgd door intrapersoonlijke en interpersoonlijke beperkingen. Structurele beperkingen worden vaker aangehaald door mensen met een hoger inkomen en scholingsniveau. Ze ervaren meer beperkingen omdat ze hogere verwachtingen en meer interesses hebben. Individuen met een laag inkomen en lagere scholing rapporteren minder beperkingen omdat ze minder interesse hebben in het participeren in nieuwe activiteiten. Mensen met een laag inkomen en lagere scholing halen dan ook vaker 'geen interesse' aan als reden om niet te participeren. Gebrek aan interesse wordt vaak geidentificeerd als een beperking, maar het is eerder symptomatisch voor een subset van andere beperkingen. Zo vonden Raymore et al (1994) dat participatie niet zozeer afhangt van de sociaal-economisch status van de ouders (geen verband tussen SES en interpersoonlijke en structurele beperkingen) maar dat jongeren uit gezinnen met een hogere status een positiever zelfbeeld hadden en minder intrapersoonlijke beperkingen (verlegenheid, zelfbewustheid) ervaarden. Ook meisjes ervaren meer intrapersoonlijke beperkingen dan jongens (verlegenheid, lager zelfvertrouwen, bevestiging van vrienden). Dit is zeker het geval voor sportactiviteiten en buitenshuisrecreatie (James, 2000; Culp, 1998). Het lager zelfbeeld van meisjes en jongeren uit de lagere sociale klasse maakt dat ze minder zelfvertrouwen hebben en minder avontuurlijk zijn in het uitproberen van nieuwe activiteiten (Raymore en Godbey, 1994)

Tenslotte wijzen we er nog op dat het ervaren van beperkingen niet altijd een obstakel is om te participeren. Mensen hanteren allerlei gedragsstrategieën zoals het aanpassen van de tijdsindeling, het ontwikkelen van noodzakelijke vaardigheden, aanpassen van interpersoonlijke relaties, verbeteren van financiën en het veranderen van de vrijetijdsverwachtingen. Ook de vrijetijdsactiviteiten zelf kunnen worden aangepast (Jackson en Rucks, 1995).

De huidige literatuur over participatie van jongeren maakt gewag van een zapcultuur met eerder kortdurende engagementen. Jongeren zouden dan weer eens lid zijn van de ene vereniging, dan weer van een andere vereniging. We hebben de jongeren dan ook gevraagd waarom ze uit een vereniging gestapt zijn. We hebben hier een onderscheid gemaakt tussen jongeren die vroeger lid zijn geweest van een vereniging die behoort tot het jeugdwerk en jongeren die vroeger geen lid zijn geweest van het jeugdwerk. Op deze manier kunnen we te weten komen of er verschillen zijn tussen de redenen die jongeren aanhalen om uit het jeugdwerk te stappen en uit een vereniging die niet tot het jeugdwerk gerekend wordt.

TABEL 72: REDENEN OM UIT EEN VERENIGING TE STAPPEN

	Totaal	Ex-leden van jw	Vroeger geen lid van jw
Geen tijd	31.0	30.6	31.3
Ik wou iets anders doen	29.3	27.4	30.5
Andere reden	26.7	26.2	27.0
Geen leuke begeleiding (**)	22.2	18.6	24.4
Ik voelde me er niet thuis	16.5	17.0	16.2
Andere leden niet leuk (*)	12.3	10.0	13.8
Ik moest kiezen tussen verschillende verenigingen (***)	11.9	7.4	14.8
Omdat ik teveel huiswerk had	10.1	10.8	9.7
Ik kende er niemand	6.4	7.0	6.0
Omdat ik gepest werd	4.1	5.2	3.5
Ik werk nu in mijn vrije tijd	3.0	2.6	3.3
Omdat ik verhuisd ben	2.7	2.2	2.9
Het was te ver en mijn ouders konden mij niet meer brengen	2.5	1.6	3.1
Het was te duur	1.9	1.4	2.3
Ik mocht niet meer van thuis	1.4	1.0	1.7
Omdat ik thuis moet helpen (**)	0.9	1.8	0.3
Het was niets voor jongens/meisjes	0.4	0.2	0.5

Uit tabel 72 blijkt dat tijdsdruk iets van alle leeftijden is. Bijna één derde van de jongeren geeft tijdsgebrek op als één van de redenen om uit een vereniging te stappen. Bijna 30 procent is uit een vereniging gestapt omdat ze iets anders wilden doen. De derde belangrijkste reden is een allegaartje van redenen zoals het feit dat ze zich te oud voelden (2.0%), geen zin meer hadden, het saai vonden, de activiteiten niet leuk waren (6.0%) en voor de sportverenigingen,

blessures (1.7%). Bijna een kwart van de jongeren is uit een vereniging gestapt omdat ze de begeleiding niet leuk vonden. We moeten hierbij opmerken dat er een verschil is tussen jongeren die uit een vereniging die behoort tot het jeugdwerk gestapt zijn en jongeren die uit een andere vereniging gestapt zijn. Deze laatste groep haalt deze reden vaker aan dan de ex-leden van het jeugdwerk. Andere belangrijke redenen om een lidmaatschap op te zeggen zijn het zich er niet thuis voelen (17%), geen leuke leden (12%), het moeten kiezen tussen verschillende verenigingen (12%) en de hoeveelheid huiswerk (10%). Het moeten kiezen tussen verschillende verenigingen wordt dubbel zoveel als reden opgegeven door jongeren die lid zijn geweest van een vereniging buiten het jeugdwerk (15%) dan de vroegere leden van het jeugdwerk (7%). Dit kan er op wijzen dat in vergelijking met leden van een vereniging buiten het jeugdwerk, jongeren hun lidmaatschap van het jeugdwerk vaker combineren met een ander lidmaatschap.

Er zijn eveneens verschillen naar leeftijd, geslacht en onderwijsvorm. De jongadolescenten halen vaker aan dat de leden en de begeleiding niet leuk zijn en dat ze niemand kennen in de vereniging. Bij de laat-adolescenten speelt tijdsgebrek door werken in de vrije tijd, te veel huiswerk en door de keuze voor andere activiteiten een belangrijkere rol. De beperkingen die meisjes ervaren om uit een vereniging te stappen zijn tijdsgebrek, te veel huiswerk, geen leuke leden en geen leuke begeleiding. Bovendien zeggen ze hun lidmaatschap ook op omdat ze er zich niet thuis voelen en omdat het niets voor meisjes is. Jongens stappen dan weer uit een vereniging omdat ze een keuze moesten maken tussen verschillende verenigingen. Tenslotte zijn er ook verschillen naar de onderwijsvorm. Terwijl ASO-jongeren hun lidmaatschap opgeven omwille van tijdsgebrek door te veel huiswerk, het moeten kiezen tussen verenigingen, geen leuke leden en begeleiding, stappen jongeren uit het BSO eerder uit een vereniging omdat ze werken in hun vrije tijd en omdat ze thuis moeten helpen.

Naast de redenen om een engagement in een vereniging op te zeggen, vroegen we de jongeren die van geen enkele vereniging lid zijn (30%) naar de redenen hiervan.

TABEL 73: REDENEN OM GEEN LID TE ZIJN VAN EEN VERENIGING

	%
Ik heb er geen behoefte aan, ik amuseer me zo ook	50.2
Het zegt me niets	45.8
Ik heb er geen tijd voor	30.7
Er is hier niets in de buurt	8.7
Ik wil daar niet aan vasthangen	7.5
Ik hou me liever op mijn eentje bezig	7.3
Ik heb er geen vrienden	5.2
Ik ken er geen	4.7
Andere	4.2
Ik mag niet van thuis	3.5

Dat kost te veel geld	2.8
Ik word overal gepest	1.1

De helft van de jongeren die van geen enkele vereniging lid is, zegt dat ze er geen behoefte aan hebben en dat ze zich zo ook amuseren. Voor 46 procent van de non-participanten zegt een vereniging hen niets. Net zoals uit het onderzoek van Garton en Pratt (1991), komt uit onze cijfers het tijdsaspect naar voren als een belangrijke hinderpaal. 31% van de jongeren zegt dat ze geen tijd hebben om naar een vereniging te gaan. Andere redenen om niet te participeren zijn het aanbod (er is hier niets in de buurt), de verplichting te moeten gaan (ik wil daar niet aan vasthangen) en het sociale aspect (ik hou me liever op mijn eentje bezig; ik heb er geen vrienden).

Jongeren uit het BSO, TSO en ASO halen dezelfde redenen aan om niet te participeren. Dat jongeren uit de lagere sociale klasse vaker zouden melden dat ze minder interesse hebben in het verenigingsleven, kunnen we dan ook niet bevestigen. De hypothese van Raymore en Godbey (1994) dat jongeren uit de lagere sociale klasse meer intrapersoonlijke beperkingen ervaren en hierdoor minder participeren, moeten we eveneens verwerpen. Jongeren uit het BSO voelen zich dan wel minder assertief, eenzamer en weten minder goed wat ze willen en wie ze zijn, maar dit verklaart niet de lagere participatie van BSO-jongeren in vergelijking met ASO-jongeren (zie ook later).

Er zijn wel verschillen naar geslacht en leeftijd. Voor meisjes is tijdsgebrek een grotere inhiberende factor dan voor jongens. Meisjes ervaren ook meer beperkingen van thuis uit omdat ze niet zouden mogen van hun ouders. Meisjes zeggen eveneens dat ze zich liever op hun eentje bezig houden, wat een aanwijzing zou kunnen zijn van intrapersoonlijke beperkingen. Jongens zeggen vaker overal gepest te worden, dat ze zich niet willen binden, dat het hen niets zegt en dat ze er geen vrienden hebben. Terwijl bij meisjes blijkbaar meer druk van externe factoren ervaren wordt, spelen bij jongens de persoonlijke kenmerken een grotere rol.

De redenen die meisjes aanhalen om niet te participeren, komen grotendeels overeen met de beperkingen die 14- en 15-jarigen ervaren. Ze zeggen vaker dat ze niet mogen van thuis en dat ze zich liever in hun eentje bezig houden. Dit zou er op kunnen wijzen dat de jong-adolescenten vaker participeren omwille van de activiteit op zich en niet zozeer omwille van de sociale contacten, zoals de 16- tot 18-jarigen. Bij deze laatste groep speelt tijdsgebrek en de kostprijs een belangrijke rol om niet te participeren.

Concluderend kunnen we stellen dat de bevindingen uit de literatuur grotendeels worden bevestigd. Leiders spelen een belangrijkere rol in iemands beslissing om te stoppen met een activiteit terwijl ouders een sterkere rol spelen in het beïnvloeden van de beslissing van de jonge adolescent om niet te participeren in een nieuwe activiteit (Hultsman, 1993a; Hultsman, 1993b).

10.1.16 Evaluatie van de leden van jeugdbewegingen

Om ons een idee te vormen van de manier waarop leden van jeugdbewegingen geëvalueerd worden, maakten we een schaal die peilt naar het beeld dat jongeren hebben van de leden van jeugdbewegingen en hun bedoelingen. Jongeren evalueren leden van jeugdbewegingen op basis van twee criteria. Enerzijds kijken ze naar de positieve bedoelingen van de leden. Zijn ze van oordeel dat het jongeren zijn met een bepaald doel voor ogen? Vinden ze dat ze rekening houden met de mening van andere jongeren? Anderzijds schatten ze de leden kritisch in. Vindt men dat leden van jeugdbewegingen kinderachtig doen en dat ze bijvoorbeeld enkel buiten mogen komen om naar de jeugdbeweging te gaan?

TABEL 74: BEELDVORMING JEUGDBEWEGINGSJONGEREN - PERCENTAGES[54]

Var	De leden van de jeugdbeweging …	-	-/+	+
V54.3	zijn jongeren die bepaalde zaken willen realiseren, willen organiseren	7.6	35.9	56.5
V54.1	Zijn jongeren die verantwoordelijkheid willen opnemen	13.0	38.3	48.7
V54.10	zijn jongeren die rekening houden met de mening van andere jongeren	9.4	42.7	48.0
V54.7	zijn jongeren die op de hoogte willen blijven van wat er in de gemeente gebeurt	29.3	43.5	27.2
V54.4	zijn jongeren die zich willen inzetten voor een betere wereld	26.3	47.6	26.2
V54.11	zijn jongeren die het later ver zullen schoppen	28.6	55.4	16.0
V54.14	**zien er stom uit in hun uniform**	59.9	20.6	19.4
V54.13	**zijn jongeren die stomme spelletjes spelen**	68.1	22.8	9.1
V54.9	**zijn jongeren die belachelijk en kinderachtig doen**	72.6	20.7	6.7
V54.2	**zijn jongeren die anders niet mogen buitenkomen van hun ouders**	76.3	17.4	6.4
V54.12	**zijn saaie jongeren**	75.1	19.0	5.9
V54.5	**zijn softies**	77.3	17.7	5.1

De beeldvorming over de leden van jeugdbewegingen is vrij positief. Een ruime meerderheid is van mening dat de leden jongeren zijn die iets willen realiseren en organiseren en hiervoor ook hun verantwoordelijkheid willen opnemen. Ze worden ook gepercipieerd als jongeren die rekening houden met de mening van anderen. Blijkbaar is het beeld van de leden van jeugdbewegingen er één van jongeren die graag dingen organiseren waarvoor samenwerking met anderen nodig is. Hoewel men van mening is dat het om geëngageerde jongeren gaat, is de betrokkenheid bij de gemeente of de wereld minder vanzelfsprekend. Ook over de positieve gevolgen die participatie in jeugdbewegingen kunnen hebben voor het latere leven is er minder eensgezindheid. Slechts 16% is van oordeel dat het om jongeren gaat die het later ver zullen schoppen.

[54] Negatieve perceptie van jeugdbewegingsjongeren: α=0.84; positieve perceptie van jeugdbewegingsjongeren: α=0.73

De stellingen die de negatieve beeldvorming van leden van de jeugdwegingen meten, geven duidelijk weer dat de leden niet negatief geëvalueerd worden door de 14- tot 18-jarigen. Slechts vijf tot tien procent van de jongeren vindt dat de jeugdbewegingsjongeren stomme spelletjes spelen, belachelijk doen, enkel mogen buitenkomen om naar de jeugdbeweging te gaan, saai en softies zijn. Over het uitzicht van het uniform is men kritischer. Één vijfde van de jongeren vindt dat de leden er stom uitzien in hun uniform.

We zouden kunnen veronderstellen dat jongeren die lid zijn van een jeugdbeweging de leden positiever evalueren dan de jongeren die geen lid zijn van een jeugdbeweging. Niets is minder waar. De positieve beeldvorming over jeugdbewegingsjongeren is hetzelfde bij de leden als bij de niet-leden. Jongeren die geen lid zijn van een jeugdbeweging hebben echter wel een hogere negatieve perceptie (gemiddelde van 32 op 100) van jeugdbewegingsjongeren dan jongeren die wel lid zijn (gemiddelde van 23 op 100).

10.1.17 Formele participatie : Inhoudelijke klassificatie

Op basis van het lidmaatschap van de jongeren, gaan we op zoek naar verschillende types verenigingen. Het is namelijk niet ondenkbaar dat het lidmaatschap van bepaalde verenigingen vaker in combinatie voorkomt dan andere verenigingen. Om de verbanden tussen de verschillende soorten verenigingen op te sporen, gaan we op zoek naar patronen of onderliggende structuren in de participatie van jongeren in het verenigingsleven. Via een hoofdcomponentenanalyse met oblieke rotatie op alle verenigingen zochten we naar associaties tussen verenigingen. Deze analyse resulteert in een vierdimensionale oplossing waarbij we verbanden tussen de dimensies toelieten. Jongeren kunnen namelijk van verschillende types verenigingen lid zijn.

TABEL 75: HOOFDCOMPONENTENANALYSE LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN (OBLIEKE ROTATIE-STRUCTUURMATRIX)

	Jongeren-gecentreerde verenigingen	Sociale verenigingen	Jeugdwerk en cultuur	Ontspannings-vereniging
Vereniging verbonden aan een café	**0.60**	-0.07	-0.06	0.04
Buurt- of wijkwerking of vereniging	**0.58**	-0.13	0.11	-0.08
Jeugdhuis, jeugdclub	**0.53**	-0.06	0.21	-0.13
Tijdelijke organisaties	**0.52**	-0.17	0.26	-0.27
Fanclub	**0.40**	-0.13	-0.04	-0.03
Derdewereldorganisatie	0.10	**-0.74**	0.23	-0.09
Mensenrechtenorganisatie	0.05	**-0.73**	0.08	-0.01
Vredesorganisatie	0.25	**-0.58**	0.01	-0.22
Milieu-, natuur- of dierenrechtenvereniging	0.14	**-0.48**	0.23	-0.01
Jeugdatelier,jeugdgroep kunst	0.04	-0.17	**0.66**	-0.13
Culturele verenigingen	-0.01	-0.17	**0.60**	0.00
Gemeentelijk jw initiatief zonder JH,Jatelier	0.42	-0.11	**0.48**	-0.14
Jeugdbewegingen	0.01	-0.03	**0.44**	0.05
Jongerenbewegingen	0.21	-0.16	**0.40**	-0.07
Jeugdraad, Kindergemeenteraad	0.23	0.06	**0.34**	-0.28
Sportvereniging of -club	0.23	-0.16	0.16	**0.49**
Jongerenuitwisselingsprogrammas	0.20	-0.11	**0.20**	**-0.47**
Vereniging die anderen helpt	0.14	**-0.29**	0.09	**-0.47**
Antiracistische organisatie	0.16	**-0.36**	0.07	**-0.38**
Hobbyclubs	0.31	-0.18	0.23	**0.37**
Doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven	**0.24**	-0.10	0.23	**-0.27**
Religieuze of levensbeschouwelijke organisatie	0.09	-0.08	0.06	**-0.23**
Eigenwaarde (niet geroteerd)	2.88	1.47	1.31	1.19
Eigenwaarde (geroteerd)	2.08	2.11	1.94	1.37
% verklaarde variantie (niet geroteerd)	13.0	6.7	5.9	5.4

De eerste dimensie is grotendeels een groepering van verenigingen waar jongeren zelf veel verantwoordelijkheid dragen en waar niet direct sprake is van begeleiding van (jong)volwassenen. Vaak ontstaan deze organisaties vanuit de basis en worden ze niet zozeer georganiseerd van bovenaf. Roberts en Parsell (1994) refereren naar dit type vereniging als 'peer-centred' of 'jongerengecentreerde' verenigingen. Op deze dimensie laden het lidmaatschap van verenigingen verbonden aan een café, het engagement in buurt- of wijkwerkingen, het lidmaatschap van jeugdhuizen of –clubs, het engagement in tijdelijke organisaties en het lidmaatschap van fanclubs.

Op de tweede dimensie laden de nieuwe sociale bewegingen als mensenrechtenorganisaties, milieubewegingen, vredesorganisaties en derdewereldverenigingen het hoogst. Antiracistische organisaties en verenigingen die anderen helpen laden iets minder hoog, maar voldoende om ze op te nemen op deze dimensie. Deze dimensie groepert dus voornamelijk vrij

doelgerichte organisaties, die een bepaald tastbaar maatschappelijk doel voor ogen hebben.

De derde dimensie groepeert zowel culturele organisaties behorende tot het jeugdwerk (jeugdateliers en jeugdgroepen voor kunstbeoefening) als buiten het jeugdwerk (culturele verenigingen). Ook de jeugdbewegingen, jongerenorganisaties en de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven (zonder jeugdhuis) laden op deze component. Daarom wordt deze dimensie omgedoopt tot participatie in de jeugdwerk- en culturele verenigingen.

De laatste dimensie omvat zowel hobby- als sportverenigingen. Dit type vereniging wordt gekenmerkt doordat ze een specifieke activiteit aanbieden en geven het de naam 'ontspanningsverenigingen'. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat bijvoorbeeld jeugdbewegingen geen ontspanningsfunctie hebben, maar ze streven niet zozeer naar specifieke vaardigheden mar naar vorming op diverse gebieden. Jongeren die lid zijn van deze ontspanningsverenigingen, participeren niet aan jongerenuitwisselingsprogramma's en nemen niet deel aan verenigingen die anderen helpen en antiracistische organisaties.

Eerder onderzoek toonde aan dat van een vervlakking van de culturele verschillen tussen de seksen (nog) geen sprake is, en dat men wel degelijk kan spreken van een meisjes- en een jongenscultuur (Elchardus, 1999). Meisjes en jongens houden er verschillende opvattingen op na. Zo vertonen meisjes een grotere zorgzaamheid, een hogere sociale betrokkenheid. Ze beschouwen de wereld minder als een strijdtoneel, waarin iedereen handelt naar eigenbelang. Ze stellen zich dan ook solidairder op, streven meer naar maatschappelijke gelijkheid, … Meisjes hebben ook andere opvattingen over het zelf. Ze geloven in de oprechtheid in relaties met anderen, ze streven naar het ontwikkelen van eigen creativiteit en persoonlijkheid (Elchardus, 1999; Stevens en Elchardus, 2001). Dat jongens vrijer gelaten worden in hun vrije tijd en vaker participeren in losse verbanden of peer-centred activiteiten zonder begeleiding van (jong)volwassenen, terwijl meisjes vaker deelnemen aan georganiseerde activiteiten, werd reeds meermaals bevestigd in eerder onderzoek (Roberts en Parsell, 1994; Bartko en Eccles, 2003; Zeijl, te Poel et al., 2000; James, 2001). Deze verschillen vertalen zich ook in het engagement in verenigingen (zie tabel 76) . In alle vier de soorten organisaties zijn er grote verschillen in participatie tussen jongens en meisjes.

TABEL 76: FORMELE NETWERKEN NAAR GESLACHT, ONDEWIJSVORM EN LEEFTIJD

	organiserend lid / vrijwilliger	actief lid	passief lid	vroeger lid	nooit lid geweest

Peer-centred organisaties		**4.6**	**14.5**	**6.4**	**11.1**	**63.5**
Geslacht	Jongen	5.0	16.4	7.7	9.3	61.6
χ^2=16.1; df=4; p=0.003	Meisje	4.1	12.4	5.1	13.0	65.3
Onderwijsvorm	BSO	3.9	15.3	4.3	13.9	62.6
χ^2=10.0; df=8; p=0.266	TSO	5.3	14.1	7.0	11.4	62.2
	ASO	4.4	13.9	6.8	9.6	65.2
Leeftijd	14	0.8	12.0	3.6	10.9	72.7
χ^2=73.0; df=16; p=0.000	15	3.8	10.8	4.4	9.0	72.1
	16	4.0	15.4	7.4	10.0	63.1
	17	4.8	15.3	8.7	13.2	58.1
	18	9.3	18.7	8.2	12.5	51.3
Lidmaatschap van sociale bewegingen		**0.8**	**3.9**	**6.5**	**9.1**	**79.6**
Geslacht	Jongen	0.6	2.9	6.2	7.5	82.8
χ^2=14.0; df=4; p=0.007	Meisje	1.2	4.9	6.9	10.6	76.4
Onderwijsvorm	BSO	0.7	2.3	3.8	9.5	83.7
χ^2=32.5; df=8; p=0.00	TSO	0.4	2.5	5.2	8.1	83.8
	ASO	1.1	5.6	9.0	9.5	74.7
Leeftijd	14	1.1	5.5	6.4	8.8	78.2
χ^2=13.1; df=16; p=0.667	15	0.6	3.9	7.9	6.5	81.1
	16	0.6	4.0	5.7	9.1	80.6
	17	0.9	3.0	6.9	9.3	79.9
	18	1.1	2.8	5.9	11.8	78.4
Jeugdwerk en culturele verenigingen		**7.4**	**36.2**	**6.7**	**33.8**	**15.8**
Geslacht	Jongen	5.9	32.7	6.6	35.1	19.7
χ^2=30.5; df=4; p=0.00	Meisje	9.1	40.0	6.8	32.4	11.7
Onderwijsvorm	BSO	3.2	22.3	5.9	43.4	25.2
χ^2=131.2; df=8; p=0.000	TSO	10.5	32.1	7.8	36.5	13.1
	ASO	7.3	47.5	6.6	26.8	11.7
Leeftijd	14	3.1	50.3	5.1	25.8	15.7
χ^2=116.1; df=16; p=0.000	15	3.5	46.5	5.8	32.1	12.1
	16	7.8	34.9	7.5	34.9	15.0
	17	8.8	26.6	9.1	37.2	18.4
	18	13.8	22.3	6.5	39.3	18.1
Ontspanningsverenigingen		**1.6**	**40.2**	**1.4**	**30.9**	**25.8**
Geslacht	Jongen	1.7	47.0	1.8	28.9	20.6
χ^2=44.8; df=4; p=0.000	Meisje	1.4	33.1	1.1	33.1	31.3
Onderwijsvorm	BSO	0.2	24.5	1.4	34.5	39.5
χ^2=101.0; df=8; p=0.000	TSO	2.1	41.3	1.3	30.8	24.5
	ASO	2.0	48.8	1.5	29.4	18.3
Leeftijd	14	0.6	47.5	1.4	24.6	26.0
χ^2=44.5; df=16; p=0.000	15	1.7	45.6	1.4	30.5	20.8
	16	1.7	42.5	1.4	30.2	24.2
	17	2.4	33.6	1.8	30.1	32.2
	18	1.4	31.7	1.4	39.7	25.8

Meisjes participeren significant meer aan sociale verenigingen (waaronder vooral de verenigingen met een duidelijk sociaal oogmerk vallen) en de jeugdwerk- en culturele verenigingen. Jongens daarentegen zijn sterker vertegenwoordigd in de peer-gecentreerde organisaties die vaak zonder begeleiding van (jong)volwassenen opereren alsook in ontspannings-verenigingen, waaronder de sportverenigingen geklasseerd zijn, die meer gericht zijn op het competitieve, het atletische vermogen (kenmerken die bij de populariteit van jongens sterk zouden meespelen (Vermeersch, 1998; Boyer, 1999). Dit ligt in de lijn van eerder onderzoek, waaruit reeds bleek dat meisjes (en vrouwen) zich door andere soorten verenigingen aangesproken voelen dan jongens (en mannen). Jongens vinden we meer terug in de sportverenigingen, meisjes zijn meer bereid om lid te worden van sociale en culturele verenigingen (Roker, Player et al., 1999; Elchardus, 1999; De Groof en Siongers, 2000;

Smits, 2000; Passmore en French, 2001; Bartko en Eccles, 2003; Roberts en Parsell, 1994; Shanahan en Flaherty, 2001; Garton en Pratt, 1991; Furlong, Campbell et al., 1990).

Verschillende onderzoeken maken gewag van een verschil in de participatiegraad aan het verenigingsleven naargelang jongeren ouder worden. Jonge adolescenten krijgen minder autonomie van hun ouders, mogen minder gemakkelijk zonder begeleiding met hun vrienden rondhangen en uitgaan, en zouden daarom meer geïntegreerd zijn in het formeel verenigingsleven (georganiseerd door oudere adolescenten en/of volwassenen). Naarmate jongeren ouder worden en meer vrijheid van thuis krijgen, zouden ze zich meer richten op informele activiteiten met vrienden. Dit zou zich dan ook uiten in een lagere participatiegraad aan verenigingen. De *focal* theorie van Coleman die stelt dat er een evolutie is van lidmaatschap van sportverenigingen naar meer commerciële activiteiten, wordt bevestigd door onze gegevens (Hendry, Kloep et al., 2002b). Het lidmaatschap aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen alsook aan ontspanningsverenigingen neemt af met de leeftijd. Dit is in lijn met andere onderzoeken, waar steeds wordt vastgesteld dat het lidmaatschap aan sportverenigingen daalt met de leeftijd (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Passmore en French, 2001). Terwijl het aantal organiserende leden van de jeugdwerk- en culturele verenigingen sterk toeneemt met de leeftijd, vinden we dit fenomeen niet terug bij de ontspanningsverenigingen. Dit maakt ook duidelijk dat in tegenstelling tot het jeugdwerk, de sportverenigingen minder goed in staat zijn hun leden te behouden door eventueel door te stromen naar leidinggevende functies. Naarmate jongeren ouder worden onttrekken ze zich aan het ouderlijke gezag en nemen de informele sociale contacten toe. Dit blijkt ook uit de oververtegenwoordiging van de oudere leeftijdscategorieën in de peer-centred organisaties. In de sociale bewegingen zijn alle leeftijdscategorieën even sterk vertegenwoordigd.

BSO- en TSO-jongeren participeren opvallend minder aan sociale bewegingen, de jeugdwerk- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen dan ASO-jongeren. Dat de middenklassejongeren sterker betrokken zijn in de "volwassengeleide" activiteiten wordt hier dus duidelijk bevestigd (Roberts en Parsell, 1994). De vaststelling dat BSO- en TSO-jongeren minder deelnemen aan ontspanningsvereninigingen en dus ook sportverenigingen is opmerkelijk. Vroeger onderzoek vond weinig verschillen tussen leerlingen uit het ASO enerzijds en het TSO en BSO anderzijds wat participatie aan sportverenigingen betrof (De Groof en Siongers, 2000). Vele auteurs wijzen erop dat voor deze jongeren het 'schoolse' niet zo aantrekkelijk is, en dat vrijetijdsactiviteiten die te veel naar dit schoolse zullen neigen (door de (over)regulatie, door de aanwezigheid van controle van volwassenen, …), sneller zullen worden afgewezen (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat jongeren uit het beroepsonderwijs even sterk

vertegenwoordigd zijn in de peer-centred organisaties dan jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. Het is hiermee wel het enige type vereniging waar er geen verschillen zijn naar onderwijsvorm

Omdat we bewust opteerden cumulatie van lidmaatschappen tussen de dimensies toe te laten (oblieke rotatie) geven we in Tabel 77 de kracht van die relaties.

TABEL 77: SAMENHANG TUSSEN DE 4 SOORTEN VERENIGINGEN (CORRELATIEMATRIX)

	Jongeren-geleide initiatieven	Sociale verenigingen	Jeugdwerk en cultuur	Ontspannings-verenigingen
Jongerengeleide initiatieven	1.00			
Sociale verenigingen	0.23	1.00		
Jeugdwerk en cultuur	0.29	0.31	1.00	
Ontspanningsverenigingen	0.16	0.10	0.14	1.00

Deze correlatiematrix vertelt ons dat er een zwak verband is tussen het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen en het lidmaatschap van de drie andere soorten vereningen (van 0.10 tot 0.16). Cumulatie tussen deze 3 types verenigingen komt vaker voor. Vooral het lidmaatschap van de jeugdwerk- en culturele verenigingen wordt gecombineerd met het lidmaatschap van sociale verenigingen en de jongerengecentreerde initiatieven. Het samen voorkomen van een lidmaatschap van sociale vereniging en deelname aan jongerengecentreerde initiatieven komt minder vaak voor.

Om te toetsen of dit model inderdaad overeenstemt met de werkelijkheid (of de data), voerden we een confirmatorische factoranalyse uit. Onderstaande figuur maakt duidelijk dat de gevonden verbanden een realistische weergave zijn van hoe het verenigingsleven van jongeren er in realiteit uitziet.

FIGUUR 2: CONFIRMATORISCHE FACTORANALYSE – FORMELE SOCIALE NETWERKEN

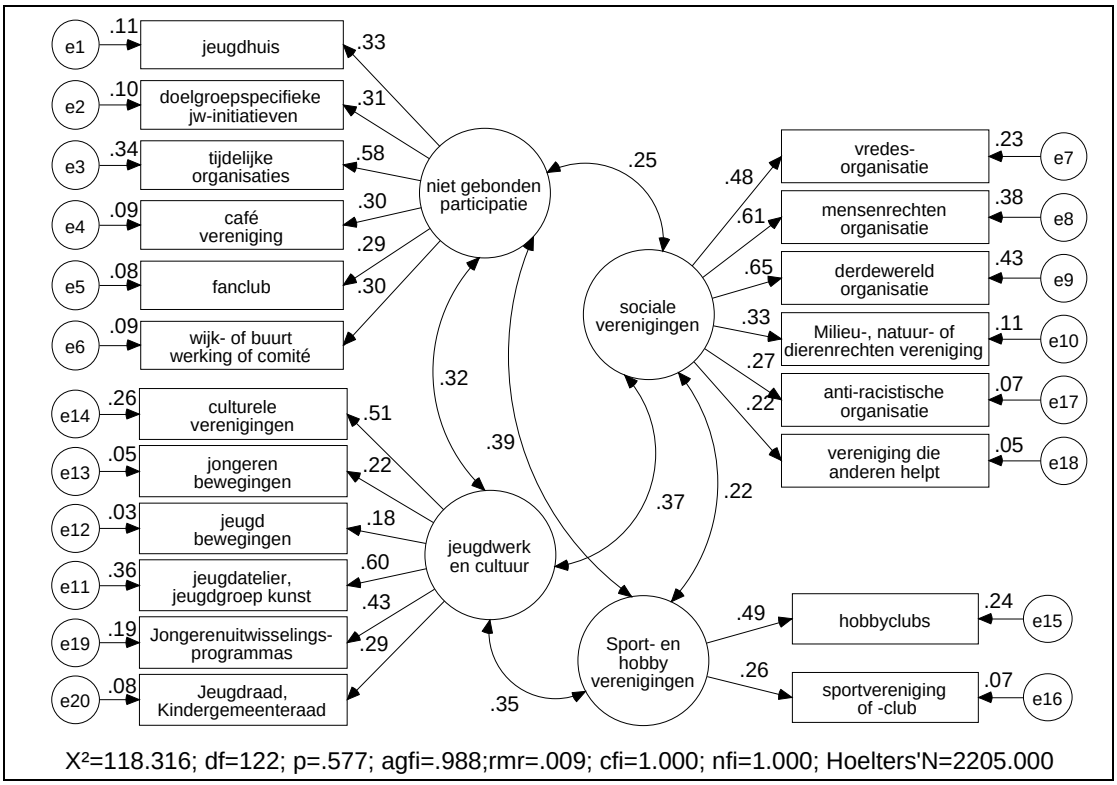

10.1.18 Het combineren van lidmaatschappen

Om een duidelijk beeld te krijgen van de combinatie van lidmaatschappen van verschillende soorten verenigingen, is een clusteranalyse de aangewezen methode. Terwijl een principale componentenanalyse de nadruk legt op de verschillen tussen verenigingen, hecht clusteranalyse meer belang aan de gelijkenissen tussen de lidmaatschappen van verschillende verenigingen. Hoofdcomponentenanalyse groepeert bovendien verenigingen, terwijl het gebruikte type clusteranalyse individuen groepeert op basis van hun lidmaatschappen. Met behulp van Latent GOLD (Vermunt en Magidson, 2000) schatten we een clustermodel. Hieruit blijkt dat een model met minimum drie clusters de werkelijkheid (de data) goed benadert. Inhoudelijk kwam de vier-clusteroplossing als de interessantste uit de bus.

TABEL 78: MODELSELECTIE - CLUSTERANALSYSE OP DE 4 SOORTEN VERENIGINGEN (LATENT GOLD)

	LL	BIC(LL)	Npar	L^2[55]	df	p-value[56]	Class.Err
1-Cluster	-7593.3	15305.6	16	899.0	608	0.00	0.00
2-Cluster	-7479.9	15116.1	21	672.3	603	0.03	0.20
3-Cluster	-7459.6	15112.6	26	631.6	598	0.17	0.21
4-Cluster	**-7430.8**	**15092.3**	**31**	**574.1**	**593**	**0.71**	**0.17**
5-Cluster	-7429.4	15126.5	36	571.2	588	0.68	0.36

TABEL 79: BESCHRIJVING VAN DE CLUSTERS (KOLOMPERCENTAGES)

	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
Clustergrootte	37.6%	27.8%	22.0%	12.7%
Indicatoren				
Jeugdwerk en cultuur				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.00	0.00	0.14	0.34
Actief lid	0.24	0.01	0.83	0.65
Passief lid	0.14	0.03	0.03	0.01
Vroeger lid geweest	0.52	0.52	0.01	0.00
Nooit lid geweest	0.11	0.43	0.00	0.00
Gemiddelde	3.48	4.37	1.90	1.67
Jongerengeleide activiteiten				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.05	0.00	0.00	0.21
Actief lid	0.23	0.00	0.00	0.48
Passief lid	0.13	0.00	0.00	0.12
Vroeger lid geweest	0.25	0.01	0.01	0.11
Nooit lid geweest	0.35	0.99	0.99	0.07
Gemiddelde	3.63	4.99	4.99	2.34
Ontspanningsverenigingen				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.02	0.01	0.02	0.02
Actief lid	0.43	0.30	0.44	0.51
Passief lid	0.01	0.01	0.01	0.02
Vroeger lid geweest	0.30	0.34	0.30	0.27
Nooit lid geweest	0.24	0.34	0.24	0.19
Gemiddelde	3.33	3.70	3.30	3.09
Sociale bewegingen				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.01	0.00	0.00	0.04
Actief lid	0.04	0.00	0.03	0.13
Passief lid	0.08	0.00	0.07	0.15
Vroeger lid geweest	0.12	0.01	0.11	0.14
Nooit lid geweest	0.75	0.99	0.79	0.55
Gemiddelde	4.56	4.99	4.64	4.04

Jongeren die tot de eerste cluster (37.6%) behoren, kenmerken zich door hun actieve en passieve participatie aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen, de jongerengeleide initiatieven en de sociale bewegingen. Zo geeft tabel 79 weer dat een kwart van deze jongeren actief lid is van een jeugdwerk- of culturele

55 De L^2 statistiek geeft de grootte weer van de associatie tussen de variabelen die onverklaard blijft zelfs na het schatten van het model; hoe lager de waarde, des te beter het model de data fit. Als vuistregel hanteert men dat een model een goede fit heeft als L^2 niet substantieel groter is dan het aantal vrijheidsgraden (df).

56 Om uit te zoeken welk model de beste fit geeft, moeten we kijken naar de p-waarde. Over het algemeen wordt het model met de laagste p-waarde (meest spaarzame model) en die groter is dan 0.05 (een adequate fit) geselecteerd als het beste model.

vereniging, 14 procent passief lid en meer dan de helft lid is geweest van het jeugdwerk. Bijna een kwart is actief lid en ongeveer een zelfde aantal jongeren is vroeger lid geweest van jongerengeleide activiteiten. 13 procent is passief lid. Van de sociale bewegingen is 12 procent actief of passief lid en is eveneens 12 procent nu geen lid maar maar was dat vroeger wel. De jongeren in deze cluster zijn eveneens actief in de ontspanningsverenigingen. 43 procent is actief lid terwijl 30 procent vroeger lid was en een kwart nooit lid is geweest van de ontspanninsverenigingen. Deze cluster is de grootste met bijna 38 procent van alle jongeren. Het zijn jongeren die lid zijn van allerlei soorten verenigingen zonder dat we van een echte uitschieter kunnen spreken. Ze zijn ook vaker dan de jongeren in de andere clusters vroeger lid geweest maar uit die vereniging(en) gestapt. We noemen deze jongeren dan ook **combi-leden**.

Tot de tweede cluster (27.8%) behoren de jongeren die op het moment van de bevraging uitsluitend lid zijn van **ontspanningsverenigingen**. Meer dan de helft van deze jongeren is vroeger wel lid geweest van een jeugdwerk- of culturele vereniging.

De derde cluster groepeert 22 procent van alle jongeren. Al deze jongeren zijn op één of andere manier betrokken in een **jeugdwerk- of culturele verenigingen**. Meer dan acht op tien jongeren is actief lid en 14 procent is organiserend lid. Deze jongeren zijn eveneens actief in de ontspanningsverenigingen (44%) en één op tien is passief of actief lid van een sociale beweging. Ze engageren zich echter niet in de jongerengeleide initiatieven.

De vierde cluster die 12.7% van de jongeren groepeert, kunnen we omschrijven als de **zeer actieve jongeren**. Hun engagement gaat zelfs verder dan enkel het actieve lidmaatschap. Meer dan een derde is organiserend lid en 65 procent is actief in het jeugdwerk of in een culturele vereniging. Bijna de helft van de jongeren in deze cluster neemt actief deel aan jongerengeleide initiatieven en een vijfde helpt deze activiteiten mee organiseren. Ook in de ontspanningsverenigingen zijn ze goed vertegenwoordigd met meer dan de helft van de jongeren die hiervan actief lid is. Deze jongeren zijn eveneens sociaal engageerd met respectievelijk 13 en 15 procent die zich actief of passief inzet voor sociale bewegingen. Vier procent is organiserend lid of vrijwilliger bij de sociale bewegingen.

TABEL 80: RIJPERCENTAGES

	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
Clustergrootte	37.6%	27.8%	22.0%	12.7%
Jeugdwerk en cultuur				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.01	0.00	0.41	0.58
Actief lid	0.25	0.01	0.51	0.23
Passief lid	0.79	0.12	0.08	0.01
Vroeger lid geweest	0.56	0.43	0.00	0.00
Nooit lid geweest	0.25	0.75	0.00	0.00
Jongerengecentreerde vereniging				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.39	0.00	0.00	0.61
Actief lid	0.59	0.00	0.00	0.41

Passief lid	0.74	0.00	0.00	0.26
Vroeger lid geweest	0.85	0.02	0.01	0.12
Nooit lid geweest	0.21	0.43	0.34	0.01
Ontspanningsverenigingen				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.39	0.13	0.17	0.31
Actief lid	0.38	0.22	0.24	0.15
Passief lid	0.49	0.19	0.12	0.20
Vroeger lid geweest	0.42	0.25	0.21	0.12
Nooit lid geweest	0.30	0.41	0.20	0.09
Sociale bewegingen				
Organiserend lid of vrijwilliger	0.45	0.00	0.13	0.42
Actief lid	0.30	0.00	0.25	0.45
Passief lid	0.46	0.00	0.24	0.29
Vroeger lid geweest	0.60	0.04	0.16	0.20
Nooit lid geweest	0.35	0.34	0.22	0.09

Na deze inhoudelijke beschrijving van de clusters kunnen we vervolgens onderzoeken welke jongeren tot welke clusters behoren (tabel 81). Tot de omnivore cluster behoren iets meer jongens dan meisjes. Ook jongeren die in het ASO les volgen combineren vaker lidmaatschappen van verschillende soorten verenigingen dan de TSO- en BSO-jongeren. Bijna vier op tien jongeren uit het ASO zijn lid van meerdere soorten verenigingen tegen drie op tien jongeren uit het BSO. Uit eerder onderzoek bleek reeds dat jongeren uit hogere sociale klassen drukkere vrijetijdsagenda's hebben en dat ze door hun hoger zelfvertrouwen avontuurlijker zijn in het uitproberen van nieuwe activiteiten (Zeijl, te Poel et al., 2000; Furlong, Campbell et al., 1990; Bartko en Eccles, 2003). Naar leeftijd zijn er eveneens verschillen. De combinatie van verschillende soorten lidmaatschappen komt vaker voor bij de oudere leeftijdscategorieën dan bij de jongere groepen. Er zitten dan ook dubbel zoveel achttienjarigen (28%) in deze cluster dan veertienjarigen (14%). Naarmate jongeren meer keuzevrijheid krijgen en zelfstandiger worden, wordt het makkelijker om verschillende verenigingen te combineren (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Hendry, 1983).

TABEL 81: PROFIEL VAN DE VIER CLUSTERS NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD: RIJ- EN KOLOMPERCENTAGES

	Combi-leden		Ontspan-nings-vereniging		Jeugdwerk + ontspanning en sociaal		Harde kern	
	Kolom %	Rij %	Kolom %	Rij %	Kolom %	Rij %	Kolom %	Rij %
Geslacht								
Jongen	54.1	29.7	56.3	35.6	41.6	20.8	54.0	13.9
Meisje	45.9	26.9	43.7	29.4	58.4	31.1	46.0	12.6
χ^2=24.3; df=3; p=0.00								
Onderwijsvorm								
BSO	29.6	32.3	36.2	45.6	12.9	13.0	17.8	9.1

TSO	31.7	32.0	26.2	30.5	27.6	25.8	24.7	11.6
ASO/KSO	38.7	23.6	37.6	26.5	59.4	33.5	57.5	16.4
χ^2=99.1; df=6; p=0.00								
Leeftijd								
14 jaar	14.1	19.4	20.9	33.1	28.1	35.1	18.9	12.3
15 jaar	15.8	22.8	20.2	33.6	24.5	32.1	16.7	11.4
16 jaar	20.7	29.2	19.9	32.1	20.1	25.7	19.7	13.1
17 jaar	21.6	31.9	20.9	35.6	13.0	17.5	21.5	15.0
18 jaar	27.8	38.4	18.1	28.7	14.2	17.8	23.2	15.2
χ^2=67.5; df=12; p=0.00								

De groep jongeren die bijna uitsluitend lid is van ontspanningsverenigingen bestaat uit meer jongens dan meisje. De ASO- en BSO-jongeren zijn even sterk vertegenwoordigd in deze cluster met respectievelijk 38 en 36 procent. Iets meer dan een kwart zijn jongeren uit het TSO. Dit lijkt misschien in tegenspraak met de vaststelling dat jongeren uit het BSO minder vaak lid zijn van sportverenigingen dan TSO en ASO jongeren. Uit deze analyse blijkt echter dat BSO-jongeren ervoor opteren enkel deel te nemen aan ontspanningsverenigingen terwijl TSO- en ASO-jongeren het lidmaatschap van ontspanningsvereningen combineren met de participatie in andere verenigingen. We zien dan ook dat bijna de helft (46%) van alle jongeren uit het BSO lid is van deze cluster, tegen een kwart van de jongeren uit het ASO die lid is van deze cluster (rijpercentages). Dat sport een middenklasseactiviteit zou zijn, vooral dan bij meisjes, kan dus niet worden bevestigd (Roberts en Parsell, 1994). Het combineren van verschillende lidmaatschappen des te meer. Naar leeftijd zijn er slechts kleine verschillen.

De derde cluster groepeert jongeren die hun lidmaatschap van een jeugdwerk- of culturele vereniging combineren met het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen en sociale bewegingen. De meisjes zijn in deze groep oververtegenwoordigd met 58 procent tegen 42 procent jongens. De verschillen naar onderwijsvorm zijn in deze groep enorm. Slechts 13 procent van de jongeren uit deze cluster volgt les in het BSO tegen zes op tien jongeren die les volgen in het ASO. De combinatie van lidmaatschap van jeugdwerk- of culturele verenigingen met ontspanningsverenigingen en sociale bewegingen vinden we voornamelijk terug bij de jongsten. In deze cluster bevinden zich dubbel zoveel 14-jarigen (28%) als 18-jarigen (14%).

In de laatste cluster die uit organiserende leden bestaat vinden we meer jongens dan meisjes terug. De jongeren uit het ASO zijn eveneens sterk oververtegenwoordigd met 68 procent. Slecht 18 procent volgt les in het BSO en een kwart in het TSO. Naar leeftijd zijn de verschillen minder uitgesproken. Toch stellen we vast dat de 16 tot 18-jarigen sterker aanwezig zijn dan de 14 en 15-jarigen. Ook Roberts en Parsell (1994) onderzochten een groep jongeren die zeer sterk betrokken was bij allerlei soorten activiteiten en kwamen tot de vaststelling dat jongens en middenklasse jongeren hier sterk oververtegenwoordigd waren.

10.1.19 Sociale omnivoriteit

Er zijn echter niet alleen verschillen naar de soort vereniging maar ook naar het aantal verenigingen waarin men zich engageert. In navolging van de maat voor omnivoriteit voor vrijetijdsactiviteiten, beschouwen we het aantal verenigingen waarvan men organiserend of actief lid is als een maat voor sociale omnivoriteit.

TABEL 82: AANTAL LIDMAATSCHAPPEN – SOCIALE OMNIVORITEIT (STAPSGEWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		R^2
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	
(Constant)		0.00		0.00		0.00		0.27	
Kenmerken jongere									
TSO vs ASO	-0.11	0.00	-0.06	0.04	-0.06	0.03	-0.05	0.05	
BSO vs ASO	-0.25	0.00	-0.16	0.00	-0.15	0.00	-0.13	0.00	
Meisjes vs jongens	0.00	1.00	0.01	0.83	0.01	0.59	0.00	0.99	
16-18 jaar vs 14-15 jaar	-0.03	0.28	-0.03	0.18	-0.05	0.05	-0.07	0.00	5.6
Kenmerken ouders									
SES ouders			0.20	0.00	0.18	0.00	0.14	0.00	8.6
Netwerkcomplexiteit									
Informeel netwerk					0.13	0.00	0.10	0.00	
Extracurriculaire activ.					0.13	0.00	0.10	0.00	12.1
Vrijetijdsomnivoriteit							0.21	0.00	15.8

De sociale omnivoriteit van meisjes en jongens is even groot. Ook naar leeftijd zijn er geen verschillen. Heel wat onderzoeken wijzen uit dat de culturele omnivoriteit toeneemt met het onderwijsniveau (Peterson en Simkus, 1992 ; Peterson, 1992 ; DiMaggio, 1987 ; Warde en Tampubolon, 2002 ; Relish, 1997 ; Erickson, 1996). Volledig in overeenstemming met deze bevinding, stellen we vast dat jongeren uit het ASO van meer verschillende verenigingen lid zijn dan jongeren uit het TSO en BSO. Het verschil tussen jongeren uit het ASO en TSO valt echter weg wanneer we rekening houden met de sociaal-economische status van de ouders. Deze laatste is zeer bepalend voor de sociale omnivoriteit van jongeren, ook na controle voor formele en informele sociale netwerken en de vrijetijdsomnivoriteit. Het combineren van deelname aan georganiseerde activiteiten wordt dus voor een groot stuk bepaald door het ouderlijk milieu. Ouders met een hogere sociaal-economische status stimuleren en ondersteunen hun kinderen, zowel bewust (door ondersteunend te werken) als onbewust (via eigen participatie), in hun participatiegedrag (Zeijl, te Poel et al., 2000; Mohr en Dimaggio, 1995; Nagel en Ganzeboom, 2002 ; Nagel, 2002; Dunn, Kinney et al., 2003; Mahoney en Stattin, 2000). Bovendien zouden jongeren uit gezinnen met een hogere sociale status minder intrapersoonlijke beperkingen (verlegenheid, zelfbewustheid) ondervinden en makkelijker de stap zetten naar verenigingen (Raymore en Godbey, 1994).

Net zoals Warde en Tampubolon (2002) stellen we vast dat het aantal vrijetijdsactiviteiten dat men doet alsook de deelname aan extracurriculaire activiteiten een positieve invloed hebben op de sociale omnivoriteit. Uit de

analyse blijkt eveneens dat jongeren die participeren in veel verenigingen een uitgebreider informeel netwerk van vriendenrelaties hebben. Niet alleen gaan deze jongeren om met klasgenoten en kinderen van hun eigen buurt, ze ontmoeten ook vrienden in verenigingen en organisaties (Buchner en Fuhs, 1994; Torrance, 1998).

10.2 De sociale ruimte van de ouders: beschrijving en patronen

Verschillende onderzoeken maken gewag van een intergenerationele invloed van participatie. Ouders zijn de eerste agenten in het vormen van houdingen en gedragingen van kinderen en adolescenten (Hendry, Shucksmith, Love et al. 1993; Kelly and Kelly, 1994).

De ouderlijke invloed duurt voort tijdens de adolescentie, hoewel deze getemperd wordt door de invloed van leeftijdsgenoten (Bynner en Ashford, 1992). Volgens Meeus (1989) zou de invloed van de ouders in de adolescentiefase afhankelijk zijn van het domein. Op het domein van de school bijvoorbeeld zouden ouders het meest invloedrijk zijn. Voor de meeste vrijetijdsbestedingen daarentegen zou de invloed van de peers groter zijn dan die van de ouders. Huebner en Mancini (2003) daarentegen kwamen tot de

vaststelling dat zowel ouders als leeftijdsgenoten een invloed hadden op de vrijetijdsbesteding van jongeren. Als kinderen volwassen worden, verandert in ieder geval de afhankelijkheidsrelatie met de ouders (voor toestemming, hulp, ...) naar een onafhanklijkheidsrelatie. De band tussen ouders en kinderen wordt niet verbroken maar eerder omgevormd. De vroegere invloed van ouders blijft echter een effect hebben omdat vele jongeren een levensstijl aannemen die compatibel is met het model voorgesteld door hun ouders (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Hoewel het evident is dat de ouderlijke invloed op vrijetijdsbeslissingen afneemt als kinderen ouder worden (Bynner en Ashford, 1992), legt de betrokkenheid in vrijetijdsactiviteiten gedurende de adolescentie een basis voor participatie in de volwassenheid (Raymore, Barber et al., 1999; Scott en Willits, 1989; Scott en Willits, 1998; Raymore, 1995) en blijven de vrijetijdsgedragspatronen stabiel tijdens de transitie van adolescentie naar jongvolwassenheid (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Dit wordt bevestigd in het onderzoek naar de participatieloopbanen van 19 tot 36-jarigen. De kans om lid te zijn van een bepaalde soort vereniging was groter als men voor de leeftijd van 18 jaar reeds lid was van hetzelfde type vereniging (zie inleiding).

Deze vermeende invloed van de participatiecultuur in het gezin, zoals tot uiting komt in het participatieniveau van de ouders van de respondenten, kunnen we in onze data toetsen. In de vragenlijst van de ouders peilden we immers naar hun huidige en vroegere lidmaatschappen van verenigingen. Eerst bespreken we het huidige lidmaatschap van de ouders, daarna gaan we dieper in op het lidmaatschap tijdens de jeugdjaren. Tenslotte gaan we de invloed na van de participatiecultuur binnen het gezin op de participatie van de jongeren.

10.2.1 Huidig lidmaatschap van verenigingen

Het huidige lidmaatschap van de ouders is op te delen in vier dimensies of soorten verenigingen. De eerste component omvat verengingen die we kunnen klasseren onder de naam "*socio-culturele verenigingen*". Het gaat om het lidmaatschap van vrouwenbewegingen, gezinsverenigingen, hobbyclubs, religieuze of levensbeschouwelijke organisaties, culturele verenigingen, socio-culturele verenigingen, verenigingen die anderen helpen en oudervereningen of –comités. Een tweede type vereniging kunnen we omschrijven als de sociale bewegingen. Hieronder klasseren we de mensenrechtenorganisaties, vredesbewegingen, antiracistische organisaties, derdewereldorganisaties en milieu, natuur- of dierenrechtenorganisaties. De hoofdcomponentenanalyse onderscheidt ten derde de sportverenigingen, tijdelijke organisaties, verenigingen verbonden aan een café, jeugdbewegingen, jongerenorganisaties en jeugdclubs, wijkverenigingen en in mindere mate het rode kruis en de vrijwillige brandweer. Deze dimensie geven we dan ook de naam "ontspanningsverenigingen". Tenslotte onderscheiden we de klassieke sociale bewegingen met als vertegenwoordigers de vakbonden, mutualiteiten en politieke partijen.

TABEL 83: HUIDIG LIDMAATSCHAP VAN DE OUDERS: OBLIEKE ROTATIE

		Socio-cultureel	Sociale bewegingen	Sport & ontspanning	Klassieke sociale beweging
O23.18	Vrouwenbeweging	**0.66**	-0.06	-0.12	0.14
O23.20	Gezinsvereniging	**0.63**	-0.17	0.10	0.20
O23.6	Hobbyclubs	**0.57**	-0.15	0.21	0.06
O23.13	Religieuze of levensbeschouwelijke organisatie	**0.57**	-0.36	0.03	0.11
O23.8	Culturele verenigingen	**0.53**	-0.28	0.32	0.05
O23.19	Socio-culturele vereniging	**0.44**	-0.14	0.27	0.16
O23.17	Vereniging die anderen helpt	**0.41**	-0.31	0.16	-0.05
O23.22	Oudervereniging, oudercomité	**0.40**	-0.29	0.31	0.12
O23.11	Mensenrechtenorganisatie	0.22	**-0.83**	0.09	0.08
O23.12	Vredesbeweging	0.18	**-0.73**	0.12	0.08
O23.9	Antiracistische organisatie	0.11	**-0.71**	0.04	0.08
O23.10	Derdewereldorganisatie	0.33	**-0.71**	0.11	0.13
O23.5	Milieu, natuur of dierenrechtenorganisatie	0.23	**-0.60**	0.19	0.09
O23.14	Sportvereniging of -club	0.05	-0.05	**0.66**	0.07
O23.7	Tijdelijke organisaties	0.37	-0.28	**0.57**	-0.09
O23.16	Vereniging verbonden aan café	-0.15	0.08	**0.52**	0.13
O23.1	Jeugdbeweging, -club, jongerenorganisatie	0.25	-0.15	**0.46**	0.21
OWYKVER	Wijkverenigingen	0.39	-0.20	**0.45**	0.00
O23.23	Rode kruis, vrijwillige brandweer	0.19	-0.17	**0.31**	0.15
O23.3	Vakbond, middenstandsorganisatie	0.11	-0.13	0.12	**0.81**
O23.2	Mutualiteit of ziekenfonds	0.13	-0.08	0.14	**0.77**
O23.4	Politieke partij of vereniging	0.28	-0.27	0.15	**0.39**
	Eigenwaarde (geroteerde oplossing)	3.0	3.3	2.1	1.6
	R^2	18.8	8.4	6.5	6.1

TABEL 84: VERBAND TUSSEN DE 4 SOORTEN VERENIGINGEN (CORRELATIEMATRIX)

Component	Socio-cultureel	Sociaal	Sport & ontspanning	klassieke sociale beweging
Socio-cultureel	1.00			
Sociale verenigingen	-0.33	1.00		
Sport & ontspanning	0.22	-0.18	1.00	
Klassieke sociale beweging	0.14	-0.10	0.12	1.00

Wanneer we kijken naar de participatiegraad van deze vier soorten verenigingen valt meteen het hoge percentage organiserende leden op. In totaal is bijna één op drie ouders organiserend lid of vrijwilliger in het kader van een organisatie[57]. De organiserende leden zijn voornamelijk terug te vinden in de

[57] In de algemene bevolking tussen 36 en 55 jaar met minstens één kind is 15% organiserend of bestuurslid, 37% actief lid en 43% passief lid (Bron: TOR98) (Elchardus, M., L. Huyse, et al., Eds. (2001). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*. Brussel, VUBPress.)

socio-culturele verenigingen en sport- en ontspanningsverenigingen. Vier op tien ouders is actief lid van een organisatie. De populairste soort vereniging zijn de sport- en ontspanningsverenigingen waarvan 31% van de ouders actief lid is. Meer dan een kwart van de ouders is actief lid van een socio-culturele vereniging en 13% is actief lid van een klassieke sociale beweging. De sociale bewegingen spreken 5% van de ouders aan (zowel organiserend als actief lid).

TABEL 85: HUIDIG LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN

	Organiserend lid / vw	Actief lid	Passief lid	Vroeger lid	Nooit lid geweest
Alle verenigingen	31.9	39.5	21.0	4.8	2.9
Socio-culturele verenigingen[58]	15.7	26.9	17.3	19.2	21.0
Sociale verenigingen[59]	1.5	3.9	16.4	8.5	69.7
Sport en ontspanningsverenigingen[60]	16.3	30.9	7.5	31.9	13.5
Klassieke sociale bewegingen[61]	3.4	12.8	59.1	6.1	18.6

Dat er net zoals bij de jongeren verschillen zijn naar achtergrondkenmerken, werd reeds meermaals onderzocht in binnen- en buitenlands onderzoek (Elchardus, Huyse et al., 2001; Verba, Burns et al., 1997; Schlozman, Burns et al., 1994; Schlozman, Burns et al., 1995; Stolle, 1998; Lijphart, 1997; Putnam, 1995a; Putnam, 1995b; Putnam, 2000). Onderstaande tabel (tabel 86) geeft een beeld van de verschillen in participatie naar een aantal achtergrondkenmerken. Het algemene lidmaatschap wordt in de hand gewerkt door de sociaal-economische status (op basis van het beroep, scholing en inkomen van beide ouders). Naar geslacht, leeftijd, aantal kinderen en het al dan niet samenwonen met een partner zijn er geen verschillen. Wanneer we echter een onderscheid maken naar de soort vereniging, krijgen we een genuanceerder beeld. Moeders zijn vaker lid van socio-culturele en sociale verenigingen, terwijl vaders zich vaker engageren in de sport- en ontspanningsverenigingen. Het lidmaatschap van sociale bewegingen neemt toe met de leeftijd en het aantal kinderen in het gezin heeft een positieve

58 Gezinsvereniging, religieuze of levensbeschouwelijke organisatie, culturele verenigingen, vrouwenbeweging, hobbyclubs, socio-culturele vereniging, vereniging die anderen helpt, oudervereniging/oudercomité (λ =2.4; R^2=30.1%)

59 Mensenrechtenorganisatie, vredesbeweging, derdewereldorganisatie, anti-racistische organisatie, milieu, natuur of dierenrechtenorganisatie (λ=2.6; R^2=51.3%)

60 Tijdelijke organisaties, wijkverenigingen, sportvereniging of –club, jeugdbeweging/ jongerenorganisatie/jeugdclub, vereniging verbonden aan een café, rode kruis/vrijwillige brandweer (λ=1.7; r^2=28.3)

61 Vakbond/middenstandsorganisatie, mutualiteit of ziekenfonds, politieke partij of vereniging (λ=1.5; r^2=49.8)

invloed op het lidmaatschap van socio-culturele, sociale en sport- en ontspanningsverenigingen. Ook de sociaal-economische status werkt het lidmaatschap van socio-culturele, sociale en ontspanningsverenigingen in de hand. Het al dan niet samenwonen met een partner heeft geen enkele invloed op de participatie.

TABEL 86: LIDMAATSCHAP VAN VERSCHILLENE SOORTEN VERENIGINGEN NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN VAN DE OUDERS

	Al dan niet lid		socio-cultureel		sociaal		Ontspan-ning		Klassieke sociale bew	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.00		0.01		0.12		0.91		0.63
Moeders vs vaders	0.04	0.22	0.22	0.00	0.09	0.00	-0.13	0.00	0.01	0.74
Leeftijd	-0.05	0.16	0.04	0.15	0.08	0.01	-0.03	0.34	-0.01	0.83
SES ouders	0.15	0.00	0.26	0.00	0.21	0.00	0.15	0.00	0.04	0.15
Aantal kinderen	0.01	0.86	0.18	0.00	0.07	0.02	0.07	0.03	-0.02	0.52
Partner vs geen partner	0.02	0.53	0.04	0.14	-0.05	0.10	-0.01	0.78	0.05	0.09
R^2		2.0%		16.6%		6.5%		4.0%		0.0%

10.2.2 Lidmaatschap tijdens de jeugdjaren

In de vragenlijst werd de ouders, net als hun zoon of dochter, dezelfde lijst van 50 verenigingen voorgelegd waarop ze konden antwoorden of ze tijdens hun jeugdjaren (6de tot 18de jaar) organiserend lid, actief lid of passief lid waren of nooit lid geweest zijn van de verenigingen[62].

[62] *Organiserend lid* betekent dat men zelf activiteiten mee helpt organiseren of actief is in een bestuursorgaan (in het kader van een vereniging of als vrijwilliger) of verantwoordelijk is voor een groep kinderen of jongeren (bijv. trainer van een jeugdploeg, verantwoordelijk of losse medewerker binnen een jeugdhuis, in de leiding staan, …). *Actief lid* wil zeggen dat men gedurende het laatste jaar deelgenomen heeft aan activiteiten. *Passief lidmaatschap* betekent dat men het lidgeld betaalt, het ledenblad ontvangt en eventueel leest en op de hoogte blijft van de activiteiten. Een *vroeger lidmaatschap* betekent dat men er nu geen lid meer van is en tenslotte is er nog de antwoordmogelijkheid *nooit lid geweest* bent van de vereniging

10.2.2.1 Onderscheid jeugdwerk – niet-jeugdwerk

Een kwart van de ouders zegt nooit lid te zijn geweest van een vereniging tijdens de jeugdjaren (zie tabel 87). Een bijna even groot aantal zegt organiserend lid te zijn geweest en 46% was actief lid van een vereniging. Het onderscheid tussen jeugdwerkverenigingen en verenigingen buiten het jeugdwerk vertelt ons dat de ouders voornamelijk organiserend lid waren van het jeugdwerk, met meer dan een vijfde van de ouders die organiserend lid is geweest. Het aantal actieve leden in en buiten het jeugdwerk is even groot.

Wanneer we het jeugdwerk verder uitsplitsen, blijken de jeugdbewegingen, waar de helft van de ouders actief of organiserend lid is van geweest, de meest populaire vorm van het jeugdwerk. Bijna een derde is lid geweest van een andere particulaire jeugdwerkinitiatief, waarbij 17% lid was van een jeugdhuis of –club en 12% van een jeugd(muziek)atelier of jeugdgroep voor kunstbeoefening. De gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven spraken 16% van de ouders aan.

TABEL 87: LIDMAATSCHAP TIJDENS DE JEUGDJAREN VAN VERENIGINGEN (OUDERS)

	Org lid /vw	Actief lid	Passief lid	Nooit lid geweest
Alle verenigingen	25.1	45.6	2.4	26.9
Jeugdwerk[63]	21.8	42.5	3.7	32.0
Verenigingen buiten het jeugdwerk[64]	8.3	43.9	3.1	44.7
Jeugdbewegingen[65]	13.2	36.0	2.5	48.3
Jongerenbewegingen[66]	5.8	18.6	3.8	71.9
Andere particuliere jeugdwerkinitiatieven[67]	7.0	23.8	4.1	65.1
Jeugdhuis, jeugdclub	3.6	13.4	4.1	78.9
Jeugd(muziek)atelier en jeugdgroepen voor kunstbeoefening	0.7	11.2	1.4	86.7
Gemeentelijke jeugd(werk)programma's[68]	5.4	10.3	1.0	83.2
Politieke jongerenorganisaties	0.5	1.2	0.8	97.5
Doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven[69]	2.8	7.7	3.7	85.8

63 Chiro, KSJ-KSA-VKSJ, Rode Valken, VNJ, Scouts (FOS), Scouts (VVKSM), KLJ, KAJ-VKAJ, Jongerenafdeling van een mutualiteit, jongerenafdeling van een vakbond, humanistische jongeren, JNM, Jeugd Rode Kruis, Jeugdpastoraal – Pluswerking, Jongerenafdeling van een politieke partij, Jeugdhuizen – jeugdclubs, speelpleinwerking, grabbelpas, SWAP-pas, spelanimatie-initiatieven, Roefel-dagen, Tienerwerking, Jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening, jeugdatelier, jeugdmuziekatelier, kinder- en jeugdboerderijen, studentenverenigingen, vormingsinitiatieven werkende/werkloze jongeren, initiatieven kansarme jeugd, zelforganisaties allochtone jongeren, KVG-jongeren, AKABE-groepen, Jeugdraad - Kindergemeenteraad

64 HoLeBi-jongeren, jongerenuitwisselingsprogramma's, Milieu-, natuurvereniging of dierenrechtenvereniging, hobbyclubs, tijdelijke organisaties, culturele verenigingen, antiracistische organisaties, derdewereldorganisatie, mensenrechtenorganisatie, vredesorganisatie, religieuze of levensbeschouwelijke organisatie, sportvereniging of –club, wijk- of buurtvereniging, vereniging verbonden aan een café, fanclub, vereniging die mensen groepeert die anderen helpen, betrokken bij jongerenafdeling van een buurt- of wijkwerking, andere.

65 Chiro, KSJ-KSA-VKSJ, Scouts VVKSM, Scouts FOS, Rode Valken, VNJ

66 KLJ, KAJ, jongerenafdeling van een vakbond, Humanistische jongeren, MJA, JNM (jeugd, natuur en milieu), Jeugd Rode Kruis, Jeugdpastoraal, Plus-werking

67 Vakantiespeelpleinwerking, jeugdhuizen/jeugdclubs, jeugd(muziek)atelier, jeugdgroepen voor amateuristische kunstbeoefening, kinder- en jeugdboerderij

68 Speelpleinwerking, spelanimatie-initiatieven, grabbelpas, SWAP, Tienerwerking, Roefel-dagen (zonder Jeugdatelier, Jeugdmuziekatelier, Jeugdhuis)

69 Studentenverenigingen, Vormingsinitiatieven werkende/werkloze jongeren, Initiatieven Kansarme Jeugd, Zelforganisaties allochtone jongeren, KVG-jongeren, VVKSM-AKABE-groepen

10.2.2.2 Inhoudelijke klassificatie vroeger lidmaatschap

Net zoals bij de jongeren onderzoeken we of er zich in het lidmaatschap van hun ouders tijdens de jeugdjaren onderliggende patronen aftekenen. Een hoofdcomponentenanalyse met oblieke rotatie brengt aan het licht dat, afgezien van de jongerengeleide verenigingen, grotendeels dezelfde dimensies naar voor komen.

TABEL 88: LIDMAATSCHAP TIJDENS JEUGDJAREN (HOOFDCOMPONENTENANALYSE-OBLIEKE ROTATIE)

		Jeugd en cultuur	Sociale bewegingen	Ontspannings-vereniging
O25.38	Culturele vereniging	**0.59**	0.26	0.09
O_GEMBJW	Gemeentelijke jeugdwerk-initiatieven zonder JH, jeugdatelier	**0.58**	0.15	0.21
O_JDBEW	Jeugdbewegingen	**0.58**	0.17	-0.01
O25.16	Jeugdhuizen, jeugdclubs	**0.56**	0.15	0.27
O25.44	Sportvereniging of -club	**0.54**	0.08	**0.41**
O_JGATEL	Jeugdatelier,jeugdgroep kunstbeoefening	**0.52**	0.20	0.10
O_JONGB	Jongerenbewegingen	**0.48**	0.26	0.07
O_DOELJW	Doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven	**0.44**	0.39	0.17
O25.33	Jeugdraad, kindergemeenteraad	**0.44**	0.19	0.12
O25.37	Tijdelijke organisaties	**0.40**	0.37	0.37
O25.47	Fanclub	0.29	-0.02	0.09
O25.42	Vredesorganisatie	0.05	**0.75**	0.18
O25.41	Mensenrechtenorganisatie	0.22	**0.62**	0.04
O25.39	Antiracistische organisatie	-0.03	**0.60**	0.16
O25.40	Derdewereldorganisatie	0.33	**0.59**	-0.13
O25.48	Vereniging die anderen helpen	0.27	**0.48**	0.08
O25.43	Religieuze of levensbeschouwelijke organisatie	0.21	**0.45**	-0.23
O25.34	Jongerenuitwisselingsprogramma's	0.19	**0.35**	0.02
O25.35	Milieu, natuur of dierenrechtenorganisatie	0.34	**0.34**	0.18
O25.46	Vereniging verbonden aan een café	0.10	0.01	**0.72**
O25.36	Hobbyclubs	0.27	0.14	**0.60**
O_JWYK	(jongeren)afdeling van wijkvereniging	0.30	0.19	**0.54**
	Eigenwaarde (geroteerde oplossing)	3.4	3.0	1.8
	R^2	18.6	8.1	5.7

De factorladingen maken duidelijk dat de eerste hoofdcomponent de deelname weergeeft in jeugdverenigingen en culturele verenigingen. De tweede component omvat het vroegere engagement van de ouders in sociale bewegingen en de derde component de participatie in

ontspanningsverenigingen. Sportverenigingen en –clubs laden zowel op de eerste als de derde dimensie. Dit betekent dat zowel voormalige leden van jeugdverenigingen als voormalige leden van ontspanningsverenigingen ook lid zijn geweest van sportverenigingen. Omwille van inhoudelijke redenen beschouwen we de sportverenigingen als een deel van de ontspanningsverenigingen, en niet van het jeugdwerk en de culturele verenigingen.

Vergeleken met de dimensies bij het lidmaatschap van jongeren, vinden we bij de ouders het lidmaatschap aan jongerengeleide initiatieven niet terug. Bovendien is er bij de ouders een verband tussen het voormalig lidmaatschap van verenigingen verbonden aan een café met sportverenigingen en hobbyclubs, terwijl dit bij de jongeren niet het geval is.

TABEL 89: LIDMAATSCHAP TIJDENS DE JEUGDJAREN VAN VERENIGINGEN (OUDERS)

	Organiserend lid / vw	Actief lid	Passief lid	Nooit lid geweest
Alle verenigingen	25.0	45.5	2.4	27.2
Jeugdverenigingen en cultuur[70]	22.1	43.9	3.1	30.8
Sociale verenigingen[71]	2.0	8.3	6.2	83.6
Ontspanningsverenigingen[72]	5.7	35.0	1.5	57.8

Uit bovenstaande tabel blijkt dat bijna een kwart van de ouders tijdens hun jeugd organiserend lid was van een jeugd- of culturele vereniging. Meer dan vier op tien ouders was actief lid terwijl slechts één derde nooit lid is geweest van jeugd- of culturele verenigingen. De sociale verenigingen konden op minder bijval rekenen. Toch was 16.5% lid van een sociale vereniging waarvan 2% organiserend lid, 8% actief en 6% passief lid. Kenmerkend voor de sport- en ontspanningsverenigingen is het groot percentage actieve leden (35%) in vergelijking met de organiserende leden (6%) en de passieve leden (2%). Toch was bijna 60% van de ouders in hun jeugd nooit lid van een ontspanningsvereniging.

---

70 Gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven (zonder jeugdhuis en –ateliers), jeugdhuizen en –clubs, culturele verenigingen, jeugdbewegingen, tijdelijke organisaties, doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven, jeugdatelier en jeugdgroepen voor kunstbeoefening, jongerenbewegingen, jeugdraad/kindergemeenteraad, (λ=2.7; r^2=29.7)

71 Vredesorganisatie, mensenrechtenorganisatie, derdewereldorganisatie, antiracistische organisatie, vereniging die anderen helpt, religieuze of levensbeschouwelijke vereniging, milieu, natuur of dierenrechtenorganisatie, jongerenuitwisselingsprogramma's (λ=2.4; r^2=30.3)

72 Vereniging verbonden aan een café, hobbyclubs en sportvereniging of –club, (jongeren)afdeling van wijkvereniging (λ=1.6; r^2=40.6)

TABEL 90: SAMENHANG TUSSEN DE 3 SOORTEN VERENIGINGEN (CORRELATIEMATRIX)

	Jeugdwerk en cultuur	Sociale verenigingen	Ontspannings-verenigingen
Jeugdwerk en cultuur	1.00		
Sociale verenigingen	0.42	1.00	
Ontspanningsverenigingen	0.44	0.20	1.00

Uit deze correlatiematrix wordt duidelijk dat er ook cumulatie is tussen de verschillende soorten verenigingen. Dit is vooral het geval tussen de jeugd- en culturele verenigingen enerzijds en sociale (r=0.42) en ontspanningsverenigingen (r=0.44) anderzijds. De cumulatie van lidmaatschap van jeugd- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen is te verklaren door de overlap van leden van sportverenigingen en jeugdverenigingen (de sportverenigingen laadden zowel op de eerste als de derde dimensie). Tussen de leden van sociale verenigingen en ontspanningsverenigingen daarentegen is er weinig overlap.

10.2.2.3 Participatiecultuur in het gezin

De rolmodeltheorie stelt dat de participatiecultuur binnen het gezin van groot belang is voor het participatiegedrag van de kinderen. De participatiecultuur van het gezin meten we op basis van twee indicatoren, het huidige en vroegere lidmaatschap van de ouders en het aantal lidmaatschappen van eventuele broers of zussen.

Een tweede-orde hoofdcomponentenanalyse op het huidig en vroeger lidmaatschap van de ouders resulteert in één component, die het participatiegedrag van de ouders weergeeft. Dit is een belangrijke vaststelling in die zin dat ten eerste de participatie vòòr de leeftijd van 18 jaar een sterke invloed heeft op de huidige participatie en ten tweede dat er cumulatie is tussen de verschillende soorten verenigingen, zowel tijdens de adolescentie als tijdens de volwassenheid.

TABEL 91: STRUCTUURMATRIX (OBLIEKE ROTATIE) HUIDIG EN VROEGER LIDMAATSCHAP VAN DE OUDERS

		factorladingen
O_OFSJGD	Jeugdlid ouders jeugdverenigingen	0.76
O_FSSOCU	huidig lid ouders van socio-culturele vereniging	0.69
O_OFSSOC	Jeugdlid ouders van sociale bewegingen	0.67
O_FSONTS	Huidig lid ouders van ontspanningsorganisaties	0.63
O_FSSOC	Huidig lid ouders van sociale organisaties	0.59
O_OFSONT	Jeugdlid ouders van ontspanningsverenigingen	0.54
O_FSOSB	Huidig lid ouders van klassieke sociale beweging	0.44
	Eigenwaarde	2.7
	R^2	39.1

In de schriftelijke vragenlijst van de ouders, werd hen gevraagd aan te geven van hoeveel verenigingen hun kinderen, zowel de zoon of dochter die in onze steekproef zit als de eventuele andere kinderen in het gezin, actief of organiserend lid waren (tabel 92) [73]. In bijna 30% van de gezinnen is geen enkel kind lid van een vereniging. Dit wil uiteraad ook zeggen dat in zeven op tien gezinnen een kind zich engageert binnen een organisatie. In 16% van de gezinnen gaat het om één lidmaatschap, in 19% van de gezinnen om twee lidmaatschappen, in 13% van de gezinnen om drie lidmaatschappen. In een kwart van de gezinnen zijn de kinderen lid van vier of meer verenigingen. Dit komt neer op een gemiddelde van 2.1 lidmaatschappen per gezin en gemiddeld 0.9 lidmaatschappen per kind.

TABEL 92: AANTAL LIDMAATSCHAPPEN VAN ALLE KINDEREN IN HET GEZIN

Aantal lidmaatschappen	Percentage
0	29.4
1	15.5
2	19.3
3	12.7
4 en meer	23.1
Totaal	100.0

10.2.3 Intergenerationele overdracht van participatie

Over de mechanismen die achter de ouderlijke invloed op het participatiegedrag van kinderen zitten, vinden we in de literatuur drie grote theorieën.

De **ideologietheorie** stelt dat de houding van de ouders over participatie of vrijetijdsbesteding in het algemeen niet enkel effect heeft op hun eigen participatiegedrag, maar ook op de mate waarin hun kinderen participeren. Ouders die weinig belang zien in het participeren in verenigingen, zullen dit immers tot uiting laten brengen in de ondersteuning of beperking van de vrijetijdsactiviteiten van hun kinderen. Op die manier is de participatiegraad van kinderen lager indien de ouders hun kinderen minder stimuleren en ondersteunen (Denuwelaere, 2003). Ouders stimuleren hun kinderen immers niet alleen om hun best te doen op school, maar ook om hun vrije tijd zo nuttig

[73] Door het aantal lidmaatschappen van de respondent weg te laten uit de maat voor het aantal lidmaatschappen van alle kinderen in het gezin, verkregen we een maat voor het aantal lidmaatschappen van eventuele broers en/of zussen van de respondent. Op deze manier voorkomen we dat we het lidmaatschap van de respondent verklaren door de eigen participatie.

mogelijk door te brengen, zeker als dit de resultaten op school ten goede komt (Zinnecker, 1995; Dunn, Kinney et al., 2003; Huebner en Mancini, 2003). Ze sporen hun kinderen aan om vrijetijdsinteresses te kweken (muziek, sport, creatieve vaardigheden) en zijn bereid hiervoor ondersteunend te werken (transport, coaching, …) (Green en Chalip, 1997; Dunn, Kinney et al., 2003; Kraaykamp, 2003; Mahoney en Stattin, 2000). Omdat moeders meestal de verantwoordelijkheid dragen om te zorgen voor transport en het maken van uurregelingen om aan de behoeften van de participatie van het kind te kunnen voldoen, spelen moeders een instrumentele rol in de vorming van georganiseerde participatiepatronen van hun kinderen. Het lijkt dat moeders de organisatie screenen vooraleer het kind in het stadium komt van het nemen van beslissingen. Dit poces geeft de *gate-keeping* rol van de moeder weer (Howard en Madrigal, 1990). Ouders kunnen de vrijetijdsbesteding van hun kinderen echter ook op een negatieve manier beïnvloeden door het stellen van grenzen en het opleggen van beperkingen (Hultsman, 1995; McMeeking en Purkayastha, 1995).

De **role-modelling-theorie** stelt dat ouders als rolmodel zouden fungeren, in die zin dat jongeren sneller geneigd zullen zijn het vrijetijdspatroon van hun ouders over te nemen. Jongeren hebben volgens deze onderzoeken dan ook meer kans om betrokken te zijn in het georganiseerde verenigingsleven als hun ouders dat ook zijn of waren (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Sage, 1980; Smith en Baldwin, 1974; Mohr en Dimaggio, 1995; De Groof en Smits, 2002; Nagel en Ganzeboom, 2002; Nagel, 2002; Hooghe en Stolle, 2003; Kraaykamp, 2003).

De culturele reproductietheorie van Bourdieu past in de traditie van de socialisatietheorieën, in die zin dat ouders met een hogere status, bij wie participatie deel uitmaakt van hun leefstijl, participatie aan het georganiseerde verenigingsleven belangrijk vinden en de deelname eraan bij hun kinderen stimuleren. Ouders met een lagere status, bij wie participatie geen deel uitmaakt van de leefstijl, zullen hun kinderen niet stimuleren (Voorpostel en van der Lippe, 2001).

Naast deze twee socialisatietheorieën houden we tenslotte rekening met een contextuele of **situationele verklaring** volgens dewelke er geen effect is van ouders op kinderen. Het verband tussen gedragingen van de ouders en gedragingen van hun kinderen is toe te schrijven aan gemeenschappelijke contextuele factoren die eigen zijn aan het gezin.

Welke verklaringen weerhouden kunnen worden, zal blijken uit de volgende analyses. We voeren zeven stapsgewijze regressieanalyses uit met telkens een andere afhankelijke variabele. In een eerste analyse trachten we de invloed van de ouders te onderzoeken op het lidmaatschap van alle verenigingen. In de volgende analyses wordt telkens een ander type lidmaatschap onder de loep genomen. Eerst het onderscheid tussen jeugdwerkverenigingen en verenigingen die hier niet toe behoren, dan de inhoudelijke opdeling met de

jongerengecentreerde verenigingen, de jeugdwerk- en culturele verenigingen, de sociale bewegingen en de ontspanningsverenigingen.

Om de intergenerationele overdracht van participatie te onderzoeken, voeren we, als controlevariabelen, in een eerste stap een aantal klassieke achtergrondvariabelen in, namelijk de onderwijsvorm, het geslacht en de leeftijd van de jongeren.

In een tweede stap voeren we, om de rolmodeltheorie te toetsen, de indicatoren van de participatiecultuur in het gezin in het model in. Naast de overerving van participatie van ouders op hun kinderen is het eveneens interessant te onderzoeken of deze overdracht verenigingsspecifiek is. Hiermee bedoelen we of het vroegere lidmaatschap van ouders van een jeugdwerkvereniging een positieve invloed heeft op de deelname van de jongere aan het jeugdwerk en dat het lidmaatschap van de ouders tijdens hun jeugdjaren aan een vereniging buiten het jeugdwerk een positieve invloed heeft op de deelname van de jongere aan een vereniging buiten het jeugdwerk. Om dit na te gaan maken we in de analyses ter verklaring van de algemene participatie en de participatie aan jeugdwerk en niet-jeugdwerkverenigingen gebruik van drie participatievariabelen van de ouders. Ten eerste het huidige lidmaatschap van alle soorten verenigingen, ten tweede het organiserend, actief of passief lidmaatschap tijdens de jeugdjaren van een jeugdwerkvereniging en tenslotte het lidmaatschap tijdens de jeugdjaren van een vereniging die niet tot het jeugdwerk gerekend wordt. Een bijkomende variabele die de participatiecultuur in het gezin weergeeft is het aantal lidmaatschappen van eventuele broers en/of zussen. In de analyses met als afhankelijke variabelen de inhoudelijke indeling van de verenigingen, hanteren we de tweede-orde component die het huidige en vroegere lidmaatschap van de ouders weergeeft om de intergenerationele overdracht van participatie in kaart te brengen.

Met de derde stap in de regressieanalyse trachten we de ideologietheorie te toetsen. We doen dit door de twee onderscheiden opvoedingsstijlen (zie eerder in het rapport) in het model in te brengen. De eerste opvoedingsstijl legt de nadruk op opvolging en betrokkenheid in de opvoeding en het actief stimuleren van participatie in georganiseerde verbanden. De tweede opvoedingsstijl benadrukt het autonoom en zelfstandig handelen van jongeren en de ervaren vrijheid van jongeren in hun vrije tijd.

Tenslotte brengen we in een vierde stap de sociaal-economische status van de ouders in het model in. Hiermee toetsen we of het verband tussen participatie van de ouders en deze van hun kinderen te wijten is aan een gemeenschappelijke context.

TABEL 93: AL DAN NIET LID VAN EEN VERENIGING VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.00		0.00		0.11		0.07
Kenmerken jongeren								
TSO vs ASO	-0.08	0.02	-0.06	0.05	-0.06	0.06	-0.04	0.24
BSO vs ASO	-0.25	0.00	-0.19	0.00	-0.18	0.00	-0.15	0.00
Meisjes vs jongens	0.00	0.94	0.01	0.76	0.02	0.53	0.02	0.54
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.02	0.52	0.03	0.31	0.06	0.05	0.06	0.07
Participatiecultuur								
huidig lid van alle verenigingen			0.11	0.00	0.10	0.00	0.09	0.00
Lid van jeugdwerk tijdens jeugd			0.14	0.00	0.13	0.00	0.13	0.00
Lid van vereniging buiten jeugdwerk tijdens jeugd			0.03	0.35	0.03	0.33	0.03	0.48
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			0.12	0.00	0.11	0.00	0.10	0.00
Houdingen en opvoeding								
Betrokkenheid					0.13	0.00	0.13	0.00
Vrijheid					-0.06	0.05	-0.06	0.04
SES gezin								
SES ouders							0.08	0.03
		5.2%		11.7%		13.5%		13.9%

Tabel 93 maakt duidelijk dat de participatiecultuur van het gezin een belangrijke bijdrage levert voor het participatiegedrag van kinderen. Zowel het huidige lidmaatschap van de ouders als het lidmaatschap van de ouders tijdens hun jeugdjaren aan het jeugdwerk hebben een positieve invloed op de participatie van hun zoon of dochter. Bovendien draagt het lidmaatschap van broers of zussen ook bij tot de participatie van de ondervraagde jongere. Ook Siegenthaler en O'Dell (2000) bevestigen dat broers en zussen elkaar beïnvloeden, en dat deze invloed relatief onafhankelijk kan zijn van de impact van de ouders. De verklaringskracht van het model stijgt met 6% (van model 1 naar model 2). De rolmodeltheorie kan dus bevestigd worden. Dit hoeft echter niet te betekenen dat de ideologietheorie niet van toepassing is. We zien inderdaad dat de betrokkenheid van ouders, in de zin van het stimuleren van georganiseerde vrijetijdsactiviteiten en het opvolgen van deze activiteiten alsook andere zaken zoals schoolresultaten, wie hun vrienden zijn, waar ze zijn, ..., een positieve invloed heeft op de participatie van jongeren. Kinderen van ouders die hen daarentegen vrij laten in hun vrije tijd en hen veel autonomie geven, participeren iets minder in verenigingen. Tenslotte toetsen we de stelling dat de effecten van socialisatie, participatie van het gezin en de houdingen en opvoedingsstijlen, toe te schrijven zijn aan gemeenschappelijke contextuele factoren die eigen zijn aan het gezin, namelijk de sociaal-economische status van het gezin. De sociaal-economische status van het gezin heeft wel degelijk

een invloed, al is deze vrij klein, op de participatie van de jongeren, maar de invloed die via socialisatie loopt verdwijnt hierdoor geenszins.

TABEL 94: AL DAN NIET LID VAN EEN VERENIGING VAN HET JEUGDWERK VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.00		0.00		0.49		0.36		0.53
Kenmerken jongeren										
TSO vs ASO	-0.04	0.22	-0.03	0.34	-0.03	0.36	-0.01	0.85	0.01	0.85
BSO vs ASO	-0.19	0.00	-0.12	0.00	-0.12	0.00	-0.09	0.02	-0.06	0.10
Meisjes vs jongens	0.05	0.10	0.06	0.05	0.06	0.03	0.06	0.03	0.07	0.02
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.02	0.52	0.03	0.26	0.05	0.10	0.05	0.12	0.04	0.15
Participatiecultuur										
huidig lid van alle verenigingen			0.07	0.02	0.06	0.04	0.06	0.07	0.05	0.09
Lid van jeugdwerk tijdens jeugd			0.14	0.00	0.13	0.00	0.13	0.00	0.11	0.00
Lid van vereniging buiten jeugdwerk tijdens jeugd			-0.01	0.88	0.00	0.91	-0.01	0.70	-0.02	0.67
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			0.17	0.00	0.16	0.00	0.15	0.00	0.14	0.00
Houdingen en opvoeding										
Betrokkenheid					0.06	0.04	0.06	0.05	0.05	0.10
Vrijheid					-0.05	0.10	-0.05	0.08	-0.04	0.14
SES gezin										
SES ouders							0.09	0.02	0.08	0.02
cumulatie jongeren										
lid van vereniging buiten jeugdwerk									0.12	0.00
		3.2%		9.1%		9.6%		10.0 %		11.3 %

Dezelfde invloeden van de participatiecultuur in het gezin vinden we terug op het lidmaatschap van het jeugdwerk. Hoewel er een licht positief effect is van het huidige lidmaatschap van de ouders, wordt het lidmaatschap van het jeugdwerk voornamelijk beïnvloed door het lidmaatschap van het jeugdwerk tijdens de jeugdjaren van de ouders. Ook het lidmaatschap van broers en/of zussen in het gezin heeft een positieve invloed op de participatie in het jeugdwerk.

Kinderen van ouders die hen stimuleren in hun vrijetijdsbesteding en hen opvolgen zijn vaker lid van het jeugdwerk dan ouders die dit niet doen. Een vrije opvoeding leidt er echter niet toe dat jongeren minder zouden participeren in het jeugdwerk. Hoewel de sociaal-economische status van het gezin een (zwakke) positieve invloed heeft op de deelname aan het jeugdwerk, kunnen we de situationele hypothese niet bevestigen. De invloed van socialisatie blijft immers bestaan ook als we rekening houden met de sociaal-economische status van de ouders.

TABEL 95: AL DAN NIET LID VAN EEN VERENIGING BUITEN HET JEUGDWERK VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.00		0.00		0.02		0.02		0.02
Kenmerken jongeren										
TSO vs ASO	-0.13	0.00	-0.12	0.00	-0.12	0.00	-0.11	0.00	-0.10	0.00
BSO vs ASO	-0.28	0.00	-0.24	0.00	-0.23	0.00	-0.21	0.00	-0.20	0.00
Meisjes vs jongens	-0.07	0.01	-0.07	0.02	-0.06	0.04	-0.06	0.04	-0.07	0.02
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.00	0.94	0.00	0.89	0.03	0.36	0.03	0.40	0.02	0.50
Participatiecultuur										
huidig lid van alle verenigingen			0.05	0.11	0.04	0.20	0.03	0.25	0.03	0.35
Lid van jeugdwerk tijdens jeugd			0.12	0.00	0.12	0.00	0.11	0.00	0.10	0.01
Lid van vereniging buiten jeugdwerk tijdens jeugd			0.01	0.73	0.01	0.69	0.01	0.82	0.01	0.78
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			0.09	0.00	0.08	0.01	0.07	0.02	0.05	0.09
Houdingen en opvoeding										
Betrokkenheid					0.10	0.00	0.10	0.00	0.09	0.00
Vrijheid					-0.07	0.03	-0.07	0.03	-0.06	0.04
SES gezin										
SES ouders							0.05	0.16	0.04	0.26
cumulatie jongeren										
Lid van jeugdwerk									0.12	0.00
		7.0%		10.0 %		11.2 %		11.2 %		12.4 %

Het lidmaatschap van een vereniging buiten het jeugdwerk wordt in mindere mate bepaald door de participatiecultuur van het gezin. Enkel het lidmaatschap van de ouders van het jeugdwerk tijdens hun jeugdjaren heeft een positieve invloed op de deelname aan verenigingen buiten het jeugdwerk van hun zoon of dochter. De houdingen van de ouders over vrijetijdsbesteding en opvoeding bepalen eveneens de participatie in verenigingen buiten het jeugdwerk. Terwijl de betrokkenheid van ouders een positieve invloed heeft, leidt de vrije opvoedingsstijl tot een iets lagere kans om lid te zijn van een vereniging buiten het jeugdwerk. In tegenstelling tot het lidmaatschap van het jeugdwerk, heeft de sociaal-economische status van de ouders geen invloed op het lidmaatschap buiten het jeugdwerk. De invloed van de onderwijsvorm waarin de jongere les volgt is daarentegen veel bepalender in verenigingen buiten het jeugdwerk dan binnen het jeugdwerk.

Naast het onderscheid tussen verenigingen behorende tot het jeugdwerk en deze die hier niet toe behoren, kunnen we de ouderlijke invloed ook onderzoeken voor de inhoudelijke opdeling van verenigingen.

TABEL 96: PARTICIPATIEGRAAD IN JEUGDWERK- EN CULTURELE VERENIGINGEN VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.23		0.10		0.01		0.01		0.02
Kenmerken jongeren										
TSO vs ASO	-0.11	0.00	-0.09	0.00	-0.09	0.00	-0.06	0.09	-0.04	0.25
BSO vs ASO	-0.21	0.00	-0.15	0.00	-0.15	0.00	-0.10	0.01	-0.10	0.00
Meisjes vs jongens	0.19	0.00	0.20	0.00	0.21	0.00	0.21	0.00	0.22	0.00
16-18 jaar vs 14-15 jaar	-0.01	0.75	0.00	0.89	0.03	0.33	0.02	0.44	-0.01	0.79
Participatiecultuur										
Huidig en vroeger lidmaatschap			0.16	0.00	0.15	0.00	0.12	0.00	0.10	0.00
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			0.16	0.00	0.15	0.00	0.12	0.00	0.14	0.00
Houdingen en opvoeding										
Betrokkenheid					0.11	0.00	0.11	0.00	0.11	0.00
Vrijheid					-0.06	0.05	-0.06	0.04	-0.07	0.02
SES gezin										
SES ouders							0.13	0.00	0.12	0.00
cumulatie jongeren										
Lid van jongeren-gecentreerde verenigingen									0.26	0.00
lid van sociale bewegingen									0.17	0.00
lid van ontspannings-verenigingen									0.00	0.90
		7.8%		13.8 %		15.2 %		16.4 %		27.4 %

De participatiegraad in de jeugdwerk- en culturele verenigingen wordt in sterke mate beïnvloed door de participatie van de ouders (gecombineerde maat van huidig en vroeger lidmaatschap) en deze van de broers en zussen. Naast de participatiecultuur binnen het gezin blijkt het stimuleren van georganiseerde vrijetijdsbesteding en het opvolgen van hun kinderen een stimulans te zijn voor de particpatiegraad aan het jeugdwerk en cultuur. Het vrij laten van jongeren in de vrije tijd en hen veel autonomie geven, leidt ertoe dat jongeren iets minder gaan deelnemen aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen. De invloed van socialisatie, zowel direct als indirect, blijft behouden ook als we rekening houden met de sociaal-economische status van de ouders. Deze heeft op zich wel een stimulerende invloed maar de socialisatie kan hierdoor niet verklaard worden. Zowel socialisatie als sociale condities beïnvloeden, los van elkaar, voor een stuk de participatie van jongeren.

TABEL 97: PARTICIPATIEGRAAD IN JONGERENGELEIDE VERENIGINGEN VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR

VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.24		0.53		0.71		0.71		0.51
Kenmerken jongeren										
TSO vs ASO	-0.01	0.84	-0.01	0.86	-0.01	0.86	-0.01	0.84	0.03	0.31
BSO vs ASO	0.06	0.07	0.06	0.08	0.06	0.08	0.06	0.12	0.12	0.00
Meisjes vs jongens	-0.12	0.00	-0.12	0.00	-0.12	0.00	-0.12	0.00	-0.18	0.00
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.14	0.00	0.14	0.00	0.14	0.00	0.14	0.00	0.14	0.00
Participatiecultuur										
Huidig en vroeger lidmaatschap			0.03	0.32	0.03	0.34	0.03	0.34	-0.02	0.49
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			-0.03	0.30	-0.04	0.29	-0.03	0.31	-0.08	0.01
Houdingen en opvoeding										
Betrokkenheid					0.01	0.74	0.01	0.74	-0.04	0.19
Vrijheid					0.00	0.93	0.00	0.93	0.01	0.63
SES gezin										
SES ouders							0.00	0.91	-0.05	0.13
cumulatie jongeren										
Lid van jeugdwerk- en culturele verenigingen									0.30	0.00
Lid van sociale bewegingen									0.15	0.00
Lid van ontspannings-verenigingen									0.13	0.00
		3.5%		3.5%		3.3%		3.2%		16.9 %

De participatiegraad van jongeren in jongerengeleide activiteiten wordt verklaard door de achtergrondkenmerken van de jongere, meer bepaald door het geslacht (meisjes minder) en de leeftijd (16 tot 18-jarigen meer) en het lidmaatschap van andere verenigingen. De socialisatie in het gezin heeft geen enkele invloed op de deelname aan jongerengeleide activiteiten. Ook de contextuele factoren van het gezin hebben geen enkele invloed op de participatiegraad in de jongerengeleide activiteiten. De deelname aan jongerengeleide activiteiten wordt dus niet zozeer bepaald door socialisatie maar de invloed loopt voornamelijk via het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen. Andere onderzoeken kwamen eveneens tot de vaststelling dat aanmoediging of beïnvloeding door vrienden belangrijk bleek te zijn voor de minder 'gestructureerde' activiteiten terwijl de invloed van ouders vooral belangrijk was voor de meer begeleide activiteiten (Huebner en Mancini, 2003; Meeus, 1989).

TABEL 98: PARTICIPATIEGRAAD IN SOCIALE BEWEGINGEN VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p

(Constant)		0.03		0.04		0.34		0.36		0.75
Kenmerken jongeren										
TSO vs ASO	-0.13	0.00	-0.13	0.00	-0.13	0.00	-0.11	0.00	-0.10	0.00
BSO vs ASO	-0.11	0.00	-0.10	0.00	-0.10	0.00	-0.08	0.03	-0.06	0.13
Meisjes vs jongens	0.07	0.02	0.07	0.02	0.08	0.02	0.08	0.02	0.06	0.06
16-18 jaar vs 14-15 jaar	-0.03	0.29	-0.03	0.28	-0.04	0.26	-0.04	0.23	-0.07	0.03
Participatiecultuur										
Huidig en vroeger lidmaatschap			0.07	0.03	0.07	0.04	0.06	0.09	0.02	0.50
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			-0.02	0.53	-0.02	0.53	-0.03	0.40	-0.06	0.09
Houdingen en opvoeding										
Betrokkenheid					0.03	0.41	0.03	0.43	-0.01	0.84
Vrijheid					0.05	0.15	0.04	0.16	0.06	0.05
SES gezin										
SES ouders							0.05	0.17	0.02	0.50
cumulatie jongeren										
Lid van jeugdwerk- en culturele verenigingen									0.20	0.00
lid van jongeren-gecentreerde verenigingen									0.16	0.00
lid van ontspannings-verenigingen									0.08	0.02
		2.5%		2.8%		2.9%		2.9%		11.4 %

De participatiegraad in sociale bewegingen wordt bepaald door de onderwijsvorm waarin de jongeren les volgen en het geslacht. De participatiecultuur binnen het gezin, de houding van ouders tegenover de vrijetijdsbesteding en de opvoedingsstijl evenals de sociaal-economische status van de ouders hebben geen enkele invloed op de participatie van hun kinderen in sociale bewegingen. Het lidmaatschap van sociale bewegingen blijkt voornamelijk voort te komen uit het lidmaatschap van de jeugdwerk- en de culturele verenigingen.

TABEL 99: PARTICIPATIEGRAAD IN ONTSPANNINGSVERENIGING VAN DE ZOON OF DOCHTER NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN VAN DE JONGERE, PARTICIPATIECULTUUR VAN HET GEZIN, HOUDING TOV PARTICIPATIE EN OPVOEDINGSSTIJL EN SES VAN DE OUDERS (STAPSGWIJZE REGRESSIE)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p	Beta	p
(Constant)		0.00		0.01		0.22		0.22		0.26
Kenmerken jongeren										
TSO vs ASO	-0.07	0.04	-0.06	0.07	-0.06	0.08	-0.06	0.11	-0.05	0.17
BSO vs ASO	-0.23	0.00	-0.19	0.00	-0.19	0.00	-0.19	0.00	-0.19	0.00
Meisjes vs jongens	-0.10	0.00	-0.10	0.00	-0.09	0.00	-0.09	0.00	-0.08	0.01
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.00	0.98	0.01	0.78	0.03	0.35	0.03	0.36	0.01	0.70
Participatiecultuur										
Huidig en vroeger lidmaatschap			0.09	0.01	0.08	0.02	0.07	0.02	0.07	0.04
Aantal lidmaatschap van broers/zussen			0.11	0.00	0.10	0.00	0.10	0.00	0.11	0.00
Houdingen en opvoeding										

Betrokkenheid			0.10	0.00	0.10	0.00	0.09	0.00
Vrijheid			-0.04	0.18	-0.04	0.18	-0.04	0.14
SES gezin								
SES ouders					0.01	0.79	0.01	0.85
cumulatie jongeren								
Lid van jeugdwerk- en culturele verenigingen							0.00	0.90
Lid van jongeren-gecentreerde vereniging							0.14	0.00
Lid van sociale bewegingen							0.08	0.02
	5.0%	7.2%		8.1%		8.0%		10.6 %

De participatiegraad in ontspanningsverenigingen wordt, naast de achtergrondkenmerken van de jongeren, bepaald door de participatiecultuur in het gezin. Het lidmaatschap van de ouders heeft een positieve invloed op de participatiegraad in ontspanningsverenigingen van hun zoon of dochter. Anders dan bij de jongerengeleide verenigingen en sociale bewegingen, maar identiek aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen, is de participatie van broers en/of zussen van groot belang. De houdingen van de ouders over vrijetijdsbesteding en opvoeding bepalen eveneens de participatiegraad in ontspanningsverenigingen. Een sterke betrokkenheid van ouders is voor de jongere een stimulans om naar een ontspanningsvereniging te gaan. In tegenstelling tot de participatiegraad in de jeugdwerk- en culturele verenigingen, heeft de sociaal-economische status van de ouders geen invloed op het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen. De invloed van de onderwijsvorm waarin de jongere les volgt is daarentegen veel bepalender in de ontspanningsverengigingen dan in jeugdwerk- en culturele verenigingen.

Conclusie

Uit deze analyses is naar voor gekomen dat de socialisatietheorie voornamelijk van toepassing is voor de dimensie met jeugdwerk- en culturele verenigingen en (in iets mindere mate) voor de ontspanningsverenigingen. Het lidmaatschap van sociale bewegingen en de deelname aan jongerengecentreerde activiteiten blijken eerder voort te vloeien uit het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen en profiteert in die zin van het cumulatieve karakter van participatie. Dit bevestigt de stelling van Meeus (1989) en Huebner en Mancini (2003) dat de invloed van de ouders afhangt van het domein en de soort activiteiten. Zo zouden ouders het lidmaatschap aan gestructureerde vrijetijdsactiviteiten steunen, terwijl ze andere, minder gestructureerde activiteiten ontmoedigen (Mahoney en Stattin, 2000; Hultsman, 1993a; McMeeking en Purkayastha, 1995; Green en Chalip, 1997)). Ouders hebben bepaalde doelen (plezier maken, fysiek actief bezig zijn, ontdekken en ontplooiien van speciale vaardigheden en het ontwikkelen van zelfvertrouwen,

sociale vaardigen, teamwork en helpend gedrag) voor ogen voor hun kinderen en deze trachten ze waar te maken via het aanmoedigen en steunen van de deelname aan georganiseerde activiteiten (Dunn, Kinney et al., 2003). Dat er hierin verschillen zijn naar de sociaal-economische status van de ouders vonden ook Zeijl, te Poel et al. (2000) terug. Ouders met een lagere sociale status zijn banger dat hun kinderen (lees: dochters) zullen rondhangen met de verkeerde vrienden en zijn bezorgder om hun schoolresultaten. Ouders met een hogere SES interveniëren vaker in de vrijetijdsactiviteiten van hun kinderen. Ze weten hoe belangrijk het is om sociaal en cultureel kapitaal te verwerven, niet alleen op school maar ook buiten school (Zinnecker, 1995).

10.3 Informele sociale netwerken

Na de formele netwerken van jongeren, gaan we in dit deel dieper in op de contacten van jongeren die niet via formele structuren verlopen. Als aspecten van informele sociale netwerken onderzoeken we het aantal vrienden, de plaats waar vrienden elkaar ontmoeten, de samenstelling van de vriendengroep, het al dan niet hebben van een lief, de duur van deze liefdesrelatie en de subjectieve populariteitsbeleving.

10.3.1 Beschrijving informele sociale netwerken

Naast de sociale contexten van familie, school en lidmaatschap van verenigingen, kunnen ook eerder informele sociale contacten een invloed hebben op de identiteitsvorming van jongeren.

Eerst en vooral onderscheiden we de zelfgekozen groepen die gebaseerd zijn op face-to-face interactie en vriendschap. De sociale contacten tussen jongeren gebeuren via intieme vriendschappen of dyadische relaties en via kliekjes die gewoonlijk gekenmerkt worden als kleine, relatief intieme groepen (Thurlow, 2001; Hendry, Shucksmith et al., 1993; Hendry, 1983; de Waal, 1993; Dunphy, 1963; Urberg, 1992; Urberg, Deggirmencioglu et al., 1995). Via de directe contacten worden cultuurelementen (houdingen, smaken, ...) overgenomen als een manier van identiteitsverwerving, als een manier om zich als groep van anderen te onderscheiden. Cultuurverschillen tussen groepen kunnen dan beschouwd worden als het resultaat van *boundary work*, van cultuurwerk dat door groepen wordt verricht met de bedoeling zich van anderen te onderscheiden (Barth, Dimaggio, bourdieu).

Naast de invloed van face-to-face contacten op de sociale identificatie onderscheiden we nog 2 andere types van adolescentengroepen die een socialiserende invloed kunnen hebben.

Ten eerste onderscheiden we een brede categorie van *same-age* en *same-gender* leeftijdsgenoten met hierbinnen brede categorieën van 'types' of subculturen zoals punks, rasta's, ... Deze peergroepen creëren een algemene stijl en gedragspatronen waartoe jongeren zich aangetrokken voelen. Zij komen in contact met de waarden, normen en smaken van een bepaalde groep en gaan zich hiermee identificeren. Dit gebeurt niet noodzakelijk face-to-face, maar ook 'at a distance' via media 'images'. Op het lokale niveau bestaat er voor de leden van deze groepen een sociale druk om zich te conformeren met de groepsnormen. Jongeren die het noodzakelijke 'entrance ticket' willen voor een specifieke groep, zullen de groepsnormen dan ook min of meer aanvaarden. Dus lidmaatschap van subculturele groepen is in grote mate zelfgekozen.

Ten tweede en meer lokaal gebaseerd zijn de peergroepen die overeenkomen met Brown et al's (1994) definitie en beschrijving van adolescent 'crowds'. Crowds zijn *'collections of adolescents identified by the interests, attitudes, abilities and/or personal characteristics they have in common'*, maar die eerder reputatiegebaseerd dan interactiegebaseerd zijn (Brown et al. 1994 p121, in: Hendry, Kloep et al., 2002a; Urberg, Degirmencioglu et al., 2000). Zo vonden Brown en Eicher (1986) dat

> Crowd names were *labels* placed on individuals who were similar in attitudes or activities, even if they did not spend much time together (p92-92)

Dunphy (1963) daarentegen beschouwd een "social crowd" als een verzameling van kliekjes. Dit veronderstelt dat een crowd gebaseerd is op interactie. Het behoren tot een bepaalde crowd wordt grotendeels gedefinieerd door andere

teenagers, die subtiele tekens waarnemen (kleding, gedrag, ...) die verschillende crowdleden identificeren en labelen (Hendry, Kloep et al., 2002a; Thurlow, 2001). Crowds kenmerken zich eveneens door het informele karakter geproduceerd door jongeren zelf en niet door volwassenen zoals dat het geval is bij institutionele groeperingen (sportclubs, jongerenorganisaties, ...). Het patroon van crowds ontwikkelt zich ook voortdurend gedurende de adolescentie. Crowds ontstaan en groeien in de vroege adolescentie, kennen een hoogtepunt in de middenadolescentie en nemen af tijdens de late adolescentie. Dit is wat Brown et al. (1994) de 'developmental nature' of crowds noemen (Thurlow, 2001).

Maar dit is niet het hele plaatje. Jongeren zijn ook ingebed in bredere sociale netwerken. De snelle sociale veranderingen en 'globalisering' hebben nieuwe patronen van sociale groepen en sociale ontmoetingsplaatsen gecreëerd (o.a. Hendry, Shucksmith et al., 1993; McRobbie, 1994). Volgens Maffesoli (Maffesoli, 1996) worden de permanente en 'zichtbare' jeugdsubculturen van de jaren 1980 (Willis, 1978; Hebdige, 1988) die vaak klassegebonden waren, stilaan vervangen door meer vergankelijke of kortstondige en gevarieerde vormen van jongerengroepen. Jongeren kunnen deel uit maken van verschillende peergroepen en aanwezig zijn op verschillende bijeenkomsten, waarbij deze keuzes beiden gestuurd worden en beperkt zijn door media-invloeden. De sociale netwerken waar jongeren deel van uitmaken door hun deelname aan jeugdorganisaties van verschillende types, het supporteren voor voetbalteams, hun disco en cafébezoek, ... beschrijft Maffesoli als *'tribes'*. Door de dalende invloed van klasse-georiënteerde categoriëen in het dagelijks leven, worden neo-tribes het sleutelkenmerk van onze alledaagse ervaringen. De rollen die we spelen in de vele overlappende groepen waarvan we lid zijn, zijn een bron van identiteit, die, zoals maskers, tijdelijke 'identificaties' verschaffen (Maffesoli, 1996). Het concept 'lifestyle' biedt een bruikbare basis voor het begrijpen van hoe individuele identiteiten geconstrueerd worden en blijven bestaan binnen het kader van (neo-)tribes. Door bepaalde producten en patronen van consumptie te kiezen en deze culturele middelen te gebruiken als een uitdrukking van zijn persoonlijke identiteit, geeft een levensstijl de gevoeligheden en smaakvoorkeuren van individuen weer (Bennet, 1999).

Ook Paul Willis (Willis, 1990; Willis, 1998) argumenteert dat het belang van condities afneemt in het voordeel van de culturele betekenis en identiteit. Achter de categorie "jeugd" ligt een enorme diversiteit aan smaakgroepen, subculturen en publieken, gedifferentieerd naar klasse, ras en gender. Willis spreekt van *common culture* of *proto-communities*. De oude noties van middenklassecultuur, arbeidersklassecultuur en regionale cultuur zijn verouderd en ingenomen door *common culture*. Dit betekent niet dat klassen verdwenen zijn of dat klasseculturen niet meer bestaan. Het is gewoon complexer nu. Common culture medieert hoe klasseculturen zich ontwikkelen en veranderen. Common culture zijn ordinaire, alledaagse praktijken en verwijst naar de symbolische creativiteit waarbij het gaat om het selecteren,

combineren en hercombineren van bestaande dingen, tot iets persoonlijks met een persoonlijke betekenis (grounded aesthetics). Het merendeel van de jongeren is betrokken bij het creatieve gebruik van media, mode, … en andere producten. Volgens Willis worden we dus allemaal culturele producenten. Maffesoli zegt het zo:

> I would say that the constitution of contemporary micro-groups in a network is the most final expression of the creativity of the masses (Maffesoli, 1996: p96)

In deze traditie past, naast begrippen als *proto-communities* (Willis, 1990), *tribes*, *postsubculturen* of *neo-tribes* (Maffesoli, 1996), ook het begrip van *virtuele gemeenschappen* of interactie in de *virtuele ruimte* (Mattar, 2003; Lawrence, 2003). Mattar (2003) toont op basis van een case study bij hip-hop muziekliefhebbers hoe verschillende lokale subculturele identiteiten kunnen samensmelten in een globale subculturele identiteit.

10.3.1.1 Uitgebreidheid van de vriendengroep

De vriendenkring kan voor jongeren de functie vervullen van een tussenstadium tussen de eenvoudige, doorgaans sterk persoonsbetrokken relaties van het gezin en de meer onpersoonlijke relaties eigen aan de organisaties waarin men als hedendaagse volwassene doorgaans werkt en handelt (Stevens en Elchardus, 2001; Van Lieshout, 1999). Vriendschapsrelaties zijn op een totaal verschillende basis gestructureerd dan deze met ouders. Ze zijn symmetrischer en veronderstellen wederkerigheid. In een latere fase vervult de vriendengroep ook een belangrijke functie in de relatievorming van jongeren (Kleijer, Laermans et al., 1992; Van Leeuwen, 1999).

Omgaan met vrienden duikt dan ook steevast op als één van de belangrijkste vrijetijdsbestedingen van jongeren (zie eerder). Meer dan 60 procent bezoekt zijn vrienden meermaals per week en 95 procent van de jongeren gaat graag op bezoek bij vrienden (Goedseels, Vettenburg et al., 2000; Kaesemans, 2001).

Om het informele netwerk van jongeren te beschrijven, hebben we gevraagd hoeveel echte vrienden ze hebben. Gemiddeld hebben jongeren tussen 14 en 18 jaar 9 echte vrienden[74]. Slechts 0.4% van de jongeren zegt dat ze geen echte vriend heeft. Ook het aantal jongeren dat 1 echte vriend heeft is gering (4%). Een groot deel van de jongeren (43%) heeft een kleine vriendengroep (2 tot 5 personen) en meer dan de helft (52%) heeft een uitgebreide vriendengroep (6 echte vrienden of meer).

---

[74] Aantal echte vrienden: min=0; max=120; $\bar{x}$=9; σ=11

TABEL 100: GEMIDDELD AANTAL VRIENDEN NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD (MCA)

		N	$\bar{x}$ aantal vrienden	$\bar{x}$ aantal vrienden na controle	β
Geslacht	Jongens	882	10.9	10.8	0.16***
	Meisjes	842	7.2	7.3	
Onderwijs	BSO/DBSO/Modulair	444	9.4	9.4	0.4
	TSO	480	9.6	9.6	
	ASO/KSO	801	8.6	8.7	
Leeftijd	14 jaar	359	10.5	10.6	0.9*
	15 jaar	353	9.7	9.7	
	16 jaar	347	8.7	8.7	
	17 jaar	333	8.4	8.3	
	18 jaar	333	8.0	8.0	
R^2					3.5%

Wanneer we het aantal vrienden bekijken opgesplitst naar een aantal achtergrondkenmerken valt op dat jongens een groter aantal vrienden beweren te hebben dan meisjes. Naar dit verschil is al heel wat onderzoek verricht. De meeste onderzoeken vinden eveneens dit genderverschil maar dan vooral bij jongeren uit het basisonderwijs. Jongens zouden ingebed zijn in een grotere peergroep terwijl meisjes een voorkeur hebben voor dyadische relaties. Dit genderverschil zou echter verdwijnen naarmate jongeren ouder worden. Zo vonden Montemayor en Van komen (1985), en Urberg, Degirmencioglu et al (1995; 2000) geen genderverschillen in de grootte van vrouwelijke en mannelijke groepen. De meeste onderzoeken gaan uit van een verschillende conceptie van vriendschap. Zo zou het voor meisjes belangrijker zijn intense vriendschappen te hebben met enkele vriend(inn)en, gebaseerd op communicatie, dan voor jongens. Meisjes brengen met hun vriendinnen dan ook meer tijd binnenshuis door. Er wordt dan ook gesproken over een slaapkamercultuur bij meisjes (James, 2001; de Waal, 1993). Jongens zouden meer belang hechten aan het deel uit maken van een vriendengroep die samen concrete dingen doet, terwijl meisjes een voorkeur hebben voor dyadische vriendschappen (Urberg, Degirmencioglu et al., 2000; Van Lieshout, 1999; Pahl, 2000; Zeijl, te Poel et al., 2000).

Niet alleen tussen meisjes en jongens bestaan er verschillen. Het aantal vrienden dat men zegt te hebben verschilt eveneens naar de leeftijd, al zijn deze verschillen minder uitgesproken. Wel is er een duidelijk trend neerwaarts naarmate men ouder wordt. Terwijl de 14-jarigen gemiddeld 11 echte vrienden zeggen te hebben, zijn dit bij de 18-jarigen er nog maar 8. Blijkbaar worden adolescenten selectiever in de keuze van vrienden naarmate ze ouder worden. Urberg, Degirmenciolgu et al. (1995) concludeerden dat naarmate jongeren ouder worden ze minder vrienden benoemen en minder wederkerige vrienden hebben (Hardy, Bukowski et al., 2002). Toch neemt de proportie van wederkerige vrienden toe op het totaal aantal vrienden. Deze hogere selectiviteit is waarschijnlijk het resultaat van de sociaal-cognitieve

veranderingen tijdens de adolescentie, zoals de definiëring van vriendschap waar de nadruk meer komt te liggen op wederkerigheid en intimiteit (Youniss, McLellan et al., 2001) evenals van sociaal-cognitieve vaardigheden die de adolescent in staat stellen accuratere conclusies te trekken over wie hen mag. Een andere verklaring vinden we terug in het belang dat jongeren hechten aan het behoren tot een crowd. De jongere adolescenten hechten meer belang aan het behoren tot een crowd en benadrukten de mogelijkheden die een crowd biedt in het voorzien van emotionele en instrumentele steun, vriendschap en sociale interactie. De oudere adolescenten benadrukten de ontevredenheid met de conformiteitseisen van de crowd en voelden dat hun bestaande vriendschapsnetwerken de nood aan peergroeplidmaatschap overbodig maakten (Brown, Eicher et al., 1986).

10.3.1.2 Samenstelling van de vriendengroep

Naast de uitgebreidheid van de vriendengroep hebben we ook gepeild naar de samenstelling van de vriendengroep. Hieronder verstaan we de plaats waar de vriendengroep te lokaliseren is en de geslachtssamenstelling van de vriendengroep. Deze twee aspecten zijn bevraagd op basis van de bestaande literatuur over de rol van vriendschappen in het leven van jongeren. Volgens de proximiteitsthese in de vriendschapsliteratuur ontstaan vriendschappen in de directe omgeving (in de buurt of op school) (Pahl, 2000). Deze ruimtelijke proximiteit blijft een belangrijke vereiste ook in de latere adolescentie (Epstein, 1983). Vrienden blijft men vinden in de directe omgeving, maar ook andere ontmoetingsplaatsen worden belangrijker. In dit opzicht kunnen we onderzoeken welke rol de school, de vereniging, de buurt, ... speelt als plaats waar vriendschappen groeien. Daarom hebben we de jongeren uitdrukkelijk gevraagd of hun beste vrienden terug te vinden zijn in de klas, op school, in de buurt, in een vereniging of elders. Daarbij konden de jongeren meerdere antwoorden aanduiden.

TABEL 101: ONTMOETINGSPLAATS BESTE VRIEND(IN)

	Percentage
Nergens	0.1
Enkel binnen schoolomgeving	**40.2**
School	15.9
Klas	21.6
Enkel binnen schoolomgeving (klas en school)	2.7
Enkel buiten schoolomgeving	**36.2**
Elders	8.2
Buurt	18.4
Vereniging	5.6
Enkel buiten schoolomgeving (combinatie van elders, buurt en vereniging)	4.0
Zowel binnen als buiten schoolomgeving	**23.5**
Combinatie school en buitenschool	8.1
Combinatie klas en buitenschool	11.4
Combinatie klas, school en buitenschool	4.0

40% van de jongeren ontmoet zijn of haar beste vriend enkel binnen de schoolomgeving (klas, school of combinatie), een iets kleiner aantal jongeren ontmoet zijn of haar beste vriend enkel buiten de schoolomgeving (buurt, vereniging, elders) en bijna één op vier ontmoet zijn of haar beste vriend zowel binnen als buiten de schoolomgeving.

TABEL 102: ONTMOETINGSPLAATS BESTE VRIENDEN NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

		Enkel binnen school-omgeving	Enkel buiten school-omgeving	Zowel binnen als buiten school-omgeving
Geslacht	Jongens	36.3	41.5	22.2
	Meisjes	44.5	30.5	25.0
	X^2=23.4; df=2; p=0.00			
Onderwijs	BSO	35.9	44.9	19.2
	TSO	34.1	40.8	25.1
	ASO	47.1	27.5	25.4
	X^2=49.7; df=4; p=0.00			
Leeftijd	14	50.4	24.5	25.1
	15	47.3	30.3	22.4
	16	40.6	36.6	22.7
	17	36.9	40.4	22.7
	18	25.6	49.9	24.5
	X^2=70.9; df=8; p=0.00			

Voor meisjes is de school de plaats bij uitstek om vrienden te ontmoeten. Jongens ontmoeten hun vrienden vaker buiten de schoolomgeving. Ook Urberg, Deggirmencioglu et al. (1995) vonden dat vrouwelijke scholieren meer geïntegreerd waren in sociale netwerken op school dan mannelijke studenten.

Ook naar de onderwijsvorm die de jongeren volgen zijn er opvallende verschillen. Bijna de helft van de jongeren uit het ASO ontmoet zijn vrienden enkel binnen de schoolomgeving. Terwijl voor ASO-jongeren de school een

belangrijke ontmoetingsplaats is, treffen jongeren uit het TSO en het BSO hun vrienden voornamelijk uitsluitend buiten de schoolomgeving. Dat jongeren naarmate ze ouder worden hun actieterrein vergroten wordt ook hier duidelijk. De helft van 14-jarigen ontmoet zijn vrienden enkel binnen de schoolomgeving. Bij de 18-jarigen is dit nog maar een kwart. De helft van hen ontmoet zijn vrienden uitsluitend buiten de schoolomgeving (vooral vaker in de buurt of elders). Een verklaring hiervoor kan gezocht worden in het onderzoek van Silbereisen, Noack et al. (1992). Zij onderzochten de relatie tussen de transitie in *dating* en veranderingen in de voorkeur voor bepaalde ontmoetingsplaatsen. Zij maakten een onderscheid tussen publieke en private ruimtes en vonden dat jongeren die een heterosexuele relatie wilden een voorkeur hadden voor publieke plaatsen waar ze leden van het andere geslacht kunnen ontmoeten. Eens men een vriend(in) heeft, gaat de voorkeur eerder uit naar meer private plaatsen.

Niet alleen de plaats waar vriendschappen worden gevormd, ook de samenstelling van de vriendengroep heeft de nodige aandacht gekregen in de literatuur. Vooral de theorie van Dunphy (1963) is daarbij toonaangevend (de Waal, 1993). Dit is een ontwikkelingstheorie van vriendschappen. Volgens deze visie ontwikkelen jonge adolescenten vriendschappen in seksehomogene vriendenkliekjes (Epstein, 1983). In een tweede fase smelten deze kliekjes samen met twee tot drie andere kliekjes. Jongenskliekjes en meisjeskliekjes smelten dan samen, waardoor grotere, seksegemengde vriendengroepen ontstaan. Binnen deze groepjes richten de toonaangevende jongens en meisjes zich steeds meer op elkaar. Kleinere, gemengde groepen vormen zich waaruit romantische relaties kunnen voortspruiten (Kleijer en Tillekens, 1992; Pahl, 2000; Urberg, Degirmencioglu et al., 2000). Coleman's 'focal theorie' van de adolescentie heeft aandacht voor het zelfbeeld, de relatie met de ouders en met leeftijdsgenoten. Zijn bevindingen tonen dat deze relaties veranderen met de leeftijd en dat de bezorgdheid over verschillende issues pieken bereiken tijdens verschillende stadia in de adolescentie. Over het algemeen zou de aandacht voor heterosexuele relaties een hoogte bereiken op 13-jarige leeftijd om dan af te nemen; relaties met leeftijdsgenoten zouden vooral belangrijk rond de leeftijd van 15 jaar en de conflicten met ouders nemen geleidelijk aan toe vanaf 13 jaar tot 15 jaar om dan af te nemen (Hendry, 1983; Hendry, Shucksmith et al., 1993). Om dit te onderzoeken peilden we zowel naar de geslachtssamenstelling van de vriendengroep als naar het al dan niet hebben van een lief.

TABEL 103: SEKSESAMENSTELLING VAN DE ECHTE VRIENDENGROEP

		N	%
1	Voornamelijk jongeren van hetzelfde geslacht als ikzelf	726	40.9
2	Voornamelijk jongeren van het andere geslacht dan ikzelf	123	7.1
3	Ongeveer evenveel jongens als meisjes	911	51.5
4	Ik heb geen beste vrienden	8	0.5
	Totaal	1768	100.0

Zoals verwacht heeft de grootste groep jongeren een vriendengroep waar zowel meisjes als jongens van uitmaken. Toch heeft 4 op 10 jongeren een vriendengroep die uitsluitend samengesteld is uit leden van het eigen geslacht. Slechts een kleine groep (7%) heeft een vriendengroep die alleen is samengesteld uit leden van het andere geslacht.

TABEL 104: SAMENSTELLING VAN DE VRIENDENGROEP NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

		Vrienden groep van hetzelfde geslacht	Vrienden groep van het andere geslacht	Gemengde vrienden-groep	Ik heb geen vrienden
Geslacht	Jongens	44.9	5.2	49.7	0.2
	Meisjes	36.6	9.2	53.5	0.7
	X^2=20.9; df=3; p=0.00				
onderwijs	BSO	39.1	8.8	51.7	0.5
	TSO	40.0	7.9	52.0	0.2
	ASO	42.6	5.4	51.7	0.2
	X^2=7.3; df=6; p=0.29				
Leeftijd	14 jaar	47.4	4.9	46.6	1.1
	15 jaar	42.0	3.4	54.4	0.3
	16 jaar	41.0	7.9	51.1	0.0
	17 jaar	34.5	8.6	56.9	0.0
	18 jaar	38.9	11.2	49.0	0.8
	X^2=39.1; df=12; p=0.00				

In tegenstelling tot vroeger onderzoek, blijkt de vriendengroep van meisjes sekseheterogener te zijn dan deze van jongens (Stevens en Elchardus, 2001; Bukowski, Sippola et al., 1999; Furlong, Campbell et al., 1990). Meisjes hebben ook vaker dan jongens een vriendengroep die uitsluitend uit jongeren van het andere geslacht bestaat. Meisjes in een jongenskliek komt dus vaker voor dan jongens in een meisjesgroep. Dit komt omdat meisjes hun eigen vriendengroep opgeven om opgenomen te worden in de vriendengroep van hun vriend. Zo heeft 15% van de meisjes die een lief hebben een vriendengroep die uitsluitend uit jongens bestaat, tegen slechts 5% van de meisjes die geen lief hebben. Bij jongens zijn deze verschillen minder uitgesproken. Terwijl zeven procent van de jongens met een vriendin een vriendengroep heeft die uitsluitend uit meisjes bestaat, is dit bij jongens die geen vriendin hebben vier procent. Zimmer-Gembeck (1999) onderzocht de evolutie in de tijd die meisjes

besteden aan hun vriendinnen wanneer ze een romantische partner hadden. Meisjes die meer tijd doorbrachten met hun partner, compenseerden dit door minder tijd te besteden aan hun vriendinnen.

Naar onderwijsvorm zijn er geen verschillen in de geslachtssamenstelling van de vriendengroep. De leeftijd daarentegen speelt wel een rol. Niet verwonderlijk is dat de vriendengroep naarmate men ouder wordt steeds minder samengesteld is uit jongeren van hetzelfde geslacht en steeds vaker bestaat uit jongeren van het andere geslacht. Onderzoek wijst consistent uit dat kinderen vriendschappen vormen en samenklikken met leeftijdsgenoten van dezelfde sexe. De voorkeur voor same-sex vriendschappen is eerder te wijten aan de voorkeur voor dezelfde sexe dan aan de afkeur van de andere sexe (Bukowski, Gauze et al., 1993). In de adolescentie wordt er een verschuiving naar een grotere genderintegratie in de vriendengroep waargenomen (Dunphy, 1963). Zo vonden Montemayor en Van Komen (1985) dat gedurende de adolescentie de geobserveerde vriendschapsgroepen buiten school kleiner werden en sekseheterogeen, terwijl de groepen binnen school groot bleven en seksehomogeen.

Meerdere studies hebben het belang aangetoond van vriendschapsrelaties voor de vorming van romantische relaties (Connolly, Craig et al., 1999; Feiring, 1999; Zimmer-Gembeck, 1999; Collins, 2003; Zimmer-Gembeck, 2002). Zo onderzocht Feiring (1999) het belang van vriendschappen met jongeren van het andere geslacht op de vorming van romantische relaties. Ze concludeerde op basis van longitudinaal onderzoek dat het hebben van een grote vriendengroep van het andere geslacht tijdens de vroege adolescentie (9 jaar) een positieve invloed heeft op de ontwikkeling van kwalitatieve banden in romantische relaties in de middenadolescentie (13 jaar) en het behoud van langere relaties in de midden en late adolescentie (18 jaar). We vroegen de jongeren in het onderzoek dan ook of ze een lief hadden en hoe lang deze relatie al duurde. Bovendien peilden we naar de stabiliteit van deze relatie.

TABEL 105: HET (GEHAD) HEBBEN VAN EEN LIEF EN DE DUUR VAN DE RELATIE

	Percentage
Lief minder dan 1 maand	8.5
Lief 1 tot 6 maanden	11.0
Lief 6 tot 12 maanden	5.8
Lief meer dan 1 jaar	7.3
Vroeger lief, eerste lief	12.7
Vroeger lief, meerdere lieven	35.6
Geen lief	19.1
Totaal	100

Één derde van de jongeren heeft op het moment van de bevraging een relatie. Twintig procent van alle jongeren heeft een relatie van minder dan 6 maanden, 13% van langer dan een half jaar. Van de jongeren die een relatie hebben, heeft

60% een relatie van minder dan een half jaar, terwijl 4 op 10 jongeren een relatie heeft van langer dan 6 maanden. Bijna de helft van de jongeren heeft op het moment van de enquête geen relatie maar heeft er vroeger wel een gehad. Één vijfde van de 14- tot 18-jarigen heeft nog geen relatie gehad.

TABEL 106: AL DAN NIET HEBBEN VAN EEN LIEFDESRELATIE EN DUUR VAN DEZE RELATIE NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Relatie				Geen relatie		
	< 1 maand	1 tot 6 maanden	6 tot 12 maanden	> 1 jaar	Vroeger lief; 1ste lief	Vroeger lief; meerdere lieven	Nooit lief gehad
Geslacht							
Jongens	9.6	10.5	4.3	4.6	12.6	39.2	19.1
	*33.1**	*36.1*	*14.8*	*16.0*			
Meisjes	7.4	11.5	7.4	10.1	12.7	31.8	19.1
	20.3	*31.6*	*20.3*	*27.7*			
X^2=34.6; df=6; p=0.00							
Onderwijsvorm							
BSO	9.7	9.7	9.7	11.5	7.4	31.5	17.3
	22.2	*29.4*	*22.2*	*26.3*			
TSO	10.8	5.0	5.0	7.3	10.4	40.2	14.8
	31.3	*33.1*	*14.5*	*21.1*			
ASO	6.9	4.0	4.0	4.8	17.3	34.9	22.6
	27.5	*37.5*	*16.0*	*19.0*			
X^2=84.0; df=12; p=0.00							
Leeftijd							
14 jaar	8.8	8.8	1.9	1.9	15.2	32.0	31.4
	41.0	*41.0*	*9.0*	*9.0*			
15 jaar	9.1	6.3	3.7	1.4	18.8	38.6	22.2
	44.4	*30.6*	*18.1*	*6.9*			
16 jaar	8.8	15.3	5.4	3.1	10.8	36.3	20.4
	27.0	*47.0*	*16.5*	*9.6*			
17 jaar	9.9	15.6	10.5	8.7	9.3	34.7	11.4
	22.1	*34.9*	*23.5*	*19.5*			
18 jaar	6.2	9.3	7.6	21.5	9.0	36.4	9.9
	13.9	*20.9*	*17.1*	*48.1*			
X^2=269.0; df=24; p=0.00							

* Percentages in het cursief gelden enkel voor de jongeren die een relatie hebben

Het zal niemand verwonderen dat de 17- en 18-jarigen (44%) vaker een romantische relatie hebben dan de 14- tot 16-jarigen (resp. 22% , 20% en 33%). Ook qua duur zijn er verschillen. Meer dan een vijfde van de 18-jarigen heeft een relatie die langer dan een jaar duurt. Bij de 17-jarigen heeft ongeveer één op vijf een relatie die langer dan een half jaar duurt en bij de 16-jarigen heeft ongeveer een kwart van de jongeren een relatie van langer dan 1 maand. Maar niet alleen de leeftijd speelt een rol. Ook geslacht en onderwijsvorm

hebben een invloed (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Jongeren die in het BSO les volgen hebben vaker een lief (44%) dan jongeren uit het ASO (25%). Als we enkel kijken naar de jongeren die een relatie hebben, merken we geen significant verschil in de duur van de relatie naar onderwijsvorm. Terwijl jongens vaker geen lief hebben maar er vroeger al wel meerdere gehad hebben dan meisjes, hebben meisjes op het moment van de bevraging vaker een lief (36%) dan jongens (29%) (Zimmer-Gembeck, 1999; Montgomery en Sorell, 1998). Bovendien duurt deze relatie bij meisjes opvallend langer dan bij jongens. Bij bijna de helft van de meisjes die een relatie hebben, duurt deze relatie al langer dan een half jaar, terwijl dit bij de jongens met een relatie slechts 30% is. Bovendien blijkt dat ongeveer evenveel meisjes als jongens op de leeftijd van 14 à 15 jaar een vriend(in) hebben (respectievelijk 23 procent en 21 procent), terwijl op latere leeftijd (16 tot 18 jaar) de verschillen groter worden. 'Slechts' één derde van de jongens van deze leeftijd heeft een vriendin, tegen 47% van de 16 tot 18-jarige meisjes.

Het gros van de jongeren beschouwt zijn of haar relatie als een vaste relatie voor het leven (tabel 107). Bijna 30% van de jongeren die een relatie hebben, is van oordeel dat ze een vaste relatie hebben maar dat die niet altijd zal blijven duren. Een kleine groep (12%) jongeren beschrijft zijn relatie als een losse relatie.

TABEL 107: SOORT RELATIE (ENKEL DIEGENEN DIE EEN RELATIE HEBBEN)

		%
1	Vaste relatie	55.6
2	Vaste relatie maar niet voor altijd	28.7
3	Losse relatie	12.4
4	Het gaat niet goed en het is bijna gedaan	3.3
	Totaal	100.0

Meer meisjes dan jongens beschouwen hun relatie als een vaste relatie (zie tabel 108). Jongens zien hun relatie niet hun hele leven duren of beschouwen het als een losse relatie. Een verklaring kan gezocht worden in het differentiële belang dat meisjes en jongens hechten aan een relatie. Meisjes beschrijven een romantische relatie eerder in termen van vriendschap, steun, liefde, romantiek, wederkerigheid en jaloezie. Jongens vermelden vaker de fysieke aantrekkingskracht (Feiring, 1999). Ook naar de onderwijsvorm zijn er verschillen. Jongeren die in het BSO les volgen zien zichzelf vaker dan jongeren uit het ASO hun hele leven met hun huidige partner. Jongeren uit het ASO beschouwen de relatie die ze hebben wel als een vaste relatie maar ze zijn eerder van mening dat deze niet voor altijd is. Het is niet verwonderlijk dat jongeren naarmate ze ouder worden, en dus ook langere relaties hebben, hun relatie eerder zien als een engagement voor het leven en minder als een tijdelijke verbintenis of als een losse relatie.

TABEL 108: SOORT RELATIE NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

		Vaste relatie	Vaste relatie, niet voor altijd	Losse relatie	Het is bijna gedaan
geslacht	Jongens	47.7	31.1	17.0	4.2
	Meisjes	62.5	26.5	8.4	2.6
	X^2=16.2; df=3; p=0.00				
onderwijs	BSO	62.9	22.2	12.4	2.6
	TSO	53.9	26.3	13.8	6.0
	ASO	49.5	37.4	11.6	1.5
	X^2=18.0; df=6; p=0.01				
Leeftijd	14 jaar	35.9	42.3	20.5	1.3
	15 jaar	44.4	40.3	12.5	2.8
	16 jaar	52.2	31.3	14.8	1.7
	17 jaar	59.1	27.5	10.1	3.4
	18 jaar	69.4	15.6	9.4	5.6
	X^2=42.3; df=12; p=0.00				

10.3.1.3 Subjectieve populariteitsbeleving

Diverse auteurs wijzen er op dat de acceptatie van de anderen uit het sociaal netwerk even belangrijk kan zijn als het netwerk zelf (Hirschi, 1969). Omdat vrienden zo'n belangrijke rol spelen in het leven van adolescenten, is sociale aanvaarding een grote zorg voor jongeren. Een peergroep kan verschillende functies hebben (Brown, Eicher et al., 1986). Zo stelt Coleman (1974: in: Brown, Eicher et al., 1986) dat de verwantschap met de peergroep een uiting kan zijn van conformiteit met peers:

> Belonging to a crowd is a means of conforming to peers, and as peer conformity inclinations shift across adolescence so does one's allegiance to the crowd (1974: in: Brown, Eicher et al., 1986: p74)

Crowds kunnen daarentegen ook een bron zijn van sociale activiteiten of een middel om adolescenten te socialiseren in het volwassen sociale en heterosexuele gedrag (Dunphy, 1972). Het kunnen bronnen zijn van sociale en emotionele steun. Zo stellen Newman en Newman, gebaseerd op Erikson's (1968) identiteitsontwikkelingsmodel, dat

> The major task of early adolescence is to affiliate with a peer group that can accept one's budding sense of identity and provide supportive social relationships to offset the teenager's withdrawal from emotional dependence on parents. As a more autonomous sense of identity emerges in later adolescene, the nood for strong peer group identification diminishes (1974: in: Brown, Eicher et al., 1986: p75)

Tenslotte kunnen crowds of peergroepen ook een bron zijn van sociale status en populariteit (Coleman, 1974).

Populariteit wordt vaak gemeten aan de hand van het aantal vrienden dat een jongere heeft (Csikszentmihalyi en Larson, 1984). Populariteit is echter een multidimensioneel begrip, er bestaan dan ook verschillende criteria om als populair aanzien te worden: je lichaam, je kledij en je gedrag vormen mogelijke bronnen van populariteit (Vermeersch, 1998). Jongens en meisjes worden trouwens populair op basis van andere criteria (Thurlow, 2001). Zo blijkt voor jongens atletisch vermogen, competitief zijn, stoer zijn, het kunnen omgaan met pijn en het naast zich neerleggen van schoolregels en autoriteit een belangrijk aspect van hun populariteit (Eder en Kinney, 1995; Corsaro en Eder, 1990). Bij meisjes ligt de sleutel tot populariteit bij hun empathisch vermogen (Eder en Sanford, 1986), schoolse prestaties (Sadker en Sadker, 1994) of hun uiterlijk (Simmons en Blyth, 1987). Er zijn eveneens verschillende redenen waarom men als onpopulair aanzien wordt. Enerzijds gaat het om jongeren die als 'anders' of 'atypisch' aanzien worden en waar er sprake is van een psychologische afstand. Anderzijds gaat het om de eerder verlegen jongeren, jongeren die nieuw zijn op school of een vreemde hobby hebben (Lease en Axelrod, 2001). Populariteit is bovendien geen stabiel gegeven (Eder, 1985). Vriendschap met populaire jongeren is een belangrijke bron van status, maar tegelijkertijd vermijden populaire jongeren contacten met jongeren met een lagere status. Dit brengt bij deze jongeren een sterk gevoel van afkeer en wrok teweeg. Er ontwikkelt zich dus een cyclus van populariteit waarbij de gevoelens ten opzicht van populaire jongeren verschuiven van positief naar negatief.

We hebben er dan ook voor geopteerd ons niet te beperken tot het aantal vrienden dat een jongere heeft, maar ook een maat van subjectieve populariteitsbeleving op te nemen[75].

TABEL 109: INSCHATTING EIGEN POPULARITEIT

	Percentage
Populariteit 0 tot 5 op 10	13.7
Populariteit 6 op 10	12.6
Populariteit 7 op 10	38.1
Populariteit 8 tot 10 op 10	35.6

Vlaamse jongeren omschrijven zichzelf als matig tot lichtjes populair. De meest vernoemde score is 7 (gemiddelde = 6.9). Slechts 14% beschouwt zichzelf als onpopulair (0 tot 5 op 10). Meer dan 1 op 3 beschrijft zichzelf als zeer populair en geeft zichzelf een score van 8 of meer op 10.

75 De jongeren werd gevraagd op een ladder van 0 tot 10 aan te duiden in welke mate anderen graag met hen omgaan.

10.3.2 Structuur in informele netwerken

Het zou best kunnen dat er onderlinge samenhangen bestaan tussen de hierboven besproken aspecten van het informele sociale netwerk van jongeren. Om eventuele structuren in het informele netwerk te ontdekken voerden we een princalsanalyse uit op de indicatoren voor vriendschap en liefdesrelaties samen. Uiteindelijk kwamen we tot een ééndimensionale oplossing.

TABEL 110: COMPONENTLADINGEN – INFORMELE NETWERKEN

	Componentladingen
Geslachtssamenstelling vriendengroep	0.673
Liefdesrelatie	-0.654
Aantal echte vrienden	0.526
Populariteit	0.459
Ontmoetingsplaats vrienden	0.396
Eigenwaarde	0.305

Zoals uit tabel 110 blijkt, laden zowel de geslachtssamenstelling van de vriendengroep, het al dan niet hebben van een lief en de duur van deze liefdesrelatie, de uitgebreidheid van de vriendengroep, de inschatting van de eigen populariteit als de plaats waar jongeren hun beste vrienden treffen op deze dimensie. Om er echter een interpretatie aan te kunnen geven, moeten we kijken naar de categoriecoördinaten van de oorspronkelijke categorieën op deze dimensie.

TABEL 111: STRUCTUUR IN HET INFORMEEL SOCIAAL NETWERK VAN JONGEREN (CATEGORIECOÖRDINATEN-PRINCALSANALYSE)

Variabele	Categorie	Categorie-coördinaten
Ontmoetingsplaats vrienden	Nergens	-7.56
Geslachtssamenstelling vriendengroep	Geen beste vrienden	-4.90
Liefdesrelatie	Geen lief	-1.20
Populariteit	0 tot 5 op 10	-0.76
Aantal echte vrienden	0 tot 3	-0.70
Populariteit	6 op 10	-0.68
Geslachtssamenstelling vriendengroep	Vnl jongeren van hetzelfde geslacht	-0.67
Ontmoetingsplaats vrienden	Enkel binnen schoolomgeving	-0.45
Ontmoetingsplaats vrienden	Klas	-0.37
Liefdesrelatie	Vroeger lief, eerste lief	-0.27
Liefdesrelatie	Lief meer dan 1 jaar	-0.25
Aantal echte vrienden	4 tot 5	-0.17
Ontmoetingsplaats vrienden	Klas en buitenschools	-0.12
Ontmoetingsplaats vrienden	Elders	-0.11
Aantal echte vrienden	6 tot 10	0.03
Ontmoetingsplaats vrienden	School	0.05
Populariteit	7 op 10	0.06
Ontmoetingsplaats vrienden	Buurt	0.12
Geslachtssamenstelling vriendengroep	Vnl jongeren van het andere geslacht	0.22
Ontmoetingsplaats vrienden	Vereniging	0.36
Ontmoetingsplaats vrienden	School en buitenschools	0.36
Ontmoetingsplaats vrienden	Enkel buiten schoolomgeving	0.38
Liefdesrelatie	Vroeger lief, meerdere lieven gehad	0.40
Liefdesrelatie	Lief 6 tot 12 maanden	0.43
Populariteit	8-10 op 10	0.46
Liefdesrelatie	Lief 1 tot 6 maanden	0.53
Geslachtssamenstelling vriendengroep	Ongeveer evenveel jongens dan meisjes	0.55
Lief minder dan 1 maand	Lief minder dan 1 maand	0.70
Ontmoetingsplaats vrienden	Klas, school en buitenschools	0.81
Aantal echte vrienden	11 en +	0.91

Al deze aspecten van het informeel sociaal netwerk vormen samen één geheel/dimensie waarop we de jongeren kunnen plaatsen op een continuum van een eng naar een uitgebreid informeel sociaal netwerk. Er is dus een duidelijke structuur terug te vinden in het geheel van vriendschaps- en liefdesrelaties.

In deze dimensie kunnen we eveneens de sporen van een proces onderkennen waarbij jongeren het oorspronkelijke millieu waar vriendschappen zijn ontstaan, verlaten en daarbij buiten dit oorpronkelijke milieu vriendschappen en een (of meerdere) relatie(s) vormen (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Dit proces is gelieerd aan subjectieve populariteit. Het zijn juist de populaire leerlingen die volgens het model van Dunphy het eerst overgaan tot koppelvorming (de Waal, 1993). Aan de ene zijde van de dimensie vinden we dan ook jongeren die zich weinig populair voelen, geen echte vrienden hebben of voornamelijk vrienden hebben van hetzelfde geslacht en geen lief of een

langdurige relatie hebben. Deze jongeren ontmoeten hun vrienden vooral in één bepaald milieu of binnen het schoolmilieu (Silbereisen, Noack et al., 1992). Dit type informeel netwerk vinden we vaker terug bij meisjes, ASO jongeren en de 14- en 15-jarigen (zie tabel 112). Aan de andere zijde vinden we de populaire jongeren terug die nu geen relatie hebben maar er wel één of meerdere gehad hebben en zij die momenteel een kortdurende relatie hebben. Ook jongeren die een vriendengroep hebben die voornamelijk uit het andere geslacht bestaat en die vrienden ontmoeten in verschillende milieus of buiten het schoolmilieu (Bukowski, Gauze et al., 1993; Bukowski, Sippola et al., 1999;). Dit zijn eerder kenmerken van het informeel netwerk van jongens, TSO-jongeren en de 16- tot 18-jarigen (zie tabel 112).

TABEL 112: GEMIDDELDE SCORE OP DE UITGEBREIDHEID VAN HET INFORMEEL NETWERK

		Gemiddelde score op de uitgebreidheid van het informeel netwerk
Geslacht (***)	Jongen	0.08
	Meisje	-0.08
Onderwijsvorm (**)	BSO	0.02
	TSO	0.12
	ASO	-0.06
Leeftijd (***)	14 jaar	-0.20
	15 jaar	-0.02
	16 jaar	0.05
	17 jaar	0.15
	18 jaar	0.04

Op basis van het informeel netwerk van de jongeren, kunnen we verschillende types jongeren identificeren. Door gebruik te maken van Latent GOLD kunnen we een clustermodel schatten. De modelselectie (tabel 113) geeft weer dat we drie groepen kunnen onderscheiden die significant verschillend zijn van elkaar wat betreft hun aantal echte vrienden, het hebben van een liefdesrelatie en de duur van deze relatie, de geslachtssamenstelling van de vriendengroep en de subjectieve populariteit van de jongeren.

TABEL 113: MODELSELECTIE CLUSTERANALYSE LATENT GOLD

	L^2 [76]	df	P [77]	Standard R^2
1-cluster model	753.86	432	0.00	
2-cluster model	438.81	420	0.00	0.510
3-cluster model	431.98	408	0.20	0.516
4-cluster model	395.65	396	0.50	0.456

In de eerste cluster vinden we de helft van de jongeren terug, de tweede en derde cluster zijn kleiner in omvang en groeperen respectievelijk 27% en 23% van alle jongeren.

TABEL 114: PROFIEL NAAR CLUSTER

		Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3
Clustergrootte		50%	27%	23%
Liefdesrelatie	Lief, minder dan 1 maand	0.12	0.01	0.10
	Lief, 1 tot 6 maanden	0.15	0.00	0.16
	Lief, 6 tot 12 maanden	0.06	0.00	0.11
	Lief, meer dan 1 jaar	0.03	0.00	0.24
	Vroeger lief, eerste lief	0.11	0.24	0.03
	Vroeger lief, meerdere lieven	0.44	0.21	0.36
	Geen lief	0.09	0.54	0.00
# echte vrienden	0 tot 3 echte vrienden	0.05	0.29	0.48
	4 tot 5 echte vrienden	0.18	0.35	0.34
	6 tot 10 echte vrienden	0.42	0.28	0.16
	11 en + echte vrienden	0.35	0.08	0.03
	Gemiddelde	3.08	2.14	1.73
Seksesamenstelling	Vnl jongeren zelfde geslacht	0.26	0.76	0.31
Vriendengroep	Vnl jongeren ander geslacht	0.06	0.02	0.16
	Evenveel jongens als meisjes	0.68	0.20	0.53
	Geen beste vrienden	0.00	0.01	0.01
Populariteit	0-5 /10	0.06	0.23	0.19
	6 / 10	0.09	0.17	0.16
	7 / 10	0.38	0.37	0.39
	8-10 / 10	0.47	0.23	0.27
	Gemiddelde	3.25	2.59	2.74

[76] De L^2-statistiek geeft de grootte weer van de associatie tussen de variabelen die onverklaard blijft zelfs na het schatten van het model; hoe lager de waarde, des te beter het model de data fit. Als vuistregel hanteert men dat een model een goede fit heeft als L^2 niet substantieel groter is dan het aantal vrijheidsgraden (df).

[77] Om uit te zoeken welk model de beste fit geeft, moeten we kijken naar de p-waarde. Over het algemeen wordt het model met de laagste p-waarde (meest spaarzame model) en die groter is dan 0.05 (een adequate fit) geselecteerd als het beste model.

Meer dan vier op tien jongeren uit de eerste cluster heeft op het moment van de bevraging geen relatie maar heeft in het verleden reeds meerdere opeenvolgende kortstondige liefdesrelaties gehad. Meer dan een derde van deze groep jongeren heeft een relatie. Ongeveer één op tien heeft geen lief maar vroeger al wel één gehad en een even groot aantal heeft nog geen lief gehad. Ze hebben gemiddeld 13 echte vrienden. Drie kwart zegt meer dan 5 echte vrienden te hebben. Hun vriendengroep bestaat in twee derde van de gevallen uit evenveel meisjes als jongens en bij een kwart uit voornamelijk jongeren van hetzelfde geslacht dan zichzelf. Ze schatten hun populariteit hoog in (gemiddelde score van 7.4 op 10). Bijna de helft geeft zichzelf qua populariteit een 8 tot 10 op 10 en 38% een 7 op 10.

Meer dan de helft van de jongeren uit de tweede cluster heeft nog geen relatie gehad. Iets meer dan vier op tien jongeren heeft op het moment van de bevraging geen lief maar heeft er vroeger al wel één of meerdere gehad. Deze jongeren hebben gemiddeld 6 echte vrienden. Zelden zeggen ze meer dan 10 echte vrienden te hebben. Een grote meerderheid (76%) heeft een vriendengroep bestaande uit jongeren van hetzelfde geslacht dan zichzelf. Één vijfde heeft een gemengde vriendengroep. De gemiddelde populariteitsscore is 6.4 op 10. Bijna een vierde geeft zichzelf minder dan 6 op 10 en slechts een even groot aantal schat zijn populariteit heel hoog (8 tot 10 op 10) in.

Meer dan 6 op 10 jongeren van de laatste cluster heeft op het moment van de bevraging een relatie. Bij een kwart duurt deze relatie langer dan een jaar. Meer dan een derde heeft op het moment van de bevraging geen relatie maar heeft vroeger al meerdere lieven gehad. Gemiddeld hebben ze 3 echte vrienden. Bijna de helft zegt geen tot drie echte vrienden te hebben terwijl slechts een vijfde meer dan 5 echte vrienden zegt te hebben. In vergelijking met de twee vorige clusters, hebben deze jongeren vaker een vriendengroep die voornamelijk bestaat uit jongeren van het andere geslacht dan henzelf. Meer dan de helft heeft een sekseheterogene vriendengroep en drie op tien heeft een seksehomogene vriendengroep (van hun geslacht). Deze jongeren geven zichzelf qua populariteit een 6.7 op 10 wat overeenkomt met de gemiddelde score bij alle 14- tot 18- jarige jongeren.

Vervolgens is het interessant een beeld te krijgen van het profiel van de jongeren in de verschillende clusters.

TABEL 115: RIJPERCENTAGES EN KOLOMPERCENTAGES

		Populairen-veel vrienden, veel lieven (populaire jongeren of crowd)		Niet-populairen-geen lief, homogene vriendengroep (vrienden-kliekjes)		Lange liefdesrelatie, gemengde vriendengroep (gesettelde jongeren)	
		kolom %	Rij%	kolom %	Rij%	kolom %	Rij%
geslacht	Jongens	56.7	57.1	52.7	27.4	37.7	15.4
	Meisjes	43.3	46.5	47.3	26.3	62.3	27.2
	X^2=38.2; df=2; p=0.00						
onderwijs	BSO	23.1	46.6	21.4	22.3	38.1	31.1
	TSO	31.0	58.0	21.8	21.0	27.8	21.0
	ASO	45.9	51.6	56.8	32.9	34.2	15.5
	X^2=58.5; df=4; p=0.00						
Leeftijd	14 jaar	20.4	51.4	28.3	36.9	11.4	11.7
	15 jaar	20.3	52.7	25.5	34.4	12.2	12.9
	16 jaar	20.7	53.7	20.2	27.1	18.2	19.1
	17 jaar	19.4	52.9	13.6	19.2	25.2	27.9
	18 jaar	19.2	49.2	12.3	16.4	33.1	34.5
	X^2=107.6; df=8; p=0.00						

De eerste groep jongeren, populaire jongeren met veel vrienden en veel romantische relaties, bestaat uit iets meer jongens dan meisjes. De jongeren uit het ASO zijn oververtegenwoordigd, terwijl de BSO-jongeren ondervertegenwoordigd zijn. Naar leeftijd zien we slechts kleine verschillen.

Een kleine meerderheid van de jongeren die zich niet populair noemen, geen lief hebben en een seksehomogene vriendengroep zijn jongens. Meer dan de helft van deze jongeren volgt les in het ASO, een vijfde in het BSO en eveneens één op vijf in het TSO. Deze cluster bestaat voornamelijk uit 14- tot 16-jarigen en minder uit 17- en 18-jarigen.

Tenslotte wordt duidelijk dat de groep jongeren met een lange relatie en een gemengde vriendengroep voor bijna twee derde uit meisjes bestaat. De iets oudere jongeren zijn eveneens oververtegenwoordigd in deze cluster en de jongeren uit het BSO vormen de grootste groep binnen deze cluster gevolgd door de ASO- en de TSO-jongeren.

Deze driedeling kunnen we grotendeels inpassen in het model van Dunphy (1963). Hij onderscheidde crowds (grote groepen jongeren), cliques (jongerengroepen met een kleinere omvang) en individuele vriendschappen. Een crowd bestaat volgens Dunphy gemiddeld uit twee tot vier cliques. Elke clique heeft zo'n drie tot negen leden, waardoor een crowd uit meer dan twintig personen kan bestaan. Cliques zijn duidelijk hiërarchisch georganiseerd met leiders, gewone leden en meelopers. Dunphy onderkende eveneens een evolutie in de groepsontwikkeling in de adolescentie waarin de crowd de primaire functie toegedeeld krijgt van het opwekken van heterosexuele interesses en het

leren omgaan met het andere geslacht. Hoewel andere auteurs menen dat de crowd eerder de functie vervult van gezelschap van en sociale contacten met leeftijdgenoten is de fasetheorie van Dunphy toch waardevol omwille van de aandacht voor de dynamiek en de structurele ontwikkeling in de groepsvorming. Hij onderscheidt vijf fasen. Tijdens de vroege adolescentie gaan jongens en meisjes onafhankelijk van elkaar om met een klein kliekje seksegenoten. Deze fase komt overeen met onze tweede cluster met seksehomogene kliekjes waarin de 14- en 15-jarigen duidelijk oververtegenwoordigd zijn. Integenstelling tot Dunphy heeft onderzoek uitgewezen dat het omgaan in cliqueverband meer een jongens- dan een meisjesaangelegenheid is (Hazekamp 1985). Ook wij vinden meer jongens dan meisjes terug in deze cluster. In een tweede stadium komen kleine kliekjes samen en vormen ze een kleine crowd die sekseheterogeen is. In de overgangsfase gaan vooraanstaande leden van de seksehomogene kliekjes deel uit maken van een gemengde kliek. In de vierde fase gaan gemengde kliekjes met elkaar om en ontstaat de ontwikkelde crowd. Onze eerste cluster met populaire jongeren kunnen we in deze derde en vierde fase onderbrengen. De jongeren in deze cluster zijn gelijk verdeeld over de verschillende leeftijden. Er zitten evengoed 14- als 18-jarigen in deze groep. Tijdens de laatste fase begint de desintegratie van de crowd. Er vormen zich heteroseksuele koppels die relatief onafhankelijk van elkaar opereren. De interesse gaat ook steeds meer uit naar commerciële activiteiten en gelinkt aan de drang naar autonomie, komen conflicten met ouders vaker voor (Hendry, 1983; Coleman, 1974). De cluster met gesettelde jongeren vertonen de kenmerken van deze laatste fase. Het gaat dan ook om de iets oudere jongeren (de Waal, 1993; Hendry, Shucksmith et al., 1993; Hendry, Kloep et al., 2002a).

Uit onze gegevens blijkt inderdaad dat de cluster met gesettelde jongeren het vaakst hun vrije tijd doorbrengt met hun vrienden en commerciële activiteiten en dat het gezinsklimaat minder goed is dan bij de kliekjescluster.

TABEL 116: GEMIDDELDE SCORE VAN DE CLUSTERS OP DE VRIJETIJDSBESTEDING, GEZINSKLIMAAT EN PERSOONLIJK WELBEVINDEN (NA CONTROLE VOOR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD – ANOVA (MCA))

	Commerciële vrije tijd	Gezins- en thuisgerichte vrije tijd	Sport, spel en techniek	Culturele vrijetijds-besteding	Gezins-klimaat	Persoonlijk welbevinden
Populaire jongeren	0.17	0.03	0.12	0.12	66.0	72.6
Kliekjes	-0.61	-0.07	-0.12	0.00	67.5	67.4
Gesettelde jongeren	0.27	-0.02	-0.07	-0.02	65.0	69.9
β	0.37***	0.04 ns	0.11***	0.06*	0.08**	0.24***

Besluit informele sociale netwerken

Naast de eerder persoonlijke relaties met gezinsleden, leren jongeren in de omgang met leeftijdsgenoten nieuwe sociale rollen die belangrijk kunnen zijn voor zowel hun huidige identiteitsvorming als voor de eerder onpersoonlijke contacten kenmerkend voor de organisaties waarin men doorgaans als volwassene werkt en handelt. De favoriete vrijetijdsbestedingen van jongeren kunnen grotendeels samengebracht worden onder de noemer omgaan met vrienden. Vrienden bezoeken, bioscoopbezoek, afspreken met lief, telefoneren of sms'en, naar een fuif gaan staat bij het merendeel van de jongeren hoog op hun lijstje van favoriete vrijetijdsactiviteiten. In dit deel onderzochten we een aantal kenmerken van de vriendengroep van jongeren. Gemiddeld hebben 14 tot 18 jarigen negen echte vrienden. Vier op tien jongeren heeft een eerder kleine vriendengroep van 2 tot 5 vrienden, meer dan de helft van de jongeren heeft een grote vriendengroep van 6 vrienden of meer. Meisjes en laat-adolescenten blijken andere aspecten van vriendschap belangrijk te vinden dan respectievelijk jongens en jong-adolescenten wat tot uiting komt in een kleinere vriendengroep.

De school blijkt een belangrijke ontmoetingsplaats te zijn voor vrienden. Vier op tien jongeren ontmoet zijn beste vriend uitsluitend binnen de schoolomgeving (klas en/of school) en bijna een kwart gaat zowel binnen als buiten de schoolomgeving om met zijn beste vriend. 36 procent van de jongeren ontmoet zijn vrienden enkel buiten de schoolomgeving zoals de buurt, een vereniging en/of elders. De school speelt dus een belangrijke rol in het leggen van sociale contacten tussen vrienden. Maar dit is niet voor alle jongeren zo. Voornamelijk meisjes, jongeren die in het ASO les volgen en de jongere adolescenten ontmoeten hun vrienden op school. Jongens, BSO- en TSO- jongeren en de oudere adolescenten ontmoeten hun vrienden vaker uitsluitend buiten de schoolomgeving. Jongeren die les volgen in het TSO zien hun vrienden wel vaker buiten de schoolomgeving dan ASO-jongeren maar in vergelijking met de BSO-jongeren ontmoeten ze hun vrienden vaker zowel binnen als buiten de schoolomgeving.

Voor de ontwikkeling van vriendschappen in romantische relaties is het belangrijk dat jongeren in contact komen met jongeren van het andere geslacht. Hoewel meer dan de helft van de jongeren een gemengde vriendengroep heeft met ongeveer evenveel meisjes als jongens, is de vriendengroep van vier op tien jongeren voornamelijk samengesteld uit jongeren van hetzelfde geslacht als de respondent. Slechts zeven procent heeft een vriendengroep die grotendeels uit jongeren van het andere geslacht bestaat. Jongens en jongadolescenten gaan vaker om met vrienden van hetzelfde geslacht in vergelijking met meisjes en laat-adolescenten. Meisjes en de 17 à 18-jarigen hebben vaker een gemengde vriendengroep maar ze zijn ook vaker ingebed in een vriendengroep met uitsluitend jongeren van het andere geslacht. De verandering in vriendschapsrelaties als men een romantische relatie heeft, is hier niet vreemd aan. Één op drie jongeren tussen 14 en 18 jaar heeft op het moment van de bevraging een relatie. Bij 40% van hen duurt deze

relatie langer dan een half jaar. In zes op tien van de gevallen gaat het om relaties die niet langer dan zes maanden duurt. Bijna de helft van de jongeren had tijdens de enquêtering geen relatie maar heeft er wel al minstens één achter de rug. Twintig procent van de jongeren heeft nog geen relatie gehad. Zoals te verwachten neemt het aantal jongeren dat een relatie heeft toe met de leeftijd. Bij de veertienjarigen heeft één op vijf een relatie, bij de zeventien- en achttienjarigen is dit dubbel zo veel. Meer dan vier op tien van hen heeft een relatie. Naarmate jongeren ouder worden, worden hun relaties ook langduriger en beschouwen ze het ook vaker als een engagement voor het leven. Jongeren uit het BSO (44%) hebben vaker een liefdesrelatie dan jongeren uit het ASO (25%). Er zijn geen verschillen naar onderwijsvorm wat de duur van de relatie betreft. Wel beschouwen BSO-jongeren hun relatie vaker als een verbintenis voor het leven, terwijl ASO-jongeren deze wel beschouwen als een vaste relatie maar niet voor eeuwig. Op het moment van de bevraging hebben meisjes (36%) vaker een romantische relatie dan jongens (29%). Bovendien duurt deze relatie bij meisjes opvallend langer dan bij jongens. Meisjes beschouwen hun relatie ook vaker als een engagement voor het leven, terwijl jongens het eerder zien als een tijdelijke verbintenis of een losse relatie. Evenveel meisjes als jongens hebben nog geen of een eerste relatie gehad. Jongens zeggen wel vaker meerdere liefjes gehad te hebben dan meisjes. De eerder kortstondige achtereenvolgende liefdesrelaties bij jongens en de langere relaties bij meisjes resulteren in een genderverschil dat groter wordt naarmate jongeren ouder worden.

Al deze aspecten van het informele sociale netwerk hangen samen en vormen een continuum van een beperkt naar een uitgebreid netwerk. Deze dimensie hangt samen met de subjectieve populariteitsbeleving. Jongeren schatten hun populariteit vrij populair in. De gemiddelde score is zeven op tien, wat ook de meest vernoemde score is. Een minderheid beschouwt zichzelf als onpopulair en meer dan een derde van de jongeren schat zichzelf in als zeer populair.

Op basis van het informeel netwerk, kunnen we drie verschillende types jongeren identificeren. Ten eerste de populaire jongeren die veel vrienden hebben en al veel relaties achter de rug hebben (50%). Deze crowdleden zijn vooral jongens en jongeren uit het ASO. Een tweede cluster (27%) omvat jongeren die zichzelf minder populair inschatten, geen liefdesrelatie en een seksehomogene vriendengroep hebben. Iets meer jongens dan meisjes zijn ingebed in een vriendenkliek evenals jongeren uit het ASO die meer dan de helft van deze cluster uitmaken. Het gaat ook voornamelijk om de iets jongere leeftijdscategorieën. Naast de crowds en de vriendenkliekjes, onderscheiden we ten derde de gesettelde jongeren (23%). Een meerderheid van deze jongeren heeft een langdurige relatie en heeft een beperkte maar gemengde vriendengroep. Vooral meisjes, de laat-adolescenten en jongeren uit het BSO kunnen tot deze cluster gerekend worden.

10.4 Verbanden tussen de formele en de informele structuren

Bepaalde studies wijzen op het feit dat jongeren die frequent aan georganiseerde vrijetijdsactiviteiten deelnemen een gedifferentieerder netwerk van vriendschapsrelaties hebben (Buchner en Fuhs, 1994; Shanahan en Flaherty, 2001; Torrance, 1998; Zeijl, te Poel et al., 2000). Naast de vrienden in school en in de buurt, ontmoeten ze ook (andere) vrienden in vrijetijdsorganisaties. Jongeren die betrokken zijn in het buitenschoolse verenigingsleven zouden dan ook een uitgebreider netwerk aan vrienden en relaties hebben, wat hen toegang geeft tot een breed gamma aan sociale contacten en steun, en mogelijkheden biedt om vertrouwensrelaties op te bouwen. Om te toetsen of zich tussen de participatie aan formele structuren en de integratie in informele structuren dergelijke samenhangen voordoen, werd een princalsanalyse uitgevoerd op alle participatie-indicatoren en alle indicatoren van de informele netwerken. De resultaten brengen een ééndimensionale oplossing aan het licht die in totaal 20% van de variantie omvat.

	Componentladingen
Aantal vrienden	0.33
Lief	-0.54
Ontmoetingsplaats vrienden	0.43
Seksesamenstelling vriendengroep	0.48
Populariteit	0.33
Lidmaatschap jongerengecentreerde vereniging	-0.61
Lidmaatschap sociale vereniging	-0.38
Lidmaatschap jeugdwerk en cultuur	-0.49
Lidmaatschap ontspanningsvereniging	-0.37
Eigenwaarde	0.20

De indicatoren van informele en formele netwerken samen verhouden zich op gelijkaardige manier als eerder werd vastgesteld. Aan de *exogene* kant van het informele netwerk moeten we nu echter ook het lidmaatschap van de vier onderscheiden soorten verenigingen toevoegen. De leden van deze organisaties – met op kop de organiserende leden, gevolgd door de actieve leden en de passieve leden –schatten hun populariteit hoog in, ontmoeten hun vienden op verschillende plaatsen (in de klas, op school en buiten school), hebben voornamelijk vrienden van het andere geslacht en hebben vaker kortdurende liefdesrelaties.

TABEL 117: CATEGORIECOÖRDINATEN VAN DE OORSPRONKELIJKE CATEGORIEËN OP DE ONDERLIGGENDE DIMENSIE

Antwoordcategorieën	Antwoordcategorie	Categorie-coördinaten
Ontmoetingsplaats	Nergens	-3.37
Samenstelling vriendengroep	Heb geen beste vrienden	-2.16
Liefdesrelatie	Geen lief	-1.02
Lid Jeugdwerk en cultuur	Nooit lid geweest	-0.79
Populariteit	0 tot 5 op 10	-0.57
Ontspanningsvereniging	Nooit lid geweest	-0.57
Ontmoetingsplaats	Klas	-0.54
Samenstelling vriendengroep	Voornamelijk hetzelfde geslacht	-0.54
Ontmoetingsplaats	Enkel binnen school	-0.50
Populariteit	6 op 10	-0.48
Jongerengeleide vereniging	Nooit lid geweest	-0.43
Aantal vrienden	0 tot 3 echte vrienden	-0.41
Liefdesrelatie	Vroeger lief, eerste	-0.27
Jeugdwerk en cultuur	Vroeger lid	-0.23
Sociale vereniging	Nooit lid geweest	-0.19
Aantal vrienden	4 tot 5 echte vrienden	-0.11
Ontmoetingsplaats	Buurt	-0.05
Ontmoetingsplaats	School	-0.03
Aantal vrienden	6 tot 10 echte vrienden	-0.02
Ontmoetingsplaats	Combinatie klas en buitenschool	0.04
Ontspanningsvereniging	Vroeger lid	0.04
Populariteit	7 op 10	0.08
Ontmoetingsplaats	Elders	0.09
Liefdesrelatie	Lief meer dan 1 jaar	0.16
Jongerengeleide vereniging	Vroeger lid	0.18
Jeugdwerk en cultuur	Actief lid	0.20
Ontspanningsvereniging	Actief lid	0.24
Liefdesrelatie	Vroeger lief, meerdere	0.28
Populariteit	8 tot 10 op 10	0.30
Samenstelling vriendengroep	Voornamelijk het andere geslacht	0.38
Liefdesrelatie	Lief 1 tot 6 maanden	0.39
Samenstelling vriendengroep	Ongeveer evenveel jongens dan meisjes	0.40
Liefdesrelatie	Lief 6 tot 12 maanden	0.41
Jeugdwerk en cultuur	Passief lid	0.44
Ontmoetingsplaats	Combinatie school en buitenschool	0.51
Sociale vereniging	Vroeger lid	0.53
Ontmoetingsplaats	Vereniging	0.59
Aantal vrienden	11 tot 120 echte vrienden	0.60
Liefdesrelatie	Lief minder dan 1 maand	0.61
Ontspanningsvereniging	Passief lid	0.61
Ontmoetingsplaats	Combinatie klas, school en buitenschool	0.63
Sociale vereniging	Actief lid	0.82
Jongerengeleide vereniging	Passief lid	0.86
Sociale vereniging	Passief lid	0.87
Jongerengeleide vereniging	Actief lid	0.88
Ontmoetingsplaats	Enkel buiten school	0.96
Jeugdwerk en cultuur	Organiserend lid of vrijwiliger	1.17
Sociale vereniging	Organiserend lid of vrijwiliger	1.30
Ontspanningsvereniging	Organiserend lid of vrijwiliger	1.37
Jongerengeleide vereniging	Organiserend lid of vrijwiliger	1.47

We verkrijgen hetzelfde beeld wanneer we kijken naar de participatie van de drie groepen of clusters jongeren die zich onderscheiden op basis van hun informeel sociaal netwerk. Onderstaande tabel (tabel 118) geeft weer dat de crowdleden het vaakst lid zijn van het jeugdwerk maar ook van verenigingen buiten het jeugdwerk. In het algemeen is 81% van de populaire jongeren passief, actief of organiserend lid van een vereniging tegen 70 procent van de vriendenkliekjes en drie kwart van de gesettelde jongeren. De inhoudelijke indeling van de verenigingen vertelt ons dat de drie groepen jongeren niet van elkaar verschillen wat hun deelname aan sociale bewegingen betreft. Voor de drie andere soorten verenigingen zijn er wel duidelijke verschillen in die zin dat de populaire jongeren het vaakst lid zijn van de jongerengeleide initiatieven, van jeugdwerk- en culturele verenigingen en de ontspanningsverenigingen. De deelname aan jongerengeleide initiatieven door jongeren die behoren tot vriendenkliekjes is zeer laag. De verschillen tussen de vriendenkliekjes en de gesettelde jongeren wat het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen betreft, zijn zeer miniem.

TABEL 118: GEMIDDELDE SCORE[78] VAN DE CLUSTERS OP HET LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN (NA CONTROLE VOOR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD – ANOVA (MCA))

	Lidmaatschap van jeugdwerk en vereniging buiten jeugdwerk			Inhoudelijke indeling van verenigingen			
	Lid	Jeugd-werk	Buiten jeugd-werk	Jongeren-geleide initia-tieven	Sociale verenig-ingen	Jeugd-werk en cultuur	Ontspan-ningsver-eniging
Crowdleden	0.81	0.58	0.67	0.11	0.05	0.12	0.12
Vriendenkliekjes	0.70	0.45	0.54	-0.22	-0.06	-0.06	-0.04
Gesettelde jongeren	0.75	0.49	0.56	0.00	0.06	-0.04	-0.05
β	0.12	0.11	0.13	0.14	0.05	0.09	0.08
significantie	***	***	***	***	ns	***	**

Besluit verband formeel en informeel netwerk

Integratie in formele sociale netwerken blijkt de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk te bevorderen. Jongeren die organiserend of actief lid zijn van een vereniging schatten hun populariteit hoger in, ontmoeten hun vrienden op verschillende plaatsen, hebben een eerder gemengde vriendengroep en hebben vaker kortdurende liefdesrelaties. We verkrijgen een gedetailleerder beeld wanneer we de deelname aan het verenigingsleven bekijken van de crowdleden, leden van vriendenkliekjes en gesettelde jongeren. De crowdleden zijn het vaakst lid van een vereniging, zowel van het jeugdwerk

78 De gemiddelde score op een dummyvariabele kan geïnterpreteerd worden als een percentage

als buiten het jeugdwerk, de leden van vriendenkliekjes het minst. De gesettelde jongeren nemen een middenpositie in. Het verschil in participatie komt het duidelijkst tot uiting in de jongerengecentreerde initiatieven waar crowdleden een belangrijke rol spelen. Leden van vriendenkliekjes vinden we veel minder terug in dit type organisatie. Ook in de jeugdwerk- en culturele verenigingen en de ontspanningsverenigingen zijn de crowdleden oververtegenwoordigd. De vriendenkliekjes maar ook de gesettelde jongeren zijn hier duidelijk minder vertegenwoordigd. In de sociale bewegingen tenslotte zijn alle clusters even sterk aanwezig.

10.4.1 Vriendschapsopvattingen

Niet alleen de omvang van het vriendschapsnetwerk is van belang, ook de inhoudelijke invulling ervan. Daarom is gepeild naar wat jongeren precies verstaan onder vriendschap. Via hoofdcomponentenanalyse (varimax-rotatie) is gezocht naar systematische samenhangen in de antwoorden van jongeren op deze uitspraken om zo tot basispatronen in vriendschapsopvattingen te komen. Vriendschap blijkt een multidimensioneel begrip te zijn. Zo onderscheidden Bukowski, Newcomb et al. (1987) drie dimensies: gelijkenis, hulp/steun en intimiteit. Een hoofdcomponentenanalyse op onze data leverde twee grote dimensies op, die goed zijn voor 46% van de variatie in de gegeven antwoorden.

TABEL 119: VRIENDSCHAPSOPVATTINGEN - PERCENTAGES[79]

Var	Item	-	-/+	+
V56.1	Een echte vriend(in) respecteert mijn mening	1.1	5.4	**93.5**
V56.15	Ik kan ontzettend goed met mijn beste vriend(in) praten	1.1	9.8	**89.0**
V56.16	Bij mijn vriend(in) kan ik altijd terecht, ook als het even minder gaat	1.5	11.2	**87.3**
V56.11	Tegen je beste vriend of vriendin kan je alles vertellen	3.8	13.8	**82.4**
V56.14	Een goede vriend of vriendin is beter dan 10 kennissen	5.2	17.5	**77.3**
V56.12	Ik vertrouw mijn vriend(in) in alles	5.9	21.5	**72.6**
V56.9	Een goede vriend of vriendin heb je voor het leven	7.6	20.5	**71.9**
V56.13	Ik zou mijn beste vriend(in) nooit laten vallen, ongeacht wat hij/zij gedaan heeft	9.1	30.2	**60.7**
V56.10	Van mijn vriend(in) leer ik veel	5.7	38.7	**55.6**
V56.3	Vaak heb ik dezelfde opvattingen als mijn vriend(in)	8.1	35.6	**56.3**
V56.8	Mijn hobby's komen in grote mate overeen met die van mijn vrienden	25.3	35.6	39.1
V56.7	Mijn vrienden doen dezelfde dingen in hun vrije tijd als ik	28.9	**40.2**	30.9
V56.6	Een goede viend(in) vindt dezelfde soort kleren goed als ik	**43.1**	34.7	22.2
V56.2	Het is leuk om dezelfde soort kleren aan te hebben als je vrienden of vriendinnen	**48.9**	35.3	15.9
V56.5	Zoals mijn vriend(in) is, wil ik ook zijn	**55.8**	33.9	10.3
V56.4	Mijn vrienden en vriendinnen vinden dezelfde soort muziek goed als ik	17.7	**39.8**	2.5

[79] Vriendschapsopvattingen op basis van vertrouwen: α=0.83 (gemiddelde=75.3 op 100); Vriendschapsopvattingen op basis van gelijkenis: α=0.69 (gemiddelde=48.9 op 100)

De eerste dimensie wijst op vriendschap als een sterk emotioneel terrein waar elementen van zelfreligie en zelfonthulling een voorname plaats innemen. Vriendschap is een relatievorm waarin jongeren zichzelf kunnen zijn. Het is een relatie waarin men met elkaar kan praten in vertrouwen. Aan je vrienden kan je je diepste geheimen kwijt. Je kan bij elkaar terecht voor wederzijdse steun en vrienden respecteren je. Het is vriendschap als intimiteit en steun (Bukowski, Newcomb et al., 1987).

Vrienden dienen dus niet alleen om plezier mee te maken. Bij goede vrienden kan je terecht als er iets op je lever ligt en als je eens goed wil praten. Goed met elkaar kunnen praten, vooral over persoonlijke zaken, is een essentieel kenmerk van amicale relaties. Bijna 9 op 10 jongeren vindt dan ook dat ze goed kunnen praten met hun vrienden.

Misschien wel het meest specifieke kenmerk van vriendschap is dat het een vertrouwensrelatie is. Vrienden kan je in vertrouwen nemen, zonder dat ze alles doorvertellen aan anderen. Meer dan 8 op 10 jongeren gaan dan ook akkoord met de uitspraak dat ze tegen hun vrienden alles kunnen vertellen. Bijna drie kwart van de jongeren vertrouwen hun vrienden onvoorwaardelijk.

Op de tweede dimensie laden uitspraken als "een goede vriend vindt dezelfde soort kleren goed als ik', 'zoals mijn vriend is, wil ik ook zijn', … Het is vriendschap in termen van samen iets doen. Dit geeft een vriendschapsopvatting weer die verwijst naar een soort conformiteit of gelijkenis tussen vrienden en het is de vertaling van proximiteit in vriendschapsrelaties.

TABEL 120: VRIENDSCHAP OP BASIS VAN VERTROUWEN

		N	Bruto-effect	Netto-effect	β
Interactieterm	14-15 jaar, jongen	345	71.3	71.6	0.21***
Geslacht * leeftijd	14-15 jaar, meisje	333	79.0	79.1	
	16-18 jaar, jongen	525	74.4	74.5	
	16-18 jaar, meisje	501	77.6	77.3	
Onderwijsvorm	BSO/DBSO/Modulair	342	73.9	73.8	0.08**
	TSO	460	75.3	75.4	
	ASO/KSO	902	76.4	76.4	
Informeel netwerk	Crowds	895	76.0	76.1	0.11***
	Kliekjes	464	73.5	73.4	
	Gesettelde jongeren	345	77.5	77.2	
R^2					6.30%

Meisjes 78; jongens 73 op 100

TABEL 121: VRIENDSCHAP OP BASIS VAN GELIJKENIS

Variabele	Categorie	N	Bruto-effect	Netto-effect	β
Geslacht	Jongen	871	49.7	49.4	0.05*

	Meisje	833	47.8	48.1	
Onderwijsvorm	BSO/DBSO/Modulair	342	50.5	50.8	0.10***
	TSO	461	49.7	49.7	
	ASO/KSO	901	47.6	47.5	
Leeftijd	14 en 15 jarigen	678	50.5	50.7	0.12***
	16 tot 18 jarigen	1026	47.6	47.5	
Informeel netwerk	Crowds	895	50.1	50.0	0.10***
	Kliekjes	464	47.4	47.3	
	Gesettelde jongeren	345	47.2	47.5	
R^2					3.5%

In de literatuur is er heel wat aandacht besteed aan de genderverschillen in vriendschapsopvattingen. Meisjes zouden een voorkeur hebben voor intiemere vriendschappen, de nadruk leggen op loyaliteit en zouden meer hun problemen, gevoelens, angsten en twijfels delen met hun intieme vrienden, jongens zouden liever in een groep samen dingen doen met een bepaald doel voor ogen (James, 2001; Hardy, Bukowski et al., 2002; Bukowski, Newcomb et al., 1987; Zimmer-Gembeck, 1999; Clark en Ayers, 1992; Van Leeuwen, 1999; Bukowski, Newcomb et al., 1987; Corsaro en Eder, 1990). Clark en Ayers (1992) vonden dat mannelijke vriendschappen meer gelijkenissen vertoonden op het vlak van statusvariabelen zoals de meest nette en mooie kleren dan vrouwelijke vriendschappen. Omgekeerd blijken vrouwelijke vriendschappen meer gelijkenissen te hebben op het vlak van persoonlijkheid en verbaliteit dan mannelijke vriendschappen. Gelijkenissen op het vlak van persoonlijkheid zou noodzakelijk kunnen zijn voor het opbouwen van intieme relaties wat meer voorkomt in vrouwelijke dan in mannelijke vriendschappen. Uit onze analyses blijkt eveneens dat vriendschap voor meisjes (77.7 op 100) vaker dan voor jongens (73.1 op 100) gebaseerd is op vertrouwen. Voor jongens (49.8 op 100) is het dan weer iets belangrijker dat ze gelijkenissen vertonen met hun vrienden dan voor meisjes (48.0 op 100).

Ook met de leeftijd verandert het belang dat men aan vriendschap hecht. De vriendengroepen worden kleiner en het aandeel wederkerige vrienden neemt toe op het totaal aantal vrienden. Deze hogere selectiviteit is het gevolg van een veranderende definiëring van vriendschap met een grotere nadruk op wederkerigheid en intimiteit (Urberg, Deggirmencioglu et al., 1995; Youniss, McLellan et al., 2001; Brown, Eicher et al., 1986; Zimmer-Gembeck, 2002; Bukowski, Newcomb et al., 1987).

Voor de jongste leeftijdscategorie (50.8 op 100) blijkt het inderdaad belangrijker te zijn dat ze gelijkenissen vertonen met hun vrienden dan voor de 16-plussers (47.6 op 100). Alle leeftijden vinden echter vertrouwen in vriendschapsrelaties even belangrijk. Wel is er een significant interactie-effect van geslacht met leeftijd wat erop wijst dat het vertrouwen bij jongens toeneemt met de leeftijd, terwijl het bij meisjes eerder stabiel blijft of lichtjes afneemt. Toch blijft het vertrouwen in vriendschapsrelaties iets typisch voor meisjes.

Jongeren uit het beroepsonderwijs zouden meer belang hechten aan proximiteit, loyaliteit en stabiliteit in hun vriendschappen dan jongeren uit het algemeen secundair onderwijs (Laermans, Smeyers et al., 2001). Deze laatste groep jongeren zou hun vriendschappen eerder baseren op interesses en activiteiten (Corsaro en Eder, 1990). De gegevens wijzen er inderdaad op dat jongeren uit het BSO meer belang hechten aan conformiteit in vriendschappen dan TSO- en ASO-jongeren. In tegenstelling tot Stevens en Elchardus (2001) vonden we eveneens verschillen naar het belang van vertrouwen in vriendschapsrelaties. Deze opvatting over vriendschap vinden we vaker terug bij jongeren uit het ASO (76.3 op 100) dan bij jongeren uit het BSO (73.8 op 100).

Het belang dat men aan vriendschap hecht hangt samen met de soort vriendengroep waartoe men behoort. Zowel de populaire jongeren of crowdleden als de gesettelde jongeren hechten veel belang aan vertrouwen in hun vriendschappen. De jongeren die tot kliekjes behoren vinden dit minder belangrijk. Zij hechten ook minder belang aan conformiteit in vriendschappen en komen hiermee op hetzelfde niveau als de gesettelde jongeren. De conformiteitseis wordt het best aanvaard door de crowdleden. Dit bevestigt de hypothese dat het lidmaatschap van een crowd functioneert als een middel om vriendschappen te vormen die evenwel beperkt blijven binnen hun eigen crowd of een crowd die zeer gelijkend is op de eigen crowd (Urberg, Degirmencioglu et al., 2000)

Hoofdstuk 3 - De culturele ruimte – Smaken en houdingen

Met het wegvallen van de traditionele modi van sociale controle zoals de ontkerkelijking, de afbouw van het bevelshuishouden, ... worden de keuzes die

individuen mogen of moeten maken, gestuurd via langdurige socialisatie in het gezin, op school, in verenigingen of vriendennetwerken maar ook via de massamedia en de bredere maatschappelijke context. Op basis van cultuurproducten bouwen jongeren een eigen identiteit op. Met het wegvallen van de oude culturele scripts, hebben jongeren steeds meer vat op de invulling van hun sociale identiteit. De identiteit is het resultaat van (eigen) cultuurwerk (Elchardus, 1999). Cultuurwerk dat tot stand komt door beïnvloeding van het denken en voelen via socialisatie in de sociale en vrijetijdsruimte maar ook in de culturele ruimte. De culturele ruimte omvat de socialisatie van jongeren via de massamedia en de bredere maatschappelijke context.

In een eerste deel geven we een beschrijving van enerzijds de mediavoorkeuren met aandacht voor televisie- en radiozenders en de voorkeur voor bepaalde tijdschriften en anderzijds de voorkeur van jongeren voor bepaalde muziekgenres. Om de individualiseringsthese te toetsen dat het denken, voelen en handelen van individuen individueler geworden is en dus minder bepaald wordt door en minder voorspelbaar is op basis van hun traditionele rollen en status, gaan we zowel binnen als tussen de media- en muziekvoorkeuren op zoek naar onderliggende structuren. Als we inderdaad structuren vinden, als bepaalde smaakvoorkeuren vaker in combinatie met elkaar voorkomen dan andere voorkeuren, kunnen we besluiten dat detraditionalisering niet geleid heeft tot individualisering maar tot een verandering van de mechanismen waarmee de sturing van denken, voelen en handelen wordt verwezenlijkt. De keuzes die jongeren maken, zoals smaken en houdingen, worden vormgegeven door langdurige socialisatie en beïnvloeding. Op deze manier zijn jongeren zeer voorspelbaar en gaat uniciteit op in regelmaat (Elchardus, 2004).

In het tweede deel wordt aandacht geschonken aan de beleving van jongeren van de maatschappelijke context en van de persoonlijke levenssfeer. Eerst geven we een beschrijving van de maatschappijgebonden houdingen met enerzijds de maatschappelijke betrokkenheid van jongeren en anderzijds het maatschappelijk klimaat. De maatschappelijke betrokkenheid trachten we te vatten door weer te geven hoe jongeren staan ten opzichte van solidariteit en verbondenheid alsook welke rol politiek in het leven van jonge mensen speelt. Met het belang dat jongeren hechten aan politieke inspraak, de politieke interesse, de stemintentie en de partijkeuze hopen we het politieke aspect van de maatschappelijke betrokkenheid weer te geven. Met het maatschappelijk klimaat peilen we naar de houding van jongeren tegenover maatschappelijke discussiepunten zoals de harde aanpak van criminelen, het individualisme, het etnocentrisme en gevoelens van onveiligheid.

Naast de maatschappijgebonden houdingen willen we een beeld schetsen van de beleving van de persoonlijke levenssfeer van jongeren. Hierin onderscheiden we enerzijds het psychosociaal welbevinden, de sociale identiteit, probleemgerelateerde gedragingen en slachtofferschap van jongeren. Het psychosociaal welbevinden van jongeren beschrijven we op basis van de

eenzaamheidsgevoelens, assertiviteit en suïcidale neigingen van jongeren. De beleving van de eigen identiteit, het zelfbeeld en het beeld dat jongeren hebben van hun persoonlijke toekomst(plannen) is een weergave van de sociale identiteit van jongeren.

11 Media- en muziekvoorkeuren

Een eerste aspect van de culturele ruimte trachten we te vatten door de percepties te beschrijven die jongeren hebben van de massamedia (TV, radio en tijdschriften) en hun muziekvoorkeur. De media en de populaire cultuur zijn namelijk institutionele dragers van de symbolische samenleving. Telkens iemand televisie kijkt, naar de radio luistert, de computer aanzet of de krant leest, dringt de symbolische samenleving binnen in zijn dagelijkse leven (Stevens en Elchardus, 2001).

11.1 TV-zendervoorkeur

In het onderzoek werden de jongeren gevraagd op een schaal van 0 tot 10 de mate weer te geven waarin ze een bepaalde televisiezender goed vonden. Men kon eveneens aangeven dat men de televisiezender niet kent (deze score is in onderstaande tabel gelijkgesteld aan de categorie 'tussen beide').

TABEL 122: VOORKEUR VOOR TV-ZENDERS

Var	Zender	Heel slecht tot eerder slecht	Tussen beide	Eerder goed tot zeer goed	gemiddelde op 10	Standaard afwijking
V38.8	TMF	5.3	8.0	86.7	7.8	2.0
V38.5	VT4	5.9	7.0	87.1	7.7	1.9
V38.6	Ka2	6.1	7.4	86.5	7.7	2.0
V38.9	MTV	7.5	7.5	85.0	7.5	2.1
V38.10	JIM-TV	9.3	11.0	79.7	7.3	2.3
V38.4	VTM	26.0	14.6	59.3	5.9	2.5
V38.1	TV1	26.2	15.8	58.0	5.7	2.4
V38.2	Canvas	39.1	17.8	43.1	4.9	2.6
V38.3	Ketnet	41.9	17.2	40.9	4.7	2.5
V38.11	Vitaya	35.7	36.9	27.4	4.5	2.5
V38.7	Regionale zender	45.5	29.0	25.5	4.0	2.4

Categorie 'ken ik niet' = tussen beide

Uit tabel 122 blijkt dat de populairste zenders overeenkomen met de muziekzenders (TMF, MTV en JIM-TV) en de commerciële televisiezenders VT4

en Ka2 met een gemiddelde score van meer dan 7 op 10. Deze televisiezenders zijn bewust op jongeren afgestemd en bereiken dus duidelijk hun publiek. De commerciële zender VTM en de openbare omroep TV1 kunnen op minder bijval rekenen. Bijna 60 procent van de jongeren vindt deze zenders goed tot zeer goed. Toch keurt één op vier deze zenders af. Met een gemiddelde van bijna 6 op 10 scoren ze beter dan Canvas en Ketnet. Deze zenders kennen ongeveer evenveel voor- als tegenstanders.

11.2 Radiozendervoorkeur

Ook de radiozenders konden de jongeren quoteren op een schaal van 0 tot 10.

TABEL 123: VOORKEUR VOOR RADIOZENDERS

var	Zender	Heel slecht tot eerder slecht	Tussen beide	Eerder goed tot zeer goed	gemiddelde op 10	Standaard afwijking
V70.5	Radio Donna	10.9	8.8	80.3	7.1	2.2
V70.6	Top Radio	16.7	17.7	65.6	6.4	2.5
V70.4	Studio Brussel	20.4	13.9	65.7	6.3	2.6
V70.8	Q-music	18.6	22.4	59.0	6.0	2.4
V70.11	Radio Contact	25.4	19.1	55.5	5.7	2.6
V70.7	C-Dance	12.0	65.3	22.7	5.3	2.1
V70.9	4FM	20.9	58.9	20.2	4.8	1.9
V70.10	Radio Mango	36.9	33.7	29.3	4.5	2.3
V70.2	Radio 2	54.1	23.5	22.4	3.8	2.3
V70.1	Radio 1	56.0	25.8	18.2	3.5	2.4
V70.3	Klara	49.8	44.5	5.7	3.2	2.3

Op kop staat Radio Donna met een gemiddelde score van 7.1 op 10. Ook Top Radio, Studio Brussel, Q-music en Radio Contact kunnen rekenen op de appreciatie van meer dan de helft van de jongeren.

11.3 Tijdschriftenvoorkeur

Op basis van een lijst van 14 tijdschrift(soorten) konden de jongeren hun voorkeur voor een bepaald (type) tijdschrift te kennen geven.

TABEL 124: PERCENTAGE JONGEREN DAT HET TIJDSCHRIFT AANDUIDT ALS BESTE TIJDSCHRIFT EN OMZETTING NAAR CATEGORIEKWANTIFICATIES (IN PRINCALS MET RADIO EN TV-VOORKEUR IN 2 DIMENSIES)

	% jongeren dat het aangeeft als beste	Categorie-kwantificatie
Natuurtijdschriften, wetenschappelijke tijdschriften (Eos, National Geographic, …)	2.0	-2.03
Knack	1.6	-1.92
Humo	19.1	-1.29
Tijdschrift van je vereniging	1.6	-0.91
Muziekbladen (Oor, NME, Rif-Raf, …)	2.3	-0.75
De Maks (Klasse voor Jongeren)	1.5	-0.43
Ik lees nooit tijdschriften	8.7	-0.20
Computermagazines	8.1	0.16
Modebladen (Cosmopolitan, Vogue, …)	3.3	0.18
Sportbladen (Voetbalmagazine, …)	12.1	0.23
Hobbybladen (autogids, knutselen, koken, …)	4.5	0.25
Menzo, Ché, …	2.4	0.27
Flair, Feeling, …	6.0	0.28
TV-bladen (TV-Story, Dag Allemaal, …)	7.3	0.41
Joepie, Fancy, …	19.5	1.55

De tienerbladen Joepie en Fancy op de voet gevolgd door Humo zijn zonder twijfel de populairste tijdschriften. Ze dragen elk de voorkeur weg van bijna 20% van de jongeren. Een mooie derde plaats met 12% wordt ingenomen door de sportbladen. In vorig onderzoek werden computermagazines niet als aparte categorie opgenomen en werden ze geklasseerd bij de hobbybladen. Als we deze twee categorieën samennemen kunnen zij rekenen op de appreciatie van bijna 13% van de jongeren. Bijna evenveel jongeren hebben een voorkeur voor de lifestylebladen. Tot dit type van tijdschrift rekenen we de modebladen Cosmopolitan, Vogue, de mannenbladen zoals Menzo en Ché en vrouwenbladen Flair, Feeling, …. Een kleiner aandeel van de jongeren prefereert de TV-bladen. Negen procent van de jongeren leest nooit tijdschriften. Hierin zijn er weinig verschillen tussen de leeftijden. BSO jongeren daarentegen lezen minder tijdschriften dan TSO- en ASO-jongeren. Ook jongens lezen minder vaak tijdschriften.

TABEL 125: TIJDSCHRIFTENVOORKEUR NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD

	Geslacht		Onderwijsvorm			Leeftijd		
	jongen	meisje	BSO/DBSO/ Modulair	TSO	ASO/KSO	14-15 jarigen	16-18 jarigen	Totaal
Humo	22.3	15.8	10.0	18.0	24.8	12.6	23.6	19.1
Knack	1.3	2.0	0.2	0.0	3.2	0.8	2.2	1.6
Joepie, fancy	3.1	36.8	28.2	17.4	16.7	27.8	13.8	19.5
Menzo, ché	4.5	0.2	3.9	2.9	1.2	1.0	3.3	2.4
Flair, feeling	0.1	12.2	5.5	5.4	6.2	4.3	7.1	6.0
TV-bladen	5.3	9.5	8.9	8.1	5.5	6.3	8.0	7.3
Modebladen	0.3	6.4	2.5	2.5	4.2	1.8	4.3	3.3
Sportbladen	21.3	2.5	12.5	12.9	11.2	13.8	11.0	12.1
Natuur of wetenschap-pelijke tijdschriften	2.0	2.1	1.1	0.8	3.4	2.5	1.7	2.0
Muziekbladen	2.6	2.0	0.9	2.7	2.9	2.9	1.9	2.3
Hobbybladen	7.9	0.8	7.0	5.0	3.0	4.0	4.8	4.5
de Maks	1.0	2.0	1.1	1.9	1.6	1.4	1.5	1.5
Computermagazines	15.2	0.5	6.4	11.8	6.7	9.2	7.3	8.1
Tijdschrift van vereniging	1.4	1.6	0.7	1.0	2.2	2.0	1.2	1.5
Leest nooit tijdschriften	11.6	5.6	11.1	9.5	7.0	9.6	8.1	8.7

Geslacht : p=0.00 ; Onderwijsvorm : p=0.00 ; Leeftijd : p=0.00

Typische jongensbladen zijn Humo, sportbladen, computermagazines en hobbybladen. Ook de mannenbladen Menzo en Ché worden eerder geaprecieerd door jongens. Tienerbladen Joepie en Fancy, de vrouwenbladen Flair en feeling en de modebladen dragen dan weer eerder de voorkeur weg van de meisjes. Voor een kwart van de ASO jongeren is Humo het favoriete tijdschrift, tegen slechts 10% van de BSO-jongeren. 28% van deze laatste groep vindt Joepie en Fancy het beste tijdschrift. Ook naar leeftijd komen deze verschillen tot uiting. Humo wordt door bijna een kwart van de 16 tot 18-jarigen gekozen als meest favoriete tijdschrift. Bij de 14 tot 15 jarigen zijn de tienerbladen het meest populair.

In het vervolg van dit rapport maken we gebruik van een continue variabele die de tijdschriftenvoorkeur weergeeft. Deze variabele werd geconstrueerd op basis van een princalsanalyse. In deze analyse werden de variabelen opgenomen die de televisie- en radiozendervoorkeur meten alsook de nominale tijdschriftenvariabele. Een niet-lineaire principale componenten-analyse zet namelijk in eerste instantie de waarden van de categorieën om in een score op één of meerdere onderliggende continue dimensie(s). Dit noemt men de categoriekwantificaties. Vervolgens wordt er een gewone of lineaire hoofdcomponentenanalyse uitgevoerd op de nieuwe continue variabelen.

Uit Tabel 124 blijkt dat, rekening houdend met de radio- en televisiezendervoorkeur van de jongeren, de tijdschriften geordend kunnen worden. Aan het ene uiterste bevinden zich bladen als natuurtijdschriften en wetenschappelijke bladen, Knack en Humo. Aan het andere uiterste vinden we Joepie en Fancy, de TV-bladen, de vrouwen- en de mannenbladen. Dezelfde structuur vinden we terug in eerder onderzoek (Elchardus, Kavadias et al., 1998 ; Stevens en Elchardus, 2001).

11.4 Mediavoorkeur: radio, tv en tijdschrift

In eerder onderzoek werd reeds vastgesteld dat er duidelijke samenhangen zijn tussen de voorkeur voor bepaalde televisiezenders, radiozenders en tijdschriften. Ook hier gaan we op zoek naar één of meerdere onderliggende dimensies. Hiervoor gebruiken we voor de radio- en zendervoorkeur de oorspronkelijke 10-punten-schalen en voor de tijdschriftenvoorkeur de nieuwe geconstrueerde continue variabele. Op al deze variabelen voerden we een principale componentenanalyse uit met oblieke rotatie.

TABEL 126: MEDIAVOORKEUR: PRINCIPALE COMPONENTENANALYSE (OBLIEKE ROTATIE)

	Amusement	Cultureel correct
VT4	**0.72**	-0.09
Ka2	**0.71**	-0.13
Top Radio	**0.70**	0.07
JIM-TV	**0.70**	-0.09
TMF	**0.67**	-0.13
Q-Music	**0.61**	0.34
Radio Contact	**0.57**	0.30
MTV	**0.56**	-0.10
Radio Donna	**0.56**	0.29
VTM	**0.55**	0.25
Tijdschriften (hoog = commerciële tijdschriften)	**0.52**	-0.06
C-Dance	**0.40**	0.11
Radio 1	-0.03	**0.75**
Radio 2	0.12	**0.73**
Ketnet	0.02	**0.62**
Canvas	-0.29	**0.61**
TV1	-0.19	**0.61**
Regionale TV-zender	0.12	**0.59**
Radio Mango	0.39	**0.58**
Klara	0.08	**0.52**
4FM	0.36	**0.49**
Vitaya	0.18	**0.39**
Studio Brussel	-0.09	**0.32**
Eigenwaarde[80]	5.1	3.9
Verklaarde variantie	22.2	17.2

De voorkeur voor bepaalde radio-, televisiezenders en tijdschriften hangt duidelijk samen. In tegenstelling tot de bevindingen bij de volwassenen, tekent zich in het medialandschap bij de jongeren niet één maar twee dimensies af (Elchardus, Huyse et al., 2001). Dit kan erop wijzen dat jongeren een meer omnivore smaak hebben dan volwassenen. Ten eerste onderscheiden we een dimensie die de commerciële televisiezenders en de muziekzenders samenbrengt alsook de commerciële radiozenders. Radio Donna maakt hierop een uitzondering. De voorkeur voor commerciële tijdschriften hangt hier eveneens sterk mee samen. We noemen deze dimensie dan ook de amusements- of commerciële mediavoorkeur. De tweede dimensie groepeert zowel op televisie- als radiovlak de openbare omroep. Zowel TV1, Canvas en Ketnet als radio 1, radio 2, Klara en Studio Brussel laden op deze dimensie die we dan ook de cultureel correcte of eerder elitaire mediavoorkeur noemen. Beide dimensies correleren slechts zwak ($r_{factor1,\ factor2} = 0.08$)

[80] 3de factor : λ=1.8 ; R^2=8.0 ; 4de factor : λ=1.2 ; R^2=5.2 ; 5de factor : λ=1.1 ; R^2=5.0 ; 6de factor : λ=1.1 ; R^2=4.7

Jongens en meisjes houden er duidelijk andere smaken op na als het om de commerciële mediavoorkeur gaat (tabel 127 en tabel 128). Meisjes staan duidelijk positiever tegenover commerciële media dan jongens.

TABEL 127: COMMERCIËLE MEDIAVOORKEUR NAAR GESLACHT, LEEFTIJD EN ONDERWIJSVORM

Variabelen	Categorieën	N	Bruto-effect	Netto-effect	β
geslacht	Jongen	855	-0.13	-0.16	0.18***
	Meisje	810	0.15	0.19	
Interactieterm	14-15 j - BSO	140	0.38	0.40	0.35***
Leeftijd * onderwijs (*)	16-18 j - BSO	286	0.40	0.42	
	14-15 j - TSO	157	0.31	0.34	
	16-18 j - TSO	303	-0.06	-0.04	
	14-15 j - ASO	382	0.03	0.01	
	16-18 j - ASO	397	-0.49	-0.52	
R^2					13.8

(*) Onderwijsvorm: ASO: β=-0.29; TSO: β=0.11; BSO: β=0.44

Leeftijd: 14-15 jaar: β=0.22; 16-18 jaar: β=-0.14

Voor de elitaire mediavoorkeur is er geen verschil naar geslacht. De verschillen naar onderwijsvorm zijn des te groter, met jongeren uit het ASO als sterke voorstanders van elitaire media en jongeren uit het BSO en het TSO als sterke tegenstanders van deze media.

TABEL 128: ELITAIRE MEDIAVOORKEUR NAAR GESLACHT, LEEFTIJD EN ONDERWIJSVORM

Variabelen	Categorieën	N	Bruto-effect	Netto-effect	β
Geslacht	Jongen	855	-0.04	-0.02	ns
	Meisje	810	0.04	0.02	
Onderwijsvorm	BSO	426	-0.22	-0.21	0.19***
	TSO	460	-0.15	-0.14	
	ASO	779	0.21	0.20	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	679	0.10	0.07	0.05*
	16- tot 18-jarigen	986	-0.07	-0.04	
R^2					4.3

De leeftijdsverschillen in de voorkeur met betrekking tot commerciële media zijn afhankelijk van de gevolgde onderwijsvorm. In het beroepssecundair onderwijs is er geen verschil naar leeftijd. Alle leeftijden hebben een sterke voorkeur voor commerciële media. In het technisch secundair onderwijs en het algemeen secundair is er een zeer groot verschil naar leeftijd. In het TSO dragen de commerciële media de voorkeur nog weg van de 14- en 15-jarigen, terwijl in het ASO deze jongeren een neutrale houding aannemen tegenover deze media. De 16- tot 18-jarigen die les volgen in het ASO zijn sterke tegenstanders van de commerciële media, terwijl deze leeftijdscategorie in het TSO hierover geen mening hebben.

Tot besluit kunnen we stellen dat er duidelijke verschillen bestaan tussen jongeren wat hun mediavoorkeuren betreft. Deze voorkeuren ontstaan echter niet onafhankelijk van elkaar. Het geslacht, de gevolgde onderwijsvorm en de leeftijd bepalen voor een deel welke televisiezenders, radiozenders en tijdschriften men apprecieert en welke niet. Bovendien onderkennen we twee duidelijke onderliggende dimensies in de voorkeur voor bepaalde media. Enerzijds de commerciële media, anderzijds de eerder elitaire zenders en tijdschriften. Deze begrippen vormen bij jongeren geen tegenpolen van hetzelfde continuüm. Het zijn twee afzonderlijke grondvertogen die elkaar niet uitsluiten. Een voorkeur voor de commerciële media gaat bovendien niet noodzakelijk samen met een afkeur van de elitaire media.

11.5 Muziekvoorkeur

11.5.1 Muziekvoorkeur

Als er één cultuurproduct is waar jongeren een mening over hebben, is het wel muziek. We legden de jongeren dan ook een lijst voor van 30 genres die ze konden beoordelen op een schaal van 0 tot 10. Bovendien konden ze aangeven als ze het muziekgenre niet kenden. Om te toetsen of jongeren durven zeggen dat ze een bepaald genre niet kennen, namen we het fictieve genre ‘agila’ op in de lijst. Het merendeel van de jongeren zegt het genre niet te kennen (84.9%). Als ze het wel kennen, geeft de meerderheid dit genre een zeer slechte score. Een genre, maar één dat wel bestaat, dat ook weinig bekend is is Raï. Vier op vijf jongeren kent dit genre niet. Fusion, Lounge en Down tempo is gekend door slechts de helft van de jongeren. De andere muziekgenres zijn gekend door de meerderheid van de jongeren. Toch kan een derde van de jongeren zich weinig voorstellen bij kleinkunst en Trance, Ambient en Chill-out en een kwart bij folkmuziek. Voor de verdere analyses hebben we de categorie ‘weet niet’ geklasseerd bij de middenpositie die aangeeft dat men het genre niet goed of niet slecht vindt.

TABEL 129: MUZIEKVOORKEUR (PERCENTAGES)

Var	Genre	Heel slecht tot eerder slecht	Tussen beide [81]	Eerder goed tot zeer goed	gemiddelde op 10 [82]
V74.3	Rap / Hip Hop	14.6	12.1	73.3	6.82
V74.27	Soul / R&B	16.8	17.3	65.9	6.62
V74.4	Rock	20.2	13.3	66.6	6.31
V74.26	Hitparademuziek	24.1	13.4	62.4	5.96
V74.18	Filmmuziek	22.8	15.6	61.6	5.81
V74.9	Drum & Bass / Triphop / Breakbeats	22.8	26.2	51.0	5.71
V74.28	Reggae	22.2	28.5	49.3	5.66
V74.29	Trance / Ambient / chill-out	22.8	39.5	37.7	5.39
V74.7	Techno	36.2	11.8	52.0	5.30
V74.2	Disco	32.9	18.6	48.5	5.19
V74.8	House	38.5	12.1	49.4	5.05
V74.10	Heavy Metal / Hard Rock	38.8	14.5	46.7	5.04
V74.24	Hardcore – gitaar / Skatemuziek	40.0	16.9	43.1	4.82
V74.17	Alternatieve gitaarrock / Grunge	33.2	29.0	37.8	4.81
V74.13	Punk / Punkrock	40.6	20.7	38.6	4.79
V74.30	Fusion / Lounge / Down tempo	19.2	58.0	22.8	4.76
V74.16	Eighties muziek	37.5	20.7	41.8	4.76
V74.25	Funk	34.9	31.7	33.4	4.59
V74.15	Seventies muziek	42.2	21.0	36.8	4.45
V74.14	Sixties muziek	43.7	22.0	34.3	4.34
V74.1	Jazz en/of Blues	47.2	22.2	30.6	4.21
V74.6	Wereldmuziek	44.8	25.4	29.8	4.16
V74.22	Vlaamse Rock	50.6	22.3	27.1	3.81
V74.21	Kleinkunst	41.4	43.1	15.5	3.34
V74.11	Folk	50.2	34.3	15.4	3.20
V74.20	Raï	13.1	83.3	3.6	2.94
V74.23	Hardcore – gabber	64.2	14.9	20.9	2.82
V74.5	(Licht)klassieke muziek	72.3	11.6	16.1	2.77
V74.19	Franse chansons	68.7	17.3	14.0	2.67
V74.12	Agila	11.9	86.6	1.5	2.29

Het meest populaire muziekgenre bij de 14- tot 18-jarigen is rap en hip hop. In tegenstelling tot eerder onderzoek (LLP2002) is house niet meer het populairst en wordt zelfst verdrongen naar een elfde plaats. Bijna drie op vier jongeren geeft rap en hiphop een goede tot zeer goede score met een gemiddelde van 6.8 op 10. Op de tweede plaats staan soul en R&B met een gemiddelde score van 6.6 op 10 en twee op drie jongeren die dit genre veel punten geven. Een even groot aandeel apprecieert rockmuziek dat met een gemiddelde score van 6.3 op

81 De categorie 'ken ik niet' is hier ondergebracht

82 Gebaseerd op de scores van de jongeren die het muziekgenre kennen (score 11=missing).

een mooie derde plaats belandt. Ook hitparademuziek en filmmuziek doen het goed. Meer dan zestig procent van de jongeren kan zich vinden in deze muziekgenres die een breed gamma van stijlen omvatten. Een gemiddelde score van respectievelijk 6.0 en 5.8 is dan ook niet echt verwonderlijk. Drum & Bass, triphop en breakbeats alsook reggae kunnen rekenen op de appreciatie van ongeveer de helft van de jongeren. Met een gemiddelde van 5.7 op 10 scoren ze beter dan techno. Hoewel meer dan de helft van de jongeren techno goed vindt, kent dit genre ook heel wat tegenstanders. Meer dan een derde van de jongeren vindt techno eerder slecht tot zeer slecht. Hetzelfde kan gezegd worden over disco, house en heavy metal en hard rock. Trance, Ambient en chill-out halen een goede score (5.4) hoewel het niet door iedereen gekend is. Dit wil zeggen dat de jongeren die het wel kennen het een goede score geven en dat dit genre weinig tegenstanders kent.

Genres als harcore-gitaar of skatemuziek, alternatieve gitaarrock of grunge, punk(rock), eighties muziek en funk kennen ongeveer evenveel voor- als tegenstanders en worden met scores van 4.8 tot 4.6 gebuisd door de jongeren.

Tenslotte zijn er een aantal genres die meer tegenstanders dan voorstanders kennen. Het gaat om seventies en sixtiesmuziek, Jazz en/of Blues, Wereldmuziek, Vlaamse Rock, Kleinkunst, Folk met op kop het genre gabbermuziek. Bijna twee op drie jongeren keuren deze genres af.

In onze maatschappij is de opvatting dat smaak de ultieme uitdrukking is van de eigen identiteit en individualiteit, en niet sociaal beïnvloed, wijdverspreid. Toch tekenen zich binnen deze individuele smaakvoorkeuren collectieve identiteiten af. Op basis van de muziekvoorkeur van jongeren kunnen we van 73.7% van de jongeren zeggen of ze in het ASO of het BSO les volgen[83]. ASO-jongeren (76.2%) zijn nog voorspelbaarder dan BSO-jongeren (69.1%). Van welke muziekgenres onderscheiden ASO- en BSO-jongeren zichnu. Techno, house en gabbermuziek worden vooral geapprecieerd door jongeren uit het BSO en niet door jongeren uit het ASO. Muziekgenres die vooral voorstanders kennen bij ASO-jongeren en niet bij BSO-jongeren zijn rock, alternatieve gitaarrock of grunge, Jazz en/of Blues, (licht)klassieke muziek, punk(rock), seventiesmuziek, wereldmuziek, eightiesmuziek, Vlaamse Rock, Sixtiesmuziek, filmmuziek, Heavy Metal of hard rock, funk, kleinkunst, franse chansons, reggae, raï, folk, hardcore-gitaar of skatemuziek, fusion/lounge/down tempo. Uit deze lange lijst wordt ook duidelijk dat jongeren uit het ASO er een meer omnivore smaak, maar wel meer voorspelbare brede smaak, op na houden dan de jongeren uit het BSO.

We kunnen ook spreken van typische meisjes- en jongensmuziek. Op basis van hun muziekvoorkeuren kunnen we van 70.4% van de jongeren met zekerheid

---

[83] Canonische correlatie=0.50; wilks'λ=0.75; p=0.00

zeggen dat ze een jongen of een meisje zijn[84]. Typische jongensmuziek is heavy metal/hard rock, techno, hardcore-gitaar/skatemuziek, punk(rock), house en drum&bass/triphop/breakbeats. Meisjes onderscheiden zich van de jongens door een voorkeur te hebben voor hitparademuziek, soul/R&B, eighties en seventiesmuziek, filmmuziek, sixtiesmuziek, wereldmuziek, raï, disco, funk, jazz en/of blues en rap/hiphop. Tenslotte zijn er eveneens verschillen naar leeftijd[85]. De 16- tot 18-jarigen houden van muziek die verbonden is met specifieke bars, clubs of disco's. In tegenstelling tot de 14- en 15-jarigen houden ze van trance/ambient/chillout, fusion/lounge/down tempo, techno, '60-, '70- en '80 muziek. De 14 en 15-jarigen onderscheiden zich van de oudere leeftijdsgroep door hun voorkeur voor skatemuziek, heavy metal/hard rock, rap/hiphop, folkmuziek, hitparademuziek, punk(rock), funk, Vlaamse rock, kleinkunst, alternatieve gitaarrock/grunge, wereldmuziek, rock, gabber, raï, jazz en/of blues, Franse chansons en discomuziek.

Tot nu toe hebben we de muziekvoorkeuren van jongeren beschreven. Om onderliggende, culturele oriëntaties in deze voorkeuren te onderzoeken, moeten we nagaan of bepaalde muziekvoorkeuren vaker samen voorkomen dan op basis van louter toeval kan worden verwacht. Vinden jongeren die reggae goed vinden ook hitparademuziek goed of juist niet? Het antwoord op zulke vragen leert ons dus iets meer over de samenhang in muziekvoorkeuren. Via hoofdcomponentenanalyse trachten we deze samenhangen te ontdekken. Hierbij gaan we ervan uit dat er een relatie kan bestaan tussen de onderliggende dimensies (oblieke rotatie). Een positie op één dimensie kan systematisch samengaan met een bepaalde positie op een andere dimensie. Inhoudelijke alsook statistische criteria brachten ons ertoe vier dimensies te behouden. Deze vier dimensies zijn goed voor 50.7% van de variantie in de muziekvoorkeuren van jongeren.

---

84 Van de meisjes kunnen we 69.7% juist klasseren, van de jongens 71.2% (canonische correlatie=0.45; wilks'λ=0.80; p=0.00)

85 66.3% van de jongeren kunnen juist geklasseerd worden (71.7% van de 14 en 15-jarigen en 62.6% van de 16 tot 18-jarigen). Canonische correlatie=0.38; wilks' λ=0.86; p=0.00.

TABEL 130: MUZIEKVOORKEUR: PRINCIPALE COMPONENTENANALYSE (OBLIEKE ROTATIE)

		Cultureel correcte muziek	Dansmuziek	Harde muziek	Rootsmuziek
V74.15	Seventies muziek	**0.81**	-0.02	0.23	0.23
V74.14	Sixties muziek	**0.78**	-0.03	0.23	0.22
V74.16	Eighties muziek	**0.78**	0.00	0.20	0.25
V74.5	(licht)klassieke muziek	**0.68**	0.04	0.15	0.00
V74.6	Wereldmuziek	**0.63**	0.08	0.18	0.06
V74.1	Jazz en/of Blues	**0.62**	0.00	0.28	0.26
V74.19	Franse chansons	**0.61**	0.20	0.09	0.00
V74.11	Folk	**0.58**	0.18	0.30	-0.11
V74.21	Kleinkunst	**0.58**	0.06	0.27	-0.11
V74.18	Filmmuziek	**0.55**	0.15	0.14	**0.39**
V74.22	Vlaamse rock	**0.53**	0.05	**0.52**	-0.04
V74.20	Raï	**0.37**	0.10	0.14	0.04
V74.8	House	-0.07	**0.84**	-0.06	0.15
V74.7	Techno	-0.08	**0.82**	-0.01	0.10
V74.23	Hardcore – gabber	0.08	**0.69**	0.02	-0.07
V74.29	Trance/ambient/chill-out	0.18	**0.67**	0.13	0.23
V74.30	Fusion/lounge/down tempo	0.32	**0.52**	0.25	0.15
V74.2	Disco	**0.41**	**0.44**	0.09	0.35
V74.10	Heavy Metal, Hard Rock	0.16	0.07	**0.84**	-0.01
V74.13	Punk/Punkrock	0.26	-0.02	**0.84**	0.04
V74.4	Rock	0.36	-0.12	**0.73**	0.24
V74.17	Alternatieve gituurrock / grunge	**0.46**	-0.06	**0.72**	0.02
V74.24	Hardcore – gitaar / Skatemuziek	0.08	0.24	**0.68**	0.15
V74.25	Funk	0.37	0.29	**0.50**	**0.35**
V74.9	Drum & Bass / Triphop / Breakbeats	0.15	**0.43**	**0.45**	**0.34**
V74.27	Soul / R&B	0.08	0.15	-0.01	**0.79**
V74.3	Rap / Hip Hop	-0.01	0.11	0.26	**0.73**
V74.28	Reggae	0.36	0.02	**0.43**	**0.46**
V74.26	Hitparademuziek	0.23	**0.38**	-0.12	**0.45**
	Eigenwaarde[86]	6.9	3.3	2.7	1.8
	Verklaarde variantie	23.9	11.5	9.2	6.1

TABEL 131: VERBAND TUSSEN DE VIER MUZIEKVOORKEUREN (CORRELATIEMATRIX)

Component	Cultureel correct	Dans-muziek	Harde muziek	Roots-muziek
Cultureel correcte muziek	1.00			
Dansmuziek	0.11	1.00		
Harde muziek	0.29	0.06	1.00	
Rootsmuziek	0.15	0.16	0.11	1.00

86 5de factor : λ=1.4 ; R²=4.9 ; 6de factor : λ=1.3 ; R²=4.6 ; 7de factor : λ=1.0 ; R²=3.5

Op de eerste dimensie vinden we zowel muziekstijlen terug die verwijzen naar het verleden ('60, '70 en '80-muziek) als genres die als eerder 'ernstig' omschreven kunnen worden. Zo laden de klassieke muziek, wereldmuziek, jazz en/of blues, franse chansons, folk, kleinkunst, filmmuziek en Vlaamse rock op deze dimensie. In navolging van eerder onderzoek noemen we dit geheel de cultureel correcte muziekvoorkeur.

De tweede dimensie groepeert muziekstijlen die een bepaalde opzwepende of juist een rustgevende sfeer teweeg willen brengen. Vooral house en techno vormen deze dimensie maar ook gabbermuziek, trance/ambient/chill-out, fusion/lounge/down tempo, disco en drum & bass/triphop/breakbeats laden erop. Deze dimensie noemen we de dansmuziek.

De derde muzikale oriëntatie refereert naar de harde rockmuziek. We vinden hier genres terug als heavy metal/hard rock, punk(rock), rock, grunge, hardcore (skatemuziek), Vlaamse rock, funk en drum & bass.

Op de laatste dimensie vinden we muziekgenres terug als soul/R&B, rap/hiphop, reggae en hitparademuziek. Ook funk en drum & bass laden, in mindere mate, op deze dimensie. We dopen deze dimensie dan ook om in rootsmuziek.

We hebben reeds gezien dat er grote verschillen zijn in de voorkeur voor bepaalde muziekgenres naar geslacht, onderwijsvorm en leeftijd. Deze verschillen komen eveneens aan de oppervlakte als we de vier dimensies beschouwen (tabel 132). Zo hebben meisjes een duidelijke voorkeur voor cultureel correcte en rootsmuziek. Jongens daarentegen houden meer van harde muziek. Dat meisjes een meer elitaire smaakvoorkeur hebben dan jongens en dat er geen genderverschillen zijn in de voorkeur voor populaire of dansmuziek wordt dus bevestigd (Relish, 1997; Bryson, 1997).

Afgezien van de rootsdimensie zijn er grote verschillen naar onderwijsvorm. Jongeren uit het ASO en KSO prefereren de cultureel correcte muziek maar ook de harde muziekgenres. De dansmuziek draagt dan weer de voorkeur weg van jongeren uit het BSO.

Bij de 14- tot 15-jarigen vinden de meisjes dansmuziek beter dan de jongens. Bij de 16- tot 18-jarigen daarentegen is de relatie omgekeerd en draagt de dansmuziek de voorkeur weg van de jongens. Dit komt overeen met de bevinding dat meisjes sneller de vrijetijdsactiviteiten overnemen van de oudere adolescenten en meer bepaald het uitgaansleven. Meisjes komen dus sneller in contact met dansmuziek dan jongens (Hendry, Kloep et al., 2002b).

Qua leeftijd zijn er voornamelijk verschillen met betrekking tot de harde muziek. De 14- en 15-jarigen zijn duidelijke voorstanders van dit genre terwijl de 16-plussers er minder van houden. Wel zijn deze leeftijdsverschillen afhankelijk van de onderwijsvorm waarin men les volgt. In het BSO houden beide leeftijdscategorieën niet van harde muziek en dan vooral de 16- tot 18-jarigen. In het TSO zijn de meningen meer verdeeld. De 14- tot 15-jarigen

houden van dit genre terwijl de 16-plussers er niet van houden. In het ASO houden zowel de 14- tot 15-jarigen als de oudere leeftijdscategorieën van harde muziek, met de jongsten als sterkste voorstanders.

TABEL 132: MUZIEKVOORKEUR NAAR GESLACHT, ONDERWIJSVORM EN LEEFTIJD (MCA-ANOVA)

	Cultureel correct			Dansmuziek			Harde muziek			Rootsmuziek		
	Bruto x	netto x	β	Bruto x	netto x	β	Bruto x	netto x	β	Bruto x	netto x	β
Geslacht												
Jongen	-0.17	-0.14	0.15***	0.08	0.05	0.05*	0.17	0.19	0.18***	-0.21	-0.21	0.23**
Meisje	0.18	0.15		-0.07	-0.05		-0.15	-0.18		0.24	0.23	
Onderwijs												
BSO	-0.33	-0.32	0.27***	0.23	0.24	0.19***	-0.34	-0.34	0.24***	-0.05	-0.02	0.02
TSO	-0.19	-0.17		0.11	0.11		-0.03	-0.04		-0.02	0.02	
ASO/KSO	0.30	0.28		-0.18	-0.19		0.23	0.23		0.05	0.01	
Leeftijd												
14 jaar	0.06	-0.02	0.06	0.11	0.16	0.12***	0.22	0.16	0.14***	0.06	0.06	0.04
15 jaar	-0.02	-0.03		-0.11	-0.11		0.16	0.15		0.02	0.02	
16 jaar	-0.10	-0.08		0.10	0.09		0.00	0.01		-0.04	-0.04	
17 jaar	0.00	0.03		0.02	0.00		-0.15	-0.13		0.02	0.02	
18 jaar	0.06	0.11		-0.11	-0.14		-0.21	-0.17		-0.03	-0.03	
R^2			10.3%			4.8%			10.8%			5.3%

Net zoals bij de mediavoorkeuren komen we tot de vaststelling dat er opmerkelijke verschillen bestaan tussen jongeren wat hun muziekvoorkeuren betreft. Hoe individueel men ook denkt dat een voorkeur voor een bepaald muziekgenre is, of men man of vrouw is, welke onderwijsvorm men volgt en in welk stadium van de adolescentie men zich bevindt bepalen voor een deel welke muziekgenres men apprecieert en welke niet. Bovendien zijn er duidelijke samenhangen te onderkennen in de voorkeur voor de verschillende muziekgenres. Bepaalde combinaties van muziekgenres komen met andere woorden vaker voor dan andere combinaties. Zo onderscheiden we vier soorten muziekvoorkeuren: de cultureel correcte muziekgenres, de dansmuziek, de hardere muziekgenres en tenslotte de rootsmuziek.

11.5.2 Muzikale omnivoriteit

In Bourdieu's theorie van la *distinction* argumenteert hij dat smaak gevormd wordt door statuscompetitie: *good taste* is een kenmerk van distinctie "*Taste classifies, and it classifies the classifier*" (Bourdieu, 1979). Samen met attitudes, voorkeuren, manieren, know-how, en scholing, is het een component van cultureel kapitaal, die overgedragen wordt door een complex proces van socialisatie via het gezin en het onderwijssysteem.

In navolging van Mannheim (Mannheim, 1950) argumenteert Bourdieu dat culturele orientaties (habitus) die op jonge leeftijd onbewust aangeleerd worden, moeilijk te veranderen zijn en veel invloed hebben op het vormen van antwoorden op latere ervaringen. Kinderen leren klassegebonden culturele oriëntaties van hun ouders en deze onbewuste oriëntatie (habitus) bepaalt het klassetraject van het kind. Kinderen van ouders uit de hogere klasse worden 'van nature' gesocialiseerd om een voorkeur te hebben voor en een kennis op te bouwen van juist die manieren van hogere statuscultuur die scholen onderwijzen en belonen. Bijgevolg doen deze kinderen het beter op school, wat op zich nog meer bijvoegt aan hun cultureel kapitaal (symbolisch geweld). Als deel van de klassehabitus is smaak een element van een set van disposities en waargenomen voorkeuren die spontaan aangenomen worden door de sociale actoren maar die hun objectieve klassepositie diepgaand reflecteren (Ollivier en Fridman, 2001). Volgens Erickson (1996) overschat Bourdieu echter de levenslange invloed van de klasse van de ouders. Bourdieu denkt dat kinderen een diep, hoofdzakelijk onbewuste orientatie (habitus) ontwikkelen die al hun uiterlijke tekenen van smaak vormgeven. Bourdieu erkent dat mensen nieuwe culturele bagage opnemen als ze ouder worden en dat ze dit ervaren als de vrije keuze van dingen waarvan ze van nature houden maar dat ze juist van die dingen houden die passen in hun habitus. Dus ze leren nieuwe dingen van hetzelfde zodat hun cultureel kapitaal grotendeels identiek blijft.

Terwijl Bourdieus smaaktheorie als een sleutelmechanisme van klassereproductie een grote impact heeft gehad op de sociale wetenschappen, heeft ze ook veel kritiek gekregen.

Een eerste kritiek betreft het cultureel kapitaal zelf. Bourdieu argumenteert dat mensen van de hogere klasse een hogere klassecultuur hebben. Maar verschillende studies tonen een ander beeld (Peterson, 1992; Bryson, 1997; Peterson, 1997; Relish, 1997; van Eijck, 1999; Lamont en Fournier, 1992; Peterson en Simkus, 1992; Bryson, 1996; Bennet, 1999; Katz-Gerro, 1999). Volgens DiMaggio consumeren mensen uit de hogere sociaal-economische klasse –mensen die brede netwerken hebben die brede smaakrepertoires vereisen- meer cultuur uit een zo breed mogelijk spectrum:

> the well educated and persons of high occupational prestige do and like more of almost everything (DiMaggio, 1987: p444).

Ook Peterson toont dat mensen met een hogere status wel meer hoge cultuur consumeren dan mensen met een lagere status, maar dat slechts een minderheid van de mensen met een hogere status uitsluitend specifieke

highbrowgenres consumeren. Er is niet zoiets als een smaakprofiel dat gedeeld wordt door mensen uit de hogere klasse. Bovendien beperken mensen met een hogere status hun smaken niet tot de highbrow; ze genieten van meer soorten cultuur, niet alleen de elitevormen. Ze zijn geen culturele snobs maar culturele 'omnivoren' (Peterson en Simkus, 1992; Peterson, 1992).

Een andere kritiek op het werk van Bourdieu over klasse en cultuur is dat het een belangrijk aspect van sociale structuur onderschat: sociaal kapitaal als bron van persoonlijke sociale netwerken. **Persoonlijke netwerken** zijn een belangrijke bron van culturele hulpbronnen en een krachtigere bron dan klasse zelf (Erickson, 1996). De rol die netwerken speelt maakt duidelijk waarom cultureel gevarieerde mensen (omnivoren) zoveel verschillende vormen van culturele variëteit hebben (Peterson, 1992; Peterson en Simkus, 1992). Gemeenschappelijk aan omnivoren is dat ze een groot aantal smaken en praktijken hebben, niet dat ze dezelfde smaken en praktijken hebben. Dit verklaart niet waarom de ene omnivoor één culturele mix kiest, terwijl een andere iets helemaal anders kiest. Een deel van het antwoord ligt in de netwerkvariëteit. Verschillende netwerken genereren verschillende culturen omdat twee mensen met eenzelfde netwerkvariëteit contacten kunnen hebben in twee verschillende combinaties van locaties en dus toegang tot verschillende culturele inputs. Zoals Simmel (1955) lang geleden observeerde, genereren complexe moderne sociale structuren een groot aantal **sociale cirkels**, en elk individu heeft een unieke combinatie van sociale cirkellidmaatschappen. Mensen met vele sociale cirkels hebben een grotere netwerkvariëteit en grotere culturele variëteit maar ze delen niet hetzelfde netwerkprofiel of cultuurprofiel.

Om te toetsen of jongeren uit de hogere sociale klassen (via de sociaal-economische status van de ouders en de onderwijsvorm waarin de jongere les volgt) en jongeren die ingebed zijn in vele verschillende sociale netwerken meer muziekgenres goed vinden en er minder afkeuren, maakten we een maat van muzikale omnivoriteit en univoriteit aan. Muzikale omnivoriteit wordt gemeten op basis van het aantal muziekgenres dat men 6 of meer punten op 10 heeft gegeven.

TABEL 133: MUZIKALE OMNIVORITEIT

	Model 1		Model 2		Model 3		R^2
	bèta	p	bèta	p	bèta	p	
(Constant)		0.00		0.00		0.00	
Achtergrondkenmerken							
TSO vs ASO	-0.08	0.00	-0.07	0.01	-0.07	0.01	
BSO vs ASO	-0.16	0.00	-0.15	0.00	-0.15	0.00	
Meisjes versus jongens	0.01	0.71	0.01	0.70	0.01	0.54	
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.03	0.15	0.04	0.12	0.03	0.29	4.5
SES ouders	0.15	0.00	0.13	0.00	0.12	0.00	6.2
Netwerkvariëteit							
Aantal lidmaatschappen			0.09	0.00	0.06	0.01	6.9

Informeel netwerk	0.11	0.00	
Deelname extracurriculaire activiteiten	0.10	0.00	8.9

In tegenstelling tot wat de literatuur doet vermoeden, keuren meisjes niet meer muziekgenres goed dan jongens (tabel 133). Ook merken we geen toename in de omnivoriteit naarmate de jongeren ouder worden (Relish, 1997). Er is daarentegen wel een sterke invloed van de onderwijsvorm en de sociaal-economische klasse van de ouders. Zoals de literatuur uitwijst is de culturele omnivoriteit hoger bij jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben. Ook jongeren die in het BSO of TSO les volgen appreciëren minder muziekgenres dan de ASO-jongeren. Dit bevestigt het idee van DiMaggio en Peterson (DiMaggio, 1987; Peterson en Simkus, 1992) dat hogergeschoolden een meer omnivore smaak hebben en dus meer muziekgenres goed vinden.

Sommige auteurs beweren dat omnivoriteit geleerd wordt via formele en informele kanalen (Relish, 1997; DiMaggio, 1987; Warde en Tampubolon, 2002; Peterson en Simkus, 1992). In dit geval zou de rol van de onderwijsvorm en sociaal-economische status moeten afnemen wanneer we het aantal lidmaatschappen, de deelname aan extracurriculaire activiteiten en de uitgebreidheid van het informeel netwerk invoeren (zie model 2 en 3 in tabel 133). Onze cijfers wijzen uit dat de contacten via formele en informele netwerken de culturele omnivoriteit bevorderen maar dat de invloed van onderwijsvorm en sociaal-economische status niet afneemt.

Er is niet alleen onderzoek verricht naar de muzikale voorkeur, in de literatuur wordt eveneens aandacht besteed aan de muzikale afkeur (Bryson, 1997). De maat die we hiervoor gebruiken is geconstrueerd op basis van het aantal muziekgenres dat men 0 tot en met 4 op 10 geeft. Hoe meer muziekgenres men afkeurt, hoe groter de univoriteit.

TABEL 134: MUZIKALE AFKEUR (SCORE 0 TOT 4 OP 10)

	Model 1		Model 2		Model 3		R^2
	bèta	p	bèta	p	bèta	p	
(Constant)		0.00		0.00		0.00	
Achtergrondvariabelen							
TSO vs ASO	0.08	0.00	0.08	0.00	0.07	0.01	
BSO vs ASO	0.09	0.00	0.08	0.01	0.07	0.02	
Meisjes versus jongens	-0.04	0.11	-0.04	0.11	-0.04	0.14	
16-18 jaar vs 14-15 jaar	0.13	0.00	0.13	0.00	0.13	0.00	4.2
SES ouders	-0.12	0.00	-0.11	0.00	-0.10	0.00	5.2
Netwerkvariëteit							
Aantal lidmaatschappen			-0.05	0.03	-0.04	0.10	5.4
Informeel netwerk					0.01	0.75	
Deelname extracurriculaire activiteiten					-0.08	0.00	5.9

In tegenstelling tot de muzikale voorkeur zijn er duidelijke verschillen naar leeftijd. Terwijl de 16- tot 18-jarigen evenveel muziekgenres goed vinden dan de 14- tot 15-jarigen, keuren de zestien-plussers meer muziekgenres af dan de jonge adolescenten. Naarmate jongeren ouder worden, weten ze blijkbaar beter wat ze niet goed vinden. De hypothese gebaseerd op Bourdieu's theorie over de 'high status exclusiveness' kan verworpen worden. Deze hypothese stelt dat "*people with high levels of education, income, and occupational prestige dislike more types of music than do people with low levels of education, income, and prestige*". Uit onze analyse blijkt echter dat naarmate de sociaal-economische status van de ouders toeneemt, de jongeren minder muziekgenres afkeuren. Ook de jongeren uit het ASO keuren minder muziekgenres af dan de TSO- en BSO-jongeren. Het scholingsniveau vermindert dus significant de muzikale afkeur wat wijst op een grotere tolerantie van de hogergeschoolden (Bryson, 1996; Bryson, 1997). De suggestie van Bryson in haar artikel "what about the univores?" dat muzikale univoren minder geneigd zouden zijn te participeren in formele organisaties, kan enigszins worden bevestigd. Jongeren die van vele verenigingen lid zijn en deelnemen aan extracurriculaire activiteiten (deze twee vormen van formele participatie gaan samen) keuren minder muziekgenres af (Bryson, 1997).

Conclusie

Hoewel jongeren uit het algemeen secundair onderwijs een sterke voorkeur hebben voor cultureel-correcte muziekgenres en de eerder populaire genres afkeuren, appreciëren jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben en jongeren die les volgen in het ASO, meer muziekgenres en keuren er eveneens minder af. Naast de sociale afkomst en de onderwijsvorm waarin men les volgt, leren jongeren meerdere muziekgenres appreciëren en minder genres afkeuren via de verschillende informele en formele sociale contacten. Jongeren die lid zijn van vele verenigingen, die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten en die ingebed zijn in een uitgebreid informeel sociaal netwerk, hebben een meer omnivore smaak en zijn cultureel toleranter. Jongeren die sociale contacten hebben via verschillende formele netwerken blijken eveneens minder muziekgenres af te keuren.

11.6 Smaakvoorkeur: media en muziek

In het vorige deel beschreven we de media- en de muziekvoorkeur apart. Het zal echter niemand verbazen dat deze voorkeuren onderling samenhangen.

Aangezien deze samenhangen problemen van multicollineariteit opleveren wanneer we beide voorkeuren tesamen in een analyse stoppen, voerden we een principale componentenanalyse uit met oblieke rotatie op zowel de media- als de muziekvoorkeuren. Uit de analyse van de samenhang tussen deze

indicatoren werden vijf culturele dimensies of oriëntaties gedistilleerd die goed zijn voor 47% van de variatie wat, rekening houdend met het groot aantal variabelen, heel veel is.

De eerste culturele oriëntatie combineert de televisiezenders en radiostations van de openbare omroep (Radio 1, Radio 2, Klara, Ketnet, Canvas en TV1) met de regionale televisie en radio Mango. Op muzikaal gebied behoren genres als (licht)klassieke muziek, franse chansons, folk, wereldmuziek, kleinkunst en in minder mate jazz/Blues, seventies, eighties en sixties muziek alsook Vlaamse rock tot deze dimensie. Omwille van de sterke klemtoon op het cultureel-educatief aspect noemen we deze oriëntatie "culturele correctheid".

Op de tweede culturele dimensie vinden we vooral de commerciële televisiezenders (VT4, Ka2, en VTM), de muziekzenders (TMF, JIM-TV en MTV) en de commerciële radiostations (Top Radio, Q-Music, Radio Contact) terug. Dit gaat gepaard met een voorkeur voor populaire tijdschriften als Joepie en Fancy, TV-bladen en lifestylemagazines. Onderdeel van dit geheel is ook Radio Donna (van de openbare omroep). Met het motto « de fun, de hits » geeft deze zender weer dat het een hoge amusementswaarde heeft. We noemen deze culturele oriëntatie dan ook de "amusementsfactor". De muziekgenres die op deze dimensie laden, weerspiegelen eveneens deze nadruk op plezier: hitparademuziek, soul/R&B, rap/hip hop en in iets minder mate housemuziek.

Op de derde dimensie vinden we de stoere, harde rockmuziek terug, die ontstaan en groot geworden is binnen rebellerende subculturen die streven naar authenticiteit en weg willen van een naar hun smaak al te commerciële invulling van populaire cultuur. Stijlen als punk(rock), heavy metal, hard rock, rock, alternatieve gitaarmuziek/grunge, hardcore/skatemuziek, Vlaamse rock, funk, reggae en Drum&Bass/triphop/breakbeats laden op deze culturele oriëntatie. Naast deze muziekgenres laadt ook de radiozender Studio Brussel die zich profileert als rockzender op deze dimensie. Door de nadruk op eerder harde muziek, noemen we deze dimensie de "harde culturele oriëntatie".

De vierde dimensie groepeert voornamelijk dansmuziekgenres zoals house, techno, trance/ambien/chill-out, hardcore-gabber, fusion/lounge/down tempo, Disco en hitparademuziek. Ook Top-Radio en C-dance die zich profileren als een hitradio waar vooral de nieuwste hits en veel dansmuziek gedraaid wordt laden op deze dimensie die we dan ook de naam "dans culturele oriëntatie" meegeven. Deze dimensie hangt samen met de amusementsdimensie (r=0.24).

Op de laatste dimensie, die sterk samenhangt met de cultureel correcte dimensie (r=0.33) en de harde culturele oriëntatie (r=0.26), vinden we een hele reeks muziekstijlen zoals, folk, wereldmuziek, soul/R&B, funk, Reggae, jazz en/of Blues en Raï. Omwille van de plaats van muziekstijlen die hun wortels hebben in Afro-Amerikaanse muziek of etnische muziek hebben we dit de "rootsdimensie" genoemd. Niettemin is deze dimensie niet beperkt tot rootsmuziek, ook andere stijlen als (licht)klassieke muziek, Franse chansons,

Seventies, eighties en sixties muziek en filmmuziek, stijlen die een zekere gentrificatie hebben ondergaan, laden hoog op deze dimensie.

TABEL 135: MEDIA- EN MUZIEKVOORKEUR

		Cultureel correct	Amuse-ment	Harde muziek	Dans-muziek	Roots-muziek
V70.1	Radio 1	**0.75**	-0.07	0.17	0.09	-0.21
V70.2	Radio 2	**0.74**	0.09	0.09	0.09	-0.18
V70.3	Klara	**0.59**	0.00	0.02	0.15	-0.09
V74.5	(Licht)klassieke muziek	**0.56**	-0.15	0.15	0.03	-0.50
V38.3	Ketnet	**0.55**	0.02	0.18	-0.02	-0.35
V74.19	Franse chansons	**0.55**	-0.03	0.07	0.18	-0.41
V70.10	Radio Mango	**0.55**	0.35	0.00	0.21	-0.27
V38.7	Regionale TV-zender	**0.54**	0.09	0.10	0.11	-0.23
V38.2	Canvas	**0.52**	-0.28	0.31	-0.08	-0.29
V74.11	Folk	**0.50**	-0.10	0.25	0.14	-0.38
V74.6	Wereldmuziek	**0.50**	-0.10	0.19	0.05	-0.48
V38.1	TV1	**0.49**	-0.16	0.23	-0.08	-0.36
V74.21	Kleinkunst	**0.49**	-0.13	0.25	0.05	-0.38
V70.9	4FM	**0.45**	0.32	0.05	0.19	-0.22
V38.11	Vitaya	**0.35**	0.14	-0.02	0.10	-0.29
V38.5	VT4	-0.04	**0.72**	-0.05	0.20	0.13
V38.8	TMF	-0.19	**0.70**	0.21	0.12	0.02
V38.6	Ka2	-0.07	**0.70**	-0.05	0.20	0.13
V38.10	JIM-TV	-0.13	**0.70**	0.15	0.21	0.11
V70.6	Top Radio	0.08	**0.64**	-0.19	0.51	0.07
V70.8	Q-Music	0.29	**0.62**	-0.05	0.21	-0.23
V38.9	MTV	-0.18	**0.61**	0.29	0.02	-0.05
V70.5	Radio Donna	0.23	**0.61**	-0.05	0.14	-0.27
V74.26	Hitparademuziek	0.18	**0.55**	-0.14	0.33	-0.31
V38.4	VTM	0.29	**0.53**	-0.22	0.23	0.03
V70.11	Radio Contact	0.29	**0.52**	-0.08	0.31	-0.10
	Tijdschriften (hoog=amusement)	0.00	**0.50**	-0.24	0.18	0.06
V74.27	Soul / R&B	-0.11	**0.48**	0.04	0.15	-0.34
V74.3	Rap / Hip Hop	-0.15	**0.41**	0.31	0.11	-0.23
V74.13	Punk / Punkrock	0.16	-0.06	**0.80**	0.01	-0.19
V74.10	Heavy Metal, Hard Rock	0.10	-0.01	**0.79**	0.08	-0.06
V74.4	Rock	0.14	0.03	**0.74**	-0.10	-0.39
V70.4	Studio Brussel	0.18	-0.05	**0.72**	-0.12	-0.22
V74.17	Alternatieve gitaarrock / grunge	0.24	-0.14	**0.70**	-0.03	-0.39
V74.24	Hardcore – gitaar / Skatemuziek	0.08	0.12	**0.63**	0.22	-0.04
V74.22	Vlaamse Rock	0.44	-0.07	**0.50**	0.02	-0.36
V74.25	Funk	0.21	0.10	**0.49**	0.28	-0.39
V74.8	House	0.03	0.36	-0.11	**0.80**	0.11
V74.7	Techno	0.00	0.24	-0.04	**0.80**	0.10
V74.29	Trance / Ambient / chill-out	0.02	0.07	0.10	**0.73**	-0.23
V74.23	Hardcore – gabber	0.26	0.17	-0.05	**0.63**	0.08
V74.30	Fusion / Lounge / Down tempo	0.13	-0.06	0.23	**0.57**	-0.33
V70.7	C-Dance	0.10	0.28	-0.13	**0.54**	0.09
V74.9	Drum&Bass/Triphop/Breakbeats	-0.02	0.06	0.44	**0.48**	-0.24
V74.15	Seventies muziek	0.37	-0.07	0.24	0.02	**-0.84**
V74.16	Eighties muziek	0.38	-0.01	0.20	0.04	**-0.81**
V74.14	Sixties muziek	0.35	-0.09	0.24	0.01	**-0.81**
V74.18	Filmmuziek	0.31	0.25	0.14	0.13	**-0.59**
V74.1	Jazz en/of Blues	0.42	-0.07	0.32	0.00	**-0.58**
V74.28	Reggae	0.05	0.02	0.46	0.07	**-0.48**
V74.2	Disco	0.31	0.28	0.09	0.39	**-0.43**
V74.20	Raï	0.26	-0.05	0.12	0.12	**-0.30**
	Eigenwaarde[87]	9.0	6.6	3.8	2.7	2.1
	Verklaarde variantie	17.4	12.6	7.3	5.2	4.1

[87] 6de factor: λ=1.6; R^2=3.1; 7de factor: λ=1.5; R^2=2.8; 8ste factor: λ=1.4; R^2=2.6; 9de factor: λ=1.3; R^2=2.4; 10de factor: λ=1.1; R^2=2.2; 11de factor: λ=1.0; R^2=2.0

Afgezien van de cultureel-correcte dimensie en de voorkeur voor dansmuziek, zijn er grote genderverschillen in de smaakvoorkeur (tabel 136). Meisjes houden vooral van de amusementsdimensie en rootsmuziek, de voorkeur van jongens wordt weggedragen door de harde muziekgenres.

Jongeren die les volgen in de verschillende onderwijsvorm verschillen op alle vijf de culturele oriëntaties. ASO-jongeren worden voornamelijk aangesproken door de cultureel-correcte dimensie, de harde muziek en de rootsmuziek. Zij houden helemaal niet van de amusementsgenres en de dansmuziek. Dit zijn de culturele oriëntaties die bij jongeren uit het BSO passen. De jongeren uit het TSO nemen hier een middenpositie in. Deze bevinding bevestigt het idee van Bourdieu en Gans dat individuen hun smaken vormen op een tegenovergestelde manier (Bourdieu, 1979; Bourdieu en De Saint Martin, 1976; Gans, 1992).

Ook naar leeftijd zijn er duidelijke verschillen in de smaakvoorkeur. De jongste leeftijdsgroepen hebben een voorkeur voor cultureel-correcte genres en harde muziek maar vooral voor de amusementsgenres. De rol die leeftijd speelt in de voorkeur voor amusement hangt bovendien af van de onderwijsvorm waarin men les volgt. Jongeren uit het BSO hebben een sterke voorkeur voor amusementsgenres, ongeacht hun leeftijd. In het TSO zijn er wel grote smaakverschillen naar leeftijd met een sterke voorkeur voor amusement bij de 14- en 15-jarigen en een gemiddelde positie van de 16-plussers. 14- en 15-jarige jongeren uit het ASO nemen een gemiddelde positie in op de amusementsdimensie terwijl de 16- tot 18-jarigen deze genres resoluut afkeuren. De appreciatie voor de harde muziek en de amusementsdimensie neemt systematisch af met de leeftijd. Omgekeerd neemt de appreciatie voor de rootsmuziek toe met de leeftijd. De voorkeur voor cultureel-correcte media- en muziekgenres neemt af tot de leeftijd van 17 jaar om daarna terug lichtjes toe te nemen. We stellen eveneens een curvilineair verband vast bij de dansmuziek. De voorkeur voor dit genre is laag bij de 14- en 15-jarigen, is op zijn hoogtepunt bij de 16 jarigen om dan weer af te nemen.

TABEL 136: SMAAKDIMENSIES NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN (MCA- ANOVA)

	Culturele correctheid	Amusement	Harde muziek	Dansmuziek	Rootsmuziek

	Bruto $\bar{x}$	netto $\bar{x}$	β	Bruto $\bar{x}$	netto $\bar{x}$	β	Bruto $\bar{x}$	netto $\bar{x}$	β	Bruto $\bar{x}$	netto $\bar{x}$	β	Bruto $\bar{x}$	netto $\bar{x}$	β
Geslacht			0.00			0.20***			0.18***			0.06 *			0.26***
Jongen	-0.01	0.00		-0.16	-0.19		0.16	0.18		0.08	0.06		-0.28	-0.26	
Meisje	0.02	0.00		0.19	0.22		-0.14	-0.17		-0.08	-0.06		0.30	0.27	
Onderwijs			0.13***			0.27***			0.28***			0.19***			0.26***
BSO	-0.14	-0.12		0.32	0.38		-0.40	-0.40		0.26	0.25		-0.34	-0.33	
TSO	-0.14	-0.12		0.07	0.13		-0.04	-0.05		0.11	0.10		-0.17	-0.15	
ASO	0.16	0.14		-0.20	-0.26		0.26	0.27		-0.20	-0.19		0.29	0.27	
Leeftijd			0.11***			0.24***			0.11***			0.08 *			0.12***
14 jaar	0.25	0.21		0.23	0.31		0.18	0.10		-0.01	0.05		-0.02	-0.10	
15 jaar	0.01	0.01		0.18	0.19		0.16	0.14		-0.13	-0.12		-0.05	-0.05	
16 jaar	-0.08	-0.07		0.03	0.01		0.00	0.02		0.11	0.10		-0.13	-0.12	
17 jaar	-0.11	-0.10		-0.08	-0.11		-0.13	-0.10		0.07	0.05		0.08	0.11	
18 jaar	-0.08	-0.05		-0.33	-0.38		-0.17	-0.12		-0.04	-0.08		0.14	0.19	
R^2			3.5			14.2			11.8			4.9			16.1

De vijf culturele oriëntaties correleren met elkaar (zie tabel 137). Zo blijken de cultureel correcte dimensie, rootsmuziek en harde muziek onderling samen te hangen.

TABEL 137: CORRELATIEMATRIX TUSSEN DE VIJF COMPONENTEN

	culturele correct-heid	Amuse-ments-dimensie	Harde muziek	Dans muziek	Roots-muziek
Culturele correctheid	1.00				
Amusementsdimensie	0.00	1.00			
Harde muziek	0.08	-0.05	1.00		
Dansmuziek	0.12	0.24	0.01	1.00	
Rootsmuziek	0.33	0.02	0.26	0.08	1.00

Dit wil zeggen dat iemand die zich aangesproken voelt door rootsmuziek zich doorgaans ook zal aangesproken voelen door de cultureel correcte oriëntatie en door harde muziek. Jongeren die zich kunnen vinden in de amusementsdimensie, blijken eveneens een voorkeur te hebben voor dansmuziek. Gegeven deze informatie zijn we op zoek gegaan naar een onderliggende structuur binnen de vijf culturele oriëntaties.

TABEL 138: TWEEDE-ORDE HOOFDCOMPONENTENANALYSE OP DE VIJF CULTURELE ORIËNATIES (OBLIEKE ROTATIE – STRUCTUURMATRIX)

	Cultuurelitisme	Cultuurpopulisme
Rootsmuziek	**0.80**	0.08
Culturele correctheid	**0.66**	0.19
Harde muziek	**0.60**	-0.18

Amusementsdimensie	-0.08	**0.78**
Dansmuziek	0.15	**0.77**
Eigenwaarde	1.5	1.3
R^2	30.1	24.7

Er zijn twee onderliggende dimensies. Op de eerste component laden de rootsmuziek, de culturele correctheid en de harde muziek. Dit zijn de eerder elitaire oriëntaties die de voorkeur wegdragen van de ASO jongeren. De tweede dimensie bestaat uit de amusementsdimensie en de dansmuziek. Het zijn de eerder populaire oriëntaties waardoor voornamelijk BSO-jongeren aangesproken worden. Men zou kunnen verwachten dat deze twee dimensies zich gedragen als twee polen van eenzelfde continuüm. Er is echter een opsplitsing tussen cultuurpopulisme en cultuurelitisme die onderling niet samenhangen (r=0.03). Jongeren die een media- of muziekgenre goed vinden dat tot de cultuurelitaire dimensie gerekend kan worden, zullen doorgaans bij deze genres blijven en niet houden van de eerder populaire genres.

11.7 Conclusie smaakvoorkeuren

Naast de socialisatie in het gezin, de school en formele en informele sociale netwerken, komen jongeren in contact met de massamedia. De identiteitsvorming van jongeren wordt, met het wegvallen van de traditionele culturele scripts, steeds vaker beïnvloed door socialisatie in de culturele ruimte. Door bepaalde mediagenres goed- of af te keuren, geven jongeren vorm aan hun sociale identiteit.

De vastgestelde verscheidenheid in de media- en muziekvoorkeuren is echter geen individueel gegeven of het gevolg van een individuele 'keuze-biografie', maar wordt eerder bepaald door collectieve identiteiten. Op basis van de voorkeur voor bepaalde media- en muziekgenres kunnen we in een groot aantal gevallen het geslacht, de onderwijsvorm waarin men les volgt en de leeftijd juist voorspellen. Bovendien kiezen jongeren media- of muziekgenres die bij elkaar 'passen' en overeenkomen met de positie die zij denken te bekleden. Een voorkeur voor bepaalde cultuuruitingen verschijnt dan als een consistent geheel dat gebruikt wordt bij identiteitswerk. We vinden inderdaad duidelijke patronen, zowel binnen de media- als de muziekgenres als tussen deze twee soorten cultuuruitingen.

12 Maatschappijgebonden houdingen

Als volgende aspect van de culturele ruimte onderzoeken we de beleving van jongeren van de maatschappelijke context en de maatschappelijke instituties. In eerste instantie zijn we geïnteresseerd in het geloof van jongeren in de

maakbaarheid van de samenleving. Naast deze maatschappelijke betrokkenheid onderzoeken we in tweede instantie de manier waarop jongeren staan tegenover belangrijke maatschappelijke thema's.

12.1 Maatschappelijke betrokkenheid

Om de maatschappelijke betrokkenheid van jongeren te vatten, beschrijven we hun opvattingen ten opzichte van solidariteit, het belang dat ze hechten aan politieke inspraak, hun politieke interesse, hun stemintentie en partijvoorkeur.

12.1.1 Solidariteit

Een eerste aspect is de houding ten opzichte van solidariteit of verbondenheid. Deze houding of mensbeeld weerspiegelt het streven naar gelijkheid en het wenselijk achten van herverdeling. De kernelementen van dit mensbeeld zijn dat men ervan overtuigd is dat men pas echt gelukkig kan zijn als men zich voor anderen of samen met anderen kan inzetten en dat men de anderen nodig heeft.

TABEL 139: SOLIDARITEIT – PERCENTAGES[88]

Var	Item	-	-/+	+
V69.9	Wat telt in het leven is te voelen dat men niet alleen staat.	1.6	14.5	**83.9**
V69.11	Voor het uitbouwen van een betere toekomst zouden de mensen zich meer voor elkaar moeten inzetten.	1.5	18.8	**79.7**
V69.7	Van nature heeft de mens belangstelling voor zijn medemens	4.7	24.0	**71.3**
V69.10	Goed samenleven en samenwerken met andere mensen is het hoogste levensideaal.	5.4	35.0	**59.6**
V69.8	Je wordt pas echt mens indien je je bekommert en inzet voor je medemensen.	9.2	38.5	**52.3**
V69.6	Men voelt zich pas echt gelukkig als men regelmatig iets voor anderen kan doen zonder van hen iets terug te verwachten.	12.4	**39.9**	47.6
V69.5	Ik voel me pas echt goed als ik me kan inzetten voor een gemeenschappelijk doel.	25.1	**52.0**	22.8

Een overgrote meerderheid van de jongeren is ervan overtuigd dat men andere mensen nodig heeft. Meer dan vier jongeren op vijf is van oordeel dat het in het leven belangrijk is te voelen dat men niet alleen staat en dat mensen zich meer voor elkaar moeten inzetten. Zodra dat wordt vertaald naar items die een koppeling maken tussen het persoonlijke geluk en dat van de anderen, verkleint die steun. Nog maar iets meer dan de helft van de jongeren is van mening dat men pas echt mens wordt als men zich bekommert en inzet voor de medemensen. Als de persoonlijke inzet meer wordt benadrukt, slinkt de steun

[88] λ=3.0; R^2=42.3; α=0.77 (gemiddelde= 65.2 op 100)

verder. Slechts 23% van de jongeren stemt in met de stelling 'ik voel me pas echt goed als ik me kan inzetten voor een gemeenschappelijk doel'.

De solidariteitsgevoelens bij meisjes (67.1 op 100) zijn meer uitgesproken dan van bij jongens (63.5 op 100) en ook de jongere adolescenten (67.0 op 100) vinden zich beter terug in het verbondenheidsvertoog dan de 18-jarigen (63.5 op 100).

12.1.2 Belang politieke inspraak

Een volgend aspect van de maatschappelijke betrokkenheid situeert zich eerder op politiek vlak. We willen onderzoeken hoe belangrijk jongeren een aantal aspecten van formele en informele participatie vinden[89].

TABEL 140: BELANG VAN POLITIEKE INSPRAAK – PERCENTAGES[90]

Var	Item	-	-/+	+
V71.13	We zouden mee moeten kunnen beslissen over dingen die voor ons belangrijk zijn	1.4	15.9	**82.8**
V71.8	Wij mogen wel niet gaan stemmen, maar dit wil niet zeggen dat onze mening niet belangrijk is	5.5	16.3	**78.2**
V71.10	Volwassenen zouden wat meer moeten luisteren naar wat jongeren willen	2.9	26.8	**70.3**
V71.9	Jongeren zouden meer hun eigen zeg moeten kunnen hebben in hun gemeente/stad	4.4	29.3	**66.3**
V71.12	De mening van jongeren is even belangrijk als die van volwassenen	7.8	29.4	**62.8**
V71.6	Jongeren zouden zelf beslissingen moeten kunnen nemen over wat hen aangaat en aanbelangt	4.7	34.0	**61.3**
V71.11	Jongeren zouden beter geïnformeerd moeten worden over wat er in hun gemeente/stad gebeurt	5.2	35.4	**59.4**
V71.7	Een jongerenparlement zou al heel wat kunnen veranderen	13.6	**40.5**	45.9

Het merendeel van de jongeren vindt het belangrijk dat ze zelf beslissingen kunnen nemen over dingen die hen aanbelangen en vinden hun mening belangrijk, ook al mogen ze niet gaan stemmen. Twee derde van de jongeren vindt dat hun mening even belangrijk is als die van volwassenen. Ze vinden bovendien dat volwassenen wat meer zouden moeten luisteren naar de eisen van jongeren en ze wensen ook meer inspraak te krijgen in hun gemeente of stad. Over het nut van een jongerenparlement is er minder eensgezindheid. Minder dan de helft van de jongeren denkt dat een jongerenparlement heel wat zou kunnen veranderen. 14% van de jongeren is hiervan niet overtuigd.

---

89 Deze schaal is gebaseerd op het onderzoek naar burgerschap en scholing in 28 landen (IEA Civic Education Instrument) (Torney-Purta, J., J. Schwille, et al. (1999). *Civic education across countries: Twenty-four national case studies from the IEA Civic Education Project.* Amsterdam, IEA.; Torney-Purta, J., R. Lehmann, et al. (2001). *Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen.* Amsterdam, IEA.).

90 λ=3.3; R^2=41.3; α=0.79 (gemiddelde = 68.3 op 100)

12.1.3 Politieke interesse

Dat jongeren het belang van politieke inspraak hoog in het vaandel dragen, zou ons kunnen doen vermoeden dat ze ook geïnteresseerd zijn in politiek[91].

TABEL 141: POLITIEKE INTERESSE – PERCENTAGES[92]

Var	Item	-	-/+	+
V71.2	Wanneer politieke thema's of problemen bediscussieerd worden (in de klas, op TV), heb ik daar gewoonlijk een mening over	32.8	**29.8**	**37.4**
V71.5	Ik volg regelmatig het journaal of andere informatieve programma's op TV	25.7	**39.6**	**34.7**
V71.3	Ik ben in staat de meeste politieke thema's makkelijk te begrijpen	**42.1**	37.8	20.2
V71.1	Ik weet meer over politiek dan de meeste mensen van mijn leeftijd	**72.8**	17.3	9.9
V71.4	Ik ben geïnteresseerd in politiek	**70.7**	19.5	9.8

Jongeren zien dan wel het belang in van politieke inspraak, van een sterke politieke interesse is geen sprake. Een derde van de jongeren heeft wel een mening over politieke thema's en volgt de actualiteit. Slechts twintig procent vindt de meeste politieke thema's makkelijk te begrijpen. Voor meer dan vier op tien jongeren zijn politieke thema's echter te moeilijk. Slechts 10% van de jongeren zegt dan ook dat ze meer weten over politiek dan de meeste leeftijdsgenoten. Een even 'groot' aandeel zegt geïnteresseerd te zijn in politiek. 71% van de jongeren zegt geen interesse te hebben in de politiek.

In tegenstelling tot het belang dat jongeren hechten aan politieke inspraak, zijn er grote verschillen naar onderwijsvorm, leeftijd en geslacht wat de politieke interesse betreft. ASO-jongeren (45/100) interesseren zich meer in politiek dan TSO- (36/100) en BSO-jongeren (33/100). Naarmate men ouder wordt, wordt de politieke interesse duidelijk aangewakkerd. Met een gemiddelde score van 35 op 100 scoren de 14-jarigen het laagst; de 18-jarigen zijn het meest geïnteresseerd in politiek (45 op 100). Ook meisjes (36 op 100) interesseren zich minder in politiek dan jongens (43 op 100).

---

91 Deze schaal is gebaseerd op het onderzoek naar burgerschap en scholing in 28 landen (IEA Civic Education Instrument) (Torney-Purta, J., J. Schwille, et al. (1999). *Civic education across countries: Twenty-four national case studies from the IEA Civic Education Project.* Amsterdam, IEA.; Torney-Purta, J., R. Lehmann, et al. (2001). *Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen.* Amsterdam, IEA.).

92 λ=2.9; R^2=58.6; α=0.82 (gemiddelde=39.3 op 100)

12.1.4 Stemintentie

Omdat er stemplicht is voor alle jongeren ouder dan 18 aar, vroegen we de jongeren wat ze zouden doen "als er verkiezingen zouden zijn en je zou mogen stemmen?".

TABEL 142: BETROKKENHEID IN POLITIEK

		%
1	Ik zou gaan stemmen	44.7
2	Ik zou niet gaan stemmen, omdat politiek me niet interesseert	22.3
3	Ik zou niet gaan stemmen, omdat ik nog niet voldoende weet waarvoor de partijen staan	27.4
4	Ik zou niet gaan stemmen, omdat ik vind dat stemmen niet verplicht mag zijn	5.7

Slechts 45% van de jongeren zou stemmen als ze daar de kans toe kregen. Meer dan de helft van de jongeren zou dus niet gaan stemmen. 27% zou niet gaan stemmen omdat – volgens henzelf – ze niet voldoende politieke kennis hebben. 5.7% van de jongeren vinden dat stemmen niet verplicht zou mogen zijn. Dit betekent dat slechts 22% van de jongeren niet zou gaan stemmen bij gebrek aan politieke interesse.

Net zoals bij de politieke interesse zijn er verschillen naar geslacht, onderwijsvorm en leeftijd wat hun stemintentie betreft. Jongens zeggen eerder te gaan stemmen dan meisjes. Opvallend is wel dat meisjes afzien van te gaan stemmen, niet omdat ze niet geïnteresseerd zijn maar omdat ze niet genoeg politieke kennis hebben. Jongeren uit het ASO zijn meer geneigd te gaan stemmen maar als ze dat niet zouden doen is de reden hun beperkte partijkennis. Als jongeren uit het BSO niet zouden gaan stemmen is dat eerder uit desinteresse.

Naarmate de jongeren de stemgerechtigde leeftijd naderen, stijgt hun stemintentie enorm. Terwijl ongeveer 40% van de 14- tot 16-jarigen zou gaan stemmen, is dit bij de 17 jarigen al 48% en bij de 18-jarigen bijna 60%. Ook het inroepen van politieke desinteresse om niet te gaan stemmen neemt af met het bereiken van de leeftijd van 18 jaar. Als zij niet zouden gaan stemmen is dat voornamelijk omdat ze niet genoeg kennis van de partijen zouden hebben.

TABEL 143: STEMGEDRAG NAAR ACHTERGRONDVARIABELEN

	Ik zou gaan stemmen	Ik zou niet gaan stemmen, geen interesse	Niet gaan stemmen, niet genoeg kennis partijen	Niet gaan stemmen, mag niet verplicht zijn
Geslacht				
Jongen	50.5	23.1	19.8	6.6
meisje	38.5	21.4	35.4	4.7
X^2=57.2; df=3; p=0.00				
Onderwijsvorm				
BSO/DBSO/Modulair	39.0	31.8	21.4	7.9
TSO	43.2	26.2	24.3	6.2
ASO/KSO	48.3	14.4	33.1	4.1
X^2=73.9; df=6; p=0.00				
Leeftijd				
14 jaar	39.0	24.2	29.7	7.1
15 jaar	36.5	24.9	29.5	9.1
16 jaar	39.9	24.1	32.0	4.0
17 jaar	48.4	21.5	26.0	4.2
18 jaar	59.8	16.8	19.8	3.6
X^2=62.2; df=12; p=0.00				
Totaal	44.7	22.3	27.4	5.7

In Tabel 144 zien we dat meer dan 45% van de jongeren geen partijvoorkeur heeft (of niet genoeg kennis heeft om een politieke partij te kiezen). De meest populaire partijen bij de jongeren zijn Agalev en de VLD gevolgd door de CD&V, het Vlaams Blok en de SP.a.

TABEL 144: PARTIJVOORKEUR

		Percentage
1	Agalev (Groen!)	16.0
7	VLD	13.3
2	CD&V	8.2
6	Vlaams Blok	7.2
5	SP.a	5.1
4	Spirit	2.6
3	NV-A	1.3
9	Andere partij	0.9
10	Geen enkele	45.5

Het is interessant te onderzoeken of er een verband is tussen de politieke interesse van jongeren en hun stemintentie en partijvoorkeur (tabel 145).

TABEL 145: POLITIEKE INTERESSE (0-100) NAAR STEMINTENTIE EN PARTIJVOORKEUR (ANOVA-MCA)

		N	Bruto-effect	Netto-effect	β
Geslacht	Jongen	847	41.6	41.5	0.15***
	Meisje	808	35.9	36.0	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	686	36.2	36.6	0.10***
	16- tot 18-jarigen	968	40.7	40.4	
Onderwijsvorm	BSO/DBSO/Modulair	433	33.8	34.9	0.17***
	TSO	464	36.7	36.8	
	ASO/KSO	758	43.0	42.3	
Levensbeschouwing	Kerngelovig	86	42.5	40.5	0.07*
	Randgelovig	487	38.5	39.0	
	Twijfelend	380	38.7	38.7	
	Vrijzinnig	210	42.2	41.2	
	Geen interesse	193	35.5	36.2	
	Niet gelovig	298	38.2	38.2	
Nationaliteit ouders	Beide ouders niet Turks of Marokkaans	1620	38.7	38.7	0.06**
	Beide ouders Marokkaans of Turks	34	44.3	45.9	
Stemintentie	Ik zou gaan stemmen	734	47.7	45.4	0.35***
	Ik zou niet gaan stemmen, geen interesse	371	25.8	28.5	
	Niet gaan stemmen, niet genoeg kennis partijen	458	35.9	36.9	
	Niet gaan stemmen, mag niet verplicht zijn	92	35.4	37.5	
Partijvoorkeur	Groen!	268	42.7	40.3	0.17***
	CD&V - NV-A	159	46.6	42.2	
	SP.a - Spirit	126	48.7	45.2	
	VLD	222	44.6	41.5	
	Geen enkele partij	757	32.1	35.6	
	Vlaams Blok	123	40.8	39.8	
R^2					29.6

Uit tabel 145 wordt duidelijk dat de intentie om te gaan stemmen als het verkiezingen zouden zijn zeer sterk samenhangt met de politieke interesse. Dat jongeren die zeggen niet te gaan stemmen omdat het hen niet interesseert laag scoren (29 op 100) op de schaal die de politieke interesse meet is evident. Maar ook jongeren die om andere redenen niet zouden gaan stemmen, zoals onvoldoende kennis van de partijen (37 op 100) en een tegenstander zijn van de opkomstplicht (38 op 100), zijn weinig geïnteresseerd in de politiek. Jongeren die hun stem wel zouden gaan uitbrengen zijn daarentegen wel in politiek geïnteresseerd (45 op 100). Naast de stemintentie is er ook een duidelijk verband van de partijvoorkeur met de politieke interesse. De politieke interesse is het laagst bij jongeren die zich met geen enkele politieke partij

identificeren (36 op 100), het hoogst bij het electoraat van SP.a of Spirit (45 op 100). Van de andere politieke partijen scoren de potentiële kiezers van het Vlaams Blok het laagst op de schaal voor politieke interesse. De andere partijen nemen een middenpositie in. Verder vertelt de tabel ons dat de politieke desinteresse in het verlengde ligt van de levensbeschouwelijke onverschilligheid of desinteresse. De kerngelovigen en vrijzinnigen zijn het sterkst in politiek geïnteresseerd. Ook in ander jongerenonderzoek (Smith, 1999) en onderzoek bij volwassenen komt men tot deze vaststelling (Elchardus, Huyse et al., 2001; Stolle en Hooghe, 2002).

In de literatuur wordt vaak gewag gemaakt van politieke socialisatie via lidmaatschap van verenigingen (Gauthier, 2003; Henn, Weinstein et al., 2002; Bynner en Ashford, 1994; de Hart en Jacques, 1991; Smith, 1999; Sears en Valentino, 1997; Roker, Player et al., 1999; Reed en Selbee, 2002; Milner, 2002).

TABEL 146: VERBAND TUSSEN FORMELE EN INFORMELE SOCIALE NETWERKEN EN POLITIEKE INTERESSE (STAPSGEWIJZE REGRESSIE)

	β	p	R^2
(Constant)		0.00	
Achtergrondvariabelen			
Meisjes versus jongens	-0.21	0.00	
16-18 jarigen versus 14-15 jarigen	0.17	0.00	4.5
TSO vs ASO	-0.15	0.00	
BSO vs ASO	-0.19	0.00	10.6
SES ouders	0.07	0.01	11.1
Sociale ruimte			
Deelname extracurriculaire activiteiten	0.06	0.03	
Informeel klasklimaat	0.05	0.05	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.00	0.95	
Jongerengecentreerde verenigingen	0.03	0.32	
Sociale bewegingen	0.06	0.01	
Jeugdwerk- en culturele verenigingen	0.05	0.08	
Ontspanningsverenigingen	-0.02	0.43	12.6

We vinden echter geen verband tussen enerzijds het al dan niet lidmaatschap van verenigingen, het lidmaatschap van jeugdwerkverenigingen, verenigingen buiten het jeugdwerk en anderzijds de politieke interesse[93]. Omdat van subpolitieke participatie verwacht wordt dat zij politieke onverschilligheid en non-participatie bestrijden (Beck, Giddens et al., 1994; Hackett, 1997; Henn, Weinstein et al., 2002; Gauthier, 2003), onderzochten we of het lidmaatschap van de verschillende soorten verenigingen verschillen in politieke interesse

[93] Er werd een stapsgewijze regressieanalyse zoals in Tabel 146 met het lidmaatschap van jeugdwerk en niet-jeugdwerkverenigingen. Om het aantal tabellen te reduceren wordt deze analyse niet in de tekst opgenomen.

teweegbrachten (Stolle en Rochon, 1998) (zie tabel 146). Dit bleek inderdaad het geval te zijn. Jongeren die lid zijn van een sociale beweging (Kavadias, Siongers et al., 1999) en deelnemen aan extracurriculaire activiteiten (Glanville, 1999; Zaff, Moore et al., 2003; Mahoney en Stattin, 2000; Youniss, McLellan et al., 2001) zijn sterker in politiek geïnteresseerd dan andere jongeren. Dit verband kan op twee manieren geïnterpreteerd worden. De eerste interpretatie kent een positieve invloed toe van het effect van subpolitiek op de politieke beleving van jongeren. Door de participatie aan subpolitieke verenigingen ontwikkelen jongeren een zekere vorm van politieke identiteit die zich uit in een stem voor een bepaalde partij. Subpolitieke activiteiten stimuleren politieke bewustwording. Dezelfde gegevens kunnen ook negatief bekeken worden. Jongeren die niet in politiek geïntereseerd zijn, zijn in mindere mate lid van een subpolitieke organisatie en nemen minder deel aan extracurriculaire activiteiten. We hebben reeds gezien dat lidmaatschap van sociale bewegingen en naschoolse activiteiten vooral jongeren uit het ASO bereiken en in mindere mate jongeren uit het BSO, die het meest politiek vervreemd zijn. Subpolitiek lijkt vooral te vissen in die milieus met een hogere politieke bekwaamheid. Deze laatste zienswijze is plausibel daar een zekere vorm van politieke interesse aanwezig moet zijn om de stap te zetten tot het lidmaatschap van een subpolitieke organisatie. Er kunnen dus vraagtekens gezet worden bij de inschatting van de rol en de efficiëntie van subpolitiek als middel om jongeren bewust te maken voor politiek. Volgens Hackett (1997) helpt participatie aan mensenrechten-, vredes-, derdewereld-organisaties, enz. het ontwikkelen van een politieke identiteit bij jongeren. Dit kan er uiteindelijk toe leiden dat ze zich actief inzetten in de traditionele politiek. Subpolitiek in Vlaanderen bereikt echter vooral jongeren met een zekere politieke interesse en jongeren uit het ASO die zich in mindere mate politieke machteloos voelen. De subpolitieke weg tot het ontplooien van een politieke identiteit is minder vanzelfsprekend voor jongeren die zich volledig afgekeerd hebben van de politiek en jongeren uit het TSO en BSO (Kavadias, Siongers et al., 1999).

Conclusie maatschappelijke betrokkenheid

Gevoelens van betrokkenheid en solidariteit zijn Vlaamse jongeren niet vreemd. Met een gemiddelde score van 65 op 100, voelen jongeren zich sterk verbonden met de gemeenschap en met anderen. Vlaamse jongeren tussen 14 en 18 jaar zijn ervan overtuigd dat ze andere mensen nodig hebben en dat mensen zich voor elkaar moeten inzetten. Deze solidariteitsgevoelens nemen echter af als de eigen inzet voor een gemeenschappelijk doel ter sprake komt. Jongeren vinden het belangrijk dat ze hun mening te kennen kunnen geven (68 op 100). Over de manier waarop jongeren politieke inspraak willen, zijn ze het niet eens. Zo is minder dan de helft van de jongeren ervan overtuigd dat een jongerenparlement soelaas zal bieden. Hoewel jongeren politieke inspraak belangrijk vinden, is hun interesse in de politiek miniem (39 op 100). Hoewel iets meer dan een derde van de jongeren zich een mening kunnen vormen over politieke thema's, is slechts één op tien jongeren echt geïnteresseerd in

politiek. Deze politieke onverschilligheid vertaalt zich in de stemintentie en de partijvoorkeur. Meer dan de helft van de jongeren zou hun stem niet gaan uitbrengen als er verkiezingen zouden zijn en bijna de helft van de jongeren heeft er geen idee van op welke partij ze zouden stemmen. Een lage politieke interesse is bovendien in het voordeel van het Vlaams Blok. Een mogelijke piste om de politieke interesse aan te wakkeren ligt in de politieke socialisatie via het lidmaatschap van verenigingen. Jongeren die lid zijn van sociale bewegingen en jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten blijken sterker in politiek geïnteresseerd te zijn dan andere jongeren. We kunnen hieruit enerzijds besluiten dat hier een taak weggelegd is voor dit soort participatie, maar anderzijds kan het evengoed zijn dat het net jongeren zijn die reeds politiek geïnteresseerd zijn die deel nemen aan deze initiatieven. Jongeren met weinig politieke interesse worden dus niet bereikt door participatieve initiatieven.

12.2 Het maatschappelijk klimaat

Met het maatschappelijk klimaat peilen we naar de houding van jongeren tegenover maatschappelijke discussiepunten en het maatschappelijk onbehagen. Één van de belangrijkste maatschappelijke tegenstellingen in Vlaanderen wordt goed gevat door de nieuwe breuklijn. Als componenten van deze breuklijn onderzochten we de houding van jongeren tegenover harde repressie, utilitair individualisme en etnocentrisme. Het maatschappelijk onbehagen meten we de subjectieve onveiligheidsgevoelens van jongeren.

12.2.1 Harde repressie

Deze schaal, die meet hoe jongeren denken over de harde aanpak van misdadigers werd speciaal ontwikkeld voor het waardeonderzoek (Elchardus, Kavadias & Siongers, 1998). Het was geïnspireerd door de autoritarismeschaal van het verkiezingsonderzoek van 1991 (Carton, Swyngedouw, Billiet & Beerten, 1993). Deze schaal kende slechts een cronbachs' α van 0.69. Daarom werden items aan de oorspronkelijke schaal toegevoegd. Deze schaal werd in het onderzoek naar leerlingenparticipatie aangevuld met enkele items die betrekking hebben op het hard optreden tegen normovertredend gedrag gesteld door jongeren (De Groof, Elchardus et al., 2001).

TABEL 147: HOUDING TOV HARDE REPRESSIE – PERCENTAGES[94]

Var	Item	-	-/+	+
V65.4	Verkrachters moeten gecastreerd worden	27.1	23.8	**49.2**
V65.3	De doodstraf zou terug ingevoerd moeten worden voor zware misdaden	**48.6**	19.2	**32.2**
V65.6	Men moet zich niet schuldig voelen als men een inbreker zou doden	36.6	32.6	30.8
V65.7	Minderjarigen moeten voor zware misdaden opgesloten worden in gevangenissen, net zoals volwassenen	**44.7**	30.3	25.0
V65.2	In probleemwijken moet er een avondklok voor jongeren ingesteld worden	**44.1**	31.3	24.6
V65.5	Zware misdadigers verdienen geen proces	**62.5**	18.1	19.4
V65.1	Alle misdrijven, hoe klein ook, zouden even hard aangepakt moeten worden	**60.3**	22.8	16.9

Uit deze stellingen wordt duidelijk dat jongeren de principes van de rechtsstaat aanvaarden. Het merendeel van de jongeren (63%) vindt dat zelfs zware misdadigers een proces verdienen. Ze verwerpen bovendien dat alle misdrijven, hoe klein ook, even hard aangepakt zouden moeten worden (60%). Hoewel zware misdadigers volgens een meerderheid van de jongeren recht hebben op een proces en dat de strafmaat aangepast moet worden aan de misdrijven, zijn jongeren na de veroordeling heel wat minder mild voor de daders. De helft van de jongeren vindt dat verkrachters gecastreerd moeten worden, één derde van hen heeft er niets op tegen als de doodstraf terug ingevoerd wordt voor zware misdaden en 31% is van oordeel dat men zich niet schuldig moet voelen als men een inbreker zou doden. Zelfs als het henzelf aanbelangt is nog een kwart van de jongeren meedogenloos. Zij zien geen graten in het instellen van een avondklok voor jongeren in probleemwijken en vinden dat minderjarigen voor zware misdaden opgesloten moeten worden in gevangenissen, net zoals volwassenen.

Vooral naar onderwijsvorm zijn er grote verschillen. Jongeren uit het BSO profileren zich als hevigere voorstanders van harde repressie (52/100) dan TSO- (48/100) en ASO-jongeren (41/100). Naarmate men ouder wordt, worden jongeren gematigder in hun houding tegenover harde repressie. Terwijl de 14-jarigen nog een score halen van 49 op 100 is dit bij de 18-jarigen gedaald tot 44 op 100. Tenslotte vermelden we dat jongens (47 op 100) harder zijn in hun oordeel en aanpak van misdadigers dan meisjes (44 op 100).

12.2.2 Individualisme

Het utilitair individualisme meet de mate waarin individuen hun eigen belangen nastreven. Het vertrekt vanuit de veronderstelling dat iedereen uit is op het vrijwaren van het eigenbelang en beklemtoont het belang van materieel succes. Deze schaal werd ontwikkeld in het kader van het onderzoek 'Soepel, flexibel en ongebonden' (Elchardus en Heyvaert, 1990) en heeft sedertdien haar deugdelijkheid bewezen.

---

94 Schaalgegevens harde repressie: λ=2.3; R^2=33.1; α=0.66 (gemiddelde=45.4 op 100)

TABEL 148: UTILITAIR INDIVIDUALISME – PERCENTAGES[95]

Var	Item	-	-/+	+
V69.2	Wat telt zijn geld en macht, de rest zijn praatjes	**79.9**	16.4	3.7
V69.3	Iedereen moet maar eerst voor zichzelf zorgen en niet rekenen op de hulp van anderen	**69.6**	21.9	8.5
V69.4	De mensheid, onze naasten, solidariteit, … wat een onzin allemaal, iedereen moet eerst voor zichzelf zorgen en zijn belangen verdedigen	**63.4**	26.6	10.0
V69.1	Men moet steeds zijn eigen plezier nastreven. Naastenliefde, liefdadigheid en solidariteit zijn onzin	**61.1**	28.5	10.4

Tien procent van de jongeren vindt naastenliefde, solidariteit en liefdadigheid onzin. Een iets kleinere groep stemt ermee in dat men eerst voor zichzelf moet zorgen en niet moet rekenen op de hulp van anderen. Voor slechts 4% is geld en macht belangrijk. De steun voor het utilitair individualisme is vrij zwak, maar we moeten er rekening mee houden dat de stellingen zeer radicaal geformuleerd zijn.

Niet iedereen stelt zich even individualistisch op. Een utilitair individualistisch mensbeeld vinden we vaker terug bij jongens (33 op 100) dan bij meisjes (27 op 100). Ook jongeren uit het BSO (36 op 100) zijn vaker van mening dat mensen handelen uit eigenbelang dan jongeren uit het ASO (26 op 100).

12.2.3 Etnocentrisme

In het hedendaagse etnocentrisme wordt de incompatibiliteit van culturen benadrukt. Het mengen van culturen wordt beschouwd als een moeizaam, zo niet onmogelijk proces, dat gepaard gaat met problemen en mogelijk leidt tot onherstelbaar verlies van eigenheid en welzijn. Volgens die opvatting is cultuur een vast, onveranderlijk gegeven. Ontmoetingen tussen culturen worden geacht gemakkelijk tot conflicten te leiden waarvoor geen of ternauwernood gemeenschappelijke normen en regels voorhanden zijn.

De houding ten opzichte van migranten werd onderzocht aan de hand van een schaal ontwikkeld door Billiet e.a. (Swyngedouw, Billiet et al., 1993; Billiet en Loosveldt, 1998). Deze schaal werd bijgeschaafd voor het verkiezingsonderzoek van 1991. In het waardeonderzoek werden de oorspronkelijke items reeds op enkele punten aangepast om meer afgestemd te worden op de onderzoeksgroep (Elchardus, Kavadias et al., 1998). Zo werd het item 'migranten komen hier profiteren van onze sociale zekerheid' aangepast tot 'migranten komen hier profiteren van de uitkeringen'. In het onderzoek naar leerlingenparticipatie werd verder geschaafd aan deze vragen. Omdat de migrantenbevolking veel breder is dan 'gastarbeiders' en dit woord nogal sterk verouderd overkomt, werd beslist om gastarbeiders te vervangen door migrant. Bovendien wordt in

[95] Schaalgegevens utilitair individualisme: λ=2.3; R^2=48.1; α=0.76 (gemiddelde=29.9 op 100)

de bijhorende uitleg de term 'migranten' niet langer uitgelegd als 'Turken en Marokkanen'.

In het huidig onderzoek werd de schaal verder uitgebreid met items over asielzoekers en mensen met een andere huidskleur. Er werd bovendien getracht de items zo te formuleren dat allochtone jongeren zich niet geviseerd voelen door deze uitspraken.

TABEL 149: ETNOCENTRISME – PERCENTAGES[96]

Var	Item	-	-/+	+
	Economisch racisme			
V77.1	Door de illegalen (=mensen zonder papieren) stijgt de criminaliteit	29.9	41.1	29.0
V77.2	Ik vind dat alle illegale vluchtelingen uit het land gezet moeten worden	**46.2**	33.0	20.8
V77.4	Asielzoekers zijn over het algemeen niet te vertrouwen	**47.1**	38.2	14.8
V77.11	Vreemdelingen nemen ons werk af	**58.9**	30.5	10.6
V77.12	Migranten komen hier profiteren van de uitkeringen	31.6	45.1	23.3
V77.13	In sommige buurten doet de overheid te veel voor de migranten en te weinig voor de Belgen die er wonen	28.7	38.4	32.9
	Cultureel racisme			
V77.5	Ik vind dat we veel kunnen bijleren van mensen uit andere culturen	10.8	34.9	**54.2**
V77.9	Mensen met een andere godsdienst zijn een bedreiging voor onze cultuur	**75.9**	18.5	5.6
V77.10	Als we een leefbare samenleving willen opbouwen, moeten verschillende culturen elkaar respecteren	3.2	18.1	**78.7**
V77.14	Mensen uit verschillende culturen hebben best zo weinig mogelijk contact met elkaar	**69.4**	24.4	6.2
V77.16	We moeten er op toezien dat wij ons ras zuiver houden en vermenging met andere volkeren tegengaan	**72.8**	20.0	7.2
V77.17	Migranten moeten onder elkaar huwen	**64.1**	25.9	10.0
	Alledaags racisme			
V77.6	*Ik heb liever dat mijn lief dezelfde huidskleur heeft als mijn eigen huidskleur*	36.5	24.9	38.6
V77.7	*Vrienden met een andere huidskleur hebben, is geen probleem voor mij*	4.1	13.1	**82.7**
V77.8	*Het is belangrijk dat jongeren in contact komen met verschillende culturen*	6.4	29.4	**64.3**
	Zelfplaatsing			
V77.15	Ik ben een racist	**81.8**	14.0	4.2

De uitspraken die we gebruiken om te peilen naar het etnocentrisme vallen uiteen in twee subthema's. Een aantal uitspraken verwijst naar het economisch racisme. Bij deze uitspraken is de afkeer van migranten vooral gebaseerd op economische argumenten: zij pakken ons werk af, zij kosten te veel, … zij profiteren van onze rijkdom (items 1, 2, 4, 11, 12 en 13). Het cultureel racisme verwijst naar een ander type van motieven om zich tegen migranten te keren, namelijk de onverzoenbaarheid van verschillende culturen (5, 9, 10, 14, 16 en 17). Naast deze uitspraken zijn er bijkomend drie stellingen die aangepast zijn aan de leefwereld van jongeren (items 6, 7 en 8) en eerder

[96] λ=7.1; R^2=44.6; α=0.92 (gemiddelde=45.9 op 100)

het alledaags racisme meten. Tenslotte namen we één uitspraak op die de zelfplaatsing rond etnocentrisme meet (item 15).

De meningen in verband met het economisch en het cultureel racisme verschillen duidelijk. Eén derde tot 60% van de jongeren wijst het economisch racisme af. Het cultureel racisme stuit op nog meer weerstand. De helft tot 80% van de jongeren wijst het cultureel racisme af. Als we specifiek vragen naar de contacten van jongeren met andere culturen valt op dat twee derde van de jongeren contact met verschillende culturen belangrijk vindt. Over de manier waarop is er geen eensgezindheid. Hoewel het merendeel van de jongeren (83%) geen problemen ziet in het hebben van vrienden met een andere huidskleur, heeft bijna 40% toch liever dat hun lief dezelfde huidskleur heeft dan zijzelf. Als we tenslotte heel uitdrukkelijk vragen naar de zelfplaatsing, zien we dat 4% van de jongeren zich zonder schroom een racist noemt.

Een negatieve houding ten opzichte van migranten vinden we vaker terug bij jongeren uit het BSO (50 op 100) dan bij jongeren uit het ASO (43 op 100), bij jongens (47 op 100) eerder dan bij meisjes (45 op 100) en bij de jongste leeftijdscategorieën (47 op 100) vaker dan bij de oudere adolescenten (45 op 100).

12.2.4 Onveiligheid

Voor het meten van het onveiligheidsgevoel hebben we gebruik gemaakt van de schaal uit het middenveldonderzoek (Smits, Elchardus et al., 2000). Deze schaal werd lichtjes aangepast aan de onderzoeksbevolking en peilt naar het subjectief onveiligheidsgevoel van jongeren in verschillende situaties.

TABEL 150: SUBJECTIEVE ONVEILIGHEIDSGEVOELENS – PERCENTAGES[97]

Var	Item	-	-/+	+
V83.7	In deze tijd is een alarmsysteem geen overbodige luxe	12.9	27.6	**59.5**
V83.3	's Avonds moet je op straat extra voorzichtig zijn	14.3	27.9	**57.8**
V83.4	De laatste 10 jaar zijn de straten onveiliger geworden	12.4	31.0	**56.6**
V83.1	Het is vandaag de dag te onveilig om kinderen alleen op straat te laten	30.1	39.2	30.7
V83.6	Uit angst om overvallen te worden, durf ik niet in bepaalde wijken komen	**49.4**	26.6	24.0
V83.2	Uit angst dat er mij iets overkomt, durf ik 's avonds niet meer alleen op straat komen	**76.7**	14.3	9.1
V83.8	's Avonds en 's nachts durf ik niet alleen thuis te blijven	**83.4**	10.3	6.3

Bijna 60% van de jongeren vindt dat de straten onveiliger geworden zijn en dat we ons tegen onveiligheid moeten beschermen door preventiemaatregelen als een alarmsysteem maar ook door extra voorzichtig te zijn op straat. Van

[97] λ=2.6; R^2=37.7; α=0.72 (gemiddelde=47.2 op 100)

vermijdingsgedrag is er echter absoluut geen sprake. Slechts 6% durft 's avonds en 's nachts niet alleen thuis te blijven. Ook buitenshuis voelen de jongeren zich niet onveilig. Slechts 9% durft 's avonds niet meer alleen op straat te komen. Als we echter de plaats specifiëren (bepaalde wijken) voelt een kwart van de jongeren zich onveilig.

Vooral meisjes (50.9 op 100 tegen 43.6 op 100 bij de jongens) en jongeren uit het BSO (49.0 tegen 46.6 op 100 bij de ASO jongeren) voelen zich onveilig.

Besluit maatschappelijk klimaat

De houdingen die kenmerkend zijn voor de rechterkant van de nieuwe breuklijn, vinden we terug bij de jongeren. De harde aanpak van criminaliteit is wijd verspreid onder de jongeren (45 op 100), terwijl we ook duidelijk steun vinden voor etnocentrisme (46 op 100). Een kleine, maar niet onbelangrijke minderheid van de jongeren stemt ook in met sterk individualistische uitspraken (30 op 100).

Hoewel jongeren ervan overtuigd zijn dat de maatschappij onveiliger is geworden en dat we ons daartegen moeten beschermen, zetten jongeren deze onveiligheidsgevoelens zelden om in vermijdingsgedrag (47 op 100). Minder dan tien procent van de jongeren gaat 's avonds niet meer alleen op straat of blijft liever niet alleen thuis.

13 Beleving van de persoonlijke levenssfeer

Als laatste aspect van de culturele ruimte geven we een beschrijving van de beleving van jongeren van de persoonlijke levenssfeer. Deze persoonlijke levenssfeer trachten we te vatten door een beschrijving te geven van het psycho-sociaal welbevinden en de sociale identiteit van de jongeren.

13.1 Het psycho-sociaal welbevinden

Als indicatoren van het psycho-sociaal welbevinden onderzoeken we de gevoelens van eenzaamheid, assertiviteit en het voorkomen van suicidale gedachten.

13.1.1 Eenzaamheid

Eenzaamheid vatten we op als een onaangename ervaring die jongeren hebben wanneer het bestaande sociale netwerk niet in overeenstemming is met het gewenste niveau van de kwaliteit en kwantiteit van de sociale relaties. De kwaliteit van bestaande relaties wordt ingeschat ten aanzien van een bepaalde norm. Tijdens de adolescentie kunnen eenzaamheidsgevoelens sterk zijn wanneer de sociale relaties met de ouders en leeftijdsgenoten veranderen en een nieuwe inhoud krijgen. Adolescenten ervaren het alleen-zijn of het niet in

gezelschap vertoeven van anderen vaak als gevoelens van eenzaamheid. Er is inderdaad een sterk verband tussen de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk en de gevoelens van eenzaamheid (r=-0.31). Uit onze data blijkt dat jongeren die een kleine vriendengroep hebben, nog geen lief gehad hebben en jongeren die zichzelf niet populair inschatten zich opmerkelijk eenzamer voelen dan jongeren met een grote vriendenkring, met een lief en zij die zeggen populair te zijn. Eenzaamheidsgevoelens kunnen ook het gevolg zijn van veranderingen of gebeurtenissen in het leven die moeilijk te verwerken zijn zoals bijvoorbeeld een echtscheiding, verhuizen, enz. Ook persoonlijke kenmerken kunnen gepaard gaan met hogere eenzaamheidsgevoelens. Zo zouden jongeren die minder assertief zijn, minder zelfvertrouwen hebben een een lage zelfwaardering zich eenzamer voelen dan jongeren met meer sociale vaardigheden, een positief zelfbeeld en veel zelfvertrouwen (Hooge, Decaluwe et al., 2000).

Het oorspronkelijk instrument is de 'UCLA Loneliness Scale-Revised'. Het instrument omvatte oorspronkelijk 20 items (Russell, Peplau et al., 1980), maar er werd, specifiek voor gebruik bij adolescenten, een verkorte versie van 8 items ontwikkeld: de RULS-8 (Roberts UCLA Loneliness Scale-8; Roberts, Lewinsohn et al., 1993) waarvan de somscore hoog correleert met de totaalscore op de 20 items. Het instrument werd vertaald aan het Centrum voor Ontwikkelingspsychologie van de K.U.Leuven en gebruikt in het jeugdonderzoek 'jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld' (De Witte, Hooge et al., 2000). De schaal meet eenzaamheid opgevat als een unidimensionele emotionele reactie op een discrepantie tussen het gewenste en het feitelijk bereikte niveau van sociaal contact. Het instrument is veruit de meest populaire meting van eenzaamheid in de literatuur en werd reeds in honderden studies gebruikt.

TABEL 151: EENZAAMHEID – PERCENTAGES[98]

Var	Item	-	-/+	+
V81.1	Ik voel me uitgesloten	**90.2**	8.1	1.7
V81.2	Ik voel me geïsoleerd van de anderen	**89.6**	8.5	1.7
V81.3	Ik voel me niet alleen	6.6	8.7	**84.7**
V81.4	Ik heb het gevoel dat ik tot een groep van vrienden behoor	2.7	8.7	**88.7**
V81.5	Ik heb het gevoel dat ik goed kan opschieten met de mensen in mijn omgeving	1.3	14.0	**84.7**
V81.6	Ik kan gezelschap vinden, wanneer ik dat wil	4.3	25.6	**70.2**
V81.7	Ik mis gezelschap	**77.7**	15.5	6.8
V81.8	Ik wou dat ik wat meer goede vrienden had	**58.4**	23.9	17.7
V81.9	Ik heb meestal wel iemand waarmee ik kan praten	1.3	9.3	**89.4**

Een kleine groep jongeren (1 tot 7%) voelt zich eenzaam. Ze voelen zich uitgesloten, geïsoleerd van anderen, alleen, ze missen gezelschap en hebben niet iemand waarmee ze kunnen praten. Hoewel het merendeel van de jongeren

98 λ =4.2; R^2=46.4; α=0.85 (gemiddelde=22.8 op 100)

zich omringd voelt met vrienden, wou bijna 1/5de van de jongeren dat ze meer goede vrienden had.

Eenzaamheidgevoelens komen vaker voor bij jongeren die in het BSO les volgen (24.9 op 100) dan jongeren in het TSO (22.0) en ASO (22.1 op 100). Naar geslacht en leeftijd zijn er daarentegen geen verschillen.

13.1.2 Assertiviteit

Met het meten van de assertiviteit willen we weten in welke mate jongeren opkomen voor hun persoonlijke belangen, of jongeren op een gepaste manier uitdrukking geven aan (het uiten van) hun gevoelens, gedachten en wensen. Assertiviteit is het durven zeggen van wat men denkt, voelt en wilt, met respect voor je eigen belangen én respect voor de belangen van de *ander*. In principe is assertiviteit gericht op het openhouden van de communicatie (omgang) met anderen en zal assertiviteit (door de eerlijkheid, directheid en openheid) de communicatie stimuleren.

De gebruikte schaal die peilt naar de assertiviteit van jongeren is een onderdeel van een set van psychologische schalen die de sociale vaardigheden onderzoekt. Een gebrek aan sociale vaardigheden en dus ook aan assertiviteit kan gepaard gaan met een gering zelfvertrouwen, een lage zelfwaardering en eenzaamheidsgevoelens. Zo blijken jongeren met een beperkt informeel netwerk (r=0.27), jongeren met een negatief zelfbeeld (r=-0.23) en jongeren die zich eenzaam voelen (r=-0.51) minder assertief te zijn dan de andere jongeren.

TABEL 152: ASSERTIVITEIT – PERCENTAGES[99]

Var	Item	-	-/+	+
V76.1	Als ik in een groep mensen ben, voel ik mij vaak onzeker	**56.2**	31.8	12.0
V76.2	Ik voel me ongemakkelijk wanneer ik in een groep mensen ben	**67.8**	25.6	6.6
V76.3	Bij het praten en luisteren kijk ik liever niet in de ander zijn/haar ogen	**57.4**	29.6	13.0
V76.4	Als men mij bekritiseert, voel ik me daar meestal slecht bij	27.8	39.5	32.7
V76.5	Als ik geplaagd word, weet ik niet hoe ik daar op moet reageren	**58.5**	26.4	15.1
V76.6	Ik ben meestal onzeker over hoe ik mij zou moeten gedragen	**54.5**	31.1	14.4
V76.7	Ik durf niet te praten voor een grote groep (bv. In de klas)	**59.2**	25.0	15.7

Een minderheid (12 tot 16%) van de jongeren voelt zich onzeker als ze in een groep zijn, is onzeker over hoe ze zich moeten gedragen, zoekt liever geen oogcontact bij het praten met iemand en durft niet te praten voor een grote groep. Slechts 7% voelt zich echt ongemakkelijk wanneer ze in een groep mensen zijn.

[99] λ=3.4; R^2=48.3; α=0.81 (gemiddelde=62.6 op 100)

Meisjes zijn even assertief als jongens en ook naar leeftijd zijn er geen verschillen. Enkel de jongeren uit het BSO stellen zich minder assertief op (61 op 100) dan TSO en ASO jongeren (respectievelijk 64 en 63 op 100).

13.1.3 Suïcidale neigingen

In België maken dagelijks zeven mensen een einde aan hun leven. Dat blijkt uit cijfers van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS)[100]. Zelfmoord is de eerste doodsoorzaak bij mannen tussen 25 en 45 jaar, en de tweede bij jongeren tussen 15 en 25 jaar. Jaarlijks sterven meer mensen door zelfmoord dan bij verkeersongevallen (De Morgen, 30 augustus 2001). Een belangrijke factor bij een groot aantal gevallen van zelfdoding zijn depressieve stemmingen. Uit onderzoek blijkt er inderdaad een sterk verband (r=0.47) te zijn tussen suïcidale gedachten en depressie (Hooge, Decaluwe et al., 2000). De vele veranderingen in het leven van adolescenten en de grotere mate van zelfreflectie leiden ertoe dat depressieve verschijnselen vaker voorkomen bij adolescenten dan bij kinderen. Depressie uit zich in klachten over gevoelens van innerlijke leegte, verveling, gebrek aan interesse en rusteloosheid. Ze voelen zich hopeloos, tonen weinig zelfvertrouwen, zien hun toekomst somber in en schatten hun eigen mogelijkheden laag in. Deze gevoelens van eenzaamheid en een laag persoonlijk welbevinden kunnen dus aanleiding geven tot (het denken over) zelfdoding. Deze vaststelling wordt bevestigd door onze gegevens. Jongeren die zich eenzaam voelen (r=0.26), die minder assertief zijn (r=-0.19), die niet goed weten wat ze willen en wie ze zijn (r=0.31), jongeren met een negatief zelfbeeld (r=0.27) en een negatief toekomstbeeld (r=0.30) blijken vaker aan zelfdoding te denken dan andere jongeren. Verder blijkt dat jongeren die zich vaak vervelen (minstens één keer per week) (29%) meer suïcidale gedachten hebben dan jongeren die zich zelden vervelen (21%).

In het onderzoek peilden we naar suïcidaal gedrag of gedachten op basis van één vraag: “het je er de afgelopen 12 maanden wel eens aan gedacht uit het leven te stappen, er zelf een einde aan te maken?”. De jongeren konden antwoorden met nooit, bijna nooit, soms, vaak of heel vaak. Meer dan drie kwart van de jongeren (76.4%) heeft het afgelopen jaar nooit gedacht uit het leven te stappen. Dit is veel maar wil ook zeggen dat een kwart van de jongeren er wel eens aan denkt er zelf een einde aan te maken. Zo denkt 15 procent bijna nooit en 7 procent soms aan zelfdoding. Het percentage jongeren dat er vaak tot zeer vaak aan denkt is eerder klein (2%), maar zeker niet te verwaarlozen. Meisjes hebben vaker suïcidale gedachten dan jongens. Terwijl een kleine 20% van de jongens wel eens aan zelfdoding denkt, stijgt dit bij meisjes tot 28%. Naar leeftijd en onderwijsvorm zijn er geen verschillen.

---

[100] http://www.statbel.fgov.be/

13.2 De sociale identiteit

Eén van de belangrijkste functies van de adolescentie is het ontwikkelen van een eigen identiteit. Identiteit staat voor een omschreven en stabiele zelfdefinitie met een duidelijk toekomstperspectief en een bepaalde levensstijl (Meeus, 1993). Individuen die weten wat ze zijn, wat ze geloven, wat ze willen en zicht hebben op hun eigenwaarde zullen beter functioneren als individu ('individual adequacy') maar ook op interpersoonlijk en maatschappelijk vlak ('interpersonal adequacy' en 'social adequacy') (Greenberger, Josselson et al., 1975; Greenberger en Sorensen, 1974). Het beeld dat jongeren hebben van zichzelf, hun omgeving en hun toekomstig leven ondergaat heel wat veranderingen tijdens de adolescentie. Een grotere mate van zelfreflectie en zelfbeoordeling uit zich in het zich vragen stellen over zichzelf, hun sociale contacten en hun toekomst (Hooge, Decaluwe et al., 2000). In dit deel trachten we de sociale identiteit te vatten via het beschrijven van de beleving van jongeren van de eigen identiteit, hun zelfbeeld en hun toekomstbeeld.

13.2.1 Beleving van de eigen identiteit

Met het in kaart brengen van de beleving van de eigen identiteit onderzoeken we of adolescenten een zeker gevoel van zelfwaarde hebben, of zij weten wie ze zijn, waar ze in geloven en wat ze willen. De stellingen die de jongeren beoordeelden onderzoeken of jongeren a) hun zelfconcept verder uitklaren; b) voor hun eigen leven doelen vooropstellen; c) waarden internaliseren; en d) een gevoel van zelfwaarde hebben. Hierbij dient men rekening te houden met het feit dat adolescenten met dit alles wel bezig zijn, zonder dat hun eigenlijke identiteit al echt gevormd is (Greenberger en Bond, 1984). Het gaat dus meer over het zoeken naar de identiteit en de inspanningen die men op dat vlak doet, dan de afgeronde vorm van identiteit (De Witte, Hooge et al., 2000). We verwachten dus dat de identiteit gevormd wordt en evolueert tijdens de adolescentie en dus explicieter is bij de oudere dan bij de jongere adolescenten.

TABEL 153: IDENTITEIT – PERCENTAGES[101]

Var	Item	-	-/+	+
V66.2	Hoe ik me voel en hoe ik mij gedraag, verandert zo dikwijls dat ik me soms afvraag wat mijn 'echte' ik is	**57.7**	27.3	**15.0**
V66.5	Heel dikwijls gedraag ik mij anders dan ik ben	**61.0**	27.9	**11.1**
V66.8	Ik kan me geen enkel werk voorstellen dat ik echt graag zou doen	**73.3**	17.0	9.7
V66.9	Niemand weet hoe ik echt ben	**70.2**	20.3	**9.5**
V66.7	Ik kan echt niet zeggen waar ik mij voor interesseer	**72.1**	19.4	8.4
V66.1	Mijn leven is nogal leeg	**84.7**	11.9	3.4
V66.10	Ik ben iemand die nergens echt goed in is	**83.8**	12.9	3.3
V66.4	Ik ben niet echt aanvaard en geliefd	**85.6**	11.4	3.0
V66.3	Het lijkt erop dat ik nooit lang met iemand bevriend kan zijn	**91.6**	5.6	2.8
V66.6	Ik weet nooit wat het volgende is dat ik ga doen	36.6	37.0	26.4

Tien tot vijftien procent van de jongeren weet niet goed wie zie zijn. Een kleine 10% van de jongeren weet nog niet goed wat ze willen (items 7 en 8) en ongeveer 3% heeft een laag gevoel van zelfwaarde (items 1, 3, 4 en 10).

Vooral jongeren uit het BSO en de jongste leeftijdscategorieën zijn nog op zoek naar hun identiteit en weten (nog) niet goed wat ze willen. Met 69 op 100 scoren de jongeren uit het BSO lager op de identiteitsschaal dan de jongeren uit het ASO (75 op 100). Ook de 14 tot 16 jarigen zijn nog op zoek naar hun identeit wat tot uiting komt in een gemiddeld lagere score (72 op 100) dan de 17 tot 18 jarigen (74 op 100).

13.2.2 Positief zelfbeeld

Met de zelfwaarding trachten we te onderzoeken op welke manier jongeren hun eigen persoon evalueren. De schaal die hiervoor gebruikt wordt is een combinatie van de vertaling van het oorspronkelijk instrument, de 'Rosenberg Self-Esteem Scale', en een verkorte versie van de schaal voor positief zelfbeeld van Brutsaert (1986). Brutsaert ontwikkelde uit Rosenbergs 'self-esteem'-schaal (Rosenberg, 1965) en de 'Revised Janis Field scale' (Eagle, 1967) een eigen meetinstrument om het positief zelfbeeld van laatstejaars uit het basisonderwijs te meten. In het waardeonderzoek werd het positief zelfbeeld gemeten aan de hand van 4 items (item 1, 2, 3 en 7) (Elchardus, Kavadias et al., 1998). Deze vier items werden om redenen van vergelijkbaarheid behouden en aangevuld met de vertaalde items uit de oorspronkelijke Rosenberg 'self-esteem'-schaal. De schaal is bedoeld als een meting van het globale gevoel van zelfwaardering of zelfaanvaarding (Rosenberg, 1965).

[101] λ=3.6; R^2=35.9; α=0.79 (gemiddelde=72.8 op 100)

TABEL 154: POSITIEF ZELFBEELD – PERCENTAGES[102]

Var	Item	-	-/+	+
V82.1	**Algemeen genomen voel ik mezelf eigenlijk een mislukkeling**	**89.5**	8/5	2.0
V82.2	**Ik vind mezelf best OK**	3.6	25.0	**71.4**
V82.3	**Ik vind dat ik trots kan zijn op wie ik ben**	5.1	34.1	**60.7**
V82.4	Over het geheel genomen ben ik tevreden met mezelf	3.8	21.6	**74.7**
V82.5	Soms voel ik me beslist nutteloos	**53.0**	32.0	15.0
V82.6	Ik heb het gevoel dat ik een persoon ben die wat waard is, op zijn minst evenveel als anderen	2.8	22.2	**75.0**
V82.7	**Ik vind dat ik een aantal goede kwaliteiten heb**	1.2	17.0	**81.8**
V82.8	Nu en dan denk ik dat ik nergens goed voor ben	**50.3**	33.2	16.4
V82.9	Ik wou dat ik wat meer respect voor mezelf kon hebben	44.3	36.4	19.3
V82.10	Ik kan de dingen net zo goed doen als de meeste anderen	6.4	37.9	**55.8**

Uit tabel 154 blijkt dat jongeren over het algemeen behoorlijk tevreden zijn met zichzelf (75%). Het merendeel van de jongeren vindt zichzelf best ok. Ze hebben het gevoel iemand te zijn die wat waard is en die een aantal goede kwaliteiten heeft. Stellingen waarin zij helemaal als mislukkelingen worden afgeschilderd, worden door de meesten onder hen niet onderschreven (90%). Uit de minder extreme stellingen blijkt dan weer dat 15 à 20% van de jongeren twijfelt over zichzelf. 15% van de jongeren voelt zich echt nutteloos, 16% denkt soms dat ze nergens goed voor zijn en een kleine 20% zou meer respect willen opbrengen voor zichzelf.

Net zoals bij vroeger onderzoek (Stevens en Elchardus, 2001; De Groof, Elchardus et al., 2001; Hooge, Decaluwe et al., 2000) blijkt dat jongens (63 op 100) een positiever zelfbeeld hebben dan meisjes (59 op 100).

13.2.3 Toekomstbeeld

Voor het meten van het toekomstbeeld hebben we gebruik gemaakt van de schaal uit het waardeonderzoek (items 1, 2, 6 en 7) (Elchardus, Kavadias et al., 1999; Elchardus, Kavadias et al., 1998). Zij werd ontworpen voor de tijdsbudgetonderzoeken bij werklozen (Elchardus, et al., 1984) en is ten dele gebaseerd op een schaal van Winnubst (Winnubst, 1975).

[102] λ=4.4; R^2=43.5; α=0.84 (gemiddelde=61.1 op 100)

TABEL 155: NEGATIEF TOEKOMSTBEELD – PERCENTAGES[103]

Var	Item	-	-/+	+
V67.1	Mij lijkt de toekomst vaak hopeloos	**79.8**	15.5	4.7
V67.2	Het lijkt alsof ik in mijn leven geen doel heb	**85.9**	10.7	3.4
V67.3	Ik ben er zeker van dat mij een schitterende toekomst te wachten staat	11.9	**56.0**	32.1
V67.4	Ik kijk vol verwachting uit naar de toekomst	10.2	31.8	**57.9**
V67.5	In de toekomst zal het met mij steeds beter gaan	5.8	**62.8**	31.4
V67.6	Ik zie mijn toekomst vaak somber in	**69.7**	22.4	7.8
V67.7	De toekomst is te onzeker om ver vooruit te kunnen plannen	19.0	35.2	**45.9**

Het beeld dat we krijgen als we tabel 155 bekijken is er één van jongeren die de toekomst vrij positief tegemoet zijn. Voor minder dan 5% van de jongeren lijkt de toekomst vaak hopeloos en heeft het gevoel helemaal geen doel te hebben in het leven. Een iets grotere groep (8%) ziet de toekomst vaak somber in. Eén derde van de jongeren is er zeker van dat ze een schitterende toekomst zullen hebben en denken dat het in de toekomst steeds beter zal gaan met hen. Hoewel bijna de helft van de jongeren de toekomst te onzeker vindt om ver vooruit te kunnen plannen kijkt toch bijna 60% er vol verwachting naar uit. Er zijn geen verschillen naar onderwijsvorm, leeftijd en geslacht.

13.3 "Problematische" gedragingen

Buitenlands onderzoek maakt gewag van verschillende interpretaties van wat problematische gedragingen inhouden. Vaak onderscheidt men fysiek en verbaal probleemgedrag. Fysiek probleemgedrag verwijst naar gedrag waaraan men zich alleen of in groep kan schuldig maken, meestal gericht naar andere jongeren en soms naar de ruimere maatschappij. Hieronder verstaat men iemand lastigvallen, samen met anderen iemand in elkaar slaan, vechten bij een sportwedstrijd en tijdens het uitgaan, iets met opzet beschadigen of vernielen, iets stelen, ... Verbaal probleemgedrag omvat gedrag waarbij andere jongeren belachtelijk gemaakt worden, uitgescholden worden, tegen mekaar opgezet worden, genegeerd worden, gepest worden, ...

Een ander onderscheid dat we terugvinden in de literatuur is enerzijds problematisch gedrag gericht op andere personen of eigendommen van anderen en anderzijds gedrag gericht op het schaden van zichzelf. Onder deze laatste vorm verstaan we het overmatig gebruik van alcohol en drug.

Aanvullend opteerden we ervoor eerder schoolgerelateerd problematisch gedrag te onderzoeken alsook wetovertredend gedrag zoals bevraagd in de politiestatistieken.

In de vragenlijst peilden we dan ook naar het fysiek probleemgedrag, het verbaal probleemgedrag, gedrag gericht op het schaden van de eigen persoon

[103] λ=2.8; R^2=39.9; α=0.74 (gemiddelde=33.5 op 100)

en delinquent gedrag. Uit de statistische analyse bleek echter dat we niet vijf, maar één algemene maat voor problematisch gedrag hebben. Alle bevraagde vormen van probleemgedrag blijken met elkaar samen te hangen. Iemand die bijvoorbeeld wel eens op de vuist gaat, is ook sneller geneigd andere jongeren te pesten, cannabis te gebruiken, te spijbelen en zonder te betalen met de trein, tram of bus meegereden als men moest betalen.

TABEL 156: PROBLEEMGEDRAG – PERCENTAGES[104]

Var	Item	(bijna) nooit	Soms	(heel) vaak
V84.1	Zonder te betalen met de trein, tram of bus meegereden, als je moest betalen	**78.2**	14.7	7.0
V84.2	Grafitti gespoten op plaatsen waar het niet mag	**96.4**	2.5	1.0
V84.3	Iets met opzet beschadigd of vernield op school (banken, ramen, …)	**85.3**	12.2	2.6
V84.4	Iets met opzet beschadigd of vernield op straat of op andere openbare plaats (brievenbussen, bushokjes, …)	**92.1**	6.6	1.3
V84.5	Iets gestolen (fiets, spullen van andere jongeren, …)	**92.7**	6.1	1.2
V84.6	Iets uit een winkel meegenomen zonder te betalen	**92.5**	6.4	1.1
V84.7	Ergens ingebroken	**99.2**	0.6	0.3
V84.8	Iets gekocht of aangenomen als je wist dat het gestolen was	**91.9**	6.3	1.9
V84.9	Dronken geweest	63.3	**26.0**	**10.7**
V84.10	Iemand lastiggevallen (nafluiten op straat, iemand achtervolgen, …)	**90.1**	7.7	2.1
V84.11	Samen met anderen iemand in elkaar geslagen	**96.0**	3.5	0.5
V84.12	Gevochten bij een sportwedstrijd (geen gevechtssport)	**94.6**	3.9	1.5
V84.13	Gevochten tijdens het uitgaan	**94.4**	4.6	1.0
V84.14	Iets gestolen < 1000BEF (€ 25)	**94.7**	4.2	1.1
V84.15	Iets gestolen > 1000BEF (€ 25)	**98.6**	1.3	0.2
V84.16	Cannabis gebruikt (Jointje gerookt)	**86.8**	8.1	5.1
V84.17	XTC, PMA, … gebruikt	**98.4**	1.1	0.5
V84.18	Andere drugs gebruikt (cocaïne, heroïne, …)	**99.0**	0.7	0.3
V84.19	Drugs verkocht	**97.7**	1.5	0.8
V84.20	In aanraking gekomen met de politie	**92.5**	6.0	1.4
V84.21	Een dolk, stok of vuurwapen op zak gehad (zakmes niet inbegrepen)	**96.7**	2.2	1.2
V84.22	Gespijbeld of gebrost	**84.1**	11.8	4.2
V84.23	Andere jongeren gepest	**80.2**	16.1	3.7
V84.24	Roddels verspreid over andere jongeren	**79.2**	17.7	3.1
V84.25	Bewust veel te laat of niet thuisgekomen na een nachtje stappen	**82.0**	12.5	5.5
V84.26	Van huis weggelopen en één of meerdere nachten weggebleven	**98.4**	1.2	0.4
V84.27	Stoned geweest	**86.1**	9.0	5.0
V84.28	Andere jongeren tegen mekaar opgezet (ruzie gestookt tussen jongeren)	**94.1**	4.9	1.0
V84.29	Iemand genegeerd (gedaan alsof die persoon niet bestond)	56.4	**33.4**	10.2
V84.30	Andere jongeren belachelijk gemaakt	**80.6**	14.8	4.6
V84.31	Anderen uitgemaakt of uitgescholden	**69.3**	**24.2**	6.5
V84.32	Handtekening van je ouder(s) of punten vervalst	**83.8**	11.6	4.6
V84.33	Dieren mishandeld	**98.8**	1.0	0.2
V84.34	Vals gespeeld	60.2	**29.3**	10.5
V84.35	Gespiekt of afgekeken bij een toets	46.7	**31.7**	**21.5**

[104] λ=8.5; R^2=24.4; α=0.90 (gemiddelde=10.9 op 100)

Uit de percentages blijkt dat het verbaal probleemgedrag het meest frequent is. 43% van de jongeren heeft al wel eens iemand genegeerd en 31% heeft al eens iemand uitgemaakt of uitgescholden. Ongeveer één vijfde van de jongeren heeft al eens andere jongeren gepest, anderen belachelijk gemaakt en roddels verspreid over anderen. Fysiek geweld komt minder vaak voor. Vooral fysiek geweld gericht op personen is zeldzaam. Minder dan 6% heeft wel eens gevochten (tijdens uitgaan of sportwedstrijd). Fysiek geweld gericht op eigendommen van anderen komt vaker voor. Zo heeft 8% al wel eens iets met opzet beschadigd op straat of op een andere openbare plaats en 15% op school. Ander school- of jongerengerelateerd probleemgedrag zoals spijbelen en het vervalsen van de handtekening van de ouders of punten wordt door 16% van de jongeren wel eens gedaan. 18% van de jongeren is al eens bewust veel te laat of niet thuisgekomen na een nachtje stappen. Wat het alcohol- en druggebruik betreft, merken we grote verschillen. Meer dan 2/3de van de jongeren is al eens dronken geweest. De groep jongeren die al eens stoned geweest is, is veel kleiner (14%). Tenslotte merken we op dat 7% van de jongeren al eens in aanraking gekomen met de politie. Het wetovertredend gedrag is klein maar niet te minimaliseren. Zeven procent van de jongeren heeft zich al eens schuldig gemaakt aan het stelen van iemands spullen of iets wegnemen uit een winkel zonder te betalen en 8% heeft al eens iets gekocht of aangenomen als ze wisten dat het gestolen was.

Het 'probleem'-gerelateerd gedrag komt frequenter voor bij de oudste leeftijdsgroepen (13 op 100) dan bij de jongere categorieën (8 op 100). Ook jongens (12 op 100) en jongeren uit het BSO (12 op 100) zijn minder 'braaf' dan respectievelijk meisjes (9 op 100) en ASO (10 op 100) en TSO (11 op 100) jongeren.

13.4 Slachtofferschap

Deze schaal peilt naar de mate waarin jongeren zelf het slachtoffer zijn geweest van probleemgedrag. Het gaat om zowel het slachtofferschap van interpersoonlijk of verbaal probleemgedrag bij jongeren als het slachtofferschap van wetovertredend gedrag of criminaliteit.

TABEL 157: SLACHTOFFERSCHAP - PERCENTAGES[105]

Var	Item	(bijna) nooit	Soms	(heel) vaak
	Slachtoffer verbaal probleemgedrag			
V85.7	Uitgescholden geweest door anderen	**75.7**	19.6	4.7
V85.6	Belachelijk gemaakt door anderen	**80.5**	15.7	3.7
V85.5	Gepest door anderen	**82.3**	13.2	4.5
V85.8	Uitgesloten uit een groep	**92.0**	5.7	2.3
	Slachtoffer van criminaliteit			
V85.1	Bestolen geweest door anderen	**84.1**	13.7	2.2
V85.4	Bedreigd geweest door anderen	**88.2**	9.2	2.6
V85.2	Slachtoffer geweest van vandalisme	**95.3**	4.2	0.5
V85.3	Geslagen geweest met verwondingen als gevolg	**95.4**	3.8	0.8

Een kwart van de jongeren wordt wel eens uitgescholden door anderen en bijna een vijfde van de jongeren jongeren wordt gepest of belachelijk gemaakt. Een op zes jongeren is al eens bestolen geweest en een kleinere groep jongeren heeft al te maken gehad met bedreigen, uitsluiting, vandalisme en slagen met verwondingen.

BSO jongeren zijn het vaakst slachtoffer van zowel het interpersoonlijk geweld als van criminaliteit. Ook jongens en de oudste leeftijdscategorieën zijn vaker dan respectievelijk meisjes en de jongere leeftijdsgroepen slachtoffer van criminaliteit.

13.5 Beleving van de leefwereld van jongeren

Voor al de subjectieve gevoelens, ideeën en opvattingen werden somschalen geconstrueerd. Voor de technische gegevens verwijzen we naar het technisch verslag (Smits, 2003c). De minimumwaarde voor deze schalen is altijd 0, de maximumwaarde 100. Onderstaande tabel (tabel 158) geeft een overzicht van de bevraagde schalen. Alle schalen hebben de naam meekregen volgens de constructie van de schaal. Dat wil zeggen dat voor bijvoorbeeld 'eenzaamheid' jongeren die een score 0 hebben, zich helemaal niet eenzaam voelen en dat jongeren die een score 100 hebben zich zeer eenzaam voelen.

[105] Slachtoffer interpersoonlijk geweld: Gemiddelde 17.5 op 100; slachtofferschap criminaliteit: gemiddelde=9.5

TABEL 158: OVERZICHT BEVRAAGDE SCHALEN

1. Beleving van de persoonlijk levenssfeer

- Identiteit
- Eenzaamheid
- Assertiviteit
- Positief zelfbeeld
- Negatief toekomstbeeld

2. Socialisatie in het gezin

- Betrokkenheid vader en moeder
- Relatie met moeder
- Relatie met vader
- Autonomie vader en moeder

3. Socialisatie op school

- Participatief klasklimaat

3. Socialisatie in de maatschappij

a) Het maatschappelijk klimaat

- Etnocentrisme
- Individualisme
- Harde repressie
- Onveiligheidsgevoelens

b) Maatschappelijke betrokkenheid

- Solidariteit
- Belang van politieke inspraak
- Politieke interesse
- Vriendschap op basis van vertrouwen
- Vriendschap op basis van gelijkenis
- Positieve perceptie jeugdbewegingen
- Negatieve perceptie jeugdbewegingen

c) Probleemgerelateerde gedragingen

d) Slachtofferschap

- Slachtofferschap van interpersoonlijk gedrag
- Slachtofferschap van criminele feiten

Om te onderzoeken of de keuzes die jongeren maken wat hun houdingen en opvattingen betreft het product zijn van de condities en de culturele omgeving waarin jongeren leven, gaan we, via principale hoofdcomponentenanalyse, op zoek naar onderlinge samenhangen tussen de verschillende schalen. Een aftekening van onderliggende dimensies wijst immers op het bestaan van verschillende socialisatiemilieus waarbinnen vorm wordt gegeven aan smaken, opvattingen, vaardigheden, emoties, enz.

Na een lange zoektocht kwamen we tot de volgende structuur (zie tabel 159). Omwille van de duidelijkheid en de sterkte van de dimensies werden een aantal houdingen of opvattingen die op geen enkele dimensie hoog laadden, geweerd uit de analyse.

TABEL 159: HOOFDCOMPONENTENANALYSE – OBLIEKE ROTATIE – COMPONENTLADINGEN (STRUCTUURMATRIX)

	Persoonlijk welbevinden	Nieuwe breuklijn	Gezins-klimaat
Identiteit	**0.82**	-0.28	-0.22
Eenzaamheid	**-0.81**	0.16	0.16
Assertiviteit	**0.74**	-0.13	0.01
Negatief toekomstbeeld	**-0.65**	0.00	0.41
Positief zelfbeeld	**0.55**	0.09	-0.27
Slachtofferschap interpersoonlijk gedrag	**-0.54**	0.18	-0.03
Etnocentrisme	-0.12	**0.75**	-0.07
Individualisme	-0.22	**0.73**	0.12
Harde repressie	0.01	**0.68**	-0.15
Negatieve perceptie jeugdbewegingen	-0.19	**0.63**	0.16
Relatie met vader	0.10	0.09	**-0.73**
Relatie met moeder	0.18	-0.01	**-0.73**
Betrokkenheid vader en moeder	0.04	-0.08	**-0.72**
Autonomie vader en moeder	0.22	-0.01	**-0.54**
Eigenwaarde	3.1	2.2	2.2
% verklaarde variantie	24.2	14.7	11.8
Cronbach's α	0.77	0.63	0.65

TABEL 160: CORRELATIEMATRIX

	Persoonlijk welbevinden	Nieuwe breuklijn	Gezins-klimaat
Persoonlijk welbevinden	1.00		
Gezinsklimaat	-0.15	1.00	
Nieuwe breuklijn	-0.20	-0.02	1.00

De analyse maakt duidelijk dat we te maken hebben met socialisatie op drie verschillende niveaus. De eerste component groepeert schalen die het persoonlijk welbevinden van de jongeren weergeven. Zowel het identiteitsstreven, de eenzaamheidsgevoelens, de assertiviteit als het positief zelfbeeld laden op deze dimensie. Ook een eerder maatschappijgebonden aspect van onbehagen als het 'negatief toekomstbeeld' wordt door de jongeren geprojecteerd op hun persoonlijk welbevinden. De tweede component is samengesteld uit de schalen van de nieuwe breuklijn, zijnde het etnocentrisme, het individualisme en de houding t.o.v. harde repressie. Opvallend is dat ook de schaal die de negatieve perceptie van leden van jeugdbewegingen samenhangt met deze maatschappelijke breuklijn. De negatieve gevoelens tegenover migranten, een individualistisch maatschappijbeeld en een voorkeur voor harde repressie wordt blijkbaar geprojecteerd op de beeldvorming van leden van jeugdbewegingen. We zouden kunnen stellen dat de leden van jeugdbewegingen een deel van de maatschappij zijn en dat jongeren die een negatief beeld hebben van deze jongeren negatief staan tegen wat men democratische burgerschapshoudingen noemt.

De derde component wordt gevormd door schalen die het gezinsklimaat meten. Zowel de betrokkenheid van vader en moeder, de relatie met beide ouders alsook, maar in mindere mate, de beleving van de autonomie van de ouders laden op deze component.

Bij het in kaart brengen van de positionering van jongeren in de culturele ruimte, zullen we in het tweede deel van het rapport dieper ingaan op de factoren die de positie van jongeren op de nieuwe breuklijn beïnvloeden, aan elementen die belangrijk zijn voor het persoonlijk welbevinden van jongeren, hun onveiligheidsgevoelens en het probleemgerelateerd gedrag van jongeren.

Het persoonlijk welbevinden alsook de beleving van het gezinsklimaat worden eveneens opgevat als beïnvloedende factoren voor de positie die jongeren innemen in de vrijetijdsruimte, de sociale ruimte en de culturele ruimte. Het is onmogelijk om binnen dit rapport alle bevraagde houdingen en opvattingen in detail te bestuderen, vandaar deze, enigszins arbitraire selectie.

Hoofdstuk 4 – Conclusie beschrijving van de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte

De laatste decennia is de mate waarin de vanzelfsprekendheid van tradities en rollen, bevelshuishouding en het gezag van geloof en ideologie, een sturende invloed laten gelden op het denken, voelen en handelen sterk afgenomen. Deze maatschappelijke veranderingen, die ondergebracht kunnen worden onder de noemer 'detraditionalisering', hebben echter niet geleid tot individualisering (Heelas, Lash et al., 1996).

Voorspelbare jongeren

Volgens de individualiseringsthese zou het voelen en handelen individueler geworden zijn, minder voorspelbaar op basis van hun traditionele rollen en status of hun banden met collectiviteiten.

Het bestaan van collectieve identiteiten op basis van traditionele rollen en status blijkt echter nog steeds zeer duidelijk aanwezig. De discriminantanalyses op de indicatoren van de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte wijzen systematisch uit dat we op basis van de vrijetijdsbesteding, sociale participatie, smaakvoorkeuren en houdingen in een (zeer) groot deel van de gevallen kunnen zeggen of het om een jongen of een meisje gaat, of het om iemand gaat die in het ASO of het BSO les volgt en of het om een jongere dan wel oudere adolescent gaat. Dit geldt voornamelijk voor de vrijetijdsbesteding, net een gebied waarvan men verwacht dat de vrije keuze groot zou zijn. Sommige auteurs opperen het idee van een differentiële individualisering (Laermans, 1994). Er zijn verschillende soorten beslissingen en er zijn verschillende domeinen waarop een individu beslissingen dient te nemen. Bepaalde domeinen kennen een zeer sterke systeemdruk, voor andere domeinen geldt er een zwakke systeemdruk. De vrije tijd is het gebied bij uitstek waar er ruimte is voor persoonlijke vrijheden (Laermans 1994:362). Het is op dit vlak dat de persoonlijke beslissingsvrijheid en de individualisering het grootst zou zijn. Niets is minder waar.

De vrijetijdsbesteding van jongeren is nog het meest voorspelbaar op basis van het geslacht. In meer dan 9 op 10 van de gevallen kunnen we, op basis van de vrijetijdsbesteding, met zekerheid zeggen dat het om een meisje of een jongen gaat. De traditionele genderrollen zijn zelfs bij deze jonge mensen nog steeds overduidelijk aanwezig. De sociale ongelijkheden in de vrijetijdsruimte zijn evenmin verdwenen. Als we weten wat jongeren in hun vrije tijd doen, kunnen we in meer dan acht op de tien gevallen zeggen of deze persoon les volgt in het ASO of in het BSO. Hoewel de leeftijdsverschillen in de onderzoekspopulatie relatief klein zijn, stellen we vast dat de invulling van de vrije tijd van 14- en 15-jarigen er heel anders uitziet dan deze van de zestienplussers. Op basis van de vrijetijdsbesteding kunnen we in 78% van de gevallen voorspellen hoe oud

de jongeren zijn. Dat de adolescentie een fase is waarin jongeren grote veranderingen doormaken, wordt hier bevestigd.

In de sociale ruimte is de voorspelbaarheid op basis van geslacht, onderwijsvorm en leeftijd minder groot maar zeker niet verwaarloosbaar. Als we weten van welke verenigingen jongeren lid zijn, kunnen we in zeven op de tien gevallen met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zeggen of het om een meisje of jongen gaat (69%) en of de jongere les volgt in het algemeen secundair of beroepsonderwijs (71%). De keuze voor bepaalde verenigingen op basis van de leeftijd is minder voorspelbaar. In 63% van de gevallen kunnen we de leeftijd juist inschatten.

Op basis van discriminantanalyses stellen we vast dat ook de smaakvoorkeuren en houdingen of opvattingen geen product zijn van individuele keuzes. Smaken, houdingen en emoties zijn het beste te voorspellen op basis van de onderwijsvorm waarin de jongere les volgt. Als we van een veertien- tot achttienjarige enkel de media- en muziekvoorkeuren kennen, kunnen we van 8 op de 10 jongeren zeggen of hij of zij les volgt in het ASO of het BSO. Ook de maatschappelijke houdingen en persoonlijke emoties zijn een duidelijke weergave van de gevolgde onderwijsvorm. In drie kwart van de gevallen kunnen we de onderwijsvorm juist voorspellen. Van een vervlakking van genderverschillen in smaken, houdingen en emoties is evenmin sprake. Als we de media- en muziekvoorkeur en de houdingen en opvattingen van jongeren kennen, kunnen we van drie op vier jongeren zeggen of ze een jongen of een meisje zijn. Terwijl de smaakvoorkeur sterk verandert naarmate jongeren ouder worden, is dit voor houdingen en emoties minder het geval. Op basis van smaken enerzijds en houdingen en emoties anderzijds kunnen we in respectievelijk 71% en 64% van de gevallen de leeftijd van de jongeren juist voorspellen.

Uit dit alles kunnen we besluiten dat de vastgestelde variatie in de vrijetijdsbesteding, (in)formele sociale netwerken, smaken, houdingen en emoties, niet zozeer een gevolg is van een individuele 'keuze-biografie', maar wordt beïnvloed door collectieve identiteiten waarop de jongere weinig of geen vat heeft.

Hoe unieke keuzes leiden tot hetzelfde (uniformiteit in plaats van uniciteit)

De keuzes die individuen mogen of moeten maken zouden, volgens de individualiseringsthese zeer individueel, authentiek, origineel en uniek zijn. Net als in eerder onderzoek, blijkt ook uit dit onderzoek dat er echter duidelijke patronen of structuren te vinden zijn in de keuzes die jongeren maken en blijken deze keuzes minder uniek dan men zelf denkt. Jongeren denken authentiek en anders te zijn door bestaande elementen op een eigenzinnige of unieke manier te combineren. Toch komen, zowel in de vrijetijds-, sociale als culturele ruimte bepaalde elementen (activiteiten, lidmaatschappen, smaken en houdingen) vaker in combinatie met elkaar voor dan andere.

In de vrijetijdsruimte onderscheiden we op deze manier vier soorten vrijetijdsbestedingen, de commerciële vrijetijdsbesteding, de gezins- en thuisgebaseerde vrije tijd, de vrije tijd waar sport, spel en technische hobby's centraal staan en de culturele en creatieve vrijetijdsbesteding. Op basis van deze patronen en het aantal uren dat men televisie kijkt, kunnen we vijf groepen jongeren onderscheiden. Een eerste groep jongeren kenmerkt zich door veel aan cultuur te doen, weinig aan sport en spel te doen en weinig televisie te kijken. De volgende groep jongeren houdt zich vaak bezig met sport, spel en technische zaken en kijken ook vaak televisie. We onderscheiden ook een omnivore cluster. Deze jongeren doen vanalles en kijken relatief weinig televisie. Een vierde groep jongeren heeft weinig vrijetijdsinteresses en brengt een gemiddeld aantal uren voor de televisie door. Een laatste groep jongeren gaat in de vrije tijd vaak om met vrienden en maakt gebruik van het commerciële aanbod en combineert dit met een gezins- en familiaalgerichte vrijetijdsbesteding en veel televisie kijken. Zowel de groepering van activiteiten als van jongeren is bovendien sterk afhankelijk van geslacht, onderwijsvorm en leeftijd.

Ook in de sociale ruimte onderkennen we vier soorten organisaties waarbinnen combinaties van lidmaatschappen vaker voorkomen dan tussen de verschillende dimensies. De eerste dimensie is een groepering van verenigingen waar jongeren zelf veel verantwoordelijkheid dragen en waar er niet direct sprake is van begeleiding door (jong)volwassenen. Het gaat om jongerengecentreerde verenigingen waar de verantwoordelijkheid bij de jongeren zelf ligt. Een tweede reeks verenigingen die vaak samen voorkomen zijn de nieuwe sociale bewegingen. Jongeren die lid zijn van een mensenrechtenorganisatie hebben ook meer kans om lid te zijn van bijvoorbeeld een milieubeweging. Een derde patroon omvat de klassieke jeugd- en jongerenorganisaties en de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven alsook culturele organisaties, al dan niet behorend tot het jeugdwerk. De laatste groepering van verenigingen bestaat uit hobby- en sportverenigingen. Hoewel het combineren van lidmaatschappen van verenigingen die behoren tot verschillende dimensies niet zo vaak voorkomt, zijn de vier soorten verenigingen niet volledig onafhankelijk van elkaar. Omdat jongeren ook combineren tussen deze patronen, kunnen we, op basis van een clusteranalyse, vier groepen jongeren onderscheiden. Een eerste cluster groepeert jongeren die lid zijn van allerlei soorten verenigingen zonder van een echte favoriet te kunnen spreken. Jongeren die uitsluitend lid zijn van ontspanningsverenigingen vormen de tweede cluster, terwijl de derde groep jongeren zich kenmerkt door hun betrokkenheid in voornamelijk de jeugdwerk- en culturele verenigingen maar ook in de ontspanningsverenigingen. De vierde cluster groepeert jongeren die zich onderscheiden van anderen door hun sterk engagement dat zich uit in het organiseren van activiteiten of het doen van vrijwilligerswerk in allerlei soorten verenigingen.

Naast de structuren in de formele sociale netwerken van jongeren, vonden we ook onderlinge samenhangen tussen de verschillende aspecten van het

informele sociale netwerk. De geslachtssamenstelling van de vriendengroep, het al dan niet hebben van een vriend(in) en de duur van deze liefdesrelatie, de uitgebreidheid van de vriendengroep, de inschatting van de eigen populariteit en de plaats waar jongeren hun beste vrienden ontmoeten vormen samen één dimensie of continuum waarop we de jongeren kunnen plaatsen van een beperkt of selectief naar een uitgebreid informeel netwerk van vriendschaps- en liefdesrelaties. Op basis van deze elementen kunnen we bovendien drie groepen jongeren onderscheiden. Een eerste groep jongeren vertoont de kenmerken van wat Dunphy (1963) een crowd noemde. Deze jongeren voelen zichzelf zeer populair, hebben een grote, gemengde vriendengroep, hebben op het moment van de bevraging geen lief maar hebben in het verleden al een aantal romantische relaties achter de rug. De tweede groep jongeren kunnen we beschouwen als leden van vriendenkliekjes. Jongeren die tot vriendenkliekjes behoren voelen zich niet zo populair, hebben vaak nog geen lief gehad en hebben een gemiddeld aantal vrienden die voornamelijk van hetzelfde geslacht zijn als de respondent. Tenslotte onderscheiden we de gesettelde jongeren die een lange relatie hebben, een kleine maar gemengde vriendengroep hebben en zich gemiddeld populair inschatten.

Ook tussen de formele en informele sociale netwerken vinden we verbanden. Actieve of organiserende leden van verenigingen blijken een uitgebreider informeel sociaal netwerk te hebben. Bij de crowds vinden we het vaakst jongeren terug die lid zijn van verenigingen, bij de vriendenkliekjes het minst.

In de keuzes die jongeren maken in de culturele ruimte vinden we eveneens consistente patronen terug. Zowel in de smaakvoorkeuren als de houdingen en emoties vinden we onderlinge dimensies terug die vorm geven aan de identiteit van jongeren.

De smaakvoorkeuren van jongeren zijn terug te brengen tot vijf culturele oriëntaties die herleidt kunnen worden tot de traditionele tegenstelling tussen cultuurelitisme en cultuurpopulisme die elkaar bovendien uitsluiten. Tot de eerste behoren de cultureel correcte smaakdimensie die gevormd wordt door de elitaire media en de cultureel correcte muziekgenres, de harde muziekdimensie en de rootsdimensie die hoofdzakelijk uit muziekgenres bestaan. Op de tweede dimensie laden de commerciële televisiezenders, de muziekzenders, de commerciële radiostations en de populaire tijdschriften die de amusementsdimensie vormen en de dansmuziekdimensie.

Jongeren ontwikkelen een eigen identiteit met eigen gevoelens, houdingen en opvattingen over zichzelf, hun familie en vormen zich over allerlei maatschappelijke en politieke zaken een mening. In deze houdingen, opvattingen en emoties tekenen zich duidelijke patronen af. Jongeren die weten wat ze willen, hebben minder kans om zich eenzaam te voelen en om het slachtoffer te worden van pesterijen of plagerijen, en hebben meer kans om assertiever te zijn, een positief zelfbeeld te hebben en positief te staan tegenover hun toekomstige leven. Een duidelijke politieke scheidingslijn zoals de nieuwe breuklijn rond standpunten over migranten, aanpak van

criminaliteit, utilitair individualisme en jeugdbewegingsjongeren blijkt zeer stabiel te zijn over de tijd zowel bij volwassenen als bij jongeren. Een laatste patroon dat zich aftekent is het gezinsklimaat. Jongeren die van oordeel zijn dat ze sterk opgevolgd worden in hun doen en laten, ervaren eveneens veel zelfstandigheid en verantwoordelijkheid en hebben een goede relatie met vader en met moeder.

Het bestaan van deze patronen en de overtuiging van jongeren dat ze uniek zijn is een schijnbare tegenstrijdigheid of paradox die we kunnen verklaren als we detraditionalisering niet beschouwen als een evolutie die geleid heeft tot individualisering maar als een maatschappelijke verandering die samengaat met een verandering in de wijze of modus van sociale controle (Elchardus en Glorieux, 2002; Elchardus, 2004). De keuzes van mensen worden niet meer gestuurd door gezag, bevel en traditionele rollen maar worden beïnvloed via uitgebreide socialisatie. De wijze, de mate en de vorm van de socialisatie en beïnvloeding verschillen naar gender, klasse en levensbeschouwing, en daarom zien we verschillen in het denken en handelen al naargelang deze condities. De individuele keuze wordt dus sterk gestuurd. Het individu kiest en gelooft ook dat deze keuze uniek is, maar de keuze is al voorgeprogrammeerd door differentiële socialisatie in het onderwijs, in het gezin, in formele en informele sociale netwerken en in het culturele veld.

Jongeren kiezen dus verschillende elementen uit hetzelfde doordat hun keuzes gestuurd worden via socialisatie. De manier waarop deze keuzes en hiermee ook de positionering van jongeren in de verschillende ruimtes precies tot stand komen, wordt in een volgende deel besproken.

DEEL 2

POSITIONERING IN DE VRIJETIJDS-, SOCIALE EN CULTURELE RUIMTE

In het eerste deel stelden we een grote verscheidenheid tussen jongeren vast in de vrijetijdsbesteding, formele en informele participatie, smaakvoorkeuren, houdingen, opvattingen en gevoelens. Deze verscheidenheid bleek niet het resultaat te zijn van individuele en unieke keuzes maar wordt bepaald door collectieve identiteiten gebaseerd op traditionele rollen en status. Door socialisatie in het gezin, op school, in sociale netwerken en via de massamedia, die vaak differentieel verloopt, worden de beslissingen en keuzes van jongeren gestuurd in door de maatschappij juist geachte houdingen, gedragingen, emoties, ... De differentiële socialisatie leidt ertoe dat jongeren verschillende keuzes maken en dus verschillende posities innemen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte. Hoe deze kanalisering precies verloopt wordt in dit deel nader besproken. Deze kanalisering kan lopen via individuele kenmerken van de jongeren en zijn of haar ouders maar ook via structurele of gemeentekenmerken.

We bespreken eerst de gemeentekenmerken met enerzijds het aanbod van participatiemogelijkheden per gemeente en anderzijds een aantal demografische kenmerken van de gemeenten. Vervolgens onderzoeken we welke individuele kenmerken bepalen wat jongeren doen in hun vrije tijd, van welke verenigingen ze lid zijn, hoe hun vriendennetwerken eruit zien, welke smaakvoorkeuren ze hebben, hoe ze staan tegenover maatschappelijke thema's en hoe sterk hun persoonlijk welbevinden is.

Hoofdstuk 5 – De rol van gemeente- en individuele kenmerken voor de participatie van jongeren

14 De rol van gemeentekenmerken voor de participatie van jongeren

In de kenmerken die maatschappelijke participatie beïnvloeden, onderscheiden we twee grote groepen van kenmerken: individuele kenmerken (zoals geslacht, sociale achtergrond, onderwijsvorm, ...), maar ook structurele kenmerken. Onder deze laatste verstaan we het aanbod aan mogelijkheden voor maatschappelijke participatie. Sinds het decreet op het lokale jeugdwerk van 1993, wordt het aanbod en de ontwikkeling van nieuwe initiatieven grotendeels bepaald op gemeentelijk niveau. Daarom werd in dit onderzoek naar maatschappelijke participatie rekening gehouden met de kenmerken van dit

lokale aanbod. Dit vroeg om een onderzoeksopzet waarin respondenten 'genest' zijn binnen de eenheid van een gemeente. In zo'n researchdesign[106] kunnen de structurele kenmerken van het gemeentelijk aanbod optimaal ingevoerd worden en de effecten van dit aanbod op de omvang van maatschappelijke participatie onderzocht worden.

14.1 Participatieaanbod en demografische kenmerken van de gemeenten

Omdat jongeren van één gemeente sterker op elkaar kunnen gelijken qua participatie dan jongeren van verschillende gemeenten, moet hier rekening mee gehouden worden in de analyses. Op basis van multilevelanalyses onderzoeken we of er verschillen zijn tussen de gemeenten qua participatie van de jongeren van die gemeenten. Daarnaast gaan we op zoek naar gemeentekenmerken die een eventuele invloed kunnen hebben op het participatiegedrag. We onderscheiden twee soorten gemeentekenmerken, enerzijds het participatie-aanbod en anderzijds de demografische kenmerken van de gemeenten.

De demografische kenmerken van de gemeenten worden in kaart gebracht door informatie over de samenstelling van de bevolking naar nationaliteit, onderwijsniveau, beroepssituatie, type huishoudens, inkomen en leeftijdssamenstelling[107].

Als indicatoren van het participatieaanbod maken we gebruik van de jeugdwerkindex. Een jeugdwerkindex drukt het aantal plaatselijke jeugdwerkinitiatieven per 1000 jonge inwoners (0 tot 24 jaar) uit. De jeugdwerkindex[108] moet uiteraard gerelativeerd worden, want hij geeft geen informatie over de intensiteit en de kwaliteit van de initiatieven. Anderzijds is ook kwantiteit een aspect van kwaliteit. We construeerden tien verschillende participatieaanbodindices: een algemene Vlaamse jeugdwerkindex, een particuliere jeugdwerkindex, een gemeentelijke jeugdwerkindex, een jeugdbewegingsindex en een jongerenbewegingsindex, een politieke jongerenorganisatieindex, een particuliere jeugdwerk-initiatievenindex zonder

---

106 Omdat het participatieaanbod sinds 1993 op gemeentelijk niveau is georganiseerd, is het aangewezen de analyses op multi-level niveau uit te voeren. De steekproef bestaat dan ook uit 1840 jongeren uit 75 gemeenten (20 jongeren, of een veelvoud van 20, per gemeente).

107 Gegevens afkomstig van de volkstelling van 1991

108 De index wordt berekend door het aantal jeugdwerkinitiatieven te delen door het aantal kinderen en jongeren (<25 jaar) en vervolgens dit getal te vermenigvuldigen met 1000. Het bekomen getal drukt uit hoeveel jeugdwerkinitiatieven er per 1000 kinderen en jongeren voorkomen.

jeugdbewegingen, een jeugdhuisindex, een index voor amateuristische kunstbeoefening en een doelgroepspecifieke jeugdwerkindex[109].

Tabel 161 geeft een overzicht van de verschillende jeugdwerkindices voor de gemeenten in de steekproef naar inwonersaantallen vergeleken met de Vlaamse jeugdwerkindex (Afdeling Jeugdwerk (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ), 1999a; Afdeling Jeugdwerk (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ), 1999b).

TABEL 161: JEUGDWERKINDICES NAAR INWONERSAANTALLEN VAN DE GEMEENTEN IN DE STEEKPROEF VERGELEKEN MET DE VLAAMSE INDICES

	Algemene jeugdwerkindex	Particuliere jeugdwerkindex	Gemeentelijke jeugdwerkindex	Jeugdbewegingsindex	Jongerenbewegingsindex	Politieke jongeren-organisatieindex	Andere particuliere jeugdwerkindex	Jeugdhuisindex	Amateuristische kunstbeoefeningsindex	Doelgroepspecifieke jeugdwerkindex
populatie < 10000	6.29	4.03	2.26	1.26	0.89	0.57	1.20	0.31	0.36	0.11
10000 ≤ pop < 20000	4.07	3.07	1.00	1.05	0.69	0.33	0.86	0.33	0.14	0.15
20000 ≤ pop < 30000	4.26	2.86	1.39	1.03	0.56	0.32	0.84	0.23	0.29	0.12
30000 ≤ pop < 60000	3.68	2.78	0.89	1.18	0.46	0.39	0.52	0.20	0.09	0.23
Pop ≥ 60000	2.49	2.27	0.21	1.09	0.32	0.13	0.49	0.17	0.08	0.24
Totaal steekproef	3.99	2.96	1.03	1.10	0.59	0.33	0.77	0.26	0.17	0.17
Vlaamse index *	**3.93**	3.13	0.80	1.10	0.57	0.27		0.25	0.18	

* Bron: Afdeling Jeugdwerk (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ) (1999b). *Cijferboek Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid 1999-2001*. Brussel.

In Vlaanderen zijn er per 1000 inwoners tussen 0 en 24 jaar gemiddeld 3.93 jeugdwerkinitiatieven. In onze steekproef komen we tot ongeveer dezelfde index, namelijk 3.99 initiatieven per 1000 jonge inwoners. Het aantal particuliere jeugdwerkinitiatieven per 1000 jonge inwoners ligt iets lager, terwijl het aantal gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven iets hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde. In een gemiddelde Vlaamse gemeente zijn er drie particulaire jeugdwerkinitiatieven per 1000 jonge inwoners en vier gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven per 5000 jonge inwoners (0.80 per 1000 jongeren). Verder zien we dat er gemiddeld 1 jeugdbeweging is per 1000

[109] Studentenverenigingen, vormingsinitiatieven voor werkende en werkloze jongeren, initiatieven kansarme jeugd, zelforganisaties allochtone jongeren, KVG-jongeren, VVKSM-AKABE-groepen

jongeren, bijna 3 jongerenbewegingen per 5000 jonge inwoners en 1 politieke jongerenorganisatie per 3000 jonge inwoners. In Vlaanderen is er gemiddelde 1 jeugdhuis per 4000 0 tot 25-jarigen en 1 organisatie voor amateuristische kunstbeoefening per 5000 jongeren.

Tabel 161 geeft eveneens een beeld van het aantal jeugdwerkinitiatieven naar het totale inwonersaantal per gemeente in onze steekproef. Het aantal jeugdwerkinitiatieven neemt systematisch af naarmate gemeenten groter worden (in inwonersaantallen). Dit is het geval voor de particuliere alsook voor de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven. De schommelingen zijn minder groot voor de jeugdbewegingen maar afgezien van de doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven, is er minder aanbod in de grotere gemeenten. Zo zijn er bijvoorbeeld dubbel zoveel jeugdhuizen in de kleinere gemeenten dan in de grotere gemeenten of steden.

Het kleiner participatieaanbod vertaalt zich in een lagere participatiegraad van jongeren in de grote steden. Wanneer we de 75 gemeenten in de steekproef ordenen naar het percentage leden volgens de steekproef, blijkt dat gemeenten met een relatief laag percentage leden zich in sterkere mate in de steden bevinden. Van de 20% gemeenten met het laagste percentage leden (61% van de jongeren in deze gemeenten is lid) woont bijna 50% van de respondenten in de steden, van de 20% gemeenten met het hoogste percentage leden (91% van de jongeren die in deze gemeenten wonen is lid) woont niemand in de steden. Kortom, het lidmaatschap van verenigingen is verschillend naargelang het bevolkingsaantal van de gemeenten.

TABEL 162: VERDELING VAN GEMEENTEN VOLGENS HET PERCENTAGE LEDEN NAAR GEMEENTEGROOTTE

	Populatie < 10000	10000 ≤ pop < 20000	20000 ≤ pop < 30000	30000≤pop<60000	Pop ≥ 60000	Totaal
20% gemeenten met laagste % leden: $\bar{x}$ =60.5% leden	0.0	22.1	12.5	16.2	49.2	100.0
20-40%: $\bar{x}$ =71.6% leden	4.4	43.6	10.2	17.9	24.0	100.0
40-60%: $\bar{x}$ =78.0% leden	25.6	30.7	6.1	31.4	6.1	100.0
60-80%: $\bar{x}$ =83.3% leden	6.7	55.8	25.3	5.8	6.4	100.0
20% gemeenten met hoogste % leden: $\bar{x}$ =91.4% leden	38.6	48.9	6.4	6.1	0.0	100.0
Totaal	12.8	38.8	12.1	15.8	20.5	100.0

χ^2=800.2; df=16; p=0.00

Ook het participatie-aanbod naar provincie lijkt deze vaststelling te bevestigen. De jeugdwerkindex is het laagst in de twee grootste provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen waar ook de twee grootsteden (Gent en Antwerpen) liggen (tabel 163).

TABEL 163: JEUGDWERKINDICES NAAR PROVINCIE VAN DE GEMEENTEN IN DE STEEKPROEF VERGELEKEN MET DE VLAAMSE INDICES

	Algemene jeugdwerk-index Vlaanderen	Algemene jeugdwerkindex	Particuliere jeugdwerkindex	Gemeentelijke jeugdwerkindex	Jeugdbewegingsindex	Jongerenbewegingsindex	Politieke jongeren-organisatieindex	Andere particuliere jeugdwerkindex	Jeugdhuisindex	Amateuristische kunstbeoefeningsindex	Doelgroepspecifieke jeugdwerkindex
Oost-Vlaanderen	2.84	3.74	2.80	0.93	1.04	0.51	0.32	0.83	0.30	0.14	0.11
West-Vlaanderen	3.50	4.15	3.20	0.96	1.17	0.73	0.27	0.78	0.24	0.11	0.24
Vlaams-Brabant	3.35	3.86	2.86	1.00	0.76	0.51	0.43	1.07	0.35	0.30	0.10
Limburg	3.39	4.75	3.05	1.71	1.17	0.48	0.30	0.97	0.30	0.29	0.12
Antwerpen	2.84	3.83	2.93	0.90	1.33	0.63	0.31	0.43	0.17	0.08	0.23
Totaal	3.13	3.99	2.96	1.03	1.10	0.59	0.33	0.77	0.26	0.17	0.17

Het aantal jeugdwerkinitiatieven is het grootst in Limburg en West-Vlaanderen. Het aanbod aan gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven is het hoogst in Limburg met bijna dubbel zoveel initiatieven dan in de provincie Antwerpen. Wanneer we de particuliere jeugdwerkinitiatieven nader bekijken, zien we dat het aantal jeugdbewegingen per 1000 jongeren het laagst is in Vlaams-Brabant. Het aanbod van jeugdhuizen en initiatieven voor amateuristische kunstbeoefening daarentegen is hier hoger dan in de andere provincies.

14.2 Zijn er verschillen tussen gemeenten?

Jongeren mogen dan al alle kenmerken vertonen die bevorderend werken voor de sociale integratie, als er geen aanbod is, zijn deze stimulerende factoren een maat voor niets. We zullen dus rekening moeten houden met gemeentekenmerken.

De traditionele “unilevel” analysetechnieken vereisen dat de ondervraagde individuen op puur toevallige wijze geselecteerd zijn, zodat de antwoorden van de ondervraagde jongeren statistisch onafhankelijk zijn van elkaar. Enkel als de steekproef bestaat uit individuen die elkaar nooit gekend en dus beïnvloed hebben, is aan deze voorwaarde voldaan. In werkelijkheid is dat zelden het geval. Individuen kunnen deel uitmaken van eenzelfde wijk, school, gemeente,

regio, … waardoor steeds de kans op wederzijdse beïnvloeding bestaat. Meestal is die kans zo klein dat zij kan worden verwaarloosd en de gewone unilevel technieken kunnen worden gebruikt. In het huidig onderzoeksdesign is aan die conditie echter niet voldaan. We hebben wel een aselecte steekproef van gemeenten getrokken, maar op het individueel niveau onderzoeken we binnen elke gemeente jongeren, die naar dezelfde verenigingen, scholen kunnen gaan, samen optrekken, met elkaar ideeën uitwisselen en elkaar kunnen beïnvloeden. De jongeren van eenzelfde gemeente gelijken in bepaalde opzichten op elkaar. Dat heeft consequenties voor de manier waarop we onze gegevens dienen te onderzoeken. Door de homogeniteit van de jongeren van eenzelfde gemeente, onderschatten de gebruikelijke "unilevel" analysetechnieken namelijk systematisch de ware variatie onder de jongeren en dus ook de standaardfouten van de parameters waarmee die jongeren worden beschreven. Daardoor loopt de onderzoeker een groot risico verbanden tussen kenmerken van de leerlingen statistisch significant te achten, terwijl zij dat in werkelijkheid niet zijn.

De multileveltechnieken bieden bovendien het voordeel dat men expliciet rekening kan houden met de invloed van de verschillende niveaus waarop het sociale leven zich afspeelt. Als we een jongere in een gemeente bekijken, dan zijn zowel de individualiteit van die jongere als de gemeente reële sociologische gegevens. De realiteit van die verschillende niveaus uit zich in het feit dat we beschikken over gegevens, enerzijds op het individuele niveau, zoals het geslacht van de jongeren, het al dan niet participeren, …, anderzijds op gemeenteniveau, zoals het aanbod van jeugdwerkinitiatieven, het percentage inwoners van allochtone afkomst, …. Deze gemeentegegevens zijn dezelfde voor alle jongeren van eenzelfde gemeente. Brengt men die gemeentegegevens in gewone "unilevel"-modellen in, dan onderschat men de standaardfouten van de effectparameters, wat tot verkeerde conclusies leidt (Elchardus, Kavadias et al., 1998).

Uit de multilevelanalyses (tabel 163) ter verklaring van de deelname van jongeren aan het verenigingsleven blijkt echter dat de jongeren van eenzelfde gemeente niet op elkaar gelijken of homogeen zijn (bruto gemeente-effect of ρ) wat sociale participatie betreft. Op basis van de analyses stellen we vast dat het verschil in participatie bij jongeren *in het totaal*, zonder rekening te houden met individuele of gemeentekenmerken, niet terug te voeren is tot verschillen tussen gemeenten. Op zich is dit een zeer interessante vaststelling omdat we hieruit kunnen afleiden dat er weinig verschillen bestaan tussen gemeenten qua participatie van jongeren. Tussen 2% en 6% van de variatie in al dan niet lidmaatschap van verenigingen van de ondervraagde jongeren kan worden toegewezen aan het gemeenteniveau (zie tabel 164).

Omdat het gemeente-effect zo miniem is, opteren we ervoor de participatie niet via een multilevelanalyse te onderzoeken. **Het geringe effect van het analyseniveau 'gemeente' impliceert niet dat de gemeente geen impact heeft op de participatie van jongeren, wel dat gemeenten onderling niet of nauwelijks verschillen in de bijdrage die zij daaraan leveren.**

Toch heeft het gemeentelijk participatieaanbod weinig invloed op het participatiegedrag van de jongeren. De demografische kenmerken daarentegen hebben meer invloed. Zo is de participatie van jongeren lager in gemeenten waar het percentage inwoners zonder diploma hoog is. Ook het percentage werklozen heeft een eerder negatieve en het percentage beroepsactieven in een gemeente een lichtjes positieve invloed op de participatie van jongeren. Hieruit kunnen we afleiden dat de participatiegraad van jongeren lager is in gemeenten waar de bevolking een lagere sociaal-economische status heeft dan in gemeenten waar het op sociaal en economisch vlak beter gaat. Het aantal studenten en jongeren (min zeventienjarigen) in een gemeente heeft een positieve invloed op de participatie van jongeren terwijl het aantal huishoudens en het aantal alleenstaanden, een proxy voor stedelijkheid, een negatieve invloed heeft.

TABEL 164: EFFECT VAN VERENIGINGSAANBOD PER GEMEENTE OP PARTICIPATIEVARIABELEN (MLN – ANALYSES) – β-COËFFICIËNTEN

	bruto ρ	Jeugd-werk-index	Jeugd-bewegingsindex	prov jeugd-werk-index	gem jeugd-werk-index	Jongeren bew index	% belgen	% geen diploma	% lager sec onderwijs	% hoger sec onderwijs	% hoger onderwijs
Al dan niet lid	0.0202							-0.0153**			
Jeugdwerk	0.0248										
Gemeentelijk jeugdwerk	0.0236										
Gemeentelijk jeugdwerk zonder JH en atelier	**0.0028**										
Jeugdhuis	0.0360					-0.21***					
Jeugdatelier	**0.0000**										
Jeugdbewegingen	**0.0000**										
Jongerenbewegingen	0.0622						0.0140*	-0.0207**	0.0406***		-0.0260*
Niet jeugdwerk	0.0202							-0.0183***			0.0314***
Losse participatie	0.0241										
Sociale participatie	0.0327										
Jeugdwerk & cultuur	0.0428	0.0441*		0.0592*				-0.0211***			
Ontspanningsverenigingen	0.0129										

ρ vetgedrukt = te weinig variantie op gemeenteniveau zodat verdere analyses niet uitgevoerd worden

TABEL 165: EFFECT VAN DEMOGRAFISCHE KENMERKEN PER GEMEENTE OP PARTICIPATIEVARIABELEN (MLN – ANALYSES) – β-COËFFICIËNTEN

	bruto ρ	% studenten	% huis-houdens	% alleen-staande	% arbeiders	% werklozen	% beroeps-actieven	inkomen per inwoner 1998	% jongeren	% min 17	% 18-64	% plus 65	populatie#
Al dan niet lid	0.0202	0.043***	-0.025***	-0.024***						0.033**		-0.022*	
Jeugdwerk	0.0248	0.047***	-0.029***	-0.026***					0.04**	0.046***		-0.026*	
Gemeentelijk jeugdwerk	0.0236												
Gemeentelijk jeugdwerk zonder JH en atelier	**0.0028**												
Jeugdhuis	0.0360												
Jeugdatelier	**0.0000**												
Jeugdbewegingen	**0.0000**												
Jongerenbewegingen	0.0622	0.044**	-0.034***	-0.031**	0.028***		0.026**	-0.002**	0.051**	0.058***	-0.054*		
Niet jeugdwerk	0.0202	0.032**			-0.014*	-0.038**	0.019**	0.002**					
Losse participatie	0.0241												
Sociale participatie	0.0327					-0.036*					-0.060**		
Jeugdwerk & cultuur	0.0428	0.057***	-0.032***	-0.028**					0.045**	0.053***			
Ontspanningsver	0.0129												

15 De rol van persoonsgebonden kenmerken

Naast de gemeentekenmerken zijn er een heleboel individuele kenmerken die een invloed kunnen hebben op de beslissingen en keuzes die jongeren maken en daarmee de positie die zij innemen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte. Ter verklaring van sociale en culturele verschillen tussen jongeren, worden in de literatuur doorgaans twee grote verklaringsmodellen aangereikt. Ten eerste de deprivatietheorieën, ten tweede de socialisatietheorieën. We bespreken ze vervolgens bondig om dan over te gaan tot de empirische toetsing van deze theorieën.

15.1 Sociale en culturele verschillen verklaren

15.1.1 Deprivatietheorieën

Sociale en culturele verschillen tussen individuen worden dikwijls beschouwd als een gevolg van verschillende vormen van materiële deprivatie. Mensen die eenzelfde (ondergeschikte) positie innemen in een sociale hiërarchie, ontmoeten gelijkaardige problemen en formuleren dezelfde antwoorden op hun problemen. Deze gelijkaardige antwoorden kunnen zich alleen ontwikkelen indien er sprake is van een zeker bewustzijn van de ondergeschikte positie. Met andere woorden, jongeren die zich in een achtergestelde positie bevinden moeten deze deprivatie ook percipiëren. Deze bewustwording uit zich in een soort onbehagen dat zich cultureel vertaalt in een culturele oriëntatie die verzet tegenover de volwassenwereld of verzet tegenover de wereld van de groepen bovenaan de hiërarchie symboliseert. Het onbehagen wordt dan beschouwd als een gevolg van een zwakke sociaal-economische status resulterend uit statusverlies of van het gevoel dat de eigen status bedreigd is. Verschillende auteurs stellen ook dat bij jongeren de eigen schoolloopbaan kan worden beschouwd als een bron van statusverlies of deprivatie. Dit uit zich in een specifieke positie in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte die verschilt van deze van meer succesvolle jongeren. Dus niet zodanig de vaststelling dat er culturele verschillen bestaan tussen jongeren in een verschillende hiërarchische positie ondersteunt de deprivatiehypothesen. De waargenomen verschillen moeten deels of geheel worden wegverklaard na introductie van indicatoren van onbehagen.

Op basis van de deprivatiehypothese die stelt dat cultuur een interpretatie is van materiële condities, verwachten we dat jongeren verschillende posities innemen in de vrijetijds, sociale en culturele ruimte naargelang de positie die jongeren innemen in het onderwijsveld. Als indicatoren van deze positie gebruiken we de onderwijsvorm en de sociaal-economische status van het gezin. Hierbij veronderstellen we dat jongeren uit het BSO en TSO, jongeren uit een milieu met een laag scolair kapitaal en de jongste leeftijdscategorieën een minder hoge positie innemen in de schoolhiërarchie. Verder verwachten

we dat de culturele vertaling van de materiële achterstelling verloopt via een gevoel van onbehagen. Dit onbehagen wordt hier onderzocht via het persoonlijk welbevinden, de beleving van het gezinsklimaat en via een gecombineerde maat van de 'body mass index' (BMI[110]) en het dieetgedrag van jongeren die de lichamelijke ontevredenheid weergeeft. Het persoonlijk welbevinden steunt op zes componenten: het toekomstbeeld, het zelfbeeld, de assertiviteit, de eenzaamheid, de identiteit en het slachtofferschap van interpersoonlijk of verbaal geweld. De beleving van het gezinsklimaat is een weergave van vier componenten: de betrokkenheid van vader en moeder, de ervaren autonomie van vader en moeder en de relatie met vader en moeder. Indien achterstelling zich vertaalt in een gevoel van onbehagen en tot uiting komt in de positionering in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte, dan moeten de verschillen tussen jongeren met verschillende statussen afnemen na introductie van onbehagen in de modellen.

15.1.2 Detraditionalisering

Vroeger werd het handelen, denken en voelen van mensen bepaald door zijn afkomst en gestuurd door traditie, bevel en respect voor gezag. Door de detraditionalisering zouden de traditionele controlemechanismen zoals de sociaal-economische status, de levensbeschouwing, het traditionele kerngezin, het bevelshuishouden (inspraak in het gezin), … minder belangrijk worden in de vorming van gedragingen, houdingen en smaken. In een gedetraditionaliserende maatschappij worden traditionele betekenissenkaders minder belangrijk en staan de individuele motieven centraal als legitimatiebron voor het eigen handelen. Een groot aantal beslissingen worden inderdaad aan het individu overgelaten wat tot uiting komt in een groter autonomiestreven, authenticiteitsstreven, … (Elchardus en Siongers, 2001).

Op basis van de detraditionaliseringsthese verwachten we dat de verschillende posities die jongeren innemen in de drie ruimtes teweeggebracht kunnen worden door ten eerste persoonsgebonden kenmerken zoals de levensbeschouwing, het rookgedrag[111] en een informele en commerciële vrijetijdsbesteding. We kunnen nagaan of het afnemend

---

[110] Twee derde van de jongeren heeft een body mass index die aangeeft dat men gezond is. 28% van de jongeren is te mager, 5% heeft overgewicht en 1% is zwaarlijvig. Meisjes hebben de neiging te mager te zijn, net als ASO-jongeren en de 14 en 15-jarigen, terwijl jongens, BSO- en TSO-jongeren en zestienplussers zich vaker in de gezonde marge bevinden. Overgewicht en zwaarlijvigheid komt bovendien vaker voor bij BSO- en TSO-jongeren dan bij ASO-jongeren.

[111] 22% van de jongeren rookt. Er zijn geen genderverschillen. 35% van de BSO, 23% van de TSO en 13% van de ASO jongeren zegt te roken. Het rookgedrag neemt ook toe met de leeftijd, 10% van de 14 en 15-jarigen rookt tegen 30% van de zestienplussers.

gezag van de levensbeschouwing[112] nog een invloed heeft op de houdingen en gedragingen van jongeren. Als er werkelijk sprake is van detraditionalisering, zouden de levensbeschouwelijk onverschilligen, die het sterkste autonomiestreven hebben, andere posities innemen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte dan de jongeren die zich katholiek, christen of moslim noemen. Ook het rookgedrag en een informele en commerciële vrijetijdsbesteding als indicatoren van een groter onafhankelijkheidsstreven zouden verschillen in de positionering teweeg kunnen brengen.

Ten tweede zou de positionering in de verschillende ruimtes te wijten kunnen zijn aan de vrijheid en verantwoordelijkheid die jongeren ervaren binnen de gezinscontext. Onder de gezinssituatie verstaan we de beleving van het gezinsklimaat, het aantal broers en/of zussen van de jongere, het al dan niet samenwonen van de ouders, het traditionele gezin met vader als kostwinner en moeder als huisvrouw, de inspraak in het gezin, de hoeveelheid zakgeld dat men krijgt, het doen van een bij- of vakantiejob en de nationaliteit van de ouders. We zullen dus onderzoeken of het wegvallen van traditionele culturele scripts een invloed heeft op de plaats die jongeren innemen in de verschillende ruimtes. Dit kan tot uiting komen in de overgang van het bevelshuishouden naar het onderhandelingshuishouden (inspraak in het gezin over verschillende thema's), in de verantwoordelijkheid die jongeren krijgen door het beheren van hun zakgeld en het uitoefenen van een bij- of vakantiejob (39%). Ook het steeds groter wordende aantal éénoudergezinnen (19%) met in het merendeel van deze gezinnen de afwezigheid van de vaderfiguur die traditioneel zorgde voor orde en gezag en de detraditionalisering van de genderspecifieke rolverdeling in gezinnen waar moeders buitenshuis gaan werken (dat vrouwen huisvrouw zijn zit vervat in de maat voor de sociaal-economische status van de ouders: r huisvrouw ses =-0.44). In het verlengde hiervan kunnen we verwachten dat er, omwille van de traditionele gezinswaarden, verschillen zijn in houdingen tussen jongeren van enerzijds Turkse en Marokkaanse herkomst (2% van de jongeren) en anderzijds de andere jongeren.

15.1.3 Sociale integratie en socialisatietheorieën

De visie op de maatschappij als een symbolische samenleving bouwt net als de reflexieve maatschappijvisie, waarin de samenleving sterk geïndividualieerd is (Beck, 1992; Beck en Beck-Gernsheim, 1996; Beck en Beck-Gernsheim, 2002), verder op de detraditionaliseringsthese. We moeten detraditionalisering echter niet beschouwen als een aanloop tot individualisering, maar als een fase van een verandering in de wijze of

[112] 5% van de jongeren beschouwt zichzelf als kerngelovig, 29% als randgelovig, 23% als twijfelend christen of moslim, 13% als vrijzinnig, 12% als onverschillig en 18% als ongelovig.

modus van sociale controle (Elchardus, 2004). Tradities verliezen in grote mate hun greep op het denken en handelen. De gezagsrelaties veranderen van aard. Onderhandeling en beïnvloeding nemen gedeeltelijk de plaats in van macht en bevel. Het handelen, denken en voelen van de mensen wordt duidelijk minder gestuurd door traditie, bevel en gezag. Dit heeft echter niet geleid tot individualisering, wel tot een verandering van de mechanismen waarmee de sturing van denken, voelen en handelen wordt verwezenlijkt. Van individuen wordt een meer uitgebreide reeks keuzen verwacht of individuen krijgen meer keuzemogelijkheden en een mate van zelfsturing, maar de samenleving probeert de gemaakte keuzes (steeds meer) te controleren via een langdurig socialisatieproces in gewenste kennis, vaardigheden, opvattingen en houdingen. Deze sociale controle voltrekt zich op een subtiele wijze. Ze heeft betrekking op de factoren die het keuzeproces als het ware van binnenuit sturen: de smaken, opvattingen, emoties, motivaties, informatie, kennis, vaardigheden, … Het individu kiest, maar de keuze is als het ware al geprogrammeerd via de vorming en de maatschappelijke verdeling van vaardigheid, kennis, motivatie, emotie, smaak, opvatting en houding. De productie en de verspreiding van de symbolen waarmee gesocialiseerd en beïnvloed wordt, groeit daarmee uit tot een centraal sturingsmechanisme van de samenleving (Elchardus, 1999; Elchardus, 2000; Stevens en Elchardus, 2001).

Deze socialisatie kan op verschillende manieren verlopen. De 'voorgeprogrammeerde' keuze voor bepaalde soorten verenigingen, bepaalde vrijetijdsactiviteiten, de media- en muziekvoorkeuren van jongeren kan worden beschouwd als een cultureel complex of een subcultuur die zich in bepaalde middens verspreidt.

(1) Bourdieu spreekt in dit verband van 'symbolisch geweld' (Bourdieu, 1979). Hij doelt daarmee in de eerste plaats op de manier waarop de dominante klasse via het onderwijssysteem hun opvattingen, smaken en normen aan het geheel van de samenleving opdringt. Naast de school kent Bourdieu, in zijn sociale reproductietheorie, eveneens een belangrijke rol toe aan de ouders. Ouders socialiseren hun kinderen in bepaalde smaken en participatiepatronen. Dit gebeurt eerder onbewust doordat ouders over cultuur spreken, hun kinderen meenemen naar musea, … . Naast de ouders en de school bestaat er nog een ander socialisatieveld, met de name de peergroup. Het is waarschijnlijk dat deze, grotendeels los van de invloed van de leerkrachten en ouders, soms tegen die invloed in, ook een socialiserende rol zal vervullen (Meeus, Oosterwegel et al., 2002). Naast symbolisch geweld kunnen nog drie meer specifieke manieren van cultuuroverdracht worden onderscheiden (we volgen hier: Pelleriaux, 2001; zie ook Elchardus en Pelleriaux, 2001, Stevens en Elchardus, 2001; Elchardus en Siongers, 2002).

(2) Mensen nemen cultuurelementen over van de groep waar zij toe behoren als die cultuurelementen dienst doen als een symbolische

grens (een duidelijk onderscheid) tussen de eigen groep en andere groepen waarvan men zich wil onderscheiden. Het overnemen van de cultuurelementen is dan meteen een manier van identiteitsverwerving (Barth, 1998; Kern, 1997; DiMaggio, 1987; Lamont en Fournier, 1992; Lamont, Schmalzbauer et al., 1996). Eens een cultuurproduct (bijvoorbeeld de voorkeur voor een bepaalde activiteit of een bepaald muziekgenre) wordt gedefinieerd als een onderscheidingsteken van een bepaalde groep, verspreidt het zich uiteraard sneller en gemakkelijker onder de mensen, die zich met de groep willen identificeren of zich in die groep willen doen aanvaarden.

(3) De theorievorming rond het concept 'symbolic boundary' is verwant aan maar toch verschillend van wat Bourdieu (Bourdieu, 1979) 'distinctie' noemt. Distinctie is bij Bourdieu verbonden met cultureel kapitaal. Mensen die zich willen afzetten van andere groepen, moeten de capaciteit hebben om dat te doen (Halle, 1992; Peterson, 1992; Peterson, 1997; Bryson, 1996; Bryson, 1997; Stevens, 1999; Stevens, 2001; Stevens, 2001; Stevens, 2003). De cultuuruitingen van mensen met minder 'cultureel kapitaal' zouden, volgens Bourdieu, minder complex zijn, gemakkelijker te begrijpen, dan de uitingen van mensen afkomstiguit de hogere lagen van de samenleving. Distinctie zoals gehanteerd door Bourdieu, legt een band tussen kenmerken van een bepaalde groep en de cultuurelementen die door de groep ter onderscheiding worden gekozen.

(4) De vierde manier waarop cultuur zich kan verspreiden, los van de sociale condities, is gebaseerd op de neo-durkheimiaanse cultuursociologie. Het centrale mechanisme is hier niet distinctie, het trekken van symbolische grenzen of symbolisch geweld, maar het streven naar consistentie of integriteit binnen de eigen cultuur. De basisveronderstelling van die theorie is dat er een correspondentie of isomorfisme bestaat tussen verschillende culturele classificaties (Douglas, 1978; Okely, 1983; Vyncke, 2002; Elchardus, Huysseune et al., 1991). Volgens die theorie 'kiezen' mensen voor de cultuuruitingen die, volgens hun cultureel patroon, bij elkaar 'passen' en passen bij de positie die zij denken te bekleden. De culturele coderingen van de media en cultuuruitingen in 'hoog' en 'laag' enerzijds, de culturele coderingen van de onderwijsvormen of scholingsgraden in 'hoog' en 'laag' anderzijds, maakt een associatie tussen beroepsonderwijs en als 'populistisch' beschouwde cultuur zeer waarschijnlijk. Die codering maakt het, bijvoorbeeld 'inconsistent' als een jongeren in het beroepsonderwijs een voorkeur uitdrukt voor vrijetijdsactiviteiten die als hoogcultureel worden beschouwd.

In deze theorieën, gericht op het verklaren van de de samenhang tussen de vrijetijdsbesteding, sociale netwerken en smaakvoorkeuren, gaat de aandacht in feite naar identiteit: naar het culturele materiaal waarmee het 'behoren tot' en 'het verschillen van' worden uitgedrukt. De symbolische

materialen waarmee het onderscheid wordt gemaakt, zullen betrekking hebben op courante culturele praktijken en op voor de groep prangende maatschappelijke problemen, op smaken, houdingen en opvattingen dus (Stevens en Elchardus, 2001; Elchardus en Siongers, 2003).

Omdat identiteit vandaag wordt beleefd als een zelf-identiteit (Giddens, 1991; Elchardus en Lauwers, 2000; Jenkins, 1996) is de kans groot dat smaken daarbij een belangrijke rol spelen. Het identiteitswerk wordt verricht in termen van categorieën die de persoonlijke keuze en smaak, in plaats van een collectieve identiteit, vooropstellen. Precies daarom kan men verwachten dat de media, de massa-cultuur en vooral de daar aangereikte smaakkeuzen, een belangrijke rol spelen in de processen van symbolische afgrenzing. Men wil behoren tot, zich afzetten van, een duidelijk symbolisch gemarkeerde plaats hebben in de samenleving, maar men wil dit alles beleven als een reeks individuele keuzes en niet als een gevolg van de keuzepaden die al duidelijk door de collectieve identiteiten worden aangereikt.

Indien jongeren hun smaken en voorkeuren gebruiken bij identiteitswerk, is het heel waarschijnlijk dat er verbanden zullen ontstaan tussen smaken, participatiepatronen en vrijetijdsactiviteiten. Een individu kan via een gedeelde smaak in contact komen met bepaalde activiteiten of verenigingen, bepaalde andere jongeren en bepaalde opvattingen. Een geheel van smaakvoorkeuren, voorkeur voor bepaalde verenigingen en bepaalde vrijetijdsactiviteiten kan dan verschijnen als een consistent geheel met als gevolg dat het delen van één van die cultuurelementen de kans vergroot dat men ook de andere cultuurelementen zal delen. De vier geciteerde theorieën –symbolisch geweld, symbolische grenzen, distinctie en consistente codering- impliceren dat zo'n consistente gehelen van cultuurelementen zullen groeien.

Om dit te toetsen, voerden we een hoofdcomponentenanalyse uit op de indicatoren van de drie ruimtes zoals in het vorige deel van het rapport tot uiting kwam (zie tabel 166). Als indicatoren van de sociale ruimte onderscheiden we enerzijds het lidmaatschap van vier soorten verenigingen met het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen, de deelname aan de jongerengecentreerde organisaties, het engagement in sociale bewegingen en de participatie aan sport- en hobbyverenigingen. Anderzijds de deelname aan extracurriculaire activiteiten en de uitgebreidheid van het informeel netwerk van de jongeren. De vrijetijdsruimte bestaat eveneens uit vier activiteitspatronen: ten eerste de informele en commerciële vrijetijdsbesteding, ten tweede samen met familieleden thuis dingen doen, ten derde het beoefenen van sportactiviteiten, spelletjes en technische hobby's en ten slotte het deelnemen aan culturele activiteiten. In de culturele ruimte onderscheiden we vijf dimensies: de cultureel correcte dimensie, de amusementsdimensie, de dansmuziek, de harde muziek en de rootsmuziek.

Op basis van de geschetste theorieën over cultuuroverdracht, verwachten we dat er duidelijke samenhangen zijn tussen deze drie ruimtes. De

hoofdcomponentenanalyse waarbij we verbanden tussen de dimensies toelaten (oblieke rotatie) resulteert in vijf dimensies die in totaal 56% van de variantie verklaart wat betrekkelijk hoog is.

TABEL 166: HOOFDCOMPONENTENANALYSE – OBLIEKE ROTATIE – COMPONENTLADINGEN (STRUCTUURMATRIX)

	Formele ruimte	Informele ruimte	Amusements ruimte	Sportieve ruimte	Elitaire ruimte
Lidmaatschap van sociale bewegingen	**0.67**	-0.03	-0.08	0.10	0.09
Lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen	**0.67**	0.05	-0.20	0.05	0.39
Lidmaatschap van jongerengecentreerde initiatieven	**0.53**	0.43	-0.03	0.24	-0.01
Deelname aan extracurriculaire activiteiten	**0.44**	0.03	0.12	0.26	0.25
Vrijetijdsbesteding: vrienden en commercieel aanbod	0.04	**0.83**	0.11	-0.04	-0.04
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.08	**0.70**	0.14	0.23	0.13
Muziek en mediavoorkeur: cultureel correct	0.17	**-0.53**	0.33	0.04	0.41
Muziek en mediavoorkeur: amusement	-0.08	0.06	**0.71**	-0.03	-0.10
Muziek en mediavoorkeur: dans	-0.20	0.20	**0.63**	0.08	0.12
Vrijetijdsbesteding: gezins en familiaal milieu	0.46	-0.15	**0.54**	0.01	0.00
Vrijetijdsbesteding: sport, spel en techniek	0.03	0.18	0.05	**0.84**	0.01
Lidmaatschap van sport- of hobbyvereniging	0.23	-0.06	-0.02	**0.67**	0.12
Muziek en mediavoorkeur: roots	0.24	-0.18	0.18	-0.17	**0.75**
Muziek en mediavoorkeur: hard	0.00	0.14	-0.11	0.41	**0.69**
Vrijetijdsbesteding: cultuur en creatievelingen	0.52	0.02	-0.33	0.04	**0.63**
Eigenwaarde (geroteerde oplossing)	2.1	1.8	1.6	1.5	1.9
R^2	17.3	12.6	10.2	8.5	7.5

TABEL 167: CORRELATIEMATRIX

	Formele ruimte	Informele ruimte	Amu-sements ruimte	Sportieve ruimte	Elitaire ruimte
Formele ruimte	1.00				
Informele ruimte	-0.01	1.00			
Amusementsruimte	-0.02	-0.01	1.00		
Sportieve ruimte	0.12	0.13	0.01	1.00	
Elitaire ruimte	0.20	-0.04	0.01	0.11	1.00

Een eerste patroon dat we herkennen is dat het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen en sociale bewegingen vaker samen voorkomt met het frequenteren van culturele evenementen. Ook, maar in mindere mate, gaat dit samen met de deelname aan extracurriculaire

activiteiten en een gezins- en familiaalgerichte vrijetijdsbesteding. Tenslotte correleert het lidmaatschap van jongerengecentreerde initiatieven zowel met deze ruimte als met de tweede dimensie. We noemen deze dimensie dan ook de 'formele ruimte'. Meisjes en ASO-jongeren zijn in deze ruimte sterker vertegenwoordigd dan respectievelijk jongens en TSO/BSO jongeren.

De tweede dimensie groepeert zowel de informele en commerciële vrijetijdsbesteding, het hebben van een uitgebreid informeel netwerk alsook de deelname aan jongerengecentreerde initiatieven. Een cultureel-correcte smaakvoorkeur gaat hier absoluut niet mee samen. Omwille van het informele karakter van deze activiteiten, dopen we deze dimensie om tot 'informele ruimte'. Jongens, de 16- tot 18-jarigen en BSO- en TSO-jongeren besteden hun vrije tijd vaker op een informele en commerciële manier en hebben een uitgebreider vriendennetwerk dan respectievelijk meisjes, de jongere adolescenten en ASO-jongeren. We moeten bovendien opmerken dat er bij de 14- tot 15-jarigen nauwelijks een geslachtsverschil is. Het verschil tussen meisjes en jongens wordt duidelijker naarmate men ouder wordt. Op 16- tot 18-jarige leeftijd vinden we vooral jongens terug in deze informele sfeer. Hoewel de oudere adolescenten vaker informele activiteiten doen, is dit enkel het geval bij de BSO- en de TSO-jongeren. Bij de ASO jongeren nemen de informele activiteiten wel toe met de leeftijd maar deze activiteiten zijn zo zeldzaam bij de 14- en 15-jarigen dat een sterkere gerichtheid op het informele op latere leeftijd nog steeds veel lager is dan bij de leeftijdsgenoten uit het BSO en TSO.

De derde dimensie omvat zowel kenmerken van de vrijetijds- als van de culturele ruimte. Een voorkeur voor commerciële media en dansmuziek gaan gepaard met een familiale en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding. De voorkeur voor amusement vinden we vaker terug bij meisjes, 14- tot 15-jarigen en bij BSO- en TSO-jongeren. Dit patroon komt bovendien het sterkst naar voor bij BSO- en TSO-meisjes en het minst bij ASO-jongens.

Na deze amusementsdimensie onderscheiden we de 'sportieve ruimte' met enerzijds de sportieve vrijetijdsactiviteiten, spelletjes en technische hobby's en anderzijds het lidmaatschap van sport- en hobbyverenigingen. Ook een voorkeur voor harde muziek laadt, in mindere mate, op deze dimensie. Deze dimensie wordt gekenmerkt door de aard van de activiteiten zodat we ze 'sportieve ruimte' noemen. Deze ruimte is een typische mannenruimte. Het beoefenen van sportactiviteiten, zowel op formele als op informele basis, het spelen van spelletjes en het uitoefenen van technische hobby's wordt veel vaker door jongens dan door meisjes gedaan. Ook de jongste leeftijdscategorieën besteden hun tijd vaker met sport, spel en techniek dan de 16- tot 18-jarigen. Ook TSO- en ASO-jongeren zijn vaker sportief bezig dan jongeren uit het BSO.

Tenslotte worden een voorkeur voor roots- en harde muziek en het participeren aan culturele activiteiten in de vrije tijd gegroepeerd in de 'elitaire ruimte'. Het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen

en een cultureel-correcte smaakvoorkeur laden eveneens op deze component. Er zijn slechts kleine geslachts- en leeftijdsverschillen wat de elitaire smaakvoorkeur betreft. De verschillen naar onderwijsvorm zijn daarentegen des te groter. ASO-jongeren hebben een sterkere voorkeur voor de roots- en harde muziek en hun vrijetijdsactiviteiten zijn vaker gericht op cultuur en creatieve hobby's dan TSO, maar vooral BSO-jongeren.

We hebben in dit deel opzettelijk gesproken van samenhangen tussen de verschillende ruimtes zonder ons uit te spreken over de causale ordening. In de analyses ter verklaring van de positionering van de jongeren in de verschillende ruimtes nemen we daarom telkens de positie in de andere ruimtes mee op. Op deze manier krijgen we inzicht in de samenhangen tussen de indicatoren binnen en tussen de verschillende ruimtes. Zo zou het verband tussen twee indicatoren van de sociale ruimte, namelijk de uitgebreidheid van het informeel netwerk en de deelname aan jongerengecentreerde initiatieven verklaard kunnen worden door de commerciële vrijetijdsbesteding.

15.2 De positionering van jongeren in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte empirisch getoetst?

De positie die jongeren innemen in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte kan het gevolg zijn van deprivatie, detraditionalisering of differentiële socialisatie. Voor het testen van deze theorieën voeren we voor de verschillende patronen van de drie ruimtes telkens een stapsgewijze regressieanalyse uit (zie figuur 3)[113]. In een **eerste stap** voeren we een aantal klassieke achtergrondvariabelen in zoals het geslacht, de leeftijd en de onderwijsvorm van de jongere. In een **volgende stap** voeren we de sociaal-economische status van de ouders in. Op deze manier kunnen we nagaan of het verband tussen de onderwijsvorm van de jongere en de positionering van de jongere in de verschillende ruimtes niet te wijten is aan de sociaal-economische status van de ouders. De onderwijsvorm geeft immers aan dat de jongere in een bepaalde omgeving zit, waarvan hij de socialiserende invloed ondergaat.

FIGUUR 3: ALGEMEEN ANALYSESCHEMA

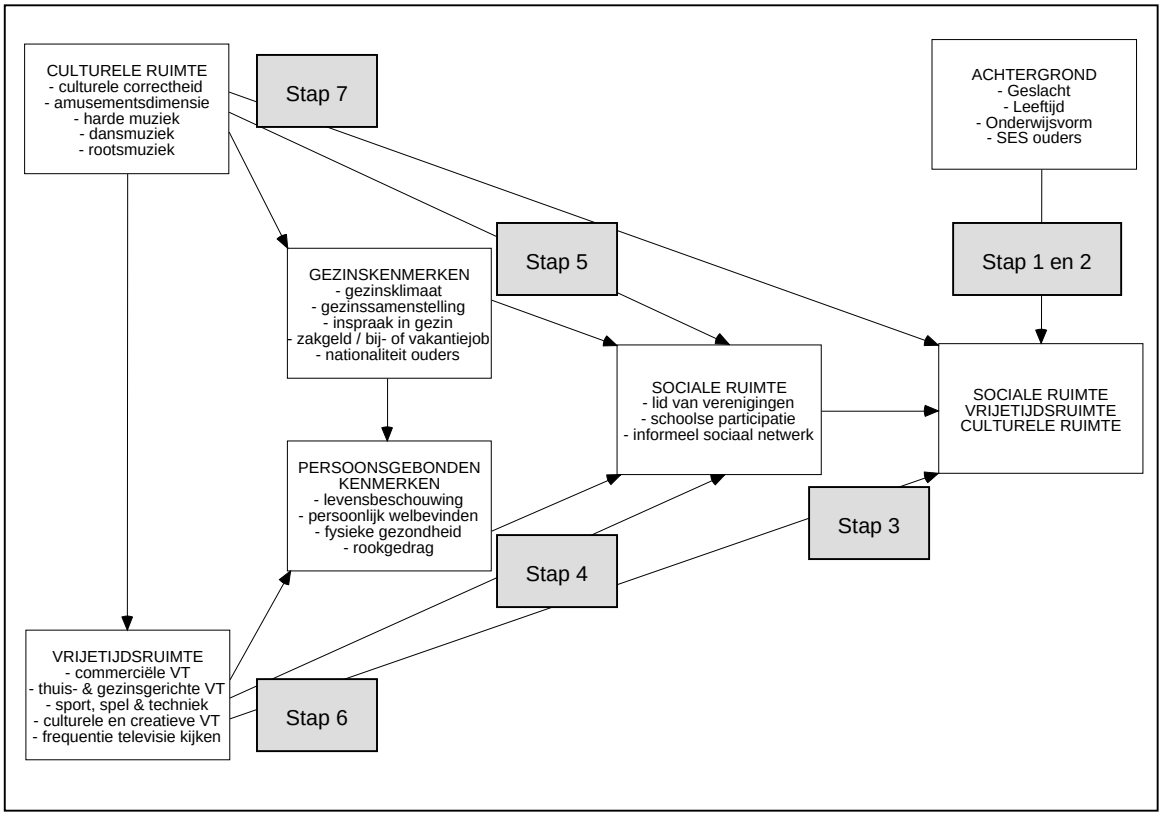

[113] In de tekst wordt enkel het uiteindelijke model getoond. De lezer kan de verschillende stappen in de regressieanalyses vinden in bijlage I

In de analyses opteerden we ervoor de sociale ruimte een centrale plaats te geven, door de indicatoren van deze ruimte in een **derde stap** in het model in te brengen. Dit heeft het voordeel dat we duidelijk kunnen zien welke andere factoren (die later in het model ingebracht worden) de rol van de sociale ruimte beïnvloeden.

Ter verklaring van het lidmaatschap van verenigingen onderzoeken we dus welke andere factoren van de sociale ruimte, zoals de schoolse formele en informele participatie en de uitgebreidheid van het informeel netwerk, een invloed hebben op het engagement in verenigingen. In de analyses ter verklaring van de positionering in de vrijetijds- en culturele ruimte zullen we onderzoeken of de socialisatie in bepaalde patronen en indicatoren van de sociale ruimte een invloed heeft op wat jongeren in hun vrije tijd bezighoudt, wat hun smaakvoorkeuren, houdingen en emoties zijn.

In een **vierde stap** toetsen we enerzijds de rol van persoonsgebonden kenmerken, zoals de geloofsovertuiging, het persoonlijk welbevinden en de fysieke gezondheid, op de keuzes of beslissingen die jongeren nemen op het vlak van hun vrijetijdsactiviteiten, sociale integratie in netwerken, culturele oriëntaties en opvattingen. Anderzijds onderzoeken we of de invloed van de socialisatie in formele en informele sociale netwerken blijft bestaan na controle voor deze persoonsgebonden kenmerken.

In de **vijfde stap** doen we hetzelfde maar dan voor de gezinskenmerken van de jongeren. We onderzoeken of de gezinssituatie van de jongeren een invloed heeft op de positie in de verschillende ruimtes en of het verband tussen de sociale ruimte en de vrijetijds- en culturele ruimte verklaard kan worden door het gezinsklimaat, de inspraak in het gezin, het krijgen van zakgeld, het uitoefenen van een bij- of vakantiejob en de woonsituatie van de ouders.

Uit het vorige deel weten we dat er een sterke samenhang is tussen de positie in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte. Vandaar voeren we in de laatste twee stappen de onderscheiden patronen van de vrijetijds- en culturele ruimte in het model in. Eerst (**stap 6**) de positie in de vrijetijdsruimte, vervolgens (**stap 7**) de positie in de culturele ruimte. De samenhang tussen de verschillende ruimtes doet ook het vermoeden ontstaan van multicollineariteitsproblemen. We stelden inderdaad vast dat de correlaties tussen ten eerste de commerciële vrijetijdsbesteding enerzijds en het informeel netwerk en het lidmaatschap van jongerengecentreerde organisaties anderzijds, ten tweede tussen het vrijetijdspatroon met de nadruk op sport, spel en technische hobby's en het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen en ten derde tussen het culturele vrijetijdspatroon en het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen te hoog waren om op deze manier in een regressie-analyse opgenomen te kunnen worden. De variabelen meten immers voor een groot percentage hetzelfde waardoor er verwarring zou kunnen ontstaan over welke variabele verantwoordelijk is voor een bepaald effect. In de analyses waar deze indicatoren als

onafhankelijke variabelen in combinatie met elkaar voorkomen, besloten we dan ook om de gemeenschappelijke variantie toe te kennen aan de indicatoren van de sociale ruimte en verder te werken met het residu van de vrijetijdsvariabelen[114]. Op deze manier wordt de correlatie tussen de onafhankelijke variabelen herleid tot nul.

In de analyses ter verklaring van de patronen en indicatoren van de sociale ruimte zullen deze stappen ten eerste inzicht leveren over de samenhang tussen enerzijds de vrijetijds- en de culturele patronen en anderzijds de positionering van de jongeren in de sociale ruimte. Ten tweede kunnen we nagaan of de samenhang tussen de indicatoren van de sociale ruimte eventueel verklaard kan worden door de positie van jongeren in de vrijetijds- en/of culturele ruimte.

Door de analyses die de positionering van de jongeren op de vrijetijds- en culturele dimensies in kaart brengen zal enerzijds de samenhang tussen de verschillende patronen van deze ruimtes aan het licht komen. Anderzijds zal duidelijk worden of we de samenhang tussen patronen van de sociale ruimte en deze van de vrijetijds- of culturele ruimte moeten toeschrijven aan de manier waarop jongeren hun vrije tijd besteden, hun smaakvoorkeur of opvattingen.

---

[114] De commerciële vrijetijdsbesteding wordt uitgezuiverd voor het informeel netwerk in de analyse ter verklaring van de jongerengecentreerde organisaties, het algemeen lidmaatschap en het lidmaatschap van het jeugdwerk en buiten het jeugdwerk.

De commerciële vrijetijdsbesteding wordt uitgezuiverd voor de jongerengecentreerde organisaties in de analyse ter verklaring van het informeel netwerk.

De commerciële vrijetijdsbesteding wordt uitgezuiverd voor zowel het informeel netwerk als de jongerengecentreerde organisaties in de andere analyses waar de drie variabelen tesamen als onafhankelijke variabelen voorkomen.

Het sportieve vrijetijdspatroon wordt uitgezuiverd voor het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen in alle analyses waar beide variabelen in combinatie met elkaar voorkomen (=alle analyses behalve analyse ter verklaring van het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen)

Het culturele vrijetijdspatroon wordt uitgezuiverd voor het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verneigingen in alle analyses waar beide variabelen in combinatie met elkaar voorkomen (=alle analyses behalve de analyse ter verkaring van het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen).

Hoofdstuk 7 – Positionering in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte

16 Participatie aan formele netwerken en informele sociale netwerken

In de positionering in de sociale ruimte onderscheiden we het lidmaatschap van verenigingen, de schoolse participatie met de deelname aan extracurriculaire activiteiten en het informeel klasklimaat en de uitgebreidheid van het informeel vriendennetwerk van jongeren.

Eerst bespreken we het lidmaatschap van verenigingen en het onderscheid tussen verenigingen die al dan niet tot het jeugdwerk gerekend worden. Daarna de vier onderscheiden soorten verenigingen, de jongerengecentreerde organisaties, de sociale bewegingen, de jeugdwerk- en culturele verenigingen en de ontspanningsverenigingen. Ter verklaring van al deze operationaliseringen van sociale participatie onderzoeken we enerzijds welke andere factoren van de sociale ruimte, zoals de schoolse formele en informele participatie en de uitgebreidheid van het informeel netwerk, een invloed hebben op het engagement in verenigingen. Ook de cumulatie tussen het lidmaatschap van verenigingen komt aan bod. Anderzijds onderzoeken we welke persoons- en gezinsgebonden kenmerken maken dat jongeren zich engageren in een bepaalde soort vereniging en of de samenhang tussen de indicatoren van de sociale ruimte toegeschreven kan worden aan de positie van de jongere in de vrijetijds- en culturele ruimte.

Na het lidmaatschap van verenigingen, nemen we de deelname aan extracurriculaire activiteiten onder de loep. We trachten een beeld te geven van het profiel van de deelnemers van deze schoolse activiteiten, de samenhang met het verenigingsleven en informele sociale netwerken en het verband met de positionering van de jongere in de vrijetijds- en culturele ruimte.

FIGUUR 4: ANALYSESCHEMA PARTICIPATIE AAN FORMELE EN INFORMELE SOCIALE NETWERKEN

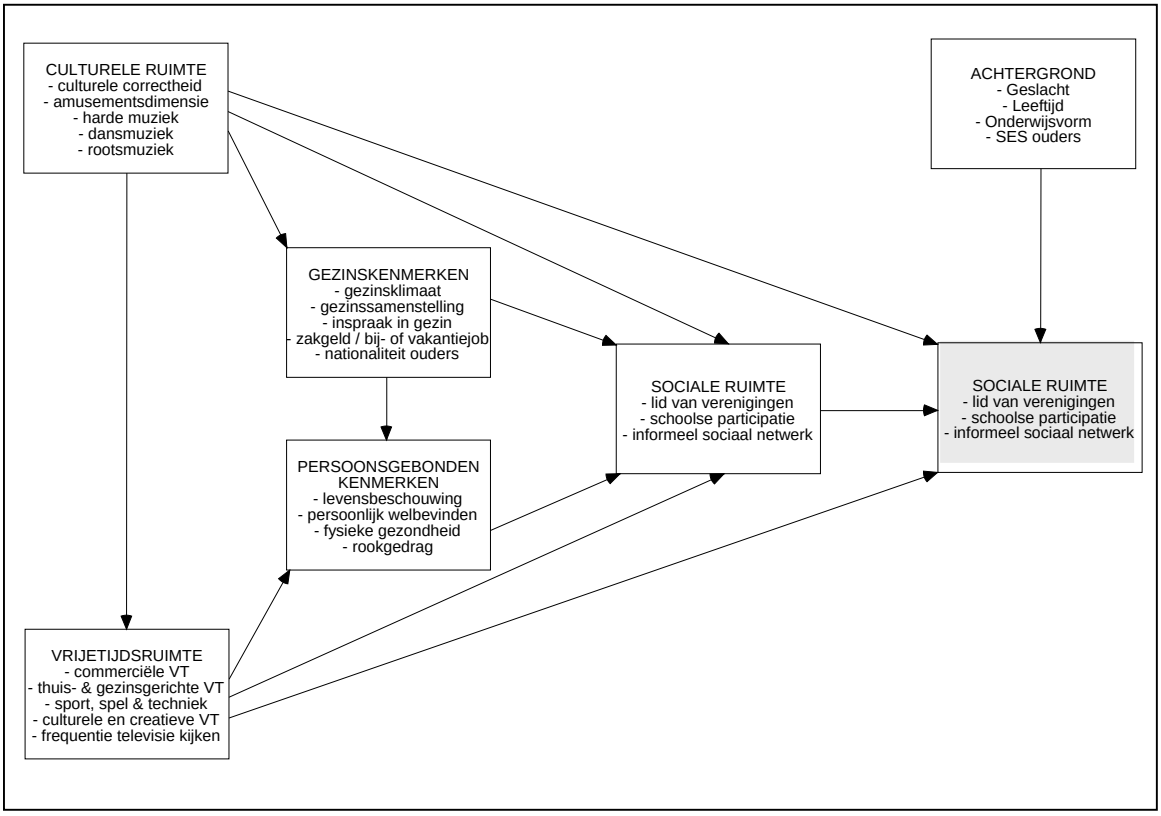

16.1 Jeugdwerk versus verenigingen buiten het jeugdwerk

Wanneer we het lidmaatschap aan alle verenigingen beschouwen, zonder onderscheid, merken we dat er slechts kleine verschillen bestaan tussen jongens en meisjes. Hoewel meisjes iets vaker lid zijn van verenigingen in het algemeen zijn er geen significante genderverschillen in het jeugdwerk en de verenigingen buiten het jeugdwerk. Dit wordt bevestigd in buitenlands onderzoek. Meisjes zouden, door de strictere ouderlijke controle en reglementering van de vrije tijd van meisjes, minder vaak in publieke plaatsen te vinden zijn met hun leeftijdsgenoten dan jongens en er eerder een *bedroom-culture* op na houden, behalve als het om activiteiten in georganiseerd verband gaat (Richards en Larson, 1989; McRobbie, 1994; de Waal, 1993; James, 2001). Genderverschillen komen echter aan het licht wanneer we een onderscheid maken naar verschillende soorten verenigingen (zie later).

Ook naar leeftijd zijn er geen verschillen in het al dan niet lid (organiserend, actief en passief lidmaatschap) zijn van verenigingen. De 14- en 15-jarigen participeren even vaak aan het verenigingsleven in het algemeen, aan het jeugdwerk en aan verenigingen buiten het jeugdwerk dan de 16-plussers. In het beschrijvend gedeelte wezen we er reeds op dat het aantal organiserende maar ook passieve leden toenam met de leeftijd terwijl het aantal actieve

leden daalde naarmate men ouder wordt. De gebruikte indicator (dummyvariabele die het al dan niet organiserend, actief of passief lidmaatschap meet) verhult dus de leeftijdsverschillen in de aard (organiserend, actief of passief lid) van het lidmaatschap. Wanneer we een variabele aanmaken die enkel het actief en organiserend lidmaatschap meet, stellen we een klein leeftijdsverschil vast (β=-0.05; p=0.03), na controle voor geslacht, onderwijsvorm en sociaal-economische status van de ouders. Dit leeftijdsverschil is vooral te wijten aan de dalende actieve participatie (actief en organiserend lid) in het jeugdwerk naarmate men ouder wordt (β=-0.06; p=0.01). Er zijn geen verschillen naar leeftijd in de deelname aan verenigingen buiten het jeugdwerk. De overstap die jongeren maken van actief naar organiserend lidmaatschap met meer verantwoordelijkheid of de vervanging van georganiseerde activiteiten door meer informele sociale contacten en commerciële activiteiten kan verklaard worden door het verlangen van jongeren om autonomer keuzes te maken (Hendry, Kloep et al., 2002b; Hendry, Shucksmith et al., 1993).

Uit de profielen wordt duidelijk dat jongeren uit het BSO minder vaak deelnemen aan het verenigingsleven dan de andere jongeren (zie tabel 1 in bijlage I-model 3: β=-0.17). Dat jongeren uit het TSO minder deelnemen aan verenigingen dan ASO-jongeren kan volledig verklaard worden door de sociaal-economische status van de ouders. In de veronderstelling dat jongeren uit het ASO en TSO ouders zouden hebben met eenzelfde sociaal-economische status, zouden TSO-jongeren evenveel participeren dan ASO-jongeren. Het verschil tussen BSO- en ASO-jongeren blijft bestaan, ook na controle voor de andere variabelen in het model. De sociaal-economische status op zich heeft een positieve invloed op het lidmaatschap van verenigingen (zie tabel 1 in bijlage-model 3: β=0.23).

Dezelfde samenhangen vinden we terug bij de verenigingen buiten het jeugdwerk. Deze bevindingen stroken met buitenlandse onderzoeken naar de participatie van jongeren in georganiseerde of volwassengeleide activiteiten. Jongeren uit de hogere sociale klassen en jongeren uit het ASO worden aangemoedigd en gestimuleerd door hun ouders die een leefstijl hebben waar participatie een normale zaak is en die het belang inzien van deze vorm van vrijetijdsbesteding (Katz-Gerro, 1999; Roberts en Parsell, 1994; Bartko en Eccles, 2003; Hendry, Kloep et al., 2002b; Furlong, Campbell et al., 1990; Zeijl, te Poel et al., 2000).

Voor het jeugdwerk is de situatie anders. Jongeren uit het TSO nemen even vaak deel aan het jeugdwerk dan ASO-jongeren. In tegenstelling tot de verenigingen buiten het jeugdwerk waar condities een deel van het verschil tussen BSO- en ASO-jongeren verklaren, is het verschil in participatie aan het jeugdwerk volledig toe te schrijven aan socialisatie in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte. Het uitgebreider informeel netwerk van BSO-jongeren, hun lagere participatie aan verenigingen buiten het jeugdwerk, de

vrije tijd die minder besteedt wordt met cultuur en creatieve activiteiten en de lagere appreciatie voor harde muziek van de jongeren zijn verantwoordelijk voor de ondervertegenwoordiging van BSO-jongeren in het jeugdwerk. Ook het verschil in participatie aan het jeugdwerk tussen jongeren met een verschillende sociaal-economische status is te wijten aan deze sociale en culturele factoren.

De deelname aan extracurriculaire activiteiten en het lidmaatschap van verenigingen werken elkaar lichtjes in de hand. Dit is echter niet het geval voor het lidmaatschap aan het jeugdwerk. Jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten zijn niet vaker lid van het jeugdwerk. Ze participeren daarentegen wel vaker in verenigingen buiten het jeugdwerk. De sociale bewegingen en sportverenigingen, die hiertoe behoren, kunnen verantwoordelijk zijn voor de samenhang met de extracurriculaire activiteiten waarvan sociale activiteiten zoals onder andere Amnesty International schrijfgroep, mondiale vorming, 'school zonder racisme' en sportwedstrijden binnen en tussen scholen. Tot dezelfde vaststelling kwam men in het onderzoek naar leerlingenparticipatie en de beleving van de leefwereld van jongeren (Stevens en Elchardus, 2001; De Groof, Elchardus et al., 2001; De Groof en Siongers, 2000).

TABEL 168: PARTICIPATIE AAN ALLE VERENIGINGEN, JEUGDWERK EN VERENIGINGEN BUITEN HET JEUGDWERK (STAPSGEWIJZE REGRESSIE)

	Lidmaatschap			Jeugdwerk			buiten jeugdwerk		
	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2
(Constante)		0.00			0.00			0.03	
Achtergrondvariabelen									
Geslacht (meisje vs jongen)	0.10	0.02		0.07	0.11		0.08	0.08	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	-0.01	0.79	0.1	-0.03	0.42	0.1	-0.01	0.83	1.1
TSO vs ASO	0.00	0.91		0.04	0.20		-0.04	0.19	
BSO vs ASO	-0.10	0.00	7.1	-0.04	0.30	3.6	-0.12	0.00	8.7
SES ouders	0.08	0.02	11.0	0.05	0.18	5.8	0.07	0.05	11.7
Sociale ruimte									
Deelname extracurriculaire activiteiten	0.06	0.04		0.01	0.68		0.08	0.01	
Participatief klasklimaat	0.00	0.99		-0.01	0.84		-0.02	0.57	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.15	0.00	14.5	0.12	0.00		0.08	0.01	
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	--	--		0.12	0.00	10.1	--	--	
Lid van jeugdwerk	--	--		--	--		0.11	0.00	16.5
Persoonsgebonden kenmerken									
Randgelovig vs kerngelovig	-0.06	0.32		-0.11	0.10		0.04	0.56	
Twijfel vs kerngelovig	0.03	0.65		-0.03	0.60		0.09	0.13	
Vrijzinnig vs kerngelovig	-0.06	0.21		-0.14	0.01		0.06	0.20	
Onverschillig vs kerngelovig	-0.07	0.16		-0.08	0.12		-0.01	0.86	
Niet gelovig vs kerngelovig	-0.07	0.20		-0.19	0.00		0.05	0.40	
Persoonlijk welbevinden	0.01	0.85		-0.05	0.09		0.05	0.11	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0.02	0.48		0.06	0.06		0.00	0.86	
Rokers vs niet-rokers	-0.06	0.05	15.7	0.04	0.19	12.9	-0.10	0.00	18.5
Gezinssituatie									
Gezinsklimaat	0.03	0.36		0.00	0.89		-0.01	0.69	
Aantal broers en/of zussen	0.04	0.17		0.04	0.14		0.03	0.30	
Ouders samenwonend vs niet samenw.	0.02	0.56		-0.01	0.82		0.03	0.22	
Inspraak gezin: jongere beslist	-0.03	0.32		-0.01	0.79		-0.02	0.55	
Inspraak gezin: samen beslissen	-0.03	0.34		-0.01	0.64		0.02	0.60	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0.04	0.22		0.05	0.13		-0.05	0.10	
Zakgeld per week	-0.08	0.02		-0.07	0.04		-0.05	0.14	

Bij- of vakantiejob vs geen job	0.00	0.91		0.05	0.14		-0.03	0.32	
Beide ouders Turks of Marokkaans	-0.10	0.00	16.3	-0.04	0.26	13.4	-0.07	0.02	18.7
Vrijetijdsruimte									
VT: vrienden en commercieel aanbod	0.05	0.19		0.03	0.46		0.00	0.96	
VT: gezins en familiaal milieu	-0.06	0.09		-0.04	0.30		-0.06	0.06	
VT: sport, spel en techniek	0.24	0.00		0.08	0.06		0.31	0.00	
VT: cultuur en creatievelingen	0.17	0.00		0.15	0.00		0.13	0.00	
Aantal uur tv kijken per dag	-0.01	0.81	22.4	0.02	0.59	16.5	-0.03	0.26	23.9
Culturele ruimte									
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.02	0.55		-0.05	0.16		0.04	0.24	
Smaakvoorkeur: amusement	-0.05	0.09		-0.05	0.14		-0.03	0.31	
Smaakvoorkeur: harde muziek	-0.02	0.45		0.09	0.01		-0.11	0.00	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.01	0.67		-0.03	0.38		0.01	0.74	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0.06	0.08	22.5	0.05	0.19	17.2	0.01	0.73	24.7

Reeds eerder vermeldden we het verband tussen de formele en informele sociale netwerken. Ook andere studies wijzen er op dat jongeren die frequent deelnemen aan georganiseerde vrijetijdsactiviteiten een gedifferentieerder netwerk van vriendschapsrelaties hebben (Shanahan en Flaherty, 2001; Warde en Tampubolon, 2002; Zeijl, te Poel et al., 2000). Het verband tussen de uitgebreidheid van het informeel netwerk en het lidmaatschap van verenigingen geldt zowel voor verenigingen binnen als buiten het jeugdwerk.

Als laatste indicator van de sociale ruimte vermelden we nog dat jongeren hun lidmaatschap aan het jeugdwerk combineren met deelname aan verenigingen buiten het jeugdwerk. Het lidmaatschap aan verenigingen binnen en buiten het jeugdwerk sluiten elkaar niet uit. We moeten eerder spreken van een cumulatie van lidmaatschappen van verenigingen behorende tot het jeugdwerk en deze die niet tot het jeugdwerk behoren.

De levensbeschouwelijke overtuiging heeft geen enkele invloed op het al dan niet lid zijn van een vereniging in het algemeen en van verenigingen die niet behoren tot het jeugdwerk (waartoe de ontspanningsverenigingen behoren). Wat de deelname aan het jeugdwerk betreft, zien we echter wel verschillen. Vrijzinnige en niet-gelovige jongeren zijn minder vaak lid van het jeugdwerk dan de kerngelovigen. Deze bevindingen komen overeen met vroeger onderzoek (De Groof en Siongers, 2000; Elchardus, Huyse et al., 2001; Roker, Player et al., 1999). Roker et al. (1999) verklaren de hogere participatie van jongeren met een duidelijke levensovertuiging doordat ze meer bereid zijn om zich in te zetten voor maatschappelijke doelen en zich veel meer aangesproken voelen door thema's waarrond het middenveld werkt.

In zijn klassiek werk 'Society and the adolescent self-image' onderzocht Rosenberg (1965) het verband tussen participatie en zelfwaardering. Hij stelde inderdaad een verband vast. Jongeren met een laag zelfbeeld participeerden significant minder dan jongeren met een hoog zelfbeeld (Raymore en Godbey, 1994). Volgens Rosenberg vormt een lage zelfwaardering een drempel om te participeren. Hij merkt echter op dat het

evengoed andersom kan zijn en dat het waarschijnlijk is dat er een wisselwerking tussen beide bestaat. Raymore en Godbey (1994) stelden vast dat participatie niet zozeer afhangt van de sociaal-economische status van het gezin maar dat jongeren uit de lagere sociale klasse minder zelfvertrouwen hebben en hierdoor meer inter- en intrapersoonlijke beperkingen ervaren om te participeren. Na controle voor de sociaal-economische status, de achtergrondkenmerken van de jongeren en hun positie in de sociale ruimte, vinden we echter geen verschillen tussen jongeren met een hoog of laag persoonlijk welbevinden wat hun deelname aan het verenigingsleven betreft. Dit geldt zowel voor verenigingen binnen als buiten het jeugdwerk. Ook de lichamelijke ontevredenheid (Body Mass Index en het dieetgedrag) van jongeren wat nauw samenhangt met het persoonlijk welbevinden heeft geen invloed op de participatie. Een belangrijke determinant voor de participatie aan verenigingen buiten het jeugdwerk is het rookgedrag van jongeren. Jongeren die roken participeren minder vaak aan verenigingen buiten het jeugdwerk waartoe de sportverenigingen behoren.

Wat de gezinssituatie betreft, merken we geen verschillen naargelang het gezinsklimaat, het aantal broers en/of zussen, de samenlevingsvorm van de ouders en de inspraak in het gezin. De autonomie die jongeren verwerven door het zakgeld dat ze krijgen en door een eigen bij- of vakantiejob uit te oefenen, heeft eveneens geen invloed op het participatiegedrag van jongeren. Enkel jongeren waarvan beide ouders de Turkse of Marokkaanse nationaliteit hebben participeren minder aan het verenigingsleven. Deze bevinding geldt niet voor de verenigingen die tot het jeugdwerk behoren, nadat we evenwel gecontroleerd hebben voor de sociaal-economische status van de ouders. Vaak wordt vastgesteld dat allochtone jongeren minder lid zijn van de traditionele jeugdbewegingen, maar dan weer meer deelnemen aan specifieke jeugdwerkvormen zoals jeugdclubs (Kaesemans, 2001). We moeten hier evenwel voorzichtig zijn met voorbarige conclusies omwille van de kleine aantallen. Slechts twee procent van de jongeren heeft ouders met de Turkse of Marokkaanse nationaliteit.

De positionering van de jongeren in de vrijetijdsruimte is belangrijk voor de participatie aan verenigingen. Jongeren die zich in hun vrije tijd vaak bezig houden met sport, spel en technische hobby's zijn vaker lid van verenigingen en dan vooral van verenigingen buiten het jeugdwerk. Jongeren die in hun vrije tijd zelf graag creatief bezig zijn en gebruik maken van het culturele aanbod zijn vaker lid van verenigingen, zowel van het jeugdwerk als van verenigingen buiten het jeugdwerk dan andere jongeren. De mate waarin jongeren met hun vrienden omgaan en gebruik maken van het commerciële aanbod, of gericht zijn op het gezins- en familiale milieu heeft geen invloed op de deelname aan het verenigingsleven.

Vooral de Amerikaanse auteur Robert Putnam (1993; 1995a; 1995b; 2000) gaat ervan uit dat de bereidheid tot participatie onder meer aangetast wordt door wat hij de 'videomalaise' noemt. De ruimere verspreiding van televisie

zorgt er volgens hem voor dat veel mensen tegenwoordig hun vrije tijd voor hun televisietoestel doorbrengen en niet langer tijd investeren in gemeenschapsactiviteiten. Uit onze data blijkt dat jongeren tussen 14 en 18 jaar gemiddeld 2 uur en 30 minuten per dag besteden aan televisiekijken. Aangezien televisiekijken een dusdanig groot gedeelte van de tijd inneemt, is het niet geheel denkbeeldig een verband te veronderstellen tussen televisiekijkgedrag en participatiegedrag. Onze data kunnen dit echter niet bevestigen. Het aantal uren dat jongeren voor de televisie doorbrengen heeft geen invloed op hun participatiegedrag.

We vinden slechts kleine verschillen in de media- en muziekvoorkeuren tussen participanten en niet-participanten. De enige uitzondering is dat de leden van het jeugdwerk een sterkere voorkeur hebben voor harde muziek, terwijl jongeren die lid zijn van verenigingen buiten het jeugdwerk dit genre eerder afkeuren. Leden van het jeugdwerk appreciëren bovendien een groter aantal muziekstijlen positief en minder muziekgenres negatief dan niet-leden. Terwijl leden van het jeugdwerk gemiddeld twaalf genres goedkeuren en tien genres afkeuren, geven de niet-leden gemiddeld elf muziekgenres een score van zes of meer op tien en keuren ze eveneens elf genres af[115]. Uit ander onderzoek blijkt bovendien dat leden van het jeugdwerk vooral een groter aantal alternatieve muziekstijlen appreciëren dan niet-leden, waardoor ze cultureel toleranter zijn (Stevens, 2003).

Tenslotte merken we op dat de verklaringskracht voor het lidmaatschap aan verenigingen buiten het jeugdwerk (25%) groter is dan aan verenigingen behorende tot het jeugdwerk (17%). Dit is vooral te wijten aan de sociale achtergrondvariabelen die veel minder verklaren dan bij het lidmaatschap van verenigingen buiten het jeugdwerk. Dit kan er op wijzen dat in de praktijk het jeugdwerk er vrij goed in slaagt jongeren uit alle geledingen van de maatschappij aan te spreken.

16.2 Inhoudelijke indeling

De opdeling van verenigingen volgens het participatiegedrag van de jongeren zelf, levert een aantal nieuwe inzichten op (zie tabel 169). Hoewel meisjes en jongens even sterk vertegenwoordigd zijn in het verenigingsleven in het algemeen, vinden we meisjes vaker terug in de jeugdwerk- en culturele verenigingen en de sociale bewegingen. De oververtegenwoordiging van meisjes in de sociale bewegingen is echter volledig te wijten aan hun grotere deelname aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen. Jongens daarentegen zijn vaker lid van de jongerengeleide organisaties alsook van ontspannings-verenigingen. Dat jongens vaker lid zijn van ontspanningsverenigingen kan toegeschreven worden aan hun vrije tijd die vaker met sport, spel en

[115] Na controle voor leeftijd, geslacht, onderwijsvorm en sociaal-economische status van de ouders. De analyses worden niet weergegeven in de tekst.

technische hobby's wordt ingevuld. Dit ligt in de lijn van eerder onderzoek, waaruit reeds bleek dat meisjes (en vrouwen) zich door andere soorten verenigingen aangesproken voelen dan jongens (en mannen). Jongens vinden we meer terug in de sportverenigingen, meisjes zijn meer bereid om lid te worden van sociale verenigingen (De Groof, Elchardus et al., 2001; De Groof en Siongers, 2000; De Groof en Smits, 2002; Smits, 2000; Elchardus, Huyse et al., 2001).

Wanneer we de eindmodellen bekijken, merken we geen leeftijdsverschillen. Er bestaan echter wel leeftijdsverschillen binnen de jongerengeleide en ontspanningsvereningingen maar die verdwijnen wanneer we rekening houden met de vrijetijdsbesteding van de jongeren (zie tabel 4 in bijlage I). Het lidmaatschap aan jongerengecentreerde organisaties neemt toe met de leeftijd omwille van de vrije tijd die steeds vaker ingevuld wordt met informele en commerciële activiteiten. De oververtegenwoordiging van 14- en 15-jarigen in de ontspanningsverenigingen kan verklaard worden door de sportieve en speelse invulling van hun vrije tijd. De 'focal theorie' van Coleman die stelt dat er een evolutie is van lidmaatschap van sportverenigingen naar meer commerciële activiteiten wordt dus bevestigd (Hendry, Kloep et al., 2002b; Hendry, Shucksmith et al., 1993; Passmore en French, 2001).

De onderwijsvorm waarin jongeren les volgen speelt een belangrijke rol. We zagen reeds eerder dat jongeren uit het BSO in mindere mate deelnemen aan verenigingen buiten het jeugdwerk. Dit is te wijten aan hun ondervertegenwoordiging in ontspanningsverenigingen in vergelijking met TSO- en ASO-jongeren. Jongeren uit het BSO nemen ook minder vaak deel aan jeugdwerk- en culturele verenigingen en sociale bewegingen. De verklaring voor de lagere vertegenwoordiging in de jeugdwerk- en culturele verenigingen ligt in de verschillende invulling van de vrije tijd, meer bepaald de vaststelling dat jongeren uit het BSO minder vaak met cultuur bezig zijn. Hun ondervertegenwoordiging in de sociale bewegingen kan verklaard worden doordat jongeren uit het BSO minder vaak lid zijn van jeugdwerk- en culturele verenigingen, wat sterk samenhangt met het lidmaatschap van sociale bewegingen. Ook tussen TSO- en ASO-jongeren zijn er verschillen. TSO-jongeren participeren minder in jeugdwerk- en culturele verenigingen dan ASO-jongeren wat kan worden toegeschreven aan de sociaal-economische status van de ouders. De lagere participatie van TSO-jongeren aan de sociale bewegingen kan dan weer verklaard worden door de minder frequente invulling van hun vrije tijd met cultuur en creatieve hobby's. Er zijn geen verschillen tussen TSO- en ASO-jongeren wat het lidmaatschap aan ontspanningsverenigingen en jongerengeleide organisaties betreft. Tenslotte merken we nog op dat jongeren uit het beroepsonderwijs iets vaker deelnemen aan de jongerengeleide activiteiten dan jongeren uit het algemeen en technisch onderwijs. Dit verband wordt significant wanneer het lidmaatschap aan jeugdwerk- en culturele verenigingen in het model gebracht werd. Dit wil zeggen dat jongeren uit het BSO die lid zijn van een

jeugdwerk- of culturele vereniging vaker lid zijn van jongerengeleide verenigingen dan ASO-jongeren die lid zijn van een jeugdwerk- of culturele vereniging. Terwijl middenklassejongeren sterker betrokken zijn in de 'volwassengeleide' activiteiten, zijn de jongeren uit het BSO even sterk vertegenwoordigd in de verenigingen waar jongeren veel verantwoordelijkheid krijgen (Roberts en Parsell, 1994). Vele auteurs wijzen er op dat voor deze jongeren het 'schoolse' niet zo aantrekkelijk is, en dat vrijetijdsactiviteiten die te veel naar dit schoolse zullen neigen (door de (over)regulatie of door de aanwezigheid van controle van volwassenen), sneller zullen worden afgewezen (Hendry, Shucksmith et al., 1993).

Hetzelfde principe geldt voor het negatieve verband tussen de sociaal-economische status van de ouders en de deelname aan de jongerengeleide organisaties. Wanneer we jongeren die lid zijn van jeugdwerk- en culturele verenigingen met een verschillende sociaal-economische achtergrond vergelijken, zullen de jongeren uit de lagere sociale klasse vaker deelnemen aan de jongerengeleide organisaties dan de jongeren uit de hogere sociale klasse.

Terwijl er geen verband is tussen de sociaal-economische status van de ouders en het lidmaatschap aan sociale bewegingen, werkt de sociaal-economische achtergrond het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen alsook van ontspanningsverenigingen in de hand.

Het aanzwengelend karakter van participatie blijkt uit de indicatoren van de sociale ruimte. Jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten, zijn ook vaker lid van jongerengeleide activiteiten, van sociale bewegingen en ontspanningsverenigingen (Zaff, Moore et al., 2003). We vinden geen cumulatief verband terug met het lidmaatschap aan jeugdwerk- en culturele verenigingen. Jongeren die lid zijn van jongerengeleide organisaties hebben een uitgebreider informeel netwerk dan jongeren die hier geen lid van zijn. De cumulatie van lidmaatschappen gebeurt voornamelijk tussen het lidmaatschap van jongerengeleide organisaties, sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen. Wanneer jongeren een lidmaatschap van ontspanningsverenigingen combineren met een ander soort lidmaatschap is het met een jongerengeleide organisatie. Cumulatie tussen ontspanningsverenigingen enerzijds en sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen anderzijds komt minder frequent voor.

In tegenstelling tot eerder onderzoek dat tot de vaststelling kwam dat kerngelovigen meer lid waren van sociale bewegingen, blijkt de levensovertuiging geen invloed te hebben op de participatie aan de vier soorten verenigingen. Ook het persoonlijk welbevinden en de body mass-index hebben geen invloed op de participatie. Enkel tussen het rookgedrag en het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen vinden we een licht negatief verband. Het omgekeerde verband vinden we terug bij de jongerengeleide verenigingen. Deze relatie is echter terug te brengen tot de commerciële vrijetijdsbesteding met vrienden van deze jongeren.

TABEL 169: PARTICIPATIE AAN *PEER-CENTRED* VERENIGING, SOCIALE BEWEGING, JEUGDWERK- EN CULTURELE VERENIGING EN ONTSPANNINGSVERENIGING

		Peer-centred			Sociale beweging			Jeugdw./cultuur			Ontspanning		
		β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2
	(Constante)		0.67			0.22			0.62			0.67	
Achtergrondvariabelen	Geslacht (meisje vs jongen)	-0.09	0.04		-0.02	0.65		0.13	0.00		0.02	0.64	
	Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0.04	0.22	2.3	-0.03	0.41	1.0	-0.03	0.40	3.3	-0.06	0.13	3.3
	TSO vs ASO	0.03	0.37		-0.06	0.06		0.00	0.87		0.02	0.49	
	BSO vs ASO	0.08	0.04	2.4	-0.04	0.28	3.2	-0.05	0.12	8.8	-0.12	0.00	8.1
	SES ouders	-0.15	0.00	2.4	-0.02	0.57	3.4	0.11	0.00	12.4	0.15	0.00	10.4
Sociale ruimte	Deelname extracurriculaire activiteiten	0.06	0.04		0.10	0.00		-0.01	0.75		0.06	0.04	
	Participatief klasklimaat	-0.03	0.34		0.02	0.54		-0.04	0.18		-0.03	0.30	
	Uitgebreidheid informeel netwerk	0.12	0.00		0.00	0.89		0.02	0.45		0.01	0.82	
	Lid jongerengecentreerde vereniging				0.12	0.00		0.23	0.00		0.11	0.00	
	Lid sociale beweging	0.11	0.00					0.15	0.00		0.03	0.29	
	Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0.31	0.00		0.20	0.00					0.02	0.54	13.6
	Lid van sport- of hobbyvereniging	0.14	0.00	19.8	0.03	0.29	13.7	0.02	0.38	27.2			
Persoonsgebonden kenmerken	Randgelovig vs kerngelovig	0.04	0.55		-0.06	0.34		-0.01	0.80		0.07	0.30	
	Twijfel vs kerngelovig	0.05	0.42		-0.02	0.80		0.01	0.90		0.05	0.37	
	Vrijzinnig vs kerngelovig	0.00	0.95		0.02	0.73		-0.05	0.27		0.06	0.23	
	Onverschillig vs kerngelovig	0.03	0.53		-0.03	0.54		-0.02	0.73		0.04	0.42	
	Niet gelovig vs kerngelovig	0.05	0.40		-0.03	0.64		-0.09	0.08		0.04	0.53	
	Persoonlijk welbevinden	0.01	0.71		0.05	0.16		0.01	0.83		0.00	0.90	
	BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0.05	0.11		0.03	0.35		0.02	0.56		-0.01	0.63	
	Rokers vs niet-rokers	0.04	0.24	20.3	0.02	0.56	13.6	0.01	0.78	27.5	-0.07	0.03	14.5
Gezinssituatie	Gezinsklimaat	-0.03	0.37		-0.02	0.48		0.04	0.21		0.02	0.56	
	Aantal broers en/of zussen	-0.06	0.04		0.02	0.54		0.02	0.44		0.01	0.64	
	Ouders samenwonend vs niet samenwonend	0.04	0.21		0.02	0.47		0.00	0.90		0.01	0.85	
	Inspraak gezin: jongere beslist	0.00	0.96		0.00	0.88		0.01	0.68		-0.03	0.39	
	Inspraak gezin: samen beslissen	-0.04	0.20		0.03	0.30		0.00	0.91		0.03	0.40	
	Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0.01	0.77		0.02	0.48		-0.01	0.73		0.04	0.25	
	Zakgeld per week	-0.05	0.11		0.01	0.75		-0.02	0.44		0.01	0.81	
	Bij- of vakantiejob vs geen job	0.00	0.94		-0.04	0.25		0.04	0.20		0.00	0.94	
	Beide ouders Turks of Marokkaans	0.02	0.62	20.4	-0.01	0.68	13.4	-0.02	0.51	27.8	0.03	0.39	14.3
Vrijetijdsruimte	VT: vrienden en commercieel aanbod	0.17	0.00		-0.04	0.41		-0.08	0.02		-0.03	0.41	
	VT: gezins en familiaal milieu	0.03	0.35		0.07	0.05		0.01	0.79		-0.06	0.08	
	VT: sport, spel en techniek	0.12	0.00		-0.04	0.38		-0.01	0.73		0.27	0.00	
	VT: cultuur en creatievelingen	0.05	0.15		0.10	0.01		0.29	0.00		-0.03	0.45	
	Aantal uur tv kijken per dag	-0.03	0.29	23.8	0.01	0.75	14.2	0.02	0.55	34.3	-0.03	0.40	16.9
Culturele ruimte	Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.02	0.47		0.01	0.67		0.00	0.91		0.03	0.44	
	Smaakvoorkeur: amusement	-0.04	0.19		0.01	0.82		-0.04	0.24		0.04	0.20	
	Smaakvoorkeur: harde muziek	-0.06	0.05		-0.01	0.82		0.03	0.28		-0.08	0.02	
	Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.06	0.05		-0.05	0.10		0.00	0.97		-0.01	0.81	
	Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0.02	0.63	24.1	0.01	0.81	14.0	0.01	0.78	34.2	0.06	0.10	17.3

De gezinskenmerken zoals het aantal broers en/of zussen en de samenlevingsvorm van de ouders hebben geen enkele invloed op de participatiegraad van jongeren. Ook het gezinsklimaat, de inspraak of participatie in het gezin, de hoeveelheid zakgeld dat ze krijgen en het al dan niet bijklussen in de weekends of vakanties beïnvloeden de deelname van jongeren aan de vier soorten verenigingen niet. We stellen eveneens vast dat er geen verschillen bestaan naargelang de nationaliteit van de ouders. Ander onderzoek met een groter aantal migrantenjongeren vond dat allochtone jongeren significant minder lid waren van ontspanningsverenigingen maar niet van sociale bewegingen en het jeugdwerk (Stevens en Elchardus, 2001).

Er zijn daarentegen duidelijke verbanden tussen de vrijetijdsbesteding en het lidmaatschap van verenigingen. Leden van jongerengeleide organisaties gaan vaker om met vrienden en maken vaker gebruik van het commerciële aanbod alsook vullen ze hun tijd vaker met sport, spel en technische hobby's dan niet-leden. De vrijetijdsbesteding van leden van sociale bewegingen en van jeugdwerk- en culturele verenigingen kenmerkt zich door de culturele en creatieve invulling. Leden van jeugdwerk- en culturele verenigingen maken bovendien minder gebruik van het commerciële aanbod. De invulling van de vrije tijd met sport, spel en technische hobby's vinden we dan weer vaker terug bij de leden van onstpanningsverenigingen dan bij jongeren die hier geen lid van zijn.

Na controle voor alle andere variabelen in het model vinden we geen specifieke smaakvoorkeuren meer terug bij de leden van verschillende soorten verenigingen. Wanneer we echter de smaakvoorkeuren invoeren nadat enkel gecontroleerd wordt voor de achtergrondvariabelen komen enkele interessante verbanden aan het licht (zie ook Stevens, 2003). Terwijl harde muziek voornamelijk geapprecieerd wordt door de leden van jongerengeleide en jeugdwerk- en culturele verenigingen, houden de leden van deze laatste soort verenigingen, leden van sociale bewegingen en ontspanningsverenigingen meer van rootsmuziek dan de niet-leden. De amusementsdimensie vindt voornamelijk bijval bij de leden van ontspanningsverenigingen, terwijl deze voorkeur helemaal niet terug te vinden is bij de leden van sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen. Ook de dansmuziek kan niet rekenen op de smaakvoorkeur van leden van het jeugdwerk- en culturele verenigingen. Leden van de jongerengeleide organisaties tenslotte kunnen de cultureel correcte media- en muziekgenres niet appreciëren.

16.3 Deelname aan extracurriculaire activiteiten

Evenveel jongens als meisjes nemen deel aan naschoolse activiteiten georganiseerd door de school (zie tabel 170). We weten echter dat er wel verschillen zijn in de soort activiteiten die men doet (zie eerder). Zo nemen meisjes vaker deel aan de sociale, culturele en ontspanningsactiviteiten terwijl jongens zich vaker engageren in de sportactiviteiten. Jongens en meisjes participeren dus evenveel op school, maar aan andere soorten activiteiten. Deze bevinding wordt bevesigd door scholenonderzoek in Vlaanderen (De Groof, Elchardus et al., 2001) maar druist in tegen een aantal andere onderzoeken die een hogere participatiegraad van meisjes rapporteerden. Menig onderzoeker stelde immers dat behalve aan sportactiviteiten (waar jongens alom vertegenwoordigd waren), meisjes meer deelnamen aan alle andere georganiseerde schoolactiviteiten (Jacobs en Chase, 1989; Camp, 1990; Marsh, 1992; Eccles en Barber, 1999). Dit verschil is misschien te wijten aan het feit dat we hier peilen naar soorten activiteiten, terwijl in ander onderzoek deze soorten meer zijn opgesplitst naar specifiekere activiteiten of naar het aantal activiteiten (De Groof, Elchardus et al., 2001). In het volwassenonderzoek merkt men wel dat, als men de sportverenigingen buiten beschouwing laat, er geen verschil is tussen het lidmaatschap van vrouwen en mannen (Smits, 2000).

Wanneer we het geheel van extracurriculaire activiteiten beschouwen, worden de leeftijdsverschillen eveneens verdoezeld. Dit is in tegenspraak met onderzoek naar leerlingenparticipatie bij vierde- en zesdejaars. De Groof, et al. (2001) kwamen tot de vaststelling dat leerlingen uit het vierde jaar minder deelnemen aan extracurriculaire activiteiten. Ook nieuwere leerlingen waren minder betrokken bij de georganiseerde activiteiten. Wanneer leerlingen reeds een aantal jaar op eenzelfde school zitten, en bijgevolg over meer informatie beschikken dan recentere leerlingen, is de drempel om te participeren blijkbaar lager. Hoewel er geen leeftijdsverschillen zijn in het geheel van extracurriculaire activiteiten, zijn er wel verschillen naargelang de soort activiteit. Terwijl we bij de deelnemers van ontspanningsactiviteiten meer 16-plussers terugvinden, zijn de 14- en 15-jarigen oververtegenwoordigd in de sportactiviteiten. Ook in het verenigingsleven en de vrijetijdsbesteding vinden we terug dat de interesse voor sport afneemt in het voordeel van activiteiten waar de informele omgang met vrienden centraal staat.

TABEL 170: DEELNAME AAN EXTRACURRICULAIRE ACTIVITEITEN

	Deelname aan extracurriculaire activiteiten		
	β	p	R^2
(Constante)		0.01	
Achtergrondvariabelen			
Geslacht (meisje vs jongen	0.05	0.31	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0.05	0.22	-0.1
TSO vs ASO	-0.05	0.18	

BSO vs ASO	-0.05	0.24	1.5
SES ouders	0.01	0.81	1.7
Sociale ruimte			
Participatief klasklimaat	0.07	0.03	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.07	0.04	
Lid jongerengecentreerde vereniging	0.06	0.09	
Lid sociale beweging	0.10	0.00	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0.02	0.56	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.09	0.01	7.7
Persoonsgebonden kenmerken			
Randgelovig vs kerngelovig	-0.01	0.92	
Twijfel vs kerngelovig	-0.03	0.62	
Vrijzinnig vs kerngelovig	0.00	0.95	
Onverschillig vs kerngelovig	-0.07	0.16	
Niet gelovig vs kerngelovig	-0.04	0.46	
Persoonlijk welbevinden	0.03	0.38	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	-0.03	0.34	
Rokers vs niet-rokers	-0.02	0.47	8.2
Gezinssituatie			
Gezinsklimaat	0.04	0.29	
Aantal broers en/of zussen	-0.02	0.58	
Ouders samenwonend vs niet samenwonend	0.01	0.86	
Inspraak gezin: jongere beslist	0.02	0.46	
Inspraak gezin: samen beslissen	0.05	0.14	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	-0.02	0.46	
Zakgeld per week	0.03	0.31	
Bij- of vakantiejob vs geen job	0.03	0.43	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.03	0.46	8.4
Vrijetijdsruimte			
VT: vrienden en commercieel aanbod	-0.05	0.21	
VT: gezins en familiaal milieu	0.07	0.04	
VT: sport, spel en techniek	0.08	0.08	
VT: cultuur en creatievelingen	0.06	0.08	
Aantal uur tv kijken per dag	0.00	0.95	9.6
Culturele ruimte			
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.05	0.13	
Smaakvoorkeur: amusement	0.03	0.44	
Smaakvoorkeur: harde muziek	0.09	0.01	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.02	0.58	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0.01	0.77	10.1
Jeugdwerk - niet jeugdwerk			
Lid jeugdwerk	0.04	0.26	
Lid buiten jeugdwerk	0.13	0.00	5.8

De aanvankelijk vastgestelde onderwijsverschillen (zie tabel 9 in bijlage I) waarbij jongeren uit het TSO en het BSO minder vaak deelnemen aan extracurriculaire activiteiten dan jongeren die les volgen in het ASO, kunnen worden verklaard door de andere factoren in het model. Zo kunnen we het verschil in participatie tussen ASO- en TSO-jongeren verklaren door de verschillende sociaal-economische status van hun ouders en het lidmaatschap van verenigingen. De deelname aan het verenigingsleven verklaart eveneens voor een stuk de verschillen tussen BSO- en ASO-

jongeren. Dat jongeren uit het BSO en het TSO een lagere participatiegraad hebben dan hun leeftijdsgenoten uit het ASO wanneer we enkel controleren voor geslacht en leeftijd, ligt in de lijn van eerder onderzoek. Jongeren die beroeps- en technische richtingen volgen zijn minder actief in het extracurriculum (McNeal, 1995; Marsh, 1992; Quiroz, Nilda et al., 1996), behalve wat de technische en meer beroepsgerichte activiteiten betreft (Jacobs en Chase, 1989; McNeal, 1995; McNeal, 1998; McNeal, 1999; De Groof, Elchardus et al., 2001).

De positie die jongeren innemen in de sociale ruimte is van groot belang voor de deelname aan de extracurriculaire activiteiten. We stellen een positief verband vast tussen de beleving van het klasklimaat als democratisch en leerlingbetrokken en de deelname aan extracurriculaire activiteiten. Net zoals bij de leden van verenigingen, hebben ook de deelnemers van de extracurriculaire activiteiten een iets uitgebreider informeel netwerk. Jongeren die meer selecte vriendengroepen hebben en die zich weinig populair inschatten, die zeggen een beperkte vriendenkring te hebben, die zich voornamelijk binnen één milieu bevindt en die geen lief of een langdurige relatie hebben, engageren zich blijkbaar minder snel op school.

De cumulatie tussen het lidmaatschap van verenigingen en de deelname aan extracurriculaire activiteiten vinden we voornamelijk terug bij de leden van sociale bewegingen en de sport- en hobbyverenigingen. Dit cumulatief karakter kwam reeds meermaals in onderzoek naar voren, zowel wat het lidmaatschap aan het middenveld betreft als de participatie op school (Quiroz, Nilda et al., 1996; De Groof, 2003; De Groof en Siongers, 2000; De Groof, Elchardus et al., 2001; De Groof en Smits, 2002; De Groof, Smits et al., 2002; Elchardus, Huyse et al., 2001; Emler en Frazer, 1999; Zaff, Moore et al., 2003). Quiroz et al. (1996) wijzen hierbij op de 'gevaren' van deze participatiecumulatie binnen de school: de selecte groep leerlingen die reeds participeert, wordt aangespoord om nog meer te participeren, waardoor deze "hypernetworked" leerlingen veel meer dan gemiddeld van de voordelen van participatie kunnen genieten.

Om het eventuele differentiële verband te onderzoeken tussen verenigingen behorende tot het jeugdwerk en deze die hier niet toe behoren enerzijds en de deelname aan extracurriculaire activiteiten anderzijds, voerden we dezelfde stapsgewijze regressieanalyse uit maar vervingen het lidmaatschap van de vier soorten verenigingen door het onderscheid jeugdwerkverenigingen versus verenigingen buiten het jeugdwerk. Uit deze analyse blijkt dat er geen verband is tussen het lidmaatschap aan het jeugdwerk en de deelname aan naschoolse activiteiten. Jongeren die lid zijn van verengingen buiten het jeugdwerk nemen wel vaker deel aan de extracurriculaire activiteiten.

De overige factoren in het model, namelijk de persoonsgebonden kenmerken, de gezinssituatie, de vrijetijds- en culturele ruimte hebben weinig of geen invloed op de deelname aan de extracurriculaire activiteiten. De enige

uitzondering is dat jongeren die deelnemen aan naschoolse activiteiten de harde muziekgenres meer appreciëren.

16.4 Informele sociale netwerken

Na de formele sociale netwerken van jongeren, trachten we vervolgens een beeld te geven van wat de kenmerken zijn van jongeren met een uitgebreid of eerder beperkt informeel sociaal netwerk en wat het verband is met de positie in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte.

Meisjes hebben vaker dan jongens een beperkt informeel sociaal netwerk. Dit type netwerk wordt gekenmerkt door het hebben van geen of weinig echte vrienden of voornamelijk vrienden van hetzelfde geslacht, de afwezigheid van een lief ofwel het hebben van een langdurige relatie. Zij ontmoeten hun vrienden in één bepaald milieu of binnen het schoolmilieu. Naar het genderverschil in vriendschapsrelaties is er al heel wat onderzoek verricht. De meeste onderzoeken vinden eveneens een genderverschil dat evenwel kleiner wordt naarmate jongeren ouder worden. Jongens zouden ingebed zijn in een grotere vriendengroep die samen concrete dingen doet, terwijl meisjes een voorkeur hebben voor dyadische relaties (Urberg, Degirmencioglu et al., 2000; Van Lieshout, 1999; Pahl, 2000). Zo zouden meisjes het belangrijker vinden om intense vriendschappen te hebben met enkele vriend(inn)en, gebaseerd op communicatie, dan jongens. Meisjes brengen met hun vriendinnen dan ook meer tijd binnenshuis door. Er wordt in dit verband gesproken van een slaapkamercultuur bij meisjes (James, 2001; de Waal, 1993). Ook de school is voor meisjes een belangrijke plaats om vrienden te ontmoeten terwijl jongens hun vrienden vaker ontmoeten buiten de schoolomgeving. We stellen eveneens vast, net zoals uit andere onderzoeken naar de vorming van romantische relaties blijkt, dat jongens eerder meerdere kortdurende relaties hebben en deze relaties wel beschouwen als vaste relaties maar niet voor altijd en dat meisjes minder maar duurzamere relaties aangaan. Meisjes beschouwen hun relatie ook vaker in termen van een vaste relatie voor altijd (Zimmer-Gembeck, 1999; Montgomery en Sorell, 1998). Dit alles maakt dat het informeel sociaal netwerk van meisjes selecter is dan dat van jongens.

TABEL 171: UITGEBREIDHEID INFORMEEL SOCIAAL NETWERK

	Uitgebreidheid informeel sociaal netwerk		
	β	p	R^2
(Constante)		0.00	
Achtergrondvariabelen			
Geslacht (meisje vs jongen)	-0.13	0.00	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	-0.07	0.05	1.7
TSO vs ASO	-0.01	0.66	
BSO vs ASO	-0.01	0.72	1.7
SES ouders	0.04	0.23	2.4

Sociale ruimte			
Deelname extracurriculaire activiteiten	0.07	0.01	
Participatief klasklimaat	-0.03	0.29	
Lid jongerengeleide vereniging	0.15	0.00	
Lid sociale beweging	0.00	0.89	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0.06	0.05	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.01	0.66	7.3
Persoonsgebonden kenmerken			
Randgelovig vs kerngelovig	0.00	0.96	
Twijfel vs kerngelovig	0.04	0.52	
Vrijzinnig vs kerngelovig	0.02	0.73	
Onverschillig vs kerngelovig	0.01	0.76	
Niet gelovig vs kerngelovig	0.03	0.60	
Persoonlijk welbevinden	0.22	0.00	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	-0.01	0.75	
Rokers vs niet-rokers	-0.03	0.37	15.0
Gezinssituatie			
Gezinsklimaat	-0.04	0.18	
Aantal broers en/of zussen	0.01	0.65	
Ouders samenwonend vs niet samenwonend	-0.03	0.33	
Inspraak gezin: jongere beslist	0.04	0.19	
Inspraak gezin: samen beslissen	0.00	0.97	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0.04	0.14	
Zakgeld per week	-0.04	0.17	
Bij- of vakantiejob vs geen job	0.05	0.09	
Beide ouders Turks of Marokkaans	-0.05	0.12	16.8
Vrijetijdsruimte			
VT: vrienden en commercieel aanbod	0.37	0.00	
VT: gezins en familiaal milieu	0.00	0.91	
VT: sport, spel en techniek	-0.02	0.65	
VT: cultuur en creatievelingen	0.01	0.86	
Aantal uur tv kijken per dag	-0.02	0.42	26.4
Culturele ruimte			
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	0.01	0.69	
Smaakvoorkeur: amusement	0.13	0.00	
Smaakvoorkeur: harde muziek	0.08	0.01	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.04	0.21	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	-0.07	0.05	28.0
Jeugdwerk - niet jeugdwerk			
Lid jeugdwerk	0.12	0.00	
Lid buiten jeugdwerk	0.10	0.00	7.3

Net als bij meisjes is ook het sociaal netwerk van de 14- en 15-jarigen beperkter dan het netwerk van de 16- tot 18-jarigen. Dit verschil verdwijnt echter wanneer we rekening houden met andere factoren in het model. Het leeftijdsverschil is onder andere te verklaren door de grotere deelname van de zestienplussers aan de jongerengeleide verenigingen, door hun rookgedrag, de autonome beslissingskracht in het gezin en de vrijetijdsbesteding die vaker met vrienden en commerciële activiteiten doorgebracht wordt. Hendry (1983) en Hendry, Shucksmith et al. (1993) maken eveneens de link tussen de overgang van georganiseerde naar meer

informele en commerciële vrijetijdsactiviteiten naarmate jongeren ouder worden en men de stadia van de focal theory van Coleman doorloopt (Coleman, 1974).

Dat jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben een uitgebreider informeel netwerk hebben kan voor een groot deel verklaard worden door hun groter persoonlijk welbevinden. Uit eerder onderzoek bleek reeds dat jongeren met een lager persoonlijk welbevinden meer inter- en intrapersoonlijke beperkingen ervaren om lid te worden van verenigingen omwille van de lagere sociale klasse waartoe te behoren (Raymore, Godbey et al., 1993). We kunnen deze vaststelling uitbreiden naar de informele sociale contacten tussen jongeren. Omdat jongeren uit de lagere sociale klasse een lager persoonlijk welbevinden hebben en dus minder assertief zijn, zich eenzamer voelen en zich onzekerder voelen over hun identiteit, zijn de vriendschapsnetwerken van deze jongeren beperkter. Dit is een bevestiging van de deprivatietheorie. Volgens de deprivatietheorie verloopt de culturele vertaling van de materiële achterstelling via een gevoel van onbehagen. Het verschil in sociaal netwerk tussen jongeren uit verschillend sociale klassen, kan dus beschouwd worden als het resultaat van een negatief persoonlijk welbevinden ten gevolge van een zwakke sociaal-economische status als bron van statusverlies of deprivatie.

Uit de analyse naar de sociale omnivoriteit (zie eerder) bleek reeds dat jongeren die participeren in veel verenigingen een uitgebreider informeel netwerk van vriendenrelaties hebben. In deze analyse stellen we vast dat het lidmaatschap van verenigingen (zowel van het jeugdwerk als buiten het jeugdwerk) en het lidmaatschap van jongerengecentreerde organisaties alsook de deelname aan extracurriculaire activiteiten de uitgebreidheid van het informele sociale netwerk van jongeren in de hand werkt. Niet alleen gaan deze jongeren om met klasgenoten en kinderen van hun eigen buurt, ze ontmoeten ook vrienden in verenigingen en organisaties (Buchner en Fuhs, 1994; Torrance, 1998 ; Warde en Tampubolon, 2002).

We stellen een sterk positief verband vast tussen het persoonlijk welbevinden van de jongeren en de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk. Op het belang van het persoonlijk welbehagen voor de uitbouw van een vriendennetwerken werd al vaker gewezen (Meeus, Oosterwegel et al., 2002). Net zoals Rosenberg (1965: 199) stellen we vast dat jongeren die zich assertiever opstellen, zich minder eenzaam voelen, en zekerder zijn over hun identiteit een diverser vriendennetwerk hebben. Deze jongeren voelen zich populairder, ze hebben vroeger al één of meerdere relaties gehad of hebben een kortdurende relatie en zeggen veel echte vrienden te hebben. Over het causale verband bestaat er ook in de literatuur geen eensgezindheid. Het zou evengoed kunnen dat jongeren een hoger persoonlijk welbevinden hebben omdat ze ingebed zijn in een uitgebreid sociaal netwerk van vrienden. Waarschijnlijk gaat het over een wisselwerking tussen de twee dynamieken.

Het informeel sociaal netwerk van jongeren die roken blijkt uitgebreider te zijn dan van niet-rokers. Dit verband kan verklaard worden doordat rokers hun vrije tijd vaker op een informele en commerciële manier doorbrengen dan jongeren die niet roken, wat de uitgebreidheid van het informeel netwerk in de hand werkt.

Coleman (1978) ontwikkelde een model waarin hij toont dat de ontwikkeling van een vriendengroep gepaard gaat met een stapsgewijze losmaking van de ouders, wat leidt tot toenemende conflicten tussen ouders en jongeren (Hendry, Kloep et al., 2002a; Hendry, Shucksmith et al., 1993). De uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk neemt inderdaad toe naarmate de autonomie binnen het gezin om zelf beslissingen te nemen groter is. Bovendien hebben jongeren die het gezinsklimaat minder positief percipiëren uitgebreidere vriendschapsrelaties. In het eindmodel verdwijnen deze verbanden door het inbrengen van het commerciële en informele vrijetijdspatroon, wat eveneens een bevestiging is van het model van Coleman. De toenemende interesse in commerciële vrijetijdsactiviteiten wordt gelinkt aan conflicten met de ouders die vaak over de drang naar onafhankelijkheid zouden gaan.

Uit het vorige is meermaals gebleken dat de samenhang van de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk met andere factoren te verklaren was door het informele en commerciële vrijetijdspatroon. We stellen dan ook een zeer sterk positief verband vast tussen dit vrijetijdspatroon en de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk.

Tenslotte vermelden we dat jongeren met een uitgebreid informeel netwerk vaker van de amusementsdimensie en de harde muziek houden en in iets minder mate van rootsmuziek.

16.5 Conclusie positionering in de sociale ruimte

Uit deze modellen kunnen we opmaken dat participatie sterk gestructureerd is. Heel wat auteurs beweren dat de keuzes die jongeren maken zeer individueel en uniek zijn. Volgens de individualiseringsthese zouden condities, sociale en dus collectieve processen geen rol meer spelen in de huidige maatschappij. Het idee dat sociale netwerken van jongeren een persoonlijke keuze zijn, waar sociale beperkingen niet langer een rol spelen, wordt niet ondersteund door deze gegevens (zie tabel 172).

In het verleden heeft de structuratie van integratie in sociale netwerken naargelang de sociale klasse en materiële deprivatie de nodige aandacht gekregen. Jongeren uit diverse sociale klassen, hebben volgens deze visie verschillende sociale contacten. We vinden inderdaad verschillen terug naargelang de sociaal-economische status van de ouders. Zowel het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen als van ontspanningsverenigingen wordt in de hand gewerkt door de hogere sociaal-economische status van de ouders. Ook het lidmaatschap aan het jeugdwerk en aan verenigingen buiten het jeugdwerk wordt beïnvloed door de sociale klasse van de ouders. Naast de formele participatie, heeft de sociale klasse ook een positieve uitwerking op de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk. Deprivatietheorieën veronderstellen bovendien dat achterstelling op zich niet wordt vertaald in culturele verschillen. Slechts als jongeren zich bewust zijn van hun deprivatie zullen ze deze achterstelling cultureel vertalen. Deze bewustwording komt tot uiting in een gevoel van onbehagen. Juist dit onbehagen zou de verschillen verklaren. De modellen onderschrijven dit mechanisme weinig. Het persoonlijk welbevinden van jongeren heeft geen enkele invloed op de formele participatie van jongeren. Jongeren die zich niet goed in hun vel voelen, hebben enkel een minder uitgebreid informeel netwerk dan jongeren met een hoog persoonlijk welbehagen. De waargenomen sociale verschillen naargelang de sociaal-economische status van de ouders nemen eveneens af na introductie van het persoonlijk welbehagen in het model. Het verschil in informeel netwerk naargelang de sociale achtergrond kan worden herleid tot een gevoel van onbehagen. Dat jongeren uit de lagere sociale klassen een beperkter vriendennetwerk hebben dan jongeren uit de hogere klassen, kan dus beschouwd worden als het resultaat van een lager persoonlijk welbevinden ten gevolge van een zwakke sociaal-economische status. De deprivatietheorie kan dus worden bevestigd, maar enkel in het geval van de informele sociale netwerken.

Wanneer we het jeugdwerk vergelijken met verenigingen buiten het jeugdwerk, stellen we vast dat de sociaal-economische status een sterk positieve invloed heeft op het lidmaatschap aan verenigingen buiten het jeugdwerk maar dat een groot stuk van dit effect kan worden verklaard door de sportieve en culturele invulling van de vrije tijd wat vaker voorkomt bij jongeren uit de hogere sociale klassen. De positieve invloed van de sociale herkomst op het lidmaatschap aan het jeugdwerk kan volledig worden verklaard door de vrijetijdsbesteding en de smaakvoorkeur van jongeren. Een culturele invulling van de vrije tijd en een voorkeur voor harde muziek, wat vaker voorkomt bij jongeren met ouders uit de hogere sociaal-economische klasse, verklaart de oververtegenwoordiging in het jeugdwerk van jongeren uit de hogere sociale klassen.

Een tweede veel opgesomde verklaring voor sociale verschillen, wordt gezocht in ruimere culturele invloeden. Vooral de detraditionalisering wordt genoemd als eventuele bron voor verschillen in sociale netwerken tussen jongeren.

Doordat niet iedereen in gelijke mate blootgesteld is aan het wegvallen van traditionele scripts, zouden er zich nieuwe verschillen in de sociale integratie van jongeren afspelen. Als indicator voor detraditionalisering hebben we de levensbeschouwelijke verschillen en de blootstelling aan een autoritaire opvoedingsstijl met weinig verantwoordelijkheden in participatie nader bekenen. De detraditionaliseringsthese kunnen we gedeeltelijk bevestigen in die zin dat kerngelovigen zich vaker engageren in het jeugdwerk dan vrijzinnigen en niet-gelovigen en dat jongeren die meer vrijheid ervaren door de hoeveelheid zakgeld dat ze krijgen minder vaak lid zijn van het jeugdwerk dan jongeren die het met minder zakgeld moeten doen. Deze verschillen worden echter niet verklaard door een grotere ervaring van autonomie, zoals tot uiting komt in de commerciële vrijetijdsbesteding van jongeren. Jongeren die het gezinsklimaat negatief percipiëren, die zelf veel beslissingen nemen in het gezin en een bij- of een vakantiejob doen, blijken hun vrije tijd vaker in te vullen met commerciële activiteiten en informele contacten met vrienden. Dit verschil in autonomie en zelfstandigheid krijgt een externe vertaling in de uitgebreidheid van het informeel netwerk.

De hypothesen die echter het meest ondersteund worden, zijn de thesen omtrent sociale integratie en socialisatie. Uit de analyses blijkt het aanzwengelend karakter van participatie zowel tussen verenigingen onderling als tussen verenigingen en extracurriculaire activiteiten. Jongeren die lid zijn van het jeugdwerk zijn ook vaker lid van verenigingen die niet tot het jeugdwerk gerekend worden. Ook tussen de verschillende soorten verenigingen is er cumulatie, en dan voornamelijk tussen het jongerengeleide verenigingen, sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen. We kunnen veronderstellen dat de jeugdwerk- en culturele verenigingen hier een centrale rol spelen. Jongeren die hiervan lid zijn zetten vaker de stap naar jongerengeleide activiteiten en nemen vaker een engagement op in de sociale bewegingen. Als jongeren een lidmaatschap van ontspanningsverenigingen combineren met een ander soort lidmaatschap is dat uitsluitend met jongerengeleide initiatieven en niet met de andere soorten verenigingen. Er is eveneens cumulatie tussen schoolse en niet-schoolse participatie. Jongeren die lid zijn van jongerengecentreerde organisaties, sociale bewegingen of ontspanningsverenigingen nemen ook vaker deel aan extracurriculaire activiteiten. Een lidmaatschap van het jeugdwerk of een jeugdwerk- en culturele vereniging leidt echter niet tot het deelnemen aan buitenschoolse activiteiten. Naast de verbanden tussen de formele netwerken, stellen we ook een verband vast tussen formele en informele sociale netwerken. Jongeren die lid zijn van verenigingen, zowel van het jeugdwerk als van een vereniging buiten het jeugdwerk hebben een uitgebreider sociaal netwerk. Het vriendennetwerk van jongeren die zich engageren in jongerengecentreerde en in iets mindere mate in jeugdwerk- en culturele verenigingen is eveneens uitgebreider dan jongeren die dit engagement niet op zich nemen. Tenslotte werkt ook de schoolse participatie de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk in de hand. De integratie

in formele netwerken, zowel binnen als buiten school, maakt dat jongeren meer mensen ontmoeten en op verschillende plaatsen.

De positie van jongeren in de sociale ruimte wordt echter ook bepaald door hun vrijetijdsbesteding en culturele oriëntatie. Volgens de visie dat cultuur zich verspreid via het streven naar consistentie of integriteit binnen de eigen cultuur, 'kiezen' mensen voor cultuuruitingen die, volgens hun cultureel patroon, bij elkaar 'passen' en passen bij de positie die zij denken te bekleden. Een commerciële vrijetijdsbesteding hangt positief samen met het lidmaatschap in jongerengecentreerde verenigingen maar ook met de uitgebreidheid van het informeel netwerk van jongeren. Het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen daarentegen is lager bij jongeren die vaak op een informele manier met vrienden omgaan in hun vrije tijd en veel gebruik maken van het commerciële vrijetijdsaanbod. Een vrijetijdspatroon gericht op het gezins- en familiaal milieu werkt het lidmaatschap van sociale bewegingen en de deelname aan extracurriculaire activiteiten in de hand. Jongeren met een vrijetijdsagenda gevuld met sport, spel en technische hobby's zijn op hun beurt vaker lid van verenigingen buiten het jeugdwerk, van jongerengecentreerde verenigingen en van ontspanningsverenigingen. Jongeren die veel aan cultuur doen en er creatieve hobby's op nahouden zijn vaker lid van sociale bewegingen en van jeugdwerk- en culturele verenigingen. Dit komt tot uiting in een sterkere participatie aan het verenigingsleven in het algemeen, zowel het jeugdwerk als verenigingen buiten het jeugdwerk. Hoewel jongeren veel tijd doorbrengen voor de televisie, blijkt er geen enkel verband te zijn van het aantal uren dat men televisie kijkt en de integratie in formele en informele netwerken.

De verschillen in de media- en muziekvoorkeuren tussen participanten en niet-participanten zijn minder uitgesproken. De enige uitzondering is dat leden van jeugdwerkverenigingen een voorkeur hebben voor harde muziek terwijl jongeren die lid zijn van een vereniging buiten het jeugdwerk, waaronder de ontspanningsverenigingen, dit muziekgenre niet appreciëren. Jongeren met een voorkeur voor harde muziek nemen eveneens vaker deel aan schoolse activiteiten en hebben een uitgebreider informeel vriendennetwerk.

De socialisatiethese toont aan dat jongeren hun sociale netwerken vormen via cumulatie tussen schoolse, niet-schoolse participatie en hun informele netwerken. Sociale integratie en socialisatie helpt eveneens andere culturele verschillen te verklaren. Zo zijn verschillen in formele participatie tussen jongens en meisjes, tussen oudere en jongere adolescenten en tussen de verschillende onderwijsvormen soms (gedeeltelijk) het gevolg van verschillen in sociale integratie en socialisatie.

Het verschil in participatie aan enerzijds ontspanningsverenigingen en anderzijds sociale bewegingen tussen jongens en meisjes kan geheel of gedeeltelijk worden herleid tot verschillen in respectievelijk de socialisatie in

de sportieve vrijetijdsruimte en de sociale integratie in jeugdwerk- en culturele verenigingen. De structuratie van participatie loopt echter nog steeds langs genderverschillen. Genderverschillen zijn soms (gedeeltelijk) te verklaren via socialisatie maar blijven nog bestaan voor de jongerengecentreerde organisaties en ontspanningsverenigingen waar jongens vaker lid van zijn en voor jeugdwerk- en culturele verenigingen met een oververtegenwoordiging van meisjes. Ook de genderverschillen in de uitgebreidheid van het informeel netwerk kunnen niet verklaard worden door differentiële sociale integratie of socialisatie tussen jongens en meisjes.

De leeftijdsverschillen in participatie kunnen volledig toegeschreven worden aan de vrijetijdsbesteding van de jongeren. De jongere adolescenten besteden hun vrije tijd vaker met sport, spel en technische hobby's en minder met commerciële activiteiten. Dit komt tot uiting in hun sterkere vertegenwoordiging in ontspanningsverenigingen. De commerciële en informele vrijetijdsbesteding van de oudere adolescenten daarentegen verklaart dat zij vaker lid zijn van de jongerengecentreerde verenigingen. Alle leeftijdscategorieën zijn even sterk vertegenwoordigd in de sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen alsook in de extracurriculaire activiteiten.

Ook de verschillen tussen de onderwijsvormen kunnen voor bepaalde soorten verenigingen goed worden verklaard. We stellen echter een belangrijk verschil vast tussen enerzijds TSO- en ASO-jongeren en anderzijds BSO- en ASO-jongeren wat de factoren betreft die verantwoordelijk zijn voor de vastgestelde onderwijsverschillen. De lagere participatie van TSO-jongeren in vergelijking met ASO-jongeren is voornamelijk toe te schrijven aan de lagere sociale achtergrond van deze jongeren. De lagere sociale achtergrond van TSO-jongeren kent een culturele vertaling in een lagere participatie aan verenigingen buiten het jeugdwerk, aan jeugdwerk- en culturele verenigingen en deelname aan extracurriculaire activiteiten. Hun ondervertegenwoordiging in sociale bewegingen is eerder te wijten aan hun minder frequente culturele invulling van hun vrije tijd. De verschillen in participatie tussen BSO- en ASO-jongeren daarentegen moeten eerder toegeschreven worden aan sociale integratie en socialisatie. De lagere participatie van BSO-jongeren in jeugdwerk- en culturele verenigingen vertaalt zich in een lagere participatie in de sociale bewegingen. BSO-jongeren die wel lid zijn van jeugdwerk- en culturele verenigingen zetten daarentegen wel sneller de stap naar *peer-centred* organisaties. De lagere participatie van jongeren uit het beroepsonderwijs aan het jeugdwerk- en de culturele verenigingen op haar beurt kan worden toegeschreven aan de lagere sociale achtergrond maar ook aan de lagere culturele socialisatie wat tot uiting komt in een vrijetijdsagenda zonder veel culturele activiteiten en een smaakvoorkeur gekenmerkt door een afkeur van harde muziekgenres.

TABEL 172: OVERZICHT POSITIONERING IN DE SOCIALE RUIMTE

	Lidmaatschap alle verenigingen	Jeugdwerk	Buiten jeugdwerk	Jongerengecentreerde organisaties	Sociale bewegingen	Jeugdwerk- en culturele verenigingen	Ontspannings-verenigingen	Extracurriculaire activiteiten	Informeel netwerk
Achtergrondvariabelen									
Geslacht (meisje vs jongen)	+	0	0	-	0	+	0	0	-
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0	0	0	0	0	0	0	0	(-)
TSO vs ASO	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BSO vs ASO	-	0	-	+	0	0	-	0	0
SES ouders	+	0	(+)	-	0	+	+	0	0
Sociale ruimte									
Deelname extracurriculaire activiteiten	+	0	+	+	+	0	+	/	+
Participatief klasklimaat	0	0	0	0	0	0	0	+	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	+	+	+	+	0	0	0	+	/
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	/	+	/	/	/	/	/	+	+
Lid van jeugdwerk	/	/	+	/	/	/	/	0	+
Lid jongerengecentreerde vereniging	/	/	/	/	+	+	+	0	+
Lid sociale beweging	/	/	/	+	/	+	0	+	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	/	/	/	+	+	/	0	0	(+)
Lid van sport- of hobbyvereniging	/	/	/	+	0	0	/	+	0
Persoonsgebonden kenmerken									
Randgelovig vs kerngelovig	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Twijfel vs kerngelovig	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vrijzinnig vs kerngelovig	0	-	0	0	0	0	0	0	0
Onverschillig vs kerngelovig	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Niet gelovig vs kerngelovig	0	-	0	0	0	0	0	0	0
Persoonlijk welbevinden	0	0	0	0	0	0	0	0	+
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rokers vs niet-rokers	(-)	0	-	0	0	0	-	0	0
Gezinssituatie									
Gezinsklimaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aantal broers en/of zussen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ouders samenwonend vs niet samenw.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: jongere beslist	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: samen beslissen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zakgeld per week	-	-	0	0	0	0	0	0	0
Bij- of vakantiejob vs geen job	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beide ouders Turks of Marokkaans	-	0	-	0	0	0	0	0	0
Vrijetijdsruimte									
VT: vrienden en commercieel aanbod	0	0	0	+	0	-	0	0	+
VT: gezins en familiaal milieu	0	0	0	0	(+)	0	0	+	0
VT: sport, spel en techniek	+	0	+	+	0	0	+	0	0
VT: cultuur en creatievelingen	+	+	+	0	+	+	0	0	0
Aantal uur tv kijken per dag	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Culturele ruimte									
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Smaakvoorkeur: amusement	0	0	0	0	0	0	0	0	+
Smaakvoorkeur: harde muziek	0	+	-	(-)	0	0	-	+	+
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0	0	0	(+)	0	0	0	0	0
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0	0	0	0	0	0	0	0	(-)
	22.5	17.2	24.7	24.1	14.0	34.2	17.3	5.8	7.3

17 Positionering in de vrijetijdsruimte

Na de bespreking van de positionering in de sociale ruimte, gaan we in dit deel dieper in op de plaats die jongeren innemen in de vrijetijdsruimte. In deze ruimte onderscheiden we vier dimensies, het informele en commerciële vrijetijdspatroon, de gezins- en familiaalgerichte vrijetijdsbesteding, een vrijetijdsbesteding gericht op sport, spel en technische hobby's en tenslotte het culturele en creatieve vrijetijdspatroon. Aangezien het televisiekijken niet discrimineerde op deze dimensies, besteden we apart aandacht aan deze vorm van tijdsbesteding.

De bedoeling van deze analyses is enerzijds aan de weet te komen of leden van verenigingen, deelnemers van extracurriculaire activiteiten en jongeren met een uitgebreid informeel netwerk hun vrije tijd op een andere manier invullen dan jongeren die minder geïntegreerd zijn in de sociale ruimte. anderzijds willen we nagaan of het verband tussen de positie in de sociale ruimte en de vrijetijdsruimte niet te wijten is aan de culturele oriëntaties van jongeren. Bovendien onderzoeken we welke persoons- en gezinsfactoren maken dat jongeren 'kiezen' voor een bepaald vrijetijdspatroon.

FIGUUR 5: POSITIONERING IN DE VRIJETIJDSRUIMTE

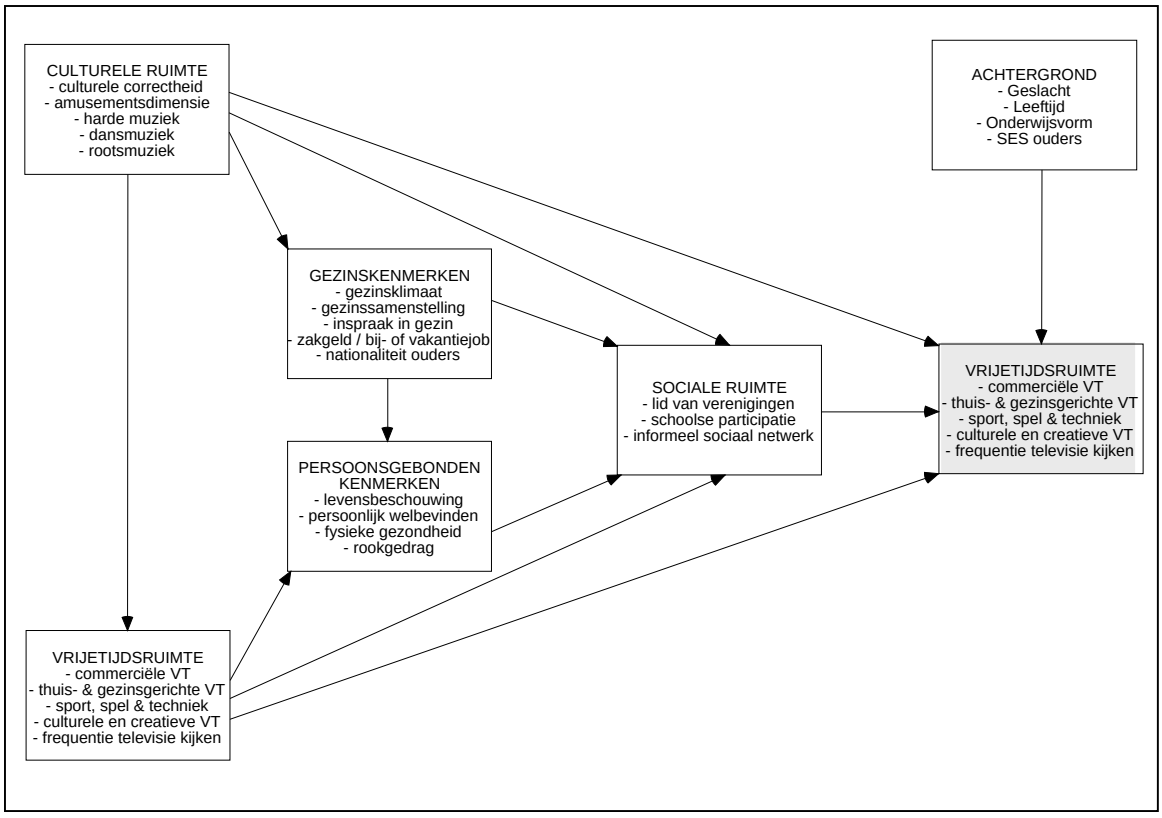

Er zijn grote genderverschillen in de vrijetijdspatronen. De vrije tijd van meisjes speelt zich voor een groter stuk af binnen het gezins- en familiaal milieu en ze houden zich vaker bezig met cultuur dan jongens. Jongens daarentegen vullen hun vrije tijd vaker in met sport, spel en technische hobby's dan meisjes. Dit is het geval binnen de drie onderscheiden onderwijsvormen. Interessant is dat meisjes in het ASO vaker hun vrije tijd vullen met sport, spel en techniek dan meisjes in het BSO. Bij de jongens merken we het omgekeerde. Jongens uit het ASO houden zich hier minder vaak mee bezig dan jongens uit het TSO en BSO. Het eindmodel voor de commerciële vrijetijdsbesteding geeft eveneens genderverschillen, hoewel er geen verschillen teruggevonden werden in model 1, 2 en 3 (zie tabel 10 in bijlage I). De genderverschillen komen evenwel aan de oppervlakte wanneer we rekening houden met het informeel sociaal netwerk. Dan blijken meisjes hun vrije tijd vaker door te brengen met vrienden en commerciële activiteiten dan jongens. Dit is echter enkel het geval bij meisjes die een beperkt sociaal netwerk hebben. Zij maken vaker gebruik van het commerciële aanbod en gaan vaker met vrienden om dan jongens met een gelijkaardig informeel sociaal netwerk. Meisjes met een uitgebreid informeel netwerk brengen hun vrije tijd minder vaak door met vrienden en commerciële activiteiten dan jongens met een uitgebreid informeel netwerk. Dat meisjes een selectere vriendengroep hebben impliceert dus niet dat ze minder met vrienden omgaan. Ze besteden zelfs meer tijd met hun (kleiner aantal) vrienden dan jongens. Dit bevestigt het verschil in vriendschappen tussen jongens en meisjes. Meisjes hechten meer belang aan enkele zeer goede vriend(inn)en waar ze dan ook veel tijd mee doorbrengen. Jongens daarentegen vinden het belangrijker dingen te doen in een grotere groep (minder intieme) vrienden.

Meisjes kijken iets minder vaak naar televisie dan jongens (respectievelijk 2 uur en 24 minuten en 2 uur en 36 minuten per dag). Dit verschil verdwijnt echter wanneer we rekening houden met het vrijetijdspatroon gekenmerkt door sport, spel en technische hobby's. Dat jongens meer televisie kijken kan verklaard worden door de vaststelling dat ze veel vaker video- en computerspelletjes spelen dan meisjes (r=-0.42). Ook de vaststelling dat meisje vaker in het algemeen secundair onderwijs les volgen is verantwoordelijk voor het lagere televisiekijkgedrag van meisjes.

De leeftijd speelt eveneens een belangrijke rol in de tijdsbesteding van jongeren. Terwijl de 16-plussers hun vrije tijd vaker doorbrengen met vrienden en commerciële activiteiten, zijn de 14- en 15-jarigen eerder gericht op het gezins- en familiaal milieu en vaker bezig met sport, spel en technische hobby's dan de oudere adolescenten. Het beeld dat we hier krijgen komt overeen met eerder onderzoek naar leeftijdsverschillen in de vrijetijdsbesteding van adolescenten. Naarmate jongeren ouder worden evolueert hun interesse van sport naar meer commerciële en culturele activiteiten en informele contacten met leeftijdsgenoten (Garton en Pratt, 1991). Het zich losmaken van de ouders en het verlangen van jongeren om zelf hun vrije tijd in te vullen verklaart de afname van contacten met familie

en georganiseerde activiteiten (Passmore en French, 2001; Hendry, 1983; Hendry, Kloep et al., 2002a; Zeijl, te Poel et al., 2000). Het aantal uren televisie kijken neemt bovendien af met de leeftijd wat verklaard kan worden door de afnemende voorkeur voor een sportief en speels vrijetijdspatroon alsook de amusementsdimensie naarmate men ouder wordt. Een andere verklaring kan gevonden worden in het toenemende belang van het beluisteren van muziek naarmate men ouder wordt (Johnsson-Smaragdi, 1997).

Jongeren uit het BSO en jongeren uit het TSO gaan vaker op een informele manier om met vrienden en maken vaker gebruik van het commerciële aanbod dan jongeren uit het ASO. De behoefte van deze jongeren aan meer informele vrijetijdsbestedingen met leeftijdsgenoten strookt niet met de (strikte) organisatie en supervisie van (jong)volwassenen op school en in het verenigingsleven (Bartko en Eccles, 2003). Jongeren die les volgen in het algemeen secundair onderwijs vullen hun vrije tijd vaker in met culturele activiteiten en ze houden zich vaker zelf creatief bezig dan jongeren uit het beroeps- en technisch onderwijs. Dit verschil tussen de onderwijsvormen kan verklaard worden door de verschillende smaakvoorkeuren en de verschillen in participatie aan jeugdwerk- en culturele verenigingen tussen de jongeren in het algemeen en beroepssecundair onderwijs.

De vaststelling dat jongeren uit het BSO een meer thuisgebaseerd vrijetijdspatroon hebben dan ASO- en TSO-jongeren kunnen we verklaren door de sociaal-economische status van de ouders. Bij jongeren uit het ASO zijn er geen verschillen tussen jongeren uit gezinnen met een verschillende sociaal-economische status. Bij de TSO-jongeren, brengen de jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben, veel minder tijd door met de familie en het gezin dan TSO-jongeren uit lagere sociale klassen en de ASO-jongeren ongeacht hun sociale herkomst. Het thuisgebaseerd vrijetijdspatroon is een typische tijdsbesteding van jongeren uit het beroepsonderwijs waarvan de ouders een lagere sociaal-economische status hebben.

Uit binnen- en buitenlands onderzoek bleek reeds dat de hoeveelheid televisiekijken samenhangt met de sociaal-economische status van het gezin (Elchardus, Huyse et al., 2001; Johnsson-Smaragdi, 1997; Rosengren, Johnsson-Smaragdi et al., 1997). Ook hier blijkt dat jongeren uit het beroeps- en technisch onderwijs vaker televisie kijken dan jongeren die les volgen in het algemeen secundair onderwijs. De verschillen tussen BSO- en ASO-jongeren worden niet wegverklaard, terwijl deze tussen TSO- en ASO-jongeren hoofdzakelijk te wijten zijn aan de sociaal-economische status van de ouders. Enkel tussen TSO- en ASO-jongeren waarvan de ouders een hoge sociaal-economische status hebben is er nog een significant verschil. ASO jongeren afkomstig uit een gezin met een hoge status kijken beduidend minder naar de televisie dan TSO-jongeren uit een gelijkaardig gezin.

De sociaal-economische status van de ouders heeft geen enkele invloed op de commerciële vrijetijdsbesteding en de omgang met vrienden alsook niet op het gezins- en familiaalgerichte vrijetijdspatroon. Het oorspronkelijke verschil waarbij jongeren uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status een meer thuisgebaseerd vrijetijdspatroon hebben, is te wijten aan de lagere status van migrantengezinnen (zie tabel 11 in bijlage I). Naarmate de sociaal-economische status van de ouders hoger is, gaan jongeren zich wel iets vaker bezighouden met sport, spel en technische hobby's maar vooral met cultuurparticipatie. Het omgekeerde stellen we vast wat het televisie kijken betreft. Jongeren uit de lagere sociale klasse kijken vaker televisie dan jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben.

Er zijn duidelijke verbanden vast te stellen tussen de positie die jongeren innemen in de sociale ruimte en de vrijetijdsruimte. Jongeren met een uitgebreid vriendennetwerk en leden van jongerengecentreerde organisaties vullen hun vrije tijd vaker in met commerciële en sportieve en technische activiteiten dan respectievelijk jongeren met een beperkt informeel netwerk en jongeren die geen lid zijn van de jongerengecentreerde organisaties. De familiale en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding gaat hand in hand met een participatief klasklimaat, de deelname aan extracurriculaire activiteiten, en het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen.

De leden van jongerengecentreerde en ontspanningsverenigingen en in iets mindere mate ook de leden van jeugwerk- en culturele verenigingen en jongeren met een uitgebreid informeel netwerk houden zich in hun vrije tijd vaak bezig met sport, spel en technische hobby's. Zowel leden van het jeugdwerk als van verenigingen buiten het jeugdwerk houden zich vaak bezig met sport, spel en technische hobby's, al is het verband van dit vrijetijdspatroon met de verenigingen buiten het jeugdwerk groter dan met de jeugdwerkverenigingen. Het culturele vrijetijdspatroon is vaker terug te vinden bij jongeren die lid zijn van sociale bewegingen, van jeugdwerk- en culturele verenigingen en jongerengecentreerde verenigingen. Dit vrijetijdspatroon gaat zowel samen met het lidmaatschap van het jeugdwerk als van verenigingen buiten het jeugdwerk. Het aantal uren televisiekijken hangt met geen enkele indicator van de sociale ruimte samen.

TABEL 173: TIJDSBESTEDING NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN

	Commerciële VT			Thuis- en gezinsgerichte VT			Sport, spel en techniek			Culturele en creatieve VT			Aantal uren TV kijken per dag		
	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2
(Constante)		0.01			0.57			0.34			0.42			0.00	
Achtergrondvariabelen															
Geslacht (meisje vs jongen	0.13	0.00		0.48	0.00		-0.66	0.00		0.23	0.00		0.05	0.26	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0.23	0.00	19.2	-0.08	0.01	10.3	-0.08	0.00	40.1	0.01	0.71	4.1	-0.07	0.06	2.0
TSO vs ASO	0.06	0.01		0.02	0.50		0.01	0.53		-0.05	0.06		0.04	0.26	
BSO vs ASO	0.07	0.01	22.7	0.06	0.09	11.4	-0.01	0.59	40.3	-0.04	0.19	15.0	0.18	0.00	11.0
SES ouders	-0.02	0.46	22.6	-0.05	0.15	11.7	0.05	0.04	40.8	0.09	0.00	20.3	-0.19	0.00	14.2
Sociale ruimte															
Deelname extracurriculaire activiteiten	-0.03	0.21		0.05	0.04		0.04	0.08		0.04	0.08		0.00	0.95	
Participatief klasklimaat	-0.04	0.08		0.09	0.00		-0.04	0.07		0.05	0.04		0.01	0.77	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.23	0.00		0.05	0.08		0.05	0.04		0.05	0.08		-0.06	0.05	
Lid jongerengecentreerde vereniging	0.10	0.00		0.06	0.05		0.10	0.00		0.06	0.02		-0.05	0.09	
Lid sociale beweging	-0.02	0.41		0.05	0.05		-0.02	0.38		0.06	0.01		0.01	0.75	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	-0.02	0.47		-0.02	0.60		0.05	0.04		0.24	0.00		-0.04	0.20	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.02	0.28	41.1	0.06	0.04	15.3	0.13	0.00	46.8	0.02	0.35	33.3	0.03	0.39	13.9
Persoonsgebonden kenmerken															
Randgelovig vs kerngelovig	0.05	0.30		-0.13	0.02		0.05	0.23		-0.04	0.45		0.02	0.70	
Twijfel vs kerngelovig	0.05	0.27		-0.10	0.07		0.03	0.45		-0.03	0.52		0.02	0.72	
Vrijzinnig vs kerngelovig	0.04	0.29		-0.01	0.75		-0.01	0.85		0.02	0.66		0.09	0.08	
Onverschillig vs kerngelovig	0.07	0.06		-0.06	0.20		0.02	0.65		-0.03	0.49		0.05	0.29	
Niet gelovig vs kerngelovig	0.05	0.23		-0.05	0.29		-0.01	0.86		-0.01	0.83		0.05	0.41	
Persoonlijk welbevinden	0.08	0.00		-0.13	0.00		0.03	0.21		0.00	0.98		0.02	0.47	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0.05	0.01		-0.01	0.81		-0.02	0.33		-0.04	0.07		0.04	0.15	
Rokers vs niet-rokers	0.15	0.00	46.9	-0.05	0.09	17.2	-0.04	0.09	46.9	0.00	0.85	33.4	-0.04	0.20	14.5
Gezinssituatie															
Gezinsklimaat	-0.10	0.00		0.05	0.13		0.05	0.03		-0.02	0.49		-0.04	0.23	
Aantal broers en/of zussen	-0.02	0.48		0.09	0.00		-0.06	0.01		0.02	0.43		0.00	0.90	
Ouders samenwonend vs niet samenwonend	-0.02	0.33		-0.03	0.30		0.00	0.98		-0.02	0.29		-0.01	0.66	
Inspraak gezin: jongere beslist	0.03	0.15		0.05	0.07		-0.03	0.11		0.05	0.02		0.04	0.19	
Inspraak gezin: samen beslissen	-0.02	0.35		0.11	0.00		-0.01	0.81		0.07	0.00		0.00	0.89	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	-0.08	0.00		0.05	0.06		0.04	0.07		0.05	0.05		-0.01	0.85	

Zakgeld per week	0.16	0.00		-0.01	0.70		-0.01	0.82		-0.02	0.52		0.04	0.25	
Bij- of vakantiejob vs geen job	0.11	0.00		-0.07	0.02		-0.05	0.03		0.02	0.41		-0.01	0.84	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.03	0.18	51.3	0.09	0.00	21.0	-0.03	0.15	47.8	0.03	0.26	34.6	-0.05	0.15	14.6
Vrijetijdsruimte															
VT: vrienden en commercieel aanbod				0.13	0.00		0.14	0.00		0.10	0.00		-0.08	0.03	
VT: gezins en familiaal milieu	0.09	0.00					0.25	0.00		-0.04	0.12		0.03	0.34	
VT: sport, spel en techniek	0.15	0.00		0.39	0.00					0.16	0.00		0.19	0.00	
VT: cultuur en creatievelingen	0.08	0.00		-0.05	0.12		0.11	0.00					-0.12	0.00	18.4
Aantal uur tv kijken per dag	-0.05	0.03	54.3	0.03	0.34	31.2	0.10	0.00	57.5	-0.09	0.00	37.2			
Culturele ruimte															
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.15	0.00		0.13	0.00		-0.03	0.16		0.11	0.00		-0.04	0.29	
Smaakvoorkeur: amusement	0.07	0.01		0.05	0.10		0.05	0.06		-0.14	0.00		0.14	0.00	
Smaakvoorkeur: harde muziek	0.02	0.35		-0.06	0.06		0.09	0.00		0.13	0.00		0.05	0.14	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.10	0.00		-0.01	0.84		-0.01	0.81		-0.15	0.00		-0.04	0.24	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	-0.04	0.09	57.0	0.06	0.06	33.1	-0.04	0.11	58.3	0.15	0.00	45.1	-0.07	0.05	20.0
Jeugdwerk - niet jeugdwerk															
Lid jeugdwerk	0.02	0.33		0.00	0.97		0.06	0.01		0.17	0.00		-0.01	0.70	
Lid buiten jeugdwerk	-0.01	0.79	38.6	0.03	0.35	14.3	0.19	0.00	46.7	0.13	0.00	26.9	-0.02	0.47	13.9

Het oorspronkelijk vastgestelde verband tussen de levensbeschouwelijke zelfomschrijving en het gezins- en familiaal gerichte vrijetijdspatroon in de zin dat jongeren die zich in hun vrije tijd vooral thuis bezighouden, zichzelf vaker als kerngelovigen omschrijven kan verklaard worden door de nationaliteit van de ouders. Hieruit kunnen we afleiden dat voornamelijk jongeren die zichzelf als moslim omschrijven een gezinsgericht vrijetijdspatroon kennen.

Terwijl het persoonlijk welbevinden groter is en het rookgedrag frequenter bij jongeren die in hun vrije tijd vaak met vrienden omgaan, vinden we een omgekeerd verband bij jongeren die hun vrije tijd vaak thuis doorbrengen. Niet-rokers hebben een meer cultureel-correcte smaakvoorkeur wat tot uiting komt in een meer thuisgebaseerd vrijetijdspatroon.

Vaak wordt gewezen op het negatieve verband tussen het televisiekijken en de gezondheid van jongeren (McCreary en Sadava, 1999; Tucker, 1986; Tucker, 1987; Van den Bulck, 2000). Onze data wijzen echter uit dat, na controle voor de achtergrondvariabelen, zowel het persoonlijk welbevinden, het rookgedrag als de BMI-index geen samenhang vertoont met de hoeveelheid televisiekijken. Bivariaat is er wel een verband tussen de body mass index van de jongeren en het aantal uren dat men TV kijkt, maar deze associatie is te wijten aan het frequenter TV kijken van BSO-jongeren die een hogere BMI hebben. Het aantal jongeren dat overgewicht heeft of zwaarlijvig is, is dubbel zo groot bij de BSO (8%) dan bij de ASO jongeren (4%). Niet zozeer het televisiekijken op zich maakt dik, wel de ongezonde levensgewoonten zoals tot uiting komt in de vrijetijdspatronen (minder sport, meer commerciële activiteiten) van jongeren uit het BSO zijn verantwoordelijk voor de hogere BMI.

TABEL 174: AANTAL UREN TELEVISIEKIJKEN NAAR BMI

Onderwijsvorm	BMI	N	Aantal uur tv kijken per dag
BSO/DBSO/Modulair	Te licht	99	3u 20min
	Gezond	301	3u 07min
	Te zwaar	36	3u 23min
	Totaal	436	3u 11min
TSO	Te licht	115	2u 31min
	Gezond	320	2u 28min
	Te zwaar	34	2u 59min
	Totaal	469	2u 31min
ASO/KSO	Te licht	257	2u 10min
	Gezond	494	2u 01min
	Te zwaar	28	2u 32min
	Totaal	779	2u 05min
Total	Te licht	471	2u 30min
	Gezond	1114	2u 26min
	Te zwaar	98	3u 00min
	Totaal	1683	2u 29min

Jongeren die het gezinsklimaat positief percipiëren hebben een minder commerciële vrijetijdsbesteding en houden zich vaker bezig met sport, spel en technische hobby's alsook hebben deze jongeren een meer thuis- en gezinsgebaseerd vrijetijdspatroon. De cultureel-correcte smaakvoorkeur van jongeren die een positief gezinsklimaat ervaren is verantwoordelijk voor de vrijetijdsbesteding gericht op het gezin en de familie. Hoe meer broers en/of zussen de respondent heeft, hoe sterker men zijn vrije tijd richt op het gezinsmilieu en hoe minder men bezig is met sport, spel en technische zaken. Terwijl jongeren die zelf vaak alleen beslissingen nemen een meer commerciële en culturele vrijetijdsbesteding kennen, maken jongeren waar er weinig inspraak is in het gezin minder gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod. De voorkeur voor dansmuziek en een afkeur van de culturele correcte media- en muziekgenres worden door jongeren die veel inspraak in het gezin hebben vertaalt in een commerciële vrijetijdsbesteding. Jongeren die weinig inspraak hebben, houden zich in hun vrije tijd vaker bezig met thuis- en gezinsgebaseerde activiteiten en met sport, spel en technische hobby's, twee vrijetijdspatronen die positief met elkaar samenhangen. De autonomie die jongeren verwerven door hun zakgeld en de bij- of vakantiejobs die ze doen, werkt een commerciële vrijetijdsbesteding in de hand en remt een gezinsgerichte en sportieve vrijetijdsbesteding af. Tenslotte merken we op dat jongeren uit migrantengezinnen een sterker thuis- en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding hebben dan andere jongeren.

Hoewel de deelname aan het verenigingsleven niet beïnvloed wordt door het aantal uren dat men voor de televisie doorbrengt (zie vorige deel), zijn er duidelijke verbanden tussen het televisiekijkgedrag en de vrijetijdspatronen. Jongeren die zich vaak met sport, spel en technische zaken bezig houden, brengen meer uren voor de televisie door. Het aantal uren dat men televisie kijkt neemt daarentegen af naarmate men meer met cultuur en creatieve hobby's bezig is.

Jongeren beperken zich uiteraard niet tot activiteiten van één vrijetijdspatroon. Er is een duidelijke positieve samenhang tussen het commerciële vrijetijdspatroon waar de omgang met vrienden centraal staat, het gezins- en familiaalgerichte en het sportieve vrijetijdspatroon. De culturele en creatieve jongeren vullen hun vrije tijd ook regelmatig met sport, spel en technische hobby's maar zijn niet gericht op het gezins- en familiale milieu. Het positieve verband in het eindmodel tussen het culturele vrijetijdspatroon en het vrijetijdspatroon waar de omgang met vrienden en de commerciële activiteiten belangrijk zijn, ontstaat door rekening te houden met de smaakvoorkeur van de jongeren en dan voornamelijk de cultureel-correcte smaakvoorkeur en de voorkeur voor dansmuziek. Enkel jongeren die een commerciële vrijetijdsbesteding combineren met een cultureel-

correcte smaakvoorkeur en/of een afkeer van dansmuziek, zullen in hun vrije tijd ook vaker met cultuur en creatieve zaken bezig zijn.

Hiermee zijn we aanbeland aan het verband tussen de vrijetijdsbesteding en de smaakvoorkeur van jongeren. Terwijl jongeren die hun vrije tijd vaak thuis en met het gezin of familie doorbrengen een voorkeur hebben voor de cultureel-correcte dimensie, opteren de sportieve jongeren die van spel en technische hobby's houden voor de hardere muziekgenres. De smaakvoorkeur van jongeren die in hun vrije tijd met cultuur en creatieve zaken bezig zijn verschilt enorm van deze van jongeren die met commerciële zaken bezig zijn. Het eerste type jongeren heeft een cultureel-correcte smaakvoorkeur en houdt van harde- en rootsmuziek. De amusementsdimensie en de dansmuziek kunnen deze jongeren niet bekoren. Het zijn net deze twee genres die geprefereerd worden door jongeren die houden van commerciële activiteiten. Ze wijzen daarentegen de cultureel-correcte media- en muziekvoorkeur af. Tenslotte wijzen we er nog op dat er een positieve samenhang is tussen de amusementsdimensie met een voorkeur voor de commerciële televisie-, radio en tijdschriften en het aantal uren dat men televisie kijkt.

Conclusie positionering in de vrijetijdsruimte

De analyses maken duidelijk dat de posities die jongeren innemen in de vrijetijdsruimte niet het resultaat zijn van individuele en unieke keuzes van jongeren. Verklaarde varianties tussen 20 en 57% wijzen niet direct op veel individuele keuze, maar op een doorslaggevende rol van collectieve processen en identiteiten.

De these dat de verschillen in positionering in de vrijetijdsruimte tussen jongeren het gevolg zijn van materiële deprivatie en de beleving van deze achterstelling kan slechts gedeeltelijk worden bevestigd. Jongeren uit verschillende sociale klassen, vullen hun vrije tijd op een ander manier in. Jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben, brengen hun vrije tijd vaker door met sport, spel en technische hobby's alsook met culturele en creatieve zaken. Televisie kijken en activiteiten gericht op het thuismilieu komen minder vaak voor bij jongeren uit de hogere sociale klassen. Deprivatietheorieën veronderstellen dat achterstelling zich enkel vertaalt in verschillende posities in de vrijetijdsruimte als jongeren zich bewust zijn van hun deprivatie. Deze bewustwording komt tot uiting in een gevoel van onbehagen, wat de verschillen zou verklaren. Hoewel jongeren die zich goed in hun vel voelen vaker gebruik maken van het commerciële aanbod en minder vaak hun vrije tijd doorbrengen in het thuismilieu verklaart dit niet de verschillen tussen de sociale klassen. Het is daarentegen de lagere sociaal-economische status van migrantengezinnen die het thuis- en gezinsgericht vrijetijdspatroon van jongeren met een lagere sociale

achtergrond verklaart. De deprivatietheorie kan dus slechts gedeeltelijk bevestigd worden.

Verschillen in de vrijetijdsbesteding van jongeren zouden ook kunnen worden verklaard door het wegvallen van traditionele betekeniskaders. De levensbeschouwing en het bevelshuishouden als indicatoren van detraditionalisering blijken een belangrijke invloed te hebben op de vrijetijdsagenda's van jongeren. De vrije tijd van kerngelovigen speelt zich vaker af op het gezins- en thuismilieu dan deze van de levensbeschouwelijke twijfelaars, de onverschilligen en de niet-gelovigen. De levensbeschouwelijk onverschilligen alsook de vrijzinnigen hebben een meer commerciële invulling van hun vrije tijd dan de kerngelovigen. Bovendien kijken de vrijzinnigen vaker televisie dan de kerngelovigen. De thuis- en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding van jongeren uit migrantengezinnen verklaart de sterkere gezinsgerichtheid van de kerngelovigen (waaronder ook moslims). De autonomie die jongeren ervaren door de inspraak in het gezin, het zakgeld dat ze krijgen en geld dat ze verwerven door het uitoefenen van een job en de negatieve perceptie van het gezinsklimaat verklaren de levensbeschouwelijke verschillen in de commerciële vrijetijdsbesteding.

De inspraakmogelijkheden in het gezin (en dus het wegvallen van de gezinsautoriteit) beïnvloeden de vrijetijdsbesteding van jongeren. Jongeren die veel inspraak hebben in het gezin en zelf de uiteindelijke beslissingen nemen doen vaker aan cultuur en kennen een meer commerciële invulling van de vrije tijd dan jongeren die over minder zaken zelf beslissingen nemen. De cultureel correcte smaakvoorkeur en de voorkeur voor dansmuziek bij jongeren die zelf veel beslissingen nemen vertaalt zich in een commerciële vrijetijdsbesteding. Jongeren die een onderhandelingssituatie kennen en de beslissingen samen met hun ouders nemen hebben een meer cultureel en thuis- en gezinsgericht vrijetijdspatroon. Jongeren die geen inspraak hebben of waar de ouders de beslissingen nemen gaan in hun vrije tijd minder om met vrienden en maken minder gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod. Ze vullen hun vrije tijd daarentegen vaker thuis met het gezin en met sport, spel en technische hobby's. Detraditionalisering in de zin van de overgang van een bevels- naar een onderhandelingshuishouding kan dus worden bevestigd.

De veronderstellingen die het meest ondersteuning krijgen, zijn de hypothesen omtrent sociale integratie en socialisatie. Uit de analyses blijkt het verband tussen de positie in de sociale ruimte en deze in de vrijetijdsruimte. De positie die jongeren innemen in de vrijetijdsruimte hangt samen met het lidmaatschap van verenigingen, hun deelname aan extracurriculaire activiteiten en de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk. Een sportieve en culturele vrijetijdsbesteding komt vaker voor bij zowel leden van het jeugdwerk als van verenigingen buiten het jeugdwerk. Dit is voornamelijk het geval voor de leden van *peer-centred* organisaties en van jeugdwerk- en culturele verenigingen. Een vrijetijdsbesteding gevuld met culturele en creatieve activiteiten vinden we ook vaker terug bij leden van

sociale bewegingen, terwijl sport, spel en technische hobby's vaker gedaan worden door leden van ontspanningsverenigingen. De sportieve invulling van de vrije tijd van leden van ontspanningsverenigingen en de positieve samenhang tussen een gezinsgebaseerd en sportief vrijetijdspatroon, maakt dat deze jongeren hun vrije tijd ook vaker thuis en met het gezin doorbrengen. Een commerciële vrijetijdsbesteding vinden we enkel terug bij de leden van jongerengecentreerde organisaties en bij jongeren met een uitgebreid informeel netwerk. Jongeren met een uitgebreid vriendennetwerk doen ook vaker aan sport, doen vaker spelletjes en technische hobby's dan jongeren met een beperkt sociaal netwerk.

Ook de participatie op school hangt samen met de positie in de vrijetijdsruimte. Dit verband wordt echter mede bepaald door de specifieke culturele oriëntatie van participerende jongeren op school. De informele participatie in de klas of de democratische wijze waarop men jongeren behandelt in de klas vertoont een negatieve samenhang met de commerciële vrijetijdsbesteding en bevordert een culturele en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding. De cultureel correcte smaakvoorkeur van jongeren die de participatie in de klas als democratisch percipiëren blijkt verantwoordelijk te zijn voor het minder omgaan met vrienden in de vrije tijd en het minder gebruiken van het commerciële aanbod en het vaker gebruiken van het culturele aanbod. Jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten brengen hun vrije tijd vaker door met het gezin en de familie en doen vaker culturele en creatieve activiteiten.

Het streven naar consistentie binnen de eigen cultuur, leidt ertoe dat bepaalde vrijetijdspatronen vaker in combinatie met elkaar voorkomen dan andere. Zo zullen we niet vaak jongere tegenkomen die hun vrije tijd doorbrengen met zowel cultuur en creatieve hobby's als met gezins- en familiaal gerichte activiteiten. Een culturele invulling van de vrije tijd blijkt bovendien niet samen te gaan met veel televisie kijken. Een gezinsgericht vrijetijdspatroon daarentegen wordt vaak gecombineerd met sport, spel en technische hobby's en in mindere mate met een commerciële vrijetijdsbesteding. Jongeren kiezen dus voor cultuuruitingen die bij elkaar passen. Dit wordt nogmaals bevestigd doordat jongeren die in hun vrije tijd vaak naar culturele activiteiten gaan en een cultureel-correcte smaakvoorkeur hebben en dansmuziek afkeuren ook vaker gebruik maken van het commerciële vrijetijdsaanbod dan jongeren met eenzelfde vrijetijdsbesteding maar met een andere culturele oriëntatie.

Er zijn eveneens grote verschillen tussen de smaakvoorkeuren al naargelang de vrijetijdsbesteding van jongeren. Jongeren die een commerciële vrijetijdsbesteding kennen, houden van amusement en dansmuziek, maar niet van cultureel correcte genres. De cultureel correcte genres worden wel geapprecieerd door jongeren die een thuisgebaseerd en cultureel vrijetijdspatroon hebben. De culturele jongeren houden eveneens van harde muziek, net als de sportieve jongeren, en van rootsmuziek. Amusement en dansmuziek kan deze jongeren niet bekoren. Jongeren die veel televisie

kijken houden eerder van amusement, waaronder ook de commerciële televisiezenders gerekend worden.

De socialisatiethese toont dat invulling van de vrije tijd bij jongeren gebeurd via formele en informele participatie, via cumulatie van vrijetijdspatronen en op basis van hun smaakvoorkeuren. Sociale integratie en socialisatie helpt eveneens andere culturele verschillen verklaren. Zo zijn bepaalde verschillen in de vrijetijdsbesteding van jongeren tussen jongens en meisjes, tussen jongere en oudere adolescenten en tussen de verschillende onderwijsvormen (gedeeltelijk) het gevolg van verschillen in sociale integratie en socialisatie.

Uit de modellen blijkt dat zowel de genderverschillen als de leeftijdsverschillen slechts voor een klein deel te verklaren zijn door differentiële sociale integratie tussen jongens en meisjes en tussen jongere en oudere adolescenten. Enkel het gender- en het leeftijdsverschil in het aantal uren dat men televisie kijkt kan worden verklaard door de invulling van de vrije tijd van jongens en jongere adolescenten met sport, spel en technische hobby's en een voorkeur voor amusement, wat het aantal uren televisie kijken bevordert.

De verschillen tussen de onderwijsvormen worden veel beter verklaard. Vooral de verschillen in de culturele vrijetijdsbesteding tussen ASO-jongeren en BSO/TSO jongeren. Een voorkeur voor amusement en dansmuziek maakt dat BSO- en TSO-jongeren zich in hun vrije tijd minder vaak met cultuur en creatieve zaken bezighouden. Het afwijzen van de cultureel-correcte smaakdimensie door BSO-jongeren evenals de lagere sociale herkomst komt tot uiting in een eerder thuis- en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding. Het hoger aantal uren dat TSO-jongeren voor de buis doorbrengen kunnen we verklaren doordat ze hun vrije tijd minder met culturele activiteiten vullen en minder van de cultureel-correcte smaakdimensie houden.

TABEL 175: OVERZICHT POSITIONERING IN DE VRIJETIJDSRUIMTE

	Commerciële vrijetijdsbesteding	Thuis- en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding	Sport, spel en technische hobby's	Culturele en creatieve vrijetijdsbesteding	Aantal uren TV kijken
Achtergrondvariabelen					
Geslacht (meisje vs jongen)	+	+	-	+	0
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	+	-	-	0	0
TSO vs ASO	+	0	0	0	0
BSO vs ASO	+	0	0	0	+
SES ouders	0	0	+	+	-
Sociale ruimte					
Deelname extracurriculaire activiteiten	0	+	0	0	0
Participatief klasklimaat	0	+	0	+	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	+	0	+	0	(-)
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	0	0	+	+	0
Lid van jeugdwerk	0	0	+	+	0
Lid jongerengecentreerde vereniging	+	(+)	+	+	0

Lid sociale beweging	0	(+)	0	+	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0	0	+	+	0
Lid van sport- of hobbyvereniging	0	+	+	0	0
Persoonsgebonden kenmerken					
Randgelovig vs kerngelovig	0	-	0	0	0
Twijfel vs kerngelovig	0	0	0	0	0
Vrijzinnig vs kerngelovig	0	0	0	0	0
Onverschillig vs kerngelovig	0	0	0	0	0
Niet gelovig vs kerngelovig	0	0	0	0	0
Persoonlijk welbevinden	+	-	0	0	0
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	+	0	0	0	0
Rokers vs niet-rokers	+	0	0	0	0
Gezinssituatie					
Gezinsklimaat	-	0	+	0	0
aantal broers en/of zussen	0	+	-	0	0
Ouders samenwonend vs niet samenw.	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: jongere beslist	0	0	0	+	0
Inspraak gezin: samen beslissen	0	+	0	+	0
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	-	0	0	(+)	0
zakgeld per week	+	0	0	0	0
Bij- of vakantiejob vs geen job	+	-	-	0	0
Beide ouders Turks of Marokkaans	0	+	0	0	0
Vrijetijdsruimte					
VT: vrienden en commercieel aanbod	/	+	+	+	(-)
VT: gezins en familiaal milieu	+	/	+	0	0
VT: sport, spel en techniek	+	+	/	+	+
VT: cultuur en creatievelingen	+	0	+	/	-
aantal uur tv kijken per dag	(-)	0	+	-	/
Culturele ruimte					
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-	+	0	+	0
Smaakvoorkeur: amusement	+	0	0	-	+
Smaakvoorkeur: harde muziek	0	0	+	+	0
Smaakvoorkeur: dansmuziek	+	0	0	-	0
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0	0	0	+	(-)
	57.0	33.1	58.3	45.1	20.0

18 Positionering in de culturele ruimte

In de culturele ruimte onderscheiden we enerzijds de smaakvoorkeuren, anderzijds de maatschappij- en persoonsgebonden houdingen, gedragingen en emoties.

18.1 Smaakvoorkeuren

Met deze analyses willen we enerzijds aan de weet komen of leden van verenigingen, deelnemers van extracurriculaire activiteiten en jongeren met een uitgebreid informeel netwerk andere smaakpatronen hebben dan jongeren die minder geïntegreerd zijn in de sociale ruimte. Anderzijds willen we nagaan of het verband tussen de positie in de sociale ruimte en de culturele ruimte eventueel toegeschreven kan worden aan de vrijetijdsactiviteiten van jongeren. Bovendien onderzoeken we welke

persoons- en gezinsfactoren maken dat jongeren 'kiezen' voor een bepaalde culturele oriëntatie.

FIGUUR 6: POSITIONERING IN DE CULTUREL RUIMTE

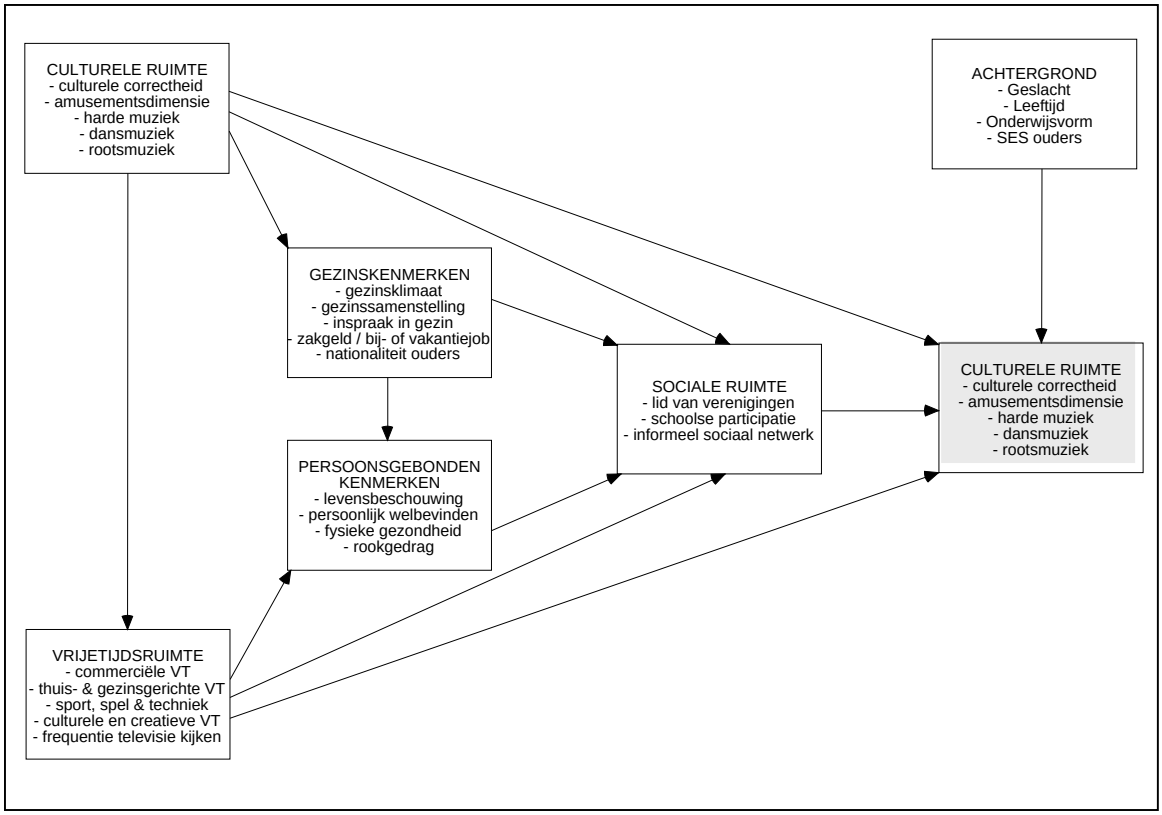

In de smaakvoorkeuren van jongeren onderkenden we vijf onderliggende dimensies of patronen: de cultureel-correcte dimensie, de amusementsdimensie, de dansmuziek, de harde muziek en de rootsdimensie. Voor elk van deze dimensies onderzoeken we welke factoren een rol spelen voor de positionering van de jongeren.

Wanneer we het profiel van de jongeren bekijken wat hun smaakvoorkeur betreft, zien we dat er tussen jongens en meisjes significante verschillen bestaan. Alleen ten opzichte van de cultureel correcte dimensie verschillen jongens en meisjes niet van elkaar. Het eindmodel geeft echter een sigificant verband weer waarbij meisjes deze smaakvoorkeur minder appreciëren dan jongens. Dit kunnen we gedeeltelijk verklaren door het genderverschil dat zich manifesteert onder jongeren die de rootsmuziek eerder af- dan goedkeuren. Dus meisjes die minder van rootsmuziek houden, appreciëren ook de cultureel-correcte media- en muziekgenres niet. De genderverschillen zijn het meest uitgesproken voor de amusements- en rootsdimensie waar

meisjes opmerkelijk meer worden door aangesproken dan jongens. Jongens houden dan weer meer van de harde muziekgenres.

Er zijn ook grote verschillen in smaakvoorkeur tussen 14- en 15-jarigen enerzijds en de 16- tot 18-jarigen anderzijds. De oudere adolescenten houden minder van de amusementsgenres en de harde muziekgenres dan de jongere leeftijdsgroep. Ook de cultureel-correcte dimensie spreekt hen minder aan wat kan worden verklaard door het uitgebreider informeel sociaal netwerk van de 16-plussers.

Jongeren uit de diverse onderwijsvormen verschillen significant van elkaar ten opzichte van de vijf culturele oriëntaties. Tussen jongeren uit het ASO enerzijds en uit het BSO en TSO anderzijds bestaan er opmerkelijke smaakverschillen. Jongeren uit het BSO en in iets mindere mate jongeren uit het TSO hebben een grotere appreciatie voor de amusementsdimensie en de dansmuziekgenres. De voorkeur van jongeren uit het ASO gaat op haar beurt eerder uit naar de harde muziekgenres en de rootsmuziek alsook naar de cultureel correcte smaakdimensie. De verschillen in cultureel correcte smaak tussen ASO en BSO/TSO jongeren kunnen worden verklaard door hun verschillende positie op de vrijetijdsdimensie gekenmerkt door commerciële activiteiten en frequente omgang met vrienden.

De sociaal-economische status van de ouders maakt een verschil uit op drie van de vijf dimensies. De amusementsdimensie wordt hoger ingeschat door jongeren waarvan de ouders een lagere sociaal-economische status hebben. De rootsmuziek, de harde muziekgenres en de cultureel correcte dimensie[116] worden minder geapprecieerd door deze groep jongeren.

De positie die jongeren innemen in de sociale ruimte speelt een rol voor de smaakvoorkeuren die jongeren uitdrukken. Zo is de appreciatie voor de cultureel-correcte dimensie groter bij jongeren die een sterk participatief klasklimaat ervaren en lid zijn van jeugdwerk- en culturele verenigingen. Een voorkeur voor harde muziekgenres vinden we dan weer vaker terug bij jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten. De uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk van jongeren maakt een verschil uit op de vijf smaakdimensies. De resultaten zijn zoals men zou kunnen verwachten: de eerder 'elitaire' oriëntaties zoals de cultureel correcte dimensie en de rootsfactor worden lager ingeschat door jongeren die uitgebreide vriendschapsrelaties hebben. De amusementsdimensie, de harde en dansmuziekgenres worden door deze jongeren meer geapprecieerd.
Naast de informele sociale netwerken, spelen ook de formele netwerken een rol in de vorming van smaakvoorkeuren. Jongeren die lid zijn van jeugdwerk- en culturele verenigingen of van een vereniging die tot het jeugdwerk behoort, hebben een voorkeur voor de cultureel correcte media en muziekgenres, harde muziekgenres en de rootsmuziekdimensie. De leden van de jeugdwerk- en culturele verenigingen houden daarentegen minder

[116] Dit verband verdwijnt echter na controle voor de andere factoren in het model

van de amusementsdimensie en dansmuziek. De amusementsdimensie wordt eveneens gesmaakt door de leden van ontspanningsverenigingen.

TABEL 176: MUZIEK EN MEDIAVOORKEUR

	Cultureel-correcte smaakvoorkeur			Amusements-dimensie			Harde muziek			Dansmuziek			Rootsmuziek		
	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2	β	p	R^2
(Constante)		0.62			0.10			0.99			0.09			0.55	
Achtergrondvariabelen															
Geslacht (meisje vs jongen)	-0.17	0.00		0.27	0.00		-0.12	0.00		-0.09	0.04		0.20	0.00	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0.03	0.42	0.8	-0.14	0.00	6.5	-0.11	0.00	2.8	0.00	0.92	0.8	0.05	0.15	9.2
TSO vs ASO	-0.03	0.25		0.07	0.02		-0.06	0.04		0.08	0.01		-0.08	0.01	
BSO vs ASO	0.02	0.54	2.2	0.12	0.00	12.0	-0.18	0.00	11.5	0.11	0.00	3.5	-0.11	0.00	16.0
SES ouders	0.02	0.61	2.2	-0.11	0.00	13.4	0.05	0.14	13.8	0.02	0.58	3.5	0.10	0.00	18.1
Sociale ruimte															
Deelname extracurriculaire activiteiten	-0.04	0.13		0.02	0.44		0.07	0.01		0.02	0.58		0.01	0.77	
Participatief klasklimaat	0.08	0.00		0.06	0.06		-0.06	0.04		0.02	0.57		0.01	0.64	
Uitgebreidheid informeel netwerk	-0.08	0.01		0.17	0.00		0.09	0.00		0.12	0.00		-0.08	0.00	
Lid jongerengecentreerde vereniging	-0.07	0.01		-0.02	0.59		-0.05	0.09		0.10	0.00		0.00	0.99	
Lid sociale beweging	0.01	0.67		0.01	0.82		-0.01	0.82		-0.05	0.10		0.01	0.81	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0.06	0.05		-0.12	0.00		0.12	0.00		-0.11	0.00		0.09	0.00	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.01	0.80	8.2	0.06	0.05	17.2	-0.03	0.36	17.1	-0.01	0.74	5.0	0.03	0.30	19.8
Persoonsgebonden kenmerken															
Randgelovig vs kerngelovig	-0.05	0.44		-0.04	0.45		0.11	0.06		-0.07	0.27		0.02	0.73	
Twijfel vs kerngelovig	-0.07	0.21		-0.09	0.09		0.12	0.03		-0.07	0.22		0.05	0.38	
Vrijzinnig vs kerngelovig	-0.08	0.07		-0.12	0.01		0.14	0.00		-0.05	0.33		0.00	0.97	
Onverschillig vs kerngelovig	-0.11	0.02		-0.06	0.17		0.10	0.04		-0.06	0.25		0.01	0.85	
Niet gelovig vs kerngelovig	-0.07	0.16		-0.13	0.02		0.09	0.08		-0.10	0.09		0.02	0.71	
Persoonlijk welbevinden	-0.05	0.13		0.01	0.75		0.00	0.91		-0.06	0.06		-0.04	0.19	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0.04	0.10		0.01	0.67		0.01	0.69		-0.05	0.10		0.01	0.77	
Rokers vs niet-rokers	-0.10	0.00	13.6	-0.09	0.00	19.0	0.09	0.00	17.7	0.07	0.04	5.4	0.00	0.94	19.8
Gezinssituatie															
Gezinsklimaat	0.10	0.00		0.01	0.66		0.00	0.96		0.02	0.59		-0.01	0.86	
Aantal broers en/of zussen	0.03	0.22		-0.02	0.45		-0.03	0.35		-0.04	0.18		0.05	0.07	
Ouders samenwonend vs niet samenwonend	-0.01	0.59		0.03	0.24		0.08	0.00		-0.01	0.62		0.01	0.76	
Inspraak gezin: jongere beslist	-0.10	0.00		0.05	0.05		-0.01	0.76		0.06	0.04		0.02	0.36	
Inspraak gezin: samen beslissen	-0.03	0.28		-0.05	0.07		0.01	0.73		0.03	0.31		0.03	0.25	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	-0.01	0.83		0.11	0.00		0.05	0.09		0.02	0.46		-0.08	0.00	

Zakgeld per week	0.03	0.33		-0.02	0.44		-0.07	0.04		0.01	0.76		0.09	0.00	
Bij- of vakantiejob vs geen job	0.04	0.17		-0.01	0.76		-0.02	0.60		-0.09	0.00		0.09	0.00	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.04	0.18	16.1	-0.02	0.52	20.6	0.01	0.82	18.4	-0.08	0.02	6.5	0.02	0.47	21.6
Vrijetijdsruimte															
VT: vrienden en commercieel aanbod	-0.22	0.00		0.10	0.01		0.03	0.35		0.18	0.00		-0.06	0.09	
VT: gezins en familiaal milieu	0.14	0.00		0.05	0.10		-0.06	0.06		-0.01	0.84		0.06	0.06	
VT: sport, spel en techniek	-0.05	0.16		0.07	0.06		0.16	0.00		-0.01	0.81		-0.06	0.11	
VT: cultuur en creatievelingen	0.12	0.00		-0.16	0.00		0.15	0.00		-0.20	0.00		0.16	0.00	
Aantal uur tv kijken per dag	-0.03	0.29	21.3	0.12	0.00	25.6	0.04	0.14	22.9	-0.04	0.24	9.4	-0.05	0.05	25.5
Culturele ruimte															
Smaakvoorkeur: culturele correctheid				0.01	0.83		-0.01	0.78		0.22	0.00		0.20	0.00	
Smaakvoorkeur: amusement	0.01	0.83					0.04	0.23		0.14	0.00		0.10	0.00	
Smaakvoorkeur: harde muziek	-0.01	0.78		0.04	0.23					0.04	0.23		0.21	0.00	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.19	0.00		0.12	0.00		0.03	0.23					0.09	0.00	35.7
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0.22	0.00	29.3	0.12	0.00	28.6	0.24	0.00	27.5	0.12	0.00	17.9			
Jeugdwerk - niet jeugdwerk															
Lid jeugdwerk	-0.01	0.70		-0.05	0.12		0.13	0.00		-0.05	0.11		0.08	0.01	
Lid buiten jeugdwerk	0.06	0.06	7.6	-0.04	0.25	16.6	-0.06	0.06	18.0	-0.02	0.55	4.5	0.02	0.57	19.2

Ook de levensbeschouwelijke zelfomschrijving van jongeren resulteert in smaakverschillen, en dit bij de cultureel correcte dimensie, de amusementsdimensie en de harde muziekvoorkeur. De randgelovigen, de onverschilligen, de ongelovigen en de vrijzinnigen houden minder van de cultureel correcte smaakvoorkeur dan de kerngelovigen. De niet-gelovige jongeren worden ook minder aangesproken door de amusementsdimensie dan de kerngelovigen, net als de vrijzinnige jongeren. De voorkeur van de vrijzinnige jongeren gaat sterker uit naar de harde muziekgenres dan het geval is bij de kerngelovigen.
Opvallend is dat het rookgedrag van jongeren een samenhang vertoont met hun smaakvoorkeur. Dit kan een aanwijzing zijn dat jongeren roken beschouwen als een onderdeel van hun identiteit. Rokers houden minder van de cultureel correcte en amusementsdimensie en hebben een sterkere voorkeur voor de harde muziekgenres.

Naast deze persoonsgebonden kenmerken, leveren ook enkele gezinskenmerken significante smaakverschillen op. Jongeren die het gezinsklimaat positief ervaren, hebben een grotere voorkeur voor de cultureel correcte dimensie. Jongeren uit gezinnen waar de jongere zelf veel beslissingen neemt houden minder van de cultureel correcte oriëntaties en kenmerken zich door hun voorkeur voor de amusementsdimensie. De amusementsgenres worden ook vooral gesmaakt door jongeren die ontevreden zijn over de inspraak in het gezin (geen inspraak of ouders nemen de beslissingen). Jongeren waarvan de ouders niet meer samenwonen appreciëren de harde muziekgenres minder dan jongeren waarvan de ouders wel nog samenwonen. Verder zien we dat jongeren die in de weekends of vakanties een bij- of vakantiejob hebben, een grotere voorkeur hebben voor dans- en rootsmuziek. De voorkeur voor rootsmuziek neemt bovendien toe naarmate jongeren meer zakgeld krijgen. Tenslotte vermelden we dat jongeren waarvan beide ouders de Turkse of Marokkaanse nationaliteit hebben de dansmuziek minder appreciëren dan de andere jongeren.

Bij de bespreking van de vrijetijdspatronen, wezen we reeds op de sterke samenhang met de positie die jongeren innemen in de culturele ruimte. Jongeren die hun vrije tijd vaak op een informele en commerciële manier invullen, hebben een voorkeur voor de amusementsgenres en de dansmuziek. De cultureel correcte dimensie wordt door deze jongeren niet gesmaakt. Jongeren die daarentegen hun vrije tijd thuis of met het gezin doorbrengen alsook jongeren die vaak met cultuur en creatieve hobby's bezig zijn houden wel van deze media- en muziekgenres. De culturele en creatieve jongeren houden bovendien ook van de harde en rootsmuziekgenres. De dansmuziek draagt hun voorkeur niet weg. De harde muziekgenres kunnen eveneens rekenen op de smaak van jongeren die in hun vrije tijd vaak met sport, spel en technische zaken bezig zijn. Tenslotte vermelden we dat de

voorkeur voor de amusementsdimensie toeneemt naarmate jongeren meer televisie kijken.
Bij de constructie van de smaakdimensie maakten we gebruik van een principale hoofdcomponentenanalyse met oblieke rotatie. We lieten dus bewust verbanden toe tussen de verschillende componenten. Uit tabel 176 wordt duidelijk dat vier van de vijf smaakvoorkeuren vrij sterk samenhangen. De cultureel correcte dimensie, de amusementsdimensie, de voorkeur voor dans- en rootsmuziek hangen onderling positief samen. De smaakvoorkeur van jongeren die van harde muziek houden is beperkter. Zij appreciëren enkel nog de rootsmuziek.

Conclusie positionering in de culturele ruimte: smaakvoorkeuren

Uit de modellen kunnen we opmaken dat smaak vrij sterk gestructureerd is. Heel wat auteurs beweren dat er niet langer een verband bestaat tussen collectieve identiteiten en het cultureel veld. Dit zou een verouderde visie op cultuur zijn, die niet langer relevant is voor de huidige maatschappij. De klemtoon wordt gelegd op de autonomie van jongeren en hun vrijheid in de culturele keuzes die ze kunnen maken. Het idee dat smaak een hoogsteigen keuze is, waar sociale beperkingen niet langer een rol spelen, wordt niet ondersteund door de gegevens.

In het verleden heeft vooral de structuratie van smaak naargelang sociale klasse en materiële deprivatie de nodige aandacht gekregen. Jongeren uit diverse sociale klassen verschillen volgens deze visie sterk van smaak. We stellen inderdaad voor bepaalde smaakvoorkeuren verschillen vast al naargelang de sociaal-economische status van de ouders. Deprivatietheorieën veronderstellen bovendien dat achterstelling op zich niet wordt vertaald in culturele verschillen. Slechts als jongeren zich bewust zijn van hun deprivatie zullen ze deze achterstelling cultureel vertalen. Deze bewustwording kan tot uiting komen in een gevoel van onbehagen. Om de deprivatietheorie te kunnen bevestigen, zou dit onbehagen de verschillen moeten verklaren. Dit is echter niet het geval. Het persoonlijk welbevinden van jongeren heeft geen enkele invloed op de smaakvoorkeuren van jongeren. De waargenomen verschillen tussen de sociale klassen met betrekking tot de amusementsdimensie en de rootsmuziek blijven dan ook bestaan en de sterkere voorkeur voor harde muziek bij jongeren met een hogere sociale afkomst kan verklaard worden doordat deze jongeren hun vrije tijd vaker invullen met cultuur en creatieve hobby's en een sterkere voorkeur hebben voor rootsmuziek, wat positief samenhangt met een voorkeur voor harde muziek.

Een andere veel genoemde verklaring voor culturele verschillen, vindt zijn oorsprong in de maatschappelijke veranderingen gekenmerkt door detraditionalisering. Jongeren die meer onder invloed staan van het wegvallen van traditionele scripts zouden andere smaakvoorkeuren hebben dan jongeren die deze invloed niet ondergaan. We vinden inderdaad

verschillen in smaakvoorkeuren al naargelang de levenschouwelijke zelfplaatsing van de jongeren. De kerngelovigen hebben een eerder cultureel correcte smaakvoorkeur, wat verklaard kan worden door variabelen die een indicatie zijn van het ervaren van meer autonomie. De mate waarin men inspraak heeft in het gezin en zelf beslissingen kan of mag nemen evenals de perceptie van het gezinsklimaat verschilt naargelang de levensbeschouwelijke groep waartoe men zichzelf rekent. Dit verschil in autonomie krijgt een externe vertaling in de mate waarin jongeren het cultureel-correcte vertoog onderschrijven.

De overgang van het bevelshuishouding naar een onderhandelingshuishouding brengt eveneens verschillen in bepaalde esthetische vertogen teweeg evenals de grotere autonomie die jongeren verkrijgen door het zakgeld dat ze krijgen en de bij- of vakantiejobs die jongeren doen. Ook het wegvallen van het traditionele gezin met twee ouders en kinderen en de traditionele gezinswaarden die nog sterker aanwezig zijn in migrantengezinnen leiden tot verschillende smaakvoorkeuren van de jongeren. Hoewel de detraditionaliseringsthese in staat is om een deel van de levensbeschouwelijke verschillen weg te verklaren, moeten we opmerken dat niet alle verschillen wegverklaard kunnen worden.

De hypothesen die echter het meest ondersteund worden, zijn de stellingen omtrent sociale integratie, participatie en socialisatie. Integratie in georganiseerde verbanden en dan meer bepaald in het jeugdwerk, de jeugdwerk- en culturele verenigingen en de schoolse participatie bevordert de eerder elitaire vormen van cultuur. Integratie in jongerengecentreerde organisaties en de uitgebreidheid van informele vriendennetwerken werkt een populaire smaak in de hand.

Ook de integratie via vrijetijdsactiviteiten bepaalt mee welke smaakvoorkeur jongeren er op na houden. Jongeren die in hun vrije tijd veel met vrienden omgaan op een informele manier en gebruik maken van het commerciële aanbod hebben een eerder populaire smaakvoorkeur terwijl de culturele en creatieve jongeren een voorkeur hebben voor de eerder elitaire cultuurvormen.

Volgens de visie dat jongeren die cultuuruitingen kiezen die het best passen bij hun cultureel patroon, zouden bepaald smaakvoorkeuren vaker in combinatie met elkaar voorkomen dan anderen. We kunnen dit bevestgigen daar jongeren die een voorkeur hebben voor harde muziekgeneres zich niet kunnen vinden in de cultureel correcte en amusementsdimensie evenals de dansmuziek. Afgezien van de harde muziek, komen de andere culturele oriëntaties, al dan niet vaak, in combinatie met elkaar voor.

Socialisatie en sociale integratie brengen verschillen in smaakvoorkeuren teweeg, maar kunnen ook andere culturele verschillen verklaren. Zo zijn de leeftijdsverschillen en de verschillen naar onderwijsvorm in de cultureel correcte smaakvoorkeur een gevolg van differentiële socialisatie en integratie. De verschillen tussen ASO- en TSO/BSO-jongeren zijn te wijten aan de

verschillende vrijetijdsbesteding, die vaker met vrienden en commerciële activiteiten gevuld wordt bij TSO- en BSO-jongeren dan bij ASO-jongeren. Het uitgebreider informeel sociaal netwerk van de zestienplussers vertaalt zich daarentegen in een lagere cultureel correcte smaakvoorkeur. Hoewel een aantal verschillen verklaard kunnen worden via socialisatie en integratie, blijven de meeste verbanden bestaan en kunnen de verschillen in culturele praktijken niet verklaard worden.

TABEL 177: OVERZICHT POSITIONERING IN DE CULTURELE RUIMTE - SMAAKVOORKEUREN

	Culturele correchtheid	Amusementsdimensie	Harde muziek	Dansmuziek	Rootsmuziek
Achtergrondvariabelen					
Geslacht (meisje vs jongen)	-	+	-	-	+
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0	-	-	0	0
TSO vs ASO	0	+	-	+	-
BSO vs ASO	0	+	-	+	-
SES ouders	0	-	0	0	+
Sociale ruimte					
Deelname extracurriculaire activiteiten	0	0	+	0	0
Participatief klasklimaat	+	0	-	0	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	-	+	+	+	-
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	0	0	0	0	0
Lid van jeugdwerk	0	0	+	0	+
Lid jongerengecentreerde vereniging	-	0	0	+	0
Lid sociale beweging	0	0	0	0	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	(+)	-	+	-	+
Lid van sport- of hobbyvereniging	0	(+)	0	0	0
Persoonsgebonden kenmerken					
Randgelovig vs kerngelovig	0	0	0	0	0
Twijfel vs kerngelovig	0	0	+	0	0
Vrijzinnig vs kerngelovig	0	-	+	0	0
Onverschillig vs kerngelovig	-	0	+	0	0
Niet gelovig vs kerngelovig	0	-	0	0	0
Persoonlijk welbevinden	0	0	0	0	0
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0	0	0	0	0
Rokers vs niet-rokers	-	-	+	+	0
Gezinssituatie					
Gezinsklimaat	+	0	0	0	0
Aantal broers en/of zussen	0	0	0	0	0
Ouders samenwonend vs niet samenw.	0	0	+	0	0
Inspraak gezin: jongere beslist	-	(+)	0	+	0
Inspraak gezin: samen beslissen	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0	+	0	0	-
Zakgeld per week	0	0	-	0	+
Bij- of vakantiejob vs geen job	0	0	0	+	+
Beide ouders Turks of Marokkaans	0	0	0	-	0
Vrijetijdsruimte					
VT: vrienden en commercieel aanbod	-	+	0	+	0
VT: gezins en familiaal milieu	+	0	0	0	0
VT: sport, spel en techniek	0	0	+	0	0
VT: cultuur en creatievelingen	+	-	+	-	+
Aantal uur tv kijken per dag	0	+	0	0	(-)

Culturele ruimte					
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	/	0	0	+	+
Smaakvoorkeur: amusement	0	/	0	+	+
Smaakvoorkeur: harde muziek	0	0	/	0	+
Smaakvoorkeur: dansmuziek	+	+	0	/	+
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	+	+	+	+	/
	7.6	16.6	18.0	4.5	19.2

18.2 Maatschappij- en persoonsgebonden houdingen en gedragingen

De opvattingen, houdingen en emoties die jongeren hebben, kunnen verschillen naargelang de positie die jongeren innemen in de sociale ruimte. In de volgende analyses zullen we dan ook onderzoeken of het lidmaatschap van verenigingen, het deelnemen aan extracurriculaire activiteiten en de kenmerken van de vriendennetwerken verschillen in houdingen en opvattingen teweegbrengen. We onderzoeken eveneens of de verschillen in houdingen en opvattingen, die de positionering in de sociale ruimte teweegbrengen, toegeschreven kunnen worden aan de vrijetijdsbesteding of de culturele oriëntaties van jongeren. Bovendien bespreken we de persoons- en gezinsgebonden factoren die een invloed kunnen hebben op het denken en voelen van jongeren.

FIGUUR 7: POSITIONERING IN DE CULTURELE RUIMTE – PERSOONS- EN MAATSCHAPPIJGEBONDEN HOUDINGEN

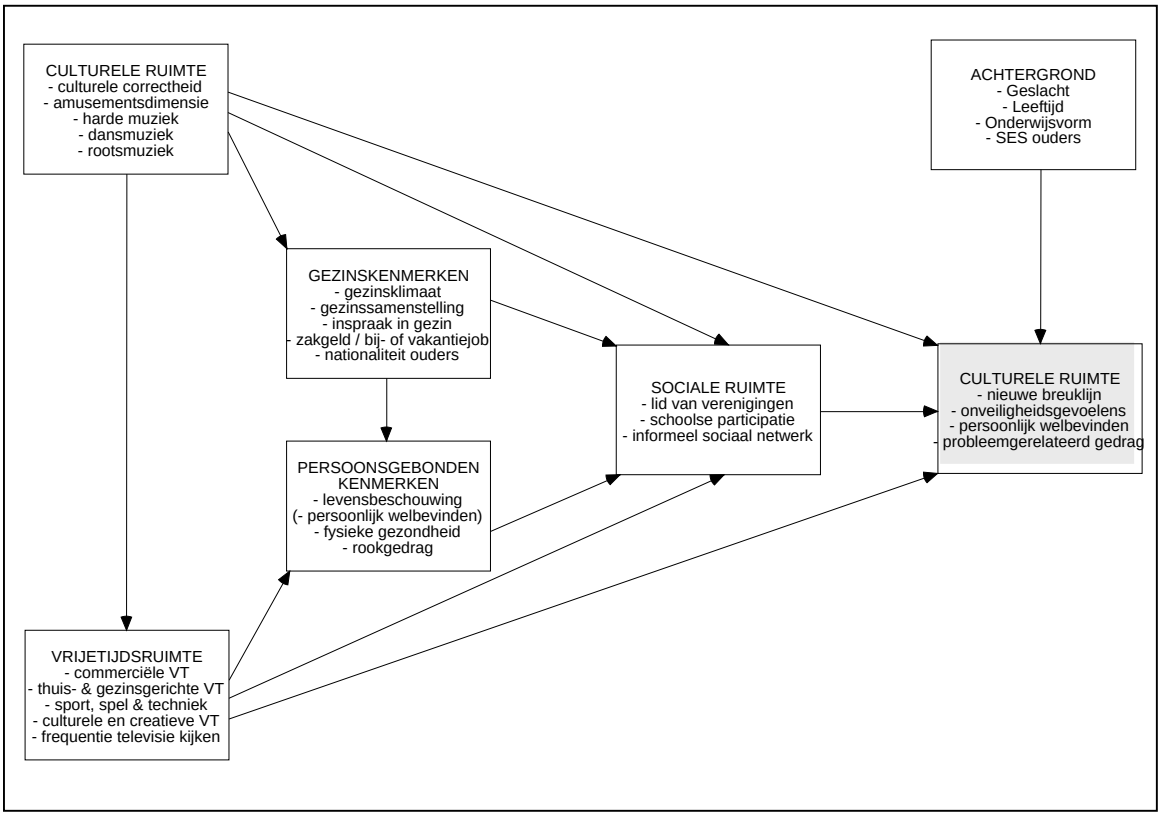

De eerste opvatting die we onder de loep nemen is de houding tegenover democratische burgerschapswaarden. Deze zogenaamde nieuwe breuklijn bestaat uit etnocentrische opvattingen, een individualistisch mens- en maatschappijbeeld, de houding tegenover harde repressie en de negatieve perceptie van leden van jeugdbewegingen. De tweede maatschappelijke component meet de onveiligheidsgevoelens bij jongeren. Tenslotte onderzoeken we de factoren die verschillen in de persoonsgebonden houdingen, zoals het persoonlijk welbevinden en het probleemgerelateerd gedrag, teweegbrengen.

18.2.1 Democratische burgerschapswaarden

Over de houdingen die een democratisch burgerschap kunnen dragen, bestaat een betrekkelijk grote consensus. Deze blijkt uit de definitie van de eindtermen burgerschapsvorming, uit de opvattingen van de actoren van het middenveld (Siongers, 2000), alsook uit de besluiten van supra-nationale instellingen die geprobeerd hebben die waarden of houdingen te identificeren (Audigier, 2000; Bîrzea, 2000; Carey en Forrester, 2000; Veldhuis, 1997). Elementen die steeds terugkeren zijn solidariteit, verdraagzaamheid, gehechtheid aan de rechtsstaat en aan democratische politieke procedures.

Die elementen blijken onderling ook heel nauw samen te hangen (Elchardus, 1994b; Elchardus, 1994c; Elchardus, 1999). Er is een zeer duidelijke en stabiele samenhang of alignement van de houdingen dat de mate van aanvaarding van de democratische burgerschapswaarden meet. Dit kreeg de naam "nieuwe breuklijn" (Elchardus, 1994b; Elchardus, 1994c; Elchardus en Pelleriaux, 2002). Deze kan beschreven worden als een tegenstelling tussen twee mens- en maatschappijopvattingen. Het instrumentele mens- en maatschappijbeeld steunt op de fundamentele veronderstelling dat de mens onder alle omstandigheden zijn eigenbelang nastreeft. Alles, waarden, normen, de cultuur, ... is slechts een middel of instrument om dat te doen. Centraal staan geld en macht als algemeen bruikbare instrumenten. Deze instrumentele visie vertaalt zich in een utilitair individualistische opvatting, een harde aanpak van afwijkend gedrag en een etnocentrische houding. Deze positie die de rechtse positie op de nieuwe breuklijn beschrijft, kunnen we afzetten tegen de linkse of normatieve positie. Deze steunt op de veronderstelling dat individuen en samenlevingen eigen waarden en normen kunnen kiezen, die het handelen kunnen oriënteren en het loutere spel van belangen en macht kunnen temperen. Deze positie gaat ervan uit dat mensen inherent goed zijn en dat afwijkend gedrag nooit aan de slechtheid van mensen kan liggen, maar zijn oorzaak vindt in ongunstige omstandigheden. Daarom is repressie misplaatst en moet er altijd preventief worden gewerkt. Multiculturaliteit wordt niet als bedreigend ervaren omdat de cultuur gewoon een diversiteit is van de manier waarop inherent goede individuen zich hebben leren uiten. De confrontatie en cohabitatie van culturen kan daarom enkel verrijkend zijn.

Naast het utilitair individualisme, het etnocentrisme en de houding ten opzichte van harde repressie, bleek de houding ten opzichte van leden van jeugdbewegingen eveneens samen te hangen met de nieuwe breuklijn.

Uit tabel 20 (zie bijlage I) blijkt dat meisjes zich minder instrumentalistisch opstellen dan jongens. Zij zijn in grotere mate aanhanger van de democratische basiswaarden. Dit is consistent met vroegere vaststellingen (De Groof, Elchardus et al., 2001; Stevens en Elchardus, 2001; Elchardus, Kavadias et al., 1998). De rechtsere positie van jongens kan verklaard worden door het genderverschil in de vrijetijdsbesteding. Jongeren die in hun vrije tijd vaak bezig zijn met sport, spel en technische zaken (voornamelijk jongens) staan rechtser op de nieuwe breuklijn, terwijl de culturele en creatieve jongeren (meer meisjes) zich aan de linkerzijde van de nieuwe breuklijn bevinden. Niet zozeer het geslacht op zich bepaalt welke positie men inneemt op de nieuwe breuklijn, maar eerder de socialisatie van meisjes en jongens in verschillende vrijetijdspatronen. Het vrijetijdspatroon met veel sport, spel en technische hobby's omvat voornamelijk activiteiten waar competitie en het resultaat belangrijk zijn, werkt een instrumenteel mens- en maatschappijbeeld in de hand. Het culturele en creatieve vrijetijdspatroon groepeert activiteiten waar sociale contacten en

zelfontplooiing centraal staan. Dit soort activiteiten blijken samen te gaan met een linkse positie op de nieuwe breuklijn.

De zestien-plussers nemen ook een iets democratischere positie in dan de 14- en 15-jarigen. Naarmate jongeren opgroeien en/of langer op school zitten, worden ze in grotere mate aanhanger van de democratische basiswaarden.

Een vrij grote groep auteurs beschouwt een instrumentalistisch mensbeeld of een rechtse positie op de nieuwe breuklijn, als een gevolg van gevoelens van onbehagen die in de hand worden gewerkt door verschillende vormen van materiële deprivatie. Zo'n opstelling wordt dan beschouwd als een gevolg van een zwakke sociaal-economische status, van een lage status resulterend uit statusverlies of van een gevoel dat de eigen status bedreigd is. Uit vroeger onderzoek blijkt dat de onderwijsvorm waarin jongeren zitten, kan worden beschouwd als en bron van statusverlies of van deprivatie (Pelleriaux, 2001). Er gaat inderdaad een zeer sterk effect uit van de onderwijsvorm. Jongeren die les volgen in het algemeen secundair onderwijs situeren zich beduidend linkser op de nieuwe breuklijn dan TSO- maar vooral BSO-jongeren. Dit verschil is gecontroleerd voor de andere variabelen in het model, waaronder de sociaal-economische status van de ouders. Jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben, nemen eveneens een linksere positie in op de nieuwe breuklijn. Toch kunnen deze verbanden niet toegeschreven worden aan de gebruikte indicatoren van onbehagen, namelijk het persoonlijk welbehagen en het gezinsklimaat. De achtergestelde positie waarin jongeren verkeren leidt wel tot een rechtsere positie op de nieuwe breuklijn maar deze positie wordt niet als dusdanig gepercipieerd. De deprivatietheorie kan dus slechts gedeeltelijk worden bevestigd.

Integratie betekent opname in de samenleving en de algemene verwachting is dat dit bijdraagt tot de kans op democratische waarden of alleszins tot de aanvaarding van de waarden die dominant zijn in de samenleving. Twee verschillende mechanismen worden daarbij onderscheiden. Het eerste steunt op de veronderstelling dat mensen die zich vereenzaamd voelen, die zich geen deel voelen van de samenleving, onder meer via onbehagen en gevoelens van anomie tot een breuk met de democratische burgerschapswaarden zullen komen (Jacobs, Abts et al., 2001). Het tweede mechanisme richt de aandacht op participatie. Er is een inmiddels zeer uitgebreide literatuur over de effecten van sociale participatie op de burgerschapswaarden (Elchardus, Huyse et al., 2001; De Groof, Elchardus et al., 2001; Stevens en Elchardus, 2001).

TABEL 178: POSITIONERING OP DE NIEUWE BREUKLIJN[117]

	bèta	p	R²
(Constant)		0.00	
Achtergrondvariabelen			
Geslacht (meisje vs jongen)	0.02	0.70	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	-0.08	0.01	4.1%
TSO vs ASO	0.09	0.00	
BSO vs ASO	0.15	0.00	15.9%
SES ouders	-0.06	0.05	17.8%
Sociale ruimte			
Deelname extracurriculaire activiteiten	-0.04	0.09	
Participatief klasklimaat	-0.03	0.22	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.05	0.10	
Lid jongerengecentreerde vereniging	0.02	0.50	
Lid sociale beweging	0.00	0.96	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	-0.20	0.00	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.02	0.52	
Vriendschap vertrouwen	-0.19	0.00	
Vriendschap gelijkenis	0.12	0.00	26.9%
Persoonsgebonden kenmerken			
Randgelovig vs kerngelovig	0.03	0.62	
Twijfel vs kerngelovig	0.02	0.66	
Vrijzinnig vs kerngelovig	0.05	0.27	
Onverschillig vs kerngelovig	0.07	0.11	
Niet gelovig vs kerngelovig	0.08	0.12	
Persoonlijk welbevinden	-0.08	0.01	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	-0.05	0.08	
Rokers vs niet-rokers	0.00	0.91	
Onveiligheidsgevoel	0.19	0.00	
Slachtoffer interpersoonlijk geweld	0.02	0.38	
Slachtoffer criminaliteit	0.12	0.00	33.2%
Gezinssituatie			
Gezinsklimaat	-0.05	0.07	
Aantal broers en/of zussen	-0.08	0.00	
Ouders samenwonend vs niet samenwonend	0.00	0.89	
Inspraak gezin: jongere beslist	0.03	0.22	
Inspraak gezin: samen beslissen	0.00	0.91	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0.03	0.23	
zakgeld per week	0.00	0.93	
Bij- of vakantiejob vs geen job	-0.02	0.50	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.01	0.62	34.0%
Vrijetijdsruimte			
VT: vrienden en commercieel aanbod	0.02	0.65	
VT: gezins en familiaal milieu	-0.04	0.17	
VT: sport, spel en techniek	0.14	0.00	
VT: cultuur en creatievelingen	-0.15	0.00	
Aantal uur tv kijken per dag	0.00	0.96	36.8%
Culturele ruimte			
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	0.03	0.31	
Smaakvoorkeur: amusement	0.03	0.35	
Smaakvoorkeur: harde muziek	-0.07	0.03	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.03	0.27	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	-0.03	0.30	37.1%
Jeugdwerk - niet jeugdwerk			
Lid van jeugdwerk	-0.12	0.00	
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	-0.06	0.03	25.9%

[117] Multilevelanalyse op de nieuwe breuklijn wees uit dat de positie die jongeren innemen op deze breuklijn niet afhankelijk is van de gemeente waar men woont (ρ=0.02).

De stellingen afgeleid uit de participatiethese kunnen gedeeltelijk worden bevestigd. Jongeren die lid zijn van een jeugdwerk- of culturele vereniging nemen een meer democratische positie in op de nieuwe breuklijn. Het onderscheid tussen jeugdwerkverenigingen en verenigingen buiten het jeugdwerk maakt duidelijk dat het lidmaatschap van beide types een rechtse positie op de nieuwe breuklijn drukt. Het verband tussen de positie op de nieuwe breuklijn en een lidmaatschap van het jeugdwerk is echter bijna dubbel zo sterk dan het verband met een lidmaatschap van een vereniging buiten het jeugdwerk. Het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen, sociale bewegingen en jongerengecentreerde organisaties evenals de deelname aan extracurriculaire activiteiten en een democratisch klasklimaat dragen niet bij tot democratische waarden. Naast de informele inspraak in de klas heeft ook de inspraak in het gezin geen invloed op de burgerschapshoudingen van jongeren. De aard van de verenigingen speelt blijkbaar een rol in de vorming van burgerschapshoudingen. Dit komt ook tot uiting in het effect van de manier waarop jongeren hun vrije tijd besteden. Een vrijetijdsbesteding met veel sport, spel en technische hobby's blijkt een rechtse positie in de hand te werken terwijl culturele en creatieve activiteiten een linkse positie bevorderen. De hypothesen afgeleid uit de integratietheorie worden niet bevestigd. Er is geen enkel verband tussen de uitgebreidheid van de vriendenkring en de democratische houdingen. Dit zou ten eerste te wijten kunnen zijn aan de gebruikte indicator. Er is namelijk een duidelijk verband tussen de schaal die de eenzaamheid[118] in kaart brengt en de houding ten opzichte van democratische waarden. Jongeren die zich uitgesloten voelen, die niet het gevoel hebben bij een groep vrienden te behoren en die meer vrienden wensen te hebben, stellen zich ondemocratischer op. Deze indicator is een aanwijzing voor sociale integratie maar geeft ook de ontevredenheid weer met de sociale contacten. Jongeren met meerdere broers en/of zussen, als indicator voor integratie in het gezin, nemen eveneens een iets linksere positie in op de breuklijn.

Ten tweede zou de verklaring hiervoor kunnen liggen in het feit dat niet zo zeer de integratie in een ruim netwerk bijdraagt tot een democratische burgerschapshouding. De aard van de integratie is doorslaggevend, niet zodanig de uitgebreidheid van het netwerk (Pahl, 2000; Van Leeuwen, 1999; Van Lieshout, 1999; Bukowski, Newcomb et al., 1987). Een aanwijzing hiervan vinden we in het differentiële effect van de vriendschapsopvattingen op de nieuwe breuklijn. De opvatting dat vriendschap een bevestiging van overeenkomst of gelijkaardigheid moet zijn, gaat gepaard met een instrumentalistisch mens- of maatschappijbeeld (β=0.12). Als vriendschap daarentegen wordt beschouwd als een vertrouwensband tussen mensen die zichzelf blijven, is de kans op democratische basiswaarden groter (β=-0.19).

Een rechtste positie op de nieuwe breuklijn kan eveneens het gevolg zijn van zingevingsproblemen (Elchardus en Siongers, 2001). Die

[118] Deze schaal maakt deel uit van het persoonlijk welbevinden

zingevingsproblemen worden beschouwd als een gevolg van detraditionalisering of het wegvallen of irrelevant worden van vertrouwde betekenis- en zingevingskaders (Adam, Beck et al., 2000; Heelas, Lash et al., 1996). In tegenstelling tot vroeger onderzoek bij jongeren (Stevens en Elchardus, 2001; De Groof, Elchardus et al., 2001) waar de randgelovigen en de onverschilligen zich ondemocratisch opstelden, vinden we geen invloed van de levensbeschouwing.

Zowel bij volwassenen (Elchardus en Smits, 2001) als bij jongeren (Pelleriaux, 2001) werd vastgesteld dat onbehagen een grote impact heeft op de positie op de nieuwe breuklijn. De vormen van onbehagen die een grote invloed hebben op de nieuwe breuklijn zijn het gevoel van demotie bij jongeren en een negatief toekomstbeeld en gevoelens van onveiligheid bij de volwassenen. In de huidige analyse gebruiken we het persoonlijk welbevinden, de gevoelens van onveiligheid en het slachtofferschap als indicatoren van onbehagen. Deze indicatoren blijken sterk samen te hangen met de positie die jongeren innemen op de nieuwe breuklijn. De componenten van het persoonlijk welbevinden die maken dat jongeren zich democratischer opstellen zijn de assertiviteit, de eenzaamheid en de identiteitsmeting. Deze maat voor eenzaamheid is eveneens een indicator van sociale integratie. Assertieve jongeren die goed weten wat ze willen en zich niet eenzaam voelen, vinden we terug aan de linkerzijde van de nieuwe breuklijn. De onveiligheidsgevoelens die een uiting kunnen zijn van onbehagen, hebben een sterk effect (β=0.19). Jongeren die bovendien slachtoffer zijn geweest van criminele feiten, hebben een instrumenteler mens- en maatschappijbeeld. Zowel het persoonlijk als maatschappelijk onbehagen wordt vertaalt in een waardebreuk met de samenleving.

Op basis van de eerder aangehaalde theorieën over cultuurspreiding en identiteitsvorming (symbolisch geweld, distinctie, symbolische grenzen, consistente codering) verwachten we dat er een sterke samenhang is tussen de smaakdimensies en de positie die jongeren innemen op de nieuwe breuklijn. De positie op de nieuwe breuklijn hangt echter enkel samen met een voorkeur voor harde muziek en wel in die zin dat jongeren die van dit muziekgenre houden sterkere voorstanders zijn van de democratische burgerschapswaarden.

18.2.2 Onveiligheidsgevoelens

Nagenoeg elk onderzoek naar onveiligheidsgevoelens rapporteert een (veel) hogere angst bij vrouwen dan bij mannen (Gebotys, Roberts et al., 1988; Chiricos, Eschholz et al., 1997; Bennett en Flavin, 1994; Killias en Clerici, 2000; Covington en Taylor, 1991; Gainey en Seyfrit, 2001; Kanan en Pruitt, 2002; Ferraro, 1995). Vaak is het geslacht van de respondenten zelfs de sterkste predictor van de onveiligheidsgevoelens (Carcach, Frampton et al., 1995; Kury, Obergfell-Fuchs et al., 2001). Dit is in dit onderzoek niet anders (zie tabel 21 in bijlage I: bruto-effect=0.24; zie tabel 179: netto-effect=0.15). Bij vrouwen wordt doorgaans van een 'paradox of fear' of een 'fear-victimization-paradox' gesproken. Vrouwen hebben een laag risico op slachtofferschap, maar vertonen toch hogere niveaus van angst en onveiligheid. Er worden in de literatuur drie verklaringen gegeven voor de hogere onveiligheidsgevoelens van vrouwen (Elchardus, De Groof et al., 2003).

De eerste verklaring stelt dat vrouwen zich onveiliger voelen omwille van hun hogere (fysieke) kwetsbaarheid. Vrouwen zouden de risico's op slachtofferschap en de gevolgen ervan ernstiger inschatten (Warr, 1984; Hale, 1996; Pleysier, Vervaeke et al., 2001). Het feit dat vrouwen meer schrik hebben kan worden verklaard door hun hogere percepties van persoonlijke kwetsbaarheid. Het feit dat vrouwen angstiger zijn, wordt in de tweede visie (deels) verklaard door het groter aantal (verdoken) geweldplegingen door bekenden en het groter aantal seksuele intimidaties waarmee vrouwen te kampen hebben, zaken die minder vaak worden aangegeven en die dus minder vaak in officiële statistieken of victimisatiesurveys voorkomen (Stanko, 1988; Tulloch, 2000; Tulloch, 1998; Jennett, 1998; Scott, 2003; Scott, 2003; Ferraro, 1995; May, 2001). De derde ligt in een verschillende culturele codering en een verschillende socialisatie van mannen en vrouwen. Tegen de auteurs die de effecten van geslacht interpreteren als een kwestie van risico en kwetsbaarheid, stelt Hollander (2001) dat de hogere onveiligheidsgevoelens van vrouwen een gevolg zijn van traditionele beeldvorming en genderrollen. Vrouwen zijn volgens haar cultureel *gecodeerd* als kwetsbaar, mannen als brutaal. Vrouwen worden gesocialiseerd in kwetsbaarheid en hun 'nood' aan bescherming; mannen in hun nood om te beschermen en een bewustwording van hun fysieke kracht (Goodey, 1994). Ook Tulloch (2000) meent dat de angstige en terughoudende houding van vrouwen deels een gevolg is van gendersocialisatie die risico-ontwijking en voorzichtigheid bij vrouwen aanmoedigt (zie ook Hale, 1996). Dit zou leiden tot gevoelens van passiviteit en afhankelijkheid bij vrouwen (Pantazis, 2000). Mannen worden daarentegen verondersteld risico's te nemen en een proactieve levensstijl op te bouwen. Daarom zouden ze de neiging hebben angst-producerende situaties positiever aan te pakken (Goodey, 1994).

TABEL 179: ONVEILIGHEIDSGEVOELENS[119]

	β	p	R^2
(Constante)		0.00	
Achtergrondvariabelen			
Geslacht (meisje vs jongen)	0.15	0.00	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0.07	0.05	5.5
TSO vs ASO	-0.02	0.45	
BSO vs ASO	-0.01	0.87	5.8
SES ouders	-0.03	0.43	5.9
Slachtofferschap			
Interpersoonlijk 'geweld'	0.07	0.02	7.9
Criminaliteit	0.11	0.00	
Sociale ruimte			
Deelname extracurriculaire activiteiten	0.05	0.10	
Participatief klasklimaat	0.01	0.69	
uitgebreidheid informeel netwerk	-0.08	0.01	
Lid jongerengecentreerde vereniging	-0.06	0.08	
Lid sociale beweging	-0.01	0.87	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	-0.05	0.13	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.02	0.60	11.4
Persoonsgebonden kenmerken			
Randgelovig vs kerngelovig	0.06	0.34	
Twijfel vs kerngelovig	-0.01	0.87	
Vrijzinnig vs kerngelovig	-0.04	0.47	
Onverschillig vs kerngelovig	0.00	0.97	
Niet gelovig vs kerngelovig	-0.05	0.37	
Persoonlijk welbevinden	-0.13	0.00	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0.00	0.99	
Rokers vs niet-rokers	0.01	0.86	13.9
Gezinssituatie			
Gezinsklimaat	0.16	0.00	
Aantal broers en/of zussen	0.01	0.73	
ouders samenwonend vs niet samenwonend	0.06	0.03	
Inspraak gezin: jongere beslist	-0.07	0.02	
Inspraak gezin: samen beslissen	0.04	0.18	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0.03	0.27	
Zakgeld per week	0.02	0.64	
Bij- of vakantiejob vs geen job	0.04	0.27	
Beide ouders Turks of Marokkaans	-0.09	0.01	17.4
Vrijetijdsruimte			
VT: vrienden en commercieel aanbod	-0.12	0.00	
VT: gezins en familiaal milieu	0.11	0.00	
VT: sport, spel en techniek	-0.07	0.09	
VT: cultuur en creatievelingen	0.01	0.65	
Aantal uur tv kijken per dag	0.05	0.14	18.9
Culturele ruimte			
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.01	0.80	
Smaakvoorkeur: amusement	0.06	0.06	
Smaakvoorkeur: harde muziek	-0.09	0.01	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.04	0.17	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0.04	0.23	18.7
Jeugdwerk - niet jeugdwerk			
Lid jeugdwerk	-0.05	0.08	
Lid buiten jeugdwerk	0.03	0.36	11.0

[119] Multilevelanalyse op onveiligheidsgevoelens wees uit dat deze gevoelens niet afhankelijk zijn van de gemeente waar men woont (ρ=0.02).

Ter verklaring van verschillen naar sociale klasse, socio-economische en etnische achtergronden, kan men twee theorieën naar voor schuiven. De eerste theorie zou men die van de hulpbronnen kunnen noemen, en verwijst op die manier naar de *sociale kwetsbaarheid* zoals ontwikkeld in de rationalistische benadering van *fear of crime*. Kansarmen, sociaal zwak geplaatste mensen en etnische minderheden hebben weinig materiële en andere hulpbronnen om zich tegen criminaliteit te beschermen, daardoor is voor hen de bedreiging groter en dus ook het onveiligheidsgevoel (Pantazis, 2000). De *paradox of fear* geldt inderdaad niet voor de lage inkomensklassen. Ze zijn het meest slachtoffer en tevens het bangst (Hale, 1996; Lane en Meeker, 2000).

Uit de analyse blijkt echter dat de onveiligheidsgevoelens niet hoger zijn bij jongeren uit de lagere sociale klasse. Ook naar de onderwijsvorm die jongeren volgen, als indicator voor de sociaal-economische status[120], vinden we geen verschillen in de gevoelens van onveiligheid tussen jongeren uit het ASO, TSO en BSO.

De aandacht van de symbolische benadering gaat daarentegen meer uit naar de onzekerheid die eigen is aan de situatie van de kansarmen en sociaal zwak geplaatste mensen, en die vertaald wordt in een algemeen onbehagen en in gevoelens van onveiligheid. We bespreken de twee benaderingen achtereenvolgens. De auteurs die deze opvatting aanhangen, ontkennen de rol van gebrekkige middelen niet, maar zien de verklaring van het effect van kansarmoede toch niet uitsluitend daar. Hun aandacht gaat ook naar de onzekerheid die eigen is aan de situatie van kansarme mensen. De sociaal zwakkere ervaart een gevoel van bedreiging omdat hij onzeker is over de toekomst en die onzekerheid dan vertaalt in een algemeen onbehagen en in gevoelens van onveiligheid (de projectie van onbehagen en onzekerheid op criminaliteit) (Pleysier, Vervaeke et al., 2001; Vettenburg en Walgrave, 1998; Huyse, 1996; Elchardus en Smits, 2003). Pantazis (2000: 424) stelde in dit verband:

> (…) anxiety about crime and victimization can be seen as part of a long chain of insecurities, which may be experienced more acutely by people living in poverty.

Als die verklaring steek houdt, verwacht men dat ongunstige toekomstverwachtingen en sociaal-economische onzekerheid, gepaard gaan met hogere onveiligheidsgevoelens. Dat zou dan moeten gelden ongeacht de sociaal-economische status. Ook mensen met een betere sociaal-economische status, maar onzeker over de toekomst, zouden hogere gevoelens van onveiligheid moeten hebben.

---

120 De onderwijsvorm is ook een indicator van cultuur en hangt nauw samen met opvattingen en houdingen

De maat van persoonlijk onbehagen[121] die we in het onderzoek gebruiken, kunnen we beschouwen als indicator van het algemeen onbehagen. De sociaal-economisch zwakkere positie van jongeren vertaalt zich in een hoger persoonlijk onbehagen ($r_{\text{ses welbehagen}}$=0.10). Hoewel er geen verband gevonden kon worden tussen de sociaal-economische achtergrond van jongeren en hun onveiligheidsgevoelens, voelen jongeren die zich goed in hun vel voelen, zich minder onveilig dan jongeren die zich op persoonlijk vlak minder goed voelen.

Uitvoerig getoetst, zeker in de Amerikaanse literatuur, is de vaststelling dat etnische minderheden en in het bijzonder de Afro-Amerikaanse bevolking hogere gevoelens van onveiligheid hebben dan de blanke Amerikanen (Parker en Ray, 1990; Covington en Taylor, 1991; Hale, 1996; Houts en Kassab, 1997; Lane en Meeker, 2000; Gainey en Seyfrit, 2001; Ross en Yang, 2000). Dat verschil kan natuurlijk ten dele worden verklaard door de zwakke sociaal-economische positie van de minderheden en de (minder gegoede) buurten waarin zij leven. Men stelt echter vast dat ook na controle voor die factoren de Afro-Amerikanen hogere gevoelens van onveiligheid hebben (Covington en Taylor, 1991). Dat roept de vraag op naar een andere verklaring. Hale (1996) suggereert dat de zwarte bevolking zeer argwanend staat ten opzichte van de politie. Daardoor kan zij zich bijzonder kwetsbaar en hulpeloos achten. Covington en Taylor (1991) suggereren dat de gevoelens van machteloosheid en negatieve toekomstverwachtingen een rol kunnen spelen en zich vertalen in onzekerheid en zo in onveiligheidsgevoelens. In welke mate we deze ook effectief dienen te beschouwen als een effect van argwaan en/of gevoelens van machteloosheid blijft vooralsnog onzeker. Terugkerend naar de Belgische context weten we ook niet of deze bevindingen kunnen worden getransponeerd en toegepast op bijvoorbeeld de Turkse en Marokkaanse minderheden. Rekening houdend met het kleine aantal jongeren van Turkse of Marokkaanse origine, blijken deze jongeren zich iets minder onveilig te voelen dan jongeren met Belgische ouders.

Het rationalistische paradigma impliceert dat er een sterke relatie bestaat tussen de ervaring met slachtofferschap en onveiligheidsgevoelens. De bevindingen op dat vlak zijn verre van eenduidig en als de relatie wordt gevonden, blijkt ze doorgaans zwak tot zeer zwak (Hale, 1996; Gainey en Seyfrit, 2001). Sommige onderzoekers vinden weliswaar sterke effecten van het slachtofferschap (Parker en Ray, 1990; Zani, Cicognani et al., 2001). Anderen vinden zwakke tot matige effecten (Kury, Obergfell-Fuchs et al., 2001). Een niet onaardig aantal onderzoekers stelt zeer zwakke, soms zelfs verwaarloosbare effecten vast (Taylor en Hale, 1986; Liska en Baccaglini,

[121] Omdat de schaal voor slachtofferschap van interpersoonlijk geweld apart in de analyse is opgenomen, werd deze component uit de meting van het persoonlijk welbevinden gehaald.

1990; Covington en Taylor, 1991; Anselme, 1993; Carcach, Frampton et al., 1995; Kury en Ferdinand, 1998)[122].

Duidelijk is alvast dat criminaliteit en slachtofferschap niet kunnen worden beschouwd als de hoofdoorzaak of een belangrijke oorzaak van de onveiligheidsgevoelens. Kury en Ferdinand menen uit hun overzicht van de literatuur het volgende te kunnen besluiten: "*…the broad fear of crime in cities is due in only small measure to the actual experience of becoming a victim*" (1998: 97). De effecten van slachtofferschap die zij vinden zijn zwakker dan die van gender, omvang van de gemeente en leeftijd. Zij spreken dan ook van "*…the well founded but still small connection between victimization and anxiety about crime*"' (1998: 97). Het bescheiden effect van het slachtofferschap op het onveiligheidsgevoel maakt het in elk geval heel onwaarschijnlijk dat veranderingen in het slachtofferschap veel effect zullen hebben op het onveiligheidsgevoel (Skogan en Maxfield, 1981). Verder blijkt ook dat mensen die al ervaring hebben met slachtofferschap, misdaden minder zwaar inschatten (Gebotys, Roberts et al., 1988). De beschikbare evidentie wijst veeleer op zwakke (tot geen) effecten van slachtofferschap en criminaliteit, dan op sterke effecten.

In het onderzoek maakten we een onderscheid tussen slachtofferschap van enerzijds interpersoonlijk *geweld* zoals gepest, uitgelachen, uitgesloten en uitgescholden worden en anderzijds van criminele feiten. We vroegen de respondenten of ze al eens bestolen waren geweest, slachtoffer geweest van vandalisme en of ze al eens geslagen waren met verwondingen als gevolg[123].

Slachtoffers van interpersoonlijk geweld voelen zich onveiliger dan jongeren die niet gepest, uitgelachten of uitgesloten worden. Dit verband kan voor een groot stuk verklaard worden door hun (veel) lager persoonlijk welbevinden ($r_{\text{slachtofferschap interpersoonlijk geweld persoonlijk welbevinden}} = -0.39$). We zagen reeds dat

---

[122] Verschillende auteurs vinden dat niet het actuele slachtofferschap, maar de vermeende kans op slachtofferschap een effect heeft op het onveiligheidsgevoel (Carcach, C., P. Frampton, et al. (1995). Explaining Fear of Crime in Queensland. Journal of Quantitative Criminology 11(3): 271-287.; Ferraro, K. F. (1995). Fear of crime. Interpreting victimization risk. Albany, State University of New York.). Deze gepercipieerde of vermeende kans op slachtofferschap kan echter zelf door een meer algemeen onbehagen of onveiligheidsgevoel in de hand worden gewerkt. Het kan even goed gevolg als oorzaak zijn van onveiligheidsgevoelens. Sommige auteurs beschouwen het veeleer als een component dan als een verklaring van die gevoelens (Greve, W. (1998). Fear of Crime among the Elderly: Foresight, Not Fright. International Review of Victimology 5(3-4): 277-309.; Kury, H., J. Obergfell-Fuchs, et al. (2001). Aging and the Fear of Crime: Recent Results from East and West Germany. International Review of Victimology 8(1): 75-112.; Adams, R. E. en R. T. Serpe (2000). Social Integration, Fear of Crime, and Life Satisfaction. Sociological Perspectives 43(4): 605-629.; Tulloch, M. (2000). The Meaning of Age Differences in the Fear of Crime: Combining Quantitative ans Qualitative Approaches. British journal of criminology 40(3): 451-467.).

[123] Omdat de correlatie tussen beide types slachtofferschap vrij hoog was en problemen van multicollineariteit konden opleveren, zuiverden we het slachtofferschap van criminaliteit uit voor het slachtofferschap van interpersoonlijk geweld. Op deze manier verdwijnt het verband tussen beide types slachtofferschap.

jongeren die zich onbehaaglijk voelen een groter onveiligheidsgevoel hebben. Er is geen enkel verband tussen het slachtofferschap van criminele feiten en gevoelens van onveiligheid (zie tabel 21 in bijlage I: model 4). Wanneer we echter controleren voor andere factoren, blijken deze slachtoffers zich wel onveiliger te voelen. Dit is een bevestiging van de "paradox of fear". Meisjes met een beperkt informeel sociaal netwerk zijn minder slachtoffer van criminaliteit maar voelen zich wel onveiliger dan jongens.

Uit het onderzoek naar het relatieve belang van verschillende aspecten van sociale integratie, betrokkenheid en middenveldparticipatie op onveiligheidsgevoelens in Vlaanderen, blijkt dat, wat de sociale integratie betreft, het lidmaatschap van verenigingen, het helpen van bejaarden en zieken en het kunnen terugvallen op een (primair) sociaal netwerk in noodgevallen, geen effect heeft na controle voor de andere indicatoren van sociale integratie. Belangrijk blijken buurtbetrokkenheid, het verrichten van vrijwilligerswerk, cultuurparticipatie en contact met de buren (Elchardus en Smits, 2003). De stelling van Ross en Yang (2000) dat vooral het primaire netwerk het veiligheidsgevoel bevordert, dient in het licht van deze bevindingen dus genuanceerd. Mensen die frequent contact hebben met vrienden en vrijwilligerswerk verrichten, voelen zich veiliger. Blijkbaar helpt persoonlijk contact en is vereenzaming een bron van onveiligheidsgevoelens, maar de relevante contacten komen niet enkel uit de primaire of informele omgeving.

Onze analyses bevestigen de vaststelling dat het formeel sociaal netwerk of het lidmaatschap van verenigingen geen remmend effect heeft op de onveiligheidsgevoelens. Jongeren met een uitgebreid informeel vriendennetwerk voelen zich daarentegen wel minder onveilig.

De hogere onveiligheidsgevoelens bij jongeren die een participatief klasklimaat ervaren kunnen worden verklaard door het positief gezinsklimaat dat deze jongeren ervaren. Een goede relatie met de ouders en een sterke betrokkenheid van vader en moeder werken de onveiligheidsgevoelens immers in de hand (zie verder).

Volgens de symbolische opvatting worden onveiligheidsgevoelens deels met de opvoeding meegegeven, echter niet alleen als een bijproduct van sommige kenmerken van die opvoeding (bijvoorbeeld geborgenheid of zelfstandigheid), maar ook als een intergenerationele transmissie van gevoelens van angst, onzekerheid en onveiligheid. Volgens May, Vartanian et al. (2002) wordt angst aangeleerd door socialisatie. Kinderen delen vaak de angsten van hun ouders (de Vans en Wise, 1996) en meisjes worden tijdens hun kindertijd en adolescentie vaker gewaarschuwd voor bepaalde gevaarlijke situaties dan jongens (Hale, 1996). Socialisatie blijkt dus belangrijk te zijn in de ontwikkeling van angsten. Het gezinsklimaat zou een belangrijke factor kunnen zijn in de verklaring van gevoelens van onveiligheid. Volgens de *attachment* theorie (Bowlby, 1969) zou een goede ouder-kind relatie en een sterke ouderlijke supervisie, in de mate dat dit het emotionele welzijn van de

adolescent doet toenemen, de onveiligheidsgevoelens moeten drukken. Ook de *sociale controle* theorie (Hirschi, 1969) verwacht dat de ouderlijke verbondenheid en supervisie delinquent gedrag doen afnemen maar ook de gevoelens van onveiligheid verminderen.

Het gezinsklimaat gekenmerkt door een goede relatie met de ouders, een grote mate van autonomie en verantwoordelijkheid en een sterke betrokkenheid of supervisie van de ouders gaat samen met een hoger persoonlijk welbevinden van jongeren. Ook van Wel, Linssen et al. (2000) kwamen tot deze vaststelling. Aan de eerste voorwaarde van de attachment theorie is voldaan. Toch voelen jongeren die een goede relatie hebben met hun ouders en die sterk gesuperviseerd worden door hun ouders zich onveiliger. Een verklaring van dit verband zou kunnen zijn dat deze ouders de nadruk leggen op risico's en gevaren. Kuther (1999) suggereert dat sterke supervisie van kinderen hen kan beschermen om slachtoffer te worden, maar dat ze eveneens de onveiligheidsgevoelens kunnen verhogen omdat ze het risicobewustzijn verhogen zonder de kinderen het gevoel te geven van controle te hebben over hun omgeving (May, Vartanian et al., 2002).

Actieve cultuurparticipatie speelt een belangrijke rol in het remmen van de onveiligheidsgevoelens. Wie geregeld een culturele activiteit meemaakt – breed gedefinieerd van hoogcultureel ballet tot populaire muziek, met de uitsluiting van sport – voelt zich veiliger. Misschien gaat het hier om een wederzijdse invloed. Mensen die zich veilig voelen zullen allicht gemakkelijker de woning en het televisietoestel verlaten om in een schouwburg, een cinemazaal of op een festivalweide iets mee te pikken. De mensen die dat geregeld doen, stellen misschien vast dat ze niet elke keer worden overvallen en dat de wereld niet zo onherbergzaam is als hij op televisie lijkt (Elchardus en Smits, 2003). Ook Mesch (2000b) komt in zijn onderzoek naar de rol van risicoperceptie en levensstijlactiviteiten op gevoelens van onveiligheid tot de vaststelling dat mensen die hun omgeving als gevaarlijk percipiëren, hun gedrag beperken en 's avonds minder vaak uitgaan (op café, naar de bioscoop, …). Hoe minder men uitgaat, hoe hoger het onveiligheidsgevoel (zie ook Ferraro, 1995), en deze hogere angst leidt tot het nog meer beperken van sociale en recreatieve activiteiten (Mugford, 1984).

Ook bij de jongeren blijkt een thuisgebaseerd vrijetijdspatroon de onveiligheidsgevoelens in de hand te werken en een vrijetijdspatroon gekenmerkt door omgang met vrienden en commerciële activiteiten de onveiligheidsgevoelens te drukken. Tenslotte merken we op dat jongeren met een voorkeur voor de harde muziekgenres zich veiliger voelen.

18.2.3 Persoonlijk welbevinden

We hebben het persoonlijk welbevinden gemeten aan de hand van de schalen voor het zelfbeeld, toekomstbeeld, eenzaamheid, identiteitsvorming, assertiviteit en slachtofferschap van interpersoonlijk geweld. Het welbevinden wordt hier dus ruimer opgevat dan het psychisch welzijn. Het heeft niet alleen betrekking op de wijze waarop de leerlingen zichzelf zien, maar ook op de manier waarop ze de kwaliteit van de contacten met belangrijke personen, zoals hun vrienden, percipiëren en de wijze waarop ze zich in de tijd situeren.

In deze analyse onderzoeken we of de positie van jongeren in de sociale ruimte een invloed heeft op het persoonlijk welbehagen van de jongeren en waaraan we deze invloed kunnen toeschrijven.

Verschillen in het welbevinden van jongeren worden aan grote maatschappelijke evoluties gekoppeld die we kunnen samenvatten tot vier belangrijke visies op het welbehagen van jongeren.

Een belangrijke visie wijst op de rol van het wegvallen van traditionele scripts voor het inrichten van het leven. Het verdwijnen van dwingende rollen biedt jongeren enerzijds meer vrijheid om hun leven in te richten op de manier die ze zelf willen. Anderzijds veroorzaakt het grotere gevoelens van onzekerheid. Jongeren ervaren deze onzekerheden veel sterker dan volwassenen omdat ze juist in de adolescentiefase geconfronteerd worden met vragen over persoonlijkheid en sociale identiteit. Ze moeten onder andere beslissingen nemen over beroepsoriëntatie, seksualiteit, eventuele gezinsvorming, enzovoort. De maatschappij is echter steeds minder in staat om jongeren kaders aan te reiken die een antwoord bieden op deze vragen. Niet alleen het verdwijnen van interpretatieschema's, maar ook de tegenstrijdigheid tussen maatschappelijke discoursen en de dagelijkse praktijk zorgt voor extra verwarring. Perreijn (1993) beweert dat vooral meisjes met dit laatste geconfronteerd worden. Enerzijds proclameert de maatschappij een absolute gelijkheid tussen mannen en vrouwen, maar in de praktijk worden meisjes en vrouwen geconfronteerd met een ongelijke arbeidsverdeling in het gezin, minder kansen op de arbeidsmarkt, lagere lonen. Jongeren die in hun leven meer onduidelijkheden en ambivalenties kennen, zullen volgens deze invalshoek een lager welbevinden hebben.

In tegenstelling tot vroeger onderzoek, vinden we geen verschil in persoonlijk welbehagen tussen meisjes en jongens. Dit is grotendeels te wijten aan de verschillende operationalisering van het concept welbehagen. Wanneer we enkel de maat voor zelfbeeld bekijken, vinden we wel genderverschillen, in die zin dat jongens zich beter in hun vel voelen dan meisjes (Hooge, Decaluwe et al., 2000). Het verschil in zelfbeeld tussen jongens en meisjes wordt in de literatuur vaak geduid als een gevolg van detraditionalisering. Het leven van meisjes kent, volgens die uitleg, een grotere ambivalentie door de tegenstelling tussen het discours van gelijkheid en de dagdagelijkse ongelijke verdeling van het werk. Het is echter de vraag of dit verschil

volledig kan worden toegeschreven aan grotere onduidelijkheden en tegenstrijdigheden van de hedendaagse genderrol van meisjes. Er kan evengoed op gewezen worden dat door de vervrouwelijking van de cultuur het script van 'mannelijkheid' onduidelijker is geworden en daarenboven heeft geleid tot spanningen tussen de mannelijke rol en de dominante waarden van de school (Elchardus, 1999). De literatuur reikt trouwens nog andere verklaringen aan voor het verschil tussen jongens en meisjes. Brutsaert (1986) duidt dit verschil door middel van de differentiële opvoeding van jongens en meisjes. Ouders zouden jonge meisjes meer beschermen tegen bedreigende factoren van buitenuit dan jongens. Op school worden zowel jongens als meisjes echter constant geëvalueerd. Door hun opvoeding zouden meisjes hier minder tegen bewapend zijn, wat zich onder andere vertaalt in een lagere zelfwaardering. Bovendien wijst hij er op dat de overgang van kind naar adolescent in biologisch opzicht een moeilijker transitie is voor meisjes dan voor jongens. Kortom, we observeren het voorspelde genderverschil enkel voor de subschaal "zelfbeeld", voor de andere subschalen vinden we geen verschillen tussen meisjes en jongens. Bovendien zijn we van oordeel dat de genderverschillen slechts ten dele kunnen worden toegeschreven aan de detraditionalisering van de genderrol.

Een andere belangrijke indicator van detraditionalisering in het model is levensbeschouwing. De stelling dat er een negatieve invloed uitgaat op het welbehagen door het verlaten van levensbeschouwingen en het winnen van vrijheid waardoor men in grotere mate het eigen script moet schrijven, kunnen we niet bevestigen. We vinden geen verband tussen de levensbeschouwelijke zelfplaatsing van de jongeren en het welbehagen.

TABEL 180: PERSOONLIJK WELVINDEN[124]

	Bèta	p	R^2
(Constant)		0.00	
Achtergrondkenmerken			
Geslacht (meisje vs jongen)	0.07	0.10	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	-0.06	0.08	0.0
TSO vs ASO	-0.02	0.46	
BSO vs ASO	-0.09	0.02	1.5
SES ouders	0.09	0.01	2.0
Sociale ruimte			
Deelname extracurriculaire activiteiten	0.03	0.32	
Participatief klasklimaat	0.02	0.51	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.24	0.00	

[124] Multilevelanalyse op het persoonlijk welbevinden wees uit dat deze gevoelens niet afhankelijk zijn van de gemeente waar men woont (ρ=0.01).

Lid van jeugdwerk	-0.05	0.09	
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	0.05	0.11	11.2
Persoonsgebonden kenmerken			
Randgelovig vs kerngelovig	-0.09	0.13	
Twijfel vs kerngelovig	-0.08	0.18	
Vrijzinnig vs kerngelovig	-0.04	0.40	
Onverschillig vs kerngelovig	-0.07	0.18	
Niet gelovig vs kerngelovig	-0.10	0.08	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	-0.09	0.00	
Rokers vs niet-rokers	-0.04	0.18	11.8
Gezinssituatie			
Gezinsklimaat	0.28	0.00	
Aantal broers en/of zussen	0.08	0.01	
Ouders samenwonend vs niet samenwonend	0.01	0.68	
Inspraak gezin: jongere beslist	0.04	0.14	
Inspraak gezin: samen beslissen	-0.03	0.37	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	-0.19	0.00	
Zakgeld per week	0.00	1.00	
Bij- of vakantiejob vs geen job	-0.06	0.06	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.00	0.92	20.3
Vrijetijdsruimte			
VT: vrienden en commercieel aanbod	0.15	0.00	
VT: gezins en familiaal milieu	-0.14	0.00	
VT: sport, spel en techniek	0.05	0.28	
VT: cultuur en creatievelingen	0.02	0.67	
Aantal uur tv kijken per dag	0.02	0.45	22.8
Culturele ruimte			
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.05	0.11	
Smaakvoorkeur: amusement	0.01	0.77	
Smaakvoorkeur: harde muziek	0.01	0.71	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	-0.06	0.04	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	-0.04	0.22	23.4
Lid jongerengecentreerde vereniging	0.00	0.95	
Lid sociale beweging	0.03	0.36	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0.01	0.81	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.01	0.70	10.2

Het toegenomen belang van onderwijs in onze maatschappij kan volgens sommige auteurs tot gevoelens van onbehagen leiden bij bepaalde jongeren. Zo stelt de Deense jeugdsocioloog Qvortrup (1994) dat de school in het leven van jongeren dezelfde betekenis vervult als werk in het leven van volwassenen. Zo zou falen, het gevoel hebben dat men een lagere positie inneemt, een invloed hebben op het persoonlijk welbehagen van jongeren. De positie die de jongere inneemt in het onderwijs, blijkt inderdaad van belang te zijn voor het persoonlijk welbehagen (Hooge, Decaluwe et al., 2000). Jongeren uit het BSO hebben een iets lager welbevinden dan jongeren uit andere onderwijsvormen. Deze jongeren scoren ook significant hoger voor sociale demotie (Pelleriaux, 2001). Het meritocratisch karakter van de school wordt ook vaak ingeroepen als verklaring voor een lager welbehagen. Jongeren die geen normale schoolloopaan kennen, zouden een grotere faalangst hebben en zouden zich onzekerder voelen (Raes, 1997), zij voelen

zich iets meer sociaal gedemotiveerd (Pelleriaux, 2001) en hebben een negatiever toekomstbeeld (Van Damme, 1992).

Onderzoek naar leeftijdsverschillen in het persoonlijk welbvinden, vindt een toename van de zelfwaardering terug tussen 16 en 18 jaar. Indien andere leeftijden betrokken worden, dan vindt men vaak een curvilineair verband terug tussen zelfwaardering en leeftijd. Het zelfbeeld is het hoogst bij twaalfjarigen, het laagst bij vijftienjairgen en neemt daarna terug toe (Hooge, Decaluwe et al., 2000; Baldwin en Hoffmann, 2002). Een mogelijke verklaring, en nauw verbonden met de vorige, voor deze stijging vanaf de leeftijd van zestien jaar kan te wijten zijn aan de iets 'hogere' positie die zij innemen in de onderwijshiërarchie, in het gezin, ... Dit gaat gepaard met meer betrokkenheid, meer verantwoordelijkheid, meer inspraak, ... (zie ook verder). Toch vinden we geen leeftijdsverschillen op de algemene maat voor persoonlijk welbevinden. Enkel op de subschaal die de identiteitsvorming meet zijn er kleine leeftijdsverschillen. De identiteit van de zestienplussers is verder ontwikkeld waardoor ze zich zekerder voelen over wat ze willen dan de jongere adolescenten.

Naast het verdwijnen van betekenissenkaders die zin geven aan beperkingen wordt vaak gewezen op het belang van het sociaal netwerk voor het persoonlijk welbehagen (Meeus, Oosterwegel et al., 2002). Zo komt Rosenberg (1965: 199) tot de conclusie dat jongeren met een laag zelfbeeld minder deel uitmaken van informele groepen zoals vriendengroepen. Jongeren zijn vaak de mening toegedaan dat je je als persoon pas kan ontwikkelen binnen diepe relaties, zoals vriendschapsrelaties (Elchardus en Lauwers, 2000). Ook een intieme, duurzame relatie die wordt gekenmerkt door trouw en vertrouwen wordt beschouwd als een emotioneel terrein waar jongeren zichzelf kunnen ontwikkelen (Stevens, 2000). Het persoonlijk welbevinden is inderdaad het laagst bij jongeren die een beperkt informeel sociaal netwerk hebben. Jongeren die nog geen lief gehad hebben of vroeger wel een eerste liefje gehad hebben voelen zich het minst goed in hun vel, terwijl jongeren die een relatie hebben van langer dan 6 maanden zich het best voelen. Jongeren die een kortdurende relatie hebben of momenteel geen lief hebben maar al meerdere romantische relaties achter de rug hebben nemen een middenpositie in (na controle voor leeftijd). Dit bevestigt de stelling dat het ontbreken van interesse van seksuele partners maar ook de onzekerheid over en onstandvastigheid in een relatie het welzijn van jongeren negatief beïnvloedt (Kerpelman en Pittman, 2001). Het belang van het sociaal netwerk van vrienden blijkt verder ook uit het verband tussen persoonlijk welbehagen enerzijds en het aantal vrienden, en de subjectieve populariteit anderzijds. Jongeren met veel vrienden en jongeren die zich populair inschatten, hebben een groter persoonlijk welbehagen.

Ook aan participatie en inspraak wordt een invloed op het welbehagen toegedicht (Eccles en Barber, 1999; Haggard en Williams, 1992; Shaw, Kleiber et al., 1995; Holland en Andre, 1987; Marsh, 1992; McNeal, 1995; Morrow, 1999; Kraut, Patterson et al., 1998; Wankel en Berger, 1990).

Vooral de sportactiviteiten worden in de literatuur aangehaald als bevorderlijk voor de zelfwaardering. In zijn klassiek werk 'Society and the adolescent self-image' onderzocht ook Rosenberg (1965) het verband tussen participatie en zelfwaardering. Hij stelde inderdaad een verband vast. Jongeren met een laag zelfbeeld participeerden significant minder dan jongeren met een hoog zelfbeeld (Raymore en Godbey, 1994). Rosenberg keert in zijn boek de richting van het verband om. Een lage zelfwaardering vormt een drempel om te participeren. Hij merkt echter op dat het evengoed andersom kan zijn en dat het waarschijnlijk is dat er een wisselwerking tussen beide bestaat. Om de juiste richting van het verband te bepalen, is longitudinaal onderzoek nodig. Het enige longitudinaal onderzoek dat voorhanden is, kwam tot de conclusie dat participatie aan sport het academisch en sociaal zelfbeeld bevorderde (Marsh, 1992).

Ondanks het feit dat de literatuur veel belang hecht aan de impact van participatie op het welbevinden, blijkt in het model de rol van participatie en inspraak miniem te zijn. Zowel de participatie op school als deze in de verschillende soorten verenigingen hebben geen directe invloed op het persoonlijk welbehagen. Wanneer we een onderscheid maken tussen verenigingen behorende tot het jeugdwerk en deze die hier niet toe behoren, blijkt dat leden van verenigingen buiten het jeugdwerk een iets hoger welbevinden hebben dan jongeren die hier geen lid van zijn. Dit verschil verdwijnt echter wanneer we controleren voor andere factoren in het model.

De vrijetijdsbesteding speelt een belangrijke rol in de identiteitsvorming tijdens de adolescentie (Shaw, Kleiber et al., 1995; Hendry, Shucksmith et al., 1993; Tarrant, North et al., 2001; Meeus, 1996; Haggard en Williams, 1992; Danielsen, Lorem et al., 2000; Barber, Eccles et al., 2001; Kleiber, Larson et al., 1986; Bartko en Eccles, 2003). Zo zouden vooral activiteiten die uitdagingen, inspanningen en concentratie vereisen positief zijn voor de identiteitsontwikkeling. Deze activiteiten voorzien belangrijke transitionele situaties voor adolescenten die een brug slaan tussen spelen in de kindertijd en werken tijdens de volwassenheid. Ook sport zou een belangrijk type van transitionele activiteit zijn voor adolescenten. Sport kent niet alleen fysieke en mentale uitdagingen, maar ze kunnen ook een rol spelen in de ontwikkeling van de adolescent door hen een identiteit te verschaffen (als een voetballer of een skater bijvoorbeeld) gebaseerd op een gevoel van competentie en/of identificatie met een sociale groep. Empirische bewijzen van deze verbanden zijn echter zeldzaam en de weinige bestaande empirische studies geven tegenstrijdige resultaten. Er is ook weinig empirisch onderzoek naar het effect van andere vrijetijdsactiviteiten op het identiteitsontwikkelingsproces. Men verwacht dat creatieve vrijetijdsactiviteiten een positieve bijdrage kunnen leveren aan de identiteitsontwikkeling omdat ze uitdagingen inhouden, en inspanningen vereisen. Sociale activiteiten zouden positief kunnen zijn omdat ze het sociale aspect van de identiteitsvorming vergemakkelijken. Van televisiekijken verwacht men het omgekeerde (Shaw, Kleiber et al., 1995).

Deze hypothesen kunnen gedeeltelijk bevestigd worden door onze data. Het doorbrengen van de vrije tijd met vrienden verhoogt het persoonlijk welbevinden van jongeren terwijl een thuisgebaseerd vrijetijdspatroon een negatieve invloed heeft op het welbevinden. Wanneer we enkel het zelfbeeld in beschouwing nemen, blijkt dat jongeren die hun vrije tijd invullen met sport, spel en technische hobby's een positiever zelfbeeld hebben dan jongeren die deze zaken minder vaak doen. Een culturele en creatieve vrijetijdsbesteding heeft geen enkele invloed op het persoonlijk welbevinden van de jongeren, net zoals het aantal uren dat men televisie kijkt. Shaw, Kleiber et al. (1995) maken in hun studie gewag van een differentiële relatie tussen vrijetijdsactiviteiten en identiteitsvorming bij meisjes en jongens. Zij komen tot de vaststelling dat sportieve en fysieke activiteiten positief geassocieerd zijn met identiteitsvorming bij meisjes maar niet bij jongens. Televisie kijken bleek negatief geassocieerd te zijn met de identiteitsvorming bij jongens, maar niet bij meisjes. In onze data zijn hier eveneens aanwijzingen voor. We vinden significante interactie-effecten van enerzijds geslacht met anderzijds televisiekijken, het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen en een cultureel en creatief vrijetijdspatroon op het persoonlijk welbevinden. Er is een negatief verband tussen het aantal uren dat jongens televisie kijken en het persoonlijk welbevinden (r=-0.07) terwijl we bij meisjes geen verband vonden. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat jongens negatiever reageren op televisie kijken en het vervelender vinden dan meisjes waardoor ze minder betrokken zijn. Omgekeerd stellen we vast dat het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen en het cultureel en creatief bezig zijn een positief effect heeft op het persoonlijk welbevinden bij meisjes maar niet (of minder) bij jongens.

Naast vrienden en de vrijetijdsbesteding vormt ook het gezin een belangrijke sociale schakel voor jongeren. Vooral de gezinsstructuur en het verdwijnen van het traditioneel gezinsverband heeft veel aandacht gekregen in het onderzoek naar welbevinden. Echtscheiding en hertrouw van de ouders hebben een kleine, negatieve invloed op de zelfwaardering van jongeren (Rosenberg, 1965). Ook de materiële leefomstandigheden van het gezin zouden de ouder-kind relatie beïnvloeden (Bouverne-De Bie 1992). Bepaalde onderzoekers vinden een negatieve impact van de tewerkstelling van de moeder op het welbevinden van jongeren (Belsky & Eggebeen, 1991). Anderen vinden geen of een gringe impact (Brutsaert, 1993; Van Houtte, 1998). Hoewel de sociale achtergrond, gemeten via de sociaal-economisch status, een positieve invloed heeft op het welbevinden van jongeren, vinden we geen negatieve invloed van moeders die buitenshuis gaan werken op het welbehagen van hun kinderen. De gezinssamenstelling (ouders al dan niet gescheiden) heeft geen invloed op het persoonlijk welbehagen van de jongeren. Deze zogeheten sociale achtergrondvariabelen speelden traditioneel een belangrijke rol in sociologische verklaringen. Zij deden dat onder meer omdat zij grote verschillen in leefomstandigheden indiceerden. Inmiddels zijn er heel wat aanwijzingen dat de traditionele sociaal-economische verschillen weinig impact hebben, zeker op aspecten van welbevinden en onbehagen

(Elchardus, 2000; Pelleriaux 2000). Het gezinsklimaat en de inspraak in het gezin blijken daarentegen een belangrijker rol te spelen in het welbehagen van de jongeren (van Wel, Linssen et al., 2000). Een goede relatie met vader en moeder, het percipiëren van een grote mate van autonomie en verantwoordelijkheid in de opvoeding en een sterke betrokkenheid van de ouders bij het doen en laten van de jongeren heeft een sterke positieve invloed op het persoonlijk welbevinden van de jongeren. De afwezigheid van inspraak in het gezin of het feit dat er wel inspraak is maar dat de ouders de uiteindelijke beslissing nemen, heeft dan weer een duidelijk negatieve invloed op het welbevinden. Niet zozeer de economische situatie van het gezin maar de culturele aspecten blijken dus van belang te zijn voor het persoonlijk welbevinden van de jongeren.

Tenslotte merken we nog op dat het persoonlijk welbevinden nauw verbonden is met de ontevredenheid met het gewicht. Jongeren die zich fysiek niet goed voelen en iets aan hun gewicht proberen te doen, meestal proberen te vermageren (los van hun BMI), voelen zich ook psychisch het minst goed in hun vel terwijl jongeren die zich geen zorgen maken over hun gewicht zich het best voelen (Halpern en Udry, 1999; Glendinning, 2002).

18.2.4 Probleemgedrag

We hebben het probleemgerelateerd gedrag gemeten aan de hand van items die peilen naar verbaal en fysiek probleemgedrag. Een ander onderscheid is het verschil tussen enerzijds gedragingen gericht op het schaden van andere personen of eigendommen van anderen en anderzijds gedrag gericht op het schaden van zichzelf zoals het gebruik van alcohol en drugs. Hoewel we in de 35 bevraagde gedragingen vijf verschillende dimensies kunnen onderkennen, namelijk verbaal of indirect probleemgedrag, uitgaansgerelateerd probleemgedrag, kleine en grote criminaliteit en diefstal, hangen alle vormen van probleemgedrag zo sterk samen dat we ze als één geheel beschouwen.

In deze analyse onderzoeken we of de positie van jongeren in de sociale ruimte een invloed heeft op het probleemgedrag van de jongeren en waaraan we deze invloed kunnen toeschrijven.

Jongens rapporteren een hogere mate van probleemgerelateerde gedragingen dan meisjes. In ander onderzoek wordt de hogere mate van probleemgedrag bij jongens eveneens vastgesteld (De Witte, Hooge et al., 2000; Schubarth, 2000). Sommige auteurs merken wel een verschil in de aard van het probleemgedrag tussen jongens en meisjes. Jongens zouden vooral fysieke vormen van probleemgedrag vertonen, terwijl meisjes vooral indirecte vormen (zoals de intentionele uitsluiting uit een groep, roddelen, ...) zouden gebruiken (Boulton, Bucci et al., 1999). We vinden dit evenwel niet terug. Jongens rapporteren op alle vlakken meer probleemgedrag dan meisjes. Ze vertonen dus niet alleen vaker fysiek probleemgedrag, maar ook vaker verbaal, indirect, uitgaansgerelateerd en crimineel probleemgedrag.

De zestienplussers en de BSO-jongeren vertonen meer probleemgerelateerd gedrag dan respectievelijk de iets jongere adolescenten en de ASO-jongeren (De Witte, Hooge et al., 2000). Deze verhoging is voor een groot stuk te wijten aan de uitgaansgerelateerde gedragingen die als problematisch worden aanzien (gebruik van cannabis, dronken zijn, spijbelen, bewust veel te laat thuiskomen na een nachtje stappen, ...). Deze verschillen worden dan ook wegverklaard nadat het rookgedrag en het commerciële vrijetijdspatroon in het model wordt ingebracht. Jongeren die roken en vaak met vrienden omgaan in hun vrije tijd en vaak uitgaan, hebben een significant hogere graad van probleemgedrag. De leeftijd of het les volgen in het beroepsonderwijs op zich hoeft dus het probleemgedrag niet in de hand te werken. De zestienplussers en de BSO-jongeren gaan gewoon vaker uit en juist dit lijkt het probleemgerelateerd gedrag te bevorderen.

De positie die jongeren innemen in de sociale ruimte blijkt eveneens samen te gaan met probleemgedrag. Volgens bepaalde onderzoeken zou de participatie op school aan extracurriculaire activiteiten en het lidmaatschap aan verenigingen bevorderlijk zijn voor het sociaal gedrag. Wanneer jongeren participeren zijn ze sneller in staat om zich in te leven in de standpunten van anderen en dan ook met het lot van anderen. Het functioneren in een groep vergt immers een mate van zelfbeheersing en een aantal sociale vaardigheden die worden beschouwd als gunstig voor het tegengaan van probleemgedrag (Hirschi, 1969; Mahoney, 2000; Anderson-Butcher, Newsome et al., 2003). De deelname aan extracurriculaire activiteiten en het lidmaatschap van sociale, jeugdwerk- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen blijkt echter in onze data het probleemgedrag niet te drukken. De gepercipieerde inspraak in de klas is wel van belang. Naarmate jongeren het klasklimaat meer ervaren als democratisch, vertonen ze minder probleemgedrag. Ook in buitenlands onderzoek stelde men vast dat als jongeren inspraak krijgen over regels, ze deze regels gemakkelijker zullen naleven en dus minder antisociaal gedrag zullen verichten (Hephurn, 1984).

Jongeren met een uitgebreid vriendennetwerk of jongeren die lid zijn van de jongerengecentreerde organisaties stellen vaker problematische gedragingen. Bepaalde vrijetijdspatronen en de hoeveelheid zakgeld dat men krijgt blijken

eveneens samen te gaan met probleemgedrag. Naarmate jongeren meer commerciële en ongeorganiseerde vrijetijdsbestedingen hebben en meer zakgeld krijgen, vertonen ze meer probleemgedrag. Ook buitenlandse studies wezen op de negatieve gevolgen of verbanden van ongeorganiseerde of ongestructureerde vrijetijdspatronen waarbij gezagsfiguren afwezig zijn op het probleemgedrag van jongeren (Mahoney en Stattin, 2000; Mahoney, 2000; Anderson-Butcher, Newsome et al., 2003; Osgood, Wilson et al., 1996; Bartko en Eccles, 2003). Niet alleen zouden deze jongeren meer antisociaal gedrag vertonen, ze zouden eveneens ongezondere levensstijlen (drugs, alcohol) ontwikkelen (Glendinning, 2002; Denscombe, 2001; Yin, Katims et al., 1999). Na controle voor het commerciële en ongeorganiseerde vrijetijdspatroon, verdwenen de verbanden tussen de positie in de sociale ruimte en het probleemgedrag.

TABEL 181: 'PROBLEEM'GERELATEERD GEDRAG[125]

	β	p	R^2
(Constante)		0.00	
Achtergrondvariabelen			
Geslacht (meisje vs jongen)	-0.15	0.00	
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	-0.08	0.01	6.0
TSO vs ASO	-0.04	0.13	
BSO vs ASO	-0.03	0.36	6.5
SES ouders	0.06	0.06	6.5
Sociale ruimte			
Deelname extracurriculaire activiteiten	-0.04	0.17	
Participatief klasklimaat	-0.01	0.62	
Uitgebreidheid informeel netwerk	0.17	0.00	
Lid jongerengecentreerde vereniging	0.09	0.00	
Lid sociale beweging	0.03	0.19	
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	0.00	0.88	
Lid van sport- of hobbyvereniging	0.02	0.49	14.0
Persoonsgebonden kenmerken			
Randgelovig vs kerngelovig	-0.07	0.23	
Twijfel vs kerngelovig	-0.03	0.55	
Vrijzinnig vs kerngelovig	0.00	0.94	
Onverschillig vs kerngelovig	-0.02	0.59	
Niet gelovig vs kerngelovig	0.01	0.85	
Persoonlijk welbevinden	-0.10	0.00	
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0.04	0.14	
Rokers vs niet-rokers	0.20	0.00	25.9
Gezinssituatie			
Gezinsklimaat	-0.09	0.00	
Aantal broers en/of zussen	0.07	0.01	
ouders samenwonend vs niet	0.02	0.40	
Inspraak gezin: jongere beslist	0.05	0.05	
Inspraak gezin: samen beslissen	-0.05	0.04	
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0.00	0.96	
Zakgeld per week	0.08	0.01	
Bij- of vakantiejob vs geen job	-0.01	0.61	
Beide ouders Turks of Marokkaans	0.03	0.30	30.1
Vrijetijdsruimte			
VT: vrienden en commercieel aanbod	0.31	0.00	

[125] Multilevelanalyse op probleemgerelateerd gedrag wees uit dat deze gedragingen niet afhankelijk zijn van de gemeente waar men woont (ρ=0.01).

VT: gezins en familiaal milieu	-0.03	0.27	
VT: sport, spel en techniek	0.01	0.76	
VT: cultuur en creatievelingen	-0.02	0.56	
Aantal uur tv kijken per dag	0.00	0.94	36.3
Culturele ruimte			
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	-0.05	0.08	
Smaakvoorkeur: amusement	-0.05	0.08	
Smaakvoorkeur: harde muziek	0.00	0.90	
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0.08	0.00	
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0.02	0.59	36.7
Jeugdwerk - niet jeugdwerk			
Lid jeugdwerk	0.04	0.20	
Lid buiten jeugdwerk	-0.06	0.08	13.2

Volgens de *sociale controle* theorie van Hirschi (Hirschi, 1969), verwachten we dat de ouderlijke verbondenheid en supervisie delinquent gedrag zal afremmen (Crosnoe, Erickson et al., 2002; Mahoney en Stattin, 2000; Caldwell en Darling, 1999; Osgood, Wilson et al., 1996). Uit onze data blijkt inderdaad dat jongeren die de relatie met hun ouders positief inschatten en jongeren van wie de ouders op de hoogte zijn van het doen en laten van hun zoon of dochter, minder probleemgedrag vertonen. Dat inspraak over regels probleemgedrag zou drukken, blijkt eveneens uit de inspraak in het gezin. Jongeren die samen met hun ouders beslissingen nemen over allerlei zaken, vertonen iets minder probleemgedrag. Het omgekeerde stellen we vast bij jongeren die vaak alleen beslissingen nemen.

Tenslotte merken we dat jongeren die van dansmuziek houden meer probleemgedrag vertonen. Dit verband is voornamelijk te wijten aan het vaker voorkomen van uitgaansgerelateerde probleemgedragingen en kleine criminaliteit.

DEEL 3

SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Dit onderzoek naar maatschappelijke participatie van jongeren had drie grote doelstellingen. Ten eerste wilden we een beschrijving geven van de maatschappelijke participatie van jongeren tussen veertien en achttien jaar Daarbij werd gekeken naar participatie op school, in het gezin, in formele en informele sociale netwerken en in het culturele veld; daarenboven werd op zoek gegaan naar samenhangen of structuren binnen de contacten die jongeren hebben. Hierin onderscheidden we drie handelingsgebieden of ruimtes waarbinnen de plaatsing van jongeren niet toevallig is, de vrijetijdsruimte, de sociale ruimte en de culturele ruimte. Ten tweede was het de bedoeling een beeld te schetsen van welke jongeren een bepaalde positie innemen in die drie ruimtes. We beantwoorden hiermee de vraag welke kenmerken er toe leiden dat jongeren hun vrije tijd op een bepaalde manier invullen, al dan niet lid zijn van bepaalde soorten verenigingen, een uitgebreide dan wel selectieve vriendenkring hebben, bepaalde muziek- en mediavoorkeuren appreciëren boven andere en bepaalde houdingen, opvattingen en emoties onderschrijven. Tenslotte onderzochten we of en op welke manier de positionering in de verschillende ruimtes onderling samenhangen. Met deze laatste onderzoeksvraag trachtten we een antwoord te krijgen op vragen als: hebben leden van het jeugdwerk andere smaakvoorkeuren dan jongeren die lid zijn van sportverenigingen, hebben jongeren met een uitgebreid informeel netwerk een instrumentele visie op de maatschappij of steunen zij de burgerschapswaarden en voelen jongeren die zich in de vrije tijd met cultuur bezighouden zich beter in hun vel dan jongeren die hun vrije tijd invullen met informele contacten en commerciële activiteiten?

19 Beschrijving van en structuren in de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte

19.1 De vrijetijdsruimte

Om de vrijetijdsruimte van jongeren in kaart te brengen vroegen we hen van 53 soorten activiteiten aan te geven hoe vaak ze deze doen. Het merendeel van de jongeren beluistert meerdere keren per week muziek, kijkt televisie of video en maakt huiswerk. Ook telefoneren en SMS'en zijnerg populair. Meer dan vier op vijf jongeren maakt hier meerdere keren per week gebruik van. Bijna zeven op tien jongeren gaat minstens één keer per week op bezoek bij vrienden en bijna de helft van de jongeren spreekt minstens één keer per week af met zijn of haar lief. Bijna zeventig procent van de jongeren surft, chat of maakt minstens één keer per week gebruik van zijn e-mail en iets meer dan de helft van de jongeren speelt regelmatig video- of computerspelletjes. Een huishoudelijke karwei die voorbehouden blijkt voor jongeren is het dekken van de tafel, afruimen en afwassen. Bijna zeven op tien jongeren neemt deze taak meerdere keren per week voor zijn rekening. Minder dan de helft maar toch nog meer dan vier op tien jongeren beoefent op wekelijkse basis een sport buiten clubverband of gaat naar een vereniging.

Er is duidelijk een discrepantie tussen wat jongeren vaak doen en wat ze graag doen. Helpen in het huishouden, huiswerk maken, cultuurparticipatie en zich vervelen staan niet hoog op het verlanglijstje van de jongeren. Activiteiten met vrienden daarentegen zoals bioscoopbezoek, vrienden bezoeken, telefoneren of SMS'en, afspreken met lief en naar een fuif gaan zijn zeer populair. Jongeren houden eveneens van binnenshuisactiviteiten zoals het beluisteren van muziek, TV of video kijken en computeren.

Volgens de individualiseringsthese zouden jongeren, omwille van het grotere aanbod van vrijetijdsactiviteiten alsook de grotere keuzevrijheid, zoveel mogelijk proeven van een heel gamma van vrijetijdsactiviteiten en zou er dus geen systematiek te vinden zijn in het combineren van verschillende activiteiten. Bij onze zoektocht naar structuren in de vrijetijdsruimte van jongeren ontdekten we echter dat jongeren hun vrijetijdsactiviteiten niet lukraak of sterk individualistisch kiezen. Er zijn sterke onderliggende structuren of patronen die maken dat we bepaalde samenhangen vinden. Bovendien blijken de keuzes die jongeren maken nog steeds sterk gebaseerd op traditionele rollen en status, zoals gender, de leeftijd en de onderwijsvorm.

Zo kunnen we op basis van de vrijetijdsbesteding een onderscheid maken tussen verschillende soorten activiteiten. Een eerste soort groepeert het commerciële vrijetijdsaanbod en de informele contacten met vrienden. Een tweede dimensie omvat activiteiten die eerder op het gezin en de familie zijn

gericht. Een derde groepering van activiteiten beschrijft het gebruik van nieuwe media, 'passieve' media en het sporten binnen en buiten clubverband. Een vierde soort activiteiten groepeert het culturele vrijetijdsaanbod en het zelf creatief bezig zijn.

Jongeren kiezen dus duidelijk die activiteiten die, volgens hun cultureel patroon, bij elkaar 'passen' en die bovendien passen bij de positie die zij denken te bekleden. De vrijetijdsbesteding van meisjes kenmerkt zich door het gezins- en familiaalgerichte activiteiten en de culturele en creatieve vrijetijdsbesteding. Jongens houden zich dan weer vaker bezig met sport, spel en technische hobby's. Jongeren die les volgen in het beroepssecundair onderwijs en in iets mindere mate degenen die les volgen in het technisch onderwijs, maken vaker gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod en gaan ook vaker op een informele basis met vrienden om dan de leerlingen uit het algemeen vormend onderwijs. Ook de gezins- en familiaal gerichte activiteiten worden vaker door de BSO- en TSO-jongeren gedaan. Hiertegenover staat dat jongeren uit het ASO en TSO een vrijetijdspatroon hebben gekenmerkt door sport, spel en technische hobby's. Jongeren uit het algemeen secundair onderwijs onderscheiden zich van jongeren uit het TSO en BSO door hun culturele en creatieve activiteiten.

Ook met de leeftijd verandert de vrijetijdsbesteding van jongeren. De 14- tot 15-jarigen vullen hun vrije tijd met gezins- en familiegerelateerde activiteiten alsook met het vrijetijdspatroon gericht op sport, spel en technische hobby's. De commerciële en culturele vrijetijdsactiviteiten staan dan weer vaker op de agenda van de zestien- tot achttienjarigen.

Er zijn slechts zwakke verbanden tussen de participatie aan de vier soorten activiteiten. Dit betekent dat de positie die jongeren innemen op de ene dimensie weinig zegt over de positie op de andere dimensies. In dit opzicht is het interessant een clusteranalyse uit te voeren. Dit type analyse is de aangewezen methode om gelijkenissen tussen jongeren te benadrukken en groepeert jongeren in plaats van activiteiten. We groeperen de jongeren via een clustermodel op basis van de vier vrijetijdspatronen en het aantal uren per dag dat men televisie kijkt. De modelselectie wijst uit dat het vijf-cluster model een goed model is.

Jongeren die tot de eerste cluster behoren (30%) besteden hun vrije tijd met cultuur en creatieve hobby's en kijken zeer weinig televisie. Ook sport, spel en technische hobby's staan niet in hun agenda. Dit zijn de jongeren die **veel aan cultuur doen en weinig televisie kijken**. Vooral meisjes en jongeren die les volgen in het ASO bevinden zich in deze cluster. Hoewel meer jongens uit het ASO dan jongens uit het TSO en BSO tot deze cluster behoren, zijn de verschillen tussen meisjes uit de verschillende

onderwijsvormen enorm. Het zijn voornamelijk de ASO-meisjes die we terugvinden in deze cluster[126].

Tot de tweede cluster (24%) behoren jongeren die gemiddeld meer dan drie uur per dag televisie kijken en vaak sportieve en technische hobby's hebben. Deze jongeren maken weinig gebruik van het commerciële vrijetijdsaanbod. **Sport, spel en televisiekijken** staan bij deze jongeren centraal. Dit is een typische jongenscluster met een oververtegenwoordiging van BSO en TSO jongeren en jonge adolescenten. Zowel bij de jong- als bij de oudere adolescenten zijn er grote genderverschillen. Deze verschillen zijn echter het frappants bij de jongste leeftijdsgroepen waarbij 14 en 15- jarige jongens het sterkst vertegenwoordigd zijn[127].

De derde cluster groepeert jongeren (18%) die hoog scoren op de vier vrijetijdsdimensies en weinig televisiekijken (gemiddeld twee uur per dag). We noemen dit de **omnivore jongeren**. Het gaat hier om voornamelijk jongens en jongeren die les volgen in het ASO. Hoewel er naar leeftijd geen significante verschillen zijn, zijn bij de jongens de 16-plussers oververtegenwoordigd en bij de meisjes de 14 en 15 jarigen[128].

In de vierde cluster die 17 procent van de jongeren groepeert vinden we jongeren terug die **weinig vrijetijdsinteresses** hebben en een **gemiddeld aantal uren TV kijken per dag**. Ook in deze cluster zijn de jongens oververtegenwoordigd. In tegenstelling tot de derde cluster vinden we hier relatief meer jongeren terug die les volgen in het beroepsonderwijs. De oudere adolesenten zijn eveneens lichtjes oververtegenwoordigd.

De vijfde cluster tenslotte is een groepering van jongeren (11%) die vaak op een informele manier **met vrienden omgaan en gebruik maken van het commerciële aanbod maar ook een gezins- en familiaal gerichte vrijetijdsbesteding** kennen. Deze jongeren houden zich niet bezig met sport, spel en technische hobby's en ook niet met cultuurparticipatie. Ze kijken daarentegen wel veel televisie. Deze cluster bestaat uit bijna uitsluitend meisjes (95%). Ook jongeren die les volgen in het beroepsonderwijs en de zestienplussers zijn hier duidelijk oververtegenwoordigd. Bij de jongens is er bovendien geen verschil naargelang de gevolgde onderwijsvorm. Bij meisjes daarentegen zijn er grote verschillen. Het zijn voornamelijk de BSO-meisjes die we in deze cluster terugvinden en niet zozeer de meisjes die les volgen in het ASO[129].

---

126 Significant interactie-effect van geslacht met onderwijsvorm op de eerste cluster (analyse niet weergegeven in de tekst)

127 Significant interactie-effect van geslacht met leeftijd

128 Significant interactie-effect van geslacht met leeftijd

129 Significant interactie-effect van geslacht met onderwijsvorm

Uit het vorige is reeds gebleken dat de vrijetijdskeuzes die jongeren maken niet uniek zijn. Van het minder voorspelbaar worden van de vrijetijdsbesteding op basis van collectieve identiteiten, zoals de individualiseringsthese vooropstelt, is evenmin sprake. Via langdurige differentiële socialisatie worden de keuzes die jongeren maken gestuurd en beïnvloed. Dit maakt dat de zogenaamde individuele en unieke keuzes sterk voorspelbaar zijn op basis van geslacht, onderwijsvorm en leeftijd. De sterke samenhang tussen bepaalde kenmerken en de patronen van vrijetijdsbesteding blijkt uit het feit dat we op basis van wat jongeren doen in hun vrije tijd in 80 tot 90% van de gevallen kunnen voorspellen of het om een meisje of een jongen gaat, iemand die les volgt in het BSO of ASO en of het om een jongere dan wel oudere adolescent gaat.

19.2 De sociale ruimte

19.2.1 Participatie op school

De participtie op school hebben we gemeten op basis van de deelname aan extracurriculaire activiteiten. Bijna drie kwart van de respondenten neemt wel eens deel aan ontspanningsactiviteiten (schoolfeestjes, …) en ruim twee derde neemt wel eens deel aan culturele activiteiten. Bijna twee derde participeert in sportactiviteiten georganiseerd door de school, terwijl bijna de helft betrokken is bij sociale activiteiten. De minst bevolkte extracurriculaire activiteiten zijn de economische en technische activiteiten. Slechts een kwart engageert zich in economische of technische activiteiten. Alle activiteiten samengenomen, kunnen we besluiten dat 93% van de jongeren wel eens deelneemt aan een extracurriculaire activiteit.

Net zoals bij de vrijetijdsactiviteiten vonden we een patroon of onderliggende structuur binnen de deelname aan extracurriculaire activiteiten. Alle soorten activiteiten laden op deze dimensie. Er bestaan dus duidelijke kruisverbanden over de verschillende soorten activiteiten heen. Leerlingen die bijvoorbeeld deelnemen aan ontspanningsactiviteiten, zullen ook sneller de stap zetten tot sportactiviteiten, sociale activiteiten of culturele activiteiten. Dit illustreert het zelfaanzwengelend karakter van participatie dat in eerder onderzoek al werd vastgesteld (De Groof, Elchardus et al., 2001). Participatie blijkt een verschijnsel te zijn dat zich onder de juiste omstandigheden zelf aanzwengelt. Quiroz, Nilda et al. (1996) wijzen hierbij echter op de ‘gevaren’ van deze participatiecumulatie binnen de school: de selecte groep leerlingen die reeds participeert, wordt aangespoord om nog meer te participeren, waardoor deze *hypernetworked* leerlingen veel meer dan gemiddeld van de voordelen van participatie kunnen genieten.

TABEL 182: DEELNAME AAN EXTRACURRICULAIRE ACTIVITEITEN – ANOVA (MCA)[130]

	Ontspanningsactiviteiten (fuiven, feestjes, ook laatste 100-dagen, ...)	Culturele activiteiten (toneel, film, muziek, leerlingentijdschrift / schoolkrant, ...)	Sportactiviteiten	Sociale activiteiten (Amnesty International schrijfgroep, mondiale vorming, school zonder racisme, ...)	Economische of technische activiteiten (bedrijfjes opstarten, kapperssalon, websites maken, ...)
% deelnemers	72.8	68.4	65.6	49.0	26.0
Geslacht					
Jongen	69.5	63.3	70.9	44.2	28.9
Meisje	74.6	73.5	59.4	54.6	23.0
β	0.06*	0.11***	0.12***	0.10***	0.07**
Onderwijsvorm					
BSO	55.1	56.5	57.9	39.0	33.4
TSO	71.6	66.2	59.9	42.1	30.4
ASO	81.6	76.0	72.6	59.2	19.4
β	0.24**	0.17***	0.14***	0.19***	0.14***
Leeftijd					
14- en 15-jarigen	65.4	68.7	71.4	48.1	23.9
16- tot 18-jarigen	76.5	68.0	61.0	50.1	27.6
β	0.12***	0.01	0.11***	0.02	0.04

Naast het cumulatief karakter van de schoolse participatie, wordt de deelname aan extracurriculaire activiteiten beïnvloed door gender, leeftijd maar voornamelijk door de onderwijsvorm waarin men les volgt. Wanneer we het geheel van extracurriculaire activiteiten beschouwen, nemen meisjes en jongens evenveel deel aan deze activiteiten. Een opsplitsing naar de verschillende soorten activiteiten maakt duidelijk dat meisjes vaker deelnemen aan sociale, culturele en ontspanningsactiviteiten terwijl jongens zich vaker engageren in de sport- en technische of economische activiteiten. Jongens en meisjes participeren dus evenveel op school, maar aan andere activiteiten. Ook de leeftijdsverschillen worden verdoezeld, wanneer we de extracurriculaire activiteiten als één geheel beschouwen. Als we echter een opsplitsing maken naar de aard van de activiteiten, merken we dat de deelname aan ontspanningsactiviteiten toeneemt met de leeftijd terwijl de sportactiviteiten voornamelijk de jongste leeftijdscategorieën aanspreken. Voor de sociale, culturele en economische of technische activiteiten vinden we geen leeftijdsverschillen

Naar onderwijsvorm daarentegen zien we wel verschillen. Jongeren uit het BSO halen een gemiddelde van 27 op een schaal van 0 tot 100, jongeren uit

[130] Schaalgegevens van de hoofdcomponentenanalyse: λ=1.69; R^2=33.8; α=0.51 (gemiddelde=30.9 op 100)

het ASO 34 op 100. Leerlingen uit het ASO participeren meer aan sociale, culturele en sportactiviteiten, terwijl BSO- en vooral TSO-leerlingen meer deelnemen aan technische en economische activiteiten. De lagere sociaal-economische status van de ouders verklaart voor een stuk de ondervertegenwoordiging van BSO en TSO jongeren in de naschoolse activiteiten. Ook de lagere participatie in het verenigingsleven, wat positief samenhangt met de schoolse participatie, kan een deel van het verschil in de deelname aan extracurriculaire activiteiten tussen de verschillende onderwijsvormen verklaren.

19.2.2 Lidmaatschap van verenigingen

We stellen vast dat het verenigingsleven er in slaagt ongeveer drie kwart van alle jongeren te bereiken. Wanneer we alle verenigingen tesamen beschouwen, participeren evenveel jongens als meisjes en zijn er geen leeftijdsverschillen. Wanneer we het passief lidmaatschap buiten beschouwing laten en dus enkel rekening houden met de organiserende en actieve leden, zijn jongens (72%) iets vaker lid van verenigingen dan meisjes (67%) en neemt het lidmaatschap lichtjes af met de leeftijd (van 72% naar 68%). De dalende participatie naarmate men ouder wordt, blijkt het geval te zijn voor verenigingen die tot het jeugdwerk gerekend kunnen worden (van 45% naar 40%) maar niet voor de verenigingen buiten het jeugdwerk. Meisjes en jongens participeren in gelijke mate aan het jeugdwerk. In het verenigingsleven buiten het jeugdwerk zijn er echter wel genderverschillen. De onderwijsvorm maakt geen onderscheid tussen jeugdwerk en verenigingen buiten het jeugdwerk. In beide soorten verenigingen participeren jongeren die les volgen in het beroepsonderwijs het minst en jongeren uit het algemeen secundair onderwijs het meest. Jongeren uit het technisch onderwijs nemen een middenpositie in. Hun participatieniveau in het jeugdwerk komt echter wel dicht in de buurt van de ASO-jongeren, terwijl het verschil tussen TSO- en ASO-jongeren in verenigingen buiten het jeugdwerk zeer groot blijft. We zien dan ook dat de verschillen tussen de onderwijsvormen in het jeugdwerk relatief minder groot zijn dan in de verenigingen buiten het jeugdwerk.

TABEL 183: LIDMAATSCHAP (ORGANISEREND, ACTIEF OF PASSIEF LID) VAN HET JEUGDWERK EN VERENIGINGEN BUITEN HET JEUGDWERK (ANOVA – MCA)

	Lidmaatschap alle verenigingen		Lidmaatschap van het jeugdwerk		Lidmaatschap van vereniging buiten jeugdwerk	
	$\bar{x}$[131]	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β
Geslacht						
Jongen	76.5	Ns	49.8	Ns	64.2	0.09***
Meisje	73.4		52.3		55.0	
Leeftijd						
14-15 jaar	75.3	Ns	51.5	Ns	60.7	ns
16-18 jaar	74.8		50.7		59.0	
Onderwijsvorm						
BSO	57.5	0.15***	34.6	0.20***	40.3	0.26***
TSO	75.9		53.7		57.7	
ASO	84.2		58.6		71.7	

De opdeling naar verenigingen die al dan niet tot het jeugdwerk behoren is een ruwe en beleidsmatig interessante indeling, maar verhult belangrijke verschillen tussen verschillende verenigingen binnen deze tweedeling.

TABEL 184: LIDMAATSCHAP (ORGANISEREND, ACTIEF OF PASSIEF LID) VAN VERSCHILLENDE VERENIGINGEN DIE BEHOREN TOT HET JEUGDWERK (ANOVA – MCA)

	Jeugd-beweging		Jongeren-beweging		Gemeente-lijk jeugdwerk		Gemeente-lijk jeugdwerk[132]		Jeugd-atelier, kunst-beoefening		Jeugdhuis	
	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β
Geslacht												
Jongen	17.5	ns	21.0	ns	26.6	ns	14.2	ns	5.9	0.07**	15.7	0.05*
Meisje	16.8		24.0		26.7		14.2		9.5		11.8	
Leeftijd												
14-15 jaar	20.9	0.08***	22.7	ns	22.9	0.07***	14.3	ns	8.9	ns	7.6	0.15***
16-18 jaar	14.5		22.2		29.2		14.2		6.8		18.1	
Vorm												
BSO	9.5	0.14***	14.2	0.13***	17.0	0.13***	9.5	0.08***	3.7	0.13***	9.8	0.07*
TSO	16.2		21.8		28.1		16.1		5.3		14.8	
ASO	22.0		27.4		31.1		15.7		11.3		15.5	

Zeventien procent van de veertien- tot achttienjarigen is organiserend, actief of passief lid van een jeugdbeweging[133] en tweeëntwintig procent van een

131 Deze gemiddelde scores kunnen worden geïnterpreteerd als gecontroleerde percentages

132 Zonder jeugd(muziek)atelier, jeugdgroepen voor kunstbeoefening en jeugdhuis

133 Chiro, KSJ-KSA-VKSJ, Souts VVKSM, Scouts FOS, Rode Valken, VNJ

jongerenbeweging[134]. Wanneer we enkel de organiserende en actieve leden in beschouwing nemen daalt het lidmaatschap van de jongerenbewegingen tot 14 procent. Zowel in de jeugd- als de jongerenbewegingen zijn er evenveel mannelijke als vrouwelijke leden. Naar leeftijd zijn er daarentegen grote verschillen. Meer dan een vijfde van de 14- tot 15-jarigen is lid van een jeugdbeweging tegen 15 procent van de zestienplussers. Ook bij de jongerenbeweging is er een daling van het aantal organiserende en actieve leden naarmate jongeren ouder worden. Terwijl 17 procent van de 14- tot 15-jarigen een engagement heeft in een jongerenbeweging, daalt dit tot 12 procent bij de 16- tot 18-jarigen. Het aantal passieve leden neemt daarentegen toe met de leeftijd. Zowel jeugd- als jongerenbewegingen recruteren dubbel zoveel jongeren uit het ASO dan het BSO. Terwijl respectievelijk 10 en 14 procent van de BSO- jongeren organiserend, actief of passief lid is van respectievelijk een jeugd- of jongerenbeweging, is dit bij de ASO-jongeren respectievelijk 22 en 27 procent. De jongeren uit het technisch onderwijs nemen een tussenpositie in.

Meer dan een kwart van de jongeren neemt momenteel deel aan een gemeentelijk jeugdwerkinitiatief. Onder de noemer gemeentelijk jeugdwerkinitiatief worden de speelpleinwerkingen, spelanimatie-initiatieven, grabbelpas, SWAP-pas, tienerwerking, roefel-dagen, jeugd(muziek)ateliers, jeugdgroepen voor kunstbeoefening en de jeugdhuizen gerekend. Evenveel meisjes als jongens engageren zich in deze initiatieven. Wanneer we enerzijds de jeugd(muziek)ateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening en anderzijds de jeugdhuizen apart beschouwen, blijkt dat meisjes vaker deelnemen aan de eerste soort jeugdwerkinitiatieven en jongens vaker lid zijn van een jeugdhuis. De gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven als geheel worden vaker gefrequenteerd door de 16-plussers wat volledig op naam van de jeugdhuizen geschreven kan worden. Terwijl 8% van de 14- en 15-jarigen lid is van een jeugdhuis stijgt dit bij de 16-tot 18-jarigen tot 18 procent. Jongeren uit het BSO nemen veel minder vaak deel aan gemeentelijke jeugdwerkinitiateven dan TSO- en ASO-jongeren. Dit is het geval voor alle initiatieven die hiertoe gerekend worden. De verschillen zijn echter het grootst wat de jeugd(muziek)ateliers en de jeugdgroepen voor kunstbeoefening betreft.

De verenigingen buiten het jeugdwerk die het meeste jongeren aanspreken, zijn de sportverenigingen, culturele verenigingen en de hobbyclubs. Dat jongens vaker lid zijn van verenigingen die niet tot het jeugdwerk behoren, is voornamelijk te verklaren door hun zeer sterke vertegenwoordiging in de sportverenigingen. De helft van de jongens is lid van een sportvereniging tegen 'slechts' een derde van de meisjes. Deze ondervertegenwoordiging van meisjes wordt evenwel gedeeltelijk gecompenseerd door het grotere

[134] KLJ, KAJ, jongerenafdeling van een vakbond, Humanistische jongeren, MJA, JNM, Jeugd Rode Kruis, Jeugdpastoraal, Plus-werking

engagement van meisjes in culturele verenigingen. De geslachtsverschillen zijn hier zelfs nog groter dan in de sportverenigingen. Meer dan een vijfde van de meisjes is lid van een culturele vereniging. Met hun acht procent zitten de jongens hier ver onder. De hobbyclubs recruteren evenveel jongens dan meisjes. De sportverenigingen en –clubs kennen vooral veel succes bij de 14- en 15-jarigen. Hun populariteit neemt af, naarmate jongeren ouder worden. 46 procent van de 14- en 15 jarigen is lid van een sportvereniging. Ook de zestienjarigen zijn nog vaak lid van een sportvereniging (45%). Na deze leeftijd keren jongeren de sportverenigingen de rug toe. Van de zeventien- en achttienjarigen heeft respectievelijk 38 en 35 procent nog een engagement in een sportvereniging. In de culturele verenigingen en hobbyclubs zijn er geen leeftijdsverschillen. Naar onderwijsvorm daarentegen zijn er zowel in de sport, culturele en hobbyverenigingen grote verschillen. De sportclubs recruteren dubbel zoveel uit het ASO dan het BSO. Meer dan de helft van de ASO-jongeren is lid van sportvereniging, tegen slechts een kwart van de BSO-jongeren. De hobbyclubs hebben drie keer zoveel leden uit het ASO (7%) dan het BSO (2%). De discrepantie is nog het grootst in de culturele verenigingen die vier keer zoveel jongeren uit het ASO aantrekken dan jongeren uit het BSO. Slechts 5 procent van de BSO- jongeren is lid van een culturele vereniging tegen meer dan een vijfde van de ASO-jongeren.

TABEL 185: LIDMAATSCHAP (ORGANISEREND, ACTIEF OF PASSIEF LID) VAN VERENIGINGEN BUITEN HET JEUGDWERK (ANOVA – MCA)

	Sportvereniging		Culturele vereniging		Hobbyvereniging	
	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β	$\bar{x}$	β
Geslacht						
Jongen	50.0	0.16***	7.7	0.20***	6.0	ns
Meisje	33.8		21.5		4.9	
Leeftijd						
14-15 jaar	46.3	0.07***	14.4	ns	6.3	ns
16-18 jaar	39.1		14.5		4.9	
Onderwijsvorm						
BSO	25.1	0.21***	5.0	0.19***	2.4	0.09***
TSO	43.3		11.6		5.4	
ASO	50.7		21.3		7.2	

De grote keuze uit een aanbod van zeer verschillende verenigingen, tesamen met het afnemende belang van collectieve identiteiten tengevolge van detraditionalisering, zou volgens de individualiseringsthese ertoe leiden dat jongeren unieke combinaties van verscheidene lidmaatschappen maken. Toch vinden we duidelijke onderliggende structuren in de participatie van jongeren in het verenigingsleven. Ten eerste onderscheiden we de jongerengecentreerde organisaties. Dit type vereniging, waar jongeren zelf veel verantwoordelijkheid hebben zonder directe begeleiding van

(jong)volwassenen, komen vaak vanuit de basis tot stand. Verenigingen verbonden aan een café, buurt- of wijkwerkingen, jeugdhuizen of –clubs, tijdelijke organisaties, fanclubs en doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven behoren tot dit type vereniging. Ten tweede onderscheiden we de sociale bewegingen, met de mensenrechtenorganisaties, milieubewegingen, vredesorganisaties en derdewereldverenigingen. Ook antiracistische organisaties en verenigingen die anderen helpen laden, iets minder hoog, op deze dimensie. Deze dimensie groepert dus voornamelijk vrij doelgerichte organisaties, die een bepaald tastbaar maatschappelijk doel voor ogen hebben. De derde dimensie groepeert zowel culturele organisaties behorende tot het jeugdwerk (jeugdateliers en jeugdgroepen voor kunstbeoefening) als buiten het jeugdwerk (culturele verenigingen). Ook de jeugdbewegingen, jongerenorganisaties en de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven (zonder jeugdhuis) laden op deze component. Daarom wordt deze dimensie omgedoopt tot participatie in de jeugdwerk- en culturele verenigingen. De laatste dimensie omvat zowel hobby- als sportverenigingen. Dit type vereniging wordt gekenmerkt doordat ze een specifieke activiteit aanbieden en geven het de naam 'ontspanningsverenigingen'. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat bijv. jeugdbewegingen geen ontspanningsfunctie hebben, maar ze streven niet zozeer naar specifieke vaardigheden maar naar vorming op diverse gebieden. Jongeren die lid zijn van deze ontspanningsverenigingen, participeren niet aan jongerenuitwisselingsprogramma's en nemen niet deel aan verenigingen die anderen helpen en antiracistische organisaties.

Jongeren kiezen dus duidelijk die verenigingen die, volgens hun cultureel patroon, bij elkaar 'passen' en die bovendien passen bij de positie die zij denken te bekleden. Meisjes participeren significant meer aan sociale verenigingen (waaronder vooral de verenigingen met een duidelijk sociaal oogmerk vallen) en de jeugdwerk- en culturele verenigingen. Jongens daarentegen zijn sterker vertegenwoordigd in de jongerengecentreerde organisaties die vaak zonder begeleiding van (jong)volwassenen opereren alsook in ontspanningsverenigingen, waaronder de sportverenigingen geklasseerd zijn, die meer gericht zijn op het competitieve, het atletische vermogen (kenmerken die bij de populariteit van jongens sterk zouden meespelen (Vermeersch, 1998; Boyer, 1999). Dat jongens vrijer gelaten worden in hun vrije tijd en vaker participeren in losse verbanden of jongerengecentreerde activiteiten zonder begeleiding van (jong)volwassenen, terwijl meisjes vaker deelnemen aan georganiseerde activiteiten, werd reeds meermaals bevestigd in eerder onderzoek (Roberts en Parsell, 1994; Bartko en Eccles, 2003; Zeijl, te Poel et al., 2000; James, 2001).

Naargelang jongeren ouder worden blijkt er een evolutie te zijn van het lidmaatschap van sportverenigingen naar meer commerciële activiteiten. Het lidmaatschap aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen alsook aan ontspanningsverenigingen neemt af met de leeftijd. Terwijl het aantal organiserende leden van de jeugdwerk- en culturele verenigingen sterk toeneemt met de leeftijd, vinden we dit fenomeen niet terug bij de

ontspanningsverenigingen. Dit maakt ook duidelijk dat in tegenstelling tot het jeugdwerk, de sportverenigingen minder goed in staat zijn hun leden te behouden door eventueel door te stromen naar leidinggevende functies. Naarmate jongeren ouder worden onttrekken ze zich aan het ouderlijke gezag en nemen de informele sociale contacten toe. Dit blijkt ook uit de oververtegenwoordiging van de oudere leeftijdscategorieën in de bottom-up organisaties. In de sociale bewegingen zijn alle leeftijdscategorieën even sterk vertegenwoordigd.

TABEL 186: LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN (ORGANISEREND, ACTIEF EN PASSIEF LID) NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN (MCA-ANOVA)

		N	bruto-effect	netto-effect	β
Jongerengecentreerde vereniging	**25.4%**				
Geslacht	Jongen	872	0.28	0.29	0.09***
	Meisje	831	0.21	0.21	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	698	0.18	0.17	0.15***
	16- tot 18-jarigen	1006	0.30	0.30	
Onderwijsvorm	BSO	439	0.24	0.22	ns
	TSO	474	0.26	0.25	
	ASO/KSO	790	0.25	0.27	
R^2					2.8%
Sociale bewegingen	**11.3%**				
Geslacht	Jongen	877	0.10	0.10	Ns
	Meisje	843	0.13	0.13	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	708	0.13	0.12	Ns
	16- tot 18-jarigen	1012	0.11	0.11	
Onderwijsvorm	BSO	442	0.07	0.07	0.12***
	TSO	481	0.08	0.08	
	ASO/KSO	796	0.16	0.16	
R^2					1.9%
Jeugdwerk- en cultuur	**50.4%**				
Geslacht	Jongen	871	0.45	0.46	0.09***
	Meisje	828	0.56	0.55	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	697	0.57	0.56	0.09***
	16- tot 18-jarigen	1001	0.46	0.47	
Onderwijsvorm	BSO	440	0.31	0.32	0.23***
	TSO	475	0.51	0.52	
	ASO/KSO	783	0.61	0.60	
R^2					7.5%
Ontspanningsvereniging	**43.2%**				
Geslacht	Jongen	877	0.51	0.52	0.17***
	Meisje	839	0.36	0.35	
Leeftijd	14- en 15-jarigen	706	0.49	0.48	0.07**
	16- tot 18-jarigen	1009	0.39	0.40	
Onderwijsvorm	BSO	441	0.26	0.26	0.22***
	TSO	478	0.45	0.44	
	ASO/KSO	797	0.52	0.53	
R^2					8.0%

BSO- en TSO-jongeren participeren opvallend minder aan sociale bewegingen, de jeugdwerk- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen dan ASO-jongeren. Dat de middenklassejongeren sterker betrokken zijn in de "volwassengeleide" activiteiten wordt hier dus duidelijk bevestigd (Roberts en Parsell, 1994). Vele auteurs wijzen erop dat voor BSO-jongeren het 'schoolse' niet zo aantrekkelijk is, en dat vrijetijdsactiviteiten die te veel naar dit schoolse zullen neigen (door de (over)regulatie, door de aanwezigheid van controle van volwassenen, …), sneller zullen worden afgewezen (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat jongeren uit het beroepsonderwijs even sterk vertegenwoordigd zijn in de jongerengecentreerde organisaties als jongeren uit het algemeen secundair onderwijs. Het is hiermee wel het enige type vereniging waar er geen verschillen zijn naar onderwijsvorm.

Er zijn echter niet alleen verschillen naar de soort vereniging maar ook naar het aantal verenigingen waarin men zich engageert. Als we het aantal verenigingen waarvan men actief of organiserend lid is, beschouwd als een maat voor sociale omnivoriteit, stellen we geen genderverschillen vast. Ook naar leeftijd zijn er geen verschillen. Heel wat onderzoeken wijzen uit dat de culturele omnivoriteit toeneemt met het onderwijsniveau (Peterson en Simkus, 1992 ; Peterson, 1992 ; DiMaggio, 1987 ; Warde en Tampubolon, 2002 ; Relish, 1997 ; Erickson, 1996). Volledig in overeenstemming met deze bevinding, stellen we vast dat jongeren uit het ASO van meer verschillende verenigingen lid zijn dan jongeren uit het TSO en BSO. ASO-jongeren zijn gemiddeld van 1.8 verenigingen organiserend of actief lid, TSO-jongeren van 1.5 verenigingen en BSO-jongeren van 1.1 vereniging[135]. Terwijl het verschil tussen ASO- en BSO-jongeren zeer groot blijft, valt het verschil tussen jongeren uit het ASO en TSO volledig weg wanneer we rekening houden met de sociaal-economische status van de ouders. Deze laatste is zeer bepalend voor de sociale omnivoriteit van jongeren. Het combineren van deelname aan georganiseerde activiteiten wordt dus voor een groot stuk bepaald door het ouderlijk milieu. Ouders met een hogere sociaal-economische status stimuleren en ondersteunen hun kinderen, zowel bewust (door ondersteunend te werken) als onbewust (via eigen participatie), in hun participatiegedrag (Zeijl, te Poel et al., 2000; Mohr en Dimaggio, 1995; Nagel en Ganzeboom, 2002 ; Nagel, 2002; Dunn, Kinney et al., 2003; Mahoney en Stattin, 2000). Bovendien zouden jongeren uit gezinnen met een hogere sociale status minder intrapersoonlijke beperkingen (verlegenheid, zelfbewustheid) ondervinden en makkelijker de stap zetten naar verenigingen (Raymore en Godbey, 1994). Net zoals Warde en Tampubolon (2002) stellen we vast dat de netwerkcomplexiteit de sociale omnivoriteit in de hand werkt. Het aantal vrijetijdsactiviteiten dat men doet alsook de deelname aan

[135] Gemiddelde na controle voor leeftijd, geslacht en sociaal-economische status van de ouders

extracurriculaire activiteiten hebben een positieve invloed op het aantal lidmaatschappen. Uit de analyse blijkt eveneens dat jongeren die participeren in veel verenigingen een uitgebreider informeel netwerk van vriendenrelaties hebben. Niet alleen gaan deze jongeren om met klasgenoten en kinderen van hun eigen buurt, ze ontmoeten ook vrienden in verenigingen en organisaties (Buchner en Fuhs, 1994; Torrance, 1998).

Om een duidelijk beeld te krijgen van welke verschillende soorten verenigingen jongeren combineren, werd gezocht naar groepen jongeren die zich van elkaar onderscheiden op basis van de vier soorten verenigingen. De cluster met **combi-leden** is de grootste groep jongeren met bijna 38 procent. Het zijn jongeren die lid zijn van allerlei soorten verenigingen zonder dat we van een echte uitschieter kunnen spreken. Ze zijn ook vaker dan de jongeren in de andere clusters vroeger lid geweest maar uit die vereniging(en) gestapt. Tot deze omnivore cluster behoren iets meer jongens dan meisjes. Ook jongeren die in het ASO les volgen combineren vaker lidmaatschappen van verschillende soorten verenigingen dan de TSO- en BSO-jongeren. Bijna vier op tien jongeren uit het ASO zijn lid van meerdere soorten verenigingen tegen drie op tien jongeren uit het BSO. Uit eerder onderzoek bleek reeds dat jongeren uit hogere sociale klassen drukkere vrijetijdsagenda's hebben en dat ze door hun hoger zelfvertrouwen avontuurlijker zijn in het uitproberen van nieuwe activiteiten (Zeijl, te Poel et al., 2000; Furlong, Campbell et al., 1990; Bartko en Eccles, 2003). Naar leeftijd zijn er eveneens verschillen. De combinatie van verschillende soorten lidmaatschappen komt vaker voor bij de oudere leeftijdscategorieën dan bij de jongere groepen. Er zitten dan ook dubbel zoveel achttienjarigen (28%) in deze cluster dan veertienjarigen (14%). Naarmate jongeren meer keuzevrijheid krijgen en zelfstandiger worden, wordt het makkelijker om verschillende verenigingen te combineren (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Hendry, 1983).

TABEL 187: PROFIEL VAN DE VIER CLUSTERS: RIJ- EN KOLOMPERCENTAGES

	Combi-leden		Ontspan-nings-vereniging		Jeugdwerk + ontspanning en sociaal		Harde kern	
	Kolom %	Rij %	Kolom %	Rij %	Kolom %	Rij %	Kolom %	Rij %
Geslacht								
Jongen	54.1	29.7	56.3	35.6	41.6	20.8	54.0	13.9
Meisje	45.9	26.9	43.7	29.4	58.4	31.1	46.0	12.6
χ^2=24.3; df=3; p=0.00								
Onderwijsvorm								
BSO	29.6	32.3	36.2	45.6	12.9	13.0	17.8	9.1
TSO	31.7	32.0	26.2	30.5	27.6	25.8	24.7	11.6
ASO/KSO	38.7	23.6	37.6	26.5	59.4	33.5	57.5	16.4
χ^2=99.1; df=6; p=0.00								
Leeftijd								
14 jaar	14.1	19.4	20.9	33.1	28.1	35.1	18.9	12.3
15 jaar	15.8	22.8	20.2	33.6	24.5	32.1	16.7	11.4
16 jaar	20.7	29.2	19.9	32.1	20.1	25.7	19.7	13.1
17 jaar	21.6	31.9	20.9	35.6	13.0	17.5	21.5	15.0
18 jaar	27.8	38.4	18.1	28.7	14.2	17.8	23.2	15.2
χ^2=67.5; df=12; p=0.00								

Tot de tweede cluster (27.8%) behoren de jongeren die op het moment van de bevraging uitsluitend lid zijn van **ontspanningsverenigingen**. Meer dan de helft van deze jongeren is vroeger wel lid geweest van een jeugdwerk- of culturele vereniging. Deze groep jongeren bestaat uit meer jongens dan meisje. Naar leeftijd zijn er slechts kleine verschillen. De ASO en BSO jongeren zijn even sterk vertegenwoordigd in deze cluster met respectievelijk 38 en 36 procent. Iets meer dan een kwart zijn jongeren uit het TSO. Dit lijkt misschien in tegenspraak met de vaststelling dat jongeren uit het BSO minder vaak lid zijn van sportverenigingen dan TSO en ASO jongeren. Uit deze analyse blijkt echter dat BSO jongeren ervoor opteren hun engagement in ontspanningsverenigingen niet te combineren met lidmaatschappen in andere vereningen, zoals dit het geval is bij TSO en ASO jongeren. We zien dan ook dat bijna de helft (46%) van alle jongeren uit het BSO lid is van deze cluster, tegen een kwart van de jongeren uit het ASO die lid is van deze cluster (rijpercentages). Dat sport een middenklasseactiviteit zou zijn, vooral dan bij meisjes, kan dus niet worden bevestigd (Roberts en Parsell, 1994). Het combineren van verschillende lidmaatschappen, blijkt daarentegen des te meer typisch voor de middenklasse.

De derde cluster groepeert 22 procent van alle jongeren. Al deze jongeren zijn op één of andere manier betrokken in een **jeugdwerk- of culturele verenigingen**. Ze combineren hun lidmaatschap van een jeugdwerk- of culturele vereniging met het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen en sociale bewegingen. Ze engageren zich echter niet in de jongerengeleide initiatieven. Meisjes zijn in deze groep oververtegenwoordigd met 58 procent

tegen 42 procent jongens. De verschillen naar onderwijsvorm zijn in deze groep enorm. Slechts 13 procent van de jongeren uit deze cluster volgt les in het BSO tegen zes op tien jongeren die les volgen in het ASO. De combinatie van lidmaatschap van het jeugdwerk of culturele verenigingen met ontspanningsverenigingen en sociale bewegingen vinden we voornamelijk terug bij de jongsten. In deze cluster bevinden zich dubbel zoveel 14-jarigen (28%) dan 18-jarigen (14%).

De vierde cluster die 12.7% van de jongeren groepeert, kunnen we omschrijven als de **zeer actieve jongeren**. Hun engagement gaat zelfs verder dan enkel het actieve lidmaatschap en nemen leidinggevende en organiserende functies op zich. Deze groep organiserende leden bestaat uit meer jongens dan meisjes. De jongeren uit het ASO zijn eveneens sterk oververtegenwoordigd met 68 procent. Slecht 18 procent volgt les in het BSO en een kwart in het TSO. Naar leeftijd zijn de verschillen minder uitgesproken. Toch stellen we vast dat de 16 tot 18-jarigen sterker aanwezig zijn dan de 14 en 15-jarigen. Ook Roberts en Parsell (1994) onderzochten een groep jongeren die zeer sterk betrokken was bij allerlei soorten activiteiten en kwamen tot de vaststelling dat jongens en middenklasse jongeren hier sterk oververtegenwoordigd waren.

Hoewel jongeren denken authentiek en anders te zijn door bestaande elementen op een eigenzinnige of unieke manier te combineren, vinden we duidelijke structuren terug in de sociale ruimte. Jongeren kiezen bovendien die verenigingen die bij hun identiteit passen, en bij de positie die ze denken in te nemen. De differentiële socialisatie op basis van geslacht, onderwijsvorm en leeftijd, maakt dat de individuele keuzes van jongeren zeer voorspelbaar zijn op basis van collectieve identiteiten. Op basis van de lidmaatschappen van jongeren kunnen we in respectievelijk 70 procent en 75 procent van de gevallen het geslact en de onderwijsvorm juist voorspellen. De leeftijd is minder voorspelbaar, met 64 procent juiste plaatsingen.

Op kamp

Tijdens schoolvakanties en weekends hebben jongeren de mogelijkheid op kamp te gaan met de organisatie waarvan ze lid zijn. Jongeren kunnen eveneens op kamp gaan met een organisatie die niet het hele jaar door activiteiten voor jongeren organiseert zoals bijvoorbeeld sport- of taalkampen. We vroegen de jongeren hoe vaak ze al op kamp geweest zijn, als lid of als leiding. Een kamp definieerden we als een vakantie van minstens vier dagen. Als we alle verenigingen tesamen beschouwen, is slechts 15% van de jongeren nog nooit op kamp geweest met één of andere organisatie. Bijna vier op vijf jongeren is reeds minstens één keer op kamp geweest als lid en zes procent als leiding. Evenveel jongens als meisjes zijn als lid of als leiding mee op kamp geweest. De zestienplussers zijn al vaker mee op kamp geweest als leiding. Als lid zijn er geen leeftijdsverschillen.

Jongeren uit het beroepssecundair onderwijs gaan minder als lid maar ook als leiding mee op kamp. ASO-jongeren gaan het vaakst mee op kamp als lid, terwijl TSO vaker als leiding mee op kamp gaan.

De populairste kampen zijn deze georganiseerd door de jeugdbewegingen waar bijna de helft van de jongeren al aan deelgenomen heeft, als lid of als leiding. Ook de kampen van de mutualiteit zijn zeer in trek. Niet minder dan 45 procent van de jongeren is al eens met deze organisatie op kamp geweest. Een derde van de jongeren is al eens op sportkamp geweest. Hiermee komen zij op een derde.

Sport

Zwemmen, fietsen/wielrennen, lopen en voetbal zijn de populairste sporten met meer dan de helft van de veertien- tot achttienjarigen die deze sporten beoefent. De populairste teamsport is zonder twijfel voetbal. Teamsporten zijn vooral populair bij jongens, jongeren uit het ASO en de 14- en 15-jarigen. Net als bij de vrijetijdsactiviteiten in het algemeen, onderscheiden we binnen de sporttakken typische jongens- en meisjessporten. Op basis van hun sportbeoefening kunnen we in meer dan 8 op de 10 gevallen juist inschatten of het om een jongen of een meisje gaat. Ook naar onderwijsvorm zijn er verschillen die eveneens tot uiting komen in de invloed van de sociaal-economische status van de ouders op de voorkeur voor een bepaalde sporttak. Vooral jongeren uit het BSO zijn zeer voorspelbaar wat hun sporttakvoorkeur is. In drie kwart van de gevallen kunnen we zeggen of het om een jongere uit het beroepsonderwijs gaat of niet.

Bovendien brengt het beoefenen van één sport het engagement in andere sporten teweeg. Dit is een positief gegeven maar houdt eveneens gevaren in. Omdat sporten voornamelijk worden beoefend door jongens en 14- tot 15-jarige meisjes, ASO-jongeren en jongadolescenten, zetten ook deze jongeren makkelijker de stap naar andere sporten. De andere jongeren, voornamelijk BSO jongeren en 16 tot 18-jarige meisjes vallen op deze manier uit de boot.

19.2.3 Informele sociale netwerken

Naast de eerder persoonlijke relaties met gezinsleden, leren jongeren in de omgang met leeftijdsgenoten nieuwe sociale rollen die belangrijk kunnen zijn voor zowel hun huidige identiteitsvorming als voor de eerder onpersoonlijke contacten kenmerkend voor de organisaties waarin men doorgaans als volwassene werkt en handelt. De favoriete vrijetijdsbestedingen van jongeren kunnen samengebracht worden onder de noemer “omgaan met vrienden”. Vrienden bezoeken, bioscoopbezoek, afspreken met lief, telefoneren of sms’en, naar een fuif gaan staat bij het merendeel van de jongeren hoog op hun lijstje van favoriete vrijetijdsactiviteiten. In dit deel onderzochten we een aantal kenmerken van de vriendengroep van jongeren. Gemiddeld hebben

14- tot 18-jarigen negen echte vrienden. Vier op tien jongeren heeft een eerder kleine vriendengroep van 2 tot 5 vrienden, meer dan de helft van de jongeren heeft een grote vriendengroep van 6 vrienden of meer. Meisjes en laat-adolescenten blijken andere aspecten van vriendschap belangrijk te vinden dan respectievelijk jongens en jong-adolescenten wat tot uiting komt in een kleinere vriendengroep.

De school blijkt een belangrijke ontmoetingsplaats te zijn voor vrienden. Vier op tien jongeren ontmoet zijn beste vriend uitsluitend binnen de schoolomgeving (klas en/of school) en bijna een kwart gaat zowel binnen als buiten de schoolomgeving om met zijn beste vriend. 36 procent van de jongeren ontmoet zijn vrienden enkel buiten de schoolomgeving zoals de buurt, een vereniging en/of elders. De school speelt dus een belangrijke rol in het leggen van sociale contacten tussen vrienden. Maar dit is niet voor alle jongeren zo. Voornamelijk meisjes, jongeren die in het ASO les volgen en de jongere adolescenten ontmoeten hun vrienden op school. Jongens, BSO- en TSO-jongeren en de oudere adolescenten ontmoeten hun vrienden vaker uitsluitend buiten de schoolomgeving. Jongeren die les volgen in het TSO zien hun vrienden wel vaker buiten de schoolomgeving dan ASO-jongeren maar in vergelijking met de BSO jongeren ontmoeten ze hun vrienden vaker zowel binnen als buiten de schoolomgeving.

Voor de ontwikkeling van vriendschappen in romantische relaties is het belangrijk dat jongeren in contact komen met jongeren van het andere geslacht. Hoewel meer dan de helft van de jongeren een gemengde vriendengroep heeft met ongeveer evenveel meisjes als jongens, is de vriendengroep van vier op tien jongeren voornamelijk samengesteld uit jongeren van hetzelfde geslacht als de respondent. Slechts zeven procent heeft een vriendengroep die grotendeels uit jongeren van het andere geslacht bestaat. Jongens en jongadolescenten gaan vaker om met vrienden van hetzelfde geslacht in vergelijking met meisjes en laat-adolescenten. Meisjes en de 17 à 18-jarigen hebben vaker een gemengde vriendengroep maar ze zijn ook vaker ingebed in een vriendengroep met uitsluitend jongeren van het andere geslacht. De verandering in vriendschapsrelaties als men een romantische relatie heeft, is hier niet vreemd aan. Één op drie jongeren tussen 14 en 18 jaar heeft op het moment van de bevraging een relatie. Bij 40% van hen duurt deze relatie langer dan een half jaar. In zes op tien van de gevallen gaat het om relaties die niet langer dan zes maanden duurt. Bijna de helft van de jongeren had tijdens de enquêtering geen relatie maar heeft er wel al minstens één achter de rug. Twintig procent van de jongeren heeft nog geen relatie gehad. Zoals te verwachten neemt het aantal jongeren dat een relatie heeft toe met de leeftijd. Bij de veertienjarigen heeft één op vijf een relatie, bij de zeventien- en achttienjarigen is dit dubbel zo veel. Meer dan vier op tien van hen heeft een relatie. Naarmate jongeren ouder worden, worden hun relaties ook langduriger en beschouwen ze het ook vaker als een engagement voor het leven. Jongeren uit het BSO (44%) hebben vaker een liefdesrelatie dan jongeren uit het ASO (25%). Naar duur van de relatie zijn

er geen verschillen naar onderwijsvorm. Wel beschouwen BSO jongeren hun relatie vaker als een verbintenis voor het leven, terwijl ASO jongeren deze wel beschouwen als een vaste relatie maar niet voor eeuwig. Op het moment van de bevraging hebben meisjes (36%) vaker een romantische relatie dan jongens (29%). Bovendien duurt deze relatie bij meisjes opvallend langer dan bij jongens. Meisjes beschouwen hun relatie ook vaker als een engagement voor het leven, terwijl jongens het eerder zien als een tijdelijke verbintenis of een losse relatie. Evenveel meisjes als jongens hebben nog geen of een eerste relatie gehad. Jongens zeggen wel vaker meerdere liefjes gehad te hebben dan meisjes. De eerder kortstondige achtereenvolgende liefdesrelaties bij jongens en de langere relaties bij meisjes resulteren in een genderverschil dat groter wordt naarmate jongeren ouder worden.

Al deze aspecten van het informele sociale netwerk hangen samen en vormen een continuum van een beperkt naar een uitgebreid netwerk. Er is dus een duidelijke structuur terug te vinden in het geheel van vriendschaps- en liefdesrelaties. In deze dimensie kunnen we eveneens de sporen van een proces onderkennen waarbij jongeren het oorspronkelijke millieu waar vriendschappen zijn ontstaan, verlaten en daarbij buiten dit oorpronkelijke milieu vriendschappen en een (of meerdere) relatie(s) vormen (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Dit proces is gelieerd aan subjectieve populariteit. Hoe uitgebreider het netwerk, hoe populairder de jongere zich acht. Jongeren schatten hun populariteit trouwens vrij populair in. De gemiddelde score is zeven op tien, wat ook de meest vernoemde score is. Een minderheid beschouwt zichzelf als onpopulair en meer dan een derde van de jongeren schat zichzelf in als zeer populair. Het zijn juist de populaire leerlingen die volgens het model van Dunphy het eerst overgaan tot koppelvorming (de Waal, 1993). Aan de ene zijde van de dimensie vinden we dan ook jongeren die zich weinig populair voelen, geen echte vrienden hebben of voornamelijk vrienden hebben van hetzelfde geslacht en geen lief of een langdurige relatie hebben. Deze jongeren ontmoeten hun vrienden vooral in één bepaald milieu of binnen het schoolmilieu (Silbereisen, Noack et al., 1992). Eens men een vriend(in) heeft, gaat de voorkeur eerder uit naar meer private plaatsen. Dit type informeel netwerk vinden we vaker terug bij meisjes, ASO-jongeren en de 14- en 15-jarigen. Aan de andere zijde vinden we de populaire jongeren terug die nu geen relatie hebben maar er wel één of meerdere gehad hebben en zij die momenteel een kortdurende relatie hebben. Ook jongeren die een vriendengroep hebben die voornamelijk uit het andere geslacht bestaat en die vrienden ontmoeten in verschillende milieus of buiten het schoolmilieu (Bukowski, Gauze et al., 1993; Bukowski, Sippola et al., 1999;). Dit zijn eerder kenmerken van het informeel netwerk van jongens, TSO-jongeren en de 16- tot 18-jarigen

Op basis van hun vriendschapsnetwerk[136], kunnen we drie verschillende groepen jongeren identificeren die we grotendeels kunnen inpassen in het model van Dunphy (1963). Hij onderscheidde crowds (grote groepen jongeren), cliques (jongerengroepen met een kleinere omvang) en individuele vriendschappen. Een crowd bestaat volgens Dunphy gemiddeld uit twee tot vier cliques. Elke clique heeft zo'n drie tot negen leden, waardoor een crowd uit meer dan twintig personen kan bestaan. Cliques zijn duidelijk hiërarchisch georganiseerd met leiders, gewone leden en meelopers. Dunphy onderkende eveneens een evolutie in de groepsontwikkeling in de adolescentie waarin de crowd de primaire functie toegedeeld krijgt van het opwekken van heterosexuele interesses en het leren omgaan met het andere geslacht. Hoewel andere auteurs menen dat de crowd eerder de functie vervult van gezelschap van en sociale contacten met leeftijdgenoten is de fasetheorie van Dunphy toch waardevol omwille van de aandacht voor de dynamiek en de structurele ontwikkeling in de groepsvorming. Hij onderscheidt vijf fasen. Tijdens de vroege adolescentie gaan jongens en meisjes onafhankelijk van elkaar om met een klein kliekje seksegenoten.

Deze fase komt overeen met onze tweede cluster (27%) met seksehomogene kliekjes waarin de 14- en 15-jarigen duidelijk oververtegenwoordigd zijn. Ze schatten zichzelf minder populair in en hebben (nog) geen liefdesrelatie. Integenstelling tot Dunphy heeft onderzoek uitgewezen dat het omgaan in cliqueverband meer een jongens- dan een meisjesaangelegenheid is (Hazekamp 1985). Ook wij vinden meer jongens dan meisjes terug in deze cluster evenals jongeren uit het ASO die meer dan de helft van deze cluster uitmaken.

In een tweede stadium komen kleine kliekjes samen en vormen ze een kleine crowd die sekseheterogeen is. In de overgangsfase gaan vooraanstaande leden van de seksehomogene kliekjes deel uit maken van een gemengde kliek. In de vierde fase gaan gemengde kliekjes met elkaar om en ontstaat de ontwikkelde crowd. De cluster met populaire jongeren die veel vrienden hebben en al veel relaties achter de rug hebben (50%) kunnen we onderbrengen in deze derde en vierde fase. Onder de crowdleden vinden we vooral jongens en jongeren uit het ASO terug. De jongeren in deze cluster zijn gelijk verdeeld over de verschillende leeftijden. Er zitten evengoed 14 als 18-jarigen in deze groep.

Tijdens de laatste fase begint de desintegratie van de crowd. Er vormen zich heteroseksuele koppels die relatief onafhankelijk van elkaar opereren. De interesse gaat ook steeds meer uit naar commerciële activiteiten en gelinkt aan de drang naar autonomie, komen conflicten met ouders vaker voor (Hendry, 1983). De cluster met gesettelde jongeren vertonen de kenmerken van deze laatste fase. Ze brengen het vaakst hun vrije tijd door met hun vrienden en commerciële activiteiten en het gezinsklimaat blijkt minder goed

[136] Liefdesrelatie, aantal echte vrienden, seksesamenstelling van de vriendengroep en subjectieve populariteit

dan bij de kliekjescluster. Het gaat dan ook om de iets oudere jongeren (de Waal, 1993; Hendry, Shucksmith et al., 1993; Hendry, Kloep et al., 2002a). Naast de crowds en de vriendenkliekjes, onderscheiden we ten derde de gesettelde jongeren (23%). Een meerderheid van deze jongeren heeft een langdurige relatie en heeft een beperkte maar gemengde vriendengroep. Vooral meisjes, de laat-adolescenten en jongeren uit het BSO kunnen tot deze cluster gerekend worden.

19.3 De culturele ruimte

Naast de socialisatie in het gezin, de school, formele en informele sociale netwerken, komen jongeren in contact met de massamedia. De identiteitsvorming van jongeren wordt, met het wegvallen van de traditionele culturele scripts, steeds vaker beïnvloed door socialisatie in de culturele ruimte. Door bepaalde mediagenres goed- of af te keuren, geven jongeren vorm aan hun sociale identiteit.

De populairste televisiezenders zijn de muziekzenders en de commerciële zenders die hun programmatie bewust op jongeren afstemmen (VT4 en Ka2), met een overgrote meerderheid van de jongeren die deze zenders goed vindt, en weinigen die deze zenders een lage score geven. De meningen over de televisiezenders met het grootste kijkcijferaandeel (TV1 en VTM) zijn meer verdeeld. Terwijl zes op tien jongeren deze zenders goedkeuren, worden ze niet geapprecieerd door een kwart van de jongeren.

Bij de voorkeur voor de radiozenders speelt de factor amusement een belangrijke rol. Radio Donna neemt met een gemiddelde score van 7.1 op 10 een duidelijke eerste plaats in. Andere populaire zenders zoals Top Radio, Studio Brussel en Q-music, zijn zenders die gericht zijn op een jong doelpubliek en hen dus ook bereiken. De radiozenders van de openbare omroep Radio 1 en Radio 2 worden daarentegen afgekeurd door meer dan de helft van de jongeren.

De tienertijdschriften Joepie en Fancy zijn samen met Humo de populairste magazines. Ook sportbladen, hobby- en computermagazines en lifestylebladen kunnen de jongeren bekoren.

De mediavoorkeuren van jongeren worden gevoed door de traditionele tegenstelling tussen cultuurelitisme en –populisme. In tegenstelling tot bij volwassenen, vormen deze begrippen bij jongeren geen tegenpolen van hetzelfde continuüm. Het zijn twee afzonderlijke grondvertogen die elkaar niet uitsluiten. In dit opzicht kunnen we spreken over een omnivorisering van de jeugdcultuur. De populaire dimensie omvat de commerciële televisiezenders VT4 en Ka2 en de muziekzenders. Als radiozenders, laden de commerciële of vrije radio's zoals Top Radio, Q-Music en radio contact evenals de amusementsradio Radio Donna op deze dimensie. Deze voorkeuren gaan samen met een voorkeur voor commerciële tijdschriften

zoals Joepie/Fancy, TV-bladen, lifestylemagazines en hobbybladen. Een voorkeur voor het populaire media-aanbod vinden we voornamelijk terug bij de meisjes, BSO en in iets mindere mate TSO jongeren en de 14- en 15-jarigen. De leeftijdsverschillen zijn bovendien afhankelijk van de gevolgde onderwijsvorm. De sterkste voorstanders van commerciële media zijn de BSO-jongeren ongeacht hun leeftijd en de 14 en 15-jarige TSO-jongeren. De sterkste tegenstanders daarentegen zijn de 16 tot 18-jarige ASO-jongeren.

De media-elitaire dimensie omvat de televisiezenders van de openbare omroep (Ketnet, Canvas, TV1) de regionale televisiezenders en Vitaya. Jongeren die deze televisiezenders appreciëren, luisteren ook graag naar de radiozenders van de openbare omroep zoals Radio 1, Radio 2 en Studio Brussel. In tegenstelling tot de commerciële mediavoorkeur dragen de elitaire media de voorkeur weg van evenveel meisjes als jongens. Ook naar leeftijd zijn de verschillen minimaal. Enkel de onderwijsvorm speelt een belangrijke rol in de voorkeur voor de elitaire media met ASO jongeren als sterke voorstanders en BSO jongeren als tegenstanders. TSO-jongeren nemen een tussenpositie in.

Naast media neemt ook muziek een belangrijke plaats in in het leven van adolescenten. Het luisteren naar muziek komt dan ook steevast voor als frequentste en meest favoriete vrijetijdsbesteding van jongeren. Ook de vaststelling dat de muziekzenders de populairste televisiezenders zijn, is een aanwijzing dat muziek een cultuurproduct is waar jongeren een uitgesproken mening over hebben. Rap en Hip Hop, Soul en R&B en rockmuziek vormen de TOP 3 van de meest populaire muziekgenres, met een gemiddelde score van meer dan zes op tien. Ook hitparademuziek, filmmuziek, Drum&Bass/Triphop/Break-beats en Reggae doen het goed. De helft tot zestig procent van de jongeren kan deze genres appreciëren en minder dan een kwart keurt deze muziekstijlen af. Andere genres die ook wel populair zijn, maar ook veel tegenstanders kennen zijn, techno, house, disco, Heavy Metal en Hardcore-gitaar. Genres die meer tegen- dan voorstanders hebben zijn Vlaamse Rock, Kleinkunst, Folk, Hardcore-gabber, (licht)klassieke muziek en Franse chansons.

Deze variatie in muzieksmaken blijkt niet het gevolg te zijn van een individuele 'keuze-biografie' zoals de gangbare opvatting, dat smaak één van de meest individuele keuzes is die iemand kan maken, verkeerdelijk doet uitschijnen. De muziekvoorkeur wordt bepaald door collectieve identiteiten waarop het individu weinig of geen greep heeft. De muziekvoorkeur van jongeren die les volgen in het BSO verschillen grondig van zij die les volgen in het ASO. Dit gaat in tegen de visie van Beck dat sociale klasse (of onderwijsvorm) nog weinig invloed heeft op het handelen en denken van mensen. Op basis van de onderwijsvorm kunnen we in bijna drie kwart van de gevallen voorspellen welke muziekgenres hij goed of slecht vindt. Ook met betrekking tot de geslachtsrollen spreekt Beck van een 'spiraal van de

individualisering'. Hij onderkent nog wel ongelijkheid in de condities van mannen en vrouwen, maar stelt dat het bewustzijn, en dus ook hun smaken, niet langer worden gekleurd door hun genderidentiteit. Ook deze stelling blijkt niet te kloppen.

Indien de individualiseringsthese juist is, zouden we, omwille van de individuele keuzes die jongeren maken, geen onderliggende structuren mogen vinden in de muziekgenres. Iemand die punk goed vindt, heeft in die visie evenveel kans om ook techno te appreciëren dan hardcore-gitaar. Dit is echter niet het geval. Er zijn duidelijke onderliggende dimensies terug te vinden. Een voorkeur voor een bepaalde soort muziek wordt bovendien bepaald door collectieve identiteiten als geslacht, leeftijd en onderwijsvorm. De cultureel-correcte muziekgenres, met o.a. '60, '70 en '80-muziek, klassieke muziek en kleinkunst worden vooral geapprecieerd door meisjes en jongeren uit het ASO. De dansmuziek vindt zijn voorstanders vooral bij de BSO-jongeren. Evenveel jongens als meisjes houden van dansmuziek. De harde muziekgenres die vertegenwoordigd worden door heavy metal/hard rock, Punk(rock), rock, grunge en hardcore kunnen rekenen op de steun van jongens, ASO jongeren en de 14- en 15-jarigen. De rootsmuziek met o.a. soul/R&B, Rap/HipHop en Reggae tenslotte kent vooral vrouwelijke voorstanders.

Niet alleen de soort muziek, maar ook het aantal genres dat men al dan niet apprecieert, wordt beïnvloed door de sociaal-economische status van de ouders en de onderwijsvorm. Jongeren waarvan de ouders een hogere sociaal-economische status hebben en jongeren die les volgen in het ASO, appreciëren meer muziekgenres en keuren er eveneens minder af. De meer omnivore smaak en culturele tolerantie van deze jongeren wil evenwel niet zeggen dat er geen verband bestaat tussen de onderwijsvorm waarin men les volgt en de voorkeur voor cultureel-correcte en populaire of dansmuziek. ASO-jongeren hebben wel degelijk een voorkeur voor cultureel-correcte muziek en BSO-jongeren voor dansmuziek.

Naast de sociale afkomst en de onderwijsvorm waarin men les volgt, leren jongeren meerdere muziekgenres appreciëren en minder genres afkeuren via de verschillende informele en formele sociale contacten. Jongeren die lid zijn van vele verenigingen, die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten en die ingebed zijn in een uitgebreid informeel sociaal netwerk, hebben een meer omnivore smaak. Jongeren die sociale contacten hebben via verschillende formele netwerken blijken eveneens minder muziekgenres af te keuren.

Er is een duidelijke samenhang tussen de twee onderzochte pijlers van de culturele ruimte waarin jongeren zich bevinden, de media- en de muziekvoorkeuren. We onderscheiden vijf culturele oriëntaties. De elitaire media (radio, televisie en tijdschriften) vormen samen met de cultureel correcte muziekgenres de **cultureel correcte smaakdimensie**. Deze dimensie draagt de voorkeur weg van ASO-jongeren en de jongste

leeftijdscateorieën. De tweede component bestaat uit de commerciële televisiezenders, de muziekzenders, de commerciële radiostations en populaire tijdschriften. Muziekgenres zoals hitparademuziek die op deze dimensie laden, leggen eveneens de nadruk op plezier. Een dergelijke smaakvoorkeur vinden we vaker terug bij meisjes dan bij jongens. Ook BSO en TSO jongeren houden meer van amusement dan ASO jongeren en de 14 tot 16-jarigen appreciëren de **amusementsdimensie** meer dan de 17 en 18-jarigen. De drie andere culturele oriëntaties groeperen voornamelijk muziekgenres. Op de derde dimensie vinden we de **harde rockmuziek** terug, de vierde dimensie groepeert de **dansmuziek** en de laatste dimensie de **rootsmuziek**. Terwijl BSO- en TSO-jongeren meer van dansmuziek houden dan ASO-jongeren, stellen we het omgekeerde vast voor de harde en de rootsmuziek. ASO-jongeren hebben een sterkere voorkeur voor deze genres dan BSO- en TSO-jongeren. In tegenstelling tot de harde muziek die vooral geapprecieerd wordt door jongens en de 14- tot 16-jarigen, draagt de rootsmuziek de voorkeur weg van meisjes en de 17- en 18-jarigen.

Deze vijf culturele oriëntaties kunnen herleidt worden tot de traditionele tegenstelling tussen cultuurelitisme en cultuurpopulisme. Het cultuurelitisme omvat de culturele correctheid, de harde en de rootsmuziek. De amusementsdimensie en de dansmuziek vormen het cultuurpopulisme. Deze twee oriëntaties vormen bij jongeren geen tegenpolen van hetzelfde continuum zoals bij de volwassenen. Beide dimensies sluiten elkaar bovendien uit. We kunnen dit op twee manieren interpreteren. Ten eerste wil dit zeggen dat het combineren van cultuurelitaire elementen met cultuurpopulaire producten eerder zeldzaam is. Ten tweede wijst dit erop dat een voorkeur voor cultuurelitisme niet samengaat met een afkeur van cultuurpopulisme. Dit kan er op wijzen dat jongeren een meer omnivore smaak hebben dan volwassenen. Van een omnivorisering van de smaakcultuur van jongeren zouden we enkel kunnen spreken als het onderscheid tussen cultuurelitisme en –populisme doorbroken wordt door elementen van beide dimensies met elkaar te combineren.

19.4 Uniformiteit of uniciteit?

De laatste decennia is de mate waarin de vanzelfsprekendheid van tradities en rollen, bevelshuishouding en het gezag van geloof en ideologie, een sturende invloed laten gelden op het denken, voelen en handelen sterk afgenomen. Deze maatschappelijke veranderingen, die ondergebracht kunnen worden onder de noemer ‘detraditionalisering’, hebben echter niet geleid tot individualisering (Heelas, Lash et al., 1996; Elchardus en Glorieux, 2002).

Voorspelbare jongeren

Volgens de individualiseringsthese zou het voelen en handelen individueler geworden zijn, minder voorspelbaar op basis van hun traditionele rollen en status of hun banden met collectiviteiten.

Het bestaan van collectieve identiteiten op basis van traditionele rollen en status blijkt echter nog steeds zeer duidelijk aanwezig. De discriminantanalyses op de indicatoren van de vrijetijds-, sociale en culturele ruimte wijzen systematisch uit dat we op basis van de vrijetijdsbesteding, sociale participatie, smaakvoorkeuren en houdingen in een (zeer) groot deel van de gevallen kunnen zeggen of het om een jongen of een meisje gaat, of het om iemand gaat die in het ASO of het BSO les volgt en of het om een jongere dan wel oudere adolescent gaat. Dit geldt voornamelijk voor de vrijetijdsbesteding, net een gebied waarvan men verwacht dat de vrije keuze groot zou zijn. Sommige auteurs opperen het idee van een differentiële individualisering (Laermans, 1994). Er zijn verschillende soorten beslissingen en er zijn verschillende domeinen waarop een individu beslissingen dient te nemen. Bepaalde domeinen kennen een zeer sterke systeemdruk, voor andere domeinen geldt er een zwakke systeemdruk. De vrije tijd is het gebied bij uitstek waar er ruimte is voor persoonlijke vrijheden (Laermans 1994:362). Het is op dit vlak dat de persoonlijke beslissingsvrijheid en de individualisering het grootst zou zijn. Niets is minder waar. Uit de analyses kunnen we afleiden dat de vastgestelde variatie in de vrijetijdsbesteding, (in)formele sociale netwerken, smaken, houdingen en emoties, niet zozeer een gevolg is van een individuele 'keuze-biografie', maar beïnvloed wordt door collectieve identiteiten waarop de jongere weinig of geen vat heeft.

Hoe unieke keuzes leiden tot hetzelfde

De keuzes die individuen mogen of moeten maken zouden, volgens de individualiseringsthese zeer individueel, authentiek, origineel en uniek zijn. Net als in eerder onderzoek, blijkt ook uit dit onderzoek dat er echter duidelijke patronen of structuren te vinden zijn in de keuzes die jongeren maken en blijken deze keuzes minder uniek dan men zelf denkt. Jongeren denken authentiek en anders te zijn door bestaande elementen op een eigenzinnig of unieke manier te combineren. Toch komen, zowel in de vrijetijds-, sociale als culturele ruimte bepaalde elementen (activiteiten, lidmaatschappen, smaken en houdingen) vaker in combinatie met elkaar voor dan andere.

Het bestaan van consistente patronen binnen de verschillende ruimtes en de overtuiging van jongeren dat ze uniek zijn is een schijnbare tegenstrijdigheid of paradox die we kunnen verklaren als we detraditionalisering niet beschouwen als een evolutie die geleid heeft tot individualisering maar als een maatschappelijke verandering die samengaat met een verandering in de wijze of modus van sociale controle (Elchardus en Glorieux, 2002;

Elchardus, 2004). De keuzes van mensen worden niet meer gestuurd door gezag, bevel en traditionele rollen maar worden beïnvloed via uitgebreide socialisatie. De wijze, de mate en de vorm van de socialisatie en beïnvloeding verschillen naar gender, klasse en levensbeschouwing, en daarom zien we verschillen in het denken en handelen al naargelang deze condities. De individuele keuze wordt dus sterk gestuurd. Het individu kiest en gelooft ook dat deze keuze uniek is, maar de keuze is al voorgeprogrammeerd door differentiële socialisatie in het onderwijs, in het gezin, in formele en informele sociale netwerken en in het culturele veld.

Jongeren kiezen dus verschillende elementen uit hetzelfde. Deze keuzes worden gestuurd via socialisatie. De manier waarop deze keuzes en hiermee ook de positionering van jongeren in de verschillende ruimtes precies tot stand komen, werd in het tweede deel van het rapport behandeld.

20 Profiel van de participerende jongeren

In de kenmerken die maatschappelijke participatie beïnvloeden, onderscheiden we twee grote groepen: individuele kenmerken, zowel van de jongere zelf (zoals geslacht, sociale achtergrond, onderwijsvorm, …) als van de ouders, maar ook structurele kenmerken. Onder deze laatste verstaan we het aanbod aan mogelijkheden voor maatschappelijke participatie.

20.1 Het gemeentelijk participatie-aanbod

Sinds het decreet op het lokale jeugdwerk van 1993, wordt het aanbod en de ontwikkeling van nieuwe initiatieven grotendeels bepaald op gemeentelijk niveau. Daarom werd in dit onderzoek naar maatschappelijke participatie rekening gehouden met de kenmerken van dit lokale aanbod. Dit vroeg om een onderzoeksopzet waarin respondenten 'genest' zijn binnen de eenheid van een gemeente. In zo'n researchdesign[137] kunnen de structurele kenmerken van het gemeentelijk aanbod optimaal ingevoerd worden en de effecten van dit aanbod op de omvang van maatschappelijke participatie onderzocht worden.

In Vlaanderen zijn er per 1000 inwoners tussen 0 en 24 jaar gemiddeld 3.93 jeugdwerkinitiatieven. In onze steekproef komen we tot ongeveer dezelfde index, namelijk 3.99 initiatieven per 1000 jonge inwoners. Het aantal particuliere jeugdwerkinitiatieven per 1000 jonge inwoners ligt iets lager,

[137] Omdat het participatieaanbod sinds 1993 op gemeentelijk niveau is georganiseerd, is het aangewezen de analyses op multi-level niveau uit te voeren. De steekproef bestaat dan ook uit 1840 jongeren uit 75 gemeenten (20 jongeren, of een veelvoud van 20, per gemeente).

terwijl het aantal gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven iets hoger ligt dan het Vlaamse gemiddelde. In een gemiddelde Vlaamse gemeente zijn er drie particulaire jeugdwerkinitiatieven per 1000 jonge inwoners en vier gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven per 5000 jonge inwoners (0.80 per 1000 jongeren). Verder zien we dat er gemiddeld 1 jeugdbeweging is per 1000 jongeren, bijna 3 jongerenbewegingen per 5000 jonge inwoners en 1 politieke jongerenorganisatie per 3000 jonge inwoners. In Vlaanderen is er gemiddelde 1 jeugdhuis per 4000 0 tot 25-jarigen en 1 organisatie voor amateuristische kunstbeoefening per 5000 jongeren.

TABEL 188: JEUGDWERKINDICES NAAR INWONERSAANTALLEN VAN DE GEMEENTEN IN DE STEEKPROEF VERGELEKEN MET DE VLAAMSE INDICES

	Algemene jeugdwerkindex	Particuliere jeugdwerkindex	Gemeentelijke jeugdwerkindex	Jeugdbewegingsindex	Jongerenbewegingsindex	Politieke jongeren-organisatieindex	Andere particuliere jeugdwerkindex	Jeugdhuisindex	Amateuristische kunstbeoefeningsindex	Doelgroepspecifieke jeugdwerkindex
Populatie < 10000	6.29	4.03	2.26	1.26	0.89	0.57	1.20	0.31	0.36	0.11
10000 ≤ pop < 20000	4.07	3.07	1.00	1.05	0.69	0.33	0.86	0.33	0.14	0.15
20000 ≤ pop<30000	4.26	2.86	1.39	1.03	0.56	0.32	0.84	0.23	0.29	0.12
30000 ≤ pop<60000	3.68	2.78	0.89	1.18	0.46	0.39	0.52	0.20	0.09	0.23
Pop ≥ 60000	2.49	2.27	0.21	1.09	0.32	0.13	0.49	0.17	0.08	0.24
Totaal steekproef	3.99	2.96	1.03	1.10	0.59	0.33	0.77	0.26	0.17	0.17
Vlaamse index *	**3.93**	3.13	0.80	1.10	0.57	0.27		0.25	0.18	

* Bron: Afdeling Jeugdwerk (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ) (1999b). *Cijferboek Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid 1999-2001*. Brussel.

Tabel 161 geeft eveneens een beeld van het aantal jeugdwerkinitiatieven naar het totale inwonersaantal per gemeente in onze steekproef. Het aantal jeugdwerkinitiatieven neemt systematisch af naarmate gemeenten groter worden (in inwonersaantallen). Dit is het geval voor de particuliere alsook voor de gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven. De schommelingen zijn minder groot voor de jeugdbewegingen maar afgezien van de doelgroepspecifieke jeugdwerkinitiatieven, is er minder aanbod in de grotere gemeenten. Zo zijn er bijvoorbeeld dubbel zoveel jeugdhuizen in de kleinere gemeenten dan in de grotere gemeenten of steden.

Het kleiner participatieaanbod vertaalt zich in een lagere participatiegraad van jongeren in de grote steden. Wanneer we de 75 gemeenten in de steekproef ordenen naar het percentage leden volgens de steekproef, blijkt

dat gemeenten met een relatief laag percentage leden zich in sterkere mate in de steden bevinden. Van de 20% gemeenten met het laagste percentage leden (61% van de jongeren in deze gemeenten is lid) woont bijna 50% van de respondenten in de steden, van de 20% gemeenten met het hoogste percentage leden (91% van de jongeren die in deze gemeenten wonen is lid) woont niemand in de steden. Kortom, het lidmaatschap van verenigingen is verschillend naargelang het bevolkingsaantal van de gemeenten.

Om te onderzoeken of er tussen de onderzochte gemeenten significante verschillen bestaan wat de participatie van jongeren betreft, maakten we gebruik van multilevelanalyses. De traditionele "unilevel" analysetechnieken vereisen namelijk dat de ondervraagde individuen op puur toevallige wijze geselecteerd zijn, zodat de antwoorden van de ondervraagde jongeren statistisch onafhankelijk zijn van elkaar. Enkel als de steekproef bestaat uit individuen die elkaar nooit gekend en dus beïnvloed hebben, is aan deze voorwaarde voldaan. In de werkelijkheid is dat zelden het geval. Individuen kunnen deel uitmaken van eenzelfde wijk, school, gemeente, regio, … waardoor steeds de kans op wederzijdse beïnvloeding bestaat.

Het steekproefdesign van dit onderzoek bestaat uit een aselecte steekproef van gemeenten, maar op het individueel niveau onderzoeken we binnen elke gemeente jongeren, die naar dezelfde verenigingen, scholen kunnen gaan, samen optrekken, met elkaar ideeën uitwisselen en elkaar kunnen beïnvloeden. De jongeren van eenzelfde gemeente gelijken in bepaalde opzichten op elkaar. Dat heeft consequenties voor de manier waarop we onze gegevens dienen te onderzoeken. Door de homogeniteit van de jongeren van eenzelfde gemeente, onderschatten de gebruikelijke "unilevel" analysetechnieken namelijk systematisch de ware variatie onder de jongeren en dus ook de standaardfouten van de parameters waarmee die jongeren worden beschreven. Daardoor loopt de onderzoeker een groot risico verbanden tussen kenmerken van de leerlingen statistisch significant te achten, terwijl zij dat in werkelijkheid niet zijn.

De multileveltechnieken bieden bovendien het voordeel dat men expliciet rekening kan houden met de invloed van de verschillende niveaus waarop het sociale leven zich afspeelt. Als we een jongere in een gemeente bekijken, dan zijn zowel de individualiteit van die jongere als de gemeente reële sociologische gegevens. De realiteit van die verschillende niveaus uit zich in het feit dat we beschikken over gegevens, enerzijds op het individuele niveau, zoals het geslacht van de jongeren, het al dan niet participeren, …, anderzijds op gemeenteniveau, zoals het aanbod van jeugdwerkinitiatieven, het percentage inwoners van allochtone afkomst, …. Deze gemeentegegevens zijn dezelfde voor alle jongeren van eenzelfde gemeente. Brengt men die gemeentegegevens in gewone "unilevel"-modellen in, dan onderschat men de standaardfouten van de effectparameters, wat tot verkeerde conclusies leidt (Elchardus, Kavadias et al., 1998).

Uit de multilevelanalyses ter verklaring van de deelname van jongeren aan het verenigingsleven blijkt echter dat de jongeren van eenzelfde gemeente niet op elkaar gelijken of homogeen zijn (bruto gemeente-effect of ρ) wat sociale participatie betreft. Op basis van de analyses stellen we vast dat het verschil in participatie bij jongeren *in het totaal*, zonder rekening te houden met individuele of gemeentekenmerken, niet terug te voeren is tot verschillen tussen gemeenten. Op zich is dit een zeer interessante vaststelling omdat we hieruit kunnen afleiden dat er weinig verschillen bestaan tussen gemeenten qua participatie van jongeren. Anders gezegd, de participatie van jongeren hangt niet af van de gemeente waar men woont. Slechts 2% tot 6% (=ρ) van de variatie in al dan niet lidmaatschap van verenigingen van de ondervraagde jongeren kan worden toegewezen aan het gemeenteniveau.

Omdat de kans op wederzijdse beïnvloeding tussen respondenten en daarmee ook het gemeente-effect zo miniem is dat zij kan worden verwaarloosd, opteren we ervoor de participatie niet via een multilevelanalyse te onderzoeken maar de gewone unilevel technieken te gebruiken. **Het geringe effect van het analyseniveau 'gemeente' impliceert niet dat de gemeente geen impact heeft op de participatie van jongeren, wel dat gemeenten onderling niet of nauwelijks verschillen in de bijdrage die zij daaraan leveren.**

Terwijl het participatieaanbod, gemeten via de verschillende jeugdwerkindices, weinig invloed heeft op het participatiegedrag van de jongeren, gaat er iets meer invloed uit van de demografische kenmerken. De participatiegraad van jongeren blijkt lager te zijn in gemeenten waar de bevolking een lagere sociaal-economische status heeft en waar de verstedelijking[138] groter is, dan in gemeenten waar het op sociaal en economisch vlak beter gaat en in minder verstedelijkte gebieden

20.2 Individuele kenmerken

We hebben de positionering van jongeren in de sociale ruimte trachtten te vatten door een beeld te schetsen van de factoren die enerzijds een invloed hebben op de formele participatie, meer bepaald het lidmaatschap van verenigingen, met telkens het onderscheid tussen ten eerste jeugdwerkverenigingen en verenigingen die hier niet toe gerekend worden en ten tweede tussen de vier soorten verenigingen, en de deelname aan extracurriculaire activiteiten en anderzijds op de informele participatie gemeten op basis van de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk van jongeren. Tabel 189 geeft de verbanden weer tussen de beschouwde

[138] Gemeten via het percentage huishoudens en het percentage alleenstaanden van de bevolking van een gemeente

kenmerken en de sociale ruimte. Als een variabele een negatieve invloed heeft, wordt dat weergegeven met een minteken, de positieve verbanden worden aangeduid met een plusteken. De 0 wijst erop dat er geen significante relatie bestaat tussen de desbetreffende onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele. De kenmerken die slechts significant zijn op het niveau $\alpha \leq 0.05$ werden tussen haakjes gezet.

Uit de analyses ter verklaring van de positionering in de sociale ruimte kunnen we opmaken dat participatie sterk gestructureerd is. Heel wat auteurs beweren dat de keuzes die jongeren maken zeer individueel en uniek zijn. Volgens de individualiseringsthese zouden condities, sociale en dus collectieve processen geen rol meer spelen in de huidige maatschappij. Het idee dat sociale netwerken van jongeren een persoonlijke keuze zijn, waar sociale beperkingen niet langer een rol spelen, wordt niet ondersteund door deze gegevens.

In het verleden heeft de structuratie van integratie in sociale netwerken naargelang de sociale klasse en materiële deprivatie de nodige aandacht gekregen. Jongeren uit diverse sociale klassen, hebben volgens deze visie verschillende sociale contacten. We vinden inderdaad verschillen terug naargelang de sociaal-economische status van de ouders. Zowel het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen als van ontspanningsverenigingen wordt in de hand gewerkt door de hogere sociaal-economische status van de ouders. Ook het lidmaatschap aan het jeugdwerk en aan verenigingen buiten het jeugdwerk wordt beïnvloed door de sociale klasse van de ouders, al is er wel een verschil in de mate waarin deze beïnvloeding gebeurt en aan welke factoren de verschillen toegeschreven kunnen worden. We stellen vast dat de sociaal-economische status een sterk positieve invloed heeft op het lidmaatschap aan verenigingen buiten het jeugdwerk en dat een groot stuk van dit effect verklaard worden kan door de sportieve en culturele invulling van de vrije tijd wat vaker voorkomt bij jongeren uit de hogere sociale klassen. De positieve invloed van de sociaal-economische status van het gezin op het lidmaatschap aan het jeugdwerk kan volledig verklaard worden door de vrijetijdsbesteding en de smaakvoorkeur van jongeren. Een culturele invulling van de vrije tijd en een voorkeur voor harde muziek, wat vaker voorkomt bij jongeren met ouders uit de hogere sociaal-economische klasse, verklaart de oververtegenwoordiging in het jeugdwerk van jongeren uit de hogere sociale klassen.

TABEL 189: OVERZICHT POSITIONERING IN DE SOCIALE RUIMTE

	Lidmaatschap alle verenigingen	Jeugdwerk	Buiten jeugdwerk	Jongerengecentreerde organisaties	Sociale bewegingen	Jeugdwerk- en culturele verenigingen	Ontspannings-verenigingen	Extracurriculaire activiteiten	Informeel netwerk
Achtergrondvariabelen									
Geslacht (meisje vs jongen)	+	0	0	-	0	+	0	0	-
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0	0	0	0	0	0	0	0	(-)
TSO vs ASO	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BSO vs ASO	-	0	-	+	0	0	-	0	0
SES ouders	+	0	(+)	-	0	+	+	0	0
Sociale ruimte									
Deelname extracurriculaire activiteiten	+	0	+	+	+	0	+	/	+
Participatief klasklimaat	0	0	0	0	0	0	0	+	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	+	+	+	+	0	0	0	+	/
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	/	+	/	/	/	/	/	+	+
Lid van jeugdwerk	/	/	+	/	/	/	/	0	+
Lid jongerengecentreerde vereniging	/	/	/	/	+	+	+	0	+
Lid sociale beweging	/	/	/	+	/	+	0	+	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	/	/	/	+	+	/	0	0	(+)
Lid van sport- of hobbyvereniging	/	/	/	+	0	0	/	+	0
Persoonsgebonden kenmerken									
Randgelovig vs kerngelovig	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Twijfel vs kerngelovig	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vrijzinnig vs kerngelovig	0	-	0	0	0	0	0	0	0
Onverschillig vs kerngelovig	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Niet gelovig vs kerngelovig	0	-	0	0	0	0	0	0	0
Persoonlijk welbevinden	0	0	0	0	0	0	0	0	+
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rokers vs niet-rokers	(-)	0	-	0	0	0	-	0	0
Gezinssituatie									
Gezinsklimaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aantal broers en/of zussen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ouders samenwonend vs niet samenw.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: jongere beslist	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: samen beslissen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zakgeld per week	-	-	0	0	0	0	0	0	0
Bij- of vakantiejob vs geen job	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Beide ouders Turks of Marokkaans	-	0	-	0	0	0	0	0	0
Vrijetijdsruimte									
VT: vrienden en commercieel aanbod	0	0	0	+	0	-	0	0	+
VT: gezins en familiaal milieu	0	0	0	0	(+)	0	0	+	0
VT: sport, spel en techniek	+	0	+	+	0	0	+	0	0
VT: cultuur en creatievelingen	+	+	+	0	+	+	0	0	0
Aantal uur tv kijken per dag	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Culturele ruimte									
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Smaakvoorkeur: amusement	0	0	0	0	0	0	0	0	+
Smaakvoorkeur: harde muziek	0	+	-	(-)	0	0	-	+	+
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0	0	0	(+)	0	0	0	0	0
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0	0	0	0	0	0	0	0	(-)
	22.5	17.2	24.7	24.1	14.0	34.2	17.3	5.8	7.3

Naast de formele participatie, heeft de sociale klasse ook een positieve uitwerking op de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk. Deprivatietheorieën veronderstellen bovendien dat achterstelling op zich niet wordt vertaald in culturele verschillen. Slechts als jongeren zich bewust zijn van hun deprivatie zullen ze deze achterstelling cultureel vertalen. Deze bewustwording komt tot uiting in een gevoel van onbehagen. Juist dit onbehagen zou de verschillen verklaren. De modellen onderschrijven dit mechanisme gedeeltelijk. Het persoonlijk welbevinden van jongeren heeft geen enkele invloed op de formele participatie van jongeren. Jongeren die zich niet goed in hun vel voelen, participeren niet minder in verenigingen, maar hebben wel een minder uitgebreid informeel netwerk dan jongeren met een hoog persoonlijk welbehagen. Dit bevestigt de stelling uit Rosenbergs' klassieke werk 'society and the adolescent self-image' dat een lage zelfwaardering een drempel vormt om te participeren. De waargenomen sociale verschillen in de uitgebreidheid van het informele sociale netwerk naargelang de sociaal-economische status van de ouders nemen eveneens af na introductie van het persoonlijk welbehagen in het model. Het verschil in informeel netwerk naargelang de sociale achtergrond kan worden herleid tot een gevoel van onbehagen. Dat jongeren uit de lagere sociale klassen een beperkter vriendennetwerk hebben dan jongeren uit de hogere klassen, kan dus beschouwd worden als het resultaat van een lager persoonlijk welbevinden ten gevolge van een zwakke sociaal-economische status. Zo stelden Raymore en Godbey (1994) vast dat participatie niet zozeer afhangt van de sociaal-economische status van het gezin maar dat jongeren uit de lagere sociale klasse minder zelfvertrouwen hebben en hierdoor meer inter- en intrapersoonlijke beperkingen ervaren om te participeren. De deprivatietheorie kan dus worden bevestigd, maar enkel in het geval van de informele sociale netwerken.

Een tweede veel voorkomende verklaring voor sociale verschillen, wordt gezocht in ruimere culturele invloeden. Vooral de detraditionalisering wordt genoemd als eventuele bron voor verschillen in sociale netwerken tussen jongeren. Doordat niet iedereen in gelijke mate blootgesteld is aan het wegvallen van traditionele scripts, zouden er zich nieuwe verschillen in de sociale integratie van jongeren afspelen. Als indicator voor detraditionalisering hebben we de levensbeschouwelijke verschillen en de blootstelling aan een autoritaire opvoedingsstijl met weinig verantwoordelijkheden in participatie nader bekeken. De detraditionaliseringsthese kunnen we gedeeltelijk bevestigen in die zin dat kerngelovigen zich vaker engageren in het jeugdwerk dan vrijzinnigen en niet-gelovigen en dat jongeren die meer vrijheid ervaren door de hoeveelheid zakgeld dat ze krijgen minder vaak lid zijn van het jeugdwerk dan jongeren die het met minder zakgeld moeten doen.

Jongeren die het gezinsklimaat negatief percipiëren, die zelf veel beslissingen nemen in het gezin en een bij- of een vakantiejob doen, blijken hun vrije tijd

vaker in te vullen met informele en commerciële activiteiten. Dit verschil in autonomie en zelfstandigheid krijgt een externe vertaling in de uitgebreidheid van het informeel netwerk. Het gezinsklimaat, de gezinssamenstelling zoals het aantal broers en/of zussen en de samenlevingsvorm van de ouders evenals de inspraak in het gezin daarentegen hebben geen enkele invloed op de formele participatie van jongeren.

Rokers zijn minder vaak lid van ontspanningsverenigingen, vaker lid van jongerengecentreerde of bottom-up verenigingen en hebben een uitgebreider informeel sociaal netwerk. Dit kunnen we verklaren door de commerciële vrijetijdsbesteding van jongeren die roken, wat positief samenhangt met het engagement in jongerengecentreerde organisaties en een uitgebreid vriendennetwerk. De samenhang tussen het rookgedrag in de vrijetijdsbesteding kan een aanwijzing zijn dat jongeren roken gebruiken in de vorming van hun sociale identiteit.

Jongeren waarvan beide ouders de Turkse of Marokkaanse nationaliteit hebben participeren minder aan het verenigingsleven. Dit geldt niet voor de verenigingen die tot het jeugdwerk behoren, nadat we evenwel gecontroleerd hebben voor de sociaal-economische status van de ouders. Ze nemen ook even vaak deel aan extracurriculaire activiteiten en hun vriendennetwerk is even uitgebreid als jongeren waarvan de ouders niet allebei de Turkse of Marokkaanse nationaliteit hebben. We moeten hier evenwel voorzichtig zijn met voorbarige conclusies omwille van de kleine aantallen. Slechts twee procent van de jongeren heeft ouders met de Turkse of Marokkaanse nationaliteit.

De hypothesen die het meest ondersteund worden, zijn **de thesen omtrent sociale integratie en socialisatie**. Uit de analyses blijkt het aanzwengelend karakter van participatie, zowel tussen verschillende soorten verenigingen onderling als tussen verenigingen en extracurriculaire activiteiten. Jongeren die lid zijn van het jeugdwerk zijn ook vaker lid van verenigingen die niet tot het jeugdwerk gerekend worden. Ook tussen de verschillende soorten verenigingen is er cumulatie, en dan voornamelijk tussen *bottom up* verenigingen, sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen. We kunnen veronderstellen dat de jeugdwerk- en culturele verenigingen hier een centrale rol spelen. Jongeren die hiervan lid zijn zetten makkelijker de stap naar jongerengeleide activiteiten en nemen vaker een engagement op in de sociale bewegingen. Als jongeren een lidmaatschap van ontspanningsverenigingen combineren met een ander soort lidmaatschap is dat voornamelijk met jongerengeleide initiatieven en niet met de andere soorten verenigingen. Eenmaal de stap is gezet tot participatie, zal men ook sneller aan andere soorten activiteiten deelnemen.

Er is eveneens cumulatie tussen schoolse en niet-schoolse participatie. Jongeren die lid zijn van jongerengecentreerde organisaties, sociale

bewegingen of ontspanningsverenigingen nemen ook vaker deel aan extracurriculaire activiteiten. Een lidmaatschap van het jeugdwerk of een jeugdwerk- en culturele vereniging leidt echter niet tot het deelnemen aan naschoolse activiteiten.

Naast de verbanden tussen de formele netwerken, stellen we ook een verband vast tussen formele en informele sociale netwerken. Jongeren die lid zijn van een vereniging, zowel van het jeugdwerk als van een vereniging buiten het jeugdwerk, hebben een uitgebreider sociaal netwerk. Het vriendennetwerk van jongeren die zich engageren in jongerengecentreerde en in iets mindere mate in jeugdwerk- en culturele verenigingen is eveneens uitgebreider dan jongeren die dit engagement niet op zich nemen.

Op basis van de onderscheiden clusters, stellen we vast dat crowdleden het vaakst lid zijn van het jeugdwerk maar ook van verenigingen buiten het jeugdwerk. In het algemeen is 81% van deze populaire jongeren passief, actief of organiserend lid van een vereniging tegen 70 procent van de vriendenkliekjes en drie kwart van de gesettelde jongeren. De inhoudelijke indeling van de verenigingen vertelt ons dat de drie groepen jongeren niet van elkaar verschillen wat hun deelname aan sociale bewegingen betreft. Voor de drie andere soorten verenigingen zijn er wel duidelijke verschillen in die zin dat de crowdleden het vaakst lid zijn van de jongerengeleide initiatieven, van jeugdwerk- en culturele verenigingen en de ontspanningsverenigingen. De deelname aan jongerengeleide initiatieven door jongeren die behoren tot vriendenkliekjes is zeer laag. De verschillen tussen de vriendenkliekjes en de gesettelde jongeren wat het lidmaatschap van jeugdwerk- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen betreft, zijn zeer miniem.

Tenslotte werkt ook de schoolse participatie de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk in de hand. De integratie in formele netwerken, zowel binnen als buiten school, maakt dat jongeren meer mensen ontmoeten en op verschillende plaatsen.

Indien jongeren hun smaken en voorkeuren gebruiken bij identiteitswerk, is het heel waarschijnlijk dat er verbanden zullen ontstaan tussen smaken, participatiepatronen en vrijetijdsactiviteiten. Een jongere kan via een gedeelde smaak in contact komen met bepaalde activiteiten of verenigingen, bepaalde andere jongeren en bepaalde opvattingen. Een geheel van smaakvoorkeuren, voorkeur voor bepaalde verenigingen en bepaalde vrijetijdsactiviteiten kan dan verschijnen als een consistent geheel met als gevolg dat het delen van één van die cultuurelementen de kans vergroot dat men ook de andere cultuurelementen zal delen. De vier geciteerde theorieën –symbolisch geweld, symbolische grenzen, distinctie en consistente codering (zie deel 2, hoofdstuk 15)- impliceren dat zo'n consistente gehelen van cultuurelementen zullen groeien. Volgens de visie dat cultuur zich verspreid via het streven naar consistentie of integriteit binnen de eigen cultuur,

'kiezen' mensen voor cultuuruitingen die, volgens hun cultureel patroon, bij elkaar 'passen' en passen bij de positie die zij denken te bekleden.

De positie die jongeren innemen in de vrijetijdsruimte hangt samen met het lidmaatschap van verenigingen, hun deelname aan extracurriculaire activiteiten en de uitgebreidheid van het informeel sociaal netwerk. Tabel 190 geeft de verbanden weer tussen de sociale en vrijetijdsruimte.

Jongeren die lid zijn van een vereniging vullen hun vrije tijd vaker met sport, spel en technische hobby's en culturele activiteiten dan niet-leden. Hoewel leden van het jeugdwerk vaker sport, spel en technische hobby's hebben dan niet leden, zijn het toch voornamelijk de leden van verenigingen buiten het jeugdwerk die vaker een sportieve invulling kennen van hun vrije tijd. Zowel leden van het jeugdwerk als leden van verenigingen buiten het jeugdwerk gaan in hun vrije tijd vaker naar culturele activiteiten dan jongeren die geen lid zijn van verenigingen.

TABEL 190: OVERZICHT RELATIE TUSSEN SOCIALE RUIMTE EN VRIJETIJDSRUIMTE

	Commerciële vrijetijdsbesteding	Thuis- en gezinsgerichte vrijetijdsbesteding	Sport, spel en technische hobby's	Culturele en creatieve vrijetijdsbesteding	Aantal uren TV kijken
Achtergrondvariabelen					
Geslacht (meisje vs jongen)	+	+	-	+	0
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	+	-	-	0	0
TSO vs ASO	+	0	0	0	0
BSO vs ASO	+	0	0	0	+
SES ouders	0	0	+	+	-
Sociale ruimte					
Deelname extracurriculaire activiteiten	0	+	+	+	0
Participatief klasklimaat	-	+	0	0	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	+	0	+	0	0
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	0	0	+	+	0
Lid van jeugdwerk	0	0	+	+	0
Lid jongerengecentreerde vereniging	+	(+)	+	(+)	0
Lid sociale beweging	0	(+)	0	+	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	-	0	0	+	(-)
Lid van sport- of hobbyvereniging	0	0	+	0	0

Een vrijetijdsbesteding gevuld met culturele en creatieve activiteiten vinden we vaker terug bij leden van sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen, terwijl sport, spel en technische hobby's vaker gedaan worden door leden van jongerengecentreerde initiatieven en ontspanningsverenigingen. Jongeren met een verschillend informeel sociaal netwerk onderscheiden zich van elkaar door de frequentie waarmee ze sport,

spel en technische hobby's uitoefenen. Jongeren met een uitgebreid vriendennetwerk doen deze activiteiten vaker dan jongeren met een beperkt sociaal netwerk.

Een commerciële vrijetijdsbesteding vinden we voornamelijk terug bij de leden van jongerengecentreerde organisaties en bij jongeren met een uitgebreid informeel netwerk. Leden van jeugdwerk- en culturele verenigingen daarentegen vinden we minder vaak terug in de informele en commerciële vrijetijdsactiviteiten.

Ook de participatie op school hangt samen met de positie in de vrijetijdsruimte. De informele participatie in de klas of de democratische wijze waarop men jongeren behandelt in de klas remt een commerciële vrijetijdsbesteding af en bevordert een gezinsgerichte vrijetijdsbesteding. Ook jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten brengen hun vrije tijd vaker door met het gezin en de familie en doen bovendien vaker sportieve en culturele activiteiten.

De stelling van Putnam dat de ruimere verspreiding van televisie ervoor zou zorgen dat veel mensen tegenwoordig hun vrije tijd voor hun televisietoestel doorbrengen en niet langer tijd investeren in gemeenschapsactiviteiten, kunnen we niet bevestigen. Hoewel jongeren veel tijd doorbrengen voor de televisie (gemiddeld 2 uur en 30 minuten), blijkt er geen enkel verband te zijn tussen het aantal uren dat men voor de televisie doorbrengt en de integratie in formele en informele netwerken. Dit kan er op wijzen dat televisiekijken een gewoonte is waarop jongeren terugvallen wanneer ze niets interessanter te doen hebben.

In het algemeen kunnen we stellen dat het formeel en informeel sociaal netwerk een weerspiegeling is van de vrijetijdsbesteding van jongeren. Integratie in georganiseerde verbanden, zoals het lidmaatschap van sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen en de deelname aan extracurriculaire activiteiten blijkt een eerder elitaire en 'brave' vrijetijdsbesteding te bevorderen. Integratie in eerder informele netwerken daarentegen stimuleert de informele en commerciële invulling van de vrije tijd. Een sportieve invulling van de vrije tijd, vinden we terug bij jongeren die zowel deel uitmaken van formele als informele netwerken.

TABEL 191: OVERZICHT RELATIE TUSSEN SOCIALE RUIMTE EN CULTURELE RUIMTE

	Culturele correchtheid	Amusementsdimensie	Harde muziek	Dansmuziek	Rootsmuziek
Achtergrondvariabelen					
Geslacht (meisje vs jongen)	-	+	-	-	+
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	0	-	-	0	0
TSO vs ASO	0	+	-	+	-
BSO vs ASO	0	+	-	+	-
SES ouders	0	-	0	0	+
Sociale ruimte					
Deelname extracurriculaire activiteiten	0	0	+	0	(+)
Participatief klasklimaat	+	+	(-)	(+)	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	-	+	+	+	0
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	0	0	0	0	0
Lid van jeugdwerk	0	-	+	(-)	+
Lid jongerengecentreerde vereniging	(-)	0	0	(+)	0
Lid sociale beweging	0	0	0	(-)	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	+	-	+	-	+
Lid van sport- of hobbyvereniging	0	(+)	0	0	0

We stellen eveneens verschillen vast in de media- en muziekvoorkeuren tussen participanten en niet-participanten. Leden van jeugdwerkverenigingen blijken een sterkere voorkeur te hebben voor de harde muziekgenres en keuren de amusementsgenres af. Dit komt tot uiting in de voorkeuren van leden van jeugdwerk- en culturele verenigingen. Ze houden van de cultureel correcte genres, harde en rootsmuziek. Ze keuren daarentegen naast de amusementsgenres eveneens de dansmuziekgenres af. De dansmuziek wordt wel geapprecieerd door jongeren die lid zijn van jongerengecentreerde verenigingen.

Jongeren met een voorkeur voor harde muziek nemen vaker deel aan het jeugdwerk maar ook aan schoolse activiteiten en ze hebben een uitgebreider informeel vriendennetwerk. Ook de amusementsdimensie en de dansmuziek worden door jongeren met een uitgebreid informeel netwerk hoger gewaardeerd.

Samengevat stellen we vast dat integratie in georganiseerde verbanden en dan meer bepaald in de jeugdwerk- en culturele verenigingen en de schoolse participatie de eerder elitaire vormen van cultuur bevordert. Integratie in bottom-up organisaties en de uitgebreidheid van informele vriendennetwerken daarentegen werkt een populaire smaak in de hand.

De socialisatiethese toont aan dat jongeren hun sociale netwerken vormen via cumulatie tussen schoolse, niet-schoolse participatie en hun informele netwerken. Sociale integratie en socialisatie helpt eveneens andere culturele verschillen te verklaren. Zo zijn verschillen in formele participatie tussen jongens en meisjes, tussen oudere en jongere adolescenten en tussen de verschillende onderwijsvormen soms (gedeeltelijk) het gevolg van verschillen in sociale integratie en socialisatie.

Het verschil in participatie aan respectievelijk ontspanningsverenigingen en sociale bewegingen tussen jongens en meisjes kan geheel of gedeeltelijk worden herleid tot verschillen in respectievelijk de socialisatie in de sportieve vrijetijdsruimte en de sociale integratie in jeugdwerk- en culturele verenigingen. De structuratie van participatie loopt echter nog steeds langs genderverschillen. Genderverschillen zijn soms (gedeeltelijk) te verklaren via socialisatie maar blijven nog bestaan voor de jongerengecentreerde organisaties waar jongens vaker lid van zijn en voor jeugdwerk- en culturele verenigingen met een oververtegenwoordiging van meisjes. Ook de genderverschillen in de uitgebreidheid van het informeel netwerk (jongens uitgebreider netwerk) kunnen niet verklaard worden door differentiële sociale integratie of socialisatie tussen jongens en meisjes. Dat meisjes vaker terug te vinden zijn in georganiseerde activititeiten en jongens in de informele structuren, kunnen we dus bevestigen. In de categorie verenigingen die tot het jeugdwerk gerekend worden, verenigingen die niet tot het jeugdwerk behoren en de extracurriculaire activititeiten zijn meisjes en jongens even sterk vertegenwoordigd.

De leeftijdsverschillen in participatie kunnen volledig toegeschreven worden aan de vrijetijdsbesteding van de jongeren. De jongere adolescenten besteden hun vrije tijd vaker met sport, spel en technische hobby's en minder met commerciële activiteiten. Dit komt tot uiting in hun sterkere vertegenwoordiging in ontspanningsverenigingen. De commerciële en informele vrijetijdsbesteding van de oudere adolescenten daarentegen verklaart dat zij vaker lid zijn van de jongerengecentreerde verenigingen. Alle leeftijdscategorieën zijn even sterk vertegenwoordigd in de sociale bewegingen en jeugdwerk- en culturele verenigingen alsook in de extracurriculaire activiteiten.

Ook de verschillen tussen de onderwijsvormen kunnen voor bepaalde soorten verenigingen goed worden verklaard. Wat de factoren betreft die verantwoordelijk zijn voor de vastgestelde onderwijsverschillen, stellen we echter een belangrijk verschil vast tussen enerzijds TSO- en ASO-jongeren en anderzijds BSO- en ASO-jongeren. De lagere participatie van TSO-jongeren in vergelijking met ASO-jongeren is voornamelijk toe te schrijven aan de lagere sociale achtergrond van deze jongeren. De lagere sociale achtergrond van TSO-jongeren kent een culturele vertaling in een lagere participatie aan verenigingen buiten het jeugdwerk, aan jeugdwerk- en culturele verenigingen en deelname aan extracurriculaire activiteiten. Hun ondervertegenwoordiging in sociale bewegingen is eerder te wijten aan hun

minder frequente culturele invulling van hun vrije tijd. De verschillen in participatie tussen BSO- en ASO-jongeren daarentegen moeten eerder toegeschreven worden aan sociale integratie en socialisatie. De lagere participatie van BSO-jongeren in jeugdwerk- en culturele verenigingen vertaalt zich in een lagere participatie in de sociale bewegingen. BSO-jongeren die wel lid zijn van jeugdwerk- en culturele verenigingen zetten daarentegen wel sneller de stap naar jongerengecentreerde organisaties. De lagere participatie van jongeren uit het beroepsonderwijs aan het jeugdwerk- en de culturele verenigingen op haar beurt kan worden toegeschreven aan de lagere sociale achtergrond maar ook aan de lagere culturele socialisatie van BSO-jongeren wat tot uiting komt in een vrijetijdsagenda zonder veel culturele en creatieve activiteiten en een smaakvoorkeur gekenmerkt door een afkeur van harde muziekgenres. Het verschil in lidmaatschap aan ontspanningsverenigingen tussen BSO- en ASO-jongeren blijft bestaan en wordt niet verklaard door differentiële socialisatie.

20.3 Over erfelijkheid van participatie

Verschillende onderzoeken maken gewag van een intergenerationele invloed van participatie. Ouders zijn de eerste agenten in het vormen van houdingen en gedragingen van kinderen en adolescenten (Hendry, Shucksmith, Love et al. 1993; Kelly and Kelly, 1994).

Volgens de culturele reproductietheorie van Bourdieu zouden ouders met een hogere status, bij wie participatie deel uitmaakt van hun leefstijl, participatie aan het georganiseerde verenigingsleven belangrijk vinden en de deelname eraan bij hun kinderen stimuleren. Ouders met een lagere status, bij wie participatie geen deel uitmaakt van de leefstijl, zullen hun kinderen niet stimuleren (Voorpostel en van der Lippe, 2001).

Deze vermeende invloed van de participatiecultuur in het gezin, zoals tot uiting komt in het participatieniveau van de ouders van de respondenten, konden we in onze data toetsen. In de vragenlijst van de ouders peilden we immers naar hun huidige en vroegere lidmaatschappen van verenigingen.

Uit de analyses is naar voor gekomen dat de socialisatietheorie voornamelijk van toepassing is op de dimensie met jeugdwerk- en culturele verenigingen en de ontspanningsverenigingen. Ouders fungeren als rolmodel, in die zin dat jongeren sneller geneigd zullen zijn het vrijetijdspatroon van hun ouders over te nemen. Jongeren blijken meer kans te hebben om betrokken te zijn in het georganiseerde verenigingsleven, meer specifiek de jeugdwerk- en culturele verenigingen en de ontspanningsverenigingen, als hun ouders momenteel of vroeger ook lid zijn (geweest) (Hendry, Shucksmith et al., 1993; Sage, 1980; Smith en Baldwin, 1974; Mohr en Dimaggio, 1995; De Groof en Smits, 2002; Nagel en Ganzeboom, 2002; Nagel, 2002; Hooghe en Stolle,

2003; Kraaykamp, 2003). Naast het lidmaatschap van de ouders is ook de participatie van eventuele broers en/of zussen in het gezin van belang.

Het lidmaatschap van jongerengecentreerde verenigingen en sociale bewegingen daarentegen wordt in de hand gewerkt door het cumulatieve karakter van participatie. De participatiecultuur in het gezin bevordert het lidmaatschap aan jeugdwerk- en culturele verenigingen van hun kinderen. Op deze manier komt de bal aan het rollen en wordt eveneens de deelname aan jongerengecentreerde en sociale bewegingen gestimuleerd.

TABEL 192: OVERZICHT INTERGENERATIONELE OVERDRACHT VAN PARTICIPATIE

	Limaatschap alle verenigingen	Lid van jeugdwerk	Lid van vereniging buiten jeugdwerk	Lid van jeugdwerk- en culturele vereniigng	Lid van jongerengeleide organisaties	Lid van sociale bewegingen	Lid van ontspannings-verenigingen
Participatiecultuur							
Huidig lid alle verenigingen	+	(+)	0	/	/	/	/
Lid van jeugdwerk tijdens jeugd	+	+	+	/	/	/	/
Lid van vereniging buiten jeugdwerk tijdens jeugd	0	0	0	/	/	/	/
Huidig en vroeger lidmaatschap ouders	/	/	/	+	0	0	+
# lidmaatschappen van broers/zussen	+	+	+	+	0	0	+
Houdingen en opvoeding							
Betrokkenheid	+	0	+	+	0	0	+
Vrijheid	(-)	0	(-)	-	0	0	0
SES ouders	+	+	0	+	0	0	0

De houding van ouders over participatie of vrijetijdsbesteding in het algemeen blijkt niet enkel effect te hebben op hun eigen participatiegedrag, zoals de ideologietheorie vooropstelt, maar ook op de mate waarin hun kinderen participeren. Ouders die weinig belang zien in het participeren in verenigingen, zullen dit immers tot uiting laten brengen in de ondersteuning of beperking van de vrijetijdsactiviteiten van hun kinderen. Op die manier is de participatiegraad van kinderen lager indien de ouders hun kinderen minder stimuleren en ondersteunen (Denuwelaere, 2003). We zien inderdaad dat de betrokkenheid van ouders, in de zin van het stimuleren van georganiseerde vrijetijdsactiviteiten en het opvolgen van deze activiteiten alsook andere zaken zoals schoolresultaten, wie hun vrienden zijn, waar ze zijn, ..., een positieve invloed heeft op de participatie van jongeren. Dit is echter niet het geval voor alle soorten verenigingen. Voornamelijk voor de jeugdwerk- en culturele verenigingen en ontspanningsverenigingen blijkt de betrokkenheid van de ouders van belang te zijn. Kinderen van ouders die hen daarentegen vrij laten in hun vrije tijd en hen veel autonomie geven,

participeren iets minder in verenigingen en dan voornamelijk in de jeugdwerk- en culturele verenigingen.

Tenslotte toetsten we de stelling dat de effecten van socialisatie, participatie van het gezin en de houdingen en opvoedingsstijlen, toe te schrijven zijn aan gemeenschappelijke contextuele factoren die eigen zijn aan het gezin, namelijk de sociaal-economische status van het gezin. De sociaal-economische status van het gezin heeft vooral een stimulerende invloed op de deelname aan de jeugdwerk- en culturele verenigingen, maar de invloed die via socialisatie loopt verdwijnt hierdoor geenszins. Het is dus niet omwille van de hogere participatiegraad van ouders met een hogere sociaal-economische status, dat hun kinderen vaker participeren. Het opgroeien in een gezin met een hogere status bevordert de participatie van de jongeren, los van de participatiecultuur in het gezin. Omgekeerd geldt eveneens dat de participatiecultuur binnen gezinnen met een lagere sociaal-economische status de participatie van hun kinderen stimuleert.

De vastgestelde ouderlijke invloed duurt voort tijdens de adolescentie, hoewel deze getemperd wordt door de invloed van leeftijdsgenoten (Bynner en Ashford, 1992). De vroegere invloed van ouders blijft echter een effect hebben omdat vele jongeren een levensstijl aannemen die compatibel is met het model voorgesteld door hun ouders (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Hoewel het evident is dat de ouderlijke invloed op vrijetijdsbeslissingen afneemt als kinderen ouder worden (Bynner en Ashford, 1992), legt de betrokkenheid in vrijetijdsactiviteiten gedurende de adolescentie een basis voor participatie in de volwassenheid (Raymore, Barber et al., 1999; Scott en Willits, 1989; Scott en Willits, 1998). Vrijetijdsgedrag kan veranderen bij jongvolwassenen als individuen naar de middelbare school gaan en een grotere onafhankelijkheid ervaren en minder beperkingen (Raymore, 1995). In de meeste gevallen echter zijn de vrijetijdsgedragspatronen stabiel tijdens de transitie van adolescentie naar jongvolwassenheid (Hendry, Shucksmith et al., 1993). Dit kan worden bevestigd door het onderzoek naar de participatieloopbanen van 19 tot 36-jarigen. De kans om lid te zijn van een bepaalde soort vereniging was groter als men vòòr de leeftijd van 18 jaar reeds lid was van hetzelfde type vereniging. De verenigingen waarvan men tijdens de jeugd lid was, blijken ook een invloed te hebben op het vrijetijdspatroon en het aantal vrienden en de plaats waar men zijn vrienden ontmoet na de leeftijd van 18 jaar (zie inleiding).

21 Verband tussen de positie in de sociale ruimte en houdingen, gedagingen en emoties

Dit onderzoek had niet alleen de bedoeling een beschrijving te geven van de ruimtes waarbinnen jongeren zich begeven. We wilden ook nagaan of de integratie in formele en informele sociale netwerken de effecten heeft die men ervan verwacht. Bij het bevorderen van participatie vindt men in de literatuur twee grote uitgangspunten terug. Enerzijds, wordt participatie beschouwd in functie van de gevolgen die het heeft voor de democratische vorming van de jongeren. Hier is de blik dus op de toekomst gericht. Anderzijds, wijzen vele auteurs op het 'nu' van participtie. Participatie en inspraak op school, in het gezin of in ruimere maatschappelijke verbanden worden in deze visie beschouwd als elementaire rechten van jongeren die belangrijk kunnen zijn voor het persoonlijk welbevinden.

Democratische burgerschapshoudingen zijn niet te vatten in één attitudeschaal, het is een complex en multidimensioneel begrip waarin verschillende houdingen vervat zitten en die we de 'nieuwe breuklijn' noemen. De nieuwe breuklijn is te situeren rond verschillende opvattingen over burgerschap en rond waarden als solidariteit, verdraagzaamheid en utilitair individualisme. Aan de ene kant van deze ideologische beuklijn vindt men mensen met een weinig tolerante houding ten opzicht van culturele diversiteit en migratie, en die voorstander zijn van een harde repressieve aanpak van criminaliteit. Deze personen hebben een wantrouwig mensbeeld en zijn van oordeel dat iedereen voornamelijk uit eigenbelang handelt. Aan de andere 'linkse' zijde van de breuklijn, vindt men daarentegen de personen die veel belang hechten aan solidariteit, culturele diversiteit, democatie en mensenrechten. Interessant is ook dat de schaal die de negatieve perceptie van leden van jeugdbewegingen meet samenhangt met deze maatschappelijke breuklijn. De negatieve gevoelens tegenover migranten, een individualistisch maatschappijbeeld en een voorkeur voor harde repressie wordt blijkbaar geprojecteerd op de beeldvorming van leden van jeugdbewegingen. In tegenstelling tot andere onderzoeken hangen de expliciet politieke houdingen niet samen met de nieuwe breuklijn. We bespreken ze daarom kort afzonderlijk.

Om een beeld te krijgen van de gevoelens van maatschappelijk onbehagen peilden we naar de onveiligheidsgevoelens.

Om de effecten van de participatie van "hier en nu" te evalueren gebruiken we het persoonlijk welbevinden van jongeren. Het persoonlijk welbehagen van jongeren wordt in kaart gebracht door de mate waarin ze weten wat ze willen en wie ze zijn, hun eenzaamheidsgevoelens, hun assertiviteit, hun slachtofferschap van interpersoonlijk gedag, hun zelfbeeld en hun beeld van de toekomst. De relatie met de ouders laadt niet op deze dimensie, zoals uit vorige onderzoeken naar voren kwam. De betrokkenheid van de ouders bij de opvoeding en de perceptie van autonomie en verantwoordelijkheid die

jongeren van hun ouders krijgen, vormen samen met de relatie met vader en moeder een aparte dimensie die het gezinsklimaat in kaart brengt.

Om een beeld te krijgen van het 'probleem-gedrag' van jongeren peilden we in de vragenlijst naar het fysiek probleemgedrag, het verbaal probleemgedrag, gedrag gericht op het schaden van de eigen persoon en delinquent gedrag. Al deze vormen van probleemgedrag bleken met elkaar samen te hangen en één algemene maat voor problematisch gedrag te vormen.

In dit rapport hebben we de twee opvattingen, 'effecten' van de positie in de sociale ruimte voor 'later' en voor 'nu', getoetst voor zowel de eerder maatschappijgebonden houdingen als de meer persoonsgebonden houdingen en gedragingen, nadat we ook hebben gecontroleerd voor een aantal andere individuele- en gezinskenmerken en de positionering van jongeren in de vrijetijds- en culturele ruimte.

De maatschappijgebonden houdingen worden vertegenwoordigd door de nieuwe breuklijn en de onveiligheidsgevoelens, de meer persoonsgebonden houdingen en gedragingen, trachten we te vatten door het persoonlijk welbevinden en het problematisch gedrag van jongeren. In tabel 194 worden alle significante effecten opgesomd, en dat voor de vier factoren. Als de opgesomde variabele een negatieve invloed heeft, wordt dat weergegeven met een minteken, de positieve verbanden worden aangeduid met een plusteken. De 0 wijst erop dat er geen significante relatie bestaat tussen de desbetreffende onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele. We willen er hier wel op wijzen dat we de causaliteit van de eventuele samenhangen niet altijd met zekerheid kunnen achterhalen. Desalniettemin menen we dat in geval van een positieve relatie van de sociale ruimte met bepaalde houdingen, gedragingen of emoties, die samenhang de nodige aandacht verdient van organisaties en het beleid.

In tabel 193 staan de verschillende waardeschalen, hun schaalwaarden (eigenwaarde en percentage verklaarde variantie) en hun betrouwbaarheid of interne consistentie (cronbach's α).

TABEL 193: OVERZICHT BEVRAAGDE SCHALEN

	Eigen-waarde	R^2	Cron-bach's α
4. Persoonsgebonden houdingen en gedragingen			
Persoonlijk welbevinden	**3.1**	**24.2**	**0.77**
• Identiteit	3.6	35.9	0.79
• Eenzaamheid	4.2	46.4	0.85
• Assertiviteit	3.4	48.3	0.81
• Positief zelfbeeld	2.8	39.9	0.74
• Negatief toekomstbeeld	4.4	43.5	0.84
• Slachtofferschap van interpersoonlijk gedrag	2.8	69.6	0.85
Probleemgerelateerde gedragingen	8.5	24.4	0.90
5. Gezinsklimaat	**2.2**	**11.8**	**0.65**
• Betrokkenheid vader en moeder	4.4	36.4	0.84
• Relatie met moeder	4.6	57.5	0.89
• Relatie met vader	4.4	55.4	0.88
• Autonomie vader en moeder	3.7	31.1	0.79
6. Maatschappijgebonden houdingen			
Nieuwe breuklijn	**2.2**	**14.7**	**0.63**
• Etnocentrisme	7.1	44.6	0.92
• Individualisme	2.3	58.1	0.76
• Harde repressie	2.3	33.1	0.66
• Negatieve perceptie jeugdbewegingen	3.9	27.5	0.84
Politieke houdingen			
• Belang van politieke inspraak	3.3	41.3	0.79
• Politieke interesse	2.9	58.6	0.82
Onveiligheidsgevoelens	2.6	37.7	0.72

21.1 Democratische burgerschapswaarden

De stelling dat detraditionalisering geleid heeft tot individualisering vindt weinig steun in onze bevindingen. Een verklaarde variantie van 37% wijst niet meteen op veel individuele keuze van opvattingen, maar op een doorslaggevende rol van sociale en dus collectieve processen.

Een instrumentalistisch mensbeeld, wordt vaak beschouwd als een gevolg van gevoelens van onbehagen als gevolg van een zwakke sociaal-economische status, van een lage status resulterend uit statusverlies of van een gevoel dat de eigen status bedreigd is. Jongeren uit lagere sociale middens nemen inderdaad een rechtsere positie in op de nieuwe breuklijn. Toch kan dit verband niet toegeschreven worden aan de gebruikte indicatoren van onbehagen, namelijk het persoonlijk welbehagen, het gezinsklimaat, gevoelens van onveiligheid en slachtofferschap. Hoewel zowel gevoelens van persoonlijk als van maatschappelijk onbehagen tot een waardebreuk met de samenleving leiden, wordt het aanvankelijk sterk effect

van de sociale achtergrond op burgerschapshoudingen niet door deze gevoelens verklaard. Het verschil wordt daarentegen voor een groot stuk verklaard door de lagere participatie in jeugdwerk- en culturele verenigingen van jongeren uit de lagere sociale klassen en de manier waarop zij hun vrije tijd besteden, namelijk met weinig culturele en creatieve activiteiten. De deprivatietheorie kan dus slechts gedeeltelijk worden bevestigd.

Een tweede verklaring voor een rechtsere positie op de nieuwe breuklijn kan gevonden worden in de gevolgen van detraditionalisering. We hebben dit gemeten via de levensbeschouwing en het wegvallen van het bevelshuishouden. Jongeren met een verschillende levensbeschouwelijke betrokkenheid en jongeren met een verschillende mate van inspraak in het gezin stellen zich echter niet anders op tegenover burgerschapshoudingen.

De stellingen over participatie, socialisatie en identiteitsvorming dragen nog het meest bij tot de verklaring van de positionering van jongeren op de nieuwe breuklijn. Niet zozeer de intensiteit of de mate waarin men sociaal geïntegreerd is, heeft een invloed op de democratische burgerschapshoudingen, wel de aard van de verenigingen, de aard van sociale integratie en de manier waarop men zijn vrije tijd besteedt.

Jongeren die lid zijn van een jeugdwerk- of culturele vereniging nemen een meer democratische positie in op de nieuwe breuklijn. Het onderscheid tussen jeugdwerkverenigingen en verenigingen buiten het jeugdwerk maakt duidelijk dat het lidmaatschap van beide types een rechtse positie op de nieuwe breuklijn drukt. Het verband tussen de positie op de nieuwe breuklijn en een lidmaatschap van het jeugdwerk is echter bijna dubbel zo sterk dan het verband met een lidmaatschap van een vereniging buiten het jeugdwerk. Het lidmaatschap van ontspanningsverenigingen, sociale bewegingen en jongerengecentreerde organisaties evenals de deelname aan extracurriculaire activiteiten en een democratisch klasklimaat dragen niet bij tot democratische waarden. Naast de informele inspraak in de klas heeft ook de inspraak in het gezin geen invloed op de burgerschapshoudingen van jongeren. De aard van de verenigingen speelt blijkbaar een rol in de vorming van burgerschapshoudingen. Dit komt ook tot uiting in het effect van de manier waarop jongeren hun vrije tijd besteden. Een vrijetijdsbesteding met veel sport, spel en technische hobby's blijkt een rechtse positie in de hand te werken terwijl culturele en creatieve activiteiten een linkse positie bevorderen.

Er is geen enkel verband tussen de uitgebreidheid van de vriendenkring en de democratische houdingen. Dit zou ten eerste te wijten kunnen zijn aan de gebruikte indicator. Er is namelijk wel een duidelijk verband tussen de schaal die de eenzaamheid[139] in kaart brengt en de houding ten opzichte van democratische waarden. Jongeren die zich uitgesloten voelen, die niet het gevoel hebben bij een groep vrienden te behoren en die meer vrienden

[139] Deze schaal maakt deel uit van het persoonlijk welbevinden

wensen te hebben, stellen zich ondemocratischer op. Deze indicator is een aanwijzing voor sociale integratie maar geeft ook de ontevredenheid weer met de sociale contacten. Jongeren met meerdere broers en/of zussen, als indicator voor integratie in het gezin, nemen eveneens een iets linksere positie in op de breuklijn. Ten tweede zou de verklaring hiervoor kunnen liggen in het feit dat niet zo zeer de integratie in een ruim netwerk bijdraagt tot een democratische burgerschapshouding. De aard van de integratie is doorslaggevens, niet zodanig de uitgebreidheid van het netwerk (Pahl, 2000; Van Leeuwen, 1999; Van Lieshout, 1999; Bukowski, Newcomb et al., 1987). Een aanwijzing hiervan vinden we in het differentiële effect van de vriendschapsopvattingen op de nieuwe breuklijn. De opvatting dat vriendschap een bevestiging van overeenkomst of gelijkaardigheid moet zijn, gaat gepaard met een instrumentalistisch mens- of maatschappijbeeld (β=0.12). Als vriendschap daarentegen wordt beschouwd als een vertrouwensband tussen mensen die zichzelf blijven, is de kans op democratische basiswaarden groter (β=-0.19).

Participatie in jeugdwerk- en culturele verenigingen en culturele en creatieve vrijetijdsactiviteiten dragen niet alleen bij tot meer democratische of minder instrumentalistische waarden, het helpt ook andere verschillen verklaren. De oorspronkelijk zeer grote verschillen tussen jongens en meisjes, kunnen volledig worden verklaard door differentiële socialisatie en sociale integratie. De genderverschillen in de positie op de nieuwe breuklijn kunnen dus worden beschouwd als een gevolg van verschillen in participatie, sociale integratie en socialisatie. Niet zozeer het geslacht op zich bepaalt welke positie men inneemt op de nieuwe breuklijn, maar eerder de socialisatie van meisjes en jongens in verschillende vrijetijdspatronen.

De rechtsere positie op de nieuwe breuklijn van jongeren uit lagere sociale milieus kan gedeeltelijk worden toegeschreven aan de ondervertegenwoordiging van deze jongeren in jeugdwerk- en culturele verenigingen en de vaststelling dat zij minder gebruik maken van het culturele aanbod. Via deze wegen kan de rechtsere positie van deze jongeren gedeeltelijk worden omgebogen in een meer democratische houding.

De aanvankelijk vrij sterke effecten van de onderwijsvorm, kunnen slechts gedeeltelijk door sociaal-economische condities worden verklaard. Het beroepsonderwijs vormt een milieu waarin het instrumentalisitsche mensbeeld gedijt en de kans om in het beroepsonderwijs te belanden is veel groter voor kinderen van arbeiders en laaggeschoolde ouders, maar het effect van onderwijsvorm is groter dan dat van de sociaal-economische achtergrond en manifesteert zich niet via onbehagen, maar via een reeks specifiek sociale en culturele processen. De breuklijnpositie van leerlingen in het beroepsonderwijs wordt vooral beïnvloed door hun lagere graad van participatie, de aard van de sociale integratie en de vrijetijdsbesteding.

Politieke integratie

Het merendeel van de jongeren vindt het belangrijk dat ze zelf beslissingen kunnen nemen over dingen die hen aanbelangen en vinden hun mening belangrijk, ook al mogen ze niet gaan stemmen. Twee derde van de jongeren vindt dat hun mening even belangrijk is als die van volwassenen. Ze vinden bovendien dat volwassenen wat meer zouden moeten luisteren naar de eisen van jongeren en ze wensen ook meer inspraak te krijgen in hun gemeente of stad. Jongeren vinden het belangrijk dat ze hun mening te kennen kunnen geven (68 op 100). Over de manier waarop jongeren politieke inspraak willen, zijn ze het niet eens. Zo is minder dan de helft van de jongeren ervan overtuigd dat een jongerenparlement soelaas zal bieden. 14% van de jongeren is hiervan niet overtuigd.

Hoewel jongeren politieke inspraak belangrijk vinden, is hun interesse in de politiek miniem. Hoewel iets meer dan een derde van de jongeren zich een mening kan vormen over politieke thema's, zegt slechts één op tien jongeren echt geïnteresseerd te zijn in politiek. Deze politieke onverschilligheid uit zich in de stemintentie en de partijvoorkeur. Meer dan de helft van de jongeren zou hun stem niet gaan uitbrengen als er verkiezingen zouden zijn en bijna de helft van de jongeren heeft er geen idee van op welke partij ze zouden stemmen. Een lage politieke interesse is bovendien in het voordeel van het Vlaams Blok. Een mogelijke piste om de politieke interesse aan te wakkeren ligt in de politieke socialisatie via het lidmaatschap van verenigingen. Jongeren die lid zijn van sociale bewegingen en jongeren die deelnemen aan extracurriculaire activiteiten blijken sterker in politiek geïnteresseerd te zijn dan andere jongeren. We kunnen hieruit enerzijds besluiten dat hier een taak weggelegd is voor dit soort participatie, maar anderzijds kan het evengoed zijn dat het net jongeren zijn die reeds politiek geïnteresseerd zijn die deel nemen aan deze initiatieven. Jongeren met weinig politieke interesse zouden in dat geval niet bereikt worden door participatieve initiatieven.

TABEL 194: OVERZICHT POSITIONERING IN DE CULTURELE RUIMTE - HOUDINGEN

	Nieuwe breuklijn	Onveiligheids-gevoelens	Persoonlijk welbevinden	'Probleem' gedrag
Achtergrondvariabelen				
Geslacht (meisje vs jongen)	0	+	0	-
Leeftijd (16-18j vs 14-15j)	-	(+)	0	-
TSO vs ASO	+	0	0	0
BSO vs ASO	+	0	-	0
SES ouders	(-)	0	+	0
Sociale ruimte				
Deelname extracurriculaire activiteiten	0	0	0	0
Participatief klasklimaat	0	0	0	0
Uitgebreidheid informeel netwerk	0	-	+	+
Lid van vereniging buiten jeugdwerk	-	0	0	0
Lid van jeugdwerk	-	0	0	0
Lid jongerengecentreerde vereniging	0	0	0	+
Lid sociale beweging	0	0	0	0
Lid jeugdwerk- en culturele vereniging	-	0	0	0
Lid van sport- of hobbyvereniging	0	0	0	0
Vriendschap op basis van vertrouwen	-	/	/	/
Vriendschap op basis van gelijkenis	+	/	/	/
Persoonsgebonden kenmerken				
Randgelovig vs kerngelovig	0	0	0	0
Twijfel vs kerngelovig	0	0	0	0
Vrijzinnig vs kerngelovig	0	0	0	0
Onverschillig vs kerngelovig	0	0	0	0
Niet gelovig vs kerngelovig	0	0	0	0
Persoonlijk welbevinden	-	-	/	-
BMI (Body Mass Index) + dieetgedrag	0	0	-	0
Rokers vs niet-rokers	0	0	0	+
Onveiligheidsgevoel	+	/	/	/
Slachtoffer interpersoonlijk 'geweld'	0	+	/	/
Slachtoffer criminaliteit	+	+	/	/
Gezinssituatie				
Gezinsklimaat	0	+	+	-
Aantal broers en/of zussen	-	0	+	+
Ouders samenwonend vs niet samenw.	0	+	0	0
Inspraak gezin: jongere beslist	0	-	0	(+)
Inspraak gezin: samen beslissen	0	0	0	-
Inspraak gezin: geen of ouders beslissen	0	0	-	0
Zakgeld per week	0	0	0	+
Bij- of vakantiejob vs geen job	0	0	0	0
Beide ouders Turks of Marokkaans	0	-	0	0
Vrijetijdsruimte				
VT: vrienden en commercieel aanbod	0	-	+	+
VT: gezins en familiaal milieu	0	+	-	0
VT: sport, spel en techniek	+	0	0	0
VT: cultuur en creatievelingen	-	0	0	0
Aantal uur tv kijken per dag	0	0	0	0
Culturele ruimte				
Smaakvoorkeur: culturele correctheid	0	0	0	0
Smaakvoorkeur: amusement	0	0	0	0
Smaakvoorkeur: harde muziek	-	-	0	0
Smaakvoorkeur: dansmuziek	0	0	-	+
Smaakvoorkeur: rootsmuziek	0	0	0	0
	37.1	18.7	23.4	36.7

21.2 Onveiligheidsgevoelens

De theorieën die de oorzaak van onveiligheidsgevoelens bij materiële deprivatie of sociale kwetsbaarheid leggen kunnen we niet bevestigen. We vinden immers geen verschillen in gevoelens van onveiligheid al naargelang de sociale-economische status en de onderwijsvorm waarin men les volgt.

Onveiligheidsgevoelens kunnen eveneens het gevolg zijn van een onzekere positie en ongunstige toekomstverwachtingen, los van de sociaal-economische condities. De analyes tonen inderdaad dat jongeren die zich beter in hun vel voelen, goed weten wie ze zijn en wat ze willen en een positief toekomstbeeld hebben, zich minder onveilig voelen. Het lagere persoonlijk welbevinden van slachtoffers van interpersoonlijk gedrag zoals pesten, uitgesloten worden, enz. is verantwoordelijk voor de onveiligheidsgevoelens van deze slachtoffers. Slachtoffers van criminele feiten daarentegen vertalen deze ervaring niet in een onveiliger maatschappijbeeld. Het verband tussen slachtofferschap van criminaliteit en onveiligheidsgevoelens wordt echter significant doordat meisjes, die een beperkter informeel sociaal netwerk hebben, veel minder slachtoffer zijn van criminale feiten. Toch voelen zij zich veel onveiliger dan jongens, die meer kans hebben op slachtofferschap. De *paradox of fear* wordt hier bevestigd.

We stellen vast dat de integratie in formele sociale netwerken de onveiligheidsgevoelens niet drukken. De uitgebreidheid van het informele sociale netwerk en een commerciële vrijetijdsbesteding buitenshuis met vrienden slagen daar echter wel in. De socialisatiethese dat onveiligheidsgevoelens intergenerationeel via de opvoeding meegegeven worden, wordt bevestigd. Volgens de attachmenttheorie (Bowlby, 1969)zou een goede ouder-kind relatie en een sterke betrokkenheid van de ouders bij de opvoeding de onveiligheidsgevoelens kunnen drukken door het hoger persoonlijk welbevinden dat het teweegbrengt. Uit onze gegevens blijkt echter dat een positief gezinsklimaat de onveiligheidsgevoelens in de hand te werken. Een nadruk op risico's en gevaren kan hiervoor verantwoordelijk zijn. Dit is nog het meest het geval bij meisjes. De veel hogere onveiligheidsgevoelens bij meisjes kunnen het gevolg zijn van differentiële socialisatie die risico-ontwijking en voorzichtigheid bij vrouwen aanmoedigt. Socialisatie van meisjes in een eerder gezins- en familiaal gerichte vrijetijdsbesteding en de vaststelling dat meisjes hun vrije tijd minder vaak met commerciële en ongeorganiseerde activiteiten invullen is gedeeltelijk verantwoordelijk voor de hogere onveiligheidsgevoelens van meisjes. Alle kenmerken in het model verklaren tesamen 19% van de variantie van gevoelens van onveiligheid.

21.3 Persoonlijk welbevinden

We hebben het persoonlijk welbevinden gemeten aan de hand van de schalen voor het zelfbeeld, toekomstbeeld, eenzaamheid, identiteitsvorming, assertiviteit en slachtofferschap van interpersoonlijk geweld. Het welbevinden wordt hier dus ruimer opgevat dan het psychisch welzijn. Het heeft niet alleen betrekking op de wijze waarop de leerlingen zichzelf zien, maar ook op de manier waarop ze de kwaliteit van de contacten met belangrijke personen, zoals hun vrienden, percipiëren en de wijze waarop ze zich in de tijd situeren.

In deze analyse onderzochten we of de positie van jongeren in de sociale ruimte een invloed heeft op het persoonlijk welbehagen van de jongeren en waaraan we deze invloed kunnen toeschrijven.

Volgens de deprivatietheorieën kan onbehagen worden beschouwd als een gevolg van een zwakke sociaal-economische status. Het lager persoonlijk welbevinden van jongeren blijkt inderdaad het gevolg te zijn van een zwakke sociaal-economische status en van de positie die men inneemt in het onderwijs. De lagere sociale herkomst van jongeren die les volgen in het beroepsonderwijs verklaart voor een deel het persoonlijk onbehagen van deze jongeren maar het effect blijft wel bestaan.

Een tweede reeks verklaringen wijten het persoonlijk onbehagen aan het wegvallen van traditionele vormen van sociale controle. Het verlaten van de traditionele zingevingskaders in de vorm van levensbeschouwelijke betrokkenheid, blijkt echter geen invloed te hebben op het onbehagen van jongeren. Een positief gezinsklimaat met een goede ouder-kind relatie en een nadruk op autonomie en verantwoordelijkheid in de opvoeding en de tevredenheid met de inspraak in het gezin, als indicatoren voor het onderhandelingshuishouden, dragen daarentegen sterk bij tot het persoonlijk welbehagen van de jongeren.

Naast de gezinskenmerken wordt het persoonlijk welbehagen beïnvloed door het sociaal netwerk en de sociale integratie. In tegenstelling tot de integratie in formele sociale netwerken, die slechts een zwakke of geen rol speelt in hoe jongeren zich voelen, draagt het opgenomen zijn in een uitgebreid informeel netwerk sterk bij tot een hoger welbevinden van jongeren. Een vrijetijdsbesteding gekenmerkt door commerciële en informele activiteiten bevordert eveneens het welbevinden terwijl een gezins- en familiaalgerichte vrijetijdsbesteding het welbevinden eerder drukt.

In tegenstelling tot de sociale condities en de formele participatie blijkt de dynamiek binnen het gezin en de vriendenkring een doorslaggevende rol te spelen in het persoonlijk welbehagen van jongeren. Al de besproken kenmerken samen verklaren 23% van de variantie in persoonlijk welbevinden.

21.4 Probleemgerelateerde gedragingen

We hebben het probleemgerelateerd gedrag gemeten aan de hand van items die peilen naar verbaal en fysiek probleemgedrag. Een ander onderscheid is het verschil tussen enerzijds gedragingen gericht op het schaden van andere personen of eigendommen van anderen en anderzijds gedrag gericht op het schaden van zichzelf zoals het gebruik van alcohol en drugs. Hoewel we in de 35 bevraagde gedragingen vijf verschillende dimensies kunnen onderkennen, namelijk verbaal of indirect probleemgedrag, uitgaansgerelateerd probleemgedrag, kleine en grote criminaliteit en diefstal, hangen alle vormen van probleemgedrag zo sterk samen dat we ze als één geheel beschouwen. Alle variabelen in het model verklaren tesamen 37% van de variantie van het 'probleemgerelateerd gedrag'.

Van participatie en sociale integratie wordt verwacht dat ze een positieve invloed zouden hebben op wat men beschouwd als 'sociaal aanvaardbaar' gedrag. In deze analyse onderzoeken we dan ook of de positie van jongeren in de sociale ruimte een invloed heeft op het probleemgedrag van de jongeren en waaraan we deze invloed kunnen toeschrijven.

Theorieën die probleemgedrag van jongeren trachten te verklaren door deprivatie of het gevoel van sociale achterstelling, kunnen we niet bevestigen. We vinden geen verband tussen de sociaal-economische status van de ouders en het probleemgedrag van de jongeren. Gevoelens van persoonlijk onbehagen, blijken zich echter, los van de sociale afkomst, te vertalen in probleemgedrag.

Het wegvallen van traditionele zinsgevingskaders, geoperationaliseerd via levensbeschouwing, kan evenmin als verklaring aangereikt worden. Ook het wegvallen van het traditionele twee-oudergezin blijkt geen enkele invloed te hebben op het gedrag van jongeren. De autonomie die jongeren ervaren door het zakgeld dat ze krijgen en de mate waarin jongeren zelf beslissingen nemen in het gezin blijken daarentegen wel een effect te hebben in die zin dat ze de probleemgerelateerde gedragingen bevorderen.

De theorieën gebaseerd op sociale integratie, participatie en identiteit blijken van groot belang te zijn in de verklaring van probleemgerelateerde gedragingen. In tegenstelling tot wat de literatuur doet vermoeden, heeft de integratie in formele netwerken geen remmend effect. Een leefwereld gericht op de school en het gezin daarentegen blijkt het probleemgedrag wel af te remmen. Een democratisch klasklimaat, een positief gezinsklimaat, een gezin waar in overleg beslissingen worden genomen blijkt het probleemgedrag in te dijken.

Integratie in uitgebreide informele netwerken en ongeorganiseerde verbanden, evenals een vrijetijdsbesteding gevuld met commerciële en informele activiteiten en het rookgedrag dat hiermee geassocieerd is, bevorderen daarentegen het probleemgerelateerd gedrag.

Deze informele participatie verklaart voor een deel ook het vastgestelde hogere probleemgedrag bij jongeren uit het BSO en bij de 16-plussers. Niet de leeftijd of het les volgen in het beroepsonderwijs op zich geven aanleiding tot probleemgedrag. De manier waarop zij hun vrije tijd invullen en hun omgang met vrienden zijn bepalend voor hun gedrag.

Tenslotte wijzen we erop dat de socialisatie van meisjes in eerder formele en georganiseerde verbanden voor een stuk verklaart waarom meisjes minder probleemgedrag vertonen dan jongens. De genderverschillen blijven echter bestaan ook na controle voor alle factoren in het model.

DEEL 4

BIBLIOGRAFIE

Adam, B., U. Beck, et al., Eds. (2000). *The risk society and beyond. Critical issues for social theory*. London, Sage Publications.

Adams, R. E. en R. T. Serpe (2000). Social Integration, Fear of Crime, and Life Satisfaction. *Sociological Perspectives* 43(4): 605-629.

Afdeling Jeugdwerk (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ) (1999a). *Zoekboek jeugdwerk 1999-2001*. Brussel.

Afdeling Jeugdwerk (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap) en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ) (1999b). *Cijferboek Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid 1999-2001*. Brussel.

Afdeling Jeugdwerk en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (1999a). *Zoekboek jeugdwerk 1999-2001*. Brussel.

Afdeling Jeugdwerk en Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (1999b). *Cijferboek Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid 1999-2001*. Brussel.

Anderson-Butcher, D., W. S. Newsome, et al. (2003). Participation in boys and girls clubs and relationships to youth outcomes. *Journal of Community Psychology* 31(1): 39-55.

Anselme, M. (1993). Le Lien sécuritaire: mettre en ordre le desordre quotidien. *Revue internationale d'action communautaire* 30(70): 29-38.

Audigier, F. (2000). *Basic concepts and core competences for education for democratic citizenship*. Straatsburg, Raad van Europa.

Baldwin, S. A. en J. P. Hoffmann (2002). The dynamics of self-esteem: a growth-curve analysis. *Journal of Youth and Adolescence* 31(2): 101-114.

Barber, B. L., J. S. Eccles, et al. (2001). Whatever Happend to the Jock, the Brain, and the Princess? YOung Adult Pathways Linked to Adolesent Activity Involvement and Social Identity. *Journal of Adolescent Research* 16(5): 429-455.

Barth, F. (1998). *Ethnic groups and boundaries. The social organisation of cultural differences*. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press Inc.

Bartko, T. W. en J. S. Eccles (2003). Adolescent participation in structured and unstructured activities: a person-oriented analysis. *Journal of Youth and Adolescence* 32(4): 233-241.

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London, Sage Publications.

Beck, U. en E. Beck-Gernsheim (1996). Individualization and 'precarious freedoms': Perspectives and controversies of a subject-oriented sociology. *Detraditionalization. Critical reflections on authority and identity*. P. Heelas, S. Lash en P. Morris. Oxford, Blackwell Publishers**:** 23-48.

Beck, U. en E. Beck-Gernsheim (2002). *Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London, Sage Publications.

Beck, U., A. Giddens, et al. (1994). *Reflexive Modernization*. Cambridge, Polity Press.

Bennet, A. (1999). Subcultures or neotribes? Rethinking the relationship between youth, style and musical taste. *Sociology* 33(3): 599-617.

Bennett, R. R. en J. M. Flavin (1994). Determinants of fear of crime: the effect of cultural setting. *Justice Quarterly* 11(3): 357-381.

Billiet, J. en G. Loosveldt (1998). De houding tegenover migranten en het stemgedrag in Vlaanderen. Evolutie tussen 1989 en 1995 en een verklaringsmodel. *De (on)redelijke kiezer. Onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen: verkiezingen van 21 mei 1995*. M. Swyngedouw, J. Billiet, A. Carton en R. Beerten. Leuven, Acco**:** 95-118.

Bîrzea, C. (2000). *Education for democratic citizenship: a lifelong learning perspective*. Straatsburg, Raad van Europa.

Boulton, M. J., E. Bucci, et al. (1999). Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of, bullying: concurrent links with bully/victim involvement. *Scandinavian Journal of Psychology* 40: 277-284.

Bourdieu, P. (1979). *La distinction. Critique sociale du jugement*. Parijs, Les éditions de minuit.

Bourdieu, P. en M. De Saint Martin (1976). L'anatomie du goût. *Actes de la recherche en sciences sociales* 2: 5-81.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York, Basic Books.

Boyer, R. (1999). Le temps libre des collégiens et lycéens. *Filles et garçons jusqu'à l'adolescence. Socialisations différentielles*. Y. Lemel en B. Roudet. Paris, L'Harmattan**:** 249-268.

Bral, L. (1991). *Jeugd in beweging. Een jeugdbewegingsonderzoek bij groepen, leiding en 15-jarigen*, Katholieke Jeugdraad V.Z.W.

Brown, B., S. A. Eicher, et al. (1986). The importance of peer group ('crowd') affiliation in adolescence. *Journal of Adolescence* 9: 73-96.

Brutsaert, H. (1986). *Gelijke kansen en leerlinggrichtheid in het secundair onderwijs*. Leven/Amersfoort, Acco.

Bryce, J. en J. Rutter (2003). Gender dynamics and the social and spatial organization of computer gaming. *Leisure Studies* 22: 1-15.

Bryson, B. (1996). "Anything but heavy metal": Symbolic exclusion and musical dislikes. *American Sociological Review* 61: 884-899.

Bryson, B. (1997). What about the univores? Musical dislikes and group-based identity construction among Americans with low levels of education. *Poetics* 25: 141-156.

Buchner, P. en B. Fuhs (1994). Kinderkulturelle Praxis: Kindliche Handlungskontexte und Activitatprofile im aubetaerschulischen Lebensalltag. *Kinderleben Modernisierung von Kindheit im interkulturellen Vergleich*. B. Fuhs. Opladen, Leske + Budrich**:** 63-134.

Bukowski, M. W., C. Gauze, et al. (1993). Differences and consistency between same-sex and other-sex peer relationships during early adolescence. *Developmental psychology* 29: 255-263.

Bukowski, M. W., A. F. Newcomb, et al. (1987). Friendship conceptions among early adolescents: a longitudinal study of stability and change. *Journal of Early Adolescence* 7: 143-152.

Bukowski, M. W., K. L. Sippola, et al. (1999). Same and other: interdependency between participation in same- and other-sex friendships. *Journal of Youth and Adolescence* 28(4): 439-459.

Bynner, J. en S. Ashford (1992). Teenage Careers and Leisure Lives: An Analysis of Lifestyles. *Society and Leisure* 15(2): 499-520.

Bynner, J. en S. Ashford (1994). Politics and participation: some antecedents of young people's attitudes to the political system and political activity. *European Journal of Social Psychology* 24: 223-236.

Caldwell, L. L. en N. Darling (1999). Leisure context, parental control, and resistance to peer pressure as predictors of adolescent partying and substance use: an ecological perspective. *Journal of leisure research* 31(1): 57-77.

Camp, W. G. (1990). Participation in student activities and achievement: a covariance structural analysis. *Journal of educational research* 83(5): 272-278.

Carcach, C., P. Frampton, et al. (1995). Explaining Fear of Crime in Queensland. *Journal of Quantitative Criminology* 11(3): 271-287.

Carey, L. en K. Forrester (2000). *Sites of citizenship: empowerment, participation and partnerships*. Straatsburg, Raad van Europa.

CBS (1993). *Standaard beroepenclassificaties 1992*. 's gravenhage, CBS-publicaties**:** 1-23.

Chiricos, T., S. Eschholz, et al. (1997). Crime, news and fear of crime: Toward an identification of audience effects. *Social Problems* 44(3): 342-357.

Clark, M. L. en M. Ayers (1992). Friendship similarity during early adolescence: gender and racial patterns. *Journal of Psychology* 126(393-405).

Coleman, J. C. (1974). *Relationships in adolescence*. London, Routledge & Kegan Paul.

Collins, W. A. (2003). More than Myth: the developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of research on adolescence* 13(1): 1-24.

Connolly, J., W. Craig, et al. (1999). Conceptions of cross-sex friendships and romantic relationships in early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence* 28(4): 481-494.

Corsaro, W. A. en D. Eder (1990). Children's peer cultures. *Annual Review of Sociology* 16: 197-220.

Covington, J. en R. B. Taylor (1991). Fear of Crime in Urban Residential Neighborhoods: Implications of Between- and Within-Neighborhood Sources for Current Models. *Sociological Quarterly* 32(2): 231-249.

Crawford, D. en G. Godbey (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences* 9: 119-127.

Crawford, D. J., E. Jackson, et al. (1991). A hierarchical modelof leisure constraints. *Leisure Sciences* 13: 309-320.

Crawford, D. W. en G. Godbey (1987). Reconceptualizing barriers to family leisure. *Leisure Sciences* 9: 119-128.

Crawford, D. W., G. Godbey, et al. (1986). The stability of leisure preferences. *Journal of leisure research* 18: 96-115.

Crosnoe, R., G. K. Erickson, et al. (2002). Protective functions of family relationships and school factors on the deviant behavior of adolescent boys and girls. Reducing the impact of risky friendships. *Youth and Society* 33(4): 515-544.

Csikszentmihalyi, M. en R. Larson (1984). *Being Adolescent: Conflict and Growth in the Teenage Years*. New York, Basic Books.

Culp, H. R. (1998). Adolescent girls and outdoor recreation: a case study examining constraints and effective programming. *Journal of leisure research* 30(3): 356-379.

Danielsen, L. M., A. E. Lorem, et al. (2000). The impact of social context on the identity-formation process of norwegian late adolescents. *Youth and Society* 31(3): 332-362.

De Groof, S. (2003). *Leerlingenparticipatie nader bekeken. Een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de betekenis en het belang van participatie op school. Eindverslag van het OBPWO-project 00.01 in opdracht van het Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap en op initiatief van de Vlaamse Minister voor Onderwijs*, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.

De Groof, S., M. Debusscher, et al., Eds. (1999). *Zonder maskers. Een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent, Uitgeverij Globe.

De Groof, S., M. Elchardus, et al. (2001). *Leerlingenparticipatie in het secundair onderwijs: tussen theorie en praktijk. Eindrapport bij het OBPWO-project 9801 in opdracht van het Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, op initiatief van de Vlaamse minister bevoegd voor onderwijs.* Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB.

De Groof, S. en J. Siongers (2000). Schoolse en niet-schoolse participatie bij jongeren. Het profiel en de houdingen van participerende jongeren. *Sociaal kapitaal en democratie. Het verenigingsleven, participatie en politieke cultuur.* M. Hooghe, Acco: Leuven/Leusden**:** 255-284.

De Groof, S. en W. Smits (2002). Solitaire of tikkerke kus? Over formele participatie bij jongeren. *De symbolische samenleving*. M. Elchardus en I. Glorieux. Tielt, Lannoo**:** 109-126.

De Groof, S., W. Smits, et al. (2002). (In)formele ontmoetingen. Over de sociale ruimte van jongeren. *De symbolische samenleving*. M. Elchardus en I. Glorieux. Tielt, Lannoo**:** 31-52.

De Haan, J. en A. van den Broek (2000). (Vrije)tijdsbesteding. *Rapportage jeugd 2000*. S. Keuzenkamp. Den Haag, Sociaal Cultureel Planbureau**:** 25-46.

de Hart, J. en J. Jacques (1991). De betekenis van jeugdstijlen voor de politieke meningsvorming van jongeren. *Sociologische Gids* 6: 372-395.

De Morgen (5 februari 2004). *Belgische jongeren te vaak achter televisie- of computerscherm*.

de Vans, D. en S. Wise (1996). The fear of attack: parents' concerns for the safety of their children. *Family Matters* 43: 34-38.

de Waal, M. (1993). Leeftijdgenoten en vriendschap. *Jeugd in meervoud*. A. C. Perreijn. Heerlen, De Tijdstroom, Open Universiteit**:** 213-229.

De Witte, H., J. Hooge, et al., Eds. (2000). *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld*. Leuven, Universitaire Pers Leuven.

Decaluwé, L., E. Goedseels, et al. (1999). *Schalenboek Vragenlijst jongeren 12-18 jaar. Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld*. Leuven, Interdisciplinair netwerk jeugdonderzoek**:** 42.

den Hartog, M. (2001). Grrlies webtalk. *Sociologische Gids* 48(2): 168-182.

Denscombe, M. (2001). Uncertain identities and health-risking behaviour: the case of young people and smoking in late modernity. *British journal of sociology* 52(1): 157-177.

Denuwelaere, M. (2003). Een ongelijke taakverdeling tussen man en vrouw: van ouders naar kinderen. *Mens & Maatschappij* 78(4): 355-378.

DiMaggio, P. (1987). Classification in art. *American Sociological Review* 52: 440-455.

DiMaggio, P., E. Hargittai, et al. (2001). Social implications of the internet. *Annual Review of Sociology* 27: 307-336.

DiMaggio, P. en H. Louch (1998). Socially embedded consumer transactions: for what kinds of purchases do people most often use networks? *American Sociological Review* 63: 619-637.

Dimaggio, P. en M. Useem (1978). Social class and arts consumption: the origins and consequences of class differences in exposure to the arts in America. *Theory and Society* 5(2): 141-161.

Donald, M. N. en R. J. Havighust (1959). The meaning of leisure. *Social Forces* 37: 355-360.

Douglas, M. (1978). *Purity and danger. An analysis of concepts of pollution and taboo*. Londen, Routledge and Kegan.

Drotner, K. (2000). Difference and diversity: trends in young Danes' media uses. *Media, Culture and Society* 2: 149-166.

Dunn, J. S., D. A. Kinney, et al. (2003). Parental Ideologies and children's after-school activities. *American Behavioral Scientist* 46(10): 1359-1386.

Dunphy, D. C. (1963). The social structure of urban adolescent peer groups. *Sociometry* 26: 230-246.

Eccles, J. S. en B. L. Barber (1999). Student Council, Volunteering, Basketball, or Marching Band: What kind of extracurricular involvement matters? *Journal of Adolescent Research* 14(1): 10-43.

Eder, D. (1985). The cycles of popularity. *Sociology of Education* 58: 154-165.

Eder, D. en D. A. Kinney (1995). The effect of middle school extracurricular activities on adolescents' popularity and peer status. *Youth and Society* 26: 298-324.

Eder, D. en S. Sanford (1986). The development and maintenance of interactional norms among early adolscents. *Sociological Studies in Child Development*. P. Adler. Greenwich, CT:JAI**:** 238-300.

Elchardus, M. (1994b). Gekaapte deugden. Over de nieuwe politieke breuklijn en de zin van limieten. *Samenleving en Politiek* 1(1): 20-27.

Elchardus, M. (1994c). Verschillende werelden. Over de ontdubbeling van links en rechts. *Samenleving en Politiek* 1(7): 5-17.

Elchardus, M., Ed. (1999). *Zonder maskers. Een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent, Uitgeverij Globe.

Elchardus, M. (2000). Cultuursociologie, cultuurwerk en ethiek: naar een basis voor dialoog. *Etiek en Maatschappij* 3(2): 7-21.

Elchardus, M. (2004). Nawoord: Autonome volgzaamheid. *Kiezen voor de kudde*. P. Duyvendag en B. Hurenkamp. Amsterdam, Van Gennep.

Elchardus, M., S. De Groof, et al. (2003). *Onveiligheidsgevoelens - een literatuurstudie, studie uitgevoerd in opdracht van de Koning Boudewijnstichting*. Brussel, VUB, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M. en I. Glorieux, Eds. (2002). *De symbolische samenleving*. Brussel, Lannoo.

Elchardus, M. en P. Heyvaert (1990). *Soepel, flexibel en ongebonden : een vergelijking van twee-moderne generaties*. Brussel, VUB-Press.

Elchardus, M., L. Huyse, et al., Eds. (2001). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*. Brussel, VUBPress.

Elchardus, M., M. Huysseune, et al. (1991). Vrouwelijkheid en universitaire studiekeuze. *Rapporten en perspectieven omtrent vrouwenstudies, 3*. M. Scheys. brussel, VUBPress. 3**:** 28.

Elchardus, M., D. Kavadias, et al. (1998). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Bijlagen*. Brussel, Vrije Universiteit Brussel. Vakgroep sociologie. Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M., D. Kavadias, et al. (1998). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*. Brussel, Vrije Universiteit Brussel. Vakgroep Sociologie. Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M., D. Kavadias, et al. (1999). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevormimng in het secundair onderwijs. Samenvatting van het eindverslag van het onderzoek "Waardeopvoeding: meting van de effecten van de aanpak van de waardevorming op de waarden van de leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs" (project OBPWO 95.03) op initiatief van de Vlaamse Minister bevoegd voor Onderwijs, Luc Van Den Bossche*. Brussel, Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Elchardus, M. en S. Lauwers (2000). De zelfreligie: een exploratie van haar betekenis en dimensies. *Sociologische Gids* 47(5): 330-349.

Elchardus, M. en K. Pelleriaux (2002). De culturele en politieke gevolgen van de nieuwe sociale kwestie. *De Nieuwe Sociale Kwestie*. B. Cantillon.

Elchardus, M. en J. Siongers (2001). Het onbehagen van de grenzeloosheid. Een empirisch onderzoek van het verband tussen detraditionalisering, zingeving en onbehagen. *Openheid of leegte? Over zingeving bij jongeren*. H. De Witte, M. Elchardus en C. Gruweze. Leuven/Leusden, Acco**:** 35-73.

Elchardus, M. en J. Siongers (2002). Cultuurpraktijken van de ouders en de schoolloopbaan van de kinderen. *De symbolische samenleving*. M. Elchardus en I. Glorieux. Tielt, Lannoo**:** 241-262.

Elchardus, M. en J. Siongers (2003). Racisme, een kwestie van smaak? Een empirische cultuursociologische analyse bij jongeren uit het 4de en het 6de jaar secundair onderwijs in Vlaanderen. *Mens & Maatschappij*.

Elchardus, M. en W. Smits (2001). Een wantrouwig landje. Maatschappelijk vertrouwen in Vlaanderen. *Vlaanderen Gepeild! De Vlaamse overheid en burgeronderzoek 2001*. M. v. d. V. Gemeenschap. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap**:** 43-71.

Elchardus, M. en W. Smits (2003). Bedreigd, kwetsbaar en hulpeloos: onveiligheidsgevoel in Vlaanderen, 1998-2002. *Vlaanderen Gepeild!* M. v. d. V. Gemeenschap. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek**:** 99-136.

Emler, N. en E. Frazer (1999). Politics: the education effect. *Oxford Review of Education* 25(1-2): 251-274.

Epstein, J. L. (1983). Examining Theories of Adolescent Friendships. *Friends in School, Patterns of Selection and Influence in Secundary Schools*. J. L. Epstein. New York, Academic Press**:** 39-61.

Erickson, B. H. (1996). Culture, class, and connections. *American journal of Sociology* 102(1): 217-251.

Feiring, C. (1999). Other-sex friendship networks and the development of romantic relationships in adolscence. *Journal of Youth and Adolescence* 28(4): 495-512.

Ferraro, K. F. (1995). *Fear of crime. Interpreting victimization risk.* Albany, State University of New York.

Furlong, A., R. Campbell, et al. (1990). The effects of post-16 experiences and social class on the leisure patterns of young adults. *Leisure Studies* 9(3): 213-224.

Gager, C. T., T. M. Cooney, et al. (1999). The effects of family characteristics and time use on teenagers' household labor. *Jounal of Marriage and the Family* 61(4): 982-994.

Gainey, R. R. en C. L. Seyfrit (2001). Fear of crime among rural youth: testing the generality of urban models to rural areas. *Sociological focus* 34(3): 269-286.

Gans, H. J. (1992). Preface. *Cultivating differences. Symbolic boundaries and the making of inequality*. M. Lamont en M. Fournier. Chicago, The University of Chicago Press**:** vii-xv.

Garton, A. F. en C. Pratt (1991). Leisure activities of adolescent school students: predictors of participation and interest. *Journal of Adolescence* 14(3): 305-321.

Gauthier, M. (2003). The inadequacy of concepts: the rise of youth interest in civic participation in Quebec. *Journal of Youth Studies* 6(3): 265-276.

Gebotys, R. J., J. V. Roberts, et al. (1988). News media use and public perception of crime. *Canadian journal of criminology* 30: 3-16.

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge, Polity.

Glanville, L. J. (1999). Political socialization or selection? Adolescent extracurricular participation and political activity in early adulthood. *Social Science Quarterly* 80(2): 279-290.

Glendinning, A. (2002). Self-esteem and smoking in youth - muddying the waters? *Journal of Adolescence* 25: 415-425.

Glorieux, I. en M. Moens (2002). Hoe vrij is de vrije tijd? Over de symbolische structuren van het vermaak. *De symbolische samenleving*. M. Elchardus en I. Glorieux. Tielt, Lannoo**:** 85-108.

Goedseels, E., N. Vettenburg, et al. (2000). Vrienden en vrije tijd. *Jongeren in Vlaanderen: Gemeten en Geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*. L. Walgrave. Leuven, Universitaire Pers.

Goodey, J. (1994). Fear of crime: what can children tell us? *International Review of Victimology* 3: 195-210.

Green, B. C. en L. Chalip (1997). Enduring involvement in youth soccer: the socialization of parents and child. *Journal of leisure research* 29(1): 61-77.

Greenberger, E. en L. Bond (1984). *Users' manual for the Pschosocial Maturity Inventory*. Irvine, University of California (niet-gepubliceerd manuscript).

Greenberger, E., R. Josselson, et al. (1975). The measurement and structure of psychosocial maturity. *Journal of Youth and Adolescence* 4(127-143).

Greenberger, E. en A. B. Sorensen (1974). Towards a concept of psychosocial maturity. *Journal of Youth and Adolescence* 3(329-358).

Greve, W. (1998). Fear of Crime among the Elderly: Foresight, Not Fright. *International Review of Victimology* 5(3-4): 277-309.

Hackett, C. (1997). Young people and political participation. *Youth in Society*. J. Roche en S. Tucker. London, Sage Publications**:** 81-88.

Haggard, M. L. en R. D. Williams (1992). Identity affirmation through leisure activities: leisure symbols of the self. *Journal of leisure research* 24(1): 1-18.

Hale, C. (1996). Fear of Crime: A Review of the Literature. *International Review of Victimology* 4: 79-150.

Hall, J. R. (1992). The capital(s) of cultures: a nonholistic approach to status situations, class, gender, and ethnicity. *Cultivating differences. Symbolic boundaries and the making of inequality*. M. Lamont en M. Fournier. Chicago, The University of Chicago Press**:** 257-288.

Halle, D. (1992). The audience for abstract art: class, culture, and power. *Cultivating differences. Symbolic boundaries and the making of inequality*. M. Lamont en M. Fournier. Chicago, The University of Chicago Press**:** 131-151.

Halpern, T. C. en J. R. Udry (1999). Effects of body fat on weight concerns, dating, and sexual activity: a longitudinal analysis of black and white adolscent girls. *Developmental psychology* 35(3): 721-736.

Hardy, L. C., M. W. Bukowski, et al. (2002). Stability and change in peer relationships during the transition to middle-level school. *Journal of Early Adolescence* 22(2): 117-142.

Hebdige, D. (1988). *Subculture: the meaning of style*. London, Routledge.

Heelas, P., S. Lash, et al., Eds. (1996). *Detraditionalization. Critical reflections on authority and identity*. Oxford, Blackwell Publishers.

Henderson, A. K., D. Stalnaker, et al. (1988). The relationship between barriers to recreation and gender-role personality traits for women. *Journal of leisure research* 20(69-80).

Hendry, B. L. (1983). *Growing up and going out: adolescents and leisure*. Aberdeen, Aberdeen University Press.

Hendry, L. B., M. Kloep, et al. (2002b). Leisure transitions - a rural perspective. *Leisure Studies* 21: 1-14.

Hendry, L. B., M. Kloep, et al. (2002a). Young people talking about adolescent rural crowds and social settings. *Journal of Youth Studies* 5(4): 357-374.

Hendry, L. B., J. Shucksmith, et al. (1993). *Young people's leisure and lifestyles*. London, Routledge.

Henn, M., M. Weinstein, et al. (2002). A generation apart? Youth and political participation in Britain. *British journal of politics and international relations* 4(2): 167-192.

Hephurn, M. A. (1984). Democratic Schooling - five perspectives from research in the United States. *International Journal of Political Education* 6(4): 245-262.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, University of California Press.

Hofferth, L. S. en F. J. Sandberg (2001). How American children spend their time. *Journal of Marriage and Family* 63(3): 295-308.

Holland, A. en T. Andre (1987). Participation in extracurricular activities in secondary school: what is known, what needs to be known? *Review of Educational Research* 57: 437-466.

Hollander, J. A. (2001). Vulnerability and Dangerousness: The Construction of Gender through Conversation about Violence. *Gender and Society* 15(1): 83-109.

Hooge, J., L. Decaluwe, et al. (2000). Identiteit en psychisch welbevinden. *Jongeren in Vlaanderen: gemeten en geteld. 12- tot 18-jarigen over hun leefwereld en toekomst*. H. De Witte, J. Hooghe en L. Walgrave. Leuven, Universitaire pers Leuven**:** 35-56.

Hooghe, M. en D. Stolle (2003). De invloed van jeugdparticipatie op sociaal kapitaal-indicatoren bij volwassenen. Een analyse van retrospectieve surveygegevens en paneldata. *Ethiek en Maatschappij* 5(4): 3-32.

Houts, S. en C. Kassab (1997). Rotter's social learning theory and fear of crime: differences by race and ethnicity. *Social science quarterly* 78(1): 122-136.

Howard, R. D. en R. Madrigal (1990). Who makes the decision: the parent of the child? The perceived influence of parents and children on the purchase of recreation services. *Journal of leisure research* 22(3): 244-258.

Hoyle, H. R. en S. S. Leff (1997). The role of parental involvement in youth sport participation and performance. *Adolescence* 32(125): 233-244.

Huebner, J. A. en A. J. Mancini (2003). Shaping structured out-of-school time use among youth: the effects of self, family, and friend systems. *Journal of Youth and Adolescence* 32(6): 453-463.

Hultsman, W. (1995). Recognizing patterns of leisure constraints: an extension of the exploration of dimensionality. *Journal of leisure research* 27(3): 228-244.

Hultsman, Z. W. (1993a). The influence of others as a barrier to recreation participation among early adolescents. *Journal of leisure research* 25(2): 150-164.

Hultsman, Z. W. (1993b). Is constrained leisure an internally homogeneous concept? An extension. *Journal of leisure research* 25(4): 319-334.

Iso-Ahola, E. S. en L. E. Jackson (1994). Starting, ceasing, and replacing leisure activities over the life-span. *Journal of leisure research* 26(3): 227-249.

Jackson, E. (1993). Recognizing patterns of leisure constraints: results from alternative analyses. *Journal of leisure research* 25: 129-149.

Jackson, E. en E. Dunn (1991). Is constrained leisure an internally homogeneous concept? *Leisure Sciences* 13: 167-184.

Jackson, L. E. (1990). Variations in the desire to begin a leisure activity: evidence of antecedent constraints? *Journal of leisure research* 22(1): 55-70.

Jackson, L. E. en E. Dunn (1988). Integrating ceasing participation with other aspects of leisure behavior. *Journal of leisure research* 20(1): 31-45.

Jackson, L. E. en C. V. Rucks (1995). Negotiation of leisure constraints by junior-high and high-school students: an exploratory study. *Journal of leisure research* 27(1): 85-105.

Jacobs, D., K. Abts, et al. (2001). Verklaringen voor etnocentrisme. De rol van sociaal kapitaal, sociaal-economische onzekerheid, sociale integratie en gevoelens van discriminatie. Een verkenning. *Vlaandere Gepeild. De Vlaamse overheid en burgeronderzoek 2001*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap**:** 99-132.

Jacobs, L. C. en C. I. Chase (1989). Student participation in and attitudes toward high school activitities: findings from a national study. *High School Journal* 72: 175-181.

Jacobs, T. en D. Stoffelen (1998). *Cltuurdeelname in Vlaanderen in 1994-1995*. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

James, K. (2000). "You can feel them looking at you": the experiences of adolescent girls at swimming pools. *Journal of leisure research* 32(2): 262-280.

James, K. (2001). "I just gotta have my own space!": The bedroom as a leisure site for adolescent girls. *Journal of leisure research* 33(1): 71-90.

Jenkins, R. (1996). *Social identity*. London, Routlegde.

Jennett, C. (1998). Qualitative Review. *Fear of Crime - Volume 1: Audit of the literature and community programs*. Centre for Cultural Risk Research. Australia, National Crime Prevention Program**:** 29-62.

JL (2004). *Meisjes uit beroepsklassen verloren voor de sport*. Het Volk.

Johnsson-Smaragdi, U. (1997). Models of change and stability in adolescents' media use. *Media effects and beyond: Culture, socialization and lifestyles*. K. E. Rosengren. London, Routledge**:** 97-132.

Kaesemans, G. (2001). *Tienerkliks. Het verhaal van het Vlaamse Kliksonsonderzoek*. Leuven, Garant.

Kanan, J. W. en M. V. Pruitt (2002). Modeling fear of crime and perceived victimization risk: the (in)significance of neighborhood integration. *Sociological inquiry* 72(4): 527-548.

Katz-Gerro, T. (1999). Cultural consumption and social stratification: leisure activities, musical tastes, and social location. *Sociological Perspectives* 42(4).

Kavadias, D., J. Siongers, et al. (1999). Jongeren en politiek. *Samenleving en Politiek* 6(6): 19-33.

Kern, R. M. (1997). Boundaries in use: the deployment of personal resources by the upper middle class. *Poetics* 25: 177-193.

Kerpelman, J. L. en J. F. Pittman (2001). The instability of possible selves: identity processes within late adolescents' close peer relationships. *Journal of Adolescence* 24: 491-512.

Killias, M. en C. Clerici (2000). Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime. *British journal of criminology* 40(3): 437-450.

Kinney, D. A. (1993). From nerds to normals: The recovery of identity among adolescents from middle school to high school. *Sociology of Education* 66: 21-40.

Kleiber, A. D., R. Larson, et al. (1986). The experience of leisure in adolescence. *Journal of leisure research* 18(3): 169-176.

Kleijer, H., R. Laermans, et al. (1992). De markt van vermaak en plezier. Over het ontstan van een zelfstandige jeugdcultuur in België en Nederland. *Sociologische Gids* 39: 384-399.

Kleijer, H. en G. Tillekens (1992). In het teken van de popmuziek. De culturele betekenis van de popmuziek voor de jeugd in de jaren zestig. *Teken en teksten. Cultuur, communicatie en maatschappelijke veranderingen vanaf de late middeleeuwen*. F. Van Vree. Amsterdam, Amsterdam University Press**:** 205-222.

Kraaykamp, G. (2003). Literary socialization and reading preferences. Effects of parents, the library, and the school. *Poetics* 31: 235-257.

Kraut, R., M. Patterson, et al. (1998). Internet paradox: a social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychology* 53: 1011-1031.

Kury, H. en T. Ferdinand (1998). The Victim's Experience and Fear of Crime. *International Review of Victimology* 5(2): 93-140.

Kury, H., J. Obergfell-Fuchs, et al. (2001). Aging and the Fear of Crime: Recent Results from East and West Germany. *International Review of Victimology* 8(1): 75-112.

Kuther, T. L. (1999). A developmental-contextual perspective on youth covictimization by community violence. *Adolescence* 34(136): 699-714.

Laermans, R., M. Smeyers, et al. (2001). *Eindrapport: Beeldvorming en leefwereld van jongeren*. Leuven, KULeuven: Centrum voor Cultuursociologie.

Lamont, M. en M. Fournier, Eds. (1992). *Cultivating differences. Symbolic boundaries and the making of inequality*. Chicago, The university of Chicago Press.

Lamont, M., J. Schmalzbauer, et al. (1996). Cultural and moral boundaries in the United States: structural position, geographic location, and lifestyle explanations. *Poetics* 24: 31-56.

Lane, J. en J. W. Meeker (2000). Subcultural diversity and the fear of crime and gangs. *crime and delinquency* 46(4): 497-521.

Lawrence, L. (2003). 'These are the voyages ...': interaction in real and virtual space environments in leisure. *Leisure Studies* 22: 301-315.

Lease, A. M. en L. J. Axelrod (2001). Position in the peer group's perceived organizational structure: relation to social status and friendship. *Journal of Early Adolescence* 21(4): 377-404.

Lijphart, A. (1997). Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma. Presidential Address, American Political Science Association, 1996. *American Political Science Review* 91(1): 1-14.

Liska, A. E. en W. Baccaglini (1990). Feeling Safe by Comparison: Crime in the Newspapers. *Social Problems* 37(3): 360-374.

Maffesoli, M. (1996). *The time of the tribes. The decline of individualism in mass society*. London, Sage Publications.

Mahoney, J. L. (2000). School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development* 71(2): 502-516.

Mahoney, J. L. en H. Stattin (2000). Leisure Activities and Adolescent Antisocial Behavior: The Role of Structure and Social Context. *Jounal of Adolescence* 23(2): 113-127.

Mannheim, K. (1950). *The problem of youth in modern society. Diagnosis of our time. Wartime essays of a sociologist.* London, Routledge & Kegan Paul.

Markiewicz, D., A. B. Doyle, et al. (2001). The quality of adolescents' friendships: associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence* 24: 429-445.

Marsh, H. W. (1992). Extracurricular activities: beneficial extension of the traditional curriculum or subversion of academic goals? *Journal of Educational Psychology* 84: 553-562.

Marsh, H. W. (1992). Extracurricular activities: beneficial extensionof the traditional curriculum or subversion of academic goals? *Journal of Educational Psychology* 84: 553-562.

Mattar, Y. (2003). Virtual communities and hip-hop music consumers in Signapore: interplaying global, local and subcultural identities. *Leisure Studies* 22: 283-300.

May, D. C. (2001). The effect of fear of sexual victimization on adolescent fear of crime. *Sociological Spectrum* 21: 141-174.

May, D. C., L. R. Vartanian, et al. (2002). The impact of parental attachment and supervision on fear of crime among adolescent males. *Adolescence* 37(146): 267-287.

McCreary, R. D. en W. S. Sadava (1999). Television viewing and self-perceived health, weight, and physical fitness: evidence for the cultivation hypothesis. *Journal of applied social psychology* 29(11): 2342-2361.

McMeeking, D. en B. Purkayastha (1995). "I can't have my mom running me everywhere": adolescents, leisure, and accessibility. *Journal of leisure research* 27(4): 360-378.

McNeal, B. R. (1999). Participation in high school extracurricular activities: investigating school effects. *Social Science Quarterly* 80(2): 291-309.

McNeal, R. B. (1995). Extracurricular activities and high school dropouts. *Sociology of Education* 68: 62-80.

McNeal, R. B. (1998). High school extracurricular activities: closed structures and stratifying patterns of participation. *The Journal of Educational Research* 91(3): 183-191.

McRobbie, A. (1994). *Postmodernism and popular culture*. London, Routledge.

Meeus, W. (1989). Parental and peer support in adolescence. *The social world of adolescents. International perspectives*. K. U. E. Hurrelman. Berlijn, Walter de Gruyter**:** 167-183.

Meeus, W. (1993). De psychosociale ontwikkeling van adolescenten. Pscychosociaal welbevinden, identiteitsontwikkeling en separatie-individuatie. *Jongeren in Nederland. Een nationaal survey naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht*. W. Meeus en H. 't Hart. Amersfoort, Academische Uitgeverij.

Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: an overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence* 25(5): 569-598.

Meeus, W., A. Oosterwegel, et al. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of Adolescence* 25: 93-106.

Mesch, G. S. (2000b). Perceptions of risk, lifestyle activities, and fear of crime. *Deviant Behavior* 21: 47-62.

Mestdag, I. en J. Siongers (2002). Cultuur met de paplepel ingegoten? Over de overdracht van media- en smaakvoorkeuren tussen ouders en kinderen. *De symbolische samenleving*. M. Elchardus en I. Glorieux. Tielt, Lannoo**:** 127-150.

Milner, H. (2002). *Civic drop-outs? What young citizens know and don't know about politics: Canada in comparative perspective*. Citizenship on trial: interdisciplinary perspectives on political socialization of adolscents, McGill University: Montreal.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (1997). *Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND)*, Administratie Planning en Statistiek.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (1998). *Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND)*, Administratie Planning en Statistiek.

Mohr, J. en P. Dimaggio (1995). The intergenerational transmission of cultural capital. *Research in social stratification and mobility* 14: 167-199.

Montemayor, R. en R. Van Komen (1985). The development of sex differences in friendship patterns and peer group structure during adolescence. *Journal of Early Adolescence* 5: 285-297.

Montgomery, J. M. en T. G. Sorell (1998). Love and dating experience in early and middle adolescence: grade and gender comparisons. *Journal of Adolescence* 21: 677-689.

Morrow, V. (1999). Conceptualising social capital in relation to the well-being of children and young people: a critical review. *The Sociological Review*: 744-765.

Mugford, S. (1984). Fear of Crime: Rational or Not. *Australia and New Zealand Journal of Criminology* 17: 267-275.

Mutz, C. D., F. D. Roberts, et al. (1993). Reconsidering the displacement hypothesis. Television's influence on childeren's time use. *Communication Research* 20(1): 51-75.

Nagel, I. (2002). Paplepel of lessenaar? Een vroege start bevordert latere cultuurdeelname. *Boekmancahier* 14(54): 398-407.

Nagel, I. en B. G. H. Ganzeboom (2002). Participation in legitimate culture: family and school effects from adolescence to adulthood. *The Netherlands' Journal of Social Sciences* 38(2): 102-120.

Okely, J. (1983). Why gypsies hate cats but love horses. *New society* 63(251-253).

Ollivier, M. en V. Fridman (2001). *Taste/Taste culture*, Working paper series. Symbolic boundaries. 2003.

Osgood, D. W., J. K. Wilson, et al. (1996). Routine activities and individual deviant behavior. *American Sociological Review* 61: 635-655.

Pahl, R. (2000). *On Friendship*. Cambridge, Polity Press.

Pantazis, C. (2000). 'Fear of crime', vulnerability and poverty. Evidence from the British crime survey. *British journal of criminology* 40(3): 414-436.

Parker, K. D. en M. C. Ray (1990). Fear of Crime: An Assessment of Related Factors. *Sociological Spectrum* 10(1): 29-40.

Passmore, A. en D. French (2001). Development and Administration of a Measure to Assess Adolescents' Participation in Leisure Activities. *Adolescence* 36: 67-75.

Pelleriaux, K. (2001). *Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij.* Brussel, VUBPress.

Perreijn, S. (1993). Perspectieven op psychisch welbevinden. *Jeugd in meervoud. Theorieën, modellen en onderzoek van leefwerelden van jongeren.* A. J. Dieleman, F. J. van der Linden en A. C. Perreijn. Utrect, De tijdstroom**:** 279-325.

Peterson, R. A. (1992). Understanding audience segmentation: from elite and mass to omnivore and univore. *Poetics* 21: 243-258.

Peterson, R. A. (1997). The rise and fall of highbrow snobbery as a status marker. *Poetics* 25: 75-92.

Peterson, R. A. en A. Simkus (1992). How musical tastes mark occupational status groups. *Cultivating differences. Symbolic boundaries and the making of inequality*. M. Lamont en M. Fournier. Chicago, The University of Chicago Press**:** 152-186.

Pleysier, S., G. Vervaeke, et al. (2001). Veiligheid: enkele theoretische en (macro)sociologische beschouwingen. *Veiligheid, een illusie? Theorie, onderzoek en praktijk*. L. Walgrave. Brussel, Uitgeverij Politeia nv**:** 15-34.

Poole, M. E. (1986). Adolescent Leisure Activities: Social Class, Sex and Ethnic Differences. *Australian Journal of Social Issues* 21(1): 42-56.

Putnam, D. R. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York, A Touchstone Book, published by Simon & Schuster.

Putnam, H. (1993). Education for Democracy. *Educational Theory* 43(4): 361-376.

Putnam, R. (1995a). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy* 6(1): 65-78.

Putnam, R. (1995b). Tuning In, Tuning Out. The Strange Dissapearance of Social Capital in America. *Political Science and Politics* 28(4): 664-683.

Quiroz, P. A., F. G. Nilda, et al. (1996). Carving a niche in the high school structure: formal and informal constraints on participation in the extra curriculum. *Research in Sociology of Education and Socialization* 11: 93-120.

Qvortrup, J. (1994). Het kind-zijn als sociaal verschijnsel. *Kinderrechtengids. Commentaren, regelgeving, rechtspraak en nutige informatie over de maatschappelijke en juridische positie van het kind.* E. Verhellen. Gent.

Raymore, A. L. (1995). Leisure behaviour and the transition from adolescence to young adulthood. *Leisure Studies* 14(3): 202-216.

Raymore, A. L., C. G. Godbey, et al. (1993). Nature and process of leisure constraints: an empirical test. *Leisure Sciences* 15: 99-113.

Raymore, L. A., B. L. Barber, et al. (1999). Leisure Behavior Pattern Stability during the Transition from Adolescence to Young Adulthood. *Journal of Youth and Adolescence* 28(1): 79-103.

Raymore, L. A. en C. G. Godbey (1994). Self-esteem, gender, and socioeconomic status: their relation to perceptions of constraint on leisure among adolescents. *Journal of leisure research* 26(2): 99-118.

Reed, B. P. en L. K. Selbee (2002). *Early life experciences and other factors in the social dynamics of civic behaviour*. Citizenship on trial: interdisciplinary perspectives on political socialization of adolscents, McGill University: Montreal.

Relish, M. (1997). It's not all education: network measures as sources of cultural competency. *Poetics* 25: 121-139.

Richards, M. H. en R. Larson (1989). The life space and socialization of the self: sex differences in the young adolescent. *Journal of Youth and Adolescence* 18(6): 617-626.

Roberts, K. en G. Parsell (1994). Youth cultures in Britain: the middle class take-over. *Leisure Studies* 13(1): 33-48.

Roberts, R. E., P. M. Lewinsohn, et al. (1993). A brief measure of loneliness suitable for use with adolescents. *Psychological Reports* 72: 1379-1391.

Roe, K. (2000). Adolescents' media use: a European view. *Journal of Adolescent Health* 27: 15-21.

Roker, D., K. Player, et al. (1999). Young people's voluntary and campaigning activities as sources of political education. *Oxford Review of Education* 25: 185-198.

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press.

Rosengren, K. E., U. Johnsson-Smaragdi, et al. (1997). For better and for worse: effects studies and beyond. *Media effects and beyond: Culture, socialization and lifestyles*. K. E. Rosengren. London, Routledge**:** 133-149.

Ross, C. E. en S. J. Yang (2000). Neighborhood Disorder, Fear, and Mistrust: The Buffering Role of Social Ties with Neighbors. *American Journal of Community Psychology* 28(4): 401-420.

Russell, D., L. A. Peplau, et al. (1980). The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology* 39: 4732-4800.

Sadker, M. en D. Sadker (1994). *Failing at Fairness: How America's Schools Cheat Girls*. New York, Charles Scribner's Sons.

Sage, G. (1980). Parental influence and socialization into sport for male and female intercollegiate athletes. *Journal of Sport and Social Issues* 4(2): 1-13.

Scheerder, J., M. Taks, et al. (2002). *30 jaar breedtesport in Vlaanderen: participatie en beleid. Trends 1969-1999*. Gent, Publicatiefonnds voor Lichamelijke Opvoeding vzw**:** 160.

Schlozman, K. L., N. Burns, et al. (1994). Gender and the Pathways to Participation: The Role of Resources. *The Journal of Politics* 56(4): 963-990.

Schlozman, K. L., N. Burns, et al. (1995). Gender and Citizen Participation : Is There a Different Voice? *American Journal of Political Science* 39(2): 267-293.

Schubarth, W. (2000). Incidents of violence from the standpoint of pupuls and teachers. *European Education* 32(1): 80-95.

Scott, D. en K. F. Willits (1989). Adolescent and adult leisure patterns: a 37-year follow-up tudy. *Leisure Sciences* 11(4): 323-335.

Scott, D. en K. F. Willits (1998). Adolescent and adult leisure patterns: a reassessment. *Journal of leisure research* 30(3): 319-330.

Scott, H. (2003). Stranger danger: explaining women's fear of crime. *Western Criminology Review* 4(3): 203-214.

Sears, O. D. en A. N. Valentino (1997). Politics Matters : Political Events as Catalysts for Preadult Socialization. *American Political Science Review* 91(1): 45-65.

Shanahan, J. M. en P. B. Flaherty (2001). Dynamic patterns of time use in adolescence. *Child Development* 72(2): 385-401.

Shanahan, M. en B. Flaherty (2001). Dynamic Patterns of time use in adolescence. *Child Development* 72(2): 385-401.

Shaw, M. S., A. D. Kleiber, et al. (1995). Leisure and identity formation in male and female adolescents: a preliminary examination. *Journal of leisure research* 27(3): 245-263.

Siegenthaler, K. L. en I. O'Dell (2000). Leisure attitude, leisure satisfaction, and perceived freedom in leisure within family dyads. *Leisure Sciences* 22: 281-296.

Silbereisen, K. R., P. Noack, et al. (1992). Adolescents' development of romantic friendship and change in favorite leisure contexts. *Journal of Adolescent Research* 7(1): 80-93.

Simmons, R. G. en D. A. Blyth (1987). *Moving into adolescence*. New York, Aldine De Gruyter.

Siongers, J. (2000). *Vakoverschrijdende thema's in het secundair onderwijs. Op zoek naar een maatschappelijke consensus*. VUB, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Siongers, J. en F. Stevens (2002). Esthetica voor gevorderen. Over smaken en mediavoorkeuren. *De symbolische samenleving*. M. Elchardus en I. Glorieux. Tielt, Lannoo**:** 53-84.

Skogan, W. G. en M. G. Maxfield (1981). *Coping with Crime. Individual and Neighborhood Reactions*. Beverly Hills, CA, Sage.

Smith, D. en B. Baldwin (1974). Parental socialization, socioeconomic status, and volunteer organization participation. *Journal of Voluntary Action Research* 3(3-4): 59-66.

Smith, S. E. (1999). The effects of investments in the social capital of youth on political and civic behavior in young adulthood: a longitudinal analysis. *Political psychology* 20(3): 553-580.

Smits, W. (2000). Maatschappelijke participatie van vrouwen in Vlaanderen. *Ethiek & Maatschappij* 3(2): 80-102.

Smits, W. (2003c). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Technisch verslag III: Schaalconstructie en patronen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB.

Smits, W., M. Elchardus, et al. (2000). *Technisch verslag bij de survey TOR98 - III. Schaalconstructies*. Brussel, VUB - Vakgroep Sociologie - Onderzoeksgroep TOR.

Stanko, E. A. (1988). Fear of crime and the myth of the safe home: a feminist critique of criminology. *Feminist perspectives on wife abuse*. M. Bograd, Newbury Park: Sage**:** 75-88.

Stevens, F. (1999). *Gathering of the tribes of gewoon een andere tribe? Over differentiële smaakstrategieën bij Vlaamse jongeren in het midden van de jaren '90*. Paper voorgesteld op de Marktdag voor de Sociale Wetenschappen, Utrecht.

Stevens, F. (2000). Is de seksuele revolutie voorbij? Opvattingen van jongeren over relaties en seksualiteit. *Jaarboek 2001. Seksualiteit, relaties en geboorteregeling*. Trefpunt. Gent, CGS Trefpunt**:** 35-44.

Stevens, F. (2001). Gemaakte keuzes? Een analyse van de muziek- en mediapreferenties van Vlaamse jongeren. *Sociologische Gids* 48(2): 138-155.

Stevens, F. (2001). Vive les différences. *Strax. Jeugdwerk verkent de toekomst*. B. Van Bouchaute, I. Van de Walle en D. Verbist. Leuven-Apeldoorn, Garant**:** 141-152.

Stevens, F. (2003). Kan het middenveld bijdragen tot de vorming van culturele praktijken. *Cultuurkijker. Aanzetten tot cultuuronderzoek in Vlaanderen*. R. Laermans, J. Lievens en H. Waege. Antwerpen, De Boeck**:** 163-208.

Stevens, F. en M. Elchardus (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. De beleving van de leefwereld van jongeren. Eindverslag voor het PBO-project PBO 97/16/115*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB.

Stevens, F. en M. Elchardus (2001). *De speelplaats als cultureel centrum. Technisch verslag*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel.

Stevens, F. en M. Elchardus (2001). *De speelplaats als cutureel centrum. De beleving van de leefwereld van jongeren. Eindverslag voor het PBO-project PBO 97/16/115*. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB.

Stevens, F., A. van den Broek, et al. (2003). *Time use of adolescents in Belgium and the Netherlands*. Paper presented at the 25th IATUR Conference on Time Use Research 'Comparing Time', Brussels, september 17-19.

Stolle, D. (1998). Bowling together, bowling alone: the development of generalized trust in voluntary associations. *Political psychology* 19(3): 497-525.

Stolle, D. en M. Hooghe (2002). *The effects of youth and adolescent involvement on value patterns and participation in adult life*. Workshop on: 'citizenship on trial: interdisciplinary perspectives on political socialization of adolescents', McGill University: Montreal.

Stolle, D. en R. T. Rochon (1998). Are all associations alike? Membership diversity, associational type, and the creation of social capital. *American Behavioral Scientist* 42(1): 47-65.

Swyngedouw, M., J. Billiet, et al. (1993). *Kiezen is verliezen. Onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen.* Leuven, ISPO, Acco.

Tan, B. (1999). *Blijvende sociale ongelijkheden in het Vlaamse onderwijs*. Seminarie 'Economische en politieke breuklijnen: een kwestie van talenten?', georganiseerd in het kader van het IUAP-project 'De nieuwe sociale kwestie', Brussel.

Tarrant, M., C. A. North, et al. (2001). Social identity in adolescence. *Journal of Adolescence* 24: 597-609.

Taylor, R. B. en M. Hale (1986). Testing Alternative Models of Fear of Crime. *The Journal of Criminal Law and Criminology* 77(1): 151-189.

Thurlow, C. (2001). The usual suspects? A comparative investigation of crowds and social-type labelling among young British teenagers. *Journal of Youth Studies* 4(3): 319-334.

Torney-Purta, J., R. Lehmann, et al. (2001). *Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen.* Amsterdam, IEA.

Torney-Purta, J., J. Schwille, et al. (1999). *Civic education across countries: Twenty-four national case studies from the IEA Civic Education Project.* Amsterdam, IEA.

Torrance, K. (1998). *Modern childhood: parent-child relationships and childculture*. Leiden, DSWO Press.

Tucker, L. A. (1986). The relationship of television viewing to physical fitness and obesity. *Adolescence* 84: 797-806.

Tucker, L. A. (1987). Television, teenagers, and health. *Journal of youth and adolescence* 16: 415-425.

Tulloch, M. (1998). Quantitative Review. *Fear of Crime - Volume 1: Audit of the literature and community programs*. Centre for Cultural Risk Research. Australia, National Crime Prevention Program**:** 7-28.

Tulloch, M. (2000). The Meaning of Age Differences in the Fear of Crime: Combining Quantitative ans Qualitative Approaches. *British journal of criminology* 40(3): 451-467.

Urberg, A. K. (1992). Locus of peer influence: social crowd and best friend. *Journal of Youth and Adolescence* 21(4): 1992.

Urberg, A. K., M. S. Deggirmencioglu, et al. (1995). The structure of adolescent peer networks. *Developmental psychology* 31(4): 540-547.

Urberg, K. A., T. J. M. Degirmencioglu, et al. (2000). Adolescent Social Crowds: Measurement and Relationship to Friendships. *Journal of Adolescent Research* 15: 427-445.

Van Ammers, E., M. Dekovic, et al. (1998). *Opvoeden in Nederland. Schalenboek.* Utrecht, Universiteit Utrecht.

Van Damme, J. (1992). Schoolse vertraging en zittenblijven: frekwentie, betekenis en beleving door de leerling. *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid* 2: 103-119.

van den Akker, O. B. A. en S. Lees (2001). Leisure Activities and Adolescent Sexual Behaviour. *Sex Education* 1(2): 137-147.

Van den Bulck, J. (2000). Is television bad for your health? Behavior and body image of the adolescent "Couch Potato". *Journal of Youth and Adolescence* 29(3): 273-288.

Van Eijck, K. (1997). The impact of family background and educational attainment on cultural consumption: a sibling analysis. *Poetics* 25: 195-224.

van Eijck, K. (1999). Socialization, education, and lifestyle: how social mobility increases the cultural heterogeneity of status groups. *Poetics* 26: 309-328.

Van Leeuwen, K. (1999). Ouders en vrienden: aanvullend of inwisselbaar? *Veer10, Acht10. De leefwereld van jongeren*. B. Van Bouchaute. Leuven/Apeldoorn, Garant**:** 46-52.

Van Lieshout, M. (1999). Vriendschap als sociaal kapitaal. *Veer10 acht10. De leefwereld van jongeren*. B. Van Bouchaute. Leuven-Apeldoorn, Garant**:** 37-45.

van Wel, F., H. Linssen, et al. (2000). The parental bond and the well-being of adolescents and young adults. *Journal of Youth and Adolescence* 29(3): 307-318.

Veldhuis, R. (1997). *Education for democratic citizenship: dimensions of citizenship, core competences, variables and international activities.* Straatsburg, Raad van Europa.

Verba, S., N. Burns, et al. (1997). Knowing and Caring about Politics : Gender and Political Engagement. *The Journal of Politics* 59(4): 1051-1072.

Verboord, M. (2003). Socialisatie als verklaring voor de dalende leesfrequentie? De invloed van ouders en school op het lezen van boeken nader onderzocht. *Mens & Maatschappij* 78(1): 45-65.

Vereecken, C. en L. Maes (2002). *Voorlopig rapport jongeren en gezondheid 1990-2002*. Gent, Vakgroep maatschappelijke gezondheidkunde.

Verhoeven, J. en M. Elchardus (2000). *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*. Kapellen, Uitgeverij Pelckmans.

Vermeersch, H. (1998). *Populariteit en genderstereotiep gedrag in een vijfdejaarsklas: een case study van de interactie tussen leerlingen*. Gent, Rijksuniversiteit Gent.

Vermunt, J. en J. Magidson (2000). *Latent GOLD 2.0 User's Guide*. Belmont, Statistical Innovations Inc.

Vettenburg, N. en L. Walgrave (1998). *(On)welzijn en (on)veiligheidsgevoelens in de grootstad.* Leuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie KULeuven.

Voorpostel, M. en T. van der Lippe (2001). Jongeren en cultuur. Een verklaring voor verschillen in deelname aan elitaire en populaire cultuur. *Mens & Maatschappij* 76(3): 202-220.

Vyncke, P. (2002). Lifestyle segmentation. From attitudes, interests and opinions, to values, aesthetic styles, life visions and media preferences. *European journal of communication* 17(4): 445-463.

Wankel, L. M. en B. G. Berger (1990). The psychological and social benefits of sport and physical activity. *Journal of leisure research* 22: 167-182.

Warde, A. en G. Tampubolon (2002). Social capital, networks and leisure consumption. *The Sociological Review*: 155-180.

Warr, M. (1984). Fear of victimization: why are women and the elderly more afraid? *Social Science Quarterly* 65: 681-702.

Wellman, B., A. Q. Haase, et al. (2001). Does the internet increase, decrease or supplement social capital? Social networks, participation, and community coimmitment. *American Behavioral Scientist* 45: 436-455.

Willis, P. (1990). *Common culture. Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Buckingham, Open University Press.

Willis, P. (1998). Notes on common culture. Towards a grounded aesthetics. *European journal of cultural studies* 1(2): 163-176.

Willis, P. E. (1978). *Learning to labour: how working class kids get working class jobs*. Westmead, Saxon House.

Yin, Z., D. Katims, et al. (1999). Participation in leisure activities and involvement in delinquency by Mexican American adolescents. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 21(2): 170-185.

Youniss, J., J. A. McLellan, et al. (2001). Voluntary service, peer group orientation, and civic engagement. *Journal of Adolescent Research* 16(5): 456-468.

Zaff, F. J., A. K. Moore, et al. (2003). Implications of extracurricular activity participation during adolscence on positive outcomes. *Journal of Adolescent Research* 18(6): 599-630.

Zani, B., E. Cicognani, et al. (2001). Adolescents' Sense of community and Feeling of Unsafety in the Urban Environment. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 11(6): 475-489.

Zeijl, E., Y. te Poel, et al. (2000). The role of parents and peers in the leisure activities of young adolescents. *Journal of Leisure research* 32(3).

Zeijl, E., Y. te Poel, et al. (2000). The role of parents and peers in the leisure activities of young adolescents. *Journal of Leisure research* 32(3): 281-302.

Zimmer-Gembeck, J. M. (1999). Stability, change and individual differences in involvement with friends and romantic partners among adolescent females. *Journal of Youth and Adolescence* 28(4): 419-438.

Zimmer-Gembeck, J. M. (2002). The development of romantic relationships and adaptations in the system of peer relationships. *Journal of Adolescent Health* 31: 216-225.

Zinnecker, J. (1995). The cultural modernisation of childhood. *Growing up in Europe. Contemporary horizons in childhood and youth studies*. M. Du Bois-Reymond. Berlin/New York, Walter de Gruyter**:** 85-94.